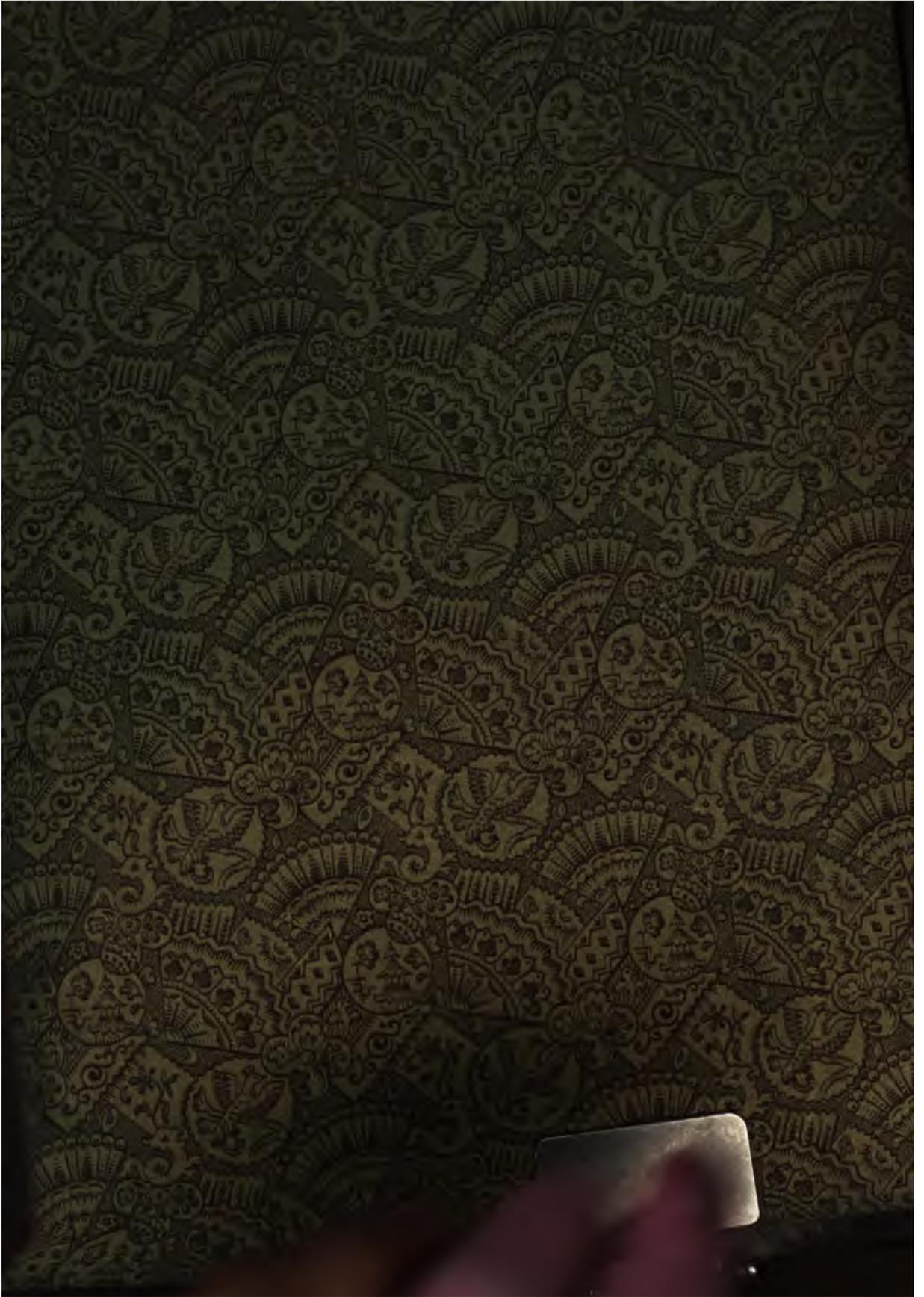
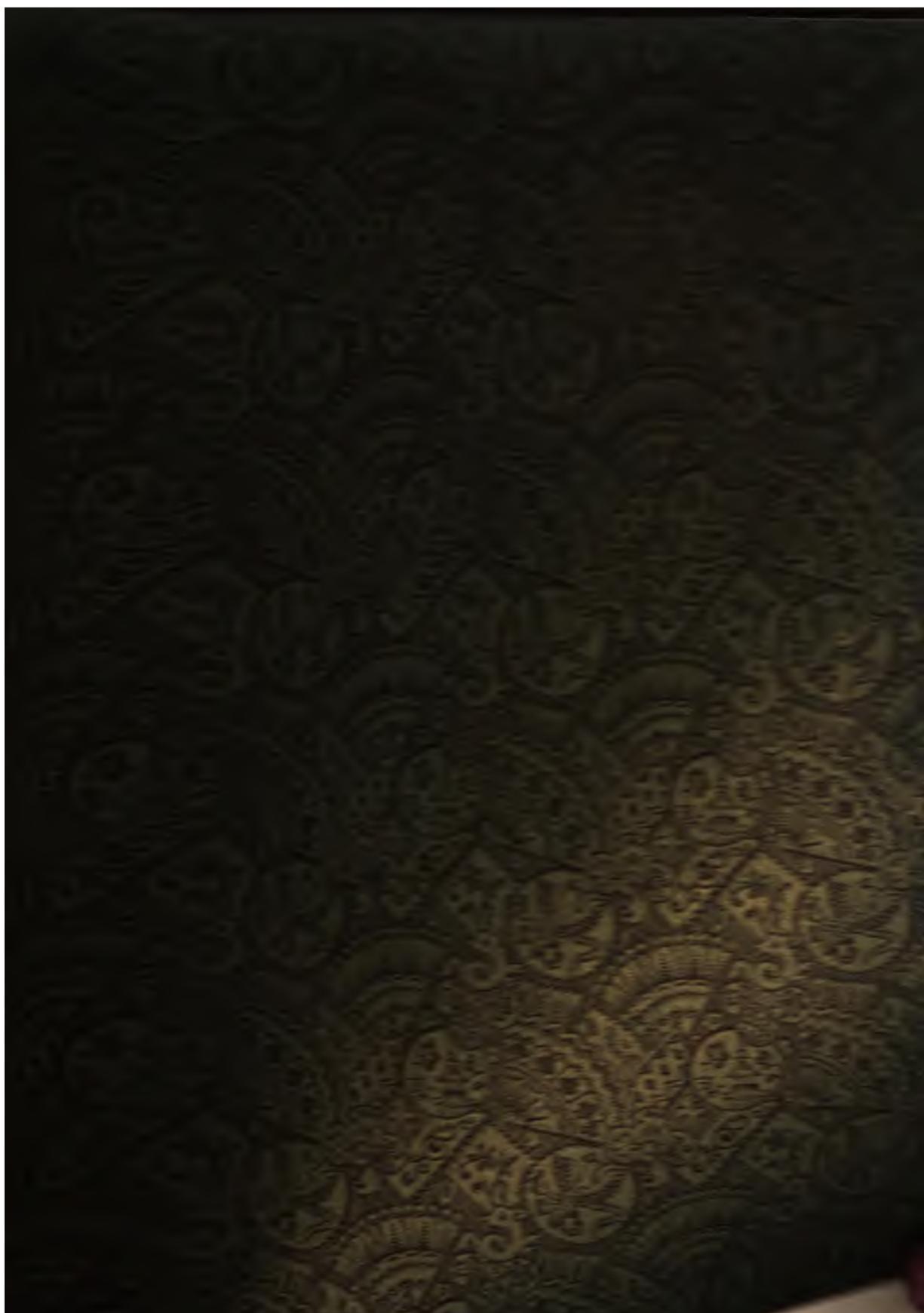

www.libtool.com.cn

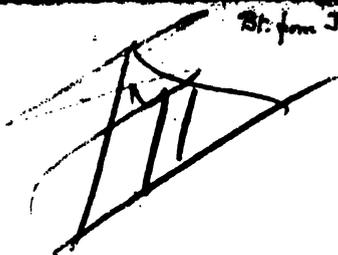

St. from J.A. Newbys, Feb. 1917, p. 5/51-

pub. 25/1-

600048424Q

ed

e

293d42.

u for
primary:

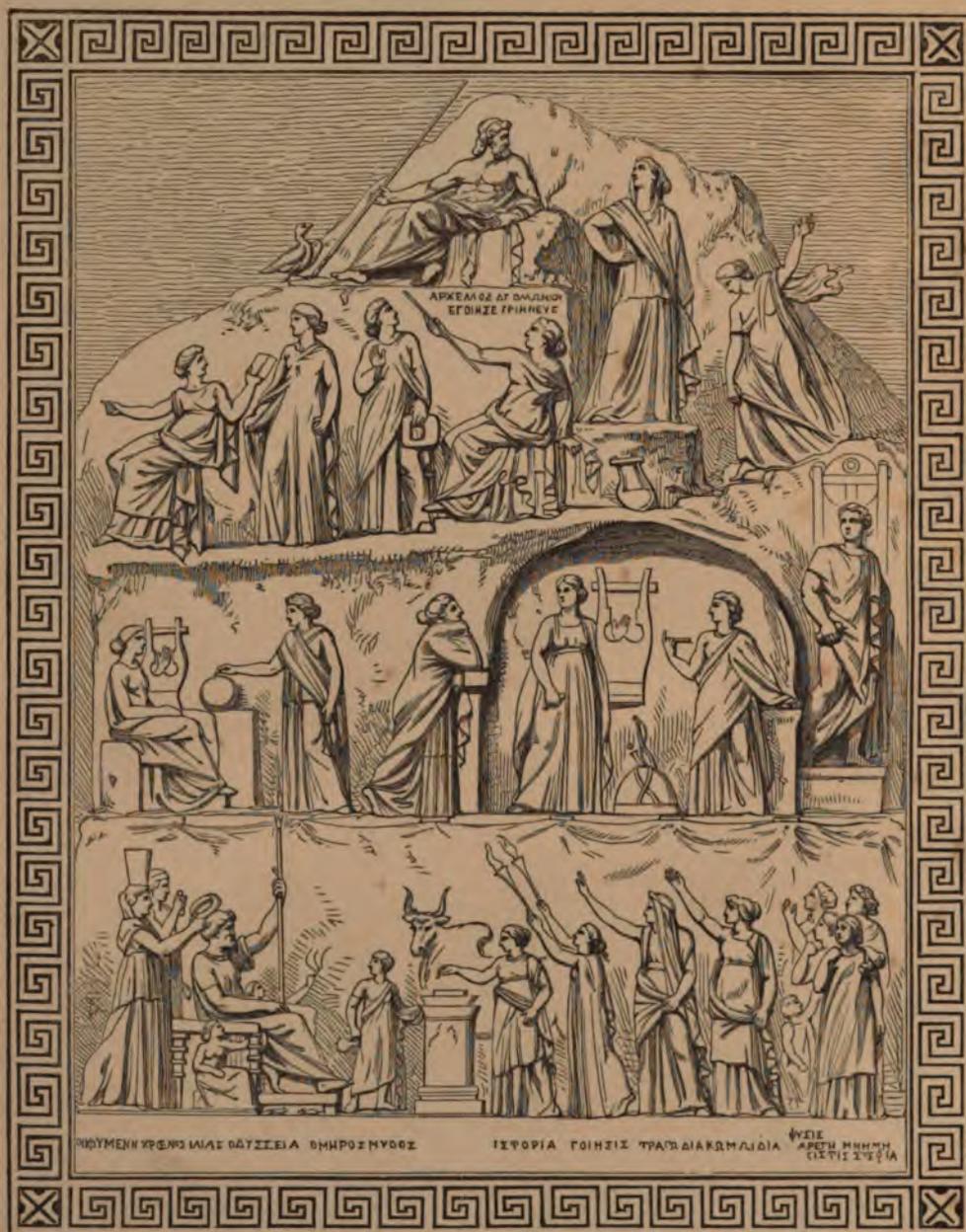
cut

O'M F POY

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

ΟΜΗΡΟΥ ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ.

(Ἴδε σελ. 36—39.)

Εἰ Θεός ἐστιν Ὅμηρος, ἐν ἀθανάτοισι σεβέσθω·
εἰ δ' αὖ μὴ Θεός ἐστι, νομιζέσθω Θεός εἶναι.

ΟΜΗΡΟΥ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΥΠΟ
ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΒΑΛΕΤΤΑ.

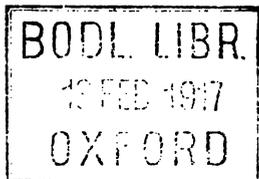

Εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, πλατεία κέλευθος.
(Βακχιλίδη.)

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝῳ.
TRÜBNER AND CO., 60, PATERNOSTER ROW.
1867.

EN ΛΟΝΔΙΝΩ,
ΤΥΠΟΙΣ CLAYTON & CO., TEMPLE WORKS, BOUVERIE STREET,
FLEET STREET, E.C.

ΤΩ,
ΕΝΤΙΜΟΤΑΤΩ, ΚΤΡΙΩ,
ΓΟΥΛΙΕΛΜΩ, ΕΔΟΥΑΡΔΩ, ΓΛΑΔΣΤΩΝΙ,
ΤΩ,
ΕΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΜΕΝ ΦΙΛΕΛΕΤΘΕΡΩ,
·ΕΝ ΛΟΓΟΙΣ ΔΕ ΦΙΛΟΜΗΡΩ,
ΕΚ ΔΕ ΤΟΥΤΩΝ, ΩΣΠΕΡ ΕΙΚΟΣ, ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙ,
ΤΗΝΔ' ΕΤΓΝΩΜΟΝΩΣ
ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΝ
ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ
Ο ΣΥΓΓΡΑΨΑΣ ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΙΤΗΣ,
ΚΑΤΑ ΘΕΟΓΝΙΝ ΑΥΤΩ,
ΠΡΟΣΦΩΝΩΝ·

Οὐδέποτ' οὐδὲ θανὼν ἀπολείς κλέος, οὐδέ γε λήσεις,
Ἄφθιτον ἀνθρώποις αἰὲν ἔχων ὄνομα·
Πᾶσι γὰρ οἷσι μέμηλεν ΕΛΕΥΘΕΡΙΗ καὶ ΟΜΗΡΟΣ
Ἔσση ὁμῶς, ὄφρ' ἂν γῆ τε καὶ ἠέλιος.

www.libtool.com.cn

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ . . . . . σελ. θ'—ιστ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Εἰσαγωγή.—"Οτι πάμπολλα τὰ περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων συγγεγραμμένα.—Σκοπὸς τῆς παρούσης πραγματείας. . . . . σελ. 1—4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὀμήρου βίος.—1) Ὀμήρου ἀρχαῖοι βιογράφοι.—2) πατρίς.—3) γονεῖς.—4) ἀκμή.—5) ὄνομα.—6) περιηγήσεις καὶ θάνατος.—7) νεωτέρων φιλολόγων γνώμαι περὶ Ὀμήρου.—8) Ὀμήρου μετὰ θάνατον τιμαί.—9) Ὀμήρου ἀποθέωσις.—10) Δάντου καὶ Σακεσπέρου καὶ Μίλτωνος καὶ Καμοένου βίος καὶ μετὰ θάνατον δόξα, πρὸς τὰ Ὀμήρου παραβαλλόμενα.—11) Συμπέρασμα . . . σελ. 5—50.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὀμήρου ποιήματα μικρὰ (ψευδεπίγραφα).—1) Βατραχομουμαχία.—2) Ὕμνοι.—3) Ἐπιγράμματα.—4) Ἀγὼν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου.—5) Ἀραχνομαχία.—6) Γερανομαχία.—7) Ψαρομαχία.—8) Αἶξ ἐπτάπεκτος.—9) Κέκρωπες.—10) Μαργίτης.—11) Ἐπιθαλάμια.—12) Ἐπικιχλίδες.—13) Γνώμαι.—14) Εἰρεσιώνη.—15) Κάμινος ἢ Κεραμῖς.—16) Ἀμαζονία.—17) Θηβαῖς, ἢ Ἀμφιάρω ἐξέλασις ἢ εἰς Θήβας.—18) Ἐπίγονοι.—19) Οἰχαλλίαι ἄλωσις.—20) Κύπρια ἔπη.—21) Ἰλιάς μικρά.—22) Νόστοι.—23) Κύκλος.—24) Φωκαῖς, ἢ Φαιακίς.—25) Συμπέρασμα . . . . . σελ. 51—74.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὀμήρου Ἰλιάς.—1) ἐπιγραφή καὶ ὑπόθεσις.—2) ἀρχαιότης καὶ διαίρεσις εἰς 24 ῥαψωδίας.—3) ἀνάλυσις κατὰ ῥαψωδίαν ἐκάστην.—4) Συμπέρασμα ἐν ᾧ περὶ τῶν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ἐξηγμένων κανόνων τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, περὶ σχεδίου τοῦ ποιήματος, περὶ χαρακτήρων τῶν ἐν αὐτῷ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ περὶ χρονολογίας αὐτοῦ . . . . . σελ. 75—131.

στ'

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ὁμήρου Ὀδύσσεια.—1) ἐπιγραφή καὶ ὑπόθεσις.—2) διαφοραὶ τινες, ἐξ ὧν ἡ Ὀδύσσεια ἐνομίσθη ἔργον ποιητοῦ νεωτέρου τοῦ Ὁμήρου.—3) οἱ Χωρίζοντες.—4) νεωτέρων φιλολόγων γνώμαι περὶ τούτου.—5) διαίρεσις εἰς 24 ῥαψωδίας.—6) ἀνάλυσις κατὰ ῥαψωδίαν ἐκάστην.—7) Συμπέρασμα· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ ποιήματος, περὶ χαρακτήρων τῶν ἐν αὐτῷ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ περὶ χρονολογίας αὐτοῦ . . . . . σελ. 132—172.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἀρχαιότης τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.—1) Προομήρειοι αἰοῖδοι καὶ ποιηταί.—2) τὰ περὶ Φαντασίας τῆς Μεμφίδιδος, Σισύφου τοῦ Κώου, Δάρητος τοῦ Φρυγῶς καὶ Δίκτυος τοῦ Κρητῶς ὑπὸ μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν ἱστορούμενα.—3) τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα μαρτυροῦντα περὶ ὑπάρξεως προομηρείων ποιημάτων.—4) τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἀρχὴ καὶ πηγὴ πάσης τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας.—5) Ὁμήρου μιμηταί.—6) διαίρεσις τῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δημοσιεύσεως εἰς τέσσαρας περιόδους.—7) Συμπέρασμα . . . . . σελ. 173—186.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πρώτη δημοσίευσίς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων (ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου).—1) Ὁμηρος.—2) Ὀμηρίδαι ἢ ῥαψωδοί.—3) Λυκούργος.—4) Σόλωνος διάταξις “ἐξ ὑποβολῆς ῥαψωδεῖν.”—5) Συμπέρασμα.— σελ. 187—202.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Δευτέρα δημοσίευσίς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων (ἀπὸ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου μέχρι τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν).—1) Σόλων.—2) Πεισιστρατος.—3) ῥαψωδοί.—4) διασκευασταί.—5) ἐκδόται.—6) παρῳδία Ὀμηρικαί.—7) φιλοσόφων κρίσεις περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.—8) Ζωῆλος ὁ Ὀμηρομάστιξ.—9) Συμπέρασμα . . . . . σελ. 203—229.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τρίτη δημοσίευσίς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων (ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν μέχρι τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας).—1) μετάβασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς Ἀλεξάνδρειαν.—2) Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ καὶ Βιβλιο-

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ζ'

θήκη.—3) Ὀμήρου ἐκδόσεις ἐν αὐτῇ συνηγμέναι.—4) Ὀμήρου διορθωταί, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Ἀρίσταρχος, Δίδυμος, κ. τ. λ.—5) Περγαμηνὴ Σχολή—Κράτης καὶ Κρατήτειοι.—6) Βυζαντινὴ ἐποχὴ.—Εὐστάθιος. Ἰωάννης Τζέτζης. Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός. παραφράσεις Ὀμήρου. Ὀμηροκέντρωνες ἢ Ὀμηρόκεντρα.—7) Χριστιανισμὸς καὶ Ὀμηρικὰ ποιήματα.—8) Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου γνώμη περὶ τῶν Ὀμηρ. ποιημάτων.—9) διδασκαλία τῶν Ὀμηρ. ποιημάτων εἰς Ἰταλίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὑπὸ Βερνάρδου Βαρλαάμ καὶ Λεοντίου Πιλάτου.—10) Συμπέρασμα . . . . . σελ. 230—283.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τετάρτη καὶ τελευταία δημοσίευσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων (ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι νῦν).—1) πρώτη ἐκτύπωσις τῶν Ὀμηρ. ποιημάτων ὑπὸ Δ. Χαλκοκουνδύλου ἐν ἔτει 1488.—2) πρῶται μεταφράσεις αὐτῶν.—3) Ἰωσήφ Σκαλιγέρου καὶ Ἰσαὰκ Κασωβῶνος γνώμη περὶ τῶν Ὀμηρ. ποιημάτων.—4) διάφοροι περὶ τούτων πραγματεῖαι.—5) αἱ ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περὶ Ὀμήρου ἔριδες.—6) τὰ ὑπὸ Bentley, Vico καὶ Wood περὶ τῶν Ὀμηρ. ποιημάτων δογματισθέντα.—7) ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος σὺν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις ὑπὸ Villoison.—8) Προλεγόμενα εἰς Ὀμηρον ὑπὸ F. A. Wolf.—9) Οὐολφφίανοι καὶ ἀντουολφφίανοι, ἢ ἱστορικοὶ καὶ αἰσθητικοί, ἢ πολυόμηροι καὶ μονόμηροι.—10) οἱ νέοι χωρίζοντες. Lachmann. Grote. Köchly κ. τ. λ.—11) K. O. Müller καὶ διαμνημονευτικοί.—12) K. Hillebrand γνώμη περὶ Ὀμήρου.—13) Συμπέρασμα . . . . . σελ. 284—399.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ . . . . . σελ. 400—403.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.	—	Ἐν	σελίδι	23,	στίχῳ	7—8,	γραπτέον	“	ἀμφισ—βητήσεως,”
”	”	”	”	45,	”	18,	”	”	(σελ. 27).
”	”	”	”	180,	”	9,	”	”	“ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ'.”
”	”	”	”	220,	”	35,	”	”	“ ὁμολογητέον.”
”	”	”	”	258,	”	6,	”	”	“ Διβύης.”
”	”	”	”	352,	”	20,	”	”	“ περιέχουσα.”

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ .

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου, σοφοῖς ἀνδράσι καὶ φίλοις ἀρίστοις πειθόμενος, ἐπεχείρησα νὰ παρασκευάσω ὁμοίαν τινὰ καὶ τῆς περιφήμου Μυριοβίβλου· καὶ εἴκοσιν ὅλους μῆνας ἀδιαλείπτως ἐργαζόμενος, συνετέλεσα τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὅσον γε ἦν ἐπ' ἐμοί. Ἀλλά, τῆς τυπώσεως αὐτοῦ μεγάλην ἀπαιτούσης τὴν δαπάνην ἐν Λονδίῳ, ταύτην μὲν ἀνέβαλον ἐξ ἀνάγκης εἰς καιροὺς κρείττονας τῶν παρόντων, ἦν ποτ' ἐπέλθωσιν· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ σοφώτατον τοῦ Θεοκρίτου ἀπόφθεγμα

. . . . . ποιῆν τι δεῖ, ἄς γόνυ χλωρόν,

ἐσκεπτόμην ἔπειτα, τί ἄλλο ἠδυνάμην νὰ γράψω ἐν τῷ παρόντι, ὠφέλιμον τῇ ἡμετέρᾳ νεότητι, καὶ μετριωτέραν ἀπαιτοῦν τῆς τυπώσεως τὴν δαπάνην. Μεταξὺ δὲ σκεπτόμενος περὶ τούτου, πολὺν ἤκουσα γινόμενον ἐν Ἑλλάδι λόγον περὶ Ὀμήρου, καὶ βιβλία περὶ τούτου ἐκδιδόμενα, καὶ ἀγῶνα προτιθέμενον, καὶ κριτὰς καθισταμένους, καὶ ἄθλα προκείμενα· ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τρία περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος Ἀκαδημαϊκὰ μαθήματα τοῦ καθηγητοῦ Κυρίου Δ. Ν. Βερναρδάκη ἀνέγνω, ἐν τῇ Πανδώρα δημοσιευθέντα.

Ἀγαθὴ τύχη, εἶπον τότε κατ' ἐμαυτόν, ἐγείρεται δὴ καὶ ἐν Ἑλλάδι Ὀμήρῳ ναός! καὶ λιθοφοροῦσι μὲν εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην οἰκοδομὴν μεγάλοι καὶ μικροί, ἐπιστατοῦσι δὲ ἄνδρες ἐπιστήμονες καὶ συνετοί, τοὺς μὲν τῶν φερομένων λίθων ἐπιδοκιμάζοντες καὶ ἐντάττοντες τῇ οἰκοδομῇ, τοὺς δὲ ἀποδοκιμάζοντες καὶ ἀπορρίπτοντες. Ἄγε δὴ, εἶπον, λιθοφορήσω καὶ γὼ μετὰ τῶν μικρῶν, εἰ μὴ δυνατὸν μετὰ τῶν μεγάλων, καὶ συμπράξω κατὰ δύναμιν εἰς τιμὴν τοῦ μεγίστου τῶν ποιητῶν· ὃς ἐβασάνισε μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μου, ὅτε ἄκων πολλάκις καὶ κατ' ἀνάγκην ἀντέγραφον

(ποῦ τότε βιβλία παρ' ἡμῖν;) καὶ ἐμελέτων αὐτόν, κατέθελξεν ὅμως τὴν νεανικὴν καὶ τὴν ἀνδρικήν, ὅτε φρονιμώτερος ἐμαντοῦ ἀνεγίνωσκον αὐτὸν ἐκὼν καὶ προθυμότατα, καὶ τέλος πάντων παρηγορεῖ νῦν, καὶ πως διατρέφει τὴν ἐπελθοῦσαν γεροντικήν, διδασκόμενος τοῖς φιλομήροις.

Ταῦτα διανοηθεῖς, αὐτόματος τοῖς εἰς τὴν οἰκοδομὴν λιθοφοροῦσι συνεταξάμην καὶ μέγαν ἀράμενος λίθον, ἔφερον αὐτὸν μετὰ πολλῆς μὲν τῆς προθυμίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλοῦ μὰ τὴν ἀλήθειαν κόπου. Ἄλλ' ἡ μεγάλη μου προθυμία εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, ὃ ἐπέβαλλέ μοι ἡ πρὸς τὸν ἀθάνατον ποιητὴν κατακάριδος εὐγνωμοσύνη, θαυμασίως ἐπέτεινε τὰς δυνάμεις μου εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ λίθου. Καὶ ἰδού, καταβάλλω τέλος πάντων αὐτὸν πρὸ τῶν οἰκοδομούντων, μικρόν τι τοῦτο δεόμενος αὐτῶν. Ἐὰν μὲν ὁ λίθος μου ἐπιδοκιμασθῆ, τετάχθω ἐν τῇ οἰκοδομῇ, καὶ μαρτυρεῖτω τοῖς ἐπιγινομένοις, ὅτι καὶ γὰρ συνέπραξα κατὰ δύναμιν εἰς τιμὴν τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ. Ἐὰν δὲ ἀποδοκιμασθῆ, μηδ' οὕτως ἀπερρίψθω· ἀλλὰ τεθείσθω πῦρ τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ, ὅπως μαρτυρῆ μοι τοῖς ἐπιγινομένοις, εἰ μή τι ἄλλο, τοῦλάχιστον τὴν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ποιητοῦ προθυμίαν μου, δι' ἣν ἐπιπόνως ἀπὸ λατομείου πολὺ τῆς οἰκοδομῆς ἀφισταμένου μετεκόμιζον αὐτόν.

Τοιαύτην μὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆσδε τῆς πραγματείας ἡ σύνταξις· καὶ ὄφειλον πρὸ πάντων περὶ τούτου εἰπεῖν, οἷον ἀπολογούμενος πρὸς τοὺς σεβασμίους ἐκείνους φίλους μου, οἷς ὑποσχόμενος ἔαποστείλω ποτὲ τὴν Φωτίου Μυριόβιβλον, ἄλλο ἀντ' ἐκείνης καὶ πάντῃ διάφορον ἀποστέλλω πόνημα. Περὶ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων οὐδὲν ἔχω εἰπεῖν, ὡς ἐν προλόγῳ, αὐτοῦ προκειμένου τοῦ πράγματος. Ἐν ἐκάστῳ τῶν δέκα κεφαλαίων, εἰς ἃ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν διήρηται, εὐρήσει ὁ ἀναγινώσκων συνοπτικῶς ἐπιγεγραμμένα τὰ ἐν αὐτῷ ἱστορούμενα καὶ κρινόμενα· ἡ δὲ ἀνάγνωσις αὐτῶν καταδείξει τὸ ἀκριβὲς ἢ ἡμαρτημένον τῆς ἱστορήσεως καὶ ἐπικρίσεως. Καὶ ὅτι μὲν ἴσως ἐν ὀλίγοις, ἢ καὶ ἐν πολλοῖς, εὐρεθήσομαι ἁμαρτάνων, καθ' ἣν ἕκαστος ἔχει περὶ τοῦ πράγματος γνώμην

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ιά

κρινόμενος, τοῦτο καὶ προβλέπω καὶ προλέγω· ὅτι δ' ὅμως καὶ τὴν τοιαύτην προβλέπων καταδίκην οὔτε λυπούμαι, οὔτε μετανοῶ ἐφ' οἷς ἔγραψα, καὶ τοῦτο προφθάνω ἐξομολογούμενος, δύο τῆς ἀπαθείας μου ταύτης προβαλλόμενος λόγους, τοὺς ἐξῆς. Πρῶτον μὲν, ὅτι μέγιστον καὶ Θεοῦ μόνου τὸ ἀναμάρτητον·

. . . . . ἀνθρώποισι δὲ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοῦξαμαρτάνειν,

ὡς ὁ τραγωδὸς εἶπεν.¹ Δεύτερον δέ, ὅτι ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ἔγραψα, εἰς τοσαύτας ὑπόκειται ἀμφισβητήσεις, καὶ τοσοῦτόν ἐστι κοινόν πᾶσι τοῖς περὶ ταύτης γράφουσι τὸ ἐν πολλοῖς ἢ ἐν ὀλίγοις ἀμαρτάνειν, ὥστε πρὸς τοὺς τυχόν κατ' ἄλλου κραυγάζοντας συγγραφεῖς δικαίως ἔχει τις εἰπεῖν ὅ, τι ποτὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἶπε πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, τοὺς τὴν ἀμαρτωλὸν γυναικᾶ προσαγαγόντας Αὐτῷ, καὶ ἀπαιτήσαντας νὰ λιθοβοληθῆ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον—'Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῷ βαλέτω.—Διὰ δὲ ταῦτα δυνατὸν μὲν πολλὰ ἢ ὀλίγα τοῦ ἔργου μου μέρη νὰ κατακριθῶσιν· ἐν δέ τι τοῦτο εὔρεθήσεται, ἐλπίζω, καλῶς ἔχον· ὅτι πραγματείαν ἱστορικὴν προθέμενος νὰ συγγράψω, ἐπιμελῶς ἐφρόντισα νὰ πράξω τοῦτο ἐν ἀκρίβειᾳ καὶ χρονολογικῇ τάξει, ὅπως ἐννοήσῃ ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης, δι' ὃν κυρίως ἔγραψα, ὅποιά εἰσι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ πόθεν ἀρξάμενον ποῦ κατήντησε μετὰ πολυχρονίους καὶ πεισματώδεις ἔριδας τὸ πολύκροτον Ὀμηρικὸν ζήτημα. Εἰ δέ που καὶ ἐπέκρινα τὰς περὶ τούτου δόξας, μόνην πρεσβέων ὀρθὴν τὴν περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν παράδοσιν, πανταχοῦ φανήσομαι σεβόμενος τὴν σοφὴν παραίνεσιν τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ R. P. Knight, λέγοντος, ὅτι—'Ὁφείλει μὲν πᾶς ἀμερόληπτος τῆς ἀληθείας ἐταστὴς νὰ καταδείξῃ τὴν ἀπάτην, καὶ νὰ ἐξεύρῃ τὴν πλάνην, ὅπου ἂν δύνηται, μεγίστη ὅμως ἔσται τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς ἡ ἀξία, ἔὰν ἐκπληρώσῃ τὸν

¹ Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγόῃη.

σκοπὸν αὐτοῦ, οὐδαμῶς πλήξας ἄλλου τινὸς τὰ αἰσθήματα, ἢ συγγραφέως τινὸς τὴν φήμην.”¹

Ἄλλά, ταῦτα λέγοντος, ὑποβήξουσιν ἴσως τινὲς τῶν ἀναγνόντων τὰ εἰς τὰς Φωτίου ἐπιστολὰς Προλεγόμενα, τὴν ἐν ἐκείνοις ὑπαινιπτόμενοι δριμύτητα, καὶ ὑποτονθορύσουσί μοι τυχὸν τὸ τοῦ Εὐριπίδου—*ἄρτι γιγνώσκεις τόδε*;—ἤδη δέ τινες καὶ τῶν τὸ ἔργον μου ἐκείνο ἐπικρινάντων, τὰ μὲν ἄλλα ἐπήνεσαν αὐτοῦ, τὴν δὲ πικρίαν, ἐν ἧ τὰ Προλεγόμενα ἐκείνα ἐγράφησαν, καὶ ἐν ἧ ἀνῆρέθησαν αἱ κατὰ τοῦ αἰοιδίμου Πατριάρχου βλασφημίαι τῶν Παπιστῶν, κατέκριναν, δίκαια μὲν νομίζοντες τὰ λεγόμενα, τὸν δὲ τρόπον, καθ’ ὃν ἐλέχθησαν, μᾶλλον ἀνῆκοντα τοῖς ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ περὶ θρησκευτικῶν δογμάτων ἀντερίζουσιν. Ἐγὼ δὲ καὶ πρὸς τοὺς τυχὸν ὑποβήξοντας νῦν, καὶ πρὸς τοὺς τότε τὸν τρόπον ἐκείνον τοῦ λόγου μου κατακρίναντας, δικαίαν προβάλλομαι τὴν ἀπολογίαν, ὅτι ἔκτοτε καὶ ἐγίνωσκον καὶ ἐσεβόμην τὴν σοφὴν τοῦ Ἁγγλοῦ κριτικοῦ παραίνεσιν· ἐξομολογοῦμαι ὅμως, ὅτι οὐδόλως ἐστὶν ἐφαρμοστέα πρὸς ἀνθρώπους τοιούτους, οἳοὶ πέρ εἰσιν οἱ περὶ Φωτίου γράφοντες Παπισταί, καπηλικῶς ὑβρίζοντες τὸν σοφὸν ἐκείνον καὶ ἐνάρετον ἄνδρα, καὶ αὐθαδῶς τὰ περὶ αὐτοῦ παριστοροῦντες, καὶ ἀνέδην καταψευδόμενοι, καὶ τί τῶν ἀνοσιῶν οὐ ποιοῦντες; ἵνα μετ’ ἐκείνου καὶ τὴν ἡμετέραν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν δυσφημήσωσι καὶ ἐξυβρίσωσιν. Πρὸς τοιούτους ἄρα συγγραφεῖς μόνην νομίζω ἐφαρμοστέαν τὴν Ἑλληνικὴν παροιμίαν—*Οὐ πρέπει γαλῆ κροκωτόν*. Πρὸς δὲ τοὺς σοφοὺς ἄνδρας, ὅσοι περὶ Ὀμήρου γεγράφασιν, ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Οὗτοι πάντες, καὶ πάντων μάλιστα ὁ τὸ Ὀμηρικὸν ζήτημα πρῶτος εἰς ἐπιστημονικὴν ὑποβαλὼν βάσανον, ὁ μέγας ἀληθῶς Οὐόλφιος, ἀποπέμπουσι μὲν, ἢ προσπαθοῦσι ν’ ἀποπέμψωσι, τὸν ποιητὴν ἀπὸ τῆς

¹ Though it is the duty of every impartial investigator of truth to expose fraud and detect error wherever he can find it, yet if he can accomplish his end without wounding the feelings of any man, or the reputation of any writer, his merit will be the greater.—An Analytical Essay on the Greek Alphabet, p. 129. London, 1791.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ιγ'

ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἔνθα ἡ ἡμετέρα ἀρχαιότης ἔταξεν αὐτὸν πρωτοστάτην καὶ προεξάρχοντα, ἀποπέμπουσιν ὅμως αὐτὸν κατὰ Πλάτωνα, " μύρω χρίσαντες καὶ ἐρίφ καταστέφαντες." Κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον καὶ οἱ τὰς δόξας τῶν τοιούτων ἀνδρῶν καταπολεμοῦντες, καὶ τῆς ἀρχαίας περὶ Ὀμήρου παραδόσεως ἀντεχόμενοι, τὰς μὲν δόξας ἐκείνας ὀφείλουσι ν' ἀποκρούωσι, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην τῶν ταύτας ἐκδεδωκότων σοφίαν καὶ ἀρετὴν μηδαμῶς ν' ἀσεβῶσιν· ἀλλ' ἀνταποδιδόντες τὰ ἴσα ν' ἀποπέμπωσιν αὐτοὺς τῆς Ὀμηρικῆς πανηγύρεως, " μύρω κεχρισμένους καὶ ἐρίφ κατεστεμμένους."

Καὶ ταῦτα μὲν, λόγου πάρεργον, πρὸς τοὺς τυχὸν ὑποβήξοντας τῶν ἀναγνωστῶν. Πρὸς δὲ τοὺς τυχὸν κατακρινούοντας τὴν ἐν τῷ παρόντι πονήματι ἀφθονίαν καὶ ἔκτασιν τῶν σημειώσεων καὶ τῶν παρεμβαλλομένων μαρτυριῶν εἰρήσθω ἐν συντόμῳ, ὅτι συνεγράφη οὐχὶ διὰ τοὺς ἐν Λονδίῳ καὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς πολυβίβλου Εὐρώπης διατρίβοντας, ἔνθα πολλὴ βιβλίων συμφορὰ, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πάσῃ, ἔνθα μεγάλη δι' ἔλλειψιν βιβλίων ἢ συμφορὰ. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἐποίησάμην οὕτω μακρὰν, ὥστε καὶ τοῖς μὴ δυναμένοις ν' ἀναγνώσκωσιν αὐτὰ τὰ ποιήματα νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς πλήρη κατανόησιν τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων, καὶ σημειώσεις ὑπέβαλον πανταχοῦ μακρὰς καὶ βιβλιογραφικὰς (αἵτινες ἄλλως ἦσαν περιτταὶ πρὸς τοὺς αὐτὰ τὰ μνημονεύόμενα συγγράμματα ἔχοντας πρόχειρα), καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὅσαι σπουδαιότεραι, πολλαχοῦ παρενέβαλον, καὶ τὰς ἐξ ἀλλογλώσσων συγγραμμάτων, τὰς μὲν μετέφρασα, τὰς δὲ ἐρμηνεύσας ἐν τῷ κειμένῳ ὑπεσημείωσα πληρέστερον, διὰ πάντων τούτων τὴν ἐκεῖ μεγίστην τῶν βιβλίων ἔλλειψιν ἀναπληρῶν, ὅσον οἶόν τε. Διὰ τὴν αὐτὴν δὲ αἰτίαν προὔτίμησα πάντοτε νὰ παραπέμψω εἰς Ἑλληνικὰ συγγράμματα, ὅπου ἦν δυνατόν, ὡς προχειρότερα ὄντα τοῖς ἐμοῖς ἀναγνώσταις· εἰ δὲ τινος τῶν παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων περὶ Ὀμήρου συγγραμμάτων μὴ ἐμνημόνευσα, μόνη ἐστὶν αἰτία ὅτι οὐκ

είχον αὐτό. Καὶ τοιοῦτον μάλιστα ὀνομάζω τὸ ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ βραβευθὲν πόνημα τοῦ Κυρίου Ἀγγέλου Σ. Βλάχου “περὶ τοῦ Ὀμηρικῷ ζητήματος,” ὅπερ ἀπεστάλη μοι μὲν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ὀψὲ τοῦ πόθου, ἤδη τῆς τυπώσεως τῆς παρούσης πραγματείας προσεγγιζούσης τῷ τέρματι. Καὶ ἀναντιρρήτως μὲν τὸ πόνημα τοῦτο ἄξιόν ἐστίν ἢς ἔτυχε τιμῆς παρὰ τῶν σοφῶν καὶ σεβασμίων ἀγωνοδικῶν· ἀλλὰ τὸ κατ’ ἐμὲ λυποῦμαι, ὅτι διαφωνῶ τῷ Κυρίῳ Βλάχῳ καθ’ ἓν τι τοῦτο, τὴν ἐπὶ αἰῶνάς τινας ἄγραφον διαμνημόνευσιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἰσχυροτέρους εὐρίσκων πάντοτε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεκαθεν ἐγγράφου διατηρήσεως αὐτῶν λόγους· καὶ εὐχαρίστως εἶδον, ὅτι καὶ οἱ σεβάσμιοι ἀγωνοδίκαι φαίνονται δυσκόλως ἔχοντες πρὸς τὴν ἄγραφον διαμνημόνευσιν, μᾶλλον ἀποδεχόμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐγγραφον αὐτῶν διατήρησιν. Ὁμοίαν δὲ περὶ τούτου γνώμην ἀπεφήνατο ἐπ’ ἐσχάτων καὶ ὁ ἐν Ἐδιμβούργῳ καθηγητῆς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἀκραιφνῆς Ἑλληνιστῆς Κύριος Ἰωάννης Βλάκκιος ἐν τῷ ἄρτι δημοσιευθέντι Ὀμηρικῷ αὐτοῦ συγγράμματι, πιθανῆν μὲν εὐρίσκων τὴν διαμνημόνευσιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, εἴ τις παραδέχεται κατ’ Οὐόλφιον τὴν ἐπὶ Ὀμήρου ἔλλειψιν τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἀναντιρρήτου δὲ τὴν διὰ τῆς γραφῆς αὐτῶν διατήρησιν, εἴ τις παραδέχεται ὑπάρχουσαν τότε τὴν τέχνην ταύτην.¹

¹ Δυστυχῶς μόλις πρὸ πέντε ἡμερῶν ἔλαβον τὸ πολῦτιμον τοῦ Κυρίου Βλακκίου σύγγραμμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτροχάδην μόνον ἠδυνήθην νὰ διεξέλθω αὐτό. Ἀλλά, καὶ οὕτως, ἀρκοῦσαν εὐρίσκω παραμυθίαν τῆς λύπης μου, προφθάνων ἐν τῷ παρόντι προλόγῳ νὰ συστήσω τοῖς ἐμοῖς ὁμογενέσιν, ὅσοι δύνανται ν’ ἀναγινώσκωσιν Ἀγγλικά, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην αὐτοῦ. Τὸ ἀληθῶς Ὀμηρικὸν τοῦτο ἔργον ἐπιγράφεται μὲν—Homer and the Iliad—τετράτομον δὲ ὄν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιέχει δέκα Ὀμηρικὰς διατριβὰς (Homeric Dissertations), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους (The Iliad in English verse), καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ σημειώσεις φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς (Notes philological and archaeological). Καὶ περὶ μὲν τῆς μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος οὐκ ἔστιν ἐμὸν κρῖναι, ἀλλ’ οἷς ἠτοίμασται· περὶ δὲ τῶν Ὀμηρικῶν διατριβῶν καὶ τῶν σημειώσεων, εἰ καί, ὡς προεῖπον, ἐπιτροχάδην μόνον διεξῆλθον αὐτάς, ὅμως μετὰ θάρρους λέγω, ὅτι ἀμφότερὰ εἰσιν ἰδυτε-

Εἰρήσθω δὲ μετὰ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ βιβλίου προ-
 τεταγμένης εἰκόνας, ὅτι πολὺν μὲν χρόνον διηπόρου, εἰ πρὸς τῇ μεγάλῃ
 δαπάνῃ, ἣν ἀπῆτει ἡ ἐν Λονδίῳ τύπωσις αὐτοῦ, καὶ ἣν κατέστησε δυσοι-
 κονόμητον ἡ ἐπέκεινα τῆς προσδοκίας μου ἔκτασις αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ προστεθῇ
 καὶ ὁ καλλωπισμὸς οὗτος. Ἄλλ' ἐξενίκησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἰδέα τοῦ νὰ
 δαπανήσω καὶ διὰ τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι
 μὴ δυνάμενοι νὰ βλέπωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τὰ θαυμαστὰ τῶν ἡμετέρων
 προγόνων ἀριστουργήματα, ἄλλοθεν ἄλλο διαρπαγέντα πρὸ πολλοῦ, καὶ
 κατακοσμοῦντα νῦν τὰ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης Μουσεία, δικαίαν ἐπιθυμοῦσιν
 ἐπιθυμίαν, νὰ βλέπωσι τοῦλάχιστον αὐτὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις ἐκτυπού-
 μενα.¹ Παρεκτὸς δὲ τούτου καὶ τὴν τύπωσιν ἐπετήρησα μετὰ πολλῆς
 προσοχῆς, αὐτὸς ἐπιδιορθῶν τὰ τυπογραφικὰ παροράματα, καὶ διὰ παντὸς
 τρόπου προσεπάθησα νὰ καταστήσω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ὠφέλιμον
 ἅμα καὶ εὐάρεστον.

Καὶ τέλος πάντων, εἰρήσθω μοι ἐν καθαρᾷ εἰλικρινείᾳ, ὅτι ὑπὸ μόνῃς
 διακεντούμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ χρησιμεύσω καὶ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ νεότητι,
 τῇ τὸν ἀθάνατον ποιητὴν διδασκομένη, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι
 φιλόμηροι, ἔπραξα τὸ κατὰ δύναμιν. Τὸ δὲ κατὰ δύναμιν πράττειν ὁ μὲν
 Ἄσκραϊὸς ποιητὴς ἐνόμιζεν ἀρκοῦν ἀνθρώπῳ παντὶ εἰς ἀκριβῆ τῶν εἰς Θεὸν
 καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καὶ συνεβούλευε—

καὶ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι Θεοῖσιν
 ἀγνώως καὶ καθαρῶς.² . . . . .

νοῦς κρίσεως καὶ πολυετοῦς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων μελέτης πολύτιμα προϊόντα.
 Περιττὸν δ' εἶπεῖν, ὅτι καὶ θαυμαστὴ φιλολογικὴ πολυμάθεια διαπρέπει ἐν αὐτοῖς·
 διότι καὶ ἄλλοθεν ὑπάρχει γνωστὸς ὁ συγγραφεὺς ἔν τε τοῖς ὁμογενέσιν αὐτοῦ καὶ
 ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ ὡς εὐδόκιμος καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ
 γραμματολογίας.

¹ Χάριν τῆς εἰκόνας καὶ ἡ τοῦ βιβλίου τύπωσις ἐγένετο ἐν τοιοῦτῳ σχήματι, ἀναλο-
 γοῦντι πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῆς.

² Ἡσίοδ. ἐν Ἔργ. κ. Ἡμέρ.

ὁ δὲ θεῖος Σωκράτης ἐπαιέτης ἦν τοῦ Ἡσιοδείου τούτου ἔπους, ὡς ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ξενοφῶν μαρτυρεῖ· καὶ οὐ μόνον πρὸς τοὺς Θεούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς φίλους καὶ πρὸς ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην δίκαιταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν—Κὰδ δύναμιν ἔρδειν.¹

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, παραδίδωμι καὶ γὰρ τοῖς φιλτάτοις ὁμογενέσι τὸ ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτῶν κατὰ δύναμιν γενόμενον τοῦτο ἔργον μου, ἰδίᾳ μὲν εὐχαριστῶν τοῖς φιλομήροις, ὅσοι πρὸς ἔκδοσιν αὐτοῦ συνέδραμον, τοὺς πάντας δὲ παρακαλῶν ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ προσφερόμενον, καὶ τούτου πλέον νὰ μὴ ἀπαιτῶσι παρ' ἐμοῦ, ἐνθυμούμενοι τοὺς σοφοὺς λόγους, ἐν οἷς ὁ μέγας Βοκκάκιος συμπληροῖ τὸν ὑπ' αὐτοῦ συγγεγραμμένον βίον τοῦ Δάντου, καὶ ἐν οἷς καὶ γὰρ συμπληρῶ τὸν ἐμὸν τοῦτον πρόλογον.—
Chi fa quel che sa, più non gli è richiesto. Il mio avere scritto come io ho saputo, non toglie il poter dire à un altro che meglio ciò creda di scrivere che io non ho fatto; anzi forse, se io in parte alcuna ho errato, darò materia ad altrui di scrivere il vero.

*Ἐγραφον ἐν Λονδίῳ, μηνὸς ἀρχομένου Νοεμβρίου τοῦ 1868^{ου} ἔτους.

I. N. B.

¹ Ξενοφῶν ἐν Ἀπομνημ.

ΟΜΗΡΟΥ
ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Εἰσαγωγή.

Πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἢ τε γραμματικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἱστορία παρέσχε τοῖς ἀεὶ φιλολογοῦσιν ἀφορμὰς εἰς πολυχρονίους μελέτας καὶ ἀμφισβητήσεις· δύο δ' ὑπῆρξαν ἀνεκάθεν, καὶ ὑπάρχουσι μέχρι νῦν, οὐδὲ παύσονται ποτε ὄντα, τὰ σημαντικώτερα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σημεῖα, περὶ ἃ διαφερόντως οἱ πλείστοι καὶ ἄριστοι τῶν ἀεὶ φιλολογούντων ἠσχολήσαντο, καὶ βιβλία πολλά, ὧν οὐκ ἔστι ῥᾶδιον εἰπεῖν τὸν ἀριθμὸν, ἔγραψαν, καὶ γράφοντες οὐ διαλείπουσιν. Ταῦτα δ' εἰσὶν ἐν μὲν τῇ γραμματικῇ τῆς Ἑλλάδος ἱστορίᾳ ὁ Ὅμηρος καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἐν δὲ τῇ πολιτικῇ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὰ τούτου πολύκροτα ἔργα. Τῇ ἀληθείᾳ, οὐδεμίαν λέγει ὑπερβολὴν, εἴ τις λέγει, ὅτι ἡ συναγωγὴ τῶν περὶ ἑκατέρου τῶν ζητημάτων τούτων γεγραμμένων βιβλίων, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου, ἐν ᾧ ἔξ ἀνάγκης πρέπει νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ αἱ κατὰ καιροὺς γενόμεναι ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, βιβλιοθήκην, καὶ βιβλιοθήκην πολύτομον, δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ. Καὶ περὶ τούτου πρὸς μὲν τοὺς πείραν λαβόντας τοῦ πράγματος οὐδενὸς λόγου χρεία· πρὸς δὲ τοὺς ἀπείρως ἔχοντας εἰρήσθω τοσοῦτο μόνον, ὅτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου δύο ὅλοι τόμοι τοῦ καλουμένου Γενικοῦ καὶ Ἀναπληρωτικοῦ καταλόγου (General and Supplementary Catalogue, etc.), συγκειμένου ἐκ τόμων 1185 εἰς φύλλον, περιέχουσι τὴν σημείωσιν διαφόρων ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ τινων τῶν περὶ τούτων συγγραμμάτων· τρεῖς δὲ ἄλλοι κατά-

λογοι, ὃ τε καλούμενος παλαιός (Old Catalogue, etc.), συγκείμενος ἐκ τόμων 82 εἰς φύλλον, καὶ ὁ τῆς Γρεμβιλλιανῆς βιβλιοθήκης (Bibliotheca Grenvilliana), καὶ ὁ τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γεωργίου Γ΄ (Bibliotheca Regia), περιλαμβάνουσιν ἄλλο μέρος οὐ μικρόν.¹ Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τούτοις οὐ περιλαμβάνονται τὰ φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς καὶ περὶ Ὀμήρου λόγος πολὺς. Τίς περὶ τούτου μελετῶν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικού περιεχομένων (τόμ. Α΄, σελ. 317—665), καὶ τῶν ἐν ἄλλοις τοιούτοις συγγράμμασιν, ὧν οὐκ ὀλίγος ὁ ἀριθμός;² Τίς δὲ δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἱστορίαις τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τῇ πασῶν νεωτάτῃ καὶ πληρεστάτῃ, τῇ τοῦ Ἄγγλου Γεωργίου Γρότου, ἐν ᾗ διὰ μακρῶν τὰ περὶ Ὀμήρου ἐξετάζονται, καὶ ἰδίον τι σύστημα Ὀμηρικῆς κριτικῆς παρεισάγεται; Ἄλλὰ καταλήγει τάχα τὸ πρᾶγμα καὶ μέχρι τούτου τοῦ σημείου; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐπέρχεται μετὰ ταῦτα πλήθος βιογραφιῶν, ἐν τοῖς βιογραφικοῖς Λεξικοῖς καὶ ἐν ταῖς Ἐγκυκλοπαιδείαις περιεχομένων, ἀναγνώσεως δὲ καὶ μελέτης ἀξίων· ἔπεται δὲ ταύταις ἄλλο πλήθος ἀμύθητον σπουδαίων διατριβῶν, ἐν παντοίοις περιοδικοῖς συγγράμμασι περιεχομένων, καὶ ἀδιαλείπτως δημοσιευομένων, πολλάκις δὲ καὶ ἐν συγγράμμασιν, ἐν οἷς, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῶν, οὐδεὶς ποτε ἤλπισεν ὅτι περιέχονται σκέψεις περὶ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος, κ. τ. λ.³

¹ Φέρον εἰς παράδειγμα τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, οὐδαμῶς ἐννοῶ, ὅτι ἐν ταύτῃ μόνῃ περιέχονται πολλὰ τοῦ Ὀμήρου ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις καὶ περὶ τούτου συγγραφαί, ἐλλείπουσαι δὴθεν ἐν ἄλλαις· ἀλλ' ἀπλῶς προτίθεμαι νὰ δείξω τοῖς μὴ ἰδοῦσι μεγάλας βιβλιοθήκας, οἷον τοῦ Ὀμηρικοῦ πράγματος τὸ μέγεθος. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις βιβλιοθήκαις τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, ποῦ μὲν μείζον, ποῦ δὲ ἔλαττον, ἀλλὰ πανταχοῦ μέγα, κατέχουσι μέρος τὰ Ὀμήρου καὶ τὰ περὶ Ὀμήρου. Ἴδε περὶ τούτου καὶ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου τὴν εἰς Πίνδαρον Εἰσαγωγὴν, σελ. 15.

² Ἐν μόνῃ τῇ φερωνύμῃ κριτικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματολογίας, τῇ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Γουλιέλμου Μύριος συντεταγμένῃ (A Critical History of the Language and Literature of Ancient Greece, by William Mure. London, 1850) μέγιστον μέρος τῶν τριῶν πρώτων τόμων, ὧν ἕκαστος σύγκειται ἐκ περίπου 500 σελίδων κατέχουσι τὰ περὶ Ὀμήρου, ἐν θαναμαστῇ πολυμαθείᾳ καὶ ὀρθοτάτῃ κριτικῇ ἐξεταζόμενα.

³ Τοιαῦτά εἰσι, παραδείγματος χάριν, τὸ περὶ θρησκείας (De la Religion, etc. Paris 1826—31) περίφημον σύγγραμμα τοῦ Γενευαίου Βενιαμὶν Κώνσταντος (Benjami

Ἐκ τῶν εἰρημένων ικανῶς ἐννοήσει, νομίζω, ὁ τῶν τοιούτων ἄπειρος ἀναγνώστης, ὅτι οὐδεμίαν λέγει ὑπερβολήν, εἴ τις λέγει, ὅτι βιβλιοθήκη, καὶ βιβλιοθήκη πολύτομος, δυνατόν νὰ σχηματισθῆ καὶ ἐκ μόνων τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων καὶ τῶν περὶ αὐτῶν συγγεγραμμένων. Καὶ ἀληθῶς, μόνων ἐξαιρουμένων τῶν θείων Γραφῶν, ὧν αἱ γενικαὶ καὶ μερικαὶ ἐκδόσεις, καὶ αἱ παντοῖαι ἐρμηνεῖαι καὶ μεταφράσεις, ἀδύνατόν ἐστιν ἴσως νὰ καταλεχθῶσιν ἐν ἀκριβεΐᾳ,¹ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα τοσαύτας ὑπέστησαν ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις, γενικὰς καὶ μερικὰς, καὶ εἰς τοσαῦτα συγγράμματα ἔδωκαν ἀφορμὴν, ὥστε δικαίως ἐλέχθη, ὅτι πλείοτερον κατηναλώθη μέλαν διὰ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἢ ὅσον ἐχύθη αἷμα εἰς ἄλωσιν τῆς Τροίας, ἐξ ἧς ἔχουσι τὴν ὑπόθεσιν.²

Τῶν δύο λοιπὸν πολυκρότων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σημείων τὸ πρῶτον ποιούμενοι τῆς παρουσίας πραγματείας ὑπόθεσιν, ἐξετάσομεν ἐν αὐτῇ τὰς περὶ τούτου δόξας τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἀκριβῶς, ὅσον οἶόν τε, ἱστοροῦντες τὰς δόξας ταύτας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι νῦν, καὶ προστιθέντες ἐν τέλει ἐκάστου κεφαλαίου τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἱστορηθέντων συνάγεται. Νοσοῦμεν δὲ ὑπὸ μὲν τὸ ὄνομα ἀρχαῖοι

Constant), ἐνθα τὸ *Η'* βιβλίον, τὸ ἐπιγραφόμενον "Digression nécessaire sur les Poèmes attribués à Homère," μελέτης ἐστὶν ἄξιον· τὸ τοῦ Ἀγγλοῦ E. L. Bulwer περὶ Ἀθηνῶν σύγγραμμα (Athens, its Rise and Fall. London, 1837), ἐνθα ὄλου τὸ *Η'* κεφάλαιον τοῦ *Α'* βιβλίου καταναλίσκεται ἐν τοῖς περὶ Ὀμήρου· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ Ἀγγλοῦ W. M. Leake τὸ γεωγραφικὸν πόνημα "περὶ ἀμφισβητουμένων τινῶν ζητημάτων τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας" (On some Disputed Questions of Ancient Geography. London, 1857), ἐν οἷς πραγματεύεται περὶ Ἰλίου, οὐκ ὀλίγα καὶ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων περιέλαβε (σελ. 27—50)· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, προσφνεστάτα δύναται τις ἐν τούτοις ἐφαρμόσαι τὴν λέγουσαν παροιμίαν, "ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος εὔδει."

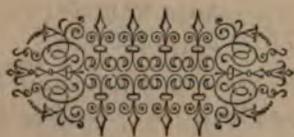
¹ Ἴνα μικρὰν τινα δῶμεν ἰδέαν τῶ ἀπείρως ἔχοντι τοῦ πράγματος ἀναγνώστη περὶ τῶν τῆς θείας Γραφῆς ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων καὶ ἐρμηνειῶν, ἀρκέσει εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῶ ἄρτι μνημονευθέντι Γενικῶ καταλόγῳ τῆς τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου βιβλιοθήκης τὰ ὑπὸ τὸ γράμμα Β σεσημειωμένα συγγράμματα πληροῦσι τόμους 137 διὰ τὴν λέξιν Bible, ἢ μόνη κατέχει τόμους 22, ἀπὸ τοῦ 51^{ου} μέχρι τοῦ 73^{ου}.

² Ἴδε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου φιλολογικοῦ διαγωνίσματος—ἧτοι κρίσιν τῶν περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος πραγματειῶν—γενομένην ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Ἀκαδημαϊκῶν Φιλίππου Ἰωάννου, Εὐθυμίου Καστόρχου, καὶ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου, ἐν Ἀθήναις, 1865 (σελ. 5). Ἡ πολυτιμοτάτη αὕτη ἔκθεσις, ὡς πολλαχοῦ ὑποδείκνυται (ἴδε σελ. 37, 67, 131, 137—8), καὶ ὡς ἐκ τοῦ λεκτικοῦ καταφαίνεται, ἔργον ἐστὶ τῆς ἀριστοουργοῦ δεξιᾶς τοῦ γεραροῦ καὶ τρισεβάστου διδασκάλου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους Κ. Ἀσωπίου.

πάντας τοὺς Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους συγγραφεῖς, ὅσοι μικρὸν ἢ μέγα ἐνησχολήσαντο εἰς τὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐξέτασιν ἐν τε τῇ ἀκμῇ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῇ καλουμένῃ Ἀλεξανδρινῇ καὶ Βυζαντινῇ ἐποχῇ· ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα νεώτεροι πάντας τοὺς ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ φιλολόγους, ὅσοι μετὰ τὴν εὔρεσιν τῆς τυπογραφίας, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κοινοτέραν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν διάδοσιν, ἔτι δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας μετάβασιν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἤδη τῆς Ἑλλάδος δεδουλωμένης καὶ σιωπῶσης, ἐλεύθεροι αὐτοί, καὶ ὁσημέραι ἐπιμελῶς πολυπλασιάζοντες τὸ δοθὲν αὐτοῖς τάλαντον, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐξηρεύνησαν τὰ ποιήματα ταῦτα, καὶ πολλὰς καὶ παντοίας ἐδημοσίευσαν, οὐδὲ διαλείπουσι δημοσιεύοντες, γνώμας περὶ τε τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων.

Ἄλλὰ πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἱστορήσεως ταύτης, ἀνάγκη πᾶσα νὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, ἀπίθانا μὲν τὰ πλείεστα καὶ μυθώδη, τοιαῦτα ὅμως, οἷα παρεδόθησαν ἡμῖν ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων, τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων, καὶ παντοῖα διηγήματα, τὰ μὲν ἐκ παραδόσεως διασωθέντα, τὰ δὲ καὶ ὑπ' αὐτῶν κατὰ συμπερασμοὺς ἰδίου συντεθέντα, διαβιβασάντων ἡμῖν. “Le chantre d’Achille et d’Ulysse (λέγει ὀρθῶς ὁ σοφὸς καὶ εὐγλωττος Ἀκαδημαϊκὸς τῆς Γαλλίας Κύριος Αἰμίλιος Ἐγγερος) n’a pas dit un mot de lui-même; et ce que nous apprennent sur son compte les historiens et les biographes plus récents offre un caractère si fabuleux, qu’il semble impossible d’y attacher la moindre créance.”¹

¹ Mémoires de Littérature ancienne, par Émile Egger, etc. p. 98. Paris, 1862.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ὀμήρου βίος.

1) Ὀμήρου ἀρχαῖοι βιογράφοι.—2) πατρίς.—3) γονεῖς.—4) ἀκμή.—5) ὄνομα.—6) περιηγήσεις καὶ θάνατος.—7) Νεωτέρων γνώμαι περὶ Ὀμήρου πατρίδος, καὶ ἀμφισβητήσεις περὶ Τροίας.—8) Ὀμήρου μετὰ θάνατον τιμαί.—9) Ὀμήρου ἀποθέωσις.—10) Δάντου καὶ Σακεσπέρου καὶ Μίλτωνος καὶ Καμοένου βίος καὶ μετὰ θάνατον δόξα πρὸς τὰ Ὀμήρου παραβαλλόμενα.—11) Συμπέρασμα.

Αὐτὸς μὲν ὁ ποιητὴς οὐδὲν οὐδαμοῦ τῶν ἑαυτοῦ ποιημάτων παρέδωκε περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, οὔτε περὶ τῶν γονέων, οὔτε περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔζησεν· ὅθεν δικαίως εἶπε περὶ αὐτοῦ Δίων ὁ Χρυσόστομος,¹ ὅτι "οὕτως ἄρα ἐλεύθερος ἦν καὶ μεγαλόφρων, ὥστε οὐδαμοῦ φανήσεται τῆς ποιήσεως αὐτοῦ μεμνημένος· ἀλλὰ τῷ ὄντι, ὥσπερ οἱ προφήται τῶν θεῶν, ἐξ ἀφανοῦς καὶ ἀδύτου ποθὲν φθεγγόμενος." Τῶν δὲ μετ' ἐκείνον οὐκ ὀλίγοι συνέγραψαν βίον αὐτοῦ· καὶ τούτων τὰ ὀνόματα μόνον γινώσκομεν ἐκ Τατιανοῦ,² τάδε λέγοντος. "Περὶ γὰρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου, γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου καθ' ὃν ἤκμασε, προηρεύνησαν οἱ πρεσβύτατοι, Θεαγένης τε ὁ Ῥηγῖνος κατὰ Καμβύσην γεγονώς,³ Στησίμβροτός τε ὁ Θάσιος, Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος, Ἡρόδοτός τε ὁ Ἀλικαρνασσεὺς καὶ Διονύσιος ὁ Ὀλύνθιος· μετὰ δὲ ἐκείνους Ἐφορος ὁ Κυμαῖος, καὶ Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος, Μετακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων οἱ περιπατητικοί· ἔπειτα Γραμματικοί, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Καλλίμαχος, Κράτης, Ἐρατοσθένης, Ἀρίσταρχος,

¹ Ἐν Δόγῳ ΝΓ'.—τόμ. Β', σελ. 278. ἔκδ. Ρεῖσκίου.

² Ὁ Τατιανὸς ἦν Ἀσσύριος τὸ γένος, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ ἐν τῷ πρὸς Ἑλληνας Δόγῳ (§ 42)· ἤκμασε δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι, καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου. Πλείω περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Τατιανοῦ ἴδε ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Πατέρων, κ. τ. λ. ὑπὸ Κ. Κοιτογόνου (τόμ. Α', σελ. 222—240.)

³ Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὰ Βενετικὰ σχόλια τῆς Ἰλιάδος (Γ, 67. ἔκδ. Βεκκέρ

“ Ἀπολλόδωρος.”¹ Ἀλλά, τῶν συγγραμμάτων τούτων ἀπάντων ἀπολομένων, δύο μόναι περιήλθον ἡμῖν Ὀμήρου βιογραφίαι, ἡ μὲν ὑπὸ τὸ Ἡροδότου, ἡ δὲ ὑπὸ τὸ Πλουτάρχου ὄνομα, ἀλλ’ ἀμφότεραι ψευδεπίγραφοι. Καὶ τῆς μὲν πρώτης τὸ ψευδεπίγραφον ἐλέγχεται ἕκ τε τῆς διαλέκτου, ἣτις Ἰωνικὴ οὐσα πολὺ παραλλάσσει τῆς τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, καὶ ἕκ τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων ὡς Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἅπερ εἰσὶ πολὺ τοῦ Ἡροδότου μεταγενέστερα, καὶ τέλος πάντων ἕκ τοῦ χρόνου, καθ’ ὃν ἐν τέλει λέγει ὅτι ἤκμασεν, ἡ ἐγεννήθη, ὁ Ὀμηρος, προφανῶς ἀντικειμένου τῷ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ὀριζομένῳ· καὶ ἰδοὺ ὅτι περὶ τούτου λέγεται ἐν τῇ βιογραφίᾳ ἐκείνῃ. “ Περὶ δὲ ἡλικίης τῆς Ὀμήρου ἕκ τῶνδ’ ἂν τις ἐπισκεπτόμενος ἀκριβῶς καὶ ὀρθῶς λογίζοιτο. Ἀπὸ γὰρ τῆς εἰς Ἴλιον στρατηΐης, ἣν Ἀγαμέμνων καὶ Μενέλαος ἤγειραν, ἔτεσιν ὕστερον ἑκατὸν καὶ τριάκοντα Λέσβος ᾤκίσθη κατὰ πόλεις, πρότερον εὐῦσα ἄπολις. Μετὰ δὲ Λέσβον οἰκισθεῖσαν ἔτεσιν ὕστερον εἴκοσι Κύμη ἢ Αἰολιδίωτις, καὶ Φρικωνὶς καλεομένη, ᾤκίσθη. Μετὰ δὲ Κύμην ὀκτωκαίδεκα ἔτεσιν ὕστερον Σμύρνα ὑπὸ Κυμαίων καταῤῥκίσθη, καὶ ἐν τούτῳ γίνεται Ὀμηρος. Ἀφ’ οὗ δ’ Ὀμηρος ἐγένετο ἕτεά ἐστιν ἑξακόσια εἰκοσιδύο μέχρι τῆς Ξέρξῳ διαβάσεως, ἣν στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ ζεύξας τὸν Ἑλλήσποντον διέβη ἕκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀπὸ δὲ τούτου ῥηϊδίως ἐστὶν ἀριθμῆσαι τὸν χρόνον τῷ ἐθέλουσι ζητεῖν ἕκ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἀθήνησιν. Τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὀμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ.” Κατὰ δὲ ταῦτα ὁ Ὀμηρος ἐγεννήθη περὶ τὸ 1104· ἀλλ’ ὅμως ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας λέγει περὶ τῆς Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου ἡλικίας τάδε· “ Ἡσιόδου καὶ Ὀμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μεν πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι.”² Γνωστοῦ δὲ ὄντος, ὅτι

¹ Ταῦτα λέγει ὁ Τατιανὸς ἐν τῷ πρὸς Ἑλληνας Λόγῳ (§ 31)· εὔρηται δὲ καὶ παρ’ Εὐσεβίῳ ἐν Εὐαγγελ. Προπασκευῇ (βιβλ. Γ’, κεφ. 11), ἔτι δὲ καὶ παρὰ Φαβρικίῳ ἐν τῇ Ἑλ. Βιβλιοθ. τόμ. Α’, σελ. 321, καὶ ἐν τοῖς Προλεγ. τοῦ Βιλλοισῶνος εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα σὺν τοῖς Βεν. σχολίοις—σελ. 25.

² Ἡροδ. Β’, § 53, ἐνθα ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐκδότου J. C. F. Baehr σημειωθέντα.—Ὁ Σκαλίγερος ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ Εὐσεβίου Χρονικόν (σελ. 95) ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ τοῦ ψευδο-Ἡροδότου “ ἑξακόσια εἰκοσιδύο ” ἡμαρτηται ἐν τῇ γραφῇ, καὶ ὅτι διορθωτέον ἐστὶ “ τετρακόσια εἰκοσιδύο.” Ἀλλὰ πρῶτον μὲν πανταχοῦ εὔρηται γεγραμμένον “ ἑξακόσια ” ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, οἷον ὑποστηρίζων τὴν ἑαυτοῦ

ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τὸ 484 πρὸ Χριστοῦ, δῆλον γίνεται ὅτι τὴν Ὀμήρου γένεσιν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τίθησιν οὐ πορρωτέρω τοῦ 884 πρ. Χρ. Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ νῦν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας σωζομένη βιογραφία τοῦ Ὀμήρου πάντῃ πάντως ἐστὶ ψευδεπίγραφος, ἀνήκουσα εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν ἐκείνου, καὶ κατὰ τὸν Κύριον Μοντβέλιον εἰς τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν.¹ Τῆς δὲ τῷ Πλουτάρχῳ ἀποδιδομένης βιογραφίας τοῦ Ὀμήρου ἐξελέγχεται τὸ ψευδεπίγραφον ἕκ τε τοῦ ὅτι οὐχ εὔρηται σημειουμένη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Πλουτάρχου συγγραμμάτων, ὃν ἔγραψε Λαμπρίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ,² καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ὅτι τὴν βιογραφίαν ἐκείνην φαίνονται γινώσκοντες ὅ τε Σενέκας καὶ ὁ Κυντιλιανός, ἀρχαιότεροι ὄντες τοῦ Πλουτάρχου.³ Συμβαίνει ἄρα ἐν τῇ βιογραφίᾳ ταύτῃ τὸνναντίον, ἢ ὅ, τι ἐν τῇ εἰς Ἡρόδοτον ἀποδιδομένη· διότι ἐκείνη μὲν ἐστὶ πολὺ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας μεταγενέστερον ἔργον, αὕτη δὲ μικρὸν τοῦ Πλουτάρχου προγενέστερον.⁴ Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, αὐταὶ εἰσιν αἱ μόναι

γνώμην ἐπάγει· "τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν" Ὀμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα ὀκτώ." Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τίθησι τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας τὸ 1270, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ τὴν Ὀμήρου βιογραφίαν συγγράψας συμφωνεῖ (ἴδε Ἡροδ. Β', § 145, καὶ Κλίτωνος Ἑλ. Χρον. τόμ. Α', σελ. 133), ἐὰν ἀπὸ τοῦ 1270 ἀφαιρεθῶσι τὰ 168, ἔχομεν ὑπόλοιπον 1102, ὅποιον ἔχομεν ἀκριβῶς καὶ προστιθεμένων τῶν 622 ἐτῶν τοῖς 480, ὅτε ὁ Ξέρξης διέβη ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Διὰ ταῦτα ἡ προβαλλομένη ὑπὸ Σκαλιγέρου διόρθωσις οὐ φαίνεται συνάδουσα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ψευδο.Ἡροδότου λεγομένοις.

¹ Histoire des Poésies Homériques, par Dugas Montbel, etc. p. 110. Πλείω περὶ τῆς βιογραφίας ταύτης ἴδε παρὰ Φαβρικήν (Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 319—20), καὶ πρὸ πάντων τὴν περὶ Ἡροδότου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ σπουδαιωτάτην μελέτην τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος ἐκδότου αὐτοῦ J. C. F. Baehr—Commentatio de Vita et Scriptis Herodoti, § 17 (ἐν τέλει τοῦ Δ' τόμου), ἔνθα πᾶσαι αἱ περὶ τῆς Ὀμήρου ταύτης βιογραφίας γνώμαι ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων ἀκριβέστατα παρατίθενται.

² Ἰδε τὸν κατάλογον τούτου ἐν τῇ Φαβρικήν Ἑλ. Β. τόμ. Ε', σελ. 159.

³ Seneca Epist. 88.—Quintil. Inst. Or. X. 1.

⁴ Ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῆς πρώτης τῶν εἰς Πλουτάρχον ἀποδιδομένων δύο βιογραφιῶν τοῦ Ὀμήρου· διότι δύο περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου πραγματεῖαι τοῦ Πλουτάρχου εὔρηται ἐκδοδομέναι ἐν τοῖς Ἡθικοῖς λεγομένοις αὐτοῦ συγγράμμασιν (ἴδε τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν ὑπὸ Οὐῦτεμβαχίου. τόμ. Ε', μέρος Β', σελ. 326 ἕως τέλους. ἐν Δειψίᾳ 1834), ἡ μὲν σύντομος, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἡ δὲ μακρά, ὡς τὰ ἐν τοῖς Ὀμ. ποιήμασιν ἐρευνῶσα λεκτικά, συντακτικά, ῥητορικά σχήματα, κ. τ. λ. Τὴν δευτέρα

εἶχον αὐτό. Καὶ τοιοῦτον μάλιστα ὀνομάζω τὸ ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ βραβευθὲν πόνημα τοῦ Κυρίου Ἀγγέλου Σ. Βλάχου "περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος," ὅπερ ἀπεστάλη μοι μὲν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ὄψε τοῦ πόθου, ἤδη τῆς τυπώσεως τῆς παρούσης πραγματείας προσεγγιζούσης τῷ τέρματι. Καὶ ἀναντιρρήτως μὲν τὸ πόνημα τοῦτο ἀξιὸν ἐστὶν ἧς ἔτυχε τιμῆς παρὰ τῶν σοφῶν καὶ σεβασμίων ἀγωνοδικῶν ἀλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ λυποῦμαι, ὅτι διαφωνῶ τῷ Κυρίῳ Βλάχῳ καθ' ἓν τι τοῦτο, τὴν ἐπὶ αἰῶνάς τινὰς ἄγραφον διαμνημόνευσιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἰσχυροτέρους εὐρίσκων πάντοτε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεκαθεν ἐγγράφου διατηρήσεως αὐτῶν λόγους· καὶ εὐχαρίστως εἶδον, ὅτι καὶ οἱ σεβασμιοὶ ἀγωνοδίκαι φαίνονται δυσκόλως ἔχοντες πρὸς τὴν ἄγραφον διαμνημόνευσιν, μᾶλλον ἀποδεχόμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐγγραφον αὐτῶν διατήρησιν. Ὁμοίαν δὲ περὶ τούτου γνώμην ἀπεφώνησε ἐπ' ἐσχάτων καὶ ὁ ἐν Ἐδιμβούργῳ καθηγητῆς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἀκραιφνῆς Ἑλληνιστῆς Κύριος Ἰωάννης Βλάκκιος ἐν τῷ ἄρτι δημοσιευθέντι Ὀμηρικῷ αὐτοῦ συγγράμματι, πιθανὴν μὲν εὐρίσκων τὴν διαμνημόνευσιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, εἴ τις παραδέχεται κατ' Οὐόλφιον τὴν ἐπὶ Ὀμήρου ἔλλειψιν τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἀναντιρρήτον δὲ τὴν διὰ τῆς γραφῆς αὐτῶν διατήρησιν, εἴ τις παραδέχεται ὑπάρχουσαν τότε τὴν τέχνην ταύτην.¹

¹ Δυστυχῶς μόλις πρὸ πέντε ἡμερῶν ἔλαβον τὸ πολύτιμον τοῦ Κυρίου Βλακκίου σύγγραμμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτροχάδην μόνον ἠδυνήθην νὰ διεξέλθω αὐτό. Ἀλλὰ, καὶ οὕτως, ἀρκοῦσαν εὐρίσκω παραμυθίαν τῆς λύπης μου, προφθάνων ἐν τῷ παρόντι προλόγῳ νὰ συστήσω τοῖς ἐμοῖς ὁμογενέσιν, ὅσοι δύνανται ν' ἀναγινώσκωσιν Ἀγγλικά, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην αὐτοῦ. Τὸ ἀληθῶς Ὀμηρικὸν τοῦτο ἔργον ἐπιγράφεται μὲν—Homer and the Iliad—τετράτομον δὲ ὄν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιέχει δέκα Ὀμηρικὰς διατριβὰς (Homeric Dissertations), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος εἰς ὁμοιοκαταληκτοὺς στίχους (The Iliad in English verse), καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ σημειώσεις φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς (Notes philological and archaeological). Καὶ περὶ μὲν τῆς μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος οὐκ ἔστιν ἐμὸν κρίναι, ἀλλ' οἷς ἡ τοῖμα σ τ α ι· περὶ δὲ τῶν Ὀμηρικῶν διατριβῶν καὶ τῶν σημειώσεων, εἰ καί, ὡς προεῖπον, ἐπιτροχάδην μόνον διεξῆλθον αὐτάς, ὅμως μετὰ θάρρους λέγω, ὅτι ἀμφοτέρὰ εἰσιν ἰδυτε-

Ειρήσθω δὲ μετὰ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ βιβλίου προ-
 τεταγμένης εἰκόνας, ὅτι πολλὸν μὲν χρόνον διηπόρουν, εἰ πρὸς τῇ μεγάλῃ
 δαπάνῃ, ἣν ἀπῆτει ἡ ἐν Λονδίῳ τύπωσις αὐτοῦ, καὶ ἣν κατέστησε δυσοι-
 κονόμητον ἢ ἐπέκεινα τῆς προσδοκίας μου ἕκτασις αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ προστεθῇ
 καὶ ὁ καλλωπισμὸς οὗτος. Ἄλλ' ἐξενίκησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἰδέα τοῦ νὰ
 δαπανήσω καὶ διὰ τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι
 μὴ δυνάμενοι νὰ βλέπωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τὰ θαυμαστὰ τῶν ἡμετέρων
 προγόνων ἀριστουργήματα, ἄλλοθεν ἄλλο διαρπαγέντα πρὸ πολλοῦ, καὶ
 κατακοσμοῦντα νῦν τὰ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης Μουσεία, δικαίαν ἐπιθυμοῦσιν
 ἐπιθυμίαν, νὰ βλέπωσι τοῦλάχιστον αὐτὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις ἐκτυπού-
 μενα.¹ Παρεκτὸς δὲ τούτου καὶ τὴν τύπωσιν ἐπετήρησα μετὰ πολλῆς
 προσοχῆς, αὐτὸς ἐπιδιορθῶν τὰ τυπογραφικὰ παροράματα, καὶ διὰ παντὸς
 τρόπου προσεπάθησα νὰ καταστήσω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ὠφέλιμον
 ἅμα καὶ εὐάρεστον.

Καὶ τέλος πάντων, εἰρήσθω μοι ἐν καθαρᾷ εἰλικρινείᾳ, ὅτι ὑπὸ μόνῃς
 διακεντούμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ χρησιμεύσω καὶ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ νεότητι,
 τῇ τὸν ἀθάνατον ποιητὴν διδασκομένη, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι
 φιλόμηροι, ἔπραξα τὸ κατὰ δύναμιν. Τὸ δὲ κατὰ δύναμιν πράττειν ὁ μὲν
 Ἄσκραϊὸς ποιητὴς ἐνόμιζεν ἄρκουν ἀνθρώπῳ παντὶ εἰς ἀκριβῆ τῶν εἰς Θεὸν
 καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καὶ συνεβούλευε—

καὶ δύναμιν δ' ἔρδειν ἰέρ' ἀθανάτοισι Θεοῖσιν
 ἀγνώως καὶ καθαρῶς.² . . . . .

νοῦς κρίσεως καὶ πολυετοῦς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων μελέτης πολῦτιμα προϊόντα. Περιττὸν δ' εἰπεῖν, ὅτι καὶ θαυμαστὴ φιλολογικὴ πολυμάθεια διαπρέπει ἐν αὐτοῖς·
 διότι καὶ ἄλλοθεν ὑπάρχει γνωστὸς ὁ συγγραφεὺς ἐν τε τοῖς ὁμογενέσιν αὐτοῦ καὶ
 ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ ὡς εὐδόκιμος καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ
 γραμματολογίας.

¹ Χάριν τῆς εἰκόνας καὶ ἡ τοῦ βιβλίου τύπωσις ἐγένετο ἐν τοιοῦτῳ σχήματι, ἀναλο-
 γοῦντι πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῆς.

² Ἡσίοδ. ἐν Ἐργ. κ. Ἡμέρ.

Ἄλλὰ παραλειπομένων τῶν ματαίων τούτων καὶ ἀνυποστάτων ἀπαιτήσεων, ἑπτὰ συνήθως ὠνομάζοντο αἱ περὶ τῆς Ὀμήρου γενέσεως ἀμφισβητούσαι πόλεις, ἐφ' αἷς καὶ τὸ γνωστὸν ἐκείνο πεποιήται δίστιχον·

Ἐπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὀμήρου,
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Πύλος, Ἄργος, Ἀθήναι.

ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἄλλοι ἄλλας καταλέγουσι πόλεις κατὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος δόξαν· καὶ Ἀντίπατρος ὁ Σιδώνιος τοιόνδε τὸ ἐπίγραμμα ἐποίησατο·

Ἐπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὀμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθήναι.

τοῦ δ' αὐτοῦ Ἀντιπάτρου καὶ ἕτερον σώζεται περὶ τούτου ἐπίγραμμα, τὸδε·

Οἱ μὲν σευ Κολοφῶνα τιθηνήτειραν, Ὀμῆρε,
οἱ δὲ καλὰν Σμύρναν, οἱ δ' ἐνέπουσι Χίον·
οἱ δ' Ἴον, οἱ δ' ἐβόασαν εὐκλαρον Σαλαμίνα,
οἱ δὲ νῦ τῶν Λαπιθέων ματέρα Θεσσαλίαν·
ἄλλοι δ' ἄλλην γαῖαν ἀνίαχον· εἰ δ' ἐμὲ Φοίβου
χρὴ λέξαι πινυτὰς ἀμφοδὰ μαντοσύνας,
πάτρα σοι τελέθει μέγας οὐρανός, ἐκ δὲ τεκούσης
οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπας.

σελ. 38, σημ. α.—Ὅτι δὲ οἱ ἀρχαῖοι παρεδέχοντο, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐν ταῖς περιηγήσεσιν αὐτοῦ ἐπεσκέψατο καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ὅτι οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐδείκνυον ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν ἀναγραφαῖς τὸν ποιητὴν ἐγγεγραμμένον μετ' Ὀρφέως καὶ Μουσαίου καὶ Δαιδάλο καὶ Ἀνκούργου καὶ Σόλωνος καὶ Πλάτωνος καὶ ἄλλων, ἱστορεῖ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ (Α', § 206 καὶ 207)· ἐνθα καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἰηπευθοῦς φαρμάκου ὅπερ ὁ Ὀμηρος λέγει ὅτι ἔλαβεν ἡ Ἑλένη παρὰ Πολυδάμνης τῆς γυναικὸς τοῦ Θῶνο (Ὀδυσ. Δ. 219—232) προβάλλεται εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπεσκέψατο τὴν Αἴγυπτον. Ἰουστίνος δὲ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας παραινετικῆς Δόγῃ (§ 17, κ. ἐξ.) δίσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιδάχθη ἐν Αἰγύπτῳ τὰς τοῦ Μωϋσέως βίβλους, ὡς καὶ ὁ Πλάτων. Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ Ἰωάννης ὁ Τζέτζης ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Ἰλιάδος (σελ. 8, ἔκδ. Γ. Ἑρμάννου, ἐν Λειψίᾳ 1812) λέγει περὶ τῶν Αἰγύπτιον νομιζόντων τὸν Ὀμηρον· “τοὺς δὲ Αἰγύπτιον αὐτὸν εἰρηκότας οὐ νεμεσίζομαι· ἡ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ διατριβὴ τοῦ ἀνδρὸς (καὶ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ διέτριβε παιδευόμενος) ἴσως ἐκείνους πεπλάνηκεν.” Ἐκ τῶν νεωτέρων κάλλιστα καὶ περὶ τούτου ἐπραγματεύσατο ὁ Ἀγγλο-Blackwell ἐν τῷ σοφῷ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ποιημάτων Ὀμήρου—An Inquiry into the Life and Writings of Homer, sect. 9—ἐνθα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων ἰκανὰς ἀρύεται τὰς ἀποδείξεις, ὅτι ὁ ποιητὴς διέτριψε ἐν Αἰγύπτῳ, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἐγεννήθη ἐκεῖ.

Καὶ τούτων δ' αὖθις ἐπεξεταζομένων, κοινὴ ἐπεκράτησε γνώμη, ὅτι δύο μόναι ἐκ τῶν ἑπτὰ πόλεων, ἡ Σμύρνα καὶ ἡ Χίος, πλείονας εἶχον καὶ ἰσχυροτέρους λόγους, ὅπως ὀνομάσωσι πολίτην τὸν Ὅμηρον· ἡ δὲ περὶ τούτου ἀμφισβήτησις ἐν ταύταις μᾶλλον ταῖς δυσὶ πόλεσι περιορισθεῖσα, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἰδίαις περὶ τούτου συγγραφὰς τῶν νεωτέρων, τῶν μὲν Χίον, τῶν δὲ Σμυρναίων, φιλοτιμουμένων ν' ἀποδείξωσι τὸν ποιητὴν.¹

Οἱ μὲν οὖν πρῶτοι ὡς μαρτύρια τῆς ἐν Χίῳ γενέσεως τοῦ ποιητοῦ ἔλαβον τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὕμνῳ Ἀπόλλωνος (στ. 172) λεγόμενον·

τυφλὸς ἀνὴρ, οἰκεῖ δὲ Χίῳ ἐνὶ παιπαλοέσση·
τοῦ πᾶσαι μετόπισθεν ἀριστεύουσιν αἰοδαί.²

ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου, Χίον εἰπόντος τὸν ποιητὴν³ καὶ τὸ τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδ. Ζ', 47)·

καὶ Μοισᾶν ὄρνιχες, ὅσοι, ποτὶ Χίον αἰοῖδόν
ἀντία κοκκύζοντες, ἐτώσια μοχθίζοντι·

¹ Ἐν ἄλλοις καὶ Λέων Ἀλλάτιος ὁ Χίος, σοφὸς μὲν καὶ πολυγράφος συγγραφεὺς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, διαβόητος δὲ γενόμενος ὡς ἐξωμότης τοῦ πατρίου Ὀρθοδόξου δόγματος, ἔγραψε Λατινιστὶ καὶ διατριβὴν "περὶ πατρίδος Ὁμήρου" (De patria Homeri. Lugd. 1640), ἣ συνεξέδωκε καὶ τὸν Ὁμήρου βίον κατὰ Πρόκλον καὶ δύο ἀνώνυμους βιογράφους, καὶ ἐν ἧ μετὰ ζήλου διῆσχυρίσατο, ὅτι ἐν Χίῳ ἐγεννήθη ὁ Ὅμηρος. (Ἴδε τῆς διατριβῆς ἐκείνης τὰ τέσσαρα τελευταῖα κεφάλαια). Ἡ περὶ πατρίδος Ὁμήρου διατριβὴ τοῦ Ἀλλατίου εὔρηται ἐκδεδομένη καὶ ἐν τέλει τοῦ Γ' τόμου τοῦ Θεσαυροῦ τῶν Ἑλλην. ἀρχαιοτ. ὑπὸ Ἰακ. Γρονοβίου—Thesaurus antiquitatum Græcarum—ἐνθα συνεκδέδοται καὶ τὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀλλατίου ποιημάτιον ἐν μέτρῳ ἐλεγειακῷ, ἐπιγραφόμενον "Ὁμήρου γοναί" Ἑλληνιστί τε καὶ Λατινιστί, Ἀνδρέου τοῦ Βαϊανοῦ Λατινιστὶ τὸ ποιημάτιον μεθερμηνεύσαντος.—Περὶ Ἀλλατίου καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἴδε Φαβρικ. Ἑλ. Β. τόμ. ΙΑ', σελ. 435—446, καὶ τοῦ ἡμετέρου Α. Π. Βρετοῦ τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν, Μέρ. Α', σελ. 173—7.

² Ἴδε τὰ περὶ Ὀμηρικῶν ὕμνων ἐν τοῖς ἐξῆς (κεφ. Γ'). Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ γνήσιοι τοῦ Ὁμήρου ἔργον ἂν ὑποτεθῆ ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος, οὐδ' οὕτως ἰσχύει τὸ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λεγόμενον εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐν Χίῳ γενέσεως τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ μόνον τῆς ἐν Χίῳ κατοικήσεως αὐτοῦ. Ἴδε πλείω περὶ τούτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰκονογραφίᾳ τοῦ Βισκοντίου (Iconographie Grecque, etc. par E. G. Visconti. Tom. 1, p. 65—6, note) καὶ ἐν τοῖς Προλεγομ. τῆς Βολισσίας ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ Κοραῆ. τόμ. Α', σελ. κδ', σημ. 1.

³ Ἴδε τὸν ἀνώνυμον βιογράφον Ὁμήρου—σελ. 30, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.

ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου (ἐν λ. Βολισσός) λέγοντος· “Βολισσός, πόλις Αἰολικὴ ἐπ’ ἄκρου, Χίου πλησίον· καὶ φασιν, ὅτι Ὅμηρος ἐν τούτῳ τῷ πολίσματι τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο.”¹

Οἱ δὲ δευτέρου, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ οὗτοι πηγῶν ἀρνούμενοι μαρτύρια τῆς ἐν Σμύρῃ γενέσεως τοῦ ποιητοῦ, πρῶτον μὲν ἐπεκαλοῦντο τὸ ὑπ’ αὐτοῦ εἰρημένον ἐν ἐπιγράμματι, ὃ ἐποίησε πρὸς Κυμαίους, οὕτως ἔχον·

Οἴη μ’ αἴσῃ δῶκε πατὴρ Ζεὺς κύρμα γενέσθαι
νήπιον αἰδοίης ἐπὶ γούνασι μητρὸς ἀτάλλων!
ἢ ποτ’ ἐπύργωσαν βουλῇ Διὸς αἰγιόχοιο
λαοὶ Φρίκωνος, μάργων ἐπιβήτορες ἵππων,
ὀπλότεροι, μαλεροῖο πυρὸς κρίνοντες Ἄρηα,
Αἰολίδα Σμύρῃν ἀλιγείτονα, ποντοτίνακτον,
ἦν τε δι’ ἀγλαὸν εἰσιν ὕδωρ ἱεροῖο Μέλῃτος, κ. τ. λ.²

ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Πίνδαρον, ἐξ ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Ὀμήρου, εἰπόντος· “τὸ δὲ γένος κατὰ Πίνδαρον Σμυρναῖος.”³ ἀντὶ δὲ τοῦ Θεοκρίτου ἐπεκαλοῦντο μάρτυρα ἄλλον Βουκολικὸν ποιητὴν, τὸν Μόσχον, ὃς ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τοῦ Σμυρναίου Βίωνος καὶ τάδε λέγει πρὸς τὸν ποταμὸν Μέλῃτα·

¹ Ἐναντίον τούτων ἀπάντων ὁ τῷ Ἰσοκράτῃ σύγχρονος ῥήτωρ Ἀλκιδάμας ὁ Ἐλαιάτης λέγει, ὅτι “Πάριοι Ἀρχίλοχον καίπερ βλάσφημον ὄντα τετιμῆκασιν, καὶ Χίοι Ὅμηρον οὐκ ὄντα πολίτην, καὶ Μιτυληναῖοι Σαπφῶν καίπερ γυναῖκα οὐσαν κ. τ. λ.”—Ἴδε τὰ σωζόμενα τῶν λόγων τοῦ Ἀλκιδάμαντος ἀποσπάσματα ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ῥήτορσι (Μέρ. Β΄, σελ. 155, ἔκδ. Βαϊτέρου καὶ Σανπίου. Turici, 1845—1850). Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀλκιδάμαντος διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορ. Β΄, 23)· φαίνεται δέ, ὅτι ὁ Ἀλκιδάμας Αἰολεὺς ὦν ἐπεθύμει νὰ ἔχη συμπολίτην τὸν Ὅμηρον, καὶ ἐδόξαζεν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν τῇ Αἰολικῇ Κύμῃ.—Παράβαλε τὰ ἐν τέλει τῆς Ὀμήρου βιογραφίας ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου. Ὁ δὲ Τζέτζης (ἐνθ. ἀν. σελ. 7—8) λέγει περὶ τούτου. “Ἄλλ’ οἱ μὲν Χίον αὐτὸν εἰρηκότες, Κολοφώνιον τε καὶ Σαλαμίνιον, πρὸς δὲ γε τούτοις Κυμαῖον καὶ ἕτερα, οὐκ οἶδ’ ὅθεν ὀρμώμενοι, ἢ τίσι τεκμηρίοις χρησάμενοι, εἰς τοῦτο προήχθησαν· οἶμαι δὲ τῷ τὸν θειότατον Ὅμηρον καὶ ἐν ταύταις ἐνδιατρίψαι ταῖς χώραις καὶ πόλεσι τοῦτο εἰρήκασιν· ἢ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρὸς συμπατριώτην αὐτὸν αὐτῶν ἐπιγράψουσιν.”

² Ἴδε Ψευδο-Ηροδότον ἐν βίῳ Ὀμήρου (§ 14), ἐξ οὗ μετηνέχθησαν τὰ ἔπη ταῦτα καὶ ἐν τοῖς καλουμένοις Ὀμηρικοῖς ἐπιγράμμασιν.

³ Ἴδε Πινδάρου ἀποσπάσμ. ἐν τῇ Βοικκίου ἐκδόσει (ἀριθμ. 189) καὶ τὸν ἀνωνύμου Ὀμήρου βιογράφου (σελ. 28, ἔκδ. Οὐεστερμάννου). Τὴν ἀντίφασιν ταύτην τοῦ Πινδάρου συμβιβάζουσι τινες, ἐννοοῦντες, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη μὲν ἐν Σμύρῃ, διέτριψε δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Χίῳ.—Ἴδε Ὁδ. Μυλλέρου Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας (κεφ. Ε΄, ἐν ἀρχῇ).

τούτο τοι, ὦ ποταμῶν λιγυρώτατε, δεύτερον ἄλγος·
 τούτο, Μέλη, νέον ἄλγος· ἀπόλετο πρᾶν τοι Ὅμηρος,
 τῆνο τὸ Καλλιόπας γλυκερὸν στόμα, καί σε λέγοντι
 μύρεσθαι καλὸν νῖα πολυκλαύστοισι ῥεέθροισ·
 πᾶσαν δ' ἔπλησας φωνᾶς ἄλα· νῦν πάλιν ἄλλον
 υἷα δακρῦεις, καινῷ δ' ἐπὶ πένθει τάκη.

Μετὰ τοὺς ποιητὰς τούτους ἔφερον εἰς μαρτυρίαν τοὺς πεζογράφους Σκύλακα, Στράβωνα, Πλούταρχον, οἵπερ ὀνομάζουσι τὴν Σμύρναν πατρίδα τοῦ Ὀμήρου· τούτοις δὲ προσετίθεσαν καὶ τὸ κοινῶς ἀποδιδόμενον τῷ ποιητῇ ἐπώνυμον *Μελησιγενῆς* καὶ *Μέλητος υἱός*, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀρχαῖα τῆς Σμύρνης νομίσματα, φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Ὀμήρου,¹ καὶ ὅτι ναὸς εἰς τιμὴν αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐκεῖ, καλούμενος Ὀμήρειον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μαρτύρια πολλά.² Ἀλλὰ καὶ οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, καὶ προσπαθοῦντες ν' ἀποδείξωσιν Ἀθηναῖον τὸν ποιητὴν, τοῦτ' αὐτὸ ἀπεδείκνουν, ὅτι Σμυρναῖος ἦν· διότι πρὸς ἀπόδειξιν ἔφερον μαρτύριον ἐπίγραμμα τι, ὅπερ ἐλέγετο ὅτι ἦν κεχαραγμένον ἐπὶ τινος εἰκόνος τοῦ Πεισιστράτου· ἦν δὲ τότε τὸ ἐπίγραμμα·

Τρίς με τυραννήσαντα τοσαντάκις ἐξεδίωξε
 δῆμος Ἐριχθῆος, τρίς δ' ἐπανηγάγετο,
 τὸν μέγαν ἐν βουλαῖς Πεισίστρατον, ὃς τὸν Ὅμηρον
 ἤθροισα, σποράδην τὸ πρὶν αἰετόμενον·
 ἡμέτερος γὰρ κείνος ὁ χρύσεος ἦν πολυήτης,
 εἶπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπφκίσαμεν·

δῆλον δ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπιγράμματος, ὅτι ἡ τῶν Ἀθηναίων ἀξίωσις ἦν πλαγία τις, καὶ οὐχὶ ἄμεσος· ἤθελον τὸν Ὅμηρον πολίτην Ἀθηναῖον, οὐχὶ διότι ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ διότι ἐγεννήθη ἐν Σμύρνη, ἢ τὸ πρῶτον κατοκίσθη ὑπὸ

¹ Τοιαῦτα ὅμως νομίσματα καὶ οἱ Χίοι εἶχον, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ Πολυδεύκου (βιβλ. Θ', σελ. 84) λέγοντος· "Οἱ Μιτυληναῖοι Σαπφῶ τῷ νομίσματι ἐνεχάραττον, Χίοι δὲ Ὅμηρον." Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων νομίσματα ἔφερον ἐγκεχαραγμένην τὴν Ὀμήρου εἰκόνα, Ἀμαστριαίων, Ἀθηναίων, Κολοφωνίων, Κρητῶν, Μηλιέων, Μυριναίων κ. τ. λ.—Ἴδε Φαβρικ. Ἐλ. Β, τόμ. Α', σελ. 324—7, καὶ Κοραῆ Ἀτακτα, τόμ. Γ', σελ. 175—6· ἔτι δὲ καὶ Visconti—Iconographie Grecque. Tom. 1 (ἐν ἀρχῇ), ἐνθα καὶ περὶ παντοίων εἰκόνων τοῦ ποιητοῦ.

² Ταῦτα συνέλεξεν ὁ αἰδιδμος Κ. Οἰκονόμος ἐν τῇ περὶ Σμύρνης αὐτοσχεδίῳ διατριβῇ, τῇ ἐν ἔτει 1817 ἐκδοθείσῃ τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ δεύτερον ἐν Μελίτῃ, 1831.

Ἐφεσίων, Ἀθηναίων ὄντων τὴν καταγωγὴν· διότι ἐξ Ἀθηνῶν ἀπέκισαν εἰς Ἐφεσον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἀνδρόκλου, γνησίου υἱοῦ τοῦ Κόδρου.¹

Ὅτι δὲ ἡ περὶ πατρίδος τοῦ Ὀμήρου ἀμφισβήτησις, ἔκπαλαι ὑπάρχουσα, ζωηροτέρα ἐγένετο ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, καὶ μάλιστα τῶν μεταγενεστέρων αὐτῶν, συμπεραίνεται καὶ ἐξ ἄλλων ματαίων ζητήσεων, περὶ ἃς ἐκείνοι ἠδέως διέτριβον, καὶ ἐκ δύο χρησμῶν, οὓς ἔπλασαν δοθέντας δῆθεν ὑπὸ τῆς Πυθίας περὶ τούτου. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐλέγετο ὅτι ἐδόθη τῷ Ἀυτοκράτορι Ἀδριανῷ, ἐρωτήσαντι, πόθεν Ὀμηρος, καὶ τίνος; εἶχε δὲ οὕτωςί·

Ἄγνωστον μ' ἔρειαι γενεὴν καὶ πατρίδα γαίαν
ἀμβροσίου σειρήνος· ἔδος δ' Ἰθακήσιός ἐστιν·
Τηλέμαχος δὲ πατήρ, καὶ Νεστορὴ Ἐπικάστη
μήτηρ· ἢ μιν ἔτικτε, βροτῶν πολὺ πάνσοφον ἄνδρα.²

ὁ δὲ δεύτερος ἐδόθη αὐτῷ τῷ ποιητῇ, περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος ἐρωτήσαντι, τίς ἦν; εἶχε δὲ οὕτωςί·

Ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρὸς, ἢ σε θανόντα
δέξεται· ἀλλὰ νέων ἀνδρῶν αἰνιγμα φύλαξαι.³

Εὐκόλως δὲ ἐννοεῖται, ὅτι ἡ Πυθία φαίνεται χρησιμοδοτοῦσα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν τοὺς χρησμοὺς συνταξάντων, τοῦ μὲν ἐπιθυμοῦντος Ἰθακήσιον νὰ δείξῃ τὸν ποιητὴν, τοῦ δὲ Ἰήτην, καὶ ἀνάλογον ἐκατέρου συνταξαμένου τὸν χρησμόν. Τέλος πάντων, καὶ εἰς μαγικὰς ἐρεύνας λέγεται ὅτι κατέφυγον

¹ Ἴδε Στράβωνα, σελ. 632.

² Ἴδε τὸν ἀνώνυμον Ὀμήρου βιογράφον (σελ. 35, ἔκδ. Οὐεστερμ.).

³ Ἴδε Πρόκλου περὶ Ὀμήρου ἐν τοῖς Βιογράφοις (σελ. 25, ἔκδ. Οὐεστερμ.) καὶ βίου Ὀμήρου κατὰ Πλούταρχον, ἐνθα καὶ ἄλλως παρατίθεται ὁ τῷ ποιητῇ δεδομένος χρησμός. Ὁ δὲ Πausanias (Φωκ. κεφ. 24) λέγει, ὅτι ἐν Δελφοῖς εἶδεν εἰκόνα Ὀμήρου χαλκῆν ἐπὶ στήλῃ, καὶ ἐπὶ ταύτης ὁ χρησμός οὕτως ἐπεγέγραπτο·

Ὀλβιε καὶ δύσδαιμον (ἔφυς γὰρ ἐπ' ἀμφοτέροισι)
πατρίδα δίξῃαι· μητρὶς δέ τοι, οὐ πατρὶς, ἐστί·
ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρὸς, ἢ σε θανόντα
δέξεται· ἀλλὰ νέων παίδων αἰνιγμα φύλαξαι.

παρὰ δὲ Εὐσεβίῳ (ἐν Εὐαγγελ. προπαρασκ. βιβλ. Ε', κεφ. λγ') ὡδε παρατίθεται·

Πατρίδα δίξῃαι· μητρὶς δέ τοι, οὐ πατρὶς ἐστί·
Μίνως δ' ἀπὸ γῆς, οὔτε σχεδόν, οὔτ' ἀπὸ τηλοῦ,
ἐν γῆ σοι μοῖρ' ἐστί τελευτῆσαι βιότοιο,
εὐτ' ἢν ἀπὸ γλώσσης γυνῆς παίδων ἀξύνετον,
πολλοῖσι λόγοις εἰρημένον.

τινες τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, ὅπως ἀνακαλύψωσι τὴν ἀληθῆ τῶν Ὀμήρου πατρίδα.¹ ἐφ' οἷς δικαίως θαυμάζων ὁ περιώνυμος τοῦ Ὀμήρου μεταφραστής, ὁ Ἄγγλος Α. Ροπε, λέγει ἐν τῇ περὶ Ὀμήρου πραγματείᾳ, τῇ προτεταγμένῃ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ, ὅτι “ τοσοῦτον ὑπῆρξε “ τὸ εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ ποιητοῦ ἀποδοθὲν σέβας, ὥστε περὶ τοῦ ἐπουσιώδους “ τούτου ζητήματος, τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ἡγεμόνες κατέφυγον εἰς τὰ μαντεία, “ καὶ πόλεις ἤρισαν πρὸς ἀλλήλας, καὶ βίος ὅλος πεπαιδευμένων ἀνδρῶν “ κατηναλώθη εἰς τὴν περὶ τούτου ἔρευναν, καὶ πραγματεῖαι πολλαὶ συνεγρά- “ φησαν, καὶ πνευμάτων μεταφυσικῶν ἀνωφελῆς ἐγένετο ἐπὶ κλησις, καὶ ἐν “ ἐνὶ λόγῳ, ὁ Οὐρανός, ἡ Γῆ, καὶ ὁ Ἄδης αὐτὸς ἠρωτήθησαν, ὅπως ἀπο- “ φανθῶσι περὶ ζητήματος, ὅπερ εἰς οὐδὲν ἄλλο καταλήγει, ἢ εἰς ἀπλὴν “ περιέργειαν.”²

Ταύτας καὶ ἄλλας τοιαύτας τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν περὶ πατρίδος καὶ γένους Ὀμήρου ματαιοσκολίας ἐπισκόπτων χαριέστατα ὁ εὐφυνέστατος Σαμοσατεὺς φιλόσοφος, ἔπλασεν ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ ἀληθοῦς ἱστορίας Λόγῳ αὐτοῦ τὴν ἐν Ἄδου μετὰ τοῦ ποιητοῦ συνέντευξιν ἥπερ, εἰ καὶ πλάσμα τῆς πολλῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου εὐφυΐας, χαρακτηρίζει ὅμως ἐξαρκούντως τὴν τῶν κατ' αὐτὸν Ἀλεξανδρινῶν κενόσπουδον περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐνασχόλησιν.³ Οὐ μόνον δὲ περὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ

¹ Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἐξῆς (κεφ. Θ') περὶ Ἀπίωνος τοῦ ἐπικαλουμένου Μόχθου ἱστοροῦμενα.

² Pope's Essay on the Life, etc. of Homer, p. 22.

³ Ὅπως δὲ δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι διεληλύθησαν, καὶ προσελθὼν ἐγὼ Ὀμήρῳ τῷ ποιητῇ, σχολῆς οὔσης ἀμφοῖν, τὰ τε ἄλλα ἐπυνθανόμην καὶ ὅθεν εἶη, λέγων τοῦτο μάλιστα παρ' ἡμῖν εἰσέτι νῦν ζητεῖσθαι. Ὁ δὲ οὐδ' αὐτὸς μὲν ἀγνοεῖν ἔφασκεν, ὡς οἱ μὲν Χίον, οἱ δὲ Σμυρναῖον, πολλοὶ δὲ καὶ Κολοφώνιον αὐτὸν νομίζουσιν· εἶναι μέντοι γε ἔλεγε Βαβυλώνιος, καὶ παρά γε τοῖς πλείστοις οὐχ' Ὀμηρος, ἀλλὰ Τιγράνης καλεῖσθαι· ὕστερον δὲ ὁμηρεύσας παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἀλλάξαι τὴν προσηγορίαν. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἀθετουμένων στίχων ἐπηρώτων, εἰ ὑπ' ἐκείνου εἰσὶν ἐγγεγραμμένοι· καὶ ὅς ἔφασκε πάντας αὐτοῦ εἶναι. Κατεγίνωσκον οὖν τῶν ἀμφὶ τὸν Ζηνόδοτον καὶ Ἀρίσταρχον γραμματικῶν πολλὴν τὴν ψυχρολογίαν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἰκανῶς ἀπεκρίνατο, πάλιν αὐτὸν ἠρώτων, τί δήποτε ἀπὸ τῆς μνήμης τὴν ἀρχὴν ἐποίησατο· καὶ ὅς εἶπεν οὕτως ἐπελθεῖν αὐτῷ, μηδὲν ἐπιτηδεύσαντι. Καὶ μὴν κάκεινον ἐπεθύμουν εἰδέναι, εἰ προτέραν ἔγραψε τὴν Ὀδύσειαν τῆς Ἰλιάδος, ὡς οἱ πολλοὶ φασιν· ὁ δὲ ἠρνεῖτο. Ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲ τυφλὸς ἦν, ὃ καὶ αὐτὸ περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, αὐτίκα ἠπιστάμην· ἑώρα γάρ, ὥστε οὐδὲ πυνθάνεσθαι ἐδέομην.

περὶ ἄλλα λόγου ἀνάξια Ὀμηρικὰ ζητήματα κατέτριβον ἐκεῖνοι τὸν καιρὸν, συζητοῦντες, παραδ. χάριν, διὰ τί ὁ Ὀμηρος ὠνόμασε τὸ γάλα λευκόν, οὐχ ὑπάρχοντος μέλανος;—ποσάκις ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν εὔρηται ἡ λέξις αὐγὴ;—ποτέραν χεῖρα τῆς Ἀφροδίτης ἔτρωσεν ὁ Διομήδης;—διὰ τί τὴν μηλέαν ὁ ποιητὴς ἀγλαόκαρπον εἶπεν;—καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά.¹

Εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅτι, τοιαύτης οὔσης τῆς περὶ πατρίδος τοῦ Ὀμήρου ἀντιλογίας καὶ ἀμφισβητήσεως, ἔτι μείζων ὑπάρχει ἢ περὶ τῶν γεννητόρων αὐτοῦ, τίνες καὶ πόθεν ἦσαν; ἢ δὲ περὶ τούτου ἐξέτασις τελευτᾶ εἰς τὸ γελοῖον ἐξαγόμενον, ὅτι, πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐνὸς πατρὸς καὶ μιᾶς μητρὸς λαμβανόντων τὸ ζῆν, ὁ Ὀμηρος εὔρηται ἔχων ὀκτὼ πατέρας καὶ τοσαύτας μητέρας· καὶ πατέρες μὲν αὐτοῦ λέγονται, Βίων, Μαίων, Μέλῃς, Δμασαγόρας, Δαήμων, Ταμύρας, Μενέμαχος, Τηλέμαχος· μητέρες δέ, Μῆτις, Μελανώπη, Κριθηΐς, Θεμίστη, Εὐγνηθώ, Καλλιόπη, Πολυκάστη, ἢ Ἐπικάστη, καὶ τις Ἰθακησία, ὑπὸ Φοινίκων ἀπεμποληθεῖσα. Ὀρθῶς ἄρα καὶ ταῦτα τῶν Ὀμήρου βιογράφων καταμωκώμενος ὁ Λουκιανὸς λέγει, ὅτι πολλοὺς ἀνθρώπους ὀνομάσαντες Ὀμήρου γεννήτορας, προσέθηκαν καὶ ἓνα ποταμὸν

κ. τ. λ.—Λουκιαν. ἐν τῷ περὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας Β', § 20.—Ὀρθῶς περὶ τούτου παρατηρεῖ ὁ Κύριος Γλάδστον ἐν τῷ περὶ Ὀμήρου πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ὅτι εἰρωνικὸς μὲν ἔστιν ὁ περὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας λόγος τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν ᾧ ταῦτα λέγονται, ἀλλ' οἱ εἰρωνικοὶ λόγοι χρησιμεύουσι πολλάκις ὡς ὄργανα ἐκδηλώσεως ἀληθινῶν δοξῶν. "This is in an ironical work; but ironical works are often used as the vehicles of real opinions."—Studies on Homer, etc., by the Right Hon. W. E. Gladstone. Vol. I. p. 61.—Καὶ τῷ ὄντι, πῶς ἄλλως, ἢ δι' εἰρωνείας, ἐκήρυξαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων τὰς θειοτάτας τῶν ἀληθειῶν;

¹ Ἐν τοῖς Πλουτάρχου Συμποσιακοῖς προβλήμασιν εὔρηται σημειούμενα πολλὰ τῶν τοιούτων ζητημάτων, περὶ ἃ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοὶ κατετρίβοντο. Ἴδε καὶ Ἀθήναιον, βιβλ. Γ', ἐν τέλει. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τοιαύτη οὐκ ἦν ἢ περὶ τὸν Ὀμηρον ἐνασχόλησις τῶν δοκίμων Ἀλεξανδρινῶν, Ζηνοδότου, Ἀριστοφάνους, Ἀριστάρχου καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλὰ τῶν μετ' ἐκείνους· οἵτινες, εἴτε διότι οἱ πρὸ αὐτῶν ἐξηρένησαν τὰ σπουδαιότερα τῶν παρ' Ὀμήρῳ ζητησίων, εἴτε διότι αὐτοὶ ἔστεροῦντο τῆς ἐκείνων πολυμαθείας, κατετρίβοντο εἰς ἄκαιρα καὶ ἀνωφελῆ ζητήματα, γραμματικά τε καὶ φιλοσοφικά.—Ἴδε τὰ περὶ τούτου διὰ μακρῶν ἐξεταζόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου ἐν βίῳ Ζωίλου (Ἱστορία τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. σελ. 889—906). ἐφεξῆς δὲ καὶ ἡμεῖς ἐκτενέστερον τὰ περὶ τούτων ἐξετάσομεν (ἐν κεφαλ. Θ').

ὡς πατέρα, καὶ νύμφην τινὰ τῶν Δρυάδων ὡς μητέρα, ἀνθρωπίνου γένους ἀπορία.¹

Καὶ τὰ μὲν περὶ πατρίδος καὶ γονέων Ὀμήρου τοιαῦτα, ὅλως ἀβέβαια, μᾶλλον δὲ μυθώδη τὰ πλείστα καὶ ἄπιστα. Ὅποια δὲ τὰ περὶ τοῦ χρόνου τῆς γενέσεως αὐτοῦ καὶ ἀκμῆς; καὶ ταῦτα κατὰ τοὺς βιογράφους αὐτοῦ, καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους ἐξετάσαντας καὶ γράψαντας περὶ τούτου, πολλὰ καὶ παντοῖα.² διότι, τῶν μὲν εὐθὺς μετὰ τὰ Τρωικὰ ταπτόντων τὴν τοῦ ποιητοῦ γένεσιν, τῶν δὲ μᾶλλον ἀφισταμένην τῶν Τρωϊκῶν, καὶ ἡ περὶ τούτου ἐξέτασις τελευτᾶ εἰς τὸ ἐξαγόμενον, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἔζησε μεταξὺ τοῦ 24^{ου} καὶ τοῦ 500^{ου} ἔτους μετὰ τὰ Τρωϊκά. Χάριν δὲ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι μὴ ἔχουσι πρόχειρον τὴν πολύτιμον Ἑλληνικὴν Χρονολογίαν τοῦ Ἄγγλου Κλίντωνος,³ μεταφράζομεν ἐξ αὐτῆς τὸν πίνακα τῆς περὶ Ὀμήρου γενέσεως καὶ ἀκμῆς χρονολογίας, οἷον ὁ διάσημος ἐκείνος ἀνὴρ συνετάξατο αὐτόν, μετὰ πλείστης ἀκριβείας ἐξερευνήσας πάντα τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένα. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῷ πίνακι τούτῳ, οἱ μὲν προτασσόμενοι ἀριθμοὶ δηλοῦσιν ἔτη ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν, αἱ δὲ ἀπέναντι αὐτῶν μαρτυρίαι παρατίθενται

¹ "Τὰ δ' ἄλλα (τὰ περὶ Ὀμήρου) τὰ μὲν ἀσαφῆ, πατρίς καὶ γένος καὶ χρόνος . . . .
"πατρίδα μὲν αὐτῷ διδόντων Ἰωνικὴν Κολοφῶνα, ἢ Κύμην, ἢ Χίον, ἢ Σμύρναν, ἢ Θήβας
"τὰς Αἰγυπτίας, ἢ μυρίας ἄλλας, πατέρα δὲ Μαίωνα τὸν Λυδόν, ἢ ποταμόν, καὶ μητέρα
"Μελανώπην φασίν, ἢ νύμφην τῶν Δρυάδων, ἀνθρωπίνου γένους ἀπορία· χρόνον δὲ τὸν
"Ἡρωϊκὸν ἢ τὸν Ἰωνικόν κ. τ. λ."—Δουκιαν. ἐν ἐγκωμ. Δημοσθένους, § 9.

² Καὶ αἱ περὶ ἡλικίας Ὀμήρου ἀμφισβητήσεις τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν ἦσαν, ὡς ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πανσανίου συμπεραίνεται, οὐχ ἦττον τῶν περὶ πατρίδος αὐτοῦ πολλαί, καὶ πῶς πεισματώδεις· διότι ὁ περιηγητὴς διαρρήδη ὁμολογεῖ, ὅτι ἀκριβέστατα περὶ τούτου πολυπραγμονήσας, ὅμως ἀποσιωπᾷ τῆς πολυπραγμοσύνης αὐτοῦ τὸ ἐξαγόμενον, ἵνα μὴ ἐρεθίσῃ τὸ φιλαίτιον τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἐποποιῶν· "Περὶ δὲ Ἡσιόδου τε ἡλικίας καὶ Ὀμήρου πολυπραγμονοῦντι εἰς τὸ ἀκριβέστατον, οὐ μοι γράφειν ἦδ' ἦν, ἐπισταμένῳ τὸ φιλαίτιον ἄλλων τε, καὶ οὐχ ἦκιστα ὅσοι κατ' ἐμὲ ἐπὶ ποιήσει τῶν ἐπῶν καθειστήκεσαν." (Βοιωτ. κεφ. λ'.) Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ (Φωκ. κεφ. κδ') τοὺς περὶ Ὀμήρου χρησμούς τῆς Πυθίας ἀναφέρον, τὴν αὐτὴν ποιεῖται ὑπεκφυγὴν τοῦ περὶ πατρίδος καὶ ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ γράφει τι. "Ὅθεν τοὺς χρησμούς παραθέμενος ἐπιλέγει· "Ταῦτα ἡμεῖς ἀκούσαντές τε καὶ ἐπιλεξάμενοι τοὺς χρησμούς· ἰδίᾳ δὲ οὐδένα αὐτῶν λόγον, οὔτε εἰς πατρίδα, οὔτε περὶ ἡλικίας Ὀμήρου γράφομεν."

³ Fasti Hellenici. The Civil and Literary Chronology of Greece, etc. by H. F. Clinton. Vol. I. p. 145—8.

ἐνταῦθα ἐκτενέστερον, ἢ ὡς ὑπάρχουσι παρὰ Κλίντων, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκολίαν τῶν μὴ ἐχόντων προχείρους τοὺς μνημονευομένους συγγραφεῖς· εἰ δέ που παρενεβλήθη ἡμετέρα τις παρατήρησις, αὕτη περιειλημμένη ἐν ἀγκύλαις φέρει ἐν τέλει σημειούμενον τὸ γράμμα Β.

24 Φιλόστρατος ἐν Ἡρωϊκῶ, § 19. "Γέγονε γάρ, ξένη, γέγονε ποιητῆς Ὀμηρος, καὶ ἦδεν, ὡς μὲν φασιν ἔνιοι, μετὰ τέτταρα καὶ εἴκοσι ἔτη τῶν Τρωϊκῶν οἱ δὲ μεθ' ἑπτὰ καὶ εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκατόν, ὅτε τὴν ἀποικίαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ἰωνίαν ἔστειλαν· οἱ δὲ ἐξήκοντα καὶ ἑκατόν ἔτη γεγονέναι μετὰ τὴν Τροίαν ἐφ' Ὀμηρόν τε φασὶ καὶ Ἡσίοδον . . . καὶ ἀληθέστερα, ξένη, περὶ τῶν Ὀμήρου χρόνων ταῦτα."

78 περίπου Κράτης ὁ Γραμματικός, οὗ μνημονεύουσιν ὁ τε Ψευδοπλούταρχος καὶ Τατιανὸς καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Καὶ ὁ μὲν Ψευδοπλ. λέγει· "Οἱ μὲν περὶ Ἀρίσταρχόν φασιν Ὀμηρον γενέσθαι κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἣτις ὕστερῆί τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου ἔτεσιν ἐξήκοντα· τὰ δὲ περὶ τοὺς Ἡρακλειδῆας λείπεται τῶν Τρωϊκῶν ἔτεσιν ὀγδοήκοντα· οἱ δὲ περὶ Κράτητα καὶ πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου λέγουσιν αὐτὸν γενέσθαι, ὡς οὐδὲ ὅλα ἔτη ὀγδοήκοντα ἀπέχειν τῶν Τρωϊκῶν. [Ταῦτα μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ βίου Ὀμήρου πραγματείᾳ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου (§ 3). ἐν τέλει δὲ τῆς πρώτης τάδε· "Γενέσθαι δ' αὐτόν, φασί, τοῖς χρόνοις, οἱ μὲν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, οὗ καὶ αὐτόπτην γενέσθαι, οἱ δὲ μετὰ ἑκατόν ἔτη τοῦ πολέμου, ἄλλοι δὲ μετὰ ρ'." Δῆλον δὲ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι οὐ τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆως εἰσὶν αἱ δύο ἐκεῖναι πραγματεῖαι.—Β.] Ὁ δὲ Τατιανὸς (σελ. 107) λέγει· "Οἱ περὶ Κράτητα πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου φασιν Ὀμηρον ἠκμαεῖν μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν." [Ταῦτα ἐκ Τατιανοῦ καὶ παρ' Εὐσεβίου ἐπαναλαμβάνονται ἐν τε τῇ Εὐαγγελ. Προπαρασκ. βιβλ. Γ, κεφ. 11, καὶ ἐν Χρονικοῖς (σελ. 118, ἔκδ. Σκαλιγέρου)· ἐξ Εὐσεβίου δὲ καὶ Γεώργιος ὁ Σύγκελλος ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ αὐτοῦ (τόμ. Α', σελ. 339—40, ἔκδ. Βόννης) λέγει· "Ὀμηρον τὸν παρ' Ἑλλησι μέγαν ποιητὴν οἱ μὲν πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου φασὶ γεγονέναι περικρατήσαντα (γρ. ὡς οἱ περὶ Κράτητα)· οἱ δὲ περὶ Ἐρατοσθένην μετὰ ἔτη ρ' τῶν Τρωϊκῶν· οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν μετὰ ἔτη ρ'· οἱ δὲ περὶ Φιλόχορον ἐπὶ τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, καθ' ἕνα τῶν διὰ βίου ἀρχόντων Ἀθήνησιν Ἀρχιππον, μετὰ τὰ Τρωϊκά ἔτεσιν ρπ'· οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον τὸν Ἀθηναῖον ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν, ἔτη σμ'· ἄλλοι μικρὸν πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσι ὕ ἐγγὺς μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν· καὶ ἕτεροι κατὰ Ἀρχιλοχον περὶ τὴν κγ' Ὀλυμπιάδα μετὰ ἔτη φ' που τῆς ἀλώσεως Τροίας· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὁ περὶ αὐτοῦ χρόνος πάντῃ τοῖς παλαιοῖς ἀσύμφωνος."—Β.] Κλήμης δὲ ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωματ. Α', σελ. 327, λέγει· "Ἄν ἔπασθαι τις βουλευθῆ τῷ Γραμματικῷ Κράτητι, καὶ λέγη περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν καθόδου Ὀμηρον γεγονέναι, μετὰ ἔτη ὀγδοήκοντα τῆς Ἰλίου ἀλώσεως."

100 Ἐρατοσθένης, οὗ μνημονεύει ὁ Τατιανὸς (ἐνθ. ἀν.), καὶ ἐξ αὐτοῦ Εὐσεβίος καὶ Σύγκελλος (ἐνθ. ἀν.)· ἀλλὰ καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (ἐνθ. ἀν.) λέγει

περὶ τούτου "Ἐρατοσθένης δὲ μετὰ τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἀλώσεως τὴν Ὀμήρου ἡλικίαν φέρει." Ὁ δὲ Ψευδοπλούταρχος ἐν τῇ Β' περὶ Ὀμήρου πραγματεία (§ 3) λέγει· "ἀλλὰ παρὰ τοῖς πλείστοις πεπίστευται μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωϊκῶν γεγονέναι, οὐ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπίων, ἀφ' ἧς ὁ κατὰ Ὀλυμπιάδα χρόνος ἀριθμεῖται." [Τὰ τελευταῖα ταῦτα τοῦ Ψευδοπλουτάρχου— "οὐ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπίων, ἀφ' ἧς ὁ κατὰ Ὀλυμπιάδα χρόνος ἀριθμεῖται"—πάντως εἰσὶν ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ πρῶτα "μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωϊκῶν γεγονέναι." Ὁ Κλίντων λέγει περὶ τούτου, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν Ἰφίτου Ὀλυμπιάδα, ὁ δὲ μνημονεύων αὐτοῦ Ψευδοπλούταρχος ἐννοεῖ τὴν Κοροΐβου. Ἄλλ' οὐδ' οὕτω, νομίζω, συμβιβάζονται τὰ τῆς χρονολογίας. διότι, ὄντος τοῦ Ἰφίτου συγχρόνου τῷ Δικουρῷ (ἴδε Κλίντων τόμ. Α', σελ. 140, κ. ἐξ.), τὰ ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἀπέχουσιν αὐτοῦ πλέον ἢ δύο αἰῶνας, τοῦ δὲ Κοροΐβου καὶ τρεῖς. Διὰ τοῦτο εὐλογώτερον δύναται τις εἰκάζειν, ὅτι ἡμάρτηται ἡ γραφή "οὐ πολὺ," καὶ γραπτέον καταφατικῶς "πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπίων, κ. τ. λ."—B.]

140

Ἀριστοτέλης, Ἀρίσταρχος, Κάστωρ.—Τοῦ μὲν πρῶτου μνημονεύει ὁ Ψευδοπλούταρχος ἐν τῇ Α' περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου πραγματεία (§ 3) λέγων· "Ἀριστοτέλης δ' ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ποιητικῆς ἐν Ἰφί φησὶ τῇ νήσῳ, καθ' ἣν καιρὸν Νηλεὺς ὁ Κόδρου τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας ἠγεῖτο, κόρην τιὰ τῶν ἐπιχωρίων γενομένην ὑπὸ τινος δαίμονος τῶν συγχορευτῶν Μούσαις ἐγκύμονα . . . ἐλθεῖν εἰς τι χωρίον τὸ καλούμενον Αἴγιναν, εἰς ὃ καταδραμόντας ληστὰς ἀνδραποδίσαι τὴν προειρημένην, καὶ ἀγαγόντας εἰς Σμύρναν . . . τῷ βασιλεῖ τῶν Λυδῶν . . . χαρίσασθαι . . . ἣν διατρέβουσαν παρὰ τῷ Μέλῃτι καὶ συσχεθεῖσαν ὑπὸ τῆς ὠδίνος ἔτυχεν ἀποκῆσαι τὸν Ὀμηρον παρὰ τῷ ποταμῷ." Τοῦ δὲ δευτέρου αὐτὸς τε μνημονεύει ὁ Ψευδοπλ. ἐν τῇ Β' περὶ Ὀμήρου πραγματεία (ἴδε τὸ κείμενον ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 78) καὶ ὁ Τατιανὸς (σελ. 108) λέγων· "Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν (ἡκμακέναι φασὶ τὸν Ὀμηρον), ἣ ἐστὶ μετὰ ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἰλιακῶν." ἔτι δὲ καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωματ. Α', σελ. 326, "Ἀρίσταρχος δὲ ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν φησὶ φέρεσθαι αὐτὸν, ἣ ἐγένετο μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Τρωϊκῶν." Τὰ δὲ τοῦ Κάστωρος ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος ἐν Χρον. σελ. 121, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Σύγκελλος ἐνθ' ἀν. σελ. 336. "Ἐπὶ Ἀκάστου Ἰώνων ἀποικία, καὶ Ὀμηρος ἱστορεῖται γεγονὸς παρ' Ἑλλησιν, ὡς τινες· οἱ δὲ ὀλίγῳ πρότερον, καὶ ἄλλοι ὕστερον."

160

Κάσσιος καὶ Φιλόστρατος.—Τούτων ὁ μὲν πρῶτος μνημονεύεται ὑπὸ Αὔλου Γελλίου, λέγοντος· "Vixisse annis post bellum Trojanum, ut Cassius in primo Annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta annis." κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Σουίδας (ἐν λ. Ὀμηρος) λέγει· "τινὲς δὲ μετὰ ρξ' ἐνιαυτοῦς τῆς Ἰλίου ἀλώσεως τετέχθαι ἱστοροῦσιν Ὀμηρον." Ὁ δὲ Φιλόστρατος, οὗ τὴν μαρτυρίαν πρὸ μικροῦ (ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 24) παρεθέμεθα, τρεῖς ἀναφέρων γνώμας περὶ τῆς Ὀμήρου ἡλικίας (24, 127, καὶ 160, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ), τὴν τελευταίαν φαίνεται παραδεχόμενος ὡς ὀρθοτέραν.

165

Κύριλλος ἐν τῷ κατὰ Ἰουλιανοῦ λόγῳ (σελ. 11) λέγει· "Ἐκατοστῷ

- ἐξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως "Ὀμηρον καὶ Ἡσιόδον φασὶ γενέσθαι, βασιλεύοντος Λακεδαιμονίων Λαβώτου." Παρ' Εὐσεβίῳ δὲ (ἐν χρον. σελ. 122) μετὰ τὴν σημείωσιν τῆς Λαβώτου βασιλείας ἔπονται καὶ περὶ Ὀμήρου τάδε. "Κατὰ τινὰς Ὀμηρος ἤκμαζεν."
- 168 Ψευδο-Ηρόδοτος ἐν τῷ περὶ τῆς Ὀμήρου γενέσιος καὶ βιοτῆς (ἐν τέλει) λέγει "Τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὀμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα ὀκτώ." [Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου εἰρημένα—B.]
- 180 Φιλόχορος, οὗ μνημονεύει ὁ Τατιανὸς (ἐνθ. ἀν.) λέγων "Φιλόχορος δὲ μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἔτη μ' (ἤκμακέναι φησὶ τὸν Ὀμηρον), ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρξίππου, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα." καὶ Κλήμης (ἐνθ. ἀν.) λέγει "Ἀπὸ δὲ τῶν Τρωϊκῶν ἐπὶ τὴν Ὀμήρου γένεσιν κατὰ μὲν Φιλόχορον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται, ὕστερον τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, κ. τ. λ." Ταῦτά δὲ παρὰ τε Εὐσεβίῳ καὶ παρὰ Συγκέλλῳ (ἐνθ. ἀν.)
- 200 Εὐθυμένης καὶ Ἀρχέμαχος, ὧν μνημονεύει Κλήμης (ἐνθ. ἀν. σελ. 327) λέγων "Εὐθυμένης δὲ ἐν τοῖς Χρονικοῖς συνακμάσαντα Ἡσιόδῳ ἐπὶ Ἀκάστου ἐν Χίῳ γενέσθαι περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου ἀλώσεως ταύτης δὲ ἔστι τῆς δόξης καὶ Ἀρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ."
- 240 Ἀπολλόδωρος.—Τούτου μνημονεύει ὁ Τατιανὸς (ἐνθ. ἀν.) λέγων "Οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἔτεσιν ἑκατὸν ὃ γένοιτ' ἂν ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι διακοσίοις τεσσαράκοντα." Ταῦτα καὶ παρ' Εὐσεβίῳ (ἐν Εὐαγ. Προπαρασκ. Γ', 11)· ἐξ Εὐσεβίου δὲ καὶ παρὰ Συγκέλλῳ, οὗ τὸ κείμενον πρὸ μικροῦ (ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 78) παρεθέμεθα. Ὁ δὲ Κλήμης (ἐνθ. ἀν. σελ. 327) λέγει "Ἀπολλόδωρος δὲ μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, Ἀγησιλάου τοῦ Δορυσσαίου Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος, ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ Λυκούργου τὸν νομοθέτην ἔτι νέον ὄντα." Ἀλλὰ καὶ ὁ Κικέρων (Tusc. V., 3) σύγχρονον τῷ Λυκούργῳ τίθησι τὸν ποιητὴν, λέγων "Lycurgum, cujus temporibus Homerus etiam fuisse traditur." καὶ ἄλλαχού (Brut. c. 10) λέγει "Homerus, cujus etsi incerta tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum; siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit." ἀλλὰ καὶ ἄλλαχού (Rep. II., 10, p. 146) λέγει "Homerum autem qui minimum dicunt Lycurgi aetati triginta annis anteprount fere."—Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀπολλόδωρος μετὰ τοῦ Ἐρατοσθένους ὀρῶσιν τὴν Λυκούργου ἀκμὴν τὸ 299 μετὰ τὰ Τρωϊκά, εἰς τὰ τοῦ Κικέρωνος περὶ Ὀμήρου ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὅπερ πιθανόν, συμπεραίνεται, ὅτι ὁ Ἀπολλόδωρος τὴν μὲν Ὀμήρου γένεσιν τίθησι τὸ 240, τὴν δὲ Λυκούργου ἀκμὴν τὸ 299 μετὰ τὰ Τρωϊκά, καὶ, τοῦτου τεθέντος, ὁ μὲν Ὀμηρος κατ' Ἀπολλοδώρον ἐγεννήθη τὸ 240, ὁ δὲ Λυκούργος τὸ 269 μετὰ τὰ Τρωϊκά, καὶ ἦν ἤδη τριακοντούτης (ἤκμαζε) τὸ 299.
- 266 Ὁ Ῥωμαῖος Velleius (Paterculus).—Καὶ οὗτος φαίνεται συμφωνῶν τῷ Ἀπολλοδώρῳ, λέγων ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (Α', 5), ὅτι ὁ Ὀμηρος ἤκμασε πρὸ 950 ἐτῶν. "Homerus ferme ante annos DCCCCL. floruit, intra mille natus est." Ἀλλὰ 950—26 (διότι ταῦτα ἔγραψεν ὁ Velleius τὸ 26 μετὰ Χριστόν)=924 πρὸ Χριστοῦ· καὶ ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς οὗτος τίθησι τὴν πτώσιν τῆς Τροίας τὸ 1190 πρὸ Χριστοῦ (ἴδε Κλίντωνος Χρον. τόμ. Α', σελ. 142, σημ.) 1190—924=266

- μετὰ τὰ Τρωϊκά ὥστε, τιθεμένης τῆς Ὀμήρου ἀκμῆς τὸ 266 κατὰ Velleium, ἡ γένεσις αὐτοῦ πρέπει νὰ τεθῆ τὸ 240 κατ' Ἀπολλόδωρον. [Ὁ Κλίντων ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τούτῳ γράφει 950—35=924 πρὸ Χριστοῦ· ἀλλὰ προφανῶς, νομίζω, ἡμάρτηται ἡ γραφὴ 35, ἀνθ' ἧς ἐγὼ ἔγραψα 26· διότι ἄλλως οὐκ εὐδοῦται ὁ ὑπολογισμός.—B.]
- 273 Ὁ Ῥωμαῖος Cornelius Nepos.—Τούτου τὴν γνώμην γινώσκουμεν ἐξ Αὔλου Γελλίου (xvii. 21) λέγοντος, “Vixisse ante Romam contitam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta.” Ἐπειδὴ δὲ ὁ Νέπωσις τὴν μὲν ἄλωσιν τῆς Τροίας ἐτίθει τὸ 1183 κατ' Ἐρατοσθένην, τὴν δὲ κτίσιν τῆς Ῥώμης τὸ 750, συνάγεται ὅτι τὴν Ὀμήρου ἀκμὴν τίθησι τὸ 273 μετὰ τὰ Τρωϊκά· διότι $750 + 160 = 910$ · καὶ $1183 - 910 = 273$. Συμφωνεῖ ἄρα καὶ οὗτος τῷ Ἀπολλοδώρῳ, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐγεννήθη τὸ 240, εἴπερ ἠκμαζε τὸ 273 μετὰ τὰ Τρωϊκά.
- 275 Πορφύριος.—Τούτου μνημονεύει ὁ Σοῦιδας (ἐν λ. Ὀμηρος) λέγων “Πορφύριος ἐν τῇ φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ πρὸ ρλ' (τῶν Ὀλυμπιάδων δηλονότι) φησί . . . τινὲς δὲ μετὰ ρξ' ἐνιαυτοῦς τῆς Ἰλίου ἀλώσεως τετέχθαι ἱστοροῦσιν Ὀμηρον· ὁ δὲ ῥηθεὶς Πορφύριος μετὰ σοέ.” Πιθανὸν δὲ ὅτι ὁ Πορφύριος ἐτίθει τὸ 275 οὐχὶ τὴν γένεσιν, ἀλλὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ Ὀμήρου, ὡς καὶ ὁ Βοίκκιος (Inscript. Gr., tom. ii., p. 334) ὑπέλαβεν· καί, τούτου τεθέντος, ἡ Πορφυρίου γνώμη συναδεῖ προφανῶς τῇ τοῦ Νέπωσις, καὶ ἐπομένως τῇ τοῦ Ἀπολλοδώρου.
- 302 Τὰ Πάρια Χρονικά.—Ἡ μὲν ἄλωσις τῆς Τροίας σημειοῦται ἐν αὐτοῖς τὸ 945 πρὸ τῆς ἑαυτῶν ἐποχῆς, ὁ δὲ Ὀμηρος 643· “ἀφ' οὗ Ὀμηρος ὁ ποιητὴς ἐφάνη ἔτη Η[Η]ΔΔΔΔΙΙΙ.” ἀλλὰ $945 - 643 = 302$. [Τὰ Πάρια χρονικά ἐχαράχθησαν ἐν ἔτει 264 πρὸ Χριστοῦ. Ἴδε Κλίντωνα. τόμ. Γ', σελ. 9—11. Οὕτως ἄρα ἡ μὲν ἄλωσις τῆς Τροίας ἐγένετο κατὰ τὰ Χρονικά ταῦτα τὸ 1209 πρὸ Χριστοῦ, ἡ δὲ Ὀμήρου ἀκμὴ τὸ 907. ἀλλὰ καὶ οὕτω $1209 - 907 = 302$.—B.]
- 305 Σωσίβιος.—Τούτου μνημονεύει Κλήμης (ἐν θ. ἀν. σελ. 327) λέγων “Σωσίβιος ὁ Λάκων ἐν χρόνων ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας Ὀμηρον φέρει . . . ὡς εἶναι ἐννεηκοντά· που ἐτῶν πρὸ τῆς τῶν Ὀλυμπίων θέσεως Ὀμηρον.” Τὸ μὲν 8ον ἔτος τῆς Χαριλάου βασιλείας κατὰ τὸν Σωσίβιον ἦν τὸ 866 πρὸ Χριστοῦ (ἴδε Κλίντωνα. τόμ. Β', σελ. 409)· τὴν δὲ ἄλωσιν τῆς Τροίας ἐτίθει οὗτος τὸ 1171 πρὸ Χριστοῦ (ἴδε Κλίντωνα. τόμ. Γ', σελ. 509)· ὅθεν $1171 - 866 = 305$.
- (409) Ἡρόδοτος (οὐχ ὁ τοῦ βίου Ὀμήρου συγγραφεύς, ἀλλ' ὁ πατὴρ τῆς
(329) ἱστορίας) ἐν βιβλίῳ Β', § 53, λέγει· “Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὀμηρον ἠλικίην τετρα-
(273) κοσίοισι ἔτεσι δοκέω μὲν πρεσβυτέρους γενέσθαι, καὶ οὐ πλέοσι.” Ἴδε τὰ περὶ
τούτου καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος κεφαλ. ἐρημένα.—Ὁ Ἡρόδοτος τίθησι τὴν
ἄλωσιν τῆς Τροίας ὑπὲρ τὰ 800 ἔτη πρὸ ἑαυτοῦ (ἴδε Ἡροδ. Β', § 145, καὶ Κλίντωνα,
τόμ. Α', σελ. 132, σημ.), ὅπερ ἐστὶν ὑπὲρ τὰ 1284 πρὸ Χριστοῦ. Ἐντεῦθεν ἄρα
προκύπτει, ὅτι καθ' Ἡρόδοτον ὁ Ὀμηρος ἀπέιχε τῶν Τρωϊκῶν ὑπὲρ τὰ 400 ἔτη·
ἀλλὰ πρὸς τὴν κατ' Ἐρατοσθένην ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας (1183 πρὸ Χρ.)
ἐξεταζόμενον τὸ Ἡροδότου χωρίον παρέχει ἐξαγόμενον 329· διότι $1183 - 854 = 329$.

καὶ πάλιν πρὸς τὴν κατὰ Καλλίμαχον καὶ Φανίαν (1127 πρ. Χρ.) παρέχει 273. διότι $1127 - 854 = 273$, ἐννοουμένου τοῦ λόγου οὐχὶ περὶ γενέσεως, ἀλλὰ περὶ ἀκμῆς τοῦ Ὀμήρου.

500

Θεόπομπος.—Κλήμης (ἐνθ. ἀν.) λέγει καὶ περὶ τούτου· “Θεόπομπος μὲν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τρίτῃ τῶν Φιλιππικῶν μετὰ ἔτη πεντακόσια τῶν ἐπὶ Ἰλίῳ στρατευσάντων γεγονέναι τὸν Ὀμηρον ἱστορεῖ.” ὁ δὲ Τατιανὸς (σελ. 109) λέγει· “ἕτεροι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπήγαγον, σὺν Ἀρχιλόῳ γεγονέναι τὸν Ὀμηρον εἰπόντες· ὁ δὲ Ἀρχιλόχος ἤκμασε περὶ Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστὴν κατὰ Γύγην τὸν Λυδόν, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσι πενταοσίοις.” Ταῦτα καὶ παρ’ Εὐσεβίῳ ἐν τε τῇ Εὐαγ. προπαρ. σκ. (ἐνθ. ἀν.) καὶ ἐν Χρον. (ἐτ. 915). Ἐξ Εὐσεβίου δὲ καὶ τὰ παρὰ Συγκέλλῳ, ἅπερ ἴδε μικρὸν ἔμπροσθεν (ὑπὸ τὸ ἔτος 78) παρατεθέντα. Τῷ δὲ Θεόπομῳ καὶ Εὐφορίῳ (ὡς ἔστιν ἰδεῖν παρὰ Κλήμεντι ἐνθ. ἀν.) συμφωνεῖ, λέγων, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἤκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γύγου, ᾧ σύγχρονος ἦν ὁ Ἀρχιλόχος, ὡς ὁ Ἡρόδοτος (Α΄, 12) ἱστορεῖ· “Ἔσχε δὲ τὴν βασιληίην Γύγης, τοῦ καὶ Ἀρχιλόχος ὁ Πάριος, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενος, ἐν ἰάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη.”

Ἐν τῷ χρονολογικῷ τούτῳ πίνακι φαίνονται μὲν δεκαεννέα αἱ περὶ Ὀμήρου γενέσεως καὶ ἀκμῆς γνώμαι, ἀλλ’ αὐταὶ δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῶσιν, εἴαν τις μετὰ προσοχῆς ἀντεξετάσῃ αὐτάς. Οὕτως εὐρίσκεται, ὡς καὶ πρὸ μικροῦ (ὑπὸ τὰ ἔτη 266, 273, 275) ἐσημειώσαμεν, ὅτι αἱ κατὰ Βελλέιον, Νέπωτα, καὶ Πορφύριον χρονολογίαι δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῇ τοῦ Ἀπολλοδώρου, καὶ τούτου πάλιν ἐν τῇ τοῦ Ἡροδότου. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἡ διαφορὰ προέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐκ τῆς διφορουμένης σημασίας τοῦ γέγονε καὶ ἐγένετο, ἅπερ οἱ συγγραφεῖς μεταχειρίζονται εἰς ἐκφράσεις χρονολογικάς, ποῦ μὲν νοοῦντες δι’ αὐτῶν τὸ ἐγεννήθη, ποῦ δὲ τὸ ἤκμασεν· οἱ δὲ ἐκείνους ἐρμηνεύοντες πολλάκις λαμβάνουσι τὸ ἐν ἀντὶ τοῦ ἄλλου. Οὕτως ἐν τῷ προεκτεθέντι χωρίῳ τοῦ Ψευδο-Ἡροδότου “τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὀμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα ὀκτώ” ὁ μὲν Φαβρίκιος ἐννοεῖ τὸ γέγονε = ἤκμασε (vixisse)· ὁ δὲ σοφὸς αὐτοῦ ἐκδότης καὶ σχολιαστὴς Ἀρλέσιος τὸ τοῦ αὐτοῦ Ψευδο-Ἡροδότου “ἀφ’ οὗ Ὀμηρος ἐγένετο” ἐξέλαβεν = τῷ “ἀπὸ τῆς Ὀμήρου γενέσεως” (ab Homeri natiuitate).¹ Οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἄρτι παρατεθείσαις μαρτυρίαις τοῦ Τατιανοῦ

¹ Ἴδε Φαβρ. Ἐλ. Β. τόμ. Α΄, σελ. 320 καὶ τὴν ἐν σελ. 332 μακρὰν σημείωσιν τοῦ Ἀρλεσίου περὶ τῆς Ὀμήρου ἀκμῆς.

καὶ Κλήμεντος περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ Φιλοχόρου (ὑπὸ τὸ ἔτ. 180), ὁ μὲν Τατιανὸς λέγει "ἡ κ μ α κέναι τὸν Ὀμηρον ἔτεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν κατὰ Φιλόχορον," ὁ δὲ Κλήμης, ὅτι "ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν ἐπὶ τὴν Ὀμήρου γένεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται κατὰ Φιλόχορον." Δῆλον ἄρα ὅτι τὸ τοῦ Φιλοχόρου γέγονεν ἢ ἐγένετο ὁ μὲν ἐξέλαβεν ὡς περὶ ἀκμῆς, ὁ δὲ ὡς περὶ γενέσεως εἰρημένον.¹

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐδ' αὐτὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα ἔμεινεν ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως· ἀλλὰ παντοῖα καὶ περὶ τούτου ἐλέχθησαν ὑπὸ τε τῶν ἀρχαίων καὶ τιμῶν ἐκ τῶν νεωτέρων. Ὁ μὲν οὖν Ἐφορος² ἱστορήσεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τὸ μὲν πρῶτον ὠνομάσθη Μελησιγενής, ἔπειτα δὲ μετωνομάσθη Ὀμηρος, "ἐπειδὴ τὰς ὄψεις ἐπηρώθη· οὕτω δ' ἐκάλουν οἱ τε Κυμαῖοι καὶ οἱ Ἴωνες τοὺς τὰς ὄψεις πεπηρωμένους παρὰ τὸ δεῖσθαι τῶν ὀμηρευόντων, ὃ ἐστὶ τῶν ἡγουμένων." Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης,³ ὅτι οἱ Λυδοὶ καταπονούμενοι ὑπὸ τῶν Αἰολέων, ἀπεφάσισαν νὰ καταλίπωσι τὴν Σμύρναν· διαταξάντων δὲ τῶν ἡγεμόνων νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, ὅσοι ἂν θέλωσι ν' ἀκολουθήσωσιν, ἐξῆλθον οἱ βουλόμενοι. Τότε λοιπὸν καὶ ὁ ποιητὴς, ἔτι νήπιος ὢν, καὶ ὀνομαζόμενος Μελησιγενής, εἶπεν ὅτι καὶ αὐτὸς "βούλεται ὀμηρεῖν" ὅθεν ἀντὶ Μελησιγενοῦς ὠνομάσθη Ὀμηρος. Ἄλλοι δὲ εἶπον, ὅτι ἐγεννήθη τυφλός (ὁ μὴ ὀρῶν), καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα· ἐφ' ᾧ δικαίως ὁ Ῥωμαῖος εἶπε Βελλέϊος Πατέρκουλος, ὅτι τυφλὸς τὰ τ' ὄψια, τὸν τε νοῦν, τὰ τ' ὄμματά ἐστιν, ὅστις ἂν πιστεύῃ ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐγεννήθη τυφλός.⁴ Ἄλλοι ἐπενόησαν εὐφρεστέραν τοῦ ὀνόματος παραγωγὴν, εἰπόντες, ὅτι ἔφερεν ἐπ' ἐ τοῦ μηροῦ στίγματα εἰς ἔνδειξιν νοθείας, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ὀμηρος (ὁ μηρός)· καὶ τέλος πάντων ὁ Πρόκλος λέγει, ὅτι δοθεὶς ποτε ὑπὸ

¹ Ἴδε περὶ τούτου καὶ Κλίνωνα. τόμ. Α', σελ. 147—8.

² Παρὰ Ψευδοπλουτάρχῳ ἐν τῇ πρώτῃ περὶ Ὀμήρου πραγματείᾳ.—Ἴδε Βιογράφους (σελ. 21, ἐκδ. Ούεστερμ.).

³ Παρὰ τῷ αὐτῷ. σελ. 22.

⁴ Libr. I. 5. Homerum si quis coecum genitum putat, omnibus sensibus orbis est.—Οὕτω καὶ ὁ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὀμήρου λέγει περὶ τούτου. "Τυφλὸν δὲ ὅσοι τοῦτον ἀπεφήναντο, αὐτοὶ μοι δοκοῦσι τὴν διάνοιαν πεπηρῶσθαι· τοσαῦτα γὰρ κατεῖδεν, ὅσα οὐδεὶς ἄνθρωπος πώποτε." Ὁ δὲ Σουΐδας (ἐν λ. "Ὀμηρος) λέγει. "τὸ δὲ ἀληθές, ὅτι οὐχ ἠττήθη ἐπιθυμίας, ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄρχεται, διὰ τοῦτο ἱστορήθη τυφλός."

τῶν Σμυρναίων εἰς τοὺς Χίους ὡς ἐνέχυρον (εἰς ὀμηρείαν) μετωνομάσθη Ὀμηρος ἐκ Μελησιγενεοῦς.¹ Ἄλλ' ὡς εἰ μὴ ταῦτα πάντα τὰ τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ ἦσαν ἀρκοῦντα, προσέθηκαν καὶ οἱ νεώτεροι τὰ ἑαυτῶν, ἐτυμολογήσαντες τὸ ὄνομα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν δόξαν. Ἐπειδὴ (λέγουσι) τὰ ποιήματα ταῦτα οὐκ ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνὸς ποιητοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν, ὃ τὰ πλείστα ποιήσας, καὶ συναγαγὼν ἅπαντα, τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ἵνα κατασκευάσῃ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, οὗτος ὠνομάσθη Ὀμηρος, παρὰ τὸ ὀμοῦ ἄρειν (=ἀρμόζειν), ἢ παρὰ τὸ ὀμοῦ εἶρειν (=λέγειν). Κατὰ δὴ τούτους ὁ Ὀμηρός ἐστι Συναξαριστής, ἢ δὲ Ἰλιάς καὶ ἢ Ὀδύσεια δύο ὑπ' αὐτοῦ συντεθειμένα Συναξάρια, ὡς ἂν τις εἴποι κοινότερον.

Οὕτως ἄρα καὶ αὐτὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα ἐχρησίμευσέ τοῖς τε ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις πρὸς ἐπίδειξιν εὐφυΐας, μᾶλλον ἢ ἦττον παραδόξου, πολλαχῶς διυλιζόμενον καὶ ἐρμηνευόμενον, ὡς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Καὶ τὰς μὲν ἀλλοκότους περὶ τούτου γνώμας τῶν ἀρχαίων χαριέστατα κατέσκωψεν, ὡς εἶδομεν, ὁ εὐφυνέστατος Λουκιανός.² τί δ' ἂν εἶπε καὶ περὶ τῶν νεωτέρων, εἴπερ ἤκουε τὰς οὐχ ἦττον ἀλλοκότους περὶ συναξαριστοῦ καὶ συναξαρίου γνώμας αὐτῶν; τί δ' ἂν εἶπε καὶ περὶ τῆς γελοίας γνώμης τοῦ Βαρνεσίου, ὅτι ὁ Ὀμηρος συνώνυμός ἐστι τῷ Σολομῶντι; Ἀλλὰ πρὸς τὰ τοῦ Βαρνεσίου ἱκανῶς ἀπήντησεν ἀντὶ τοῦ Λουκιανοῦ ὁ Ἰταλὸς ἱερομόναχος Καισαρόττιος, ὡς ἐφεξῆς (ἐν κεφαλαίῳ Γ΄) λέγομεν.

Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα περὶ πατρίδος, γένους, καὶ χρόνου τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀκμῆς εἰπόντες οἱ ἀρχαῖοι αὐτοῦ βιογράφοι, ἐπόμενον ἦν νὰ συμπληρώσωσι τὸν βίον αὐτοῦ, πολλὰ καὶ παράδοξα προστιθέντες ἐξ ἰδίας εἰκασίας, ἄχρις

¹ Ἴδε τοὺς Βιογράφους (σελ. 24—25, ἐκδ. Οὐεστερμ.).—Περὶ τούτου δὲ καὶ Σουλῆας (ἐνθ. ἀν.) λέγει. "Καὶ προσηγορεύετο μὲν κυρίως Μελησιγενής· καὶ γὰρ ἐτέχθη παρὰ τῷ Μέλητι ποταμῷ κατὰ τοὺς Σμυρναίους αὐτὸν γενεαλογοῦντας· ἐκλήθη δὲ Ὀμηρος, διὰ τὸ, πολέμου ἐνισταμένου Σμυρναίοις πρὸς Κολοφωνίους, ὄμηρον δοθῆναι, ἢ τὸ, βουλευομένων Σμυρναίων, δαιμονία τινὲ ἐνεργεῖα φθέγξασθαι, καὶ συμβουλευῆσαι ἐκκλησιάζουσι περὶ τοῦ πολέμου." Πῶς ἐκ τοῦ δευτέρου (τοῦ δαιμονία τινὲ ἐνεργεῖα φθέγξασθαι) προῆλθε τὸ ὄνομα Ὀμηρος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω εἰπεῖν.

² Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, σελ. 15.

οὐ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀποθανόντα ἔθαψαν αὐτὸν ἐν Ἴφ τῇ νήσῳ, ὅπως πληρωθῆ καὶ ὁ δοθεὶς δῆθεν αὐτῷ χρησμός, ὅτι ἐκεῖ ἔμελλε νὰ καταλύσῃ τὸν βίον.¹ Θέλοντες δὲ νὰ δείξωσι, πόθεν ἐκτίσαστο ὁ ποιητὴς τὰς γεωγραφικὰς καὶ ἔθνογραφικὰς γνώσεις, αἵτινες πολλαχοῦ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ διαφαίνονται, ἐπεβίβασαν αὐτὸν εἰς πλοῖον, χάριν ἐμπορίου εὕρισκόμενον ἐν Σμύρνη, καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ Λευκαδίου τινός, οὗ καὶ τὸ ὄνομα γινώσκουσι, Μέντην αὐτὸν ἀποκαλοῦντες, καὶ ἄνδρα πεπαιδευμένον καὶ πολυῖστορα.² Οὗτος (λέγουσι) παρεκίνησε τὸν Ὅμηρον, ἤδη τῶν γονέων αὐτοῦ ἀπωρφανισμένον, νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐν Σμύρνη διδασκαλίαν, καὶ νὰ συμπλεύσῃ μετ' αὐτοῦ, λαμβάνων μισθὸν καὶ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ χώρας καὶ πόλεις, "ἕως ἔτι νέος ἐστίν." Τούτῳ λοιπὸν συμπλέων ὁ Ὅμηρος,

πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνων.

Ἄλλ' εἰς Ἰθάκην εὕρισκόμενος ἔπαθε τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ διὰ τοῦτο καταλειφθεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Μέντου ἐνοσηλεύετο ὑπὸ φίλου τινός αὐτοῦ, ὃς ἔκαλεῖτο Μέντωρ, ἕως οὗ ὁ Μέντης ἐπανελθὼν ἐκ Λευκάδος ἀνέλαβε τὸν ποιητὴν.³ Τότε, λέγουσιν, ἔμαθεν ἀκριβῶς καὶ τὰ περὶ Ὀδυσσεώς, ἅπερ

¹ Ἴδε τὸν χρησμὸν τούτου μικρὸν ἔμπροσθεν (σελ. 14.)

² Ἴδε Ψευδο-Ηρόδοτον, § 6 κ. ἐξ.

³ Ὅτι μὲν ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξε πρῶτιστος γεωγράφος καὶ πολιτειογράφος, ἐξ ἰδίων περιηγήσεων καὶ γνώσεων, ὡς εἰκάζεται, ἄριστα περιγράψας τὴν Τροίαν πρὸ πάντων καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, καὶ τῶν τότε χρόνων τὰ κατὰ τόπους ἦθη καὶ ἔθιμα, τούτου μαρτύριον ἀναμφισβήτητόν εἰσιν αὐτὰ αὐτοῦ τὰ ποιήματα, καὶ μάλιστα πάντων ὁ νεῶν κατάλογος· πολλάκις δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐξετασθεῖσαι αἱ περιγραφαὶ αὐτοῦ εὑρηται ἀκριβέσταται· ὅθεν ὁ Στράβων (σελ. 2, 7, 27) ὀνομάζει αὐτὸν "ἀρχηγέτην τῆς γεωγραφικῆς ἐμπειρίας," καὶ ἐν πᾶσιν αὐτῷ χρῆται πιστῷ μάρτυρι καὶ ὀδηγῷ.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ Blackwell's Inquiry into the Life and Writings of Homer (Sect. ii. p. 233 κ. ἐξ.). R. Wood's Essay on the Original Genius and Writings of Homer (p. 72 κ. ἐξ.). Le Chevalier, Voyage de la Troade, ὅπερ καὶ Ἀγγλιστὶ μετεφράσθη ὑπὸ A. Dalzel (Edinburgh, 1791). καὶ τέλος πάντων Gladstone's Studies on Homer, etc., tom. i. p. 217—19. Καὶ ἰδίας δὲ πραγματείας ἔγραψαν πολλοὶ περὶ τῆς Ὀμηρικῆς γεωγραφίας, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος κριτικὸς Schlegel, διὰ τοιαύτης πραγματείας προοιμιάσας ἐν ἔτει 1788 τὰ ἐφεξῆς θαυμαστά φιλολογικὰ αὐτοῦ ἔργα, ὡς εἶπε περὶ τούτου ὁ Κύριος Egger, Mémoires de Littérat. anc. p. 77.—Ὅτι ὅμως καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ διέπλεε περιηγούμενος, ἦν Λευκάδιος, καὶ ὀνομάζετο Μέντης, καὶ ὅτι συνέπλευσεν αὐτῷ

ἔφεξῆς ἐποίησατο τῆς Ὀδυσσεΐας ὑπόθεσιν. Ἐκ τῆς Ἰθάκης ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τοῦ Μέντου, διέτριβεν ἐκεῖ καὶ περιφερόμενος τυφλὸς ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἄδων τὰ ποιήματα αὐτοῦ, καὶ ποιῶν ἐξ αὐτοσχεδίου ὕμνους καὶ ἐπιγράμματα, ὅσα μνημονεύονται ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου, καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβανόμενα συνεκδίδονται συνήθως τοῖς μεγάλοις τοῦ Ὀμήρου ποιήμασιν. Ἐπειτα δὲ μεταβὰς εἰς Χίον, ἐξενίζετο κατὰ πρῶτον παρά τιμι ποιμένι, οὗ καὶ τὸ ὄνομα οὐκ ἄγνοεῖ ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος, λέγων ὅτι ἐκαλεῖτο Γλαῦκος· ὑπὸ δὲ τοῦ καλοῦ τούτου ποιμένος συσταθεὶς εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ, πλούσιον ὄντα, καὶ ἐν Βολισσῶ κατοικοῦντα, ἐγένετο διδάσκαλος τῶν ἐκείνου παίδων· καὶ ἐκεῖ ἐποίησε τοὺς Κέρκωπας, τὴν Βατραχομνομαχίαν, τὴν Ψαρομαχίαν, τὴν Ἑπταπακτικὴν ἢ ἐπτάπεκτον αἶγα, τὰς Ἐπικιχλίδας, καὶ τὰ ἄλλα παιγνιώδη καλούμενα ποιημάτια. Χρόνου δὲ προϊόντος, παρεκάλεσε τὸν πλούσιον Χίον (τούτου τὸ ὄνομα παραδόξως ἄγνοεῖ ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος) νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν Χίον· καὶ οὕτω μετοικήσας εἰς τὴν πόλιν, καὶ διδασκαλεῖον κατασκευασάμενος, ἐδίδασκε τοὺς παῖδας τὰ ποιήματα αὐτοῦ· καὶ βίον ἱκανὸν ἐντεῦθεν ἐπορίζετο, ὥστε καὶ γυναῖκα ἔγημε, καὶ θυγατέρας ἐγέννησε δύο, ὧν ἡ μὲν ἀπεβίωσεν ἄγαμος, ἡ δὲ συνώκησεν ἀνδρὶ Χίῳ. Διαδοθείσης δὲ πανταχοῦ τῆς φήμης αὐτοῦ, πολλοὶ δι' αὐτὸν ἤρχοντο πανταχόθεν εἰς Χίον, καὶ τινες προέτρεπον αὐτὸν νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, οἷς καὶ ὑπήκουσεν. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκ Χίου μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς Σάμον, ἐνθα πολλῶν ἠξιόθι τιμῶν καὶ παραχειμαζῶν ἐκεῖ, περιήρχετο τὰς νομηνίας εἰς τὰς πλουσιωτέρας τῶν οἰκιῶν, ὑπὸ παίδων ἐγχωρίων ποδηγετούμενος, καὶ ἔψαλλε τὰ ἔπη ἐκείνα, ἅτινα ἐπιγράφονται “Εἰρεσιώνη,” καὶ ἄπερ ἐφεξῆς οἱ τῶν Σαμίων παῖδες ἔψαλλον ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἄλλὰ τέλος πάντων ὁ ποιητὴς ἔπρεπε καὶ ν' ἀποθάνῃ κατὰ τὸ Πυθόχρηστον ἐν Ἰῶ τῇ νήσῳ, καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐκ τοῦ αἰνίγματος νέων ἀνδρῶν.

μέχρι τῆς Ἰβηρίας, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέφων προσέσχε τῇ Ἰθάκῃ, ἐνθα παθὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐνοσηλεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰθακησίου Μέντορος, καὶ τοιαῦτα ἄλλα πολλά, οὐδόλως ἐξάγονται ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἀλλ' ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ βιογράφου αὐτοῦ Ἡροδότου κατ' ἰδίαν ἐπινόησιν, ἐπ' αὐτῶν μὲν τῶν ποιημάτων βασιζομένην, οὐδὲν ὁμως ἔχουσαν τὸ πιθανόν.

Ἀνάγεται λοιπὸν ἐκ Σάμου, ὡς εἰς Ἀθήνας μεταβησόμενος· καὶ ἐν τῷ διάπλῳ προσορμισθέντος τοῦ πλοίου ἐν Ἰῷ, συνέβη ν' ἀσθενήσῃ ὁ ἐνδοξος ἐπιβάτης· ὄθεν ἀποβάς εἰς τὴν παραλίαν " ἐκοιμάτο ἐπὶ τῆς κυματωγῆς ἀδυνάτως ἔχων." Ἐκεῖ λοιπὸν καθήμενος μετὰ τῶν ναυτῶν τοῦ πλοίου, καὶ πολλῶν Ἰητῶν κατερχομένων ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἀποσχολαζόντων παρ' αὐτῷ, εἶδε καταπλεύσαντας ἀλιέων παῖδας, οὓς ἠρώτησεν, εἴ τι ἔχοιεν· οἱ δὲ μέτρῳ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίναντο τάδε·

ὅσ' ἔλομεν λιπόμεσθα, ἃ δ' οὐχ ἔλομεν φερόμεσθα·

νοοῦντες διὰ τούτου, ὅτι οὐδὲν πιάσαντες ἐν τῇ θαλάσῃ ἐφθειρίζοντο· καὶ ὅσους μὲν ἔλαβον τῶν φθειρῶν ἀπώλεσαν, ὅσους δὲ μὴ ἔλαβον, τούτους ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἴκαδε. Τὴν ἔμμετρον ταύτην τῶν ἀλιέων ποιητῶν ἀπάντησιν οὐ δυνηθεὶς νὰ ἐννοήσῃ ὁ ποιητής, ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης, ὡς οἱ πλείους τῶν βιογράφων αὐτοῦ λέγουσιν· ὡς δὲ λέγει ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος, οὐκ ἐκ τούτου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀσθενείας· " οὐ παρὰ τὸ μὴ γνῶναι τὸ παρὰ τῶν παίδων ῥηθέν, ὡς οἴονται τινες, ἀλλὰ τῇ μαλακίῃ." Τελευτήσας δέ, ἐτάφη ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς Ἰου ὑπὸ τε τῶν συμπλόων καὶ τῶν Ἰητῶν, ὅσοι προσήρχοντο συνηθῶς αὐτῷ· καὶ μετὰ πολλὴν χρόνον, ὅτε διαδοθέντα τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐθανμάζοντο παρὰ πάντων, τιμῶντες καὶ οἱ Ἰηται τὸν ποιητὴν, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τόδε τὸ ἐπίγραμμα·

ἔνθαδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει,
ἀνδρῶν ἠρώων κοσμήτορα, θεῖον Ὀμηρον.¹

Τοιαῦτα μὲν εἰσι τὰ περὶ γενέσεως καὶ βίου Ὀμήρου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ιστορούμενα μετὰ πολλῶν τῶν ἀμφισβητήσεων περὶ τε τῆς πατρίδος αὐτοῦ

¹ Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο πάντες σχεδὸν οἱ τοῦ Ὀμήρου βιογράφοι ἀναφέρουσι· διαφανοῦσι δὲ περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, οἱ μὲν πλείστοι ἐν Ἰῷ λέγοντες, τινὲς δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ. Καὶ ὅμως ὁ Ὁλλανδὸς Κόμης Pasch di Krienen, ἐπισκέψάμενος τὴν Ἰον ἐν ἔτει 1771, ἀνεῦρεν ἐκεῖ τάφους τινὰς ἀρχαίους, ἐν οἷς ἐπίστευσεν ὅτι ἀνεῦρε καὶ τὸν τοῦ Ὀμήρου, ὃν περιγράφει ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ " Breve Descrizione del Arcipelago, etc. con un ragguaglio esatto di tutte le antichità, e specialmente del sepolcro d' Omero," etc. in Livorno, 1773. ἔνθα ἴδε σελ. 31—47. Τὴν περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὀμήρου πραγματείαν τοῦ Ὁλλανδοῦ Κόμητος ἐπέκριναν, ὡς λέγεται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος (σελ. 13), ὃ τε Ἐὐνίος ἐν ἰδίῳ ποιημάτι, καὶ ὁ γνωστότατος παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγος Δ. Ῥώσσιος, ὃς καὶ μετετύπωσεν αὐτήν. Ἴδε περὶ τούτου καὶ Ἀρλέσιον παρὰ Φαβρικήν (τόμ. Α', σελ. 327).

καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασεν. Ἡ δὲ περὶ τούτου ἀμφισβήτησις οὐκ ὀλίγον ἐνησχόλησε καὶ τοὺς νεωτέρους φιλολόγους, ἄλλου ἄλλην γνώμην τῶν ἀρχαίων παραδεχθέντος περὶ τε πατρίδος καὶ ἀκμῆς τοῦ ποιητοῦ, ἐνίῳν δὲ πολλὰ καὶ παράδοξα περὶ τούτου γραψάντων. Οὕτω περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ ἐκ Νεαπόλεως Δοῦξ M. V. Macciucca (τὸ δ' ἀληθές, ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ἰάκωβος Μαρτορέλλιος) ἐν τῷ διτόμῳ συγγράμματι "περὶ τῶν εἰς Νεάπολιν ἀφικομένων ἀρχαίων ἀποικιῶν" διῶσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὅμηρος κατήγετο ἐκ τῶν Εὐβοέων, τῶν εἰς τὴν Ἰταλικὴν Κύμην ἀποικησάντων· καὶ ἐπειδὴ οἱ Εὐβοεῖς οὗτοι διεδέχθησαν τοὺς πρώτους ἐν Νεαπόλει κατοικήσαντας Φοίνικας, ἐντεῦθεν συνάγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦν Νεαπολίτης· καὶ κομπάζων προτρέπει τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας νὰ ἐγείρωσι δημόσιόν τι μνημεῖον ἐκ μαρμάρου ἢ χαλκοῦ εἰς τιμὴν τοῦ ἐνδόξου αὐτῶν συμπολίτου.¹

Μετὰ τὴν ἀλλόκοτον ταύτην παραδοξολογίαν τοῦ Ἰταλοῦ φιλομήρου, ἐπῆλθεν ἄλλη, οὐχ ἦττον ἀλλόκοτος, περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἢ τῶν Κυρίων J. Bryant Ἀγγλου, καὶ τοῦ Chevalier Γάλλου. Οἱ δύο οὗτοι συγγραφεῖς πολλὰ περὶ τῆς πόλεως Τροίας ἀμφισβητήσαντες (διότι ὁ μὲν πρῶτος διῶσχυρίσατο, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε πόλις Τροία ἐν Φρυγίᾳ, οὐδὲ στρατεία Ἑλλήνων ἐγένετο κατ' αὐτῆς, ὁ δὲ δεύτερος τούναν-

¹ Τὸ δίτομον τοῦτο τοῦ Macciucca σύγγραμμα ἐπιγράφεται "Dell' antiche colonie venute in Napoli," etc. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ, ἐκδοθέντι τὸ 1764, ἐξετάζεται ἡ τῶν Φοινίκων εἰς Νεάπολιν ἀποίκησις, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ἐκδοθέντι τὸ 1773, ἡ τῶν Εὐβοέων. Ὁ μακαρίτης Βιλλοισῶν ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ πρώτου τόμου τοῦ συγγράμματος τούτου (ὅπερ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ ἀποθανόντος ἠγοράσθη διὰ τὴν τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, ἐνθα εἶδον αὐτό) ἐσημείωσεν ἰδίᾳ χειρὶ τάδε· "Martorelli est le véritable auteur de cet ouvrage, qu'il a publié sous le nom de son disciple (Vargas Macciucca)." ἐπάγει δὲ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἄλλας τε μαρτυρίας, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ Macciucca, ὁμολογήσαντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Martorelli, ὅτι ἐκείνου ἔργον ἦν τὸ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἐκδεδομένον σύγγραμμα. Τὴν περὶ Ὁμήρου παράδοxon ταύτην ἀξίωσιν τῶν Ἰταλῶν φιλολόγων κατακρίνων ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς P. J. Bitaubé ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν προλεγόμενοις, λέγει· "Un critique moderne d'Italie a voulu revendiquer à son pays les ouvrages d'Homère; il croit qu'ils ont été composés dans la Grande Grèce par des prêtres, disciples de Pythagore. L'amour de la patrie a beaucoup de force, s'il a fait naître une telle assertion." Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν (σελ. 139.)

τίον), ἐν τούτῳ μόνῳ συνεφώνησαν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ.¹ Καὶ ὁ μὲν Bryant μετὰ πολλὰς περὶ τούτου ἐρεῦνας συμπεραίνει λέγων, ὅτι οἱ γουεῖς τοῦ ποιητοῦ ἦσαν Ἴωνες τῆν καταγωγὴν, καὶ Μιλήσιοι, ἐν Αἰγύπτῳ

¹ Παρὰ τὰς ἄλλας περὶ Ὁμήρου ἀμφισβητήσεις, οὐ μικρὰ καὶ περὶ Τροίας ἠμφισβήτησαν οἱ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος φιλόλογοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ δύο εἰρημένοι. Καὶ ὁ μὲν Chevalier ἔγραψε πρῶτος Γαλλιστὶ περιγραφὴν τῆς Τροίας, ἀναγνωσθεῖσαν ἐν τῇ βασιλικῇ Ἐταιρείᾳ τοῦ Ἐδιμβούργου, καὶ μεταφρασθεῖσαν Ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν A. Dalzel (Description of the Plain of Troy, etc. Edinburgh, 1791). ὁ δὲ J. Bryant τὸ μὲν πρῶτον ἀντέταξεν εἰς τὴν περιγραφὴν ἐκείνην συντόμους τινὰς παρατηρήσεις (Observations upon a Treatise entitled a Description of the Plain of Troy, by Monsieur Le Chevalier. Eton, 1795)· ἔπειτα δὲ διὰ μακροτέρας πραγματείας διῤυσχυρίσατο, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἢ ἐν Φρυγίᾳ πόλις Τροία, οὐδὲ στρατεία Ἑλλήνων ἐγένετο κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ὅτι ὁ Ὅμηρος ὕμνησε πόλεμον ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενον, ἐνθα ὑπῆρχε πόλις Τροία παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου, ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας Μέμφιδος, πλάσας ἐξ ἐκείνου τοῦ πολέμου τὸν κοινῶς λεγόμενον Τρωϊκόν, ἵνα δοξάσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ Ἕλληνας. Τὸ δεύτερον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ Bryant ἐπιγράφεται—“A Dissertation concerning the War of Troy and the Expedition of the Grecians, as described by Homer: showing that no such expedition was ever undertaken, and that no such city of Phrygia existed. London, 1799, second edition.” Πρὸς τὰς παραδοξολογίας ταύτας τοῦ Bryant ἀντέταξεν ὁ Κύριος Morritt ἀπολογία ὑπὲρ Ὁμήρου καὶ τῶν περὶ πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῆς Τροίας γραφάντων ἀρχαίων ποιητῶν καὶ ἱστορικῶν.—“A Vindication of Homer and of the Ancient Poets and Historians who have recorded the Siege and Fall of Troy, in answer to two late publications of Mr. Bryant, by J. B. S. Morritt, Esq. York, 1798.”—Ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Chevalier γενομένην περιγραφὴν τῆς Τροίας ἀντέκρουσαν ἐφέξῃς ἄλλοι, ὡς οὐκ ἀκριβῆ, καὶ μάλιστα ὁ Ἀγγλος James Rennell ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ἐπιγραφομένῃ “Observations on the Topography of the Plain of Troy, etc. London, 1814.” Καὶ τέλος πάντων, τσοαύ·η κατέλαβε τοὺς λογίους περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προθυμία εἰς τὸ νὰ γράψωσι περὶ Τροίας, ὥστε ἐν μόνῃ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐξεδόθησαν ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετίας αὐτοῦ εἴκοσι περίπου συγγράμματα, περὶ Τροίας πραγματευόμενα. Τινὰ τούτων σημειοῦνται ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἱστορίας τῆς Τροίας, τῆς ἐν ἔτει 1802 ἐκδεδομένης ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν “The History of Ilium, or Troy,” etc. by the author of “Travels in Asia Minor and Greece.” Ἐάν τις εἰς ταῦτα προσθῇ καὶ τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, εὐκόλως κατανοήσῃ ὕπερ ἀρχόμενοι ἐλέγομεν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν περὶ Ὁμήρου βιβλιοθήκη, καὶ βιβλιοθήκη πολύτομος, δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ. Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι ἡ περὶ Τροίας γνώμη τοῦ Bryant καὶ πρὸ ἐνὸς ἔτι αἰῶνος ἐδημοσιεῖθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Pascal, γνωματεύσαντος, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔγραψε μυθιστόρημα πρὸς ἀπλήν τέρψιν τῶν ἀναγνωσκόντων· διότι (λέγει) ἡ ὕπαρξις τῆς Τροίας καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος τοσοῦτόν ἐστι πιστευτή, ὅσον καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ χρυσομάλλου δέρατος. Μετὰ τὸν Pascal καὶ ὁ Ἰταλὸς Βίκος ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος τοιαῦτα περὶ Ὁμήρου καὶ Τροίας

κατοικοῦντες· ἐκείθεν δὲ μετοικήσαντες εἰς Ἰθάκην ἐγέννησαν ἐκεῖ τὸν Ὅμηρον. Ὁλην ταύτην τὴν παραδοξολογίαν στηρίζει ὁ Κύριος Bryant ἐπὶ τε τοῦ χρησμοῦ, ὃν ἡ Πυθία ἔδωκε τῷ Αὐτοκράτορι Ἀδριανῷ, καὶ περὶ οὗ ἄρτ ἐλέγομεν, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Κολοφωνίου ποιητοῦ Ἑρμησιάνακτος, ἣν ἀληθῶς πρῶτος αὐτὸς ἐξανίχνησεν. Λέγει δὲ ὁ Ἑρμησιάναξ ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ περὶ Ὁμήρου τάδε·

αὐτὸς δ' οὗτος ἀοιδός, ὃν ἐκ Διὸς αἶσα φυλάσσει
ἠδιστον πάντων δαίμονα μουσπόλον,
λεπτὴν εἰς Ἰθάκην ἀνετείνετο θεῖος Ὅμηρος
ὠδῆσιν πιτυτῆς εἵνεκα Πηνελόπης·
ἦν διὰ πολλὰ παθῶν ὀλίγην ἐσενάσσατο νῆσον,
πολλὸν ἀπ' εὐρείης λειπόμενος πατρίδος·
ἔκλαιεν δ' Ἰκάρου τε γένος καὶ δῆμον Ἀμύκλου
καὶ Σπάρτην, ἰδίῳν ἀπτόμενος παθεῶν¹

Ὁ δὲ Chevalier οὐ μόνον Ἰθακήσιον θέλει τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ καὶ διύσχυρίζεται, ὅτι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ποιητῆς ἐστὶν αὐτὸς ὁ τοῦ ποιήματος ἥρωας· τοῦτο δὲ προσεπάθησε ἢ ἀποδείξει ἐν τε ἰδίῳ συγγράμματι, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Κωλιάδου, Καθηγητοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, καὶ ἐν ἐπιστολῇ, ἣν ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τὸν Ἄγγλον H. N. Coleridge, τὸν εὐπαίδευτον συγγραφέα τῶν εἰσαγωγῶν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Ἑλλήνων δοκίμων ποιητῶν.² Τὸ σύγγραμμα ἐκείνο,

ἐγνωμάτευσεν, ὡς ἐφεξῆς ἐροῦμεν ἐκτενέστερον. Πάντες δὲ οὗτοι τὴν παράδοξον αὐτῶν περὶ Τροίας γνώμην στηρίζουσιν εἰς τὴν Δίῳνος τοῦ Χρυσοστόμου ῥητορικὴν μελέτην ἢ Λόγον, τὸν ἐπιγραφόμενον ὡς Τρωϊκός, ὑπὲρ τοῦ Ἰλίου μὴ ἀλῶναι, καὶ εἰς τὰς Ὀμηρικὰς ἀλληγορίας τοῦ Ἀναξαγόρου, καὶ Μητροδώρου τοῦ Λαμψακηνοῦ, καὶ ἄλλων· ἔτι δὲ καὶ ἐν οἷς ὁ Μέγας Βασιλεὺς εἶπεν ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινετικῷ Λόγῳ· ὡς πᾶσα ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος κ. τ. λ." Ἀλλὰ πάντα ταῦτα καταστρέφει ἄρδην ὁ Κύριος Morritt ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι.

¹ Ἴδε τὸ σωζόμενον τῶν ἐρωτικῶν ἐλεγείων τοῦ Ἑρμησιάνακτος ἀπόσπασμα, ἄριστα ἐκδεδομένον ὑπὸ J. Bailey, ἐν Λονδίῳ, 1839. τὸ δ' αὐτὸ ἐκδέδεται καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Θεοδώρου Bergk ἐν τῇ Λυρικῇ Ἀνθολογίᾳ (ἐν Λειψία, 1854), ἀλλ' οὐχ οὕτως ὀρθῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Bailey· διεσώθη δὲ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ Ἑρμησιάνακτος παρ' Ἀθηναίῳ (βιβλ. ΙΓ', σελ. 597.)

² Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, by Henry Nelson Coleridge. I. General Introduction. II. Homer. London, 1846. Third edition. ἐνθα ἴδε

λαμπρότατα τετυπωμένον εἰς φύλλον, καὶ διὰ παντοίων εἰκόνων κεκοσμημένον, διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, εἰς 30 κεφάλαια ὑποδιαιρούμενον, περιέχει τὸν βίον τοῦ Ὀδυσσεύς, οἷος ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐξάγεται, τὸ δὲ δευτέρον ἐστὶν ἐρμηνεία τῆς τοῦ Ὀδυσσεύς βιογραφίας, ἣ μᾶλλον περιήγησις εἰς ἔρευναν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς συγγραφέως τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας· καὶ τούτοις ἐπάγεται τῆς ὅλης πραγματείας τὸ συμπέρασμα, ὅτι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ποιητῆς αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἥρωσ τῆς Ὀδυσσεΐας, ὁ πολύτροπος ἀνὴρ,

. . . . . ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε,
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω·

καὶ ὅτι πρὸς τὴν ἐρώτησιν, τίς ὁ ποιητῆς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας; αὐτὸς ὁ ποιητῆς ἀποκρίνεται ἐν οἷς λέγει·

Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
ἀνθρώποισι μέλω, καὶ μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.
ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον, κ. τ. λ.¹

Ἐν τέλει δὲ μετὰ πολλῆς χάριτος διηγεῖται ὁ συγγραφεὺς, ὅτι ταύτην αὐτοῦ τὴν ἀνακάλυψιν κοινοποιήσας τῷ ἐπιστάτῃ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μοναστηρίου d'Ascoli παρὰ τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Ὀτράντην, τοσοῦτο κατέπληξε τὸν

σελ. 103—4. Τὸ δὲ σύγγραμμα τοῦ Κυρίου Chevalier, τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Κωλιάδου ἐκδομένον, ἐπιγράφεται “Ulysse-Homère; ou, de véritable auteur de l'Iliade et de l'Odyssée, par Constantin Coliades, professeur dans l'Université Ionienne. A Paris, 1829.” “Ὅτι δὲ ψευδωνύμως ἐξεδόθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Κωλιάδου, βεβαιοῖ ὁ σεβασμὸς Κύριος Villemain ἐν τέλει τῆς ἐπικρίσεως τοῦ περὶ Ὀμήρου συγγράμματος τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος, τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν σοφῶν (Journal des Savants. Septembre et Novembre, 1858), ἔνθα λέγει· “Le biographe d'Ulysse, en cette occasion, était l'ancien attaché du Comte Choiseul-Gouffier, M. Le Chevalier, le rédacteur du voyage de la Troade; et son paradoxe sur l'origine des poèmes Homériques, sans convaincre personne, je crois, attestait du moins, par une preuve de plus, sa science et son esprit. Mr. Gladstone, dans l'infinie variété de ses citations et de ses lectures, n'a pas tenu compte de ce travail; et c'est notre excuse pour en rappeler ici le souvenir, un peu effacé depuis trente ans.” Τοῦτ' αὐτὸ βεβαιοῖ καὶ ὁ Κύριος E. Egger, λέγων· “L'hypothèse d'Ulysse-Homère a pour auteur Le Chevalier (le même qui a publié un utile voyage dans la Troade), sous le pseudonyme de Constantin Koliades,” etc.—Mémoires de Littérat. ancienne, p. 86, note.

¹ Ὀδυσ. I, 19.

σοφὸν ἐκεῖνον γέροντα, ὥστε μετὰ θάμβους ἀνεβόησε “per Dio, se non è vero, è bene trovato.” Καὶ τέλος πάντων, ὡς ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς Ἴταλὸς Macciucca ἢ Martorelli συνεβούλευσε τοὺς Νεαπολίτας νὰ τιμήσωσι τὸν συμπολίτην αὐτῶν Ὀμηρον διὰ μνημείου ἀξίου τῆς δόξης τοιούτου συμπολίτου, οὕτω καὶ ὁ δῆθεν Ἰθακήσιος Κωλιάδης συμβουλεῖ τοὺς Ἰθακησίους νὰ τιμήσωσι τὸν συμπολίτην αὐτῶν Ὀδυσσεῖα—Ὀμηρον διὰ μνημείου καταλλήλου, ἀνεγερθησομένου ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος τῆς Ἰθάκης, ἐφ’ οὗ νὰ τεθῆ ἡ τοῦ ποιητοῦ προτομή, φέρουσα ἐγκεχαραγμένην τὴν ἐπιγραφὴν—ΟΔΥΣΣΕΥΣ-ΟΜΗΡΟΣ.¹

Ἐρευνῶντες περαιτέρω τὰς περὶ γενέσεως καὶ βίου Ὀμήρου γνώμας τῶν νεωτέρων φιλολόγων, εὐρίσκομεν καὶ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἴδια περὶ τούτου συγγράμματα, ὡς τὸ τοῦ Schubart “σκέψεις περὶ Ὀμήρου καὶ ἀκμῆς αὐτοῦ” καὶ τὸ τοῦ B. Thiersch “περὶ ἡλικίας καὶ πατρίδος Ὀμήρου” ὧν ὁ μὲν πρῶτος ὑποτίθεται τὸν ποιητὴν ἐν Τροίᾳ γεννηθέντα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν

¹ Ἀναμφιβόλως πολλοὶ τῶν τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀναγνόντων ἐπεφώνησαν μετὰ τοῦ γέροντος ἐπιστάτου τῆς ἐν Ascoli βιβλιοθήκης—per Dio, se non è vero, è bene trovato. Ἄλλὰ τὸ μάλιστα γελοῖον ἐν τῇ πραγματείᾳ ἐκείνῃ ἐστίν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς γενεαλογήσας τὸν Ὀμηρον ἐκ τῆς Ἰθάκης, ἐφιλοτιμήθη νὰ γενεαλογήσῃ καὶ ἑαυτὸν, ὡς καταγόμενον ἐκ τοῦ Εὐμαίου, τοῦ πιστοῦ ὑπηρέτου τοῦ Ὀδυσσεῶς. Τοῦτο ἀναφέρων ὁ Κύριος Coleridge (ἐνθ. ἀν.) ἐρωτᾷ διαπορῶν, “ἦν ἄρα ὁ Εὐμαῖος νενυμφευμένος;” Was Eumeus married? Πῶς γὰρ οὐ; ἀντερωτήσῃ τις ἴσως τὸν δικαίως ἀποροῦντα συγγραφέα· ἐὰν συγχωρήται οὕτως εὐχερῶς νὰ μεταβάλλῃ τις τὸν Ὀδυσσεῖα εἰς Ὀμηρον, ἄλλος δέ τις νὰ μεταφέρῃ τοὺς γονεῖς τοῦ Ὀμήρου ἐξ Ἰωνίας εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἰθάκην, ἵνα γεννήσωσιν ἐκεῖ τὸν ποιητὴν, τρίτος δέ τις νὰ μεταφέρῃ τοὺς αὐτοὺς γονεῖς ἐξ Εὐβοίας εἰς Κύμην τὴν Ἰταλικήν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Νεάπολιν, ἵνα εὐρεθῆ Νεαπολίτης ὧν ὁ ποιητής, τέταρτος δέ τις ἄλλο, καὶ πέμπτος ἄλλο, καὶ τὸ πάντων γελοιότατον, νὰ δῦσχυρισθῆ τις, ὅτι ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Ὀμηρος ἐγεννήθησαν ἐν Βελγίῳ (ὡς ἐφεξῆς ἐν κεφ. Γ' εἰρήσεται ἐκτενέστερον) κ. τ. λ., κ. τ. λ., κ. τ. λ., ἐὰν οὕτως εὐρέϊαν συγχωρήσωμεν τοῖς ἄλλοις τὴν ὁδὸν τῶν περὶ Ὀμήρου τερατολογιῶν, διὰ τί τάχα οὐ συγχωρήσωμεν καὶ τῷ Κυρίῳ Κωλιάδῃ, ἢ τῷ Κυρίῳ Chevalier, νὰ νυμφέυσῃ τὸν παρ' Ὀμήρῳ ἀνύμφετον Εὐμαῖον, ἵνα περιποιήσῃ ἑαυτῷ τὴν τιμὴν τῆς ἐκ τοῦ συβώτου τοῦ Ὀδυσσεῶς καταγωγῆς; Ἐπειτα, κἂν ὑποτεθῆ, ὅτι ὁ Εὐμαῖος αὐτὸς διεβίωσεν ἄγαμος, καὶ ἄνευ διαδόχων ἀμέσων, πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐνυμφεύθη, καὶ ἔσχεν ἀπογόνους, ὧν εἰς τυγχάνει καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ὀδυσσεῶς—Ὀμήρου. Ἐστὼ λοιπὸν ὁ συγγραφεὺς οὗτος κατ' εὐθυτάτην γραμμὴν ἀπόγονος τοῦ καθ' Ὀμηρον ἀνυμφέτου Εὐμαίου, ἐπειδὴ οὕτως ἐπιθυμεῖ· ἀλλὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ποιητῆς ἔστω ὁ Ὀμηρος, ὁ Ὀμηρος τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ πάσης τῆς ἀθανάτου χορείας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

παίδων τοῦ Αἰνείου, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Πελοποννήσῳ· ἀλλ' οὐδετέρα τῶν γνωμῶν τούτων εὔρην ὑποδοχὴν. Καὶ νῦν τὴν μὲν ἐν Ἀσίᾳ γένεσιν τοῦ ποιητοῦ οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, περὶ μόνῃς δὲ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, εἴπερ ἦν Αἰολεὺς ἢ Ἴων, ὑπάρχουσιν ἀντιλογίαι τινές. Καὶ ὁ μὲν Welcker ἐν τῷ περὶ ἐπικοῦ κύκλου πολυκρότῳ αὐτοῦ συγγράμματι τὴν τοῦ Ψευδο-Ηροδότου γνώμην ὑποστηρίζων δῦσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐγεννήθη μὲν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἣν δὲ τὸ γένος Αἰολεὺς, οὐχὶ Ἴων· ὁ δὲ Ὀδ. Μύλλερὸς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας (κεφ. Ε') ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς Ἴωνικῆς τοῦ ποιητοῦ καταγωγῆς· ὁ δὲ Ἄγγλος W. Mure¹ διὰ μακρῶν ἐξερευνήσας τὰ περὶ τούτου, καὶ πάσας ἀντιπαραβαλὼν τὰς ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀρνομένας ἀποδείξει ὑπὲρ ἐκατέρας τῶν γνωμῶν, εὕρισκει μὲν ἰσχυροτέρους τοὺς ὑπὲρ τῆς Αἰολικῆς καταγωγῆς τοῦ ποιητοῦ λόγους, νομίζει δέ, ὅτι τὰ ποιήματα αὐτοῦ διετηρήθησαν ἐν Ἰωνίᾳ, καὶ ἐκεῖθεν διεδόθησαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Εἰς ὑποστήριξιν δὲ τῆς Αἰολικῆς τοῦ ποιητοῦ καταγωγῆς συντελεῖ μάλιστα καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Αἰολέων κυρίεσις τῆς Σμύρνης. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων Ἰώνων, ἐκυριεύθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν ἐν Κύμῃ Αἰολέων, καὶ διέμεινε πόλις Αἰολικὴ μέχρι τῆς 20^{ης} Ὀλυμπιάδος, ὅτε πάλιν ἐκ Κολοφῶνος ὀρμηθέντες οἱ Ἴωνες ἀνεκτήσαντο αὐτήν.² Ἐὰν λοιπὸν ὑποθεθῇ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ, διαρκούσης τῆς ὑπὸ τῶν Αἰολέων κατοχῆς αὐτῆς, εὐλόγως νομίζεται Αἰολεὺς τὸ γένος· ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ εἰκασίαι καὶ ὑποθέσεις, μᾶλλον ἢ ἦττον πιθαναί· το δ' ἀληθὲς " Διὸς ἐν γούνασι κείται."

Οὕτω μὲν αἱ τῶν ἀρχαίων περὶ πατρίδος καὶ γένους Ὀμήρου ἀμφισβητήσεις πολλῶν παρέσχον λόγων ἀφορμὰς καὶ τοῖς νεωτέροις φιλολόγοις. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ τῆς περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς τοῦ ποιητοῦ ἀμφισβητήσεως τῶν ἀρχαίων μετέσχον καὶ οἱ νεώτεροι, οἱ μὲν πλησιέστερον τῶν Τρωϊκῶν καὶ πρὸ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον καθόδου τιθέντες τὴν γένεσιν καὶ ἀκμὴν αὐτοῦ, οἱ δὲ κατωτέρω· καὶ τινες μάλιστα καταβιβάζου

¹ Ἴδε τῆς κριτικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας βιβλ. Β', κεφ. ιη'.

² Ἴδε Στράβωνα, σελ. 634.

σιν αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ νομοθέτου Λυκούργου.¹ Ταύτην ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην οἱ πλείστοι τῶν τοῦ Οὐόλφιανοῦ συστήματος πολεμίων,² ὅπως ἀποδείξωσιν, ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ὑπῆρχε κοινῶς ἐγνωσμένη, καὶ ὅτι ἐπομένως τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐγράφησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ οὐ διετηρήθησαν πολλοὺς αἰῶνας ἄγραφα καὶ διαμνημονεύμενα, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐδόξαζον. Ἐν τούτοις δὲ παρατηρητέον, ὅτι ὁ πολὺς Μύλλερρος (ἐνθ. ἀν.), εἰ καὶ παραδέχεται τὴν Οὐόλφιου γνώμην, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, ὅμως τίθησι τὴν Ὀμήρου ἀκμὴν μεταξὺ τοῦ 900—800 πρὸ Χριστοῦ, ταύτην εὐρίσκων τὴν χρονολογίαν μᾶλλον συμβιβασομένην πρὸς τὴν τοῦ Ἡροδότου γνώμην καὶ τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ὅσοι τὴν Ὀμήρου γένεσιν τιθέασιν ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν.³

¹ Ἐκ τῶν ἀρχαίων ὅσοι νομίζουσι τὸν Ὀμηρον σύγχρονον τῷ Λυκούργῳ, οἱ μὲν ὑποτίθενται τὸν νομοθέτην ἀκμάσαντα ἐπὶ τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ ἐπομένως σύγχρονον τῷ Ὀμήρῳ, οἱ δὲ δύο νοοῦσι Λυκούργου, τὸν μὲν πρεσβύτερον καὶ σύγχρονον τῷ Ὀμήρῳ, τὸν δὲ νεώτερον, ὃς ἦν ὁ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτης.—Ἴδε Πλούταρχον ἐν βίῳ Λυκούργου, § 1.

² Ἴδε μάλιστα πάντῳ τὸν πρώτιστον τοῦ Οὐόλφιανοῦ συστήματος πολέμιον Nitzsch ἐν τοῖς περὶ Ὀμήρου μελετήμασιν αὐτοῦ.—De Historia Homeri maximeque de scriptorum carminum actate Meletemata, scripsit Gregor. Guilielmus Nitzsch. Hannoverae, 1830 καὶ 1837. ἐνθα ἴδε τὸ Β΄ μέρος, σελ. 59, κ. ἐξ.

³ Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὀμηρος ἀπέχετο πολὺ τῶν Τρωϊκῶν, τινὲς τῶν νεωτέρων ἀπεδέχθησαν τὴν τοῦ Ῥωμαίου Πατερκοῦλου γνώμην (Α΄, 5) ὅτι τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι τετράκις λεγόμενον "οἱοὶ νῦν βροτοὶ εἰσιν" (Ιλ. Ε, 304. Μ, 383 καὶ 449. Υ, 287) ὑποδεικνύει τὸν ποιητὴν πολλὰς γενεὰς ἀπέχοντα τῶν Τρωϊκῶν· καὶ ὁ Ἐύνιος ὑποτίθεται τὰς γενεὰς ταύτας ὀκτῶ ἢ ἐννέα (Excursus III. ad Iliad. XXIV.) Ἄλλ' ἡ Ὀμηρικὴ αὕτη φράσις, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Γλάδστον (Studies on Homer, etc. prolegom. sect. 4), οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν ἱστορικὴν, συνήθης οὖσα ποιητικὸς καλλωπισμὸς ἐν τοιαύταις χρονικαῖς ἐκφράσεσι· διότι καὶ ἀλλαγῆς τῆς Ἰλιάδος (Α, 262—272) παρίσταται λέγων ὁ Νέστωρ περὶ τῶν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἡρώων, Πειριθόου, Δρύαντος, κ. τ. λ.

κείνοισι δ' ἂν οἷ τις
τῶν, οἱ νῦν βροτοὶ εἰσιν ἐπιχθόνιοι μαχέοιτο·

οἱ δὲ ἥρωες ἐκεῖνοι οὐκ ἠδύνατο ἀπέχειν τῆς γεροντικῆς τοῦ Νέστορος ἡλικίας πλέον ἢ δύο γενεάς. ὥστε πρὸς τὸ τοῦ Νέστορος τοῦτο ἀντεξεταζόμενα τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα τῆς Ἰλιάδος χωρία, τούναντίον φαίνονται ἀποδεικνύοντα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὀμηρος δύο μόλις γενεὰς ἀπέχετο τῶν Τρωϊκῶν. Τοιοῦτόν τι συμπεραίνει ἐντεῦθεν καὶ ὁ B. Thiersch, πρὸς ὃν ὁ Nitzsch ἀντιλέγει, ὑποπτα νομίζων τὰ χωρία ἐκεῖνα καὶ παρεμβεβλημένα (de Hist.

Οἱ δὲ Ἄγγλοι φιλόλογοι, καὶ τοὶ πάντες ἀποκρούουσι τὴν Οὐολφιανὴν περὶ Ὀμήρου θεωρίαν, ὅμως προτιμῶσι τὴν πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου ἐν τῷ συμπεράσματι τοῦδε τοῦ κεφαλαίου λέγομεν ἐκτενέστερον.

Ἄναντίρρητον δὲ ἐστίν, ὅτι ἡ ἀρχαιότης ἅπασα οὐδέποτε τὴν ὑπαρξίν τοῦ ποιητοῦ καὶ τὴν ἐνόητα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἔθετο ἐν ἀμφιβολίᾳ, ὡς τινες τῶν νεωτέρων ἐποίησαν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας, καθ' ἣν τὰ ποιήματα ἐκείνα ἐγνώσθησαν ὑπὸ τῶν Ὀμηριδῶν ῥαψωδούμενα, καὶ ἐφεξῆς ὅτε συσσωματωθέντα διεδόθησαν ἔτι μᾶλλον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ἀπηγγέλλοντο, ἐδιδάσκοντο, καὶ ἐθαυμάζοντο ὡς ἔργα ἐνὸς ποιητοῦ, τοῦ Ὀμήρου, πανταχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γινωσκομένου, καὶ μέχρις ἀποθεώσεως θαυμαζομένου. Ἡ Σμύρνα ἐσεμνύετο ἐπὶ τῷ Ὀμηρείῳ αὐτῆς, στοᾶ τετραγώνῳ, περιεχούσῃ Ὀμήρου ναὸν καὶ ξόανον, ὡς ἱστορεῖ ὁ Στράβων¹ καὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ τὴν αὐτὴν ἀπέδωκε τιμὴν τῷ ποιητῇ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Αἰλιανός.²

Homeri, etc. Fasc. 2, p. 101—6). Παρατηρητέον δέ, ὅτι ἐν μόνῃ τῇ Ἰλιάδι, καὶ πάντοτε περὶ βολῆς μεγάλου λίθου ὄντος τοῦ λόγου, ἀπαντᾷ ἡ φράσις "οἶοι ἵνυ βροτοὶ εἰσιν," οὐδαμῶ δὲ τῆς Ὀδυσσεΐας. Τούτου τὸν λόγον εὐρίσκει ὁ Κύριος Γλάδστων (ἐνθ. ἀν.) ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ τῆς Ἰλιάδος τόνῳ, πλείονας καὶ καταλλήλους παρέχοντι τὰς ἀφορμὰς εἰς χρῆσιν τοιούτων φράσεων ἢ ἑλλειψις ὅμως αὐτῶν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐν τῇ Ἰλιάδι κεῖνται, πάντοτε παρενθετικῶς, ἰσχυροποιούσι, νομίζω, τὴν ὑπόψιαν τοῦ Κυρίου Nitzsch.

¹ "Ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη, καὶ τὸ Ὀμήρειον, στοᾶ τετραγώνος, ἔχουσα νεῶν Ὀμήρου καὶ ξόανον· ἀντιποιοῦνται γὰρ καὶ οὗτοι διαφερόντως τοῦ ποιητοῦ· καὶ δὴ καὶ νόμισμά τι χαλκοῦν παρ' αὐτοῖς Ὀμήρειον λέγεται." Βιβλ. ΙΔ', σελ. 646.

² Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ κατασκευάσας Ὀμήρῳ νεῶν, αὐτὸν μὲν καλὸν καλῶς ἐκάβισεν κύκλῳ δὲ τὰς πόλεις περιέστησε τοῦ ἀγάλματος, ὅσαι ἀντιποιοῦνται τοῦ Ὀμήρου. Γαλάτων δὲ ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν μὲν Ὀμηρον αὐτὸν ἐμοῦντα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμνησμένα ἀρνομένους." Ποικ. Ἰστ. ΙΓ', 22. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἀργείοις θείας ἀπελάμβανε τιμὰς ὁ ποιητῆς, ὡς ἱστορεῖ ὁ τὸν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνα συγγράφας (ἐν τέλει), καὶ ὁ Αἰλιανός (ἐνθ. ἀν. Θ', 15) "Ποιητικῆς ἀπάσης Ἀργεῖοι τὰ πρῶτα Ὀμήρῳ ἔδωκαν, δευτέρους δὲ αὐτοῦ ἔταπτον πάντας. Ποιοῦντες δὲ θυσίαν ἐπὶ ξενίᾳ ἐκάλουν τὸν Ἀπόλλωνα καὶ Ὀμηρον κ. τ. λ." Οὐ μόνον δὲ παρ' Ἑλλήσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Βορυσθενίταις τοιαῦτα ἀπεδίδοντο τιμαὶ τῷ ποιητῇ, ὡς ἱστορεῖ Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν Δίγῳ ΔΣΤ', τῷ ἐπιγραφομένῳ Βορυσθενικῷ (σελ. 439, ἔκδ. Ρεῖσκίου). Ἴδε πλείω περὶ τούτου παρὰ Φαβρικίῳ. Ἑλ. Β., τόμ. Α', σελ. 324—27.

Κατὰ δὴ ταῦτα κατεσκευάσθη καὶ ὑπὸ Ἀρχελαίου τοῦ Πριηνέως, ἐν τῷ πρώτῳ μετὰ Χριστὸν αἰῶνι ἀκμάσαντος, ἡ περιφημος Ὀμήρου ἀποθέωσις, ἀνάγλυφον ἀξιόλογον, ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ νῦν ἀποκείμενον, ἐξ οὗ κατεσκευάσθη καὶ ἡ ἐν κεφαλίδι τοῦ παρόντος ποιήματος εἰκὼν. Καὶ νομίζουσι μὲν τινες, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο κατεσκευάσθη ἐν Ῥώμῃ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ φιλομήρου Κλαυδίου, διότι ἀνευρέθη ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ τῷ ἐν τῇ πόλει Bovillae (νῦν Frattocchi), ἥπερ ἀπέχει τῆς Ῥώμης δώδεκα μίλια· ὀρθότερον ὅμως κρίνουσιν οἱ νομίζοντες, ὅτι κατεσκευάσθη ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ μετεκομίσθη εἰς Ῥώμην, ὅτε πολλὰ τῶν τῆς Ἑλλάδος ἀριστουργημάτων μετεκομίζοντο ἐκεῖ εἰς καλλωπισμὸν τῆς κοσμοκράτορος μητροπόλεως.

Ὅπως δ' ἂν ἔχῃσι τὰ περὶ τούτου, ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ ἀναγλύφῳ εἰκονίζεται ὄρος, ὃ κατ' ἄλλους μὲν ἐστὶν ὁ Ὀλυμπος, κατ' ἄλλους δὲ ὁ Παρνασσός, καὶ κατ' ἄλλους ὀρθότερον ὁ Ἑλικών.¹ Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου

¹ Πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ἀναγλύφου τούτου πολλαὶ συνεγράφησαν διατριβαὶ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ μέχρι νῦν. Καὶ πρῶτος μὲν (καθ' ὅσον ἐγὼ γινώσκω) ἔγραψε περὶ τούτου ὁ πολυμαθὴς Ἰησουΐτης Kircher (ἐν Ἀμστελοδ. 1671)· ἔπειτα δὲ ὁ Ὀλλανδὸς G. Cuper (ἐν Ἀμστελοδ. 1683), καὶ ἐφεξῆς ὁ Γερμανὸς ἢ Ἑλβετὸς ἀρχαιολόγος Spanheim, ὁ Ὀλλανδὸς φιλόλογος Heinsius (ὁ Νικόλαος), ὁ Ἑλβετὸς Ἑλλημιστὴς καὶ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Λεῦδῃ C. E. Webstein (ὃς μᾶλλον ἐπανελάβε τὰ τοῦ Κυπέρου), ὁ Jo. C. Schottus (ἐν ἔτει 1714), ὃς καὶ μνημονεύει πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ γραφάντων περὶ τούτου, ἐξετάζων τὴν γνώμην ἐκάστου, καὶ ἐν τέλει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐκτιθέμενος· ἐπειδὴ δὲ τινες ἀντέκρουσαν τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἠναγκάσθη καὶ δεύτερον νὰ γράψῃ περὶ τούτου. Ἐφεξῆς δὲ ὁ τε Montfaucon ἐν τῷ πολυτόμῳ καὶ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι “L'Antiquité expliquée,” (tom. v. p. 165), καὶ ὁ D'Hancarville ἐν τῷ διτόμῳ συγγράμματι αὐτοῦ—Recherches sur l'Origine, l'Esprit et les Progrès des Arts de la Grèce (tom. ii., p. 296, et seqq.), καὶ ὁ Ἰάκωβος Γρονόβιος ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων (Thesaurus Græc. Antiq.), τὴν τε εἰκόνα τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀποθεώσεως παρέθεντο, καὶ ἰδίαν αὐτῆς ἔγραψαν ἕκαστος ἐρμηνείαν. Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι τῶν περὶ Ὀμήρου γραφάντων πολὺν καὶ περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἐποίησαντο λόγον, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰταλὸς Καισαρότιτος ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τῶν ἰωνικῶν ἐπῶν (τόμ. Α', σελ. 227—9), ἔνθα ἰδίαν παρήρτησε περὶ τούτου διατριβὴν “Sposizione d'un Basso-Relievo antico relativo ad Omero.” Ἴδε πρὸς τούτοις καὶ τὸ Ἀγγλικὸν σύγγραμμα The Library of Entertaining Knowledge: The Townley Gallery (vol. ii., p. 119—130), ἔνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγεται, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἀντὶ Διρῶν Ἀγγλ. 1000. Πολλὴ δὲ ἐν πᾶσι τούτοις ἡ διαφωνία περὶ τε τοῦ ὄρους, καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ προκαθημένου, καὶ τοῦ πρὸ

προκάθεται μὲν ὁ ποιητὴς αὐτός, σκῆπτρον ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ, καὶ πτηνόν τι πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ κόραξ, ἱερὸν τοῦ μουσηγέτου Ἀπόλλωνος.¹ στρέφων δὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπισθεν, ἀποβλέπει πρὸς τὴν Μνημοσύνην τὴν τῶν Μουσῶν μητέρα, παρ' ἧς φαίνεται νουθετούμενος, καὶ ἀκούων τὰς νουθεσίας αὐτῆς. Ὅπισθεν τῆς Μνημοσύνης ἴσταται γυνή, πρὸς τὰς κάτωθεν ἱσταμένας Μούσας τείνουσα ἑαυτήν, καὶ οἶον σπεύδουσα νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῶν· ἐστὶ δὲ αὕτη ἡ Λεσβία ποιήτρια Σαπφώ, ἡ δεκάτη Μοῦσα ἐπικληθεῖσα, τρόπον τινὰ συναριθμουμένη ὑπὸ τῆς Μνημοσύνης μετὰ τῶν ἐννέα θυγατέρων αὐτῆς. Κάτωθεν τῆς Σαπφούς ἴσταται ἀνὴρ ἐπὶ τρίποδος, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Ἡσιόδος, βιβλίον ἔχων ἐν χερσίν, ὅπερ ἐστὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ ποιήματα· αἰτιολογοῦσι δὲ τὴν τοῦ Ἡσιόδου παρουσίαν ἕκ τε τοῦ τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἀσκρην παρὰ τὸν Ἐλικῶνα κείσθαι, καὶ ἕκ τοῦ τρίποδος, ὃν ὁ Ἡσιόδος ἀνέθηκε ταῖς Μούσαις ἐν Ἐλικῶνι, νικήσας, ὡς λέγεται, τὸν Ὀμηρον ἐν τῷ ποιητικῷ διαγωνισμῷ· ἀλλ' ὀρθότερον, νομίζω, ἐξηγεῖται τοῦ Ἡσιόδου ἡ παρουσία, ὅτι ἐν τῷ Ἐλικῶνι

τῶν ποδῶν αὐτοῦ πτηνοῦ κ. τ. λ., περὶ ὧν εἶ τις ἐπιθυμεῖ λεπτομερέστερον ἀνερευνησάτω, ἰδέτω τὰ προμνημονευθέντα συγγράμματα. Ἡμῖν δὲ προσθετέον τοῖς περὶ τῶν Ὀμήρων ἀποδοδομένων τιμῶν καὶ τάδε· ὅτι, ὡς αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀποδοθεῖσαι τῷ ποιητῇ θείαι τιμαὶ ὑπηγόρευσαν τῷ Ἀρχελάφῳ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ κατασκευάσῃ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ἐκείνου τὴν Ὀμήρου ἀποθέωσιν, οὕτω καὶ ἕκ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ ταύτης λαβόντες ἀφορμὴν δύο τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρίστων ζωγράφων, ὁ Γερμανὸς Kaulbach καὶ ὁ Γάλλος Ingres ἐνησχόλησαν τὴν ἀριστουργῶν αὐτῶν δεξιὰν εἰς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐξεκόνισεν ἐν Βερολίνῳ τὴν Ὀμήρου ἀποθέωσιν, θαυμαστόν τι χρῆμα ζωγραφικῆς τελειότητος· ὁ δὲ δευτέρος ἐξεκόνισεν ἐν Παρισίοις οὐχ ἥττον ἀριστα τὸν ποιητὴν, ὡς μέγιστον τῆς ἀνθρωπότητος διδάσκαλον. Οὐδετέραν τῶν εἰκόνων τούτων εἶδον ἐγὼ μέχρι νῦν· ἐραυίζομαι δὲ τὰ περὶ τούτων ἕκ τῆς ἀξιολόγου περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος πραγματείας τοῦ εὐπαιδείτου Ἑλληνοῦ Κυρίου Δ. Θερειανοῦ, τῆς ἐν τῇ Κλειοῖ δημοσιευθείσης, ἣν καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ὑπέσχετο νὰ δημοσιεύσῃ πλήρη ὁ συγγραφεὺς. Εὐκτέον δὲ ὅτι τάχιστα νὰ ἴδῃ τὸ φῶς ἡ ἀξιόλογος ἐκείνη πραγματεία, ἀφαιρουμένου, εἰ δυνατόν, τοῦ πρώτου μέρους αὐτῆς, καὶ μόνης ἐπικρατοῦσης τῆς καθ' Ἡσιόδον ἀγαθῆς ἔριδος.

¹ Ἴδε περὶ τούτου Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Ἡσιόδος καὶ Ὀσίρ. (§ 71) καὶ Δίλιαν. περὶ φύσ. ζώων (Α', 48). Οἱ δὲ νομίζοντες, ὅτι ὁ προκαθήμενός ἐστιν ὁ Ζεὺς, ἐρμηνεύουσι τὸ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ πτηνόν ὡς αἰόν, ὃς ἦν ἱερὸς τοῦ Διός. Φαίνεται ὅμως προτιμότερα ἢ ἄλλη γνώμη, ὅτι ὁ προκαθήμενός ἐστιν ὁ ποιητὴς αὐτός, ὡς ἄλλος μουσηγέτης Ἀπόλλων ἐικονιζόμενος· τοῦτο δὲ δηλοῖ καὶ τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στενὸν διάδημα, ἢ στρόφιον, οἶον εὐρηται φέρων ὁ ποιητὴς ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς εἰκόσιν.

ποιμαίνοντα ἐδίδαξαν αὐτὸν αἱ Μοῦσαι τὴν καλὴν ἀοιδίην, ὡς αὐτὸς λέγει ἐν ἀρχῇ τῆς Θεογονίας. Ἐφεξῆς εἰκονίζεται σπήλαιον, εἰς οὗ τὴν εἴσοδον ἴστανται δύο τῶν Μουσῶν, ἡ μὲν Καλλιόπη ἐκ δεξιῶν, ἄδουσα καὶ φορμίζουσα, καὶ οἶον ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ποιητοῦ ἐπίκλησιν·

Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος·

ἡ δὲ Κλειὸ ἐξ ἀριστερῶν, ἥπερ, ὡς προστάτις τῆς Ἱστορίας, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐν Ὀδυσσεΐα ἐπίκλησιν τοῦ ποιητοῦ·

*Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, κ. τ. λ.

ὁ δὲ μεταξὺ τῆς Καλλιόπης καὶ Κλειοῦς εἰκονιζόμενος κῶνος, ἡ περικεφαλαία (ἐν ἣ συνήθως παριστῶσι καλυπτομένην τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀδυσσεύς), καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ κῶνου τούτου σύμβολα, τὸ τόξον καὶ ἡ φαρέτρα, εἰκονίζουσιν ἐν συμπλέγματι καταλλήλῳ τὰ δύο τοῦ Ὀμήρου ἀθάνατα καὶ ἀδιάσπαστα ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν. Ἡ δεξιόθεν τοῦ σπηλαίου ἵσταμένη, καὶ οἶον ἀκροωμένη τοῦ ἄσματος τῆς Καλλιόπης, ἐστὶν ἡ Πολυμνία, ἡ τοῦ μύθου προστάτις· μετὰ δὲ ταύτην ἴσταται ἡ Οὐρανία, βλέπουσα πρὸς ἄλλην καθημένην, ἥπερ ἐστὶν ἡ Τερψιχόρη· πρὸς ταύτην δὲ ἡ Οὐρανία δακτυλοδεικτεῖ ἐπὶ σφαίρας, αἰνιτομένη τοὺς περὶ Κοσμογονίας ποιήσαντας πρώτους ποιητὰς καὶ τοὺς Ὀμηρικοὺς ὕμνους, καὶ οἶον προσκαλοῦσα αὐτὴν εἰς τὸ ἄδειν ὑπὸ λύρα τοὺς ὕμνους τούτους· ἡ δὲ Τερψιχόρη φαίνεται ὑπακούουσα, καὶ κρούουσα τὴν λύραν. Ἄνωθεν αὐτῶν εἰκονίζονται αἱ ὑπόλοιποι τέσσαρες Μοῦσαι· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐκ δεξιῶν παρίσταται καθημένη, πρὸς τὰ ὀπισθεν ἐστραμμένη, καὶ βιβλίον ἐν χερσὶν ἔχουσα, ἐν ᾧ ἀναγινώσκει καὶ ἀπαγγέλλει· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ Μελπομένη, ἡ τῆς Τραγωδίας προστάτις· ἡ δὲ μετ' αὐτήν, ἡ κωμικῶς πως ἐνδεδυμένη, καὶ ὡς ἀπὸ στήθους ἀπαγγέλλουσα τι, αὕτη ἐστὶν ἡ Θάλεια, ἡ τῆς Κωμωδίας προστάτις. Μετὰ τὴν Θάλειαν ἴσταται ἡ τοῦ χοροῦ προστάτις Ἐρατώ· καὶ τελευταία εἰκονίζεται καθημένη ἡ Εὐτέρπη, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ ἐπερειδομένη, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς προσφέρουσα τῷ ποιητῇ δύο αὐλούς. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἐν τῇ εἰκόνι χορεία τῶν Μουσῶν, ἣν ὁ τῆς Βατραχομομαχίας ποιητῆς ἐπικαλούμενος εὐθύς ἐν ἀρχῇ λέγει·

*Ἀρχόμενος πρῶτον Μουσῶν χορὸν ἐξ Ἑλικῶνος
ἔλθειν εἰς ἐμὸν ἦτορ ἐπέύχομαι κ. τ. λ.

Ἐν δὲ τῇ βάσει τῆς εἰκόνας, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ εἰκονιζομένου Ἐλικῶνος, παρίσταται ἡ τοῦ Ὀμήρου ἀποθέωσις ὡδέ πως.—Ὁ μὲν ποιητὴς κάθηται ἐπὶ θρόνου, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ σκῆπτρον ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βιβλίον, ὅπερ ἐστὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ· καὶ παρ' αὐτῷ γονυπετοῦσιν ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, ἡ μὲν πρώτη σκῆπτρον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ξίφος ἐν τῇ δεξιᾷ φέρουσα, σύμβολα τῶν ἐν αὐτῇ ἀδομένων μαχῶν, καὶ τῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦντος ὕψους, ἡ δὲ δευτέρα νηὸς ἀφλαστα προφαίνουσα, κοσμήματα δηλονότι πρώρας πλοίου, εἰς ἐνδειξιν τῆς ἐν θαλάσῃ πλάνης τοῦ Ὀδυσσεως· ὑπὸ δὲ τὸν σκίμποδα, ἐφ' οὗ πατεῖ ὁ ποιητὴς, εἰκονίζονται εἰς θέσιν ἀντίπαλον βάτραχος καὶ μῦς, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποδιδομένης αὐτῷ Βατραχομομαχίας. Ὅπισθεν δὲ τοῦ ποιητοῦ ἴστανται δύο ὑπόπτερα πνεύματα, ἐν γυναικείᾳ μορφῇ παριστῶντα τὴν Οἰκουμένην καὶ τὸν Χρόνον· καὶ ἡ μὲν Οἰκουμένη στεφανοῖ τὸν ποιητὴν, ὁ δὲ Χρόνος φέρει τι ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ὅπερ οἱ μὲν ἐρμηνεύουσιν ὡς βιβλίον, τὰ Ὀμηρικὰ δηλονότι ποιήματα, οἱ δὲ ὡς χαλκίνην πλάκα, ἐφ' ἧς κρούων ἄλλο τι ὄργανον, ὅπερ φέρει ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐπευφημεῖ τὸν τρόπον τινὰ τῇ τοῦ ποιητοῦ στέφει. Ἐνώπιον τοῦ ποιητοῦ ἴσταται βωμός, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ τελεσθῇ θυσία πρὸς τιμὴν αὐτοῦ· καὶ τὸ μὲν ἱερεῖον προσάγεται μεταξὺ δὲ τοῦ βωμοῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ παρίσταται παῖς (καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Μῦθος), ἔκθαμβος ἀποβλέπων πρὸς τὸν ποιητὴν, καὶ κρατῶν ὑδρίαν τινὰ ἢ φιάλην, ὅπως ποιήσῃ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὰς πρὸ τῆς θυσίας νενομισμένας καθαρτηρίους χοάς. Ὅπισθεν τοῦ βωμοῦ ἴστανται τέσσαρες γυναῖκες, τὰς χεῖρας ἔχουσαι πρὸς τὸν ποιητὴν τεταμένας, καὶ προσερχόμεναι, ὅπως τελέσωσι θυσίαν αὐτῷ, ὡς ἀρχηγέτη καὶ γεννήτορι· αὗται δὲ εἰσιν ἡ Ἱστορία, ἡ Ποίησις (ἣτις καὶ φέρει τὸ ἱερὸν πῦρ), ἡ Τραγωδία καὶ ἡ Κωμωδία· καὶ τέλος πάντων ἔπονται ταῖς γυναιξὶ ταύταις πέντε ἄλλαι, ἡ Φύσις, ἡ Ἀρετή, ἡ Μνήμη, ἡ Πίστις καὶ ἡ Σοφία, ἐν αἷς εἰκονίζονται αἱ διὰ τῆς μελέτης τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἀποκτώμεναι γνώσεις.

Τοιοῦτον μὲν τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Ἑλληνος Ἀρχελάου τοῦ Πριηνέως, τὸ νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀποκεείμενον. Εὔρηται δὲ καὶ ἄλλη τις εἰκὼν ἀποθεώσεως τοῦ Ὀμήρου ἐπὶ ἀργυροῦ ἀμφορέως, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ

ἐν Ἰταλίᾳ Ἡρακλείου ἀνακαλυφθέντος, καὶ νῦν ἀποκειμένου ἐν τῷ Βασιλικῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξεδόθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐν τε τῇ συλλογῇ τῶν ἀρχαιοτήτων ὑπὸ τοῦ Γάλλου Κόμητος Caylus (τόμ. Β΄, εἰκ. 41), καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τεχνῶν ὑπὸ Winckelmann (τόμ. Β΄, εἰκ. 8), ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ Millingen ἐν ταῖς ἀνεκδότοις ἀρχαιότησι (Μέρ. Β΄, εἰκ. 13). ἐν δὲ τῷ ἄρτι μνημονευθέντι Ἀγγλικῷ συγγράμματι (The Library of Entertaining Knowledge; The Townley Gallery, vol. ii.) περιγράφεται ὡς ἐφεξῆς.—Ὁ μὲν Ὅμηρος, γέρον τὸ φαινόμενον, κάθηται ἐπὶ τοῦ αἵτου τοῦ Διός, ἤδη τὰς πτέρυγας ἀναπεταυνύντος, καὶ ἐτοιμοῦ εἰς πτήσιν, ἵνα μεταγάγῃ εἰς τὸν Ὀλυμπον τὸν νέον αὐτοῦ οἰκήτορα, ὃς παρίσταται σύννουσ, τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἐτέραν τῶν χειρῶν ἀποκλίνων, καὶ βιβλίον φέρων ἐν τῇ ἐτέρα, ὅπερ ἐστὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Αἱ δὲ δύο ἀθάνατοι θυγατέρες αὐτοῦ, ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, παροῦσαι βλέπουσι τὰς εἰς τὸν πατέρα αὐτῶν ἀποδιδόμενας θείας τιμάς. Παρίστανται δὲ ὡς δύο νεάνιδες προσηκόντως ἐσχηματισμέναι· καὶ ἡ μὲν πρώτη, ὡς δεῖγμα τοῦ πολεμικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, φέρει κράνος, ἀσπίδα, δόρυ, καὶ ξίφος· ἡ δὲ νεωτέρα αὐτῆς ἀδελφὴ φέρει ἐπὶ κεφαλῆς ναυτικὸν πῖλον, τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Ὀδυσσεύος, καὶ κρατεῖ πηδάλιον, ὡς ἔμβλημα τῆς ναυτικῆς ἐπαγγελίας· μικρὸν δὲ ξίφος ἀνήρτηται ἀπὸ ζωστήρος ἐπὶ τὸν δεξιὸν αὐτῆς μηρόν.

Αὐταὶ εἰσιν αἱ μετὰ θάνατον ἀποδοθεῖσαι τῷ Ὁμήρῳ τιμαί, καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἔρμηνεία τῶν εἰκόνων τῆς ἀποθεώσεως αὐτοῦ. Ἔστι δὲ ὡς ἀληθῶς παράδοξον μὲν, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὸν τεκμήριον τῆς Ὁμήρου ὑπάρξεως (ἢ οὕτω προχείρως ἠμφισβήτησαν τῶν νεωτέρων τινές), ὅ, τι βλέπομεν συμβαῖνον εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς μεθ' Ὁμηρον ποιητάς, ὅσοι ἐν διαφόροις ἔθνεσιν ἀνεφάνησαν πρῶτοι τῆς γλώσσης μορφωταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρετῶν, ἐξ ὧν τὰ ἔθνη προάγονται εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἔστι δὲ τοῦτο τί; Ὅτι πενιχρὸν καὶ ἄδοξον καὶ ἐπίπονον διαγαγόντες τὸν τῆδε βίον, ὡς περὶ Ὁμήρου λέγεται, πολλὰς καὶ μεγάλας ἔσχον μετὰ θάνατον τιμάς, ὡς ἐκεῖνος· εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν, ὁ μέγας ποιητὴς τοῦ ἀπολωλότος Παραδείσου, ὁ δικαίως ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐπικληθεὶς Ὁμηρος Ἀγγλος, τά τε ἄλλα καὶ τὴν ἐν γήρᾳ τύφλωσιν ἔσχε

κοινήν τῷ ἀθανάτῳ ποιητῇ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, εἴπερ καὶ κείνος τυφλὸς ἦν, ὡς τινες τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ βιογράφων ἰστόρησαν. Ὅστις ἀντιπαραβάλλῃ πρὸς τὸν Ὀμήρου βίον τὸν τοῦ Δάντου καὶ Σακεσπήρου καὶ Μίλτωνος καὶ Καμοένου, καὶ πάντων σχεδὸν τῶν πρώτων ἀναφανέντων ποιητῶν ἐν διαφόροις ἔθνεσι, πρὶν ἢ τὰ ἔθνη ταῦτα φωτισθῶσι διὰ τῶν γραμμάτων καὶ ἐξευγενισθῶσιν, εὐκόλως κατανοήσει, διὰ τί τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐ διελαμψαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἅμα πιστεύσει ἀδιστακτῶς, ὅτι τοσοῦτόν ἐστι βέβαιον ὅτι ὑπῆρξεν Ὀμηρος, ὁ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν ποιήσας, ὅσον ἐστὶν ἀναντίρρητον ὅτι ὑπῆρξε Δάντης καὶ Σακεσπήρος καὶ Μίλτων καὶ Κομοένος. Οὕτως ἐξετάζων εὐρήσει, ὅτι ὁ μὲν Δάντης μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀπέθανεν ἐξόριστος, καὶ περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου παρέβαλλεν ἑαυτὸν πρὸς πλοῖον ἄνευ ἰστιῶν καὶ πηδαλίου, ἄνω καὶ κάτω ὑπὸ τῆς βίας τοῦ τὰ πάντα καταμαραίνοντος καὶ καταξηραίνοντος ἀνέμου τῆς στυγεραῆς πενίας παραφερόμενον.¹ ἢ δὲ δόξα τοῦ Σακεσπήρου μόλις δύο μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ αἰῶνας ἀνέλαμψεν ἀξία τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς αὐτοῦ εὐφυΐας.² ὁ δὲ πτωχὸς καὶ τυφλὸς τοῦ ἀπολωλότος Παραδείσου ποιητῆς ἠναγκάσθη ὑπὸ πενίας νὰ πωλήσῃ τὸ ἀριστούργημα ἐκείνο, κατ' ἄλλους μὲν ἀντὶ τριάκοντα, κατ' ἄλλους δὲ ἀντὶ δέκα μόνων λιρῶν· καὶ

¹ Ἴδε τὸν βίον τοῦ Δάντου ἐν τῇ Nouvelle Biographie Générale, par F. Didot Frères (Paris, 1855), καὶ ἐν τῷ Dictionnaire de la Conversation· ἔτι δὲ Boccaccio—Vita di Dante Alighieri: καὶ τὴν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ ποιητοῦ προτασσομένην βιογραφίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Abate Girolamo Tiravoschi. Ὁ τελευταῖος οὗτος λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οὐ δυνάμεναι ν' ἀμφισβητήσωσιν αἱ Ἰταλικαὶ πόλεις περὶ γενέσεως τοῦ Δάντου, ὡς ἀνέκαθεν ἐγένετο περὶ Ὀμήρου, ἀμφισβητοῦσι περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐποίησε τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ ποίημα, La Divina Commedia, καὶ πολλαὶ ἀντιποιοῦνται τῆς τιμῆς ταύτης· “Sembra che non potendosi disputare della patria di Dante, come si fa di quella di Omero, molte città d' Italia invece contendan tra loro per la gloria di aver data in certo modo la nascita alla Divina Commedia da lui composta.”

² Ὅθεν ὁ συμπολίτης αὐτοῦ E. L. Bulwer, λέγει περὶ τούτου, ὅτι μόλις πρὸ ἐβδομήκοντα ἐτῶν ἐγνώσθη τὸ θαυμάσιον ἀποτέλεσμα, ὅπερ ὁ Σακεσπήρος προώριστο νὰ προξενήσῃ ἐπὶ παιτὸς τοῦ πνεύματος τῆς Εὐρώπης· “The renown of a poet often precedes by many generations the visible influence of his peculiar genius. It is chiefly within the last seventy years that we may date the wonderful effect that Shakespeare was destined to produce upon the universal intellect of Europe.” Athens: its Rise and Fall, etc. by E. L. Bulwer. London, 1837.

καταφρονούμενος ἀπέθανεν ὁ τοσοῦτο μετὰ θάνατον, οὐ μόνον ἐπὶ ποιητικῇ εὐφυίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκραίφνει πατριωτισμῷ καὶ ἀδόλφ τῆς ἐλευθερίας ἔρωτι, δοξασθεὶς καὶ δοξαζόμενος Μίλτων.¹ καὶ τέλος πάντων ὁ μέγας τῆς Πορτογαλλίας ποιητῆς μετὰ πολλὰς καὶ ὀδυνηρὰς περιπετείας ἀπέθανεν ἀφανῆς ἐν τινι νοσοκομείῳ, καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ποριζόμενος ἐν τέλει τοῦ βίου διὰ τινος πιστοῦ δούλου, ὅστις ἐπαιτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς διέτρεφεν ἑαυτὸν καὶ τὸν πεινῶντα ποιητὴν. Μετὰ θάνατον ἀπεδόθησαν καὶ τῷ Καμοένῳ αἱ προσήκουσαι τιμαί· καὶ λέγεται, ὅτι πρῶτος ὁ συμπολίτης αὐτοῦ D. Goncalo Coutinho ῥοκοδόμησεν αὐτῷ τάφον, τάδε προσηκόντως ἐπιγράψας· “Ἐνθάδε κεῖται Λουδοβίκος Καμοένος, πρῶτιστος τῶν συγχρόνων αὐτῷ ποιητῶν· ἔζησε δὲ καὶ ἀπέθανε πτωχὸς καὶ ἄθλιος.”²

Τοιαύτη ὑπῆρξε πάντοτε καὶ πανταχοῦ τῶν γραμμάτων ἡ δύναμις καὶ ἡ τύχη. Ἀμυδρὸν κατὰ πρῶτον τὸ φῶς αὐτῶν, καὶ ὑπ’ αὐτῶν τῶν φωτιζομένων καταφρονούμενον, ἀποβαίνει βαθμηδὸν λυχνία τηλαυγῆς· καὶ τότε διεγείρει ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν ἔρευναν, πόθεν ἤρξατο ὁ φωτισμὸς αὐτῶν, ἐξ οὗ προήχθησαν ἐπὶ τοσοῦτον ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς εὐδαιμονίας. Τότε ἀνερευνῶνται

¹ Ἴδε τὰς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Villemain συγγεγραμμένας κριτικὰς βιογραφίας τοῦ Σακεσπέρου καὶ Μίλτωνος ἐν τῷ *Études de Littérat. ancienne et étrangère*, ἵνα μὴ πολλὰς καὶ ἀτελευτήτους λέγω βιογραφίας καὶ διατριβάς, ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν συγγεγραμμένας.

² Cy gît Louis de Camoens,
Prince des poètes de son temps.
Il vécut pauvre et misérable,
Et mourut de même
L’année M.D.LXXIX.

Ἐν ἄλλοις καὶ ὁ Σισμόνδιος περιγράφει ἐν συντόμῳ τὸν βίον καὶ τὸν θάνατον τοῦ Καμοένου, λέγων· “Le Camoens vécut ignoré et mourut misérable, quoique dès ses premières années, et avant son voyage aux Indes, il eût donné des preuves de son prodigieux talent pour les vers. La *Lusiade* même, dont il se fit deux éditions en 1572, n’attira point sur lui l’attention de ses compatriotes, ou les bienfaits de son prince; et pendant les sept années qu’il vécut encore, il soutint sa malheureuse existence par des aumônes qu’on accordait, non au poète immortel, à l’homme qui a illustré sa nation, mais à l’esclave inconnu qui errait pour lui dans les rues, sans prononcer son nom.” Sismondi: *De Littérature du Midi de l’Europe*, tom. iv. p. 429, troisième édition. Ἴδε αὐτόθι καὶ τὸ κεφάλαιον ΔΖ’, ἐν ἀρχῇ, καὶ τὸν βίον τοῦ Καμοένου ἐν τῇ *Nouvelle Biographie générale*.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ περὶ πατρίδος, γονέων καὶ ἀκμῆς Ὀμήρου ἱστορηθέντων, τί τάχα συμπεραίνεται ὀριστικόν, ἢ τοῦλάχιστον πιθανόν, ὅπερ προσήκει νὰ δοξάζωσι περὶ τοῦ ποιητοῦ παῖδες Ἑλλήνων, οἱ ἀνὰ χεῖρας φέροντες καὶ μελετῶντες τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα; Πρὸς τὴν τοιαύτην ἐρώτησιν εὐλογον νομίζω τήνδε τὴν ἀπάντησιν.

Ἐν γένει μὲν εἰπεῖν, τὰ περὶ Ὀμήρου τοσοῦτόν εἰσιν ἄδηλα καὶ ἀσαφῆ δι' ἔλλειψιν πάσης πληροφορίας ἕκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφέων, ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου ἐλέγομεν, ὥστε τὸ ἐν Ὀδυσσεΐα παρὰ τοῦ Τηλεμάχου εἰρημένον πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ὅτε ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Μέντου κατέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσεως, εἰς οὐδένα ἄλλον ἐφαρμόζεται καταλληλότερον, ἢ εἰς αὐτὸν τὸν ποιήσαντα

Τίς, πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθεν τοι πόλις ἠδὲ τοκῆς; ¹

Ὅμως δὲ ρητέον, τί περὶ τούτου ἀρκεῖ νὰ δοξάζωσι πάντες οἱ Ἕλληνες, ἄλλοις μὲν καταλείποντες τὰς ματαίας περὶ τοῦ ποιητοῦ ζητήσεις, αὐτοὶ δὲ περὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ σπουδάζοντες, καὶ τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης μελέτης πραγματικὴν ἐκζητοῦντες ὠφέλειαν.

α) Περὶ μὲν πατρίδος τοῦ ποιητοῦ, ὅπου δήποτ' ἐγεννήθη, εἴτε ἐν τῇ Ἀσιατικῇ, εἴτε ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι, καὶ εἴτε ἐν Χίῳ, εἴτε ἐν Σμύρνῃ, ὁ Ὀμηρος ἦν Ἕλλην, καί, ὡς εἶπεν ὁ τὸ εἰς Πεισίστρατον ποιήσας ἐπίγραμμα,

ἡμέτερος δὲ κείνος ὁ χρύσσεος ἦν πολίτης· ²

τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ εἰσὶ, καὶ ἔσονται ἔσαεί, τὸ λαμπρότατον τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας μνημεῖον. Ἀλλά, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας τῶν τοπικῶν περιγραφῶν αὐτοῦ εἰκάζεται, καὶ κατὰ τὴν κοινοτέραν τῆς ἀρχαιότητος γνώμην, ρητέον, ὅτι ἐγεννήθη ὑπὸ τὸν αἴθριον καὶ ποιητικὸν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας.

¹ Ὀδυσ. Α, 130.

² Ἴδε τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 13.)

β') Περὶ δὲ γονέων αὐτοῦ, ὅτι ἔσχε καὶ ὁ ποιητής, ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἓνα πατέρα καὶ μίαν μητέρα, ὧν ἀγνοοῦνται τὰ ὀνόματα, οὐδὲ νὰ ζητῶνται προσήκει, ὡς οὐδεμιᾶς προσγινομένης ἐκ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν ζημίας· αἱ δὲ περὶ τούτου γνώμαι τῶν βιογράφων τοῦ ποιητοῦ εἰσὶ πάντως ἀνυπόστατοι.¹

γ') Περὶ δὲ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὅτι ἐκαλεῖτο Ὀμηρος, καὶ οὐδὲν πλέον.

δ') Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασεν (ὅπερ καὶ οὐσιῶδές ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἀρῆται τὴν προσήκουσαν ἀπόδειξιν), ὅτι ἤκμασε μετὰ τῶν Τρωϊκῶν πολέμων καὶ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου· ἴσως δὲ καὶ ἐπέζησε μετὰ τὴν κάθοδον ἐκείνην, ἀλλ' ἀπέθανε, πρὶν ἢ μάθῃ τὰ περὶ αὐτῆς. Ὅσα ἂν εἴπωσιν οἱ θέλοντες νὰ δείξωσι τὸν ποιητὴν πολλὰ μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν ἀκμάσαντα ἔτη, δικαιολογοῦντες τὴν περὶ ταύτης σιωπὴν αὐτοῦ, δυσκόλως, νομίζω, δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι

¹ Εἶδομεν ἀνωτέρω, πόσον εὐφυῶς ὁ Δουκιανὸς κατέσκηψε τὰς περὶ πατρίδος καὶ γονέων Ὀμήρου γνώμας τῶν βιογράφων αὐτοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὅ, τι συνέβη εἰς ἐμέ, ἀναγινώσκοντα τὴν περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὀμήρου πραγματείαν τοῦ Ὀλλανδοῦ Κόμητος Pasch di Kriener, περὶ ἧς ἄρτι ἐλέγομεν (σελ. 25), ἱκανῶς ἀποδεικνύει τὸ ἀνυπόστατον τῶν παντοίων ἐκείνων γιωμῶν. Ἀναγινώσκων ἐν τῇ πραγματείᾳ ἐκείνῃ, ὅτι ὁ Κόμης ἐπιθυμήσας ν' ἀνασκαφῇ τὸν τόπον, εὐθα ἐνόμιζεν ὅτι ἐκεῖνο τὰ ὄστα τοῦ Ὀμήρου, κατέφυγεν εἰς τὸν τότε πρῶτον Σύνδικον ἢ προεστῶτα τῆς νήσου Ἰου, τὸν Σπυρίδωνα Βαλέτταν, ὃν ἀποκαλεῖ ἄνθρωπον εὐγενεῶν καὶ πεπολιτισμένον ἠθῶν (persona di civili e cortesi costumi), καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ὡς λέγει, πᾶσαν συνδρομὴν εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ τόπου, ἔστην ἐπὶ πολὺ διαλογιζόμενος, ποίαν ἔχω ἐγὼ συγγένειαν πρὸς τὸν μνημονευόμενον Σπυρίδωνα Βαλέτταν. Ἄλλὰ καὶ πολλὰ κατ' ἔμμαντὸν διασκεπτόμενος, καὶ εἴ τι ἔτυχον ἔχων περὶ τῆς ἡμετέρας οἰκίας πατρικὸν σημεῖωμα συμβουλευόμενος, οὐδὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω ἱριστικὸν περὶ τούτου· ἀλλὰ μόνον εἶκασα, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ μνημονευόμενος Σπυρίδων Βαλέττας, ὁ τότε Σύνδικος τῆς Ἰου, ἦν ἴσως ἀδελφὸς ἢ πατὴρ τοῦ πάππου μου Παύλου Βαλέττα, ἐξ Ἰου εἰς Σίφινον μεταναστεύσαντος περὶ τὸ 1760, καὶ ἀποκαταστάτος ἐκεῖ. Καὶ λοιπὸν, εἶπον τότε κατ' ἔμμαντὸν, εἴπερ ἐγὼ, ἓνα μόνον αἰῶνα ἀπέχων ἀπὸ τοῦ συγγενοῦς μου ἐκείνου, μηδὲν δύναμαι νὰ εὕρω βέβαιον περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας μου, πῶς οἱ μετὰ δέκα καὶ δώδεκα αἰῶνας γράψαντες βίον Ὀμήρου, οὐδὲν ἔχοντες πρὸς ὀδηγίαν ἑαυτῶν, οὔτε ἐκ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, οὔτε ἐξ ἄλλου τινός, ἠδυνήθησαν οὕτως εὐχερῶς νὰ ὀρίσωσι καὶ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὸν διδάσκαλον τοῦ ποιητοῦ, νὰ μὴν καὶ τὴν κυβερνήτην τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ διέπλεε περιηγούμενος, καὶ τὸν ἐν Ἰθάκῃ νοσηλεύσαντα αὐτὸν, καὶ τὸν ἐν Χίῳ φιλοξενήσαντα αὐτὸν ποιμένα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα περὶ τοῦ ποιητοῦ ἰστορήσαν;

ἔργον τόσφ μέγα ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ, ὅπερ μετέβαλε πάσας τὰς ἐν Πελοποννήσῳ δυναστείας, καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα συνετάραξε, καὶ πολλῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐγένετο αἰτία, ἔργον, ὅπερ ἠδύνατο καθ' ἑαυτὸ ν' ἀποτελέσῃ ὑπόθεσιν ἐπικού ποιήματος, πολλῶ τῆς Ἰλιάδος μακροτέρου, ἔργον τοιοῦτον οὐδεμίαν εἶχε χώραν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, ἐν ἣ πολλὰ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας παρεμβάλλονται, εἰς ἐντελῆ περιγραφὴν γενεαλογιῶν, καὶ ἀρχῆς δυναστειῶν, καὶ μεταβολῆς αὐτῶν κ. τ. λ. Παρὰ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο τεκμήριον, τὴν περὶ καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν σιωπὴν τοῦ ποιητοῦ, καὶ ἄλλο οὐχ ἦττον ἰσχυρὸν παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἔνθα ὑποδείκνυται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπέειδε βασιλεύοντας ἐν Τροίᾳ τοὺς παῖδας τοῦ Αἰνείου· διότι παρίστησι τὸν Ποσειδῶνα τάδε περὶ τούτου προφητεύοντα·

ἤδη γὰρ Πριάμον γενεὴν ἤχθηρε Κρονίων·
νῦν δὲ δὴ Αἰνεῖο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει
καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.¹

Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις ἐν τε τῇ Ἰλιάδι καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ παρενείρει ὁ ποιητὴς πολλὰ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας γεγονότων, ἅπερ ἐπέειδεν. Διὰ τί λοιπὸν περὶ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου οὐδὲν οὐδαμῶ λέγει, εἰ μὴ διότι ἠγνόει τὸ ἔργον ἐκείνο; Ἐπὶ πᾶσι τούτοις καὶ τὸ περὶ καταστροφῆς

¹ Ἰλιάδ. Υ, 306—9. Περὶ τῆς προφητείας ταύτης καὶ ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρακῆος ἐν τῷ περὶ βραψφῶδίας λέγει. “Οὐκ ἂν γὰρ εἴη τέλειος ὁ ποιητὴς, εἰ μὴ ἱστορήσει καὶ διηγῆσεται καὶ μαντεύσεται· ὡς καὶ ὁ Ποιητὴς φαίνεται μαντευσάμενος ἐν οἷς φησιν ἐκ προσώπου τοῦ Ποσειδῶνος, “Νῦν δὲ δὴ Αἰνεῖο βίη κ. τ. λ.” Ἴδε Βιλλοισῶνος Ἀνέκδ. Ἑλλην. τόμ. Β', σελ. 186. σημ. α. καὶ Φαβρικ. Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 370. ἐπιθι δὲ καὶ Γλάδστονα (Studies on Homer, &c. prolegom. p. 37) καὶ R. Wood's Essay on the Original Genius, &c. of Homer, p. 215—223. Σημειωτέον δέ, ὅτι δύο ὑπῆρξαν περὶ Αἰνείου παραδόσεις· ἡ μὲν, ὅτι μεταναστεύσας εἰς Ἰταλίαν ἐβασίλευσεν ἐκεῖ (ὅπερ δὴ καὶ γίνεται τῆς Οὐίργιλίου Αἰνειάδος ὑπόθεσις)· ἡ δέ, ὅτι μένας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐβασίλευσε τῆς Τροίας, ἐκλιπόντων τῶν Πριαμιδῶν. Κατὰ δὴ ταύτην τὴν παράδοσιν, τὴν παρ' Ἑλλησιν ἐπικρατοῦσαν, εὐλόγως εἰκάζεται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐσχημάτισε τὴν τοῦ Ποσειδῶνος προφητείαν, ἐξ ὧν ἐπέειδε βασιλεύοντας τοὺς παῖδας τοῦ Αἰνείου.—Ἴδε περὶ τούτου Στράβωνα (σελ. 607 καὶ 608) καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι σελ. 1209, καὶ τὰ Βενετ. σχόλια. Ταύτην τὴν περὶ Αἰνείου παράδοσιν παραδέχεται ὡς ὀρθοτέραν καὶ ὁ Wood (ἐνθ. ἀν. σελ. 196 κ. ἐξ), ἅμα παρατηρῶν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν Ἀσίᾳ ποιήσας τὴν Ἰλιάδα, ἔνθα πάντες ἐγίνωσκον τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας γενόμενα, ἀδύνατον ἦν νὰ ἐκφράσῃ τοιαύτην ἰδέαν, εἴπερ

τοῦ τείχους, ὃ ἀνήγειραν οἱ Ἕλληνες περὶ τὰς ναῦς, ἐρμηνεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σχολιαστῶν, ὡς ὑποδεικνύον τοῦ ποιητοῦ τοὺς χρόνους οὐ μετὰ πολὺ τῶν Τρωϊκῶν.¹ Διὰ ταῦτα δυσκόλως, νομίζω, δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἤκμασε μετὰ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, ἢ ὅτι ἀκμάσας μετ' αὐτήν, καὶ γινώσκων αὐτήν, ἐκὼν ἐσιώπησε τὰ περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου, διότι, ὡς λέγει ὁ Ἐϋνιος, ἐγκωμιάσας τὴν τῶν Πελοπιδῶν δυναστείαν, οὐκ εἶχεν ἀφορμὴν, οὐδ' ἔπρεπεν ἴσως νὰ ἱστορήσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς δυναστείας ἐκείνης.² Πολὺ δὲ δυσκολώτερον πιστεύσει τις εἰς τοῦτο, ἐὰν παραδεχθῇ τὴν γνώμην τῶν κατὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ποιητοῦ ἀποφαινομένων, καὶ δογματιζόντων, ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθησαν οὐχ ὑφ' ἐνός, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν, ἄλλου ἄλλο ποιήσαντος μέρος. Καὶ πῶς; ἦν ἄρα δυνατόν, εἴπερ πολλοὶ καὶ παντοῖοι ἦσαν οἱ τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ποιήσαντες, νὰ μὴ μνημονεύσῃ τις ἐξ αὐτῶν τοῦ μεγάλου ἐκείνου συμβάντος, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προελθουσῶν μεταβολῶν; ἢ μήπως οἱ τὰ τεμάχια ἐκεῖνα συρράψαντες, καὶ πρῶτοι γραφῇ παραδόντες ἐπὶ Πεισιστράτου (ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον δογματίζουσιν) ἐπελάθοντο νὰ συρράψωσι καὶ τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἢ ἀπέρριψαν αὐτὸ ὡς ἄχρηστον;

Καὶ λοιπόν, εἴποι τις ἄν, ἐὰν ταῦτα οὕτως ἔχοντα παραδεχθῶμεν, ὁ χρόνος τῆς Ὀμήρου ἀκμῆς κεῖται ἐν τῷ IB' αἰῶνι, μεταξὺ τοῦ 1184, ὅτε ἐάλω ἡ Τροία, καὶ τοῦ 1104, ὅτε, κατὰ τὸν Θουκυδίδην,³ ἐγένετο ἡ τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδος. Εἴ τις ταῦτα λέγει, ἐνθυμηθῆτω,

ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα, καὶ οἱ Αἰνείου ἀπόγονοι ἐβασίλευον ἐν Ῥώμῃ· προστίθησι δέ, ὅτι μόνον ὑπὸ Ῥωμαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἱστορεῖται ἢ εἰς Ῥώμην τοῦ Αἰνείου μετάβασις· ἀλλ' ἐναντίον τούτων ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ Ὀμήρου μαρτυρία ἐστὶν ἀναμφισβήτητος διὰ τὸν προειρημένον ἰσχυρότατον λόγον. Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι ἡ περὶ Αἰνείου καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ προφητεία ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ εἰς Ἀφροδίτην ὕμνῳ (στ. 197), ἐνθα ἡ θεὰ παρίσταται λέγουσα τῷ Ἀγχίση.

Σοὶ δ' ἔσται φίλος υἱός, ὃς ἐν Τρώεσσιν ἀνάξει
καὶ παῖδες παῖδεσσι διαμπερὲς ἐκγεγόνται.

¹ Ἰλιάδ. Μ, ἐν ἀρχῇ· ἐνθα σημειοῦται ἐν τοῖς Βεν. σχολίοις· "Λάβοι δ' ἄν τις καὶ τοῦτο πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ, διότι οὐ μετὰ πολὺ τῶν Τρωϊκῶν γέγονεν."

² Ἴδε Ἐϋνίου παρεκβολὴν εἰς Ἰλιάδ. Ω.

³ Ἐυγγραφὴ Α', § 12.

ὅτι ἐν γένει ἢ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων Ἑλληνικὴ χρονολογία ἐστὶν ἀσαφὴς δι' ἔλλειψιν ἱστορικῶν μνημείων, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμβάοντα τάσσονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων κατὰ παντοίας καὶ πολὺ πολλάκις ἀφισταμένας ἀλλήλων ἐποχάς.¹ Οὕτως ἄρα καὶ τὸ ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας διαφόρως ὑπὸ πολλῶν ὠρίσθη.² δύο δὲ ἐπεκράτησαν πρὸ τῶν ἄλλων χρονολογίαι, ἡ μὲν τοῦ Ἐρατοσθένους, τάσσοντος τὴν ἄλωσιν ταύτην τὸ 1184 ἢ 1183 (ᾧ συνεφώνησαν ἐφεξῆς καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Τατιανός, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Εὐσέβιος, καὶ πάντες οἱ Ῥωμαῖοι ἱστορικοί), ἡ δὲ τοῦ Καλλιμάχου καὶ Φανίου (περὶ ὧν καὶ ἐν τῷ χρονολογικῷ πίνακι τῆς Ὀμήρου ἀκμῆς ἐλέγομεν),³ τασσόντων τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας τὸ 1127· καὶ πρὸς τὴν χρονολογίαν ταύτην φαίνονται συμβιβασζόμενοι καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων οἱ ὑπολογισμοί. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης ἐν τρισὶ τῶν λόγων αὐτοῦ μνημονεύσας τῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων κυριεύσεως τῆς Λακωνικῆς, λέγει, ὅτι πρὸ ἐπτακοσίων ἐτῶν ἐγκατέστησαν ἐκεῖ.⁴ ὁ δὲ τοιοῦτος ὑπολογισμὸς τοῦ Ἰσοκράτους, κατὰ

¹ Ὁ Ἀφρικανὸς παρ' Εὐσεβίου (Εὐαγ. Προπ. Γ', 10) λέγει περὶ τούτου· "Μέχρι μὲν Ὀλυμπιάδων οὐδὲν ἀκριβὲς ἰστόρηται τοῖς Ἕλλησι, πάντων συγκεχυμένων, καὶ κατὰ μηδὲν αὐτοῖς τῶν πρὸ τοῦ συμφωνούντων." ὁ δὲ Φώτιος περὶ τῆς Φλέγοντος Χρονολογικῆς συναγωγῆς λέγει· "Ἀρχεται δὲ τῆς συναγωγῆς ἀπὸ τῆς Α' Ὀλυμπιάδος· διότι τὰ πρότερα, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν τι πάντες φασίν, οὐκ ἔτυχεν [ὑπὸ] τινος ἀκριβοῦς καὶ ἀληθοῦς ἀναγραφῆς, ἀλλ' ἄλλο τι ἄλλος τῶν ἐπιτυχόντων καὶ οὐ συμφώνως ἔγραψαν, ὅσοις καὶ γράψαι πεφιλότηται." (Μυριοβ. Ἀνάγνωσμα 97.)

² Ἴδε τὰς διαφόρους ταύτας χρονολογίας παρὰ Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 123—140, καὶ τόμ. Β', εἰσαγωγή) μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐξεταζόμενας· αὐτόθι δὲ σημειοῦνται καὶ οἱ ὑπὲρ τὸ 1184 ἀναβιβάζοντες τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας, ἐν οἷς Δούρις ὁ Σάμιος χρονολογεῖ αὐτὴν ἐν ἔτει 1335· μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο Κλήμης (ἐν Στρωμ. Α', σελ. 337) λέγων· "ὡς δὲ Δούρις, ἀπὸ Τροίας ἀλώσεως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν διάβασιν (334 πρὸ Χρ.) ἔτη χίλια. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ὡς ἀνωτέρω (ἐν τῷ πίνακι ὑπὸ τὸ ἔτος 409) εἶδομεν, ἔτασσε τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ὑπὲρ τὰ 800 ἔτη πρὸ ἑαυτοῦ, ὅπερ ὑπερβαίνει τὴν Ἐρατοσθένους χρονολογίαν κατὰ 90 περίπου ἔτη.

³ Ἴδε τὸν πίνακα ὑπὸ τὸ ἔτος 409.

⁴ Ἐν μὲν Ἀρχιδάμῳ (§ 4), ὃν ἔγραψε τὸ 366 πρὸ Χριστοῦ, λέγει· "Τὴν γὰρ δόξαν, ἣν ἡμῖν οἱ πρόγονοι μετὰ πολλῶν κινδύνων ἐν ἐπτακοσίοις ἔτεσι κατέλιπον, ταύτην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πείθουσιν ἡμᾶς ἀποβαλεῖν." ἐν δὲ τῷ Παναθηναϊκῷ (§ 82), ὃν ἔγραψε περὶ τὸ 340, λέγει· "Καὶ μετὰ ταῦτα πόσος χρόνος ἐστίν, ἐξ οὗ Σπαρτιάται τυγχάνουσιν ἐν

μέσον ὄρον λαμβανόμενος, ὀρίζει τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον περὶ τὸ 1040 πρὸ Χριστοῦ, καὶ ἐπομένως τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας περὶ τὸ 1120, ὅπερ προσεγγίζει εἰς τὸ τοῦ Καλλιμάχου καὶ Φανίου ἔτος, τὸ 1127. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ἡ Ὀμήρου ἀκμὴ συμπίπτει περὶ τὸ 1040, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἀριστάρχου ὀριζόμενον ἔτος, ὡς ἐν τῷ πίνακι δείκνυται.¹ Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας κάτωθεν τοῦ 1000^{ου} ἔτους καταβιβάζοντες. Οὕτως ὁ διάσημος Ἰσαὰκ Νεύτων ἐν τῇ χρονολογίᾳ αὐτοῦ,² ἐκ διαφόρων συγγραφέων ἀρνούμενος ἀποδείξεις, τὴν μὲν ἄλωσιν τῆς Τροίας τίθησιν ἐν ἔτει 904, τὴν δὲ τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον ἐν ἔτει 825, τὴν δὲ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀκμὴν ἐν ἔτει 870, καὶ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετακόμισιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ Λυκούργου ἐν ἔτει 710· οὕτω δὲ εὐρίσκει τὴν Ὀμήρου ἀκμὴν συμπίπτουσαν τῷ χρόνῳ, ὃν ὁ Ἡρόδοτος ὠρίσατο, καὶ περὶ οὗ ἐν τῷ πίνακι (ὑπὸ τὸ ἔτος 409) εἶπομεν.

Ἡ ἔλλειψις λοιπὸν ἀκριβοῦς πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων χρονολογίας, καὶ τὸ δυσσυμβίβαστον, ἢ μᾶλλον ἀσυμβίβαστον, τῶν πολλῶν καὶ παντοίων χρονολογιῶν, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων, καὶ τούτων ἐξ ἰδίας εἰκασίας ὀριζόντων τὸ ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας, οὐδεμίαν καταλείπει διέξοδον ἀσφαλῆ ἐκ τοῦ χρονολογικοῦ τούτου λαβυρίνθου καὶ οὐδέν, νομίζω, δύναται νὰ ταχθῆ ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως, ὥστε ὀδηγούμενοι ἐντεῦθεν νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἔγγιστα τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως, ἢ τὴν ἀκμὴν τοῦ Ὀμήρου. Τὸ δὲ λέγειν κατὰ τὰ προειρημένα, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἤκμασε μεταξὺ τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας καὶ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου, ἢ καὶ ἐπέζησε μικρὸν μετ' αὐτήν, ὡς ἀποδεικνυόμενον, ἢ τοῦλάχιστον τεκμηριούμενον ἐξ αὐτῶν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, δίδωσιν

Πελοποννήσῳ κατοικούντες; . . . . Σπαρτιάτας δὲ ἐνταῦθα κατοικεῖν οὐ πλείω φήσουσιν ἐτῶν ἑπτακοσίων." Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ περὶ εἰρήνης ἢ Συμμαχικῶ (§ 32), ὃν ἔγραψε τὸ 356, λέγει "Τὴν γὰρ πολιτείαν, ἣν ἑπτακοσίοις ἔτεσιν οὐδεὶς οἶδε . . . . κινηθεῖσαν, ταύτην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ σαλευθῆναι καὶ λυθῆναι παρὰ μικρὸν ἐποίησαν."—Ἴδε Κλίντων (ἐνθ. ἀν.) ἐπιτυχῶς διορθοῦντα τὸ ἀμάρτημα, εἰς ὃ περιέπεσεν ὁ Ἱερώνυμος Οὐόλφιος, καὶ ἐξ ἐκείνου ὁ ἡμέτερος Κοραῆς, κακῶς ὑπολαβόντες, ὅτι εἰς τὸν Λυκούργον ἀνάγει τὸν χρόνον ὁ Ἰσοκράτης.

¹ Ἴδε τὸν πίνακα ὑπὸ τὸ ἔτος 140.

² Chronologie of Ancient Kingdoms, by Isaac Newton. London, 1728, p. 29—35.

ὠρισμένην τινὰ περίοδον χρόνου, ἐν ἣ δύνатаί τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ μετὰ λόγου τοῦ προσήκοντος.

Ταῦτα περὶ ἡλικίας Ὀμήρου ἐκτενέστερον εἰπόντες, διότι ἡ περὶ τούτου ζήτησις καὶ οὐσιωδεστέρα τῶν ἄλλων ὑπάρχει, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἀρνήται τὰς ἀποδείξεις, περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, πατρίδος δηλονότι, καὶ γονέων, καὶ ὀνόματος, ματαίαν νομίζομεν πᾶσαν ἔρευναν. Καταλείποντες λοιπὸν τὴν τοιαύτην ἔρευναν εἰς τοὺς ὅπως δῆποτε ἐπιθυμοῦντας νὰ ματαιοπονῶσιν, ἀρκούμεθα εἰς τὴν περὶ τούτου εὐφροσύνην ἐκφρασίαν ἐνὸς τῶν ἡμετέρων σοφῶν, εἰπόντος πρὸ πενήκοντα ἤδη ἐτῶν, ὅτι "ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς ὁμοιάζει τὸν ἥλιον κεκρυμμένον εἰς τὰ νέφη, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν τὴν παρουσίαν, εἰ μὴ ἀπὸ τὸ κάλλιστον ἔργον του, τὴν ἡμέραν."¹ καὶ τὸ κάλλιστον τοῦτο τοῦ ποιητοῦ ἔργον, τοῦτ' ἐστὶ τὰ θανμαστὰ ἔπη αὐτοῦ, δεῦτε νῦν ἴδωμεν ὅποια καὶ πόσα, πρῶτον μὲν τὰ ψευδεπιγράφως εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα μικρὰ ποιήματα ἐξετάζοντες ἐν συντόμῳ, ἔπειτα δὲ τὰ γνήσια διὰ μακροτέρων.

¹ Ἴδε Κ. Οἰκονόμου Γραμματικῶν ἢ ἐγκυκλίων παιδευμάτων τόμ. Α', σελ. 211, ἔκδ. ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, 1817.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁμήρου ποιήματα μικρά (ψευδεπίγραφα).

1) Βατραχομομαχία. — 2) ἽΓμνοι. — 3) Ἐπιγράμματα. — 4) Ἀγῶν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου. — 5) Ἀραχνομαχία. — 6) Γερανομαχία. — 7) Ψαρομαχία. — 8) Δίξ' ἐπτάπεκτος. — 9) Κέρκωπες. — 10) Μαργίτης. — 11) Ἐπιθαλάμια. — 12) Ἐπικιχλίδες. — 13) Γνώμαι. — 14) Εἰρεσιώνη. — 15) Κάμινος ἢ Κεραμῖς. — 16) Ἀμαζόνια. — 17) Θηβαῖς ἢ Ἀμφιάρειω ἐξέλασις ἢ εἰς Θήβας. — 18) Ἐπίγονοι. — 19) Οἰχαλίας ἄλωσις. — 20) Κύπρια ἔπη. — 21) Ἰλιάς μικρά. — 22) Νόστοι. — 23) Κύκλος. — 24) Φωκαῖς ἢ Φαιακίς. — 25) Συμπέρασμα τοῦ Γ' κεφαλαίου.

Παρά τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, τὰ δύο μεγάλα καὶ πασίγνωστα ποιήματα, ἡ ἀρχαιοῦτης ἀπεδίδου τῷ Ὀμήρῳ καὶ ἕτερα μικρὰ εἰκοσιτέσσαρα ὧν τινὰ μὲν διασωθέντα, ἔτι καὶ νῦν παραρτῶνται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν δύο μεγάλων Ὀμηρικῶν ποιημάτων, τινὰ δὲ γινώσκονται μόνον ἐξ ὀνόματος, ὡς μνημονεύομενα ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Μέλλοντες ἐφεξῆς (κεφ. Δ' καὶ Ε') νὰ γράψωμεν ἰδίᾳ καὶ ἐκτενέστερον περὶ τῶν δύο μεγάλων, καταριθμοῦμεν ἐνταῦθα τὰ μικρὰ καὶ ψευδεπίγραφα, τοῖς μὲν σωζομένοις παρασημειοῦντες τὰς περὶ τούτων γνώμας τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, τοῖς δὲ ἀπολομένοις τοὺς μνημονεύοντας αὐτῶν συγγραφεῖς. Εἰσὶ δὲ τάδε·

1. Βατραχομομαχία, ἡ κατὰ Σουΐδαν Μυοβατραχομαχία ποιημάτιον συγκείμενον ἐκ 305 στίχων, καὶ ἐν ἑξαμέτρῳ ἠρωϊκῷ τόνῳ περιγράφον τρομεράν τινα, κατὰ τὸν ποιητὴν αὐτοῦ, μάχην βατράχων καὶ μυῶν, ὧν δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους γελοία τις παρωδία τῆς Ἰλιάδος. Κατὰ μὲν τὸν Ψευδο-Ἡρόδοτον, τὸ ποιημάτιον τοῦτο καὶ τινα ἄλλα ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος ἐν Βολισσῷ τῆς Χίου, ὅτε διέτριβεν ἐκεῖ ὡς παιδαγωγὸς παρά τινι τῶν πλουσίων Χίων.¹ Ἄλλ' ὅτι οὐδαμῶς μετέχει τῆς Ὀμηρικῆς Μούσης, πολλοὶ καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἀπέδειξαν, καὶ πάντων μάλιστα ὁ

¹ Ἴδε περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 26.)

παράδοξος μὲν ἐκδότης τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἔνδοξος δὲ συγγραφεὺς τῶν εἰς Ὀμηρον Προλεγομένων, ὁ Ἄγγλος Ρ. Π. Κνίχτιος (Richardus Payne Knight), ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιήματος δύο ἀρυσάμενος ἀποδείξεις· πρῶτον μὲν τὸ ἐν ἀρχῇ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ

. . . . . εἶνεκ' αἰοιδῆς,
ἦν νέον ἐν δέλτοισιν ἐμοῖς ἐπὶ γούνασι θῆκα·

ὅθεν εἰκάζει, ὅτι τὸ ποίημα ἔργον ἐστὶν Ἀττικοῦ τινος, καὶ οὐχὶ Ἀσιανοῦ· διότι οἱ Ἀσιανοὶ ἔγραφον ἐν διφθέραις, καὶ οὐχὶ ἐν δέλτοις, καὶ τούτου μάρτυρα ἐπάγεται τὸν Ἡρόδοτον¹ ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ τοῦ στίχου 193, ἔνθα ἡ Ἀθηναῖα παραπονουμένη κατὰ τῶν βατράχων, ὅτι θορυβοῦντες ἐτάραξαν τὸν ὕπνον αὐτῆς, ἐπιλέγει

. . . . . ἐγὼ δ' αὔπνος κατεκείμεν,
τῆν κεφαλὴν ἀλγούσα, ἕως ἐβόησεν ἀλέκτωρ.

Οἱ ἀρχαιότατοι ποιηταὶ (λέγει ὁ Κύριος Κνίχτιος) ἠγγύουσι καὶ τὸν ἀλέκτορα καὶ τὴν ἀλεκτοροφωνίαν· διότι τὸ πτηνὸν τοῦτο, Ἰνδικῆς ὄν καταγωγῆς, μόλις τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ εἰσήχθη ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὡς φαίνεται ἐκ νομισμάτων τῶν Σαμοθρακῶν καὶ Ἰμεραίων.²

Τῶν μὲν ἀρχαίων τινὲς ἀπέδωκαν τὸ ποιημάτιον τοῦτο εἰς Πίγρητα (ὅν τινες καὶ Τίγρητα λέγουσι), τὸν ἀδελφὸν τῆς μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς

¹ Ἡροδ. Ε', § 58.—Καὶ ὁ Οὐόλφιος ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρον Προλεγομένοις (σελ. 88, σημ. 51) λέγει, ὅτι ἡ λέξις δέλτος οὐκ ἔστιν ἀρχαιοτέρα τοῦ Δισχύλου καὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Βατραχομυομαχίας, ὅς ἦν σύγχρονος τῷ Δισχύλῳ.—Denique vocabulum δέλτος non est antiquius Aeschylō et auctore Batrachomyomachiae, temporibus Aeschylī, id quod etiam nonnulli ex veteribus viderunt, aequali.

² R. P. Knight's Prolegom. ad Homerum, p. 6. Ἴδε τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου πραγματείαν.—An Analytical Essay on the Greek Alphabet, p. 30. London, 1791.—Πλεῖω δὲ περὶ Βατραχομυομαχίας ἔγραψεν ὁ μακαρίτης W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ κ. τ. λ. (τόμος Β', σελ. 358—361) ἔνθα πρὸς ταῖς παρατηρήσεις τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ R. P. Knight καὶ ἰδίας προστίθησιν, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι Ἀττικοῦ τινός ἐστὶ τὸ ποίημα. Ὁρθοτάτη δὲ ἐστὶν ἡ παρατήρησις αὐτοῦ περὶ τῆς καταχρήσεως τοῦ ἄρθρου, πολλαχοῦ τοῦ ποιήματος κατὰ τὸν Ἀττικὸν τρόπον τιθεμένου, ὡς ἐν τοῖς—ἀσπίς ἦν λύχνου τὸ μεσόμφαλον—ἢ δὲ κόρυς τὸ λέπυρον ἐπὶ κροτάφοις καρύοις—φύλλα δὲ τῶν κραμβῶν εἰς ἀσπίδας εὐ ἤσκησαν—ἦλατο δ' ἐς λίμνην φεύγων, τὴν ἀσπίδα ῥίψας—τὸ σὸν ὄπλον κινείσθω—κ. τ. λ.

Ἑλλάδος στρατευσαμένης Ἀρτεμισίας, βασιλίσσης τῆς Καρίας.¹ Ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις εἰσὶν οἱ ἀναβιβάζουσιν αὐτὸ εἰς ἀρχαιοτέραν τοῦ Αἰσχύλου ἐποχὴν καὶ τις αὐτῶν ἀπεφήνατο γνώμην ἀληθῶς τεραστίαν, ὅτι εὕρισκει τὴν Βατραχομυομαχίαν εὐγενέστερον καὶ τελειότερον ποίημα, ἢ τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν.² Ἄλλ' εἰ μὲν ἡ τοιαύτη κρίσις ἐστὶν ὑπερβολῇ παράδοξος, δι' ἣν ὁ οὕτω κρίνων δικαίως ἐφοβεῖτο ἐκ προοιμίων τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν ἀναγνωστῶν, οὐχ ἦττον ὁμως κατὰ τε τὴν λέξιν, καὶ τοῦ μύθου τὴν πλοκὴν, καὶ τῶν εἰκόνων τὴν σύνθεσιν, διακρίνεται ἐν τῇ Βατραχομυομαχίᾳ ἢ τοῦ ποιήσαντος εὐφυΐα, καὶ πολλαχοῦ τοιαύτη τῆς Ἰλιάδος ἀπομίμησις, ὥστε τὸ ὄλον ποιημάτιον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ παρῳδία τις τοῦ μεγάλου ἐκείνου ποιήματος. Αἱ δημηγορίαι τῶν ἡρώων Τρωξάρτου καὶ Φυσιγνάθου, καὶ μετὰ ταύτας ὁ ὄπλισμός τῶν μυῶν καὶ βατράχων, ἢ θεὰ τῶν μαχητῶν, συγκινούσα τὸν Ὀλύμπιον Δία, ὃς ἐπισκοπεῖ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἥρωας "ἔγχεα μακρὰ φέροντας,"

οἷος Κενταύρων στρατὸς ἔρχεται ἠὲ Γιγάντων,

ἡ μάχη, ἐν ᾗ πίπτουσιν ἀλλεπάλληλοι τιτρωσκόμενοι οἱ ἥρωες Λειχίνωρ, Πηλείων, Ἐμβασίχυτρος, Τρωγλοδύτης, καὶ ἄλλοι, ταῦτα πάντα θαυμασίως παριστῶσιν ἐν μικρῇ τὰς μυριονέκρους τῆς Ἰλιάδος μάχας· καὶ τὸν ὑπερβολικὸν τρόπον, ὃν ἐμποιοῦσιν ἐκεῖναι, τεχνηέντως μεταποιοῦσιν εἰς ὑπερβολικὸν γέλωτα. Ἐν τέλει δὲ τὸ γελοῖον γίνεται γελοιώτερον, ὅτε ὁ Ἄρης ἀποφαίνεται ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν θεῶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐνὸς μόνοῦ θεοῦ ἔργον ἢ σωτηρία τῶν νικωμένων βατράχων· ἀλλ' ἦτοι πάντες οἱ θεοὶ πρέπει

¹ Ἴδε Πλούταρχον ἐν τῷ "περὶ Ἡροδότου κακοηθείας" § 43, καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Πύργης· ἔτι δὲ καὶ Τζέτζην ἐν ἐξηγήσει Ἰλιάδος (σελ. 37, ἔκδ. Ἐρμάννου). πλείω δὲ περὶ τούτου ἐν τῇ Φαβρικήῳ Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 335—7.

² Τοιαύτην ἐξέφρασε γνώμην ὁ Ἰάκωβος Γάδδιος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, De Scriptoribus non Ecclesiasticis (τόμ. Α', σελ. 208) λέγων. "Paradoxon dicere volo, licet verear nasutos Censores vel Momos, Batrachomyomachia videtur mihi nobilior propterque perfectioni, quam Odyssea et Ilias, imo utramque superat iudicio ac ingenio et praestantia texturae, cum sit poema ludicrum excellens." Ἴδε Φαβρικήον ἐνθ. ἀν.— Πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἄλλο, νομίζω, δύναται τις εἰπεῖν καταλληλότερον, ἢ τὸ Λατινικὸν λόγιον, de gustibus non est disputandum.

να σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν, ἣ ὁ κεραυνὸς τοῦ Διὸς να κινηθῆ. ῥίπτεται λοιπὸν ὁ τρομερὸς κεραυνός·

ἀλλ' οὐδ' ὡς ἀπέληγε μῶν στρατός, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον
ἔτεο πορθήσειν βατράχων γένος αἰχμητῶν,
εἰ μὴ ἀπ' Ὀλύμπου βατράχους ᾤκτειρε Κρονίων·
ὅς ρα τότε βατράχοισιν ἀρωγούς εὐθὺς ἔπεμψεν.

Ἔρχονται λοιπὸν οἱ ἀρωγοί, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ καρκίνοι· οἷτινες δάκνοντες καὶ κόπτοντες τὰς οὐρὰς τῶν μῶν, καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς φόβον μέγαν, ἐξ οὗ τρέπονται εἰς φυγὴν, καὶ οἱ βάτραχοι σώζονται— Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή·

Ἦλθον δ' ἐξαπίνης νωτάκμονες, ἀγκυλοχήλαι,
λοξοβάται, στρεβλοί, ψαλιδόστομοι, ὄστρακόδερμοι,
ὄστοφνεῖς, πλατύνωτοι, ἀποστίλβοντες ἐν ὤμοις,
βλαισοί, χειροτένοντες, ἀπὸ στέρνων ἐσορῶντες,
ὀκταπόδες, δικάρηνοι, ἀχειρέες—οἱ δὲ καλεῦνται
καρκίνοι—οἱ ρα μῶν οὐρὰς στομάτεσσιν ἔκοπτον,
ἠδὲ πόδας καὶ χεῖρας· ἀνεγνάμπτοντο δὲ λόγχοι.
τοὺς καὶ ὑπέδδεισαν δειλοὶ μῦες, οὐδ' ἔτ' ἔμειναν,
ἐς δὲ φυγὴν ἐτράποντο· ἐδύσετο δ' ἥελιος ἤδη,
καὶ πολέμου τελετὴ μονοήμερος ἐξετελέσθη.

Τῆς Βατραχομομαχίας ἐγένοντο ἴδιαι ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις οὐκ ὀλίγαι, ἅς ἀπαριθμεῖ ὁ Φαβρίκιος¹ διάφοροι δὲ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ποιήματιον τούτου ἐδόθησαν γινῶμαι, ὧν μάλιστα περιέργοι εἰσιν ἡ τοῦ Φιλίππου Μελάγχθωνος καὶ ἡ τοῦ Πέτρου Λασείνου (La Seine)· διότι ὁ μὲν πρῶτος λέγει, ὅτι σκοπὸς τοῦ ποιήματός ἐστι τὸ ἐμποιῆσαι τῷ ἀναγινώσκοντι μῖσος κατὰ τῶν ταραχῶν καὶ στάσεων· ὁ δὲ δεύτερος, τὸ διδάξαι τοὺς νέους

¹ ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 338—341. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ Βατραχομομαχία ἐστὶ τὸ τρίτον τῶν μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς τυπογραφίας ἐκτυπωθέντων Ἑλληνικῶν βιβλίων, περὶ ὧν ἐφεξῆς (κεφ. Γ', ἐν ἀρχῇ) λέγομεν ἐκτενέστερον. Ἔσχε δὲ τὴν τιμὴν να τυπωθῆ δύο ἔτη πρὸ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἐπίστασις Λαονίκου τοῦ Κρητός. Καὶ ἡ μὲν ἐπιγραφή τῆς πρώτης ἐκείνης ἐκδόσεώς ἐστίν—Ὁμήρου Βατραχομομαχία, ἐν δὲ τισι Τίγρητος τοῦ Καρός—ἐν τέλει δὲ δηλοῦται καὶ τοῦ ἐκδότου τὸ ὄνομα οὕτως. "Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σύνθεσις ἐμοῦ Λαονίκου Κρητός, καὶ πρωτοθύτου Χανίων· ἐν ἔτει χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ἔκτω, μηνὶ Ἀπριλλίῳ εἰκοστῇ δευτέρῃ, εἰς Βενετίαν."

μετριότητα ἐν τῷ τρώγειν καὶ πίνειν. Ὁ αὐτὸς Φαβρίκιος λέγει, ὅτι ὁ Εὐστάθιος ἔγραψε σχόλια καὶ εἰς τὴν Βατραχομυομαχίαν, ἅπερ οὐ διεσώθησαν.¹

2. Ὑμνοί.—Πρωτίστη τοῦ ἀνθρώπου ἠθικὴ ἀνάγκη ὑπῆρξεν ἢ ἐπιθυμία τοῦ νὰ δοξολογήσῃ τὴν θείαν παντοδυναμίαν καὶ ἀγαθότητα, πανταχόθεν διδασκόμενος ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν κτίσεως, καὶ τὴν ἰδίαν ἔχων συνείδησιν συμμαρτυροῦσαν, ὅτι ἀδύνατον ἦν νὰ θεραπεύσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας ἀνάγκας, ὑφ' ὧν περιεστοιχείτο, εἰ μὴ πανσόφως ὁ Δημιουργὸς αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς ὀρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως παρεσκεύαζε πάντα τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἀπαιτούμενα. Ἐντεῦθεν εὐλόγως εἰκάζεται, ὅτι πρώτιστα τοῦ ἀνθρώπου ποιητικὰ δοκίμια ὑπῆρξαν πανταχοῦ τὰ εἰς δοξολογίαν τοῦ Δημιουργοῦ συντεθειμένα. Συμφυῆς δὲ καὶ σύγχρονος τῇ θρησκευτικῇ ταύτῃ ἀνάγκῃ ὑπῆρξεν ἢ τῆς ἐκφράσεως τῶν διαφόρων αἰσθημάτων, χαρᾶς, λύπης, εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς εὐεργέτας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἅπερ ἔδωκαν ἀνέκαθεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν ἄλλων ἁσμάτων, ἐκφραζόντων τὰ διάφορα ταῦτα αἰσθήματα. “Ὡδαὶ καὶ ὕμνοι παντὸς εἴδους (λέγει ὁ Ἀγγλος Βλαίρης) ὑπῆρξαν φυσικῶ τῷ λόγῳ αἰ πρώτισται συνθέσεις, κατὰ τὰ κινούντα τοὺς ἀοιδοὺς θρησκευτικὰ αἰσθήματα, ἢ τὴν ἀγαλλίασιν, τὴν ὀργήν, τὴν ἀγάπην, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον θερμὸν αἰσθημα.²

Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν ἀρχαιότης ἔσχε τοιαῦτα ποιήματα, ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς ποιητικῆς τέχνης μαρτυροῦντα τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, καὶ ἀποδιδόμενα εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀοιδούς, Λίνον, Ὀρφέα, Μουσαῖον, Θάμυριν,

¹ Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὸν Εὐσταθίου βίον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπλου (σελ. 699—700). Σημειωτέον δέ, ὅτι κατὰ μίμησιν τῆς Βατραχομυομαχίας συνετάχθη ὑπὸ τινος τῶν λίαν μεταγενεστέρων καὶ ἕτερον ποιημάτιον, ἐπιγραφόμενον Γαλεομυομαχία, ὅπερ ἐξεδόθη ἐν Βασιλείᾳ πολλάκις, καὶ ἐν Παρισίοις ἅπαξ (τὸ 1549) μετὰ τῶν μύθων τοῦ Διόσκου καὶ Βαβρίου, καὶ μετὰ προλόγου Ἑλληνικοῦ ἐπὶ Ἀριστοβούλου Ἀποστολίου, φ' καὶ ἀπέδωκάν τινες τὸ ποιημάτιον τοῦτο· ἀλλὰ προφανῶς ἠπατήθησαν· διότι αὐτὸς ὁ Ἀποστόλιος ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ λέγει πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅτι τὸ ποιημάτιον ἔγραψε “τῶν μεταγενεστέρων τις, τὸν ποιητὴν ἀπομιμῆσθαι βουλόμενος.” Ἴδε Φαβρίκιον (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 337).

² Hugh Blair's Lectures on Rhetoric and Belles Lettres.—Lect. xxxviii.

Ὅμηρον, κ. τ. λ. Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἐν ἀρχῇ τῆς Ἰλιάδος διδάσκει οὐ μόνον περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν τοιούτων ὕμνων ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ θεοὶ ἐτέρποντο τούτους ἀκούοντας·

οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ Θεὸν ἰλάσκοντο,
καλὸν αἰείδοντες παιήονα, κοῦροι Ἀχαιῶν,
μέλποντες Ἐκάεργον· ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων.¹

Ἐκαλοῦντο δὲ τὰ ἄσματα ἐκεῖνα προοίμια, προσόδια, ὕμνοι, ῥοδαὶ ἱεραὶ, παιᾶνες, καὶ ἄλλα τοιαῦτα· ἀλλ' ἰδίως καλοῦνται ὑπὸ τῶν συγγραφέων προοίμια οἱ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνοι.²

Οἱ εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενοι ὕμνοι, ὅσοι τοῦλάχιστον διεσώθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἰσὶ τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα καὶ τρεῖς, μετὰ τε τῶν μεγάλων αὐτοῦ ποιημάτων συνήθως ἐκδιδόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ πολλάκις ἐκδοθέντες· καὶ ὑπομνήματα δὲ ἔγραψαν περὶ αὐτῶν ὁ τε Μαθθίας καὶ Ἑρμαννος καὶ ἄλλοι. Τούτων δὲ οἱ μὲν πρῶτοι τέσσαρες, ὁ εἰς Ἀπόλλωνα, συγκεείμενος ἐκ στίχων 546, ὁ εἰς Ἑρμῆν, ἐκ στίχων 580, ὁ εἰς Ἀφροδίτην, ἐκ στίχων 294, καὶ ὁ εἰς Δήμητραν, ἐκ στίχων 495, οὐ μόνον μακρότεροι τῶν ἄλλων εἰσίν, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τελειότεροι· οἱ δὲ λοιποὶ βραχύτεροι ὄντες μόλις περιλαμβάνουσιν οἱ σύμπαντες στίχους 412.

Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος αὐτῶν, οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἀδιστακτῶς ἐθεώρουν αὐτούς, τοῦλάχιστόν τινος ἐξ αὐτῶν, γνήσια τοῦ Ὀμήρου ποιήματα·³ οἱ δὲ

¹ Ἰλιάδ. Α, 472. ἐνθα ὁ σχολιαστὴς λέγει· "Διδάσκει ἡμᾶς ὅτι πλεον τῶν θυσῶν τέρπονται οἱ θεοὶ τοῖς οἰκείοις ἕκαστος ὕμνοις." "Θθεν καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ μουσικῆς (§ 2) λέγει· "ὕμνεῖν γὰρ εὐσεβεῖς καὶ προηγούμενον ἀνθρώποις τοὺς χαρισμαμένους αὐτοῖς μόνοις τὴν ἔναρθρον φωνὴν θεοῦ· τούτο δὲ καὶ Ὅμηρος ὑπεσημήνατο, ἐν οἷς λέγει —οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἰλάσκοντο κ. τ. λ." Ἴδε περὶ τούτου καὶ Ο. Müller τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας (κεφ. Γ'), καὶ μάλιστα τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἀγγλοῦ W. Mure (βιβλ. Α', κεφ. 8).

² Θουκυδ. Γ', § 104.—Πλάτ. ἐν Φαίδωνι σελ. 60.—Διογένης Λαέρτιος ἐν βίῳ Ἐμπεδοκλέους, § 57.—Πλούταρχ. ἐν τῷ περὶ μουσικῆς, § 4, κ. τ. λ.

³ Ὁ μὲν Θουκυδίδης (ἐνθ. ἀνωτ.) λέγων, ὅτι ἐτελοῦντο ἐν Δήλῳ ἀγῶνες μουσικοὶ καὶ γυμνικοὶ, ἐπάγεται εἰς μαρτυρίαν τὸν εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνον τοῦ Ὀμήρου. Διόδωρος δὲ ὁ Σικελιώτης (Α', § 2) ἐπικαλεῖται εἰς μαρτυρίαν τὸν εἰς Διόνυσον· καὶ ὁ Πausanias (Κορινθ. κεφ. ΙΔ') τὸν εἰς Δήμητραν. Ἴδε καὶ Στέφ. Βυζάντιον ἐν λ. Τευμησός) καὶ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ὀρῆσι (στ. 575.)

νεώτεροι, μόνου ἐξαιρουμένου τοῦ Ἐρμάννου, πάντας κατεδίκασαν ὡς ψευδεπιγράφους. Ἀλλά, καὶ τούτου τεθέντος, ἀδύνατον νὰ θεωρηθῶσιν ἔργα πολὺ μεταγενέστερα, οὐ μόνον διότι εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν μνημονεύονται ὡς ἤδη ὑπάρχοντες, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς κατασκευῆς μαρτυρεῖται ἡ ἀρχαιοτάτη αὐτῶν καταγωγή. Ὁ Ἀθηναῖος ἀμφιβάλλων περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν (τοῦλάχιστον τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα ἐπιγεγραμμένου) λέγει “Καὶ Ὁμηρος δὲ ἡ τῶν Ὀμηριδῶν τις ἐν τοῖς εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνοις φησὶν “κ. τ. λ.”¹ ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου τὸν ὕμνον τούτον ἀποδίδωσι Κυναίθῳ τῷ Χίῳ, λέγων “Ἦν δὲ ὁ Κύναιθος Χίος, ὃς καὶ τῶν ἐπιγραφομένων Ὀμήρῳ ποιημάτων τὸν εἰς Ἀπόλλωνα γεγραμμένον ὕμνον λέγεται “πεποιηκέναι.”² Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι, εἰ καὶ μὴ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου, εἰσὶν ὅμως τὰ ποιήματα ταῦτα ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Τοῦτο καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἀποδέχονται, μάλιστα δὲ ὁ Ρουγκένιος (D. Ruhnkenius), ὃς πρῶτος ἐν τῇ πρὸς Οὐαλκενάριον κριτικῇ ἐπιστολῇ περὶ τῶν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ὕμνων ἀπεφήνατο περὶ τοῦ ψευδεπιγράφου αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ προστίθησιν, ὅτι εἰσὶν ἔργα τῶν ἀμέσως μετὰ τὸν Ὁμηρον καὶ Ἡσιόδον ἰκμασάντων ποιητῶν.³ Πρὸς ταῦτα διερωτᾷ ὁ Σχόιλλιος “ἔστιν ἄρα “δυνατὸν διὰ τοσοῦτον λεπτοῦ διαφράγματος ν’ ἀποχωρίσωμεν τῶν “Ὀμηρικῶν ποιημάτων τοὺς ὕμνους τούτους;” καὶ τελευτῶν ἀποδέχεται μᾶλλον τὰς τοῦ Ἐρμάννου παρατηρήσεις, ὡς πρακτικωτέρας καὶ πιθανωτέρας, ἢ τὰς λεπτὰς καὶ λίαν αἰσθητικὰς τῶν διὰ λεπτοῦ διαφράγματος ἀποχωριζόντων τοὺς ὕμνους τούτους ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.⁴ Ἀλλ’ ὅμως ὁ πολὺς Μύλλερὸς ἐν τῷ Ζ’ κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ὕμνων πραγματευόμενος, ἐκ παρατηρήσεων πρακτικῶν περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐννοιῶν, τῶν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ὕμνοις περιεχομένων, διῆσχυρίσατο καὶ ἀρκούντως ἀπέδειξεν, ὅτι εἰσὶ ποιή-

¹ Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. Α’, σελ. 22.

² Πινδ. Νεμ. Β’ (ἐν ἀρχῇ.)

³ Εὔρηται ἡ μακρὰ αὕτη τοῦ Ρουγκενίου ἐπιστολῇ ἐν τῇ ὑπ’ αὐτοῦ γενομένη ἐκδόσει τοῦ εἰς Δήμητραν ὕμνου. (Lugd. Batavorum, 1808.)

⁴ Ἴδε Schoel: Histoire de la Littérature Grecque, tom. i, p. 144—8.

ματα τῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ῥαψωδῶν, ἀνήκοντα εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, τοὺς μεταξὺ τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς καὶ τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἀναλύων δὲ τοὺς πέντε πρώτους ὕμνους, τοὺς μᾶλλον ἐκτεταμένους, ἀποδεικνύει τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτοῦ διὰ πραγματικῶν καὶ σαφῶν παρατηρήσεων. Ἐκτενέστερον δὲ καὶ ἀκριβέστερον περὶ ὕμνων ἐν γένει, καὶ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἰδιά, ἐπραγματεύσατο ὁ Ἄγγλος W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (βιβλ. Β΄, κεφ. 22), μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ ταύτην προστιθεὶς τὴν σπουδαίαν παρατήρησιν, ὅτι τὰ ὀνόματα Σάμος, Κνίδος, Πελοπόννησος, Εὐρώπη, ἅπερ εὐρίσκονται ἐν τῷ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνῳ,¹ οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας εὔρηται· καὶ περὶ τούτου ὀρθῶς παραπέμπει εἰς τὸν Στράβωνα, λέγοντα, ὅτι “ταῦτα νεώτερά ἐστι τῶν ὑφ’ Ὀμήρου λεγομένων.”² Ὁ Οὐόλφιος εἰκάζει, ὅτι οἱ ὕμνοι οὗτοι ἦσαν προοίμια μακροτέρων ποιημάτων ἀπολομένων.³ τὴν δὲ εἰκασίαν ταύτην στηρίζει εἰς τε τὸ λεγόμενον ὑπὸ Πινδάρου περὶ Ὀμηριδῶν, ὅτι “ἄρχονται Διὸς ἐκ προοιμίου,”⁴ καὶ εἰς τὸ τοῦ Πλούταρχου λέγοντος, ὅτι “τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς, ὡς βούλονται, ἀφοσιωσάμενοι, ἐξέβαινον εὐθὺς ἐπὶ τε τὴν Ὀμήρου καὶ τὴν ἄλλην ποιήσιν.”⁵ Ὅτι δὲ οἱ ῥαψωδοὶ ἤρχοντο πάντοτε τῆς φῶδης ἐκ προοιμίου τινὸς πρὸς τοὺς θεοὺς, μαρτυρεῖται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου, λέγοντος περὶ τοῦ Δημοδόκου ὡς φάθ’ ὁ δ’ ὀρμηθεὶς θεοῦ ἤρχετο, φαῖνε δ’ αἰοιδῆν.⁶

Ἄλλ’ ὁ Mure καὶ κατὰ τοῦτο παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι περὶ μὲν τῶν μικρῶν Ὀμηρικῶν ὕμνων δυνατὸν νὰ ὑποτεθῆ τοιοῦτόν τι· περὶ δὲ τῶν τεσσάρων μεγάλων ὕμνων οὐ δυνατόν, διὰ τε τὴν ἑκτασιν καὶ τὸ αὐτοτελὲς αὐτῶν.

Ἄλλ’ εἴτε γνήσια τοῦ ποιητοῦ ἔργα, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Ἑρμαννος, εἴτε τῶν ἀμέσως μετ’ ἐκείνου ἀκμασάντων ποιητῶν, ὡς ὁ Ρουχγκένιος καὶ ἄλλοι νομίζουσιν, εἴτε τῶν ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι τῶν

¹ ἔνθα ἴδε στ. 41, 43, 250 καὶ 251.

² Ἴδε Στράβωνα σελ. 369, 457, 554 καὶ 653.

³ Προλεγ. εἰς Ὀμηρον, σελ. 104.

⁴ Πινδ. Νεμ. Β΄, ἐν ἀρχῇ, ἔνθα ἴδε τὸν σχολιαστήν.

⁵ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ μουσικῆς, § 6.

⁶ Ὀδυσ. Θ, 499.

Περσικῶν πολέμων, ὡς ὁ Müller καὶ Mure ἱκανῶς ἀπέδειξαν, οἱ ὕμνοι οὗτοι πολλῆς εἰσιν ἄξιοι προσοχῆς καὶ μελέτης, οὐχ ἦττον τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας· διότι παρὰ τὴν ποιητικὴν χάριν, ἥπερ ἐν αὐτοῖς ἐπικρατεῖ, καὶ δι' ἣν νομίζονται ἄξιοι τοῦ ἐπιγεγραμμένου αὐτοῖς ὀνόματος, πολλὰ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας μέρη διασαφοῦνται ἐν αὐτοῖς, καὶ λίαν διδακτικὴ γίνεται διὰ τοῦτο ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν εἰς ἀκριβεστέραν τῶν ποιητῶν κατανόησιν δι' ἣν καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, ἐλαμβάνοντο ὡς ἀναντιρρήτα μαρτύρια τῶν ἀρχαιοτάτων θρησκευτικῶν δογμάτων, ἐθίμων καὶ τελετῶν.¹

3. Ἐπιγράμματα, καὶ ἄλλα τινὰ ἀποσπασμάτια ἐπῶν, εἰς Ὀμηρον ἀποδιδόμενα.—Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν “Ἐπιγράμματα” προστίθενται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν τὰ ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου μνημονεύμενα ἔπη, ὡς δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου κατὰ παντοίας περιστάσεις τοῦ βίου αὐτοῦ πεποιημένα. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ἑκκαίδεκα, οἷς προστιθέασιν συνήθως καὶ τὸ εἰς τὸν τάφον τοῦ ποιητοῦ ἐπίγραμμα, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 27) ἐλέγομεν. Τὰ δὲ τούτοις ἐπόμενα ἀποσπασμάτια συνελέχθησαν ἐκ διαφόρων συγγραφέων, οἵπερ ἀναφέρουσιν αὐτὰ ἐξ ἀπολωλότων ποιημάτων, ἀποδιδόμενων τῷ Ὀμήρῳ. Τοιαῦτα δὲ εἰσι τὰ ἐφεξῆς καταριθμούμενα, οἷς παρατιθέμεθα καὶ τοὺς ἀναφέροντας αὐτὰ συγγραφεῖς.

4. Ἀγῶν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου.—Εἰς τῶν ἀνωνύμων βιογράφων τοῦ Ὀμήρου² ἱστορεῖ τὰ περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὃν ἔθετο

¹ Οἱ Ὀμηρικοὶ ὕμνοι ἐξεδόθησαν πολλάκις μετὰ τῶν μεγάλων Ὀμηρικῶν ποιημάτων· ἀλλὰ καὶ ἴδιαι αὐτῶν ἐκδόσεις ἐγένοντο, πολλαὶ μὲν ἀπάντων ὁμοῦ (ὧν ἀξιολογώτεραί εἰσι ἡ τοῦ Ilgen, ἡ τοῦ Mathiae μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἡ τοῦ Hermann μετὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπιγραμμάτων, καὶ ἡ τοῦ Frider. Franke ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐκδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων), ἔνιαι δὲ καὶ μερικαί, ἄλλου ἄλλον ἐκ τῶν μεγάλων ὕμνων ἐκδόντος.

² Ἴδε Βιογράφους, σελ. 36—41, ἔκδ. Οὐεστερμάννου. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν βιογράφον φαίνεται παραπέμπων καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Προλεγομ. εἰς Ἰλιάδα, λέγων. “Εἰ δὲ καὶ ἤρισεν Ὀμηρος Ἡσιόδῳ τῷ Ἀσκραίῳ, καὶ ἠττήθη, ὅπερ ὄκνος τοῖς Ὀμηρίδαις καὶ λέγειν, ζητητέον ἐν τοῖς εἰς τοῦτο γράψασιν, ἐν οἷς ἔκκευται καὶ τὰ ῥήτὰ τῆς ἔριδος.” Πλείω περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἴδε ἐν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 570—2.

Γανύκτωρ ὁ Εὐβοίας βασιλεὺς, ἐπιτάφιον τοῦ ἰδίου πατρὸς Ἀμφιδάμαντος, καὶ καθ' ὃν διαγωνισάμενοι οἱ δύο ποιηταὶ ἐποίησαν ἐξ αὐτοσχεδίου διάφορα ἔπη, καὶ ἀπήγγειλαν μέρη τινὰ τῶν ἰδίων ποιημάτων, τὰ κάλλιστα. Καίτοι δὲ ὁ Ὅμηρος ἐθαυμάσθη ὑπὲρ τὸν Ἡσίοδον, ὅμως ὁ βασιλεὺς τοῦτον ἐστεφάνωσεν, εἰπὼν “ δίκαιον εἶναι τὸν ἐπὶ γεωργίαν καὶ εἰρήνην προκαλούμενον νικᾶν, οὐ τὸν πολέμους καὶ σφαγὰς διεξιόντα.”¹ Οὕτω λοιπὸν νικήσας ὁ Ἡσίοδος, καὶ λαβὼν γέρας τρίποδα χαλκοῦν, ἀνέθηκεν αὐτὸν ταῖς Μούσαις ταῖς ἐν Ἐλικῶνι, τὰδ' ἐπιγράψας·

Ἡσίοδος Μούσαις Ἐλικωνίσι τόνδ' ἀνέθηκεν,
ἕμψ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

Μνημονεύουσι δὲ τοῦ ἀγῶνος τούτου ὁ τε Πλούταρχος,² καὶ ὁ Φιλόστρατος,³ καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι, ὡς ὁ Λιβάνιος,⁴ ὁ Θεμίστιος,⁵ ὁ Πρόκλος,⁶ ὁ Τζέτζης⁷ κ. τ. λ. Ἄλλ' οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἀγὼν οὗτος ἐπλάσθη ὑπὸ τινος τῶν μεταγενεστέρων, θέλοντος νὰ δείξῃ τὰς εἰρηνικὰς τέχνας προτιμότερας τῶν πολεμικῶν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπινοήσαντος τὸν παράδοξον ποιητικὸν ἀγῶνα τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου.⁸ Ὅθεν καὶ ταύτην ὁ Λουκιανὸς ἐπισκώπτων τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐπιπόνησιν, λέγει, ὅτι

¹ Οὕτω διέκρινε καὶ ὁ Λακεδαιμόνιος Κλεομένης τοὺς δύο ποιητάς, λέγων, ὅτι ὁ μὲν Ὅμηρός ἐστι ποιητὴς τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ δὲ Ἡσίοδος τῶν Εἰλώτων· “ τὸν μὲν γάρ, ὡς χρὴ πολεμεῖν, τὸν δέ, ὡς χρὴ γεωργεῖν, παρηγγελκέναι.”—Πλούταρχ. ἐν Λακων. ἀποφθέγμ. σελ. 889.

² ἐν Συμποσιακοῖς προβλήμασι (Ε', πρόβλ. β'), καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ τῶν ἑπτὰ σοφῶν, § 10.

³ ἐν Ἡρωϊκ. κεφ. 1Θ', § 3—5.

⁴ ἐν τῇ Σωκράτους Ἀπολογία.

⁵ ἐν Δόγμ. Α'.

⁶ ἐν τῷ Ὑπομνήματι εἰς τὸ Ἡσιόδου “Ἔργα καὶ Ἡμέραι.”

⁷ ἐν τοῖς εἰς Ἡσίοδον προλεγομένοις.

⁸ Ὁ Σχοίλλιος (ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας, τόμ. Α', σελ. 177—8) νομίζει τὴν περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου συγγραφὴν ἔργον τῆς δευτέρας ἢ τρίτης μετὰ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἴσως δὲ καὶ ἔτι μεταγενέστερον· ὁ δὲ Ἀγγλος Coleridge (Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 189, third edit.) περιορίζει τοῦτο ἐντὸς τοῦ

ἐν τῇ εἰς Ἄδου περιηγήσει αὐτοῦ εἶδε καὶ τοὺς ἐκεῖ τελουμένους ἀγῶνας, ἐν οἷς ἄλλοι τε διηγωνίζοντο, καὶ δὴ καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος· “ ποιητῶν δὲ τῇ μὲν ἀληθείᾳ παρὰ πολὺ ἐκράτει Ὅμηρος, ἐνίκησε δὲ ὅμως Ἡσίοδος.”¹ Ὁ δὲ Πρόκλος (ἐνθ. ἀνωτ.) τὰ περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἱστορῶν, οἷα καὶ παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ βιογράφῳ ἱστοροῦνται, ἐπιλέγει· “ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰσι ληρήματα τῶν νεωτέρων, καὶ πλάσεις τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρωτημάτων, καὶ τῶν ἐξ Ὀμήρου παραβεβλημένων ἐπῶν, καὶ ὑπ’ ἐκείνου δῆθεν ῥηθέντων. Ὅμηρος γὰρ ὁ χρυσοῦς, ὡς ἐγὼμαι, μᾶλλον δὲ ἀκριβεστάτως ἐπίσταμαι, πολὺ τε παλαιότερος Ἡσιόδου ὑπῆρχε, καὶ εἰ πρὸς τοὺς θρυλλουμένους ἐκείνους θεοὺς ἔριν ἐστήσατο λόγων, καὶ κατὰ τούτων ἂν τὰ πρωτεῖα καὶ τοὺς στεφάνους ἠνέγκατο.”

5. Ἀραχνομαχία. } Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ποιημάτων, ἅτινα
6. Γερανομαχία. } βεβαίως ἐποιήθησαν κατὰ μίμησιν τῆς Βατρα-
7. Ψαρομαχία. } χομμομαχίας εἰς πολὺ μεταγενεστέραν τοῦ

Ὀμήρου ἐποχῆν, τὰ μὲν δύο πρῶτα μνημονεύονται ὑπὸ Σουΐδου (ἐν λ. Ὀμηρος), τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Στράβων (σελ. 70) καὶ ὁ Πausanίας (Ἀττικ. κεφ. ΙΒ') μνημονεύουσιν Ὀμηρικῆς Γερανομαχίας τῶν Πυγμαίων.

8. Αἶξ ἐπτάπεκτος. — Τούτου μνημονεύει ὁ Πρόκλος (ἐν βίῳ Ὀμήρου), ἐπιγράφων αὐτὸ “ Ἐντεπάκτιον Αἶγα.” ὁ δὲ Ἀλλάτιος διορθοῦται τὴν ἐπιγραφὴν “ Ἐπταπέκτιος,” καθ’ Ἡσύχιον λέγοντα “ ἐπταπέκτιος, ἢ βαθείας ἔχουσα τρίχας.” Ὁ δὲ Σουΐδας λέγει “ ἐπτάπεκτος, ἢ βαθείαν ἔχουσα κόμην, ἢ ἐπτάκις δυναμένη καρῆναι· πέξαι γὰρ τὸ κίραι ἢ κτενίσαι.” Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ἐν λ. ἐπτάπεκτος· ἐν δὲ λ. Ὅμηρος μνημονεύων πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦδε τοῦ ποιήματος, ἐπιγράφει αὐτὸ “ Ἡθιέπακτος, ἥτοι

πρώτου ἡμίσεος τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος· διότι ὁ Ἀδριανός, οὗ μνημονεύει ὁ συγγραφεὺς ὀνομαστί, ἐβασίλευεν ἀπὸ τοῦ 117 μέχρι τοῦ 138 μετὰ Χριστόν. ἀλλ’ ὅμως ὁ τρόπος, δι’ οὗ ὁ συγγραφεὺς ἱστορεῖ τὰ περὶ τοῦ χρησμοῦ, ὃν ἡ Πυθία ἔδωκε τῷ Ἀδριανῷ— “ ὅπερ δὲ ἀκηκόαμεν ἐπὶ τοῦ θειοτάτου Ἀυτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Πυθίας ” περὶ Ὀμήρου ἐκθησόμεθα—ἀποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦν οὐ σύγχρονος, ἀλλὰ μεταγενέστερος τοῦ Ἀδριανοῦ.

¹ Δουκιαν. ἐν τῷ Β' περὶ ἀλ. Ἱστορ. § 22.

Ἰαμβοί” ὅπερ οὐκ ἔστι διάφορον ποιήμα, ἀλλ’ αὐτὸ τοῦτο ἢ ἐπτάπεκτος αἶξ, κακῶς γεγραμμένη “Ἡθιέπακτος.”¹

9. Κέρκωπες.—Τούτου μνημονεύουσι τοῦ ποιήματος ὃ τε Ψευδο-
 Ηρόδοτος καὶ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὀμήρου, καὶ ὁ Σουΐδας καὶ Τζέτζης. Ὁ δὲ
 Ἀρποκρατίων (ἐν λ. Κέρκωψ) λέγει περὶ τούτου “Ἐν τοῖς εἰς “Ὀμηρον
 “ἀναφερομένοις Κέρκωψι δηλοῦται, ὡς ἐξαπατηῆρές τε ἦσαν καὶ ψεῦσται οἱ
 “Κέρκωπες. Ξεναγόρας δὲ εἰς πιθήκους αὐτοὺς μεταβαλεῖν φησι, καὶ τὰς
 “Πιθηκούσας νήσους ἀπ’ αὐτῶν κληθῆναι. Αἰσχίνης δὲ ὁ Σαρδιανὸς ἐν
 “τοῖς Ἰάμβοις καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀναγράφει, Ἀνδοῦλον καὶ Ἀτλαντον.”²
 Εἰς μόνος διεσώθη τοῦ ποιήματος τούτου στίχος

ἐξαπατηῆρές τ’ ἦσαν καὶ ψεῦσται . . . .

ὅπερ ἔστι τὸ ὑπὸ Ἀρποκρατίωνος λεγόμενον. Παρὰ δὲ Σουΐδα (ἐν λ. Κέρ-

¹ Ὁ Τζέτζης ἐν τοῖς Προλεγομ. τῶν Ἀλληγοριῶν τῆς Ἰλιάδος (σελ. 7 ἔκδ. Boissonade, Paris, 1851) τὰ τοῦ Ὀμήρου ποιήματα καταριθμῶν, διήρσεσεν εἰς δύο τὸ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ποιήμα, τὸ μὲν ὀνομάσας “Ἰλγα,” τὸ δὲ “Ἐπταεπάκτιον” ὅθεν λέγει.

Σοφὸς δ’ ἄκρως γενόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπου φύσει
 τρία καὶ δέκα γέγραφε μνημόσυνον βιβλία,
 Μαργίτην καὶ τὴν Αἰγά τε, καὶ τῶν μῦθων τὴν μάχην,
 τὴν Ἐπιγόνων μάχην τε, γράφει καὶ Θηβαΐδα,
 τὴν Οἰχαλίαν, Κέρκωπας, εἰς τοὺς θεοὺς τε Ἕμνους,
 καὶ τὴν Ἐπταεπάκτιον καὶ τὰς Ἐπιχιλίδας,
 καὶ Ἐπιγράμματα πολλὰ σὺν Νυμφικοῖς τοῖς ἕμνοις,
 καὶ τὴν Ὀδύσειαν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἰλιάδος.

Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Boissonade φέρεται “καὶ τοὺς Ἐπτὰ ἐπάκτιον” ἀλλ’ ἢ παρὰ Φαβρικήν (Ἐλ. Β. τόμ. Α’, σελ. 375) γραφὴ “καὶ τὴν ἐπταεπάκτιον,” ἐξ ἄλλου χειρογράφου ληφθεῖσα, ἐφάνη μοι προτιμωτέρα.—Ἴδε παρὰ Φαβρικήν τὰς παντοίας τῆς λέξεως γραφάς, καὶ τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ σοφοῦ Ριχάρδου Βεντλεῦ. Ὁ δὲ Κύστερος παρὰ Σουΐδα (ἐν λ. Ὀμηρος) τοὺς αὐτοὺς τοῦ Τζέτζου στίχους ἐξ ἄλλου χειρογράφου παρατιθέμενος ἔγραψε “καὶ τοὺς Ἐπτὰ ἐπ’ Ἀκτιον.” ἀλλὰ πασῶν τούτων τῶν γραφῶν ὀρθοτάτη φαίνεται ἢ παρὰ Φαβρικήν “καὶ τὴν Ἐπταεπάκτιον,” ἐπεκταθέντος, ὡς φαίνεται, τοῦ ὀνόματος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Τζέτζου (ἀντὶ “ἐπτάπεκτον”) διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου.

² Ταῦτα καὶ παρ’ Εὐσταθίῳ ἐν Ὀδυσσεΐα (σελ. 1430 καὶ 1864) ὅς καὶ προστίθησιν “ἀγορὰν Κερκώπων εἶναι ἐν Ἀθήναις πλησίον τῆς Ἡλιαίας, ἐνθα τὰ κλοπιμαῖα ἐπωλοῦντο” τοιοῦτοι γὰρ καὶ οἱ Κέρκωπες περιάδονται, κλέπται δηλαδὴ καὶ πανοῦργοι.” Ἐπιθι δὲ περὶ Κερκώπων τὰ ἐν τῇ Ὠγωνίᾳ ἢ Ἀρχαιολογίᾳ τοῦ Ἀθανασίου Σταγειρίτου (τόμ. Δ’, σελ. 121—3) ἔτι δὲ Μυλλέρου τοὺς Δωριεῖς (βιβλ. Β’, κεφ. 12 ἐν τέλει), Λοβέκκιον ἐν Ἀγλαοφάνει (σελ. 1296), καὶ W. Mure τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν (τόμ. Β’, σελ. 367—9).

κωπες) ἀναφέρονται τρεῖς ἑξάμετροι στίχοι, οὓς ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ Κύστερος νομίζει ἀπόσπασμα τῶν καλουμένων Ὀμηρικῶν Κερκώπων

ψεύστας, ὑπεροπῆας, ἀμήχανά τ' ἔργα ἑάσαντας
ἑξαπατήρας· πολλὴν δ' ἐπὶ γαῖαν ἰόντες
ἀνθρώπους ἀπάτεσκον, ἀλώμενοι ἤματα πάντα.

10. Μαργίτης.—Παρὰ πολλοῖς τῶν ἀρχαίων μνημονεύεται ὡς Ὀμηρικὸν τὸ σατυρικὸν τοῦτο ποίημα, οὗ μόνον τέσσαρες διεσώθησαν στίχοι, ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἀποσπάσμασιν ἐκδιδόμενοι. Ἀρχαιότεροι δὲ τῶν ἄλλων καὶ ἀξιολογώτεροι, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύουσιν αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν Πλάτων διαρρήδην ἀποφαίνεται, ὅτι Ὀμηρικὸν ἐστὶ ποίημα ὁ Μαργίτης,¹ ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Ὀμήρου πρῶτον ἐστὶν ὑπόδειγμα κωμικῆς ποιήσεως.² Ἐκ τοῦ Μαργίτου παρέλαβε καὶ ὁ Ἀριστο-

¹ ἐν Ἀλκιβιάδῃ Β', § 10.

² ἐν τῷ περὶ Ποιητικῆς κεφ. Δ', § 7—10 (ἐνθα λόγου καὶ ἀναγνώσεως ἄξια τὰ ὑπὸ Φρ. Ριττέρου σημειωθέντα περὶ τοῦ ποιήματος τούτου καὶ τοῦ μέτρου αὐτοῦ)· ἔτι δὲ καὶ ἐν Ἠθικοῖς Νικομαχείοις (βιβλ. ΣΤ', κεφ. 7), ἐνθα ὁ Κοραῆς ἐσημειώσατο. "Σατυρικὸν ἢ κωμικὸν τι δράμα ἦν Ὀμήρου, οὐκέτι σωζόμενον, ὃ ἐπὶ μωρῆ διαβόητος Μαργίτης ἢ Μαργίτης· διφορεῖται γὰρ ἡ γραφή"· πλεῖω δὲ περὶ Μαργίτου ἐσημειώσατο ὁ Κοραῆς ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ Πλουτάρχου (§ κγ'). Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης (Ἠθικ. Ἐυδῆμ. Ε', 7) μνημονεύει τοῦ Μαργίτου ὡς Ὀμηρικοῦ ποιηματίου. Μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν Δόγῳ ΝΓ' (τόμ. Β', σελ. 274, ἔκδ. Ρεῖσκίου) λέγει περὶ τούτου "Γέγραφε δὲ καὶ Ζήνων ὁ φιλόσοφος ἕς τε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, καὶ περὶ τοῦ Μαργίτου δὲ· δοκεῖ γὰρ καὶ τοῦτο τὸ ποίημα ὑπὸ Ὀμήρου γεγονέναι, νεωτέρου, καὶ ἀποπειρωμένου τῆς αὐτοῦ φύσεως πρὸς ποιήσιν." Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ ἀγῶνος Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου λέγει, ὅτι τὸν Μαργίτην ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος πρῶτον τῶν ἄλλων ποιημάτων ἐν Κολοφῶνι· "Κολοφῶνιοι δὲ καὶ τόπον δεικνύουσιν, ἐν ᾧ φασιν αὐτὸν γράμματὰ διδάσκοντα τῆς ποιήσεως ἀρξασθαι, καὶ ποιῆσαι πρῶτον τὸν Μαργίτην (Βιογράφ. σελ. 34, ἔκδ. Οὐεστερμ.)· καὶ ὁ Ἀρποκρατίων (ἐν λ. Μαργίτης) λέγει· "Ἐκάλουν δὲ τοὺς ἀνοήτους αὐτὰ διὰ τὸν εἰς Ὀμηρον ἀναφερόμενον Μαργίτην, ὅπερ ποίημα Καλλιμάχος θαυμάζειν εἰσκειν." Δῆλον δ' ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Ἀρποκρατίων ἀμφιβάλλει, εἰ Ὀμηρικὸν τὸ ποίημα· τὴν δ' αὐτὴν ἀμφιβολίαν ἐκφράζει καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἐν Ὀδυσ. σελ. 1669) λέγων. "Οὕτως ἔγνωμεν καὶ τὸν ἄφρονα Μαργίτην, τὸν ἀπὸ τοῦ μαργαίνειν, ὃ ἐστὶ μωραίνειν· ὃν ὁ ποιήσας τὸν ἐπιγραφόμενον Ὀμήρου Μαργίτην ὑποτίθεται εὐπόρων μὲν εἰς ὑπερβολὴν γονέων φῦναι, γήμαντα δὲ κ. τ. λ." Τὸν Μαργίτην περιγράφει ὁ Φώτιος ἐν Δεξικῶ οὕτως. "Μαργίτης ἐπὶ μωρῆ κωμωδούμενος· ὃν φασιν ἀριθμῆσαι μὲν μὴ πλεῖω τῶν πέντε δυνηθῆναι, νύμφην δὲ ἀγόμενον μὴ ἄψασθαι αὐτῆς, ἀλλὰ φοβεῖσθαι λέγοντα, μὴ τῇ μητρὶ αὐτὸν διαβάλλῃ· ἀγνοεῖν δὲ, νεανίαν ἤδη γεγεννημένον, καὶ πυνθάνεσθαι τῆς μητρὸς,

φάνης τὸ “Μουσάων θεράποντες,” ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ. “Ἐπεπίστευτο δὲ καὶ ὁ Μαργίτης τοῦ Ὀμήρου εἶναι, ἐν ᾧ εἴρηται—Μουσάων θεράπων καὶ Ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος.”¹ Ἀλλ’ ὅμως, ὡς εἶδομεν, ὃ τε Ἀρποκρατίων καὶ ὁ Εὐστάθιος ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ποιήματος τούτου· ὁ δὲ Σουΐδας (ἐν λ. Πίγρης) ἀποδίδωσι καὶ τοῦτο μετὰ τῆς Βατραχομομαχίας τῷ τῆς Ἀρτεμισίας ἀδελφῷ Πίγρητι· καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινετικῷ μνημονεύων τῶν εἰς Μαργίτην Ὀμηρικῶν στίχων ἐπιλέγει, “εἰ δὲ Ὀμήρου ταῦτα.”²

11. Ἐπιθαλάμια.—Μόνος ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὀμηρος) μνημονεύει τοιούτου τινὸς Ὀμηρικῶν ποιημάτων.

12. Ἐπικιχλίδες.—Τούτου μνημονεύουσιν ὃ τε Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Σουΐδας (ἐν λ. Ὀμηρος), ἔτι δὲ καὶ Τζέτζης, οὗ τοὺς στίχους πρὸ μικροῦ παρεθέμεθα. Ὁ Ἀθηναῖος καταριθμῆι τὰς Ἐπικιχλίδας ἐν τοῖς Ἐρωτικαῖς ποιήμασι, λέγων “Κλέαρχος δὲ ἐν δευτέρῳ Ἐρωτικῶν, τὰ Ἐρωτικά φησιν ἄσματα καὶ τὰ Λοκρικὰ καλούμενα, οὐδὲν τῶν Σαπφούς καὶ Ἀνακρέοντος διαφέρειν· ἔτι δὲ τὰ Ἀρχιλόχου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπικιχλίδων τὰ πολλὰ διὰ τῆς ἐμμέτρου ποιήσεως τούτων ἔχεται τινος τῶν παθῶν.”³ Οὐδεὶς τοῦ ποιήματος τούτου στίχος διεσώθη.

13. Γνώμαι.—Οὕτως ὀνομάζουσι διάφορα γνωμικὰ ἔπη, ἅπερ ὁ Ποιητὴς ἐλθὼν εἰς Νέον τεῖχος, τὴν τῶν Κυμαίων ἀποικίαν, καὶ καθημενος ἐν τινι σκυτείῳ ἐποίει, γνώμας ἀποφαινόμενος, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ψευδο-

---

εἶ γε ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἐτέχθη.” Καὶ Δίων ὁ Χρυσόστ. ἐν Λόγῳ ΞΖ΄ λέγει περὶ τούτου “πολύ γε ἂν εἴη τοῦ Μαργίτου σοφώτερος, ἀγνοοῦντος ὅτι χρὴ γήμαντα χρῆθαι τῇ γυναικί.”—Περὶ τοῦ Ὀμηρικῶν Μαργίτου πολλοὶ ἔγραψαν ἰδίαις διατριβάς, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Μαυροφρύδης ἐν τῷ Φιλίστορι (τόμ. Γ΄, σελ. 28—37) λόγου δὲ ἄξια καὶ τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ W. Mure (τόμ. Β΄, σελ. 363—7).

¹ Ἴδε Ἀριστοφ. Ὀρν. στ. 913, καὶ τὸν σχολιαστὴν αὐτοῦ.

² Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ R. P. Knight ἐν τῇ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου πραγματείᾳ (σελ. 30) καὶ ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρον προλεγ. (σελ. 7) ἐλέγχει τὸ ψευδεπίγραφον τοῦ Μαργίτου ἐκ τοῦ “ἠπίστατο,” ὅπερ Ἀττικὸν καὶ οὐχ Ὀμηρικόν.

³ Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. ΙΔ΄, σελ. 639. “Ὅτι δὲ τοιοῦτόν τι ἦν τὸ ποίημα, δῆλον καὶ ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ἐπιγραφῆς· διότι κιχλίω = γελῶ ἐν ἡδονῇ ὡς ἐρωτόληπτος· καὶ κιχλισμός = ὁ τῶν ἐρώτων ἡδονικὸς γέλως.

Ηρόδοτος¹ ἀλλ' ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μνημονεύεται τοιοῦτον Ὀμηρικὸν ποίημα.

14. Εἰρσιώνη.—Τὸ ποιημάτιον τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος, ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος ἐν Σάμῳ· καὶ ἐν ταῖς νουμηνίαις περιερχόμενος τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ἐλάμβανέ τι ἄδων αὐτό.² Οὐδεὶς δὲ ἄλλος μνημονεύει τοῦ ποιηματίου τούτου, ὃ καὶ ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἐπιγράμμασιν ἐκ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου λαμβανόμενον συνήθως ἐκδίδεται· διότι τὰ παρὰ Σουίδα (ἐν λ. Ὀμηρος) ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου ἐλήφθησαν, ὡς φαίνεται.³

15. Κάμινος ἢ Κεραμῖς.—Μνημονεύουσι τοιοῦτου τινὸς Ὀμηρικοῦ ποιηματίου (ὅπερ ὁμοίως τῷ προηγουμένῳ συνήθως ἐκδίδεται ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἐπιγράμμασιν) ὃ τε Ψευδο-Ηρόδοτος λέγων, ὅτι ἐποίησε τοῦτο

¹ ἐν βίῳ Ὀμήρου, § 9.

² αὐτόθι, § 33.

³ Ὁ τὸ ποιημάτιον τοῦτο ποιήσας, ὅστις ποτ' ἐστὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἔλαβεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις κατ' ἔτος γινομένης τελετῆς, καθ' ἣν περιέφερον ἐν τῇ πόλει τὴν καλουμένην εἰρσιώνην, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῶν μετὰ τοῦ Θησέως ἀποσταλέντων εἰς Κρήτην δις ἑπτὰ παίδων, καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς ἀφορίας, ἥπερ ἐπεκράτει ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρόγεω υἱοῦ τοῦ Μίνω. Ἦν δὲ ἡ εἰρσιώνη κλάδος ἐλαίας, ἐρίῳ περιεστεμμένος (ὅθεν καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα, ὡς φαίνεται), καὶ προσκρεμαμένους φέρων παντοίους καρπούς. Τὸν κλάδον τοῦτον περιέφερον ἐν τῇ πόλει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Πυανεψίων παῖς ἀμφιθαλής, ὑπ' ἄλλων παρακολουθούμενος, οἵπερ ἦδον τοὺς παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν βίῳ Θησέως, § 22) διασωθέντας στίχους·

Εἰρσιώνη σῦκα φέρει, καὶ πίνας ἔρτους,
καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι
καὶ κύλικ' εἴζωρον, ὡς ἂν μεθύουσα καθεύδῃς.

(περὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τῶν στίχων τούτων ἴδε μάλιστα Γαισφόρδον ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογ. σελ. 303). Ὁ κλάδος οὗτος ἀνηρῆατο ἔπειτα εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος· τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι καὶ ἐν πάσῃ οἰκίᾳ ἀνηρῆατο πρὸ τῶν θυρῶν τοιοῦτος κλάδος, κατ' ἔτος ἀνανεούμενος· καὶ τοῦτο φαίνεται πιθανώτατον, ὡς ἔτι καὶ νῦν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατοῦντος τοῦ ἔθους τοῦ ν' ἀναρτῶσι τοιοῦτον κλάδον ἐν ταῖς θύραις τῶν οἰκίῶν κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου· ὅθεν καὶ καλεῖται κοινῶς ὁ κλάδος οὗτος "πρωτομαΐα"· ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος περιφέρουσι μεγάλην ἀνθοδέσμην ἐπὶ κάμακος ἀνηρτημένην, ἄδοντες ἄσματα κατάλληλα.—Ἴδε περὶ Εἰρσιώνης Πλουτάρχου (ἐνθ. ἀν), Σουίδα (ἐν λ.), καὶ τὸν Μ. Ἑτυμολόγον (σελ. 303 ἔκδ. Γαισφόρδου)· ἔτι δὲ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1283) καὶ τὸν σχολ. τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τε Πλούτῳ (στ. 1054) καὶ ἐν Ἰππεύσι (στ. 726)· καὶ ἐπὶ πᾶσι Σμυθίου τὸ Λεξικὸν τῆς Ἑλ. Ἀρχαιολογίας ἐν λ. Πυανέψια.—Dictionary of Greek and Roman Antiquities, ed. by W. Smith (v. pyanepsia).

ἐν Σάμῳ,¹ καὶ ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος), παρ' ᾧ διττῶς ἐπιγράφεται, ἐν μὲν τῇ ἀπαριθμῆσει τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων Κεραμῖς, κατωτέρω δὲ Κάμινος. Ἐκ δὲ τοῦ πρώτου στίχου τοῦ ποιηματίου τούτου,

εἰ μὲν δώσετε μισθόν, αἰίσω, ᾧ κεραμῆς,

εἰκάζεται, ὅτι ἡ δευτέρα ἐπιγραφή ἐστὶ Κεραμεῖς, ὡς παρατηρεῖ ὁ Φαβρίκιος.² Ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἐπιγραφὴν μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκου, προστιθέντος, ὅτι τινὲς ἀπέδιδον αὐτὸ τῷ Ἡσιόδῳ.³

16. Ἀμαζονία.—Μόνος ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) μνημονεύει τοιούτου τινὸς Ὀμηρικοῦ ποιήματος, οὐδὲρ οὐδεὶς διεσώθη στίχος. Ὅτι δὲ περὶ τῶν Ἀμαζόνων ἐπραγματεύετο, δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ καὶ ἴσως εἶχεν ὑπόθεσιν τὸν μυθολογούμενον αὐτῶν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων.⁴ Ἄλλ' ὁ Μυρ νομίζει, ὅτι τοῦ ποιήματος τούτου ὑπόθεσις ἦν ἡ τῶν Ἀμαζόνων συμμαχία μετὰ τῶν Τρώων, ἐν ἣ καὶ ἡ βασίλισσα αὐτῶν Πενθεσίλεια ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦν ἡ ὑπόθεσις καὶ τοῦ Κυκλικοῦ ποιήματος "Αἰθιοπίς," τοῦ ἀποδιδόμενου τῷ ποιητῇ Ἀρκτίῳ, ἴσως ὁ Σουΐδας ἀπέδωκεν ἡμαρτημένως τῷ Ὀμήρῳ τὸ τοῦ Ἀρκτίου ποίημα.⁵

17. Θηβαῖς, ποίημα ἐπικόν, καὶ ἄλλως ἐπιγραφόμενον "Ἀμφιάρῳ ἐξελασία ἢ εἰς Θήβας."⁶ Τούτου τὸν πρώτον μόνον στίχον ἀναφέρει ὁ τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνος συγγραφεύς.⁷

Ἄργος αἰεὶς, Θεά, πολυδίψιον, ἔνθεν ἄνακτες

¹ ἐν β. Ὀμήρου, § 32.

² Ἑλλην. Βιβλ. τόμ. Α', σελ. 377—8.

³ Πολυδ. ἐν Ὀνομαστ. βιβλ. Ι', κεφ. κγ', § 85. "Τὰ δὲ κάναστρα τοῦ ποιήσαντος τοὺς κεραμέας, οὓς τινὰς (ἴσως γρ. οὓς τινες) Ἡσιόδῳ προσνέμουσιν." ἔνθα ἴδε τὰ ἐν τῇ ἀρίστῃ τοῦ Πολυδεύκου ἐκδόσει ὑπὸ Λεδερλίνου καὶ Ἐμστερχουσίου (ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1706) σημειωθέντα.

⁴ Ἴδε Ἰσοκρ. Πανηγυρ. § 19, καὶ Λυσίου Ἐπιτάφ. (ἐν ἀρχῇ).

⁵ Ἴδε τὴν Κριτικὴν ἱστορίαν τοῦ W. Μυρ (τόμ. Β', σελ. 282—4). Περὶ δὲ τῆς Ἀρκτίου Αἰθιοπίδος ἴδε Πρόκλου Γραμματικῆς Χρηστομ. τὸ Β' (Βενετ. σχόλ. ἐν ἀρχῇ.—ἐκδ. Βεκκέρου) καὶ τὰ περὶ τούτου γεγραμμένα ὑπὸ Nitzsch ἐν τῷ Β' μέρει τῶν περὶ Ὀμήρου μελετημάτων.—De Aristotele contra Wolfianos, etc. cap. x.

⁶ Παρὰ Ψευδο-Ηροδότῳ ἐνθ. ἀν. § 9.

⁷ Ἴδε Βιογράφους (σελ. 42—3, ἐκδ. Οὐεστερμ.).

ἐν δὲ ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἐκκαίδεκα τούτου στίχοι ἐκδίδονται. Μνημονεύουσι δὲ αὐτοῦ ὁ τε Ψευδο-Ἡρόδοτος καὶ Σουίδα καὶ Τζέτζης, καὶ ἰδίως ὁ Πausanias.¹ Διάφορον δὲ τούτου ἐστὶ τὸ ὑπὸ Ἀντιμάχου τοῦ Κολοφωνίου ποιηθέν, καὶ ὁμοίως ἐπιγραφόμενον Θηβαίς, πολλὰ δὲ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν ἐπαινούμενον.

18. Ἐπίγονοι.—Τούτου ὑπόθεσις ἦν, ὡς φαίνεται, ἡ δευτέρα τῶν Ἀργείων στρατεία κατὰ τῶν Θηβῶν· σῶζεται δὲ μόνος ὁ πρῶτος αὐτοῦ στίχος, ὑπὸ τοῦ τὸν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνα συγγράψαντος ἀναφερόμενος·

Νῦν αὖθ' ὀπλοτέρων ἀνδρῶν ἀρχώμεθα, Μούσαι.

Μνημονεύει δὲ τοῦ ποιήματος τούτου καὶ ὁ τῆς ἱστορίας πατήρ, ἀμφιβάλλων, εἰ ἀληθῶς Ὀμηρικόν ἐστίν.² Ὁμοιον δὲ ποίημα ἐπικόν, ταῦτ' αὐτὸ ἐπιγραφόμενον, Ἐπίγονοι, ἐποίησε καὶ ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος·

¹ Βοιωτ. κεφ. Θ'. "Ἐποιήθη δὲ εἰς τὸν πόλεμον τούτου καὶ ἔπη Θηβαίσις (γρ. Θηβαίς, ὡς διορθοῦται Ἐμστερχούσιος, καὶ Ρουχγκενίου τὴν διόρθωσιν ἐπιδοκιμάζοντος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Καλλιμάχου ἀποσπασμάτων). Τὰ δὲ ἔπη ταῦτα Καλλιῆνος, ἀφικόμενος αὐτῶν εἰς μνήμην, ἔφησεν "Ὀμηρον τὸν ποιήσαντα εἶναι. Καλλιῆνω δὲ πολλοὶ τε καὶ ἄλλοι λόγου κατὰ ταῦτ' ἐγνωσαν. Ἐγὼ δὲ τὴν ποιήσιν ταύτην μετὰ γε Ἰλιάδα καὶ τὰ ἔπη τὰ εἰς Ὀδυσσέα ἐπαινώ μάλιστα."—Τὸ ὄνομα "Καλλιῆνος" ἡμάρτηται πάντως παρὰ Πausanias, οὐδενὸς τοιοῦτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ μνημονευόμενον. "Ὄθεν ὁ μὲν Ρουχγκενίος διορθωτέον εἶναι λέγει "Καλλιμάχος" ὁ δὲ Grote ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ πασιγνώστῃ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος (τόμ. Β', σελ. 174, ἔκδ. τετάρτη) διορθοῦται "Καλλίνος" οὕτω δὲ καὶ ὁ πολὺς Μύλλερὸς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας. Ἦν δὲ ὁ Καλλίνος ἀρχαιότατος τῶν Ἑλεγειακῶν ποιητῶν, περὶ τὸ 640 πρὸ Χρ. ἡμέρας.—Περὶ δὲ Θηβαίων, ὡς κυρίως ἐν τῷ καλυμένῳ ἐπικῷ κύκλῳ περιλαμβανομένης, διὰ μακρῶν ἐπραγματεύσατο ὁ Welcker ἐν τῷ περὶ ἐπικοῦ κύκλου συγγράμματι αὐτοῦ· ὀλίγα δὲ τινα λέγει περὶ τούτου ὁ Müller (ἐνθ. ἀν. κεφ. στ'), πλεῖστα δὲ καὶ λόγου ἄξια ὁ W. Mure (ἐνθ. ἀν. τόμ. Β', σελ. 267 κ. ἔξ). Ἴδε καὶ Κλίτωνα τόμ. Α', σελ. 352.

² Ἡροδ. Δ', § 32. "Ἄλλ' Ἡσιόδῳ μὲν ἐστὶ περὶ Ὑπερβορέων εἰρημένα· ἐστὶ δὲ καὶ Ὀμήρῳ ἐν Ἐπιγόνουσι, εἰ δὴ τῷ ἐόντι γε Ὀμηρος ταῦτα τὰ ἔπεα ἐποίησεν."—Ὁ Οὐόλφιὸς ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρον Προλεγόμ. (Κεφ. xxv.) θεωρεῖ τὰ Ἡροδότου ταῦτα ὑπὸ τινος τῶν γραμματικῶν παρεμβεβλημένα, καὶ οὐ γνήσια· ἀλλ' ὁ σοφὸς τοῦ Ἡροδότου ἐκδότης J. C. F. Baehr ἰκανὰ περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν ἀπελογήσατο, ἐν οἷς περὶ τούτου ἵπσημείωσεν.—Ἴδε πλείω περὶ Ἐπιγόνων παρὰ τε Welcker (ἐνθ. ἀν.) καὶ Mure (ἐνθ. ἀν. σελ. 274—6) ἔτι δὲ καὶ παρὰ Κλίτωνι (ἐνθ. ἀν.).

ὅθεν ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους¹ λέγει, ὅτι ὁ ἐν τῇ Εἰρήνῃ παρεμβαλλόμενος στίχος ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ—“Νῦν αὖθ' ὀπλοτέρων ἀνδρῶν ἀρχώμεθα”—ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀντιμάχου.

19. Οἰχαλίας ἄλωσις.²—Τὸ ποίημα τοῦτο, οὐπερ οὐδεὶς διεσώθη στίχος, οἱ μὲν ἀναφέρουσι τῷ Ὀμήρῳ, οἱ δὲ Κρεωφύλῳ τῷ Σαμίῳ, ὃς ἐνομίζετο φίλος καὶ διδάσκαλος τοῦ ποιητοῦ. Ὁ Στράβων ἐν μὲν σελίδι 438 μνημονεύων τοῦ ποιήματος οὐδένα ὀνομάζει ποιητὴν, λέγων ἀπλῶς “ὁ ποιήσας τὴν Οἰχαλίας ἄλωσιν” ἐν δὲ σελίδι 638 λέγει “Σάμιος δ' ἦν καὶ Κρεωφύλος, ὃν φασὶ δεξάμενον ξενία ποτὲ Ὀμηρον, λαβεῖν δῶρον τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ποιήματος, ὃ καλοῦσιν Οἰχαλίας ἄλωσιν. Καλλιμάχος δὲ τοῦναντίον ἐμφαίνει δι' ἐπιγράμματός τινος, ὡς ἐκείνου μὲν ποιήσαντος, λεγομένην δ' Ὀμήρου διὰ τὴν ξενίαν.”³ Καὶ ὁ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὀμήρου λέγει, ὅτι ὁ Ὀμηρος γράψας τὸ ποίημα τοῦτο ἐχαρίσατο τῷ Κρεωφύλῳ, καὶ ἐντεῦθεν ἐνομίσθη ἔργον αὐτοῦ.⁴ Ὁ δὲ Φώτιος ἐν Λεξικῷ λέγει περὶ τοῦ Κρεωφύλου “Τοῦτόν τινες καὶ διδάσκαλον Ὀμήρου λέγουσι γεγονέναι καὶ ἐστὶν αὐτοῦ ποίημα Οἰχαλίας ἄλωσις· ἀρχαῖος μὲν οὖν ἐστὶ, νεώτερος δὲ ἰκανῶς Ὀμήρου.” Ἦν δὲ, ὡς φαίνεται, ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἡ ὑπὸ Ἡρακλέους καταστροφὴ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ πόλεως Οἰχαλίας, ἧς ὁ βασιλεὺς Εὐρυτος προῦθηκεν ἄθλον τὸν γάμον τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς Ἰόλης τῷ νικῆσοντι αὐτὸν εἰς τὴν τοξικὴν. Ἐπειδὴ δὲ νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους οὐκ

¹ ἐν Εἰρήνῃ, στ. 1270.

² Ἡ παρὰ Σουΐδα ἐπιγραφὴ “Σικελίας ἄλωσις” ἡμάρτηται πάντως· ὅθεν ὑπὸ τε τοῦ ἐκδότου αὐτοῦ Κυστέρου καὶ ὑπὸ Οὐεστερμάννου ἐν Βιογράφοις (σελ. 33) διώρθωται “Οἰχαλίας ἄλωσις.”

³ Καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου παρατίθεται ὁ Στράβων, οὕτως ἔχον·

Τοῦ Σαμίου πόνος εἰμί, δόμῳ ποτὲ θεῖον Ὀμηρον
δεξαμένον· κλαῖω δ' Εὐρυτον, ὅσῳ ἔπαθεν,
καὶ ξανθὴν Ἰόλειαν, Ὀμήρειον δὲ καλεῖμαι
γράμμα. Κρεωφύλῳ, Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγα.

Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐν ἄλλοις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ “τοῦ Σαμίου” φέρεται “Κρεωφύλου.”—Βρουγκίου Ἀνάλ. Ἑλλην. τόμ. Α', σελ. 469.

⁴ Ἴδε Βιογρ. σελ. 25, ἐκδ. Οὐεστερμ. καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Κρεωφύλος, ἐνθα καὶ τὰ ὑπὸ Κυστέρου σημειωθέντα.

ἀπεδίδου τὸ ἄθλον, ὀργισθεὶς ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὴν πόλιν κατέστρεψε, καὶ τὴν Ἰόλην ἔλαβεν αἰχμάλωτον.¹

20. Κύπρια ἔπη.—Ἐκκαίδεκα στίχοι τοῦ ποιήματος τούτου διασωθέντες συνεκδίδονται τοῖς Ὀμηρικοῖς ἀποσπάσμασιν· ἀλλὰ μόνος σχεδὸν ὁ Σουΐδας ὀνομάζει τοῦτο Ὀμηρικόν· οἱ δὲ ἄλλοι πάντες, καὶ μάλιστα οἱ δοκιμώτατοι Ἡρόδοτος καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ μετὰ τούτους Αἰλιανός, Πρόκλος, Ἀθήναιος καὶ ἄλλοι, οὐχ οὕτω λέγουσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἡρόδοτος λέγει· “καὶ τόδε τὸ χωρίον οὐχ ἥκιστα, ἀλλὰ μάλιστα, δηλοῖ, ὅτι οὐκ Ὀμήρου τὰ Κύπρια ἔπεά ἐστι, ἀλλ' ἄλλου τινός. Ἐν μὲν γὰρ τοῖσι Κύπριοισι εἶρηται, ὡς τριταῖος ἐκ Σπάρτης Ἀλέξανδρος ἀπῆκετο ἐς τὸ Ἴλιον ἄγων τὴν Ἑλένην, . . . ἐν δὲ Ἰλιάδι λέγει, ὡς ἐπλάζετο ἄγων αὐτήν.”² Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, “οἷον ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας καὶ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα.”³ καὶ ὁ Αἰλιανός· “Λέγεται δὲ κάκεινο πρὸς τούτοις, ὅτι ἄρα ἀπορῶν ἐκδούναι τὴν θυγατέρα, ἔδωκεν αὐτῇ προῖκα ἔχειν τὰ ἔπη τὰ Κύπρια· καὶ ὁμολογεῖ τοῦτο Πίνδαρος.”⁴ Ὁ δὲ Πρόκλος παρὰ Φωτίῳ⁵ λέγει· “Οἱ μὲν ταῦτα εἰς Στασίνον ἀναφέρουσι Κύπριον, οἱ δὲ Ἠγησίαν τὸν Σαλαμίμιον αὐτοῖς ἐπιγράφουσιν, οἱ δὲ Ὀμηρον· δοῦναι δὲ ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς Στασίνω, καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ πατρίδα Κύπριον τὸν πόνον ἐπικληθῆναι.” καὶ τέλος ὁ Ἀθήναιος δις μνημονεύων τοῦ ποιήματος τούτου, τὸ μὲν πρῶτον

¹ Ἴδε τὸν σχολ. Ὀμήρου ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις (Ἰλ. Ε, 392) καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδ. Β, σελ. 330—1. Πλήρη δὲ τοῦ ποιήματος ἀνάλυσιν ἐποιήσαντο ὁ τε Welcker (ἐνθ. ἀν.) καὶ ὁ W. Mure (ἐνθ. ἀν.)· ὁ δὲ Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 350) καὶ πάσας παρατίθεται τὰς περὶ τοῦ ποιήματος τούτου μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων.

² Ἡροδ. Β', § 117, ἐνθα ἴδε τὰ ὑπὸ Βαehr σημειωθέντα.

³ Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς, κεφ. 23.

⁴ Αἰλ. Ποικ. Ἰστ. Θ', κεφ. 15, ἐνθα ἴδε τὰ ὑπὸ Περιζουίου σημειωθέντα.—Τοιοῦτον δέ τι καὶ ὁ Τζέτζης (ἐν Χιλ. ΙΓ', 638) ἱστορεῖ·

θυγάτηρ Ἀργινὴ δέ, ἦν ἔγημε Στασίνοσ,
 Στασίνοσ δὲ τὰ Κύπρια συγγράμματα ποιήσας·
 ἅπερ οἱ πλείους λέγουσιν Ὀμήρου πεφυκέναι,
 εἰς προῖκα δὲ σὺν χρήμασι δοθῆναι τῷ Στασίνω.

⁵ ἐν Μυριοβίβλω, ἀνάγν. 239. Ὁ αὐτὸς Πρόκλος ἐν τῷ Β' τῆς Γραμματ. Χρηστομαθείας (σελ. 523, ἔκδ. Γαισφόρδου ἐν τῷ Ἡφαιστίνωσ ἐγχειριδίω περὶ μέτρων) ἔγραψε καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος.

λέγει· “ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας ἔπη, εἴτε Κύπριός τις ἐστίν, ἢ Στασίως, ἢ ὅστις δήποτε χαίρει ὀνομαζόμενος” ἔπειτα δὲ καὶ τάδε· “ὁ τὰ Κύπρια ἔπη πεποιηκὼς Ἠγησίας, ἢ Στασίως κ. τ. λ.”¹

21. Ἰλιάς μικρά, ἢ κατὰ Ψευδο-Ηρόδοτον Ἰλιάς ἐλλάσσω, ἢς ἡ ἀρχή.

Ἰλιον αἰίδω καὶ Δαρδανίην εὐπωλον,
ἢς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοί, θεράποντες Ἄρης.

Τὸ ποίημα τοῦτο μόνος ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Σουΐδας ὀνομάζουσι Ὀμηρικόν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀναφέρουσι αὐτὸ εἰς Λέσχην ἢ Λέσχεων τὸν Λέσβιον ἐποποιόν. Ὁ δὲ Πausanias² τούτου μὲν τὸν ποιητὴν οὐκ ὀνομάζει, περὶ δὲ τοῦ Λέσχεω λέγει, ὅτι ἐποίησεν Ἰλίου πέρσιν· ἀλλὰ τὴν Ἰλίου πέρσιν ὁ μὲν Πρόκλος ἀποδίδωσι Ἀρκίνῳ τῷ Μιλησίῳ,³ ὁ δὲ Ἀθηναῖος Σακάδῳ (κατ' ἄλλους Ἀκάτῳ) τῷ Ἀργεῖῳ, καὶ ἄλλοι τῷ Στησιχόρῳ. Ὁ Εὐσέβιος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Σύγκελος, τὸν Λέσχην λέγουσι ποιητὴν τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος·⁵ ὡσαύτως καὶ ὁ Πρόκλος,⁶ καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου,⁷ ὁ τοῦ Ἀριστοφάνους,⁸ καὶ ὁ Τζέτζης ἐν Λυκόφρονι, παρ' ᾧ διε-

¹ Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. Η', σελ. 334, καὶ βιβλ. ΙΕ', σελ. 682. Ἀλλὰ καὶ ὁ σχολ. τοῦ Ὀμήρου (Βενετ. σχολ. εἰς Ἰλ. Α, 5) τῷ Στασίῳ τὰ Κύπρια ἔπη ἀναγράφει, λέγων· “ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Στασίῳ τῷ τὰ Κύπρια ἔπη πεποιηκότι.” Μακρὰν δὲ τοῦ ποιήματος ἀνάλυσιν ἴδε παρὰ τοῖς ἄρτι εἰρημένοις Welcker καὶ Mure, ἐτι δὲ καὶ Κλίντωνα (ἐνθ. ἀν. σελ. 353—5): ἀλλὰ καὶ ὁ Nitzsch ἱκανὰ περὶ τῶν Κυπρίων ἐπῶν διέλαβεν ἐν τῷ Β' μέρει τῶν περὶ Ὀμήρου μελετημάτων—De Aristotele contra Wolfianos, cap. iv.

² Λακων. κεφ. ΚΖ', καὶ Φωκ. κεφ. ΚΕ'.

³ Ἴδε Πρόκλου Γραμματ. Χρηστομ. τὸ Β' ἐν τε τῇ ἐκδόσει τῶν Βενετ. σχολίων ὑπὸ Βεκκέρου (ἐν ἀρχῇ) καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἡφαιστίνου ὑπὸ Γαισφόρδου, σελ. 533. Ὁ δὲ Nitzsch (ἐνθ. ἀν. cap viii—ix) παραβάλλει διὰ μακρῶν τὴν Ἀρκίνου “Ἰλίου πέρσιν” πρὸς τὴν Λέσχεω “μικρὰν Ἰλιάδα.”

⁴ Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. ΙΓ', σελ. 610.

⁵ Εὐσεβ. Χρον. Καν. Ὀλυμπιάς Α', καὶ Συγκέλου Χρονογρ. τόμ. Α', σελ. 402, ἐκδ. Βόννης.

⁶ ἐνθ. ἀνωτ.

⁷ Νέμ. ΣΤ', στ. 85.

⁸ ἐν Δυσιστράτῃ, στ. 155.

σώθησαν καὶ ἔνδεκα τοῦ ποιήματος στίχοι, οἱ τελευταῖοι τῶν νῦν σωζομένων εἴκοσι καὶ ἑνός.¹ Ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἰππεύσι (παρ' ᾧ τρεῖς τοῦ ποιήματος διεσώθησαν στίχοι), καὶ ὁ Ἡσύχιος, τοῦ μὲν ποιήματος μνημονεύουσι, τὸν δὲ ποιητὴν οὐκ ὀνομάζουσιν, ἀπλῶς λέγοντες "ὁ ποιήσας τὴν μικρὰν Ἰλιάδα."² Ἀνάλυσιν τοῦ ποιήματος τούτου ἐποίησατο ὁ Πρόκλος, καὶ διὰ μακροτέρων οἱ προειρημένοι κριτικοὶ Welcker καὶ Mure καὶ Clinton (ἐνθ. ἀν.)

22. Νόστοι.—Τρεῖς μόνοι σώζονται στίχοι τοῦ ποιήματος τούτου, ὅπερ ὁ Σουΐδας ἐν βίῳ μὲν Ὀμήρου καταριθμῆι ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν, ἀλλαχοῦ δὲ (ἐν λ. Νόστοι) πολλοὺς λέγει τοὺς ποιήσαντας αὐτό. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ὁ μὲν Πρόκλος ὀνομάζει ποιητὴν αὐτοῦ Ἀγίαν τὸν Τροιζήνιον,³ ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος⁴ καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους⁵ καὶ ἄλλοι ἀνωνύμως λέγουσιν "ὁ τοὺς νόστους ποιήσας," ἤτοι αὐτὸν τὸν Ἀγίαν ἐννοοῦντες, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν καλουμένων Κυκλικῶν ποιητῶν. Καὶ τούτου τοῦ ποιήματος τὴν ὑπόθεσιν ἔγραψεν ὁ Πρόκλος, καὶ διὰ μακροτέρων ἔγραψαν περὶ τούτου οἱ τρεῖς προειρημένοι κριτικοὶ Welcker, Mure, καὶ Clinton, ἔτι δὲ καὶ Nitzsch (ἐνθ. ἀνωτ. cap. vi—vii).

23. Κύκλος.—Ὁ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὀμήρου λέγει "Οἱ μέντοι ἀρχαῖοι καὶ τὸν Κύκλον ἀναφέρουσιν εἰς αὐτόν" ἀλλὰ καὶ ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὀμηρος) καὶ Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος (ἐν τοῖς Ἀναλυτ. τοῦ Ἀριστοτέλους) τὸ αὐτὸ λέγουσιν, ἴδιον, ὡς φαίνεται, ἐννοοῦντες ποίημα ἐπιγραφόμενον "Κύκλος." Πάντες ὅμως οἱ ἄλλοι, καὶ μάλιστα οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ὀμήρου,⁶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κύκλος ἐννοοῦσιν ἄθροισμα ποιημάτων ὑπὸ διαφόρων ποιητῶν

¹ Ἴδε Τζέτζου σχόλια εἰς Λυκόφρονα, στ. 1269.

² Ἴδε Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. κεφ. 23, τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Ἰππεύσι στ. 1053, καὶ τὸν Ἡσύχιον ἐν λ. Διομήδειος ἀνάγκη. Ἴδε καὶ τὰ Βενετ. σχόλια (Ἰλ. Π, 142), ἐνθα δύο διεσώθησαν τοῦ ποιήματος στίχοι καὶ αὐτόθι Ἰλ. Τ, 326, ἐνθα δύο ἕτεροι στίχοι διεσώθησαν.

³ ἐνθ. ἀνωτ.

⁴ ἐν Βιβλιοθ. βιβλ. Β', κεφ. α' (ἐν τέλει).

⁵ ἐν Ἰππεύσι, στ. 1318.

⁶ Ἴδε τὰ Βενετ. σχ. ἐν Ἰλιάδ. Γ, 242 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις.

πεποιημένων, οἱ διὰ τοῦτο ἑκαλοῦντο Κύκλιοι καὶ Κυκλικοὶ καὶ Κυκλογράφοι, τοιαύτην ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὸν Ὅμηρον, οἷαν αἱ Κυκλάδες νῆσοι πρὸς τὴν Δῆλον, ὡς ὁ ἡμέτερος εἶπε Κ. Ἀσωπίος. Ὀνομάσθησαν δὲ τὰ ποιήματα αὐτῶν Κύκλος, διότι ἀρχόμενα ἐκ τῆς Θεογονίας καὶ πραγματευόμενα ἐφεξῆς τὰ κατὰ τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους συμβάντα τοῦτ' ἔστι τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησεῦς, τὸν Θηβαϊκὸν καὶ Τρωϊκὸν πόλεμον, τὰ συμβάντα εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡγεμόνας μετὰ τὴν ἐκ τῆς Τροίας ἐπάνοδον, κατέληγον εἰς τὴν τοῦ Ὀδυσσεῦς ἀφίξιν εἰς Ἰθάκην, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Τηλεγόνου. Εἰς τὸν Κύκλον τοῦτον ἀνήκον καὶ πολλὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἀριθμηθέντων ποιημάτων (ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 16 καὶ ἐφεξῆς), ἅπερ διὰ τοῦτο μόνον κατηριθμήσαμεν, ὡς ἀναφερόμενα ὑπὸ τινῶν τῶ ἡμετέρῳ ποιητῇ.¹

24. Φωκαίς.—Μόνος ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος (§ 16) ἀναφέρει περὶ τοῦ ποιήματος τούτου, λέγων, ὅτι ἐν Φωκαίᾳ διατρίβων ὁ Ὅμηρος παρά τιν

¹ Ἴδε Πρόκλον παρὰ Φωτίῳ (Μυριοβ. ἀνάγν. 239 ἐν ἀρχῇ) καὶ Κ. Ἀσωπίου τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφεῶν, σελ. 202—9. αὐτόθι δὲ (σελ. 60) ἴδὲ καταλεγόμενα τῶν τε Κυκλογράφων τὰ ὀνόματα, καὶ τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων τὰ ἐπιγραφάς. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων φιλολόγων, καὶ μάλιστα τῶν Γερμανῶν, ἔγραψαν ἰδίᾳ περὶ Κύκλου πραγματείας, ὧν τελευταία καὶ ἀρίστη ἐστὶν ἡ πολλακὶς μέχρι νῦν μνημνευθεῖσα τοῦ σοφοῦ Οὐελκέρου, δεύτερον ἤδη καὶ τελειότερον ἐκδοθεῖσα (ἐν Λειψία 186). Πρὸ δὲ τοῦ Οὐελκέρου συνέγραψαν περὶ Κύκλου ὁ Schwartz—de poetis cyclicis (Alta 1714)· ὁ Levesque—Mémoires de l'Institut. Littérat. tom. i—ὁ F. Wuellner—de cyclo epico (Munster, 1825)· ὁ F. Henrichsen—de carminib. Cypriis (Hunnia, 1828)· ὁ C. G. Müllner—de cyclo Græcorum epico, etc. (Lipsia, 1829)· ὁ Nitzsch—de Aristotele contra Velleianum, sine de carminibus Cycli Trojani recte inter se comparandis disputatio (Kiel, 1830) καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῶν περὶ Ὁμήρου Μελετημάτων τοῦ Nitzsch μετετυπώθη ἡ ἐπιγραφὴ ἡς ὁ λόγος πραγματεία (Hannoveræ, 1837)· καὶ τέλος πάντων ὁ L. Leutsch ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν τῆς Θηβαϊδος ἀποσπασμάτων—Thebaidis cyclicæ reliquiæ (Goett. 1830). Ἄλλοι πάντες οἱ συγγράψαντες Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας ἰκανὰ καὶ περὶ τοῦ κύκλου διέλαβον· καὶ ἐκ τούτων ἴδε Φαβρίκιον ἐν Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 378—81. Ἰδὲ Ἠρόδοτον τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. Γραμματολογ. (κεφ. ΣΤ'), καὶ πάντων μάλιστα W. Mure τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν (βιβλ. Β', κεφ. ιθ')· ἐπιθὶ καὶ Κλίντων (τὸν ἐν σελ. 345—58). Τὰ δὲ σωζόμενα τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων ἀποσπασμάτια ἐξεῆλθεν μὲν καὶ πρότερον πολλακίς, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ μετὰ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Διδότου ἐκδομένη Ἑλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν—“Ὁμήρου ποιήματα καὶ τὰ τοῦ Κύκλου λείψανα.”

Θεστορίδῃ ἐποίησε τὴν μικρὰν Ἰλιάδα καὶ τὴν Φωκαΐδα· ἀλλὰ ταύτης οὐδεὶς διεσώθη στίχος, οὐδὲ μνημονεύεται ὑπ' ἄλλου τινός. Διὰ ταῦτα ὁ Φαβρίκιος νομίζει, ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο ἐπεγράφετο ἴσως Φαιακίς, περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων διατριβῆς τοῦ Ὀδυσσεύς πραγματευόμενον¹. Ὁ δὲ Welcker (ἐνθ. ἀν.) ὑποπτεύει, ὅτι ἢ παρὰ Ψευδο-Ηροδότῳ Ὀμηρικὴ Φωκαΐς ἢ αὐτὴ ἐστὶ τῷ Κυκλικῷ ποιήματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ Μινυάς, καὶ ἀποδιδόμενῳ εἰς Πρόδικον τὸν Φωκαέα, ὡς δῆθεν ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ ἐπικληθέντος καὶ τοῦ ποιήματος. Ἄλλ' ὁ Mure² οὐχ εὐρίσκει τὸν λόγον τοῦτον ἰσχυρόν· διότι ὁ Πρόδικος οὐκ ἦν Φωκαεύς, ἀλλὰ Σάμιος ἢ Περίθιος, καὶ διότι τῆς Μινυάδος ποιητῆς οὐκ ἦν ὁ Πρόδικος, ἀλλ' ὁ Θεστορίδης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῶν καταριθμηθέντων ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ ὡς Ὀμηρικῶν ποιημάτων μόνοι οἱ Ὑμνοι ἔχουσιν Ὀμηρικὴν τινα χροιάν, δι' ἣν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ τινῶν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐνομίσθησαν ἔργα τοῦ Ποιητοῦ, ὡς προείπομεν· ἀλλ' οἱ πλείστοι καὶ δοκιμώτατοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν, καὶ μάλιστα ὁ Müller καὶ Mure ἀπέδειξαν, ὡς εἶδομεν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεθ' Ὀμηρον ἐποχὴν, μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων παρεκτεινομένην. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων, τὰ μὲν ἔχοντα ὑπόθεσιν ἠρωϊκὴν (οἷα τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 16—24) εἰσὶν ἔργα τῶν καλουμένων Κυκλίων ἢ Κυκλικῶν ποιητῶν, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν· τὰ δὲ λοιπὰ, τὰ καταλλήλως ἐπικληθέντα παίγνια³ (οἷα τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 1—16), οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἢ

¹ Ἐλ. Βιβλ. τόμ. Α', σελ. 385.

² ἐνθ. ἀνωτ. τόμ. Β', σελ. 369—71.

³ Ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὀμηρος) καταριθμεῖ ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι καὶ ἴδιον ποίημα, ἐπιγραφόμενον παίγνια· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ἐφεξῆς λέγει, ἐκ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου (§ 24) ἐρανιζόμενος τὸ λεγόμενον, ὅτι " τοὺς Κέρκωπας καὶ Βατραχομομαχίαν . . . καὶ τὰλλα πάντα ὅσα παίγνια ἐστὶν Ὀμήρῳ, ἐνταῦθα ἐποίησε παρὰ τῷ Χίῳ ἐν Βολισσῷ." Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ Πρόκλος λέγει ἐν βίῳ Ὀμήρου. " Προστιθέασι δ' αὐτῷ καὶ παίγνια τινά.

τὴν ἀπομίμησιν τοῦ μέτρου, καθ' ὃ ἐκεῖνος ἐποίησε τὰ δύο μεγάλα ποιήματα, καὶ πολλάκις τὴν κατὰ λέξιν ἀντιγραφὴν τοῦ μεγάλου πρωτοτύπου. Μόνου λοιπὸν τοῦ Μαργίτου ἐξαιρουμένου, ὃς ἀναντιρρήτως ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, πάντα τὰ λοιπὰ δυνατὸν ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινούς γραμματικούς, καὶ τινα μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ἀλεξανδρινούς, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 15—16) ἐλέγομεν. "Ὅλως δέ, κατὰ τὸν ἀνώνυμον τοῦ ποιητοῦ βιογράφου, "οὐδὲν αὐτοῦ θετέον ἔξω τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας· ἀλλὰ καὶ "τοὺς Ὑμνοὺς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰς αὐτὸν φερομένων ποιημάτων ἡγητέον "ἀλλότρια καὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς δυνάμεως ἔνεκα."¹

Γνήσια λοιπὸν τοῦ Ὀμήρου ποιήματά εἰσι τὰ δύο μεγάλα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, τὰ ἀρχαιότατα Ἑλληνικὰ συγγράμματα, καὶ ἅμα τὰ τελειότατα πρότυπα, καθ' ἃ πολλὰ ἐφεξῆς μέχρι καὶ νῦν ποιηθέντα, Ἑλληνικά τε καὶ μὴ, τὰ μὲν μᾶλλον, τὰ δὲ ἥττον, ἀπελείφθησαν ἐκείνων, ὡς εἶπε περὶ Ὀμήρου ὁ Ῥωμαῖος Πατέρκουλος· Neque ante illum quem ille imitaretur, neque post illum qui eum imitari posset, inventus est.—Περὶ τῶν δύο τούτων μεγάλων τοῦ Ὀμήρου ποιημάτων πραγματευσόμεθα εὐθὺς ἐφεξῆς, διὰ μακροτέρων, ὡς εἰκός, τὰ περὶ τούτων ἐξετάζοντες, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τῆς Ἰλιάδος, ἔπειτα δὲ τὰ περὶ τῆς Ὀδυσσεΐας.

Μαργίτην, Βατραχομομαχίαν κ. τ. λ." Τὰ παρὰ Σουίδα λοιπὸν καταλεγόμενα ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι παίγνια οὐκ ἦσαν ἴδιον ποίημα, οὕτως ἐπιγραφόμενον, ἀλλὰ περιληπτικὴ τις ἐπίκλησις πάντων τῶν παιγνιωδῶν ποιημάτων, ἃ τῷ Ὀμήρῳ ἀνεφέροντο.—Ἴδε καὶ Φαβρικ. Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 384.

¹ Ἴδε Βιογράφ. σελ. 29, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Δ'.

Ὅμηρου Ἰλιάς.

1) ἐπιγραφὴ καὶ ὑπόθεσις.—2) ἀρχαιότης καὶ διαίρεσις εἰς 24 ῥαψωδίας.—3) ἀνά-
λυσις κατὰ ῥαψωδίαν ἐκάστην.—4) Συμπέρασμα, ἐν ᾧ περὶ τῶν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ἐξηγ-
μένων κανόνων τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, περὶ σχεδίου τοῦ ποιήματος, περὶ χαρακτήρων τῶν
ἐν αὐτῷ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ περὶ χρονολογίας αὐτοῦ.

“Καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς Βασιλικὸν πρᾶγμα ἡ Ὅμηρου
ποίησις, καὶ μάλιστα ἡ Ἰλιάς.”—Εὐστάθιος:

Ἰλιάδα ἐπέγραψεν ὁ Ποιητὴς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ποίημα, ὡς ἐξιστο-
ροῦν τὰς περὶ τὴν Ἰλιον μάχας καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν δεινὰ, ὅσα οἶτε Ἕλληνες
καὶ οἱ Τρῶες ἔπαθον. Καίτοι δὲ τῶν δεινῶν τούτων αἰτίαν προαναγγέλλει
τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ πανταχοῦ δείκνυται φιλοαχιλλεύς, καὶ ἐν γένει
τὸν Ἀχιλλέα παρίστησιν ἥρωα τοῦ ποιήματος, ὅμως οὐκ ἐπιγράφει ἐξ αὐτοῦ
τὸ ποίημα Ἀχιλλείαν, ὡς ἐπέγραψε τὸ δεύτερον Ὀδύσειαν ἐκ τοῦ ἐν
ἐκείνῳ ἥρωος· διότι ἐκεῖ μὲν ἥρωος τοῦ ποιήματος μόνος ἐστὶν ὁ Ὀδυσσεύς,
καὶ μόνος οὗτος φαίνεται καταδιωκόμενος καὶ πάσχων, καὶ τῶν κινδύνων καὶ
τῶν παθημάτων ὑπερισχύων θείᾳ συνάρσει, καὶ ἐπὶ τέλους θριαμβεύων·
δι' ὃ ἐν ἀρχῇ τῆς Ὀδυσσεΐας ὁ Ποιητὴς ἐπικαλεῖται τὴν Μοῦσαν, ὅπως
ἐξιστορήσῃ τὰ περὶ τὸν

. . . . . πολύτροπον ἄνδρα, δὲ μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν,
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω,
πολλὰ δ' ὄγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὄντα κατὰ θυμόν,
ἀρνύμενος ἴν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἐταίρων.

Ἐν τῇ Ἰλιάδι ὅμως, οὔτε μόνος ἥρωος ἐστὶν ὁ Ἀχιλλεύς, οὔτε μόνος φαίνεται
κινδυνεύων καὶ πάσχων· ἀλλὰ πολλοὶ μὲν οἱ ἥρωες, ἐν οἷς ἐξέχει ὁ Ἀχιλ-
λεύς, κοινὰ δὲ τὰ ἐκ τῆς μῆνιδος αὐτοῦ προελθόντα δεινὰ πᾶσι τοῖς περὶ τὴν

Ἴλιον μαχομένους Ἑλλησί τε καὶ Τρωσίν, ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης βουλῆς τοῦ Διὸς ἐπιβαλλόμενα πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδικηθέντος καὶ μηνίσαντος ἥρωος· ὅθεν ἱστορῶν ὁ Ποιητὴς τὴν διὰ τοῦ ὀνείρου ἀπάτην τοῦ Ἀγαμέμνονος λέγει·

νήπιος· οὐδὲ τὰ ἤδη ἄρα Ζεὺς μῆδετο ἔργα·
θήσειν γὰρ ἔτ' ἐμελλεν ἐπ' ἄλγεά τε στοναχάς τε
Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι διὰ κρατερὰς ὕμνιν·¹

Κοινὰ λοιπὸν τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δεινὰ Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι κοινῇ καὶ τοῦ τὰ δεινὰ ταῦτα ἐξιστοροῦντος ποιήματος ἢ ἐπιγραφή Ἰλιάδος, τοῦτ' ἔστι διήγησις τῶν περὶ τὴν Ἴλιον γενομένων, ἢ ἄλλως "τὰ Τρωϊκά," ὡς εἶπεν ὁ Εὐστάθιος.²

Περὶ δὲ τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἰλιάδος ἠμφισβήτησαν μὲν τῶν νεωτέρων τινές, προσπαθοῦντες νὰ συμβιβάσωσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην πρὸς τὰς ἐαυτῶν ἀλλοκότους δόξας, ἀντὶ νὰ πράξωσι τὸ ἀνάπαλιν, οὐδεμία ὅμως δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ποία τίς ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ὅταν τις μετὰ προσοχῆς ἀναγνῶ τὴν τε πρότασιν τοῦ ποιήματος, καὶ αὐτὸ τὸ ποίημα διαμπερές. Ἐν μὲν οὖν τῇ προτάσει δεικνύων ὁ Ποιητὴς καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ποιήματος λέγει·

Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἀϊδὶ προΐαψεν
ἥρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι· Διὸς δὲ τελέετο βουλή,
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς·

¹ Ἰλιάδ. Β, 38—40, ἐνθα ὁ Εὐστάθιος σημειοῦται "ἐν τῷ εἰπεῖν, ὡς ἐμελλεν ὁ Ζεὺς ἄλγεά τε στοναχάς τε θήσειν Τρωσὶ καὶ Δαναοῖς, παρεμφαίνει ὁ Ποιητὴς, ὡς ἐν καταρχαῖς γέγραπται, Ἰλιάδα λέγεσθαι, ὡς περιέχουσιν μὴ μόνον τὰ τῶν Ἰλιέων, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ συμβάντα κατὰ τὴν Ἴλιον." Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπαναλαμβάνει ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι (σελ. 7—8 καὶ σελ. 169). Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ Τζέτζης ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Ἰλιάδος (σελ. 49, ἔκδ. Γοδ. Ἐρμάννου) λέγει "Εἰ δὲ τις ἔροιτο . . . διὰ τί μὴ Ἀχιλλεῖαν, ὡς Ὀδύσειαν, ἀλλ' Ἰλιάδα ἐπέγραψε τῷ ποιήματι; ἴστω ὡς μεζίνως καὶ περιοριστικῶς κακὸν τούτου τὸν ἥρωα πάλιν τιμῆ, προσάπτων αὐτῷ καὶ μόνῳ τὸ αἴτιον τῆς Ἰλιακῆς συμφορᾶς."

² "Ταύτην δὲ τὴν βίβλον συλληπτικώτερον Ἰλιάδα ἐκάλεσεν . . . ὅτι περιέχει τὰ κατὰ τὴν Ἰλιον συμπεσόντα, ἦτοι τὰ Τρωϊκά . . . Σημείωσαι δὲ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ εἰπεῖν Ὀμήρου Ἰλιάς ταυτόν ἐστι τῷ Ὀμήρου Τρωϊκά."—Προοίμ. εἰς Ἰλιάδα (ἐν τέλει).

διὰ παντὸς δὲ τοῦ ποιήματος αὕτη μόνη ἐπικρατεῖ ἢ ὑπόθεσις, καὶ εἰς μόνος διαφαίνεται σκοπός, ἢ τέλεισι τῆς βουλῆς τοῦ Διός. Τοιαύτην ἐξηγήσατο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνον τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἰλιάδος, μίαν εὐρίσκοντες ἐν αὐτῇ πράξιν, ἐν ὅλῳ, διηρημένον προσηκόντως εἰς ἀρχήν, μέσον, καὶ τέλος.¹ καὶ ἀρχὴ μὲν τῆς πράξεώς ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀχιλλέως οὐλομένη μῆνις, τέλος δὲ ὁ θάνατος τοῦ Ἑκτορος, καὶ μέσον ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου, δι' ὃν ὁ Ἥρωσ ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἐκείνην λαβὼν τὴν τιμὴν, ἣν ὁ Ζεὺς ἐβουλεύσατο ὑπὲρ αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἦν αὐτὸς ἠθέλε καὶ περιέμενε· τοῦτ' ἐστὶ πάντες οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάντες κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ν' ἀποσπάσωσιν ἐκείνου τὴν Βρυσήϊδα, καὶ μετ' ἄλλων λαμπρῶν δώρων νὰ ἐπαναγάγωσιν εἰς αὐτόν.² Ὑπόθεσις λοιπὸν τῆς Ἰλιάδος, καθ' ἃ ὁ τε Ποιητὴς ἐν τῇ προτάσει τοῦ ποιήματος λέγει, καὶ αὐτὸ τὸ ποίημα διαμπερὲς διδάσκει, ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀχιλλέως μῆνις οὐλομένη· σκοπὸς δὲ αὐτῆς τὸ διδάξαι, ὅτι μόνη ἢ θεία βουλὴ τελεῖται ἐν παντὶ πράγματι· ὁ δὲ ἀσθενὴς ἄνθρωπος πολλὰ μὲν βουλεύεται καὶ

¹ "Ὅλον δὲ ἐστὶ τὸ ἔχον ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τελευτήν" (Ἀριστοτ. περὶ ποιητ. κεφ. 7)· ἐν δὲ τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐν παραδείγμασιν ἐρμηνεύων λέγει· "Διὸ πάντες εὐλοκασίᾳ ἀμαρτάνειν, ὅσοι τῶν ποιητῶν Ἡρακλήϊδα καὶ Θησηϊδα καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν· οἴονται γάρ, ἐπεὶ εἰς ἦν ὁ Ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν. Ὁ δ' Ὀμηρὸς ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρει, καὶ τοῦτ' εἶκοι καλῶς ἰδεῖν, ἦτοι διὰ τέχνην ἢ διὰ φύσιν. Ὀδύσειαν γάρ ποιῶν οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα, ὅσα αὐτῷ συνέβη, . . . ἀλλὰ περὶ μίαν πράξιν, οἴαν λέγομεν, τὴν Ὀδύσειαν συνέστησεν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἰλιάδα." Καὶ ἐν κεφαλαίῳ 23 λέγει περὶ τούτου. "Διὸ, ὥσπερ εἶπομεν ἤδη, καὶ ταύτῃ θεσπέσιος ἂν φανείη Ὀμηρὸς παρὰ τοὺς ἄλλους, τῷ μὴδὲ τὸν πόλεμον, καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐπιχειρήσαι ποιεῖν ὅλον . . . νῦν δ' ἐν μέρος ἀπολαβῶν ἐπεισοδίοις κέχρηται πολλοῖς κ. τ. λ." Καὶ τέλος πάντων ἐν κεφαλ. 26 λέγει· "Ταῦτα τὰ ποιήματα (ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια) συνέστηκεν ὡς ἐνδέχεται ἄριστα, καὶ ὅτι μάλιστα μιᾶς πράξεως μίμησις."

² "Ὅτι τοιαύτη ἦν τοῦ Ἀχιλλέως ἢ βουλή καὶ ἢ προσδοκία, ἱκανῶς δηλοῦται ἐκ τε τῶν λόγων αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα "δημοβόρος βασιλεύς, ἐπεὶ οὐτιδανοῖσιν ἀνάσσεις," καὶ ἐξ ὧν λέγει πρὸς τὸν Πάτροκλον, ἀποστέλλων αὐτὸν εἰς τὴν μάχην (Ἰλ. Π, 85)—

Ἦς ἂν μοι τιμὴν μεγάλην καὶ κῦδος ἄρῃαι
πρὸς πάντων Δαναῶν· αὐτὰρ οἱ περικαλλέα κούρην
ἂψ ἀπονάσσωσι, προτὶ δ' ἀγλαὰ δῶρα πόρωσιν.

Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐφεξῆς (κεφάλ. Γ) ἐκτενέστερον, ἐξετάζοντες τὴν περὶ Ἰλιάδος εἰσαγωγὴν τοῦ Ἀγγλοῦ ἱστορικοῦ Κυρίου Grote.

πράττει, ἀλλ' αἱ βουλαὶ καὶ πράξεις αὐτοῦ ὑπέικουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἀκαταμαχήτους καὶ ἀνυπερβλήτους βουλάς τῆς θεότητος· καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.¹

Ὅτι δὲ ἡ Ἰλιάς ἀρχαιότερόν ἐστι τῆς Ὀδυσσεΐας ποίημα, καὶ τὸ πρῶτιστον ὧν ἔχομεν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, πάντες ὁμολογοῦσι σχεδὸν οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοί, ὡς ἐφεξῆς ἐν τῷ περὶ Ὀδυσσεΐας λέγομεν ἐκτενέστερον² καὶ δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι οὐ μόνον τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐγνωσμένων ἀρχαίων συνταγμάτων, μόνῃς ἐξαιρουμένης

¹ Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τῆς Ἰλιάδος ἡ πρότασις διττῶς ἐρμηνεύεται. Γενικώτερον μὲν παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις τὸ "Διὸς δὲ τελείετο βουλή" λαμβάνεται παρενθετικῶς, συναπτομένου τοῦ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ "ἐξ οὗ . . . διαστήτην" πρὸς τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ "ἄειδε," ἢ κατ' ἄλλους πρὸς τὰ μετὰ τοῦτο ῥήματα ἔθηκε, προΐαψε, τεύχε. Ὁ δὲ Ἀριστάρχος, ὡς λέγεται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις (Ἰλ. Α, 5—6), ἄλλως ἔγραφε καὶ ἠρμήνευε τοῦτο, στίζων μὲν ἐν τῷ "οἰωνοῖσι τε πᾶσι," συνάπτων δὲ τὸ "Διὸς δὲ τελείετο βουλή" πρὸς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον "ἐξ οὗ . . . διαστήτην" τοῦτ' ἐστὶ—ἐτελέσθη δὲ ἡ τοῦ Διὸς βουλή, ἣν ἐποιήσατο ἐξ οὗ χρόνου διέστησαν κ. τ. λ.—Ταύτη τοῦ Ἀριστάρχου τῆ γνώμη ἐπόμενος καὶ ὁ Ἄγγλος Granville Penn ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι—"An Examination of the Primary Argument of the Iliad. London, 1821"—ἀποφαίνεται (ἐν κεφ. Ε' καὶ ΣΤ'), ὅτι ἡ τῆς Ἰλιάδος ὑπόθεσις συνίσταται κυρίως ἐν τῷ "Διὸς δὲ τελείετο βουλή." Καὶ ὁ σεβάσμιος δὲ συμπολίτης αὐτοῦ W. Trollope ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη ἀρίστη ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος τὴν Ἀριστάρχειον γραφὴν προτιμᾷ, ἰκανὰ λέγων ἐν τε τοῖς προλεγομένοις καὶ ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ κειμένου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης τοῦ Κυρίου G. Penn. Κατὰ δὲ ταύτην τὴν ἔκδοσιν καὶ ἡμεῖς ἐγράψαμεν τοὺς πρὸ μικροῦ παρατεθέντας στίχους ἐκ τῆς προτάσεως τῆς Ἰλιάδος. Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ τῆς γραφῆς, ἀναντιρρήτῳ ἐστὶ, νομίζω, ὅτι διὰ παντὸς τοῦ ποιήματος τοῦτο φαίνεται σκοπῶν ὁ Ποιητής, τὸ δεῖξαι μίαν μόνην ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις πράξεσι τελουμένην βουλήν, τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τοιοῦτος διαφαίνεται ὁ σκοπὸς τοῦ Ποιητοῦ, ὡς ἐφεξῆς ἐν τοῖς περὶ Ὀδυσσεΐας λέγομεν. Τοιοῦτον καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν τέλει τοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα προοιμίῳ ἐρμηνεύει τὸν σκοπὸν τοῦ Ποιητοῦ, "τὸ εἰπεῖν ὅσα κακὰ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιδος καὶ οἱ Τρῶες καὶ οἱ Ἕλληες ἔπαθον κατὰ τινα εἰμαρμένην."

² Ὑπὲρ τὸν δέ, ὡς φαίνεται, παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς καὶ τινες δοξάζοντες, ὅτι ἡ Ὀδύσεια ἦν ἀρχαιότερα τῆς Ἰλιάδος· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λουκιανὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐρωτήσῃ καὶ περὶ τούτου τὸν Ποιητήν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 15) εἶδομεν· ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις εὐρέθησαν οἱ οὕτω δοξάσαντες, ὡς ὁ Γηράρδος Κροΐσιος, περὶ οὗ ἐφεξῆς (κεφ. Γ') λέγομεν.

τῆς Πεντατεύχου καὶ τινων ἄλλων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς, ἀρχαιότατόν ἐστιν ἡ Ἰλιάς¹ διότι τὰ εἰς ἀρχαιοτέρους ποιητάς, οἳ λέγονται Ὀρφεὺς καὶ Λίνος καὶ Μουσαῖος καὶ ἄλλοι, ἀποδιδόμενα ποιήματα, τὰ μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκείνων κατελθόντα, ὑπὸ πάντων ἐξελέγχονται μεταγενέστερα ὄντα καὶ ψευδεπίγραφα. Καὶ ὁ μὲν ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος κατέλιπεν αὐτὴν ἐν καὶ ἀδιαίρετον ποίημα, συγκείμενον ἐκ στίχων 15,680 περίπου, ὡς νῦν ὑπάρχει· οἱ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοί, καὶ ἰδίως ὁ Ἀρίσταρχος, ὡς οἱ πλείστοι λέγουσι, διεῖλον αὐτὴν εἰς 24 βιβλία ἢ ραψωδίας, ἐπιγράψαντες ἐκάστη ἐν τῶν ἀλφαβητικῶν γραμμάτων, καὶ ἅμα ἐμέτρως τε καὶ πεζῶς τὴν ἐκάστης ὑπόθεσιν, πρὸς εὐκολίαν τῶν ἀναγινωσκόντων.² Τοῦτο διδάσκουσιν ὁ τε Ψευδο-Πλούταρχος ἐν τῷ Β' περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου (§ 4) καὶ ὁ Εὐστάθιος λέγων· “Ἐν μὲν τι σῶμα” συνεχῆς διόλου καὶ εὐάρμοστον ἢ τῆς Ἰλιάδος ποιήσις· οἱ δὲ συνθέμενοι ταύτην *κατ' ἐπιταγῆν, ὡς φασί, Πεισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου*

¹ Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἐξῆς (κεφάλ. ΣΤ') διὰ μακροτέρων ἐξεταζόμενα.

² Οἱ μὲν πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἀναφέροντες μέρη τινὰ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐπιγράφουσιν αὐτὰ κατὰ τὴν ἐν αὐτοῖς περιεχομένην ὑπόθεσιν, Νεῶν Κατάλογον, Διομήδους ἀριστείαν, Λύτρα, Πατρόκλειαν, Κυκλωπίαν, Νεκύϊαν, Μνηστήρων φόνον κ. τ. λ. οἱ δὲ μετὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς πάντοτε καὶ ἀναφέρουσι καὶ ἐκδιδοῦσι ταῦτα κατὰ τὴν Ἀριστάρχου διαίρεσιν, πανταχοῦ ἐπικρατήσασαν. Μόνη δὲ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ R. P. Knight γενομένη ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἐν ἐνὶ καὶ ἀδιασπάστῳ σώματι ἐκατέρας, ὅπως δῆθεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ, πανταχοῦ παρεμβεβλημένου τοῦ διγύμματος, καί, τὸ πάντων τολμηρότατον, δισχιλίῳν περίπου στίχων ἀποκοπέντων, ἄλλου ἄλλοθεν, ὡς δῆθεν οὐχ Ὀμηρικῶν. Ἡ ἔκδοσις αὕτη φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν—Carmina HomERICA, Ilias et Odyssæa, a Rhapsodorum interpolationibus repurgata, et in pristinam formam quatenus cognosci licuit, etc. etc. opera et studio Richardi Payne Knight. Londini 1808, καὶ ἐν δευτέρῳ ἐκδόσει 1820.—Οὐδὲν θαυμαστόν, ὅτι ἡ ἰδιότροπος αὕτη ἔκδοσις οὐ μόνον μμητῆς, ἀλλ' οὐδ' ἐπαινέτας εὔρεν οὐδαμοῦ, οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς τοῦ ἐκδότου συμπολίταις· οἱ κατεδίκασαν τὴν τοιαύτην τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἔκδοσιν, ὅσα δικαίως ἐπήνεσαν μετὰ πάντων τῶν λογίων τὰ ἀληθῶς ἀξιέπαινα τοῦ ἐκδότου Προλεγόμενα εἰς Ὀμηρον, ἃ καὶ ἰδίᾳ ἐξεδόθησαν ἐν Δειψία ὑπὸ F. E. Ruhkopf.—Ἴδε περὶ τούτου W. Trollope's Preliminary Observations in Iliad, p. 30.—Gladstone's Studies on Homer, etc. Prolegomena, p. 45· ἐτι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων K. Ἀσωπίου καὶ K. Οἰκονόμου σημειωθέντα, ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρπθ'), ὑπὸ δὲ τοῦ δευτέρου ἐν τῷ περὶ γνήσιας προφορᾶς τῆς Ἑλλην. γλώσσης (σελ. 214, σημ. α').

“ Γραμματικοί, καὶ διορθωσάμενοι κατὰ τὸ ἐκείνοις ἀρέσκον, ὧν κορυφαῖος ὁ
 “ Ἀρίσταρχος καὶ μετ’ ἐκείνον Ζηνόδοτος,¹ διὰ τὸ ἐπίμηκες καὶ δυσεξιτήτων,
 “ καὶ διὰ τοῦτο προσκορές, κατέτεμον αὐτὸ εἰς πολλά· καὶ τὰ τοιαῦτα τμήματα
 “ . . . ἔκριναν σεμνὸν ὀνομάσαι τοῖς ὀνόμασι τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων
 “ τῆς ἀνθρωπίνης ἐναρμονίου φωνῆς.”² Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν διαίρεσιν
 ἐξετάσομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι περιεχόμενα, ὅπως εὐκολώτερον

Ὁ δὲ Κύριος Em. Egger δις κατέκρινε τὴν ἔκδοσιν ἐκείνην· πρῶτον μὲν ἐν τῷ Essai sur l’Histoire de la Critique chez les Grecs (p. 514) λέγων· “ C’était donc une idée malheureuse que celle de l’Anglais P. Knight, qui fit imprimer à la fin du dernier siècle, selon l’orthographe prétendue contemporaine, un Homère purgé des interpolations, c’est-à-dire raccourci de plusieurs milliers de vers,” ἔπειτα δὲ καὶ ἐν τῷ Mémoires de Littérature ancienne (p. 94), ἔνθα λέγει· “ Il n’est pas un seul vers des épopées Homériques qui ne doive être conservé avec respect, et c’est une étrange erreur que celle de l’Anglais P. Knight, qui, sous prétexte de purger le texte Homérique des interpolations bien constatées, en publia naguère une édition diminuée de quelques mille vers, et rendue illisible par l’emploi d’une orthographe laborieusement archaïque.”

¹ Οὐ τὸν Ἐφέσιον λέγει, τὸν πρῶτον ἐν τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς διορθωτῶν τοῦ Ὀμήρου, διότι οὗτος ἦν προγενέστερος τοῦ Ἀριστάρχου, ἀλλὰ τὸν Ἀλεξανδρέα Ζηνόδοτον, ὃς ἦν μεταγενέστερος τοῦ Ἀριστάρχου, καὶ ἅμα ἀντίζηλος αὐτῷ, ὡς ἀνήκων εἰς τὴν Περγαμηνὴν σχολήν· δι’ ὃ καὶ ἔγραψε βιβλίον “ πρὸς τὰ ὑπ’ Ἀριστάρχου ἀθετούμενα,” ὡς λέγει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ζηνόδοτος Ἀλεξανδρεύς).

² Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι, σελ. 5. Σημειωτέον δέ, ὅτι αἱ ἐν τοῖς δυσὶν ἄστερίσκοις περιεχόμεναι ἐννέα λέξεις—κατ’ ἐπιταγήν, ὡς φασι, Πεισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου—ἡμαρτημένως παρεντέθενται ἐν τῷ Εὐσταθίου κειμένῳ ὑπὸ τινος τῶν ἀντιγραφῶν, οἴκοθεν παρεμβάλλοντος αὐτάς, ὡς ἐγὼ νομίζω· διότι ἀδύνατον ἐστὶν ὑπολαβεῖν, ὅτι ὁ Εὐστάθιος, ὁ μεγίστην ἔχων τῆς τε Μυθολογίας καὶ τῆς Ἱστορίας γνῶσιν, ὡς διὰ παντὸς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου καταφαίνεται, ὑπέπεσεν εἰς τὸ προφανέστατον ἀμάρτημα τοῦ νὰ ὀνομάσῃ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς γραμματικοὺς Ἀρίσταρχον καὶ Ζηνόδοτον συγχρόνους τῷ Πεισιστράτῳ, ὡς κατ’ ἐπιταγήν ἐκείνου διορθώσαντας τὴν Ἰλιάδα. Ἀπορον δὲ τὸ τοῦ αἰοδίου Κοραῆ, ὅτι τὰ τοῦ Εὐσταθίου ταῦτα προτάξας ἐν τῇ Βολισσίνῃ ἐκδόσει τῆς Ῥαψωδίας Α, οὐ διέγραψε τὰς προσημειωθείσας ἐννέα λέξεις, ὡς ἀλλοτρίας τοῦ πολυμαθοῦς τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπισκόπου. Καὶ ὀληθὲς μὲν, ὅτι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἀμάρτημα εὔρηται ἀπαράλλακτον καὶ παρὰ τῷ σχολιαστῇ Διονυσίῳ τοῦ Θρακός, ὡς ἐφεξῆς (κεφάλ. Η) ὀψόμεθα· ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου σχολιαστοῦ οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν (ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω) πρὸς τὰ τοῦ Εὐσταθίου· ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἐκείνου ληφθεῖσαι αἱ κατ’ ἐμὲ ὑποπτοὶ καὶ ὀβελιστέαι λέξεις παρενεβλήθησαν ἐν τοῖς τοῦ Εὐσταθίου, ὡς δῆθεν ἐρμηνεύουσαι τὸ λεγόμενον.

κατανοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὰ ἐφεξῆς ἐκτεθησόμενα περὶ τοῦ σχεδίου αὐτῆς, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ περιγραφομένων ἡθῶν καὶ χαρακτήρων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐντὸς τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ὀρίων τῆς παρούσης ἱστορικῆς πραγματείας δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΙΛΙΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΡΑΨΩΔΙΑΣ.

Ραψωδία Α.

Δοιμός. Μῆνις.

Εὐθὺς ἐν τῇ προτάσει τοῦ ποιήματος, τῇ ἐν τοῖς πρώτοις ὀκτὼ στίχοις τεχνικώτατα περιεχομένη, ἐπικαλεῖται ὁ Ποιητὴς τὴν Μοῦσαν, ἵνα ψάλῃ τὴν ὀλεθρίαν τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν, ἐξ ἧς τοσαῦτα ἐγένοντο κακὰ τοῖς Ἑλλησι κατὰ θεῖαν βουλήν, καὶ ἅμα δηλοῖ τὴν τε ὑπόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ποιήματος, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν. Πρὸς δὲ τὴν ἐπὶ κλησιν ταύτην οἶον ἀποκρινομένη ἡ Μοῦσα ἄρχεται τῆς διηγήσεως ἐκ τοῦ ἐννάτου στίχου, λέγουσα τάδε.¹

Χρύσης ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερεὺς ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, πολλὰ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ δῶρα, καὶ τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον μετὰ κλάδων ἰκετηρίων ἐν χερσίν ἔχων, ὅπως λυτρώσῃ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Χρυσήϊδα, αἰχμαλωτισθεῖσαν μετ' ἄλλων

¹ Σημειωτέον, ὅτι ἡ τῶν Μουσῶν ἐπὶ κλησις ἐξάκις μὲν γίνεται ἐν τῇ Ἰλιάδι (Α, 1, Β, 484 καὶ 761. Α, 218. Ξ, 508, καὶ Π, 112), ἅπαξ δὲ μόνον ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα (ἐν ἀρχῇ). Ἐξ Ὀμήρου δὲ παρέμεινεν ὡς ἀπαράβατος κανὼν πᾶσι τοῖς ἐπικοῖς ποιηταῖς ἡ τοιαύτη ἐπὶ κλησις. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο σημειωτέον, ὅτι ἡ ἐπὶ κλησις οὐκ ἔστιν, ὡς φαίνεται, ὑποχρεωτικὴ ταῖς θυγατράσι τοῦ αἰγιόχου Διός· διότι πολλάκις κακῇ τῶν ἐπικαλουμένων μοίρᾳ μακρὰν πον διατρίβουσαι,

ἢ κατὰ Πηνειῶ καλὰ τέμπεα ἢ κατὰ Πίνδω,

ὡς εἶπεν ὁ Θεόκριτος, ἢ ἀλλαγῶν πον τῶν πολλῶν ἐνδιδαιτημάτων, ὅσα οἱ ποιηταὶ δεδώκασιν αὐταῖς, οὐκ εἰσακούουσι τῆς ἐπικλήσεως· καὶ τότε δὴ φαίνονται ἄλλαι τὸν Ποιητὴν ἐμπνέουσαι Μοῦσαι, αἱ ὑπὸ τοῦ εὐφροῦς ποιητοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἰακώβου Ῥίζου τοῦ Νερούλου, ἐπονομασθεῖσαι πον τετραπόδαροι τῆς Ἀρκαδίας Μοῦσαι.

παρθένων ἐν τῇ ἀλώσει τῆς πόλεως Χρύσης, καὶ δεδομένην γέρας τῷ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ἕλληνας τὴν ἱκεσίαν δεξάμενοι ἐπευφήμησαν ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῶν δώρων καὶ τῆς λυτρώσεως τῆς κόρης· ὁ δὲ Ἀτρείδης Ἀγαμέμνων ὀργισθεὶς ἀπέπεμψεν ὑβριστικῶς τὸν ἱερέα, ὃς μακρὰν ἀπελθὼν τῶν πλοίων ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίληψιν τοῦ θεοῦ, ᾧ ὑπηρετεῖ, ὅπως διὰ τῶν βελῶν τοῦ θεοῦ πληρώσωσιν οἱ Ἕλληνας τὰ δάκρυα αὐτοῦ. Ὁ Ἀπόλλων ὑπακούει τῆς δεήσεως, καὶ πλήρης θυμοῦ καταβαίνει φοβερός καὶ τρομερός ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ἐν πανοπλίᾳ καθήμενος δὲ ἀπέναντι τῶν νεῶν ἐκτοξεύει τὰ θανατηφόρα βέλη αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵπερ ἐπὶ ἑννέα ἡμέρας ἐπάλληλοι πίπτουσι θύματα τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἀχιλλεὺς συγκαλεῖ τὴν δεκάτην ἡμέραν εἰς συνέλευσιν τὸν λαόν, καὶ προτείνει νὰ ζητηθῇ διὰ τίνος μάντεως ἢ αἰτία τῆς καταστρεπτικῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ μόλις ἀποφνηαμένου τοῦ Κάλχαντος, ὅτι αἰτία ἐστὶν ἡ ὑβριστικὴ τοῦ ἱερέως ἀποπομπὴ καὶ ἡ μὴ ἀπόλυσις τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ὁ Ἀγαμέμνων ἐξανίσταται πλήρης θυμοῦ· καὶ τὸν μὲν μάντιν ὑβρίζει, ὡς αἰείποτε κακὰ μαντεύμενον αὐτῷ, τὴν κόρην ὅμως ὑπισχνεῖται νὰ ἀποδώσῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τοῦ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἄλλο γέρας ἀντάξιον. Τοῦτ' ἀκούσας ὁ Ἀχιλλεὺς, καὶ ὑποπτέυσας, ὅτι διανοεῖται νὰ λάβῃ εἰς ἀνταλλαγὴν τὴν Βρισηίδα, ἣν αὐτὸς εἶχε λαβὼν γέρας (διότι ἄλλα πρὸς διανομὴν λάφυρα οὐχ ὑπῆρχον), ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος σαφεστέραν περὶ τοῦ πράγματος ἐξήγησιν· ἐκεῖνος δὲ ἄνευ δισταγμοῦ ἀποκρίνεται, ὅτι ἀπαιτεῖ εἰς ἀνταλλαγὴν μίαν τῶν ἤδη δεδομένων παρθένων, καὶ ὀνομαστὴ τὴν Βρισηίδα, ἣν ἐπὶ τέλους ἀπειλεῖ ὅτι αὐτὸς ἐλθὼν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως ἀφαιρήσεται. Ἀνάπτει τότε ὑπὸ θυμοῦ ὁ Ἀχιλλεὺς· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν βουλευέται νὰ ἐλκύσῃ τὸ μέγα ξίφος αὐτοῦ, καὶ νὰ διαπεράσῃ τὸν Ἀτρείδην· ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ κατελθοῦσα οὐρανόθεν ἡ Ἀθηνᾶ συμβουλεῖ αὐτὸν νὰ μὴ ἐξελκύσῃ τὸ ξίφος, ἀλλὰ διὰ λόγου μόνου νὰ ὀνειδίσῃ τὸν ἀδικούντα, ὑποσχομένη, ὅτι μετανοήσῃ ποτὲ ὁ Ἀγαμέμνων, καὶ πάμπολλα δῶρα ἀνταποδοθήσονται αὐτῷ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ὕβρεως. Πείθεται λοιπὸν τῇ θεᾷ ὁ Ἀχιλλεὺς· καὶ τὸ μὲν ξίφος ἀθις ἀπωθεῖ εἰς τὴν θήκην, πρὸς δὲ τὸν Ἀγαμέμνονα λίαν ὀνειδιστικούς ἀποτείνει λόγους, ὀνομάζων αὐτὸν δημοβόρον βασιλέα, καὶ πάντας τοὺς Ἕλληνας οὐτιδανοίς, διότι ἀπαθῶς βλέπουσιν ἀφαιρούμενον ἀπ' αὐτοῦ τὸ γέρας, ὃ ἔλαβε παρ' αὐτῶν· καὶ τέλος πάντων ὀμνύει ἐπὶ τοῦ σκήπτρου, ὃ ἔφερεν, ὅτι ἀποσύρεται τοῦ πολέμου, καταλείπων τοὺς Ἕλληνας θύματα τοῦ ἀνδροφόνου Ἐκτορος, ὅπως ἐννοήσωσιν αὐτοὶ τε καὶ ὁ Ἀτρείδης, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἄριστος τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοιοῦτον ὄντα ὤφειλε νὰ τιμᾷ. Εἰς μάτην ὁ συνετὸς γέρον καὶ εὐφραδῆς δημηγῆρος Νέστωρ συμβουλεῖ ἀμφοτέρους πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἔριδος· οὐδεμία ἐπιγίνεται διαλλαγὴ· ἀλλ' ἡ μὲν συνέλευσις διαλύεται, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἀπέρχεται μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Πατρόκλου εἰς τὰς σκηνὰς καὶ τὰ πλοῖα τῶν Μυρμιδόνων. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγαμέμνων τὴν μὲν Χρυσίδα μετὰ τῆς προσηκούσης πομπῆς ἀποστέλλει πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς, δύο δὲ κήρυκας διατάττει νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ λαβόντες τὴν Βρισηίδα νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτῷ, ἀπειλήσας, ὅτι αὐτὸς ἐλθὼν μετὰ πλειόνων ἀφαιρήσεται τὴν κόρην, ἐὰν ὁ Ἀχιλλεὺς ἀντιστῇ. Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς οὐκ ἀνθίσταται· ἡ κόρη παραδίδεται τοῖς

κήρυξι καὶ ἀπέρχεται μετ' αὐτῶν, ἐκεῖνος δὲ στρέφει πρὸς τὴν θάλασσαν δακρύων καὶ πολλὰ πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ εὐχόμενος. Ταχέως ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, ἀκούσασα τοὺς θρήνους αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἡ Θέτις εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μαθοῦσα τῆς θλίψεως αὐτοῦ τὴν αἰτίαν παρηγορεῖ αὐτόν, καὶ ἅμα συμβουλεύει νὰ μένη μακρὰν τοῦ πολέμου, ὑπισχνουμένη, ὅτι ἀναβήσεται εἰς τὸν Ὀλύμπου, καὶ ἰκετεύσει τὸν Δία πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἡ εἰς Χρῦσῃν ἀποσταλείσα πρεσβεία ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ Ὀδυσσεῶς καταφθάνει ἐκεῖ ἡ Χρυσῆς ἀποδίδοται τῷ ἰδίῳ πατρί· ἡ θυσία ἐπιτελεῖται· ὁ ἱερεὺς ἰκετεύει τὸν θεὸν ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου λοιμοῦ, καὶ εἰσακούεται· ἡ δὲ πρεσβεία ἐπανέρχεται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Δώδεκα δὲ παρελθουσῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ὁ Ζεὺς μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν Αἰθιοπία διατρίβων οὐκ ἦν ἐν Ὀλύμπῳ, οἱ μὲν θεοὶ ἐπανέρχονται ἐκ τῆς Αἰθιοπίας εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτῶν ἐνδιαίτημα, τὸν μεγαλώνυμον Ὀλύμπου, ἡ δὲ Θέτις αὐθις ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης ἀναβαίνει εἰς τὴν ἀκροτάτην τοῦ Ὀλύμπου κορυφήν, ἔνθα μεμονωμένον ἀπὸ τῶν ἄλλων θεῶν εὐρούσα τὸν Δία, καθικετεύει γουυπετῆς περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· καὶ ὁ Ζεὺς μετὰ τινος δισταγμοῦ, οὗς ὑπαγορεύει αὐτῷ ὁ φόβος τῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπερμαχούσης Ἥρας, συγκατανεὐει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Ἀχιλλέα. Τούτου γενομένου, ἡ μὲν Θέτις ἐπανέρχεται εἰς τὴν βαθεῖαν θάλασσαν, ὁ δὲ Ζεὺς εἰς τὸ ἴδιον δῶμα, ἔνθα, παρόντων καὶ τῶν ἄλλων θεῶν, ἡ Ἥρα παραπονεῖται κατὰ τῆς ὑποσχέσεως, ἣν ἔδωκεν ὁ Ζεὺς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Ἀχιλλέως· ἀλλ' ἐπιπληχθεῖσα καὶ ἀπειληθείσα ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου αὐτῆς συζύγου δακρύει σιωπῶσα.—Ἐνταῦθα παρειαίγεται ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ τὸ ἀστεῖον τοῦ Ἡφαίστου ἐπεισόδιον· δὲ παρηγορῶν τὴν ἰδίαν μητέρα δημηγορεῖ ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν θεῶν, περιστῶν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ συμβουλεύει τὴν μητέρα νὰ μὴ ἐρεθίσῃ τὸν ὀξύχολον νεφεληγερέτην. Ἐπειτα δὲ οἰνοχοεῖ τῇ τε μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οἵπερ εὐωχηθέντες ἐν τῷ δώματι τοῦ Διὸς μέχρι ἑσπέρας, ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια ἰπνώσουτες·

Ζεὺς δὲ πρὸς ὅν λέχος ἦν Ὀλύμπιος ἀστεροπητής,
ἔνθα πάρος κοιμᾶθ', ὅτε μιν γλυκὸς ὕπνος ἰκάνοι·
ἔνθα κάθεινθ' ἀναβάς· παρὰ δὲ χρυσόθρονος Ἥρη.

Ραψοδία Β.

Ὀνειρος.—Βοιωτία, ἢ Κατάλογος τῶν νεῶν.

Τῶν ἄλλων ἀπάντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν παννύχιον κοιμωμένον, μόνος ὁ Ζεὺς ἠγρυπνεῖ, σκεπτόμενος, τίμιν τρόπον νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρὸς τὴν Θέτιν δοθείσαν ὑπόσχεσιν, καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Ἀχιλλέα, πολλῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς μάχαις καταστρεφόμενον. Πρὸς τούτο πέμπει τῷ Ἀγαμέμνονι ἀπατηλὸν ὄνειρον, δι' οὗ ἀναγγέλλει αὐτῷ, ὅτι οἱ θεοὶ ἐνδόντες εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Ἥρας ἀπεφάσισαν τὴν τῆς Τροίας ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐξοπλίσῃ τὸν στρατὸν, καὶ νὰ προσβάλῃ τοὺς Τρῶας. Ὁ

Ἄγαμέμνων ἐξεγείρεται τάχιστα· καὶ πρῶτον μὲν συγκαλεῖ γερόντων βουλήν, ἐν ἣ ἀνακοινῶν τὸν ὄνειρον συνεννοεῖται μετ' αὐτῶν ἴδια, ὅπως δοκιμάσῃ τὴν προαίρεσιν τοῦ στρατοῦ· ἔπειτα δὲ συγκαλεῖ κοινὴν συνέλευσιν, ἐν ἣ προσποιοῦμενος ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἐλπίδα περὶ ἀλώσεως τῆς Τροίας, διατάττει νὰ παρασκευασθῶσι πάντες εἰς ἀπόπλουν· καὶ ὁ μὲν λαὸς ἅπας σπεύδει εἰς προπαρασκευήν, ὅπως ἀποπλεύσωσιν εἰς τὰ ἴδια· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Νέστωρ κατὰ τὰ προσχεδιασθέντα δημηγοροῦντες ἀναχαιτίζουσιν αὐτούς. — Ἐνταῦθα παρεισάγεται τὸ γελοῖον ἐπεισόδιον τοῦ δυσειδεστάτου καὶ ἀκριτομύθου Θερσίτου, ὃν αὐθαδιάζοντα πρὸς τὸν Ἄγαμέμνονα σωφρονίζει ὁ Ὀδυσσεύς, πατάξας αὐτὸν τῷ σκήπτρῳ. — Ἐπανελθούσης δὲ τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως, διακηρύττεται ἡ ἀληθὴς θέλησις τοῦ Ἄγαμέμνονος καὶ τῶν ἀρίστων, καὶ πάντες διατάττονται νὰ δειπνήσωσι, καὶ μετὰ τὸν δείπνον νὰ ἐξοπλισθῶσιν εἰς μάχην. Ὁ λαὸς ἅπας ἀποδέχεται τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ Ἄγαμέμνονος· καὶ δειπνήσαντες, καὶ θύσαντες τοῖς θεοῖς, ἄλλος ἄλλῳ, ἐξοπλίζονται· ὁ δὲ Ἄγαμέμνων βοῶν πενταέτηρον θύσας τῷ Διί, προσεκάλεσε τοὺς ἀρίστους εἰς τὴν θυσίαν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἰστάμενος ἠύξατο περὶ ἐπιτυχίας τῆς μάχης. Περαιτωθείσης δὲ τῆς θυσίας καὶ τοῦ δείπνου, οἱ μὲν κήρυκες προσκαλοῦσι πάντας εἰς τὴν μάχην, οἱ δὲ συνέρχονται ἐν τῇ παρὰ τὸν Σκάμανδρον πεδιάδι "μυρῖοι, ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὦρη" καὶ οἱ ἡγεμόνες διακοσμοῦσι τοὺς λαοὺς ἔνθα καὶ ἔνθα, ἐν πᾶσι διαπρέποντος τοῦ Ἀτρείδου Ἄγαμέμνονος, ὃς καὶ παρίσταται

ὄμματα καὶ κεφαλὴν Ἴκελος Διὶ τερπικεράνῳ,
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.

Νεῶν Κατάλογος.

Ἐνταῦθα, παρατεταγμένων ἀπάντων εἰς μάχην, ἐξ ἧς προσεδοκᾶτο ἡ λύσις τοῦ μεγάλου δράματος, καταλληλότατα παρεμβάλλεται ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπεισόδιον τοῦ Καταλόγου τῶν νεῶν· ἐν ᾧ μετὰ πλείστης ἀκριβείας καταριθμοῦνται οὐ μόνον αἱ νῆες, ἐφ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἦλθον κατὰ τῆς Τροίας, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ἔθνων, οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, αἱ πατρίδες καὶ αἱ χῶραι, ὧν ἐτύγχανον ἄρχοντες, καὶ ὧν ἀκριβέστατα περιγράφονται αἱ θέσεις καὶ τὰ προϊόντα, καὶ εἴ τι ἄλλο ἄξιον λόγου καὶ μνήμης. Οὐδὲν τούτου ὀρθότερον, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς σειρᾶς τοῦ ποιήματος ἀπαιτουμένου· καὶ τῇ ἀληθείᾳ, εἰ ἐνλείπεν ὁ κατάλογος οὗτος, εὐλόγως ἔπρεπε νὰ κατακριθῇ ὁ Ποιητής, ὅτι πολλὰς καὶ μεγάλας ἱστορήσας μάχας, οὐδαμοῦ ἐφρόντισε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πλῆθος τῶν μαχομένων καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν. Καὶ ὅμως οἱ πλείστοι τῶν νεω-

τέρων κριτικῶν, καὶ μάλιστα οἱ Γερμανοί, τολμηρῶς ἀποκόπτουσι τοῦ ποιήματος τὸ σπουδαιότατον καὶ διδακτικώτατον τοῦτο ἐπεισόδιον, ἴδιον ἀποκαλοῦντες καὶ ἀλλότριον τοῦ Ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος ποιημάτιον, συνερράμμενον τῇ Ἰλιάδι, ὅτε ἐπὶ Πεισιστράτου διάφορα διαφόρων ραψωδῶν ποιήματα συρράφεντα ἀπετέλεσαν τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ποίημα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν νέων καὶ τολμηρῶν τούτων χωριζόντων, ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἰρήσεται τὰ προσήκοντα. Παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις οὕτως ἐτιμᾶτο ὁ Κατάλογος, ὥστε "καὶ πόλεις ἀμφισβητοῦσαι Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν ἐχρήσαντο εἰς λύσιν ἔριδος," ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος.¹ ἐπάγεται δὲ ἄλλα τε τούτου παραδείγματα, καὶ δὴ καὶ τὸ περὶ Σόλωνος ἱστορούμενον ὅτι, ἀμφισβητήσεως γενομένης Ἀθηναίους καὶ Μεγαρεῦσι περὶ Σαλαμίνας, ὁ Σόλων (κατ' ἄλλους δὲ ὁ Πεισιστράτος) κατόρθωσε ν' ἀποδοθῇ τοῖς Ἀθηναίοις ἢ Σαλαμῖς ὑπὸ τῶν δικασάντων Λακεδαιμονίων, παρεμβαλὼν ἐν τῷ καταλόγῳ τὸν πολυθρύλλητον διὰ τοῦτο γενόμενον 557^{ον} στίχον,

στήσε δ' ἄγων ἴν' Ἀθηναίων ἴσταντο φάλαγγες.²

Ὁ Στράβων θαυμάζει τὴν τάξιν τοῦ Καταλόγου τούτου λέγων "Ὅπου γὰρ χρεῖα τάξεως ὧν μέμνηται τόπων, φυλάττει τὴν τάξιν, ὁμοίως μὲν τῶν Ἑλληνικῶν, ὁμοίως δὲ τῶν ἄπωθεν . . . καὶ ἐν τῷ Καταλόγῳ τὰς μὲν πόλεις οὐκ ἐφεξῆς λέγει, τὰ δὲ ἔθνη ἐφεξῆς."³ Καὶ ὁ Ῥωμαῖος δὲ Μακρόβιος τὸν Ὀμήρου Κατάλογον παραβάλλον πρὸς τὸν τοῦ Οὐῖργιλίου, τὸν μὲν πρῶτον εὐρίσκει ἐν ἀρίστη τάξει συντεταγμένον, τὸν δὲ δεύτερον λίαν ἀτάκτως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον περιάγοντα τὸν ἀναγνώστην.⁴ Διονύσιος

¹ ἐν Ἰλιάδ. Β, σελ 263.

² Τῆς ἀμφισβητήσεως ταύτης μνημονεύων ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορ. βιβλ. Α', κεφ. 15, § 3) οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος παρεμβολῆς τοῦ στίχου τούτου, ἦν οἱ μετ' ἐκείνου, ὡς φαίνεται, ἐπεινόησαν. Ἐν δὲ τοῖς Βενετ. σχολίοις (Ιλ. Β, 557) καὶ καταδικάζεται ὡς παράλογον τὸ περὶ Σόλωνος ἱστορούμενον τοῦτο. Ἴδε καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 285), ἔτι δὲ Στράβωνα (σελ. 394) καὶ Πλούταρχον ἐν βίῳ Σόλωνος, § 10.

³ Στράβ. σελ. 27.

⁴ Macrobn. Saturn. v, 15. Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Κυρίου Γλάδστονος "Studies on Homer, etc." γινομένην παραβολὴν τοῦ Ὀμήρου πρὸς τινὰς τῶν μετ' ἐκείνου ποιητῶν (Τόμ. Γ', σελ. 500 κ. ἐξ)· ἰδίως δὲ παραβάλλει τὸν τοῦ Οὐῖργιλίου

δὲ ὁ Ἀλικαρνασσεὺς θαυμάζει τὴν τέχνην, ἐν ἣ ὁ Ποιητὴς συνύφανε καὶ συνέδεσε διὰ παραπληρωμάτων εὐφώνων τοσαῦτα κακόφωνα ὀνόματα, ὥστε νὰ φαίνωνται μεγαλοπρεπέστατα· καὶ παρατιθέμενος τοὺς πρώτους τοῦ Κατάλογου στίχους (494—501) ἐπιλέγει· “Εἰδόσι λέγων οὐκ οἶομαι πλειόνων δεῖν παραδειγμάτων ἅπας ἐστὶν ὁ Κατάλογος αὐτῶν τοιοῦτος, καὶ “πολλὰ ἄλλα, ἐν οἷς ἀναγκασθεὶς ὀνόματα λαμβάνειν οὐ καλὰ τὴν φύσιν, “ἐτέροις αὐτὰ κοσμεῖ καλοῖς, καὶ λύει τὴν ἐκείνων δυσχέρειαν τῇ τούτων “εὐμορφίᾳ.”¹

Δυνατὸν δὲ νὰ θεωρηθῇ ὁ Κατάλογος οὗτος ὡς ἐκ δύο μερῶν συγκείμενος· ὦν τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὴν ἐξαρίθμησιν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων καὶ τῶν νεῶν αὐτῶν, ἐκ Βοιωτίας γινομένης ἀρχῆς (ὅθεν καὶ Βοιωτία ἐπιγράφεται), τὸ δὲ δεύτερον τοὺς τῶν Τρώων καὶ τῶν συμμάχων. Προτέτακται δὲ αὐτοῦ ἐπίκλησις τῶν Μουσῶν, ἣ καὶ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀριθμήσεως τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων· ἣ δὲ τάξις, ἐν ἣ γίνεται ἡ ἀρίθμησις ἐστὶν ὡς ἀληθῶς θαυμαστή. Διότι ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Αὐλίδος, ἔνθα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦν συνηθροισμένος, καὶ πᾶσαν διελθὼν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς παρακειμένης Εὐβοίας, καταβαίνει ἔπειτα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Ἰουίους νήσους, ἔνθα μνημονεῖ καὶ τῆς ἀπέναντι Αἰτωλίας. Ἐκεῖθεν μεταφέρει τὸν ἀναγνώστην εἰς Κρήτην καὶ Ῥόδον καὶ τὰς περὶ αὐτὰς μικρὰς νήσους, ἔπειτα δὲ εἰς Θεσσαλίαν, ἧς ἄριστα περιγράφας τὰς πόλεις, καταπαύει τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ αὐτῆς πλευρᾷ, τῇ Μαγνησίᾳ.

Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως δὲ ταύτης ὁ μὲν Θουκυδίδης² ὑπολογίζεται τὸν

κατάλογον πρὸς τὸν Ὀμηρικὸν ἐν σελ. 504.—Οὐ μόνον δὲ ὁ Οὐίργιλιος ἐμιμήθη κατὰ τοῦτο, ὡς καὶ κατὰ πάντα, τὸν Ὀμηρον (“Ἰδε Αἰνεϊάδ. Ζ’, στ. 647 κ. ἐξ), ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι ποιηταὶ παρενέβαλον τοιοῦτους καταλόγους ἐν τοῖς ἑαυτῶν ποιήμασιν. Ὁ Εὐριπίδης παρέφρασε τὸν Ὀμηρικὸν κατάλογον ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι (στ. 164—302), καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὃ τε Οὐίργιλιος, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ὁ Στάσιος ἐν Θηβαΐδι· ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Τάστος καὶ ὁ Μίλτων.

¹ Διον. Ἀλικαρν. ἐν τῷ περὶ συνθ. ὀνομ. § 16. Φαίνεται μοι δὲ τὸ Διονυσίου τοῦτο χωρίον παρεφθαρμένον, καὶ γραπτέον, νομίζω—“ἅπας ἐστὶν ὁ Κατάλογος πλήρης αὐτῶν τοιαῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐν οἷς ἀναγκασθεὶς κ. τ. λ.”

² Ἐυγγραφ. Α’, § 10.

ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσαμένων Ἑλλήνων εἰς 102,000, τὰς μὲν ναῦς λέγων 1200, τοὺς δ' ἐν ἐκάστη ἄνδρας κατὰ μέσον ὄρον ὑπολογιζόμενος εἰς 85. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Θουκυδίδης εἶπε τὰς ναῦς 1200, στρογγύλῳ χρώμενος ἀριθμῷ, ὡς καὶ οἱ ποιηταὶ πάντες οἱ τε Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι.¹ τὸ δ' ἀκριβές, ὁ ἀριθμὸς τῶν νεῶν, ὅσος ἐν Καταλόγῳ λέγεται, ἦν 1186, καὶ οὗτος πολυπλασιαζόμενος ἐπὶ 85, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Θουκυδίδου, παράγει 100,810 τοὺς ἐπὶ Τροίαν στρατευσαμένους Ἕλληνας.² Ἐντεῦθεν, ὡς εἰκός, διάφοροι προῆλθον ὑπολογισμοὶ τῶν συγγραφέων· τινὲς δὲ καὶ ὠρίζοντο τὸν μὲν Τρωϊκὸν στρατὸν εἰς πέντε μυριάδας, τὸν δὲ Ἑλληνικὸν εἰς δώδεκα· ὁ δὲ Ἀρίσταρχος ἀναβιβάζει τοὺς Ἕλληνας εἰς δεκατέσσαρας μυριάδας καὶ δύο χιλιάδας καὶ τριακοσίους εἴκοσιν, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος.³

Περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ Καταλόγου συνέγραψαν ἰδίας πραγματείας τινὲς τῶν ἀρχαίων, οἳ περ λέγονται Δημήτριος ὁ Σκήψιος, σύγχρονος Ἀριστάρχῳ καὶ Κράτητι, ὁ συγγραφεὺς τὸν Τρωϊκὸν διάκοσμον, καὶ Μηνογένης καὶ Ἀπολλόδωρος· ἀλλ' οὐδὲν τῶν συγγραμμάτων ἐκείνων διεσώθη. Ὁ δὲ Στράβων πανταχοῦ τῆς Γεωγραφίας αὐτοῦ πιστὸν ἔχει ὁδηγὸν τὸν Ὀμηρικὸν Κατάλογον, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων μνημονεύει πολλάκις, μάλιστα δὲ ἐν βιβλίῳ ΙΓ', ἐν ᾧ περιγράφει τὴν Τροίαν καὶ τὰς ὁμόρους αὐτῇ χώρας.⁴ Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γράψαντες ἱκανὰ καὶ περὶ τοῦ Καταλόγου διέλαβον, οἱ μὲν ἀναγκαῖον τοῦ ποιήματος μέρος (οἷον πάντως ἐστὶ) καὶ γνήσιον τοῦ Ὀμήρου ἔργον ὀρθῶς τοῦτον ἐκλαμβάνοντες, οἱ δὲ τούναντίον, ὅτι ἀλλότριον καὶ προσεῖραμμένον τῇ Ἰλιάδι, κακῶς ἀποφαινόμενοι. Ἐν τούτοις λόγου ἄξιά εἰσι τὰ περὶ τοῦ Καταλόγου τούτου ἐν τῷ περὶ Ὀμήρου συγγράμματι τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος περι-

¹ Ὁ Δίσχυλος ἐν Ἀγαμέμν. (στ. 44) λέγει "στόλον Ἀργείων χιλιοναύτην" ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐν Ἀνδρομάχῃ (στ. 106) εἶπε "χιλιόναυς Ἑλλάδος ὡκὺς Ἀρης" ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Ἡλέκτρῃ (στ. 2) καὶ ἐν Ῥήσῳ (στ. 260) καὶ ἐν Ἰφιγεν. τῇ ἐν Αὐλίδι (στ. 174) καὶ ἐν Ἰφιγεν. τῇ ἐν Ταύροις (στ. 140). Οὕτω καὶ Οὐίργιλιος ἐν Αἰνείād. Β', 197, καὶ Ὁβίδιος ἐν Μεταμορφ. ΙΒ', 6.

² Ἴδε τὰ Βεν. σχόλ. (Γλ. Β, στ. 488).

³ ἐν Ἰλ. σελ. 190.

⁴ Ἴδε περὶ τούτου καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλ. σελ. 263.

εχόμενα, ἔνθα πρὸς ἐρμηνείαν καὶ δύο προστέθονται γεωγραφικοὶ πίνακες, καὶ ὀρθῶς ἐν τέλει συμπεραίνεται, ὅτι ἐκ τῆς ἐν τῷ Καταλόγῳ περιγραφῆς τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ Αἰγαίου τόπων ἱκανῶς ἀποδεικνύεται ἢ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καταγωγῆ τοῦ Ποιητοῦ.¹ Συντομώτερον δὲ διέλαβε περὶ τοῦ Καταλόγου ὁ μακαρίτης W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ· ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ὀρθῶς ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἀπομίμησις τοῦ Ὀμηρικοῦ Καταλόγου ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ποιητῶν, καὶ μάλιστα τοῦ τὰ Κύπρια ἔπη ποιήσαντος, ὡς παρενέβαλεν αὐτοῖς ὁμοιον Κατάλογον τῶν Τρωϊκῶν στρατευμάτων, σαφῶς ἀποδεικνύει δύο τινὰ· πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ ἐν τῇ Ἰλιάδι κατάλογος ἀρχαιοτάτον ἐστὶν ἔργον, ἔπειτα δὲ καὶ ὅτι ἡ Ἰλιάς ὑπῆρχε πεποιημένη πρὸ τῶν Κυπρίων ἐπῶν· διότι, κἂν ὑποτεθῇ ὑπ' ἄλλου τινός, ἢ τοῦ Ὀμήρου, συντεταγμένος ὁ νεῶν Κατάλογος, ὁ τοῦτον συντάξας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν Ἰλιάδα, εἰς ἣν προέθετο νὰ παρεμβάλῃ αὐτόν· “ Αἱ παρεμβολαὶ (λέγει) προϋποθέτουσι πάντοτε τὴν ὑπαρξίν γνησίου πρωτοτύπου κειμένου.”² Ἐν ἰδίῳ δὲ παραρτήματι ἐξετάζων ὁ αὐτὸς κριτικὸς ἀνὴρ τὴν σχέσιν τοῦ Καταλόγου πρὸς τὸ ὅλον τῆς Ἰλιάδος, ἀναιρεῖ εὐστοχῶτατα τὰς τοῦ Μυλλέρου παρατηρήσεις, ἐφ' ὧν ὁ πολὺς ἐκεῖνος φιλόλογος στηρίζει τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ὅτι ὁ Κατάλογος ἀλλότριόν ἐστὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος ἔργον.³ Ἀλλὰ καὶ ὁ Οὐόλφιος ἐνόμιζε τὸν Κατάλογον προσθήκην περιττὴν, λέγων· “ Catalogum copiarum si non legeremus, illa (philosophia) nihil, puto, omissum quereretur, etc.”⁴ Ἰκανῶς δὲ πρὸς τὰ τοῦ Οὐόλφιου ταῦτα, ὡς καὶ πρὸς τὴν ἄλλην αὐτοῦ δόξαν, ὅτι περιττὴ εἰσι προσθήκη καὶ αἱ τελευταῖαι ἐξ ῥαψωδίας τῆς Ἰλιάδος, ἀπήντησεν ὁ διάσημος συγγραφεὺς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς Χρονολογίας Κλίντων.⁵

¹ Gladstone's Studies on Homer, etc. vol. i, p. 245—63.

² W. Mure's Critical History, etc. vol. i, p. 261—4.

³ Ἴδε Ὅτι. Μυλλέρου ἱστορ. τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας κεφ. Ε' (σελ. 107 κ. ἐξ· τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ K. Hillebrand).

⁴ Προλεγόμ. εἰς Ὀμηρον, σελ. 128. Κεφ. xxix. ἐν τέλει.

⁵ Fasti Hellen., vol. i, p. 375—9· αὐτόθι δὲ ὁ Κλίντων ἀπαντᾷ προσηκόντως καὶ πρὸς τὰ ὑπὸ Μυλλέρου ἐν Αἰγυπτιακοῖς καὶ ἐν Δωριεῦσι περὶ τοῦ Καταλόγου εἰρημένα.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ Νεῶν Καταλόγου, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ, παραμβalόντες ἐνταῦθα, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον, τὴν ἀνάλυσιν τῆς Ἰλιάδος.

Ραψοδία Γ.

Ὅρκιοι. Τειχοσκοπία. Πάριδος καὶ Μενελάου μονομαχία.

Οἱ στρατοὶ ἀντιπαρατάττονται· καὶ οἱ μὲν Τρῶες ἐπέρχονται θορυβούντες, ὡς γέρανοι (ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ ἄκοσμον καὶ βαρβαρικὸν ἦθος αὐτῶν), οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν σιγῇ καὶ κόσμῳ, μένεα πνέοντες, καὶ τάχιστα διατρέχοντες τὴν πεδιάδα, ὅπως ἐπιπέσωσι τοῖς πολεμίοις. Ὁ Πάρις γαυριῶν παρίσταται πρόμαχος τῶν Τρῶων, καὶ προκαλεῖται ὑπερηφάνως τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ δειλὸς καὶ θηλυδρίας, ἅμα ἐννοήσας τὸν πολεμικὸν Μενέλαον, ὡς λέοντα κατ' ἐλάφου ἀντεπεξεληθόντα, ἀποσύρεται τρέμων εἰς τὸν ὄμιλον τῶν ἀγεράχων Τρῶων· ἐπιπληττόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Ἐκτορος αἰσχύνεται, καὶ ἰπισχνεῖται νὰ μονομαχήσῃ πρὸς τὸν Μενέλαον ὑπὲρ τῆς Ἑλένης. Τότε ὁ Ἐκτωρ παραστὰς ἐν μέσῳ τῶν ἀντιπάλων στρατῶν προκηρύττει ἀμφοτέροις τὴν περὶ μονομαχίας ἀπόφασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ Μενέλαος προθυμότατα ταύτην ἀποδεχόμενος ἀπαιτεῖ προηγουμένως τὴν ἔνορκον συγκατάθεσιν τοῦ γέροντος Πριάμου. Ἐν ᾧ δὲ παρασκευάζονται ἑκατέρωθεν τὰ τῆς θυσίας, ἐν ἣ ἔμελλον νὰ δοθῶσιν οἱ ὅρκιοι, ὁ γέρον Πριάμος ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐπισκοπῶν τὸν στρατὸν τῶν Ἑλλήνων, προσκαλεῖ παρ' ἑαυτῷ τὴν Ἑλένην, καὶ ἐρωτᾷ περὶ τινῶν ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, οὓς βλέπει διακρινομένους ἐν τοῖς ἄλλοις· ἐκείνη δὲ λέγει πρὸς αὐτόν, ὅτι οἱ διακρινομένοι οὗτοι ἦσαν ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Αἴας, καὶ ὁ Ἰδομενεύς. Μεταξὺ δὲ θαυμάζοντος τοῦ Πριάμου τοὺς ἄνδρας τούτους, ἐφίσταται ὁ κήρυξ, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ καταβῆ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ νὰ ὀρκισθῆ. Ὁ γέρον καταβαίνει περίφοβος· καί, γενομένων τῶν ὅρκων, ὁ μὲν Ἐκτωρ καὶ ὁ Ὀδυσσεύς διαμετροῦσι τὸν τόπον τῆς μονομαχίας, καὶ ὀρίζουσιν διὰ κλήρου τὸν πρῶτον ἀφήσοντα κατὰ τοῦ ἑτέρου τὸ ἔγχος· οἱ δὲ ἀντίπαλοι προέρχονται εἰς τὸ μέσον τῶν διεστώτων στρατῶν, μετὰ θάμβους ἀναμενόντων τὸ πέρας τῆς μονομαχίας, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ ἀποφασισθῆ ἡ τύχη αὐτῶν. Πρῶτος ὁ Πάρις, λαβὼν ἐκ τοῦ κλήρου τὸ δικαίωμα, βάλει τὸν Μενέλαον· ἀλλ' ἡ βολὴ ἀποτυγχάνει, προσβαλόντος τοῦ ἐγχους ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ ἀντιπάλου, καὶ τῆς αἰχμῆς ἀναγναμφθείσης. Δεύτερος τότε βάλει τὸν Πριαμίδην ὁ Μενέλαος, καὶ τὸ ἔγχος αὐτοῦ διαπεράσαν τὴν τε ἀσπίδα καὶ τὸν θώρακα, ἤφατο τοῦ χρωτός· ἀλλ' ὁ Πάρις μικρὸν ἐκκλίνας ἀπέφυγε τὸν θάνατον· ὁ δὲ Μενέλαος ὄρμη κατ' αὐτοῦ ξιφῆρης· καὶ βάλει μὲν αὐτὸν κατὰ κεφαλὴν, ἀλλὰ τὸ ξίφος τριχθὰ καὶ τετραχθὰ συντριφθὲν ἐπὶ τῆς κόρυθος τοῦ ἀντιπάλου ἐκπίπτει τῆς χειρὸς τοῦ Μενελάου. Καταφεύγει λοιπὸν εἰς τὴν δύναμιν τῶν χειρῶν, καὶ σῦρει τὸν Πάριν ἀπὸ τῆς κόρυθος, ἢ

ἀποσπασθεῖσαν ῥίπτει πρὸς τοὺς Ἕλληνας· καὶ ἐν ᾧ ἐτοιμάζεται νὰ τελειώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἀντιπάλου διὰ τοῦ σιδηροῦ ἔγχους, ἢ Ἀφροδίτῃ ἀρπάσασα τὸν ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενον μεταφέρει αὐτὸν εἰς τὸν θάλαμον κακῶς ἔχοντα· καὶ παραστᾶσα ἡ Ἑλένη ὀνειδίζει τὸν Πάριν ἐπὶ ἀνανδρίᾳ· ὁ δὲ Μενέλαος ἐν τοσοῦτῳ ζητεῖ πανταχοῦ τὸν ἀντίπαλον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὐρίσκει αὐτόν. Τότε ὁ Ἀγαμέμνων δημηγορήσας πρὸς τοὺς περιεστώτας Τρῶας κηρύττει νικητὴν τὸν Μενέλαον, καὶ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑλένης κατὰ τὰ συμπεφωνημένα·

*Ὡς ἔφατ' Ἀτρεΐδης· ἐπὶ δ' ἦνεον ἄλλοι Ἀχαιοί.

Ραψωδία Δ.

Ὅρκίων σύγχυσις. Ἀγαμέμνονος ἐπιπόλησις.

Ἄλλ' ἐν Ὀλύμπῳ ἄλλως ἔδοξε περὶ τούτων. Ἐν πλήρει τῶν θεῶν συνόδῳ ἀπεφασίσθη ἡ σύγχυσις τῶν ὄρκων, πεισθέντος εἰς τοῦτο τοῦ Διὸς ὑπὸ τῆς Ἥρας, καὶ διατάξαντος τὴν Ἀθηναῖαν νὰ καταβῇ ὅτι τάχιστα εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ νὰ παροτρύνῃ τοὺς Τρῶας εἰς τὸ νὰ βλάψωσι πρῶτοι τοὺς Ἕλληνας κατὰ παράβασιν τῶν συνθηκῶν. Ἀστραπηδὸν κατέρχεται ἡ Ἀθηναῖα εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου, ἐξομοιωθεῖσα πρὸς Δαόδοκον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀντήνορος· καὶ στᾶσα παρὰ τὸν γενναῖον Πάνδαρον, πείθει αὐτὸν νὰ τοξεύσῃ κατὰ τοῦ Μενελάου. Τὸ πικρὸν βέλος πλήττει δεινῶς τὸν Ἀτρεΐδην, διαπεράσαν τὸν ζωστήρα καὶ τὸν θώρακα, καὶ μέλαν αἷμα καταρῥέει ἐκ τῆς πληγῆς, ὅπερ ἰδὼν ὁ Ἀγαμέμνων κυριεύεται ὑπὸ τρόμου, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Μενέλαος· οὗτος ὅμως ἀναλαμβάνει ταχέως τὸ θάρρος αὐτοῦ, ἰδὼν ὅτι τὸ νεῦρον καὶ αἱ ἀκίδες τοῦ βέλους ἦσαν ἔξω τῆς πληγῆς, καὶ παρηγορεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα· παρευθὺς δὲ ὁ βασιλεὺς προσκαλεῖ τὸν Μαχάονα εἰς θεραπείαν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης ἐπισπεύσας ἀποσύρει τὸ βέλος, καὶ ἐπιβάλλει τὰ κατάλληλα φάρμακα εἰς τὴν πληγὴν τοῦ Μενελάου. Ἄλλ' ἐν ᾧ οὗτοι περὶ ταῦτα ἤσυχολοῦντο, οἱ Τρῶες ἐπέρχονται· οἱ δὲ Ἕλληνες πάλιν ἀναλαμβάνουσι τὰ ὄπλα, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων διερχόμενος τὰς τάξεις, τοὺς μὲν προθυμότερους ἐπαινεῖ καὶ παραθαρρύνει, τοὺς δὲ ἀποκινούντας ἐπιπλήττει. Ἐπαινεῖ τὸν Ἰδομενέα, ὃν εὐρίσκει προθύμως ἠγούμενον τῶν Κρητῶν, καὶ μετὰ τοῦτον ἐπισκέπτεται ἀμφοτέρους τοὺς Αἴαντας, καὶ ἐφεξῆς τὸν Νέστορα, ὃν θαυμάζει διὰ τὴν τόλμην καὶ προθυμίαν, ἣν ἐπεδειξάτο, καί τοι γέρων· ἔπειτα δὲ προσέρχεται εἰς τὸν Μενεσθέα καὶ τοὺς Ἀθηναίους, τὸν Ὀδυσσεά καὶ τοὺς Κεφαλλήνας, τὸν Διομήδην καὶ Σθένελον· καὶ τοὺς τελευταίους τούτους ἐπιτιμᾷ, διότι ἴστανται ἄπρακτοι περὶ τὰ ὀχήματα· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, πανταχοῦ διεγείρει τὸ θάρρος καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν μαχητῶν. Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες κινοῦνται ἐν σιγῇ καὶ προθυμίᾳ, οἱ δὲ Τρῶες πάλιν μετὰ θορυβώδους φλυαρίας, ὡς οἶες ἀμελγόμεναι καὶ ἀκούουσαι μακρόθεν τὴν φωνὴν τῶν ἀρνῶν· ὁ Ἄρης αὐτὸς διακοσμεῖ τοὺς Τρῶας, ἡ δὲ Ἀθηναῖα, ὁ Δεῖμος, ὁ

φόβος καὶ ἡ Ἔρις τοὺς Ἕλληνας. Τέλος πάντων ἔρχονται εἰς χεῖρας, καὶ φόνος πολὺς ἐκατέρωθεν γίνεται· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς πλήξας τῷ βέλει τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Πριάμου Δημοκόοντα, τοῦτον μὲν καταβάλλει νεκρὸν, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ἐκτορος ἐξαιρουμένου, ἐμποιεῖ φόβον καὶ τρόμον, ἐξ οὗ τρέπονται εἰς φυγὴν, καὶ οἱ Ἕλληνες σκυλεύουσι τοὺς νεκρούς·

πολλοὶ γὰρ Τρώων καὶ Ἀχαιῶν ἤματι κείνῳ
πρηνέες ἐν κορήσι παρ' ἀλλήλοισι τέταντο.

Ραψωδία Ε.

Διομήδους ἀριστεία.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ἀχιλλέως ἡ τῶν Ἑλλήνων προστάτις Ἀθηνᾶ ἕτερον παρασκευάζει ἥρωα, ὃν περιβάλλει μένος καὶ θάρσος, ὅπως ἐκπλήξῃ τοὺς Τρώας· ἦν δ' οὗτος Διομήδης ὁ υἱὸς τοῦ Τυδέως, φόνον καὶ καταστροφὴν φέρων πανταχοῦ· καὶ ὁ μὲν Ἄρης ἐξορμᾷ τοὺς Τρώας κατὰ τοῦ Διομήδους, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ πείθει τὸν Ἄρην ν' ἀποσυρθῆ μετ' αὐτῆς μακρὰν τῆς μάχης παρὰ τὸν Σκάμανδρον ποταμὸν. Τότε οἱ Τρώες τρέπονται εἰς φυγὴν μετὰ πολλοῦ φόνου, καὶ ὁ Διομήδης πανταχοῦ διατρέχει ὡς φοβερὸς χεῖμαρρος, μόνος καταστρέφων τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων. Ὁ Πάνδαρος, ὡς πρότερον τὸν Μενέλαον, οὕτω καὶ νῦν βάλλει τὸν Διομήδην κατὰ τὸν δεξιὸν ὤμον· ἀλλὰ, τοῦ βέλους ἐξελκυσθέντος, ὁ υἱὸς τοῦ Τυδέως ἐπιτίθεται τρομερώτερος κατὰ τῶν Τρώων, ὡς λέων, ὃν βαλὼν ὁ ποιμὴν καὶ πλήξας καθίστησιν ἀγριώτερον, καὶ φονεῖε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διὰ τε τοῦ βέλους καὶ τοῦ ξίφους. Ὁ δὲ Αἰνείας βλέπων τὴν καταστροφὴν ταύτην προτρέπει τὸν Πάνδαρον νὰ τοξέσῃ τὸν Διομήδην· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀποκνεῖ, λέγων, ὅτι θεὸς τις προστατεύει τοῦ ἀνδρός, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐφονεύθη, ὅτε ἐτόξευσεν αὐτὸν κατὰ τὸν δεξιὸν ὤμον· καὶ ἄλλως δὲ ἰπεκφεύγει λέγων, ὅτι οὐκ ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ τὸ ἄρμα, ἀλλ' ἦλθε πεζός, εἰς μόνον πεποιθὸς τὸ τόξον, ὃ δις ἤδη ἐφάνη ἀπρακτὸν κατὰ τε τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Διομήδους. Ὁ Αἰνείας προσφέρει τὸ ἴδιον ἄρμα, καὶ προτρέπει τὸν Πάνδαρον ν' ἀναβῆ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀμφότεροι νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Διομήδους· ὁ δὲ Πάνδαρος ὑπακούει· ἀλλ' αὐτὸς μὲν φονεῖται, ὁ δὲ Αἰνείας πληγωθεὶς πίπτει πρηγής· καὶ πάντως ἂν ἀπώλετο, εἰ μὴ σπένυσσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀφροδίτη, καὶ περικαλύψασα διὰ τοῦ ἰδίου πέπλου, προεφύλαττεν ἀπὸ τῶν βελῶν, καὶ ἀπέσυρε τῆς μάχης. Ἄλλ' ὁ Διομήδης οὐδ' αὐτῆς φείδεται τῆς θεᾶς· ὁξὺ δὲ βέλος ῥίψας κατ' αὐτῆς ἐπιτυγχάνει νὰ πληγώσῃ τὴν τρυφερὰν αὐτῆς χεῖρα· ἡ δὲ οἰμώξασα, τὸν μὲν Αἰνεῖαν καταλείπει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος, αὐτὴ δὲ λαβοῦσα τοὺς ἵππους τοῦ Ἄρεως καὶ τὴν Ἴριν συνοδὸν ἀναβαίνει παραχρῆμα εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα ἡ μήτηρ Διώνη παραμυθεῖται αὐτήν, καὶ τὴν πληγὴν αὐτῆς θεραπεύει. Ὁ δὲ Διομήδης οὐδ' οὕτως ἀφίσταται τοῦ Αἰνεῖου· ἀλλὰ καίπερ εἰδὼς ὅτι κείται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅμως τρεῖς ἐφορμᾷ κατ' αὐτοῦ, καὶ τρεῖς ἀποτυγχάνει νὰ προσβάλλῃ τὸν ὑπὸ

τοῦ θεοῦ προστατευόμενον· τέταρτον δὲ ἐπερχόμενος ἐπιτιμᾶται ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἐξ ἀνάγκης ὑποχωρεῖ, φοβηθεὶς τὴν ὄργην τοῦ θεοῦ, ὅστις διασώσας οὕτω τὸν Αἰεΐαν μετακομίζει εἰς Πέργαμον, καὶ παραδίδωσι τῇ Δητοῖ καὶ τῇ Ἀρτέμιδι, αἱ θεραπεύουσιν αὐτὸν ἐπιμελῶς. Ἐν τούτοις ὁ Ἄρης παροτρύνει τοὺς Τρῶας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Σαρπηδὼν ἐπιπλήττει τὸν Ἔκτορα, ὅτι ἀναξίως ἑαυτοῦ ἴσταται ἄπρακτος, καὶ τοὺς ἄλλους οὐ παροτρύνων εἰς τὴν μάχην. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐρεθίζουν τὸν Ἔκτορα, καὶ διερχόμενος τὰς τάξεις παρακελεύεται πάντας ἐπὶ τὴν μάχην· ἤδη δὲ καὶ ὁ Αἰεΐας ἐπιστὰς τεθεραπευμένος ἐμβάλλει χαρὰν καὶ θάρρος εἰς τοὺς πεφοβημένους Τρῶας. Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ τοὺς Ἑλληνας ἰκανῶς ἐνεθάρρυνον οἱ Ἡγεμόνες, καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀγαμέμνων, περιερχόμενος τὰς τάξεις αὐτῶν. Πεισματώδης λοιπὸν συγκροτεῖται μάχη, καὶ πολλοὶ πίπτουσιν ἐκατέρωθεν· ὁ δὲ Ἔκτωρ ὑπὸ τοῦ Ἄρεως παρακολουθούμενος τρόμον διασπείρει πανταχοῦ· καὶ οἱ Ἕλληνες βλέποντες τὸν θεὸν μετὰ τοῦ Ἔκτορος ὑποχωροῦσιν ἡσύχως, οὐ στρέψαντες τὰ νῶτα, ἀλλὰ πάντοτε τοῖς ἐχθροῖς ἀντιμέτωποι. Τότε ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ παραπονοῦνται πρὸς τὸν Δία κατὰ τῆς προφανοῦς τοῦ Ἄρεως ἐπεμβάσεως, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἰδίως ἐξαιτεῖται τὴν ἄδειαν, ἵνα διὰ πληγῶν ἀναγκάσῃ τὸν Ἄρην ν' ἀποσυρθῆ τῆς μάχης. Ὁ Ζεὺς ἐπιτρέπει τοῦτο εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἀμφότεραι αἱ θεαὶ καταβαίνουσιν εἰς τὴν Τροίαν, ἔνθα ἡ Ἀθηνᾶ, ἐξομοιωθεῖσα τῷ Στέντορι, μεγαλοφώνως ἐπιπλήττει καὶ παροτρύνει τοὺς Ἑλληνας· πρὸς δὲ τὸν Διομήδην ἀρνούμενον νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ἄρεως, ὑπισχνεῖται τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀντίληψιν· καὶ ἀναβᾶσα μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἄρματος φέρει τὸν Ἥρωα ἐναντίον τοῦ θεοῦ, ὃς πληγείς ὑπὸ τοῦ Ἥρωος ἔρρηξε τρομερὰν κραυγὴν, ὅσην οὐδὲ δεκακισχίλιοι ἄνδρες ἅμα βοῶντες ἠδύναντο νὰ ἐκπέμψωσιν· οὕτω δὲ τραυματίας ἀνέρχεται πρὸς τὸν Δία, καὶ δεικνύων αὐτῷ τὸ τραῦμα παραπονεῖται κατὰ τῆς Ἀθηνᾶς· ὁ δὲ Ζεὺς ἐπιπλήττει μὲν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν, διατάττει δὲ τὸν Παιήονα νὰ θεραπεύσῃ τὸ τραῦμα, καὶ ἡ διαταγὴ τάχιστα ἐκτελεῖται. Τούτων δὲ γενομένων, ἐπανέρχονται εἰς τὸ δῶμα τοῦ Διὸς καὶ αἱ κατὰ τοῦ Ἄρεως ἀντεπεξεληθούσαι δύο θεαί,

Ἥρη τ' Ἀργεῖη καὶ Ἀλαλκομενῆς Ἀθήνη,
παύσασαι βροτολογὸν Ἄρη' ἀνδροκτασίαν.

Ραψοδία Ζ.

Ἔκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία.

Ἀποχωρησάντων τῶν θεῶν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, οἱ Τρῶες καὶ οἱ Ἕλληνες μάχονται σφοδρῶς πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν ποταμῶν Σιμόεντος καὶ Ξάνθου· οἱ δὲ Ἕλληνες φονεύουσι πολλοὺς ἐκ τῶν Τρώων, καὶ σχεδὸν ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ὅτε ὁ Πριαμίδης Ἐλενος, ἄριστος ὢν μάντις, προτρέπει τὸν Αἰεΐαν καὶ Ἔκτορα νὰ μὴ ὑποχωρήσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρύνωσιν καὶ τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ἐξακο-

λούθησιν τῆς μάχης· ἰδία δὲ συμβουλεύει τὸν Ἔκτορα ν' ἀναβῆ εἰς τὴν πόλιν, καὶ νὰ πέμψῃ τὴν γηραιὰν Ἐκάβην μετ' ἄλλων συνηλικῶν γυναικῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπως δεηθῶσι τῆς θεᾶς περὶ ἀποστάσεως τοῦ Διομήδους ἀπὸ τῆς μάχης. Ὁ Ἔκτωρ ὑπακούει· καὶ δημηγορήσας πρὸς τοὺς Τρῶας, ὅπως ἐνθαρρύνῃ αὐτοὺς πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς μάχης, ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν. Ἐν τούτῳ δὲ Γλαῦκος ὁ Ἴππολόχου ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Διομήδους· καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, τίς ἐστὶ, διηγεῖται τὴν ἰδίαν καταγωγὴν, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ Διομήδους ὡς φίλος πατρῷος, καὶ ἀντὶ συμπλοκῆς ἐπιγίνεται φιλία πρὸς ἀλλήλους καὶ ὄπλων ἀνταλλαγῇ. Ὁ δὲ Ἔκτωρ ἀνελθὼν εἰς τὴν πόλιν, τὴν μὲν Ἐκάβην μετ' ἄλλων συνηλικῶν ἀποστέλλει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν ἐνοπλος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πάριδος, καὶ εὐρῶν αὐτὸν τὰ ἴδια ὄπλα καθαρίζοντα, μέμφεται τὴν ἀπραγμοσύνην αὐτοῦ· διότι αὐτὸς ὢν ὁ τοῦ πολέμου αἴτιος μένει κατ' οἶκον ἡσυχάζων, ἐν ᾧ οἱ Τρῶες ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως σωρηδὸν φονεύονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· καὶ αὐτὴ ἡ Ἐλένη μέμφεται μετὰ τοῦ Ἔκτορος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν ἀπάθειαν, καὶ ἅμα προτρέπει τὸν Ἔκτορα ν' ἀναπαυθῆ μικρὸν ἀπὸ τῶν πόνων τῆς μάχης· ἀλλ' ἐκεῖνος σπεύδει νὰ ἴδῃ τὴν ἰδίαν σύζυγον Ἀνδρομάχην, ἣν καὶ εὐρίσκει παρὰ τὰς Σκαιὰς πύλας τὴν μάχην ἐποπτεύουσαν. Ἐκεῖ καταβάσας ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ πύργου δεξιούται αὐτόν, καὶ παρακαλεῖ μετὰ δακρύων νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύῃ, ἵνα μὴ θανὼν καταλίπῃ αὐτὴν μὲν πάσης προστασίας ἐρημον χήραν, τὸν δὲ υἱὸν ἀπωρφανισμένον πατρός. Ἄλλ' ὁ Ἔκτωρ, εἰ καὶ ὁμολογεῖ ὅτι μέγας ὁ προκείμενος κίνδυνος, καὶ ὅτι ὀλίγην εἶχεν ἐλπίδα περὶ σωτηρίας τῆς Τροίας, ὅμως νομίζει καθήκον ἑαυτοῦ νὰ πέσῃ μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος· ἀποχαιρετήσας δὲ τὴν σύζυγον, καὶ ἀσπασάμενος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀπέρχεται εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης· ἡ δὲ Ἀνδρομάχῃ δακρύουσα ἐπιστρέφει μετὰ τοῦ παιδὸς οἴκαδε.—Αὕτη τοῦ Ἔκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης ἡ συνέντευξις ἀποτελεῖ ἐν τῶν ὠραιότερων τῆς Ἰλιάδος ἐπεισοδίων, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ αὐτοῦ ἐπιγράφεται καὶ ἡ παρούσα ῥαψῶδία, ἐν ἣ τεχνικώτατα παρεισάγεται.— Ὁ δὲ Πάρις, ἤδη τοῦ Ἔκτορος ἀποχωριζομένου τῆς Ἀνδρομάχης, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ἐνοπλος, καταβάς ἐκ τῆς ἀκροπόλεως, καὶ συμπορεύεται εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης· κατερχομένων δὲ ἀμφοτέρων ὁμοῦ, ὁ Ἔκτωρ προτρέπει τὸν ἀδελφὸν νὰ καταλίπῃ τὴν προτέραν βῆθυσίαν, ἣν πολλοὶ τῶν Τρῶων κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, καὶ νὰ μάχῃται προθύμως· εὐχεται δὲ τῷ Δεῖ νὰ καταξιώσῃ αὐτοὺς τῆς νίκης, ὅπως ἀπηλλαγμένοι τῶν πολέμιων προσενέγκωσι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς εὐχαριστηρίους θυσίας,

ἐκ Τροίης ἐλάσαντες εὐκνήμιδας Ἀχαιοῖς.

Ραψῶδία Η.

Ἔκτορος καὶ Αἴαντος μονομαχία. Νεκρῶν ἀναίρεσις.

Ἐπιφανεῖς ὁ Ἔκτωρ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης μετὰ τοῦ Πάριδος, νέον ἐμποιεῖ θάρσος τοῖς Τρῶσιν, οἱ προθυμότερον μαχόμενοι κτείνουσι πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ

καταβαίνει πάλιν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου εἰς βοήθειαν αὐτῶν· ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων κατιδὼν τὸ γενόμενον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως, προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτήν, καὶ τέλος συμφωνοῦσιν ἀμφότεροι νὰ προτρέψῃ ἡ Ἀθηναῖα τὸν Ἑκτορα εἰς μονομαχίαν κατὰ τινος τῶν Ἑλλήνων ἀριστέων. Τούτων δὲ συμφωνηθέντων, ὁ Ἑλενος, συνειδὼς τὴν ἀπόφασιν τῶν θεῶν, εἰσηγεῖται περὶ τῆς μονομαχίας τῷ Ἑκτορι, ὃς προθυμότατα ὑπακούσας παρίσταται ἐν μέσῳ τῶν ἀντιμαχομένων στρατῶν, καὶ προκαλεῖ εἰς μονομαχίαν τὸν βουλούμενον ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Ἀποκονοῦντων δὲ τῶν ἄλλων, ὁ Μενέλαος ἀναδέχεται τὴν μονομαχίαν· ἀλλ' ὁ Ἀγαμέμνων ἀποτρέπει αὐτόν· καὶ ὁ Νέστωρ δημηγορήσας, αὐτῶς ὑπεξέκαυσε τὴν προθυμίαν τῶν ἀριστέων, ὥστ' ἐννέα ἀνθ' ἑνὸς ἐξανίστανται, ἀπαιτοῦντες ἕκαστος νὰ προτιμηθῇ. Τότε ὁ Νέστωρ συμβουλεύει τὴν διὰ κλήρου ἐκλογὴν τοῦ μονομαχήσοντος, καὶ ὁ κλήρος πίπτει ἐπὶ τὸν Αἴαντα, ὃς ἐξοπλισθεὶς ἀντιτάσσεται τῷ Ἑκτορι. Ἀμφότεροι μάχονται σφοδρῶς, οἷα λέοντες ὠμοφάγοι, ἢ ἄγριοι ὀρεσίτροφοι κάπροι· ἀλλ' ἡ μονομαχία μέχρι τῆς νυκτὸς παραταθείσα οὐδέτερον ἀπέδειξε νικητὴν. Ἐπελθούσης λοιπὸν τῆς νυκτὸς, ὁ μὲν Ἑκτωρ προτείνει τῷ Αἴαντι νὰ παύσῃ τὴν μονομαχίαν, ὅπως ἐπαναλάβῃσιν αὐτὴν ἄλλοτε, ἐκεῖνος δὲ ἀποδέχεται τὴν πρότασιν· καὶ ἀντιδωρησάμενοι ἀλλήλοις οἱ ἦρωες, ὁ μὲν Ἑκτωρ ξίφος, ὁ δὲ Αἴας ζωστήρα, ἀποσύρονται τοῦ πεδίου, καὶ ἑκάτερον τῶν ἀντιπάλων μερῶν ὑποδέχεται τὸν ἴδιον μαχητὴν ἐν τιμῇ καὶ θυσίαις πρὸς τοὺς θεοὺς. Τότε ὁ Νέστωρ παραινεῖ τοῖς Ἑλλησι νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐπιούσαν τὸν πόλεμον, ὅπως ἐν τῇ ἐκεχειρίᾳ ταύτῃ ἀναιρεθῶσι καὶ ταφῶσιν οἱ νεκροί, καὶ τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ συνετοῦ γέροντος ἀποδέχονται πάντες. Ἐν δὲ τοῖς Τρωσιν ὁ Ἀντήνωρ δημηγορήσας παραινεῖ ν' ἀποδώσῃ τὴν Ἑλένην, ὅπως ἀπαλλαγῶσιν οὕτω τοῦ πολέμου καὶ τῶν συμφορῶν, αἵτινες ἐπίκεινται αὐτοῖς ὡς παραβάταις τῶν ἔρκων καὶ τῶν συνθηκῶν· ἀλλ' ὁ Πάρις ἀνυστὰς λέγει, ὅτι, τὰ μὲν κτήματα, ὅσα μετὰ τῆς Ἑλένης ἤγαγεν ἐξ Ἀργους, προθύμως ἀποδίδωσι, τὴν δ' Ἑλένην οὐ. Κατὰ δὲ ταῦτα ὁ κήρυξ Ἰδαῖος ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ Πριάμου τὴν ἐπιούσαν ἅμα ἡμέρᾳ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, καὶ προβάλλει τὴν ὑπὸ τοῦ Πάριδος ἡνωμένην ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων ἄνευ τῆς Ἑλένης· ἀλλ' ὁ Διομήδης ἀποφαίνεται, καὶ πάντες ὁμογνωμονοῦσιν αὐτῷ, ὅτι καὶ τὴν Ἑλένην αὐτὴν ἐὰν ἀποδιδῷ ὁ Πάρις, οὐδόλως πρέπει ν' ἀποδεχθῶσιν οἱ Ἑλληνες τὴν προσφορὰν, ἐπειδὴ βέβαιόν ἐστιν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἢ Ἰλιος ἀλωθήσεται. Ὁ Ἀγαμέμνων λοιπὸν ἀποπέμπει ἄπρακτον τὸν κήρυκα, εἰπὼν αὐτῷ τὰ δόξαντα τοῖς Ἑλλησι περὶ τε τῶν προτάσεων τοῦ Πάριδος καὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναιρέσεως. Ἐντεῦθεν ἀμφότερα τὰ μέρη ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἀναίρεσιν καὶ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα ἐκείνη ἡ ἡμέρα διεξήλθεν ἀπόλεμος. Τὴν δὲ ἐπιούσαν οἱ Ἑλληνες ἀνήγειραν τείχος καὶ πύργους ὑψηλοὺς περὶ τὸν τάφον εἰς προφύλαξιν τῶν πλοίων καὶ ἑαυτῶν, ἔξωθεν δὲ τοῦ τείχους ὠρυξαν τάφρον πλατεῖαν καὶ μεγάλην· ἔπειτα δὲ δειπνήσαντες εὐωχοῦντο διὰ πάσης τῆς νυκτὸς, ὡς καὶ οἱ Τρῶες, οἵπερ ὅμως ἐξεπλήττοντο διὰ τὰς κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἀκαταπαύστους βροντάς·

κοιμήσαντ' ἄρ' ἔπειτα, καὶ ἕπνου δῶρον ἔλοντο.

Ραψοδία Θ.

Κόλος μάχη, ἢ Θεῶν ἀγορά.

Τῇ ἐπαύριον ἅμα ἡμέρα συγκαλέσας ὁ Ζεὺς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεάς, καὶ μετὰ τρομερᾶς ἀπειλῆς ἀπαγορεύσας αὐτοῖς νὰ μὴ ἀναμιγνύονται εἰς τὰς περὶ τὴν Ἴλιον μάχας, μήτε ὑπὲρ τῶν Τρώων μήτε ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, μετέβη εἰς τὸ Γάργαρον τῆς Ἰδης, ὅθεν ἐπεσκόπει τὰ ἐν Τροίᾳ γινόμενα. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀριστήσαντες καὶ ἐξοπλισθέντες ἐπῆλθον κατὰ τῶν Τρώων, γενναίως ἀμυνομένων. Πολὺς ἐκατέρωθεν γίνεται φόνος· καὶ ὁ Ζεὺς σταθμίζων ἐπὶ τῆς Ἰδης ἀμφοτέρων τὰς τύχας, τὴν μὲν τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκει μέχρι γῆς κατερχομένην, τὴν δὲ τῶν Τρώων ἀνακουφιζομένην. Βροιτᾶ τότε, καὶ ἀθρόον ἀφήσει πῦρ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ καὶ φοβηθέντες ἀποσύρονται· ὁ δὲ Νέστωρ παρὰ μικρὸν φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος ἐπερχομένου, εἰ μὴ ὁ Διομήδης προλαβὼν ἀνεβίβαζε τὸν γέροντα ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἄρματος. Ἐπέρχεται μετὰ τοῦτο κατὰ τοῦ Ἑκτορος βαρὺς ὁ Διομήδης, ἀλλὰ κεραυνὸς πίπτει πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ πειθόμενος τῇ συμβουλῇ τοῦ Νέστορος ἀναστρέφει φεύγων τὴν θείαν ὄργην· ὁ δὲ Ἑκτωρ θαρρήσας ἐντεῦθεν προβαίνει μέχρι τῶν Ἑλληνικῶν ὀχυρωμάτων. Τότε ὁ Ἀγαμέμνων δημηγορῶν ἀναθάρρυνει τοὺς Ἕλληνας, οἵπερ ἀντεπεξεληθόντες πολλοὺς τῶν Τρώων φονεύουσι, καὶ ὁ Τεύκρος ὑπὲρ πάντας ἀριστεύει· ἀλλὰ τὸν Ἑκτορα δις βαλὼν οὐκ ἐπιτυγχάνει. Πάλιν ὁ Ζεὺς ἐμποιεῖ θάρσος τοῖς περὶ τὸν Ἑκτορα, καὶ ἐξωθοῦσι τοὺς Ἕλληνας μέχρι τῆς τάφρου, πολλοὺς αὐτῶν φονεύσαντες· ὁ δὲ καὶ συγκινεῖ τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παρὰ τὴν αὐστηρὰν τοῦ Διὸς ἐντολὴν καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὁ πανόπτης Ζεὺς ἰδὼν αὐτὰς ἀπὸ τῆς Ἰδης πέμπει τὴν ταχεῖαν Ἴριν, καὶ διατάσσει νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Ὀλυμπον· αἱ δὲ φοβηθεῖσαι ὑπακούουσιν ἄκουσαι. Τότε καὶ ὁ Ζεὺς ἐπανέρχεται ἀπὸ τῆς Ἰδης εἰς τὸν Ὀλυμπον· καὶ καθήμενος ἐν μέσῳ τῶν θεῶν ἐπαναλαμβάνει τὰς ἀπειλὰς πρὸς τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἅμα προλέγει τὰ συμβησόμενα εἰς τὸν Πάτροκλον. Ἐπελθούσης δὲ νυκτός, ὁ μὲν Ἑκτωρ διατάσσει τοὺς Τρώας νὰ παύσωσι μαχόμενοι, συλλέξαντες δὲ ξύλα πολλὰ νὰ καίωσι πυρὰ διὰ πάσης τῆς νυκτός ἐν τῷ στρατοπέδῳ, αὐτὸ δὲ τοῦτο νὰ πράξωσι καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἀγρυπνοῦντες εἰς φυλακὴν αὐτῆς, ἕως οὗ τὴν πρωΐαν ἐπιπέσωσιν αὐθις κατὰ τῶν ἐχθρῶν· οἱ δὲ πειθόμενοι ἐποιοῦν τὰ διατεταγμένα, καὶ χίλια πυρὰ καίονται ἐν τῷ πεδίῳ, πεντήκοντα περὶ ἕκαστον καθεζομένων ἀνδρῶν·

Ἴπποι δὲ κρὶ λευκὸν ἐρεπτόμενοι καὶ δλίφρας,
ἑσταότες παρ' ὄχσεσφι, ἐθρονον Ἥῳ μίμων.

Ραψοδία Ι.

Πρεσβεία πρὸς Ἀχιλλεῖα, ἢ Λιταί, ἢ Ἀπόπειρα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἀγαμέμνων ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἄνευ θορύβου, ἵνα μὴ ἐννοήσωσιν οἱ ἐχθροὶ τὰ γινόμενα, συγκαλεῖ τὸ ἑσπέρας τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἔνδακρυς προβάλλει ν' ἀναχωρήσωσιν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια, λέγων, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι νὰ κυριεύσωσι τὴν Τροίαν. Σκυθρωπάζοντες ἤκουσαν οἱ ἡγεμόνες τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ μεγάλου Ἀνακτος· ὁ δὲ Διομήδης πρῶτος ἀναστὰς ἀποκρούει τὴν πρότασιν λέγων, ὅτι, καὶ ἂν αὐτὸς ὁ Ἀγαμέμνων ἀναχωρήσῃ εἰς τὰς Μυκήνας, οἱ λοιποὶ πάντες παραμενοῦσι καὶ κυριεύσουσι τὴν Τροίαν. Μετὰ δὲ τὸν Διομήδην ἀναστὰς ὁ Νέστωρ παραινεῖ νὰ μὴ ἀποφασίσωσι ταχέως περὶ πράγματος οὕτω μεγάλου, ἀλλὰ διορίσαντες τοὺς ἀναγκαίους φύλακας περὶ τὴν τάφρον, καὶ δειπνήσαντες ἐν ἡσυχίᾳ, ἔπειτα νὰ συνέλθωσιν ἅπαντες, καὶ νὰ συσκεφθῶσιν ὠριμώτερον. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ μὲν Νέστωρ ἀναλαβὼν τὸν λόγον ὑποδεικνύει, ὅτι τῶν κακῶν ἀπάντων αἰτία ἐστὶν ἡ ἄδικος ἐξύβρισις τοῦ Ἀχιλλεύου, καὶ παραινεῖ νὰ ἐξιλεώσωσι τὸν Ἥρωα δώροις μεγάλοις· ὁ δὲ Ἀγαμέμνων ὁμολογῶν ὅτι ἤμαρτε τότε συναρπασθεὶς ὑπὸ θυμοῦ, καταλέγει τὰ δῶρα, ὅσα προσφέρει τῷ Ἀχιλλεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ὕβρεως ἐκείνης. Ἐκλέγονται λοιπὸν κατὰ πρότασιν τοῦ Νέστορος τρεῖς πρέσβεις, ὁ τοῦ Ἀχιλλεύου παιδαγωγὸς Φοῖνιξ, ὁ Δίας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, οἱ καὶ ἀπέρχονται πρὸς τὸν Ἥρωα φέροντες τὰς περὶ διαλλαγῆς προτάσεις. Ὁ Ἀχιλλεὺς ὑποδέχεται μὲν τοὺς πρέσβεις εὐμενῶς, καὶ ἀκούει παρ' αὐτῶν περὶ τε τῆς ἐπικινδύνου θέσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν προσφερομένων αὐτῷ πρὸς ἐξιλέωσιν δῶρων, ἀλλ' οὔτε τῶν δῶρων ἢ λαμπρότης, οὔτε ἡ πειστικὴ τοῦ Ὀδυσσεύου ῥητορεία μαλάσσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· μακρὰ δὲ πρὸς τοὺς πρέσβεις δημηγορήσας, ἀρνεῖται ἀποτόμως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτῶν. Εἰς μάτην ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ Φοῖνιξ δακρύων ἰκετεύει αὐτόν, ἀναμνηστικῶς ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπραξεν, ἐκπαιδεύσας καὶ ἀγαπήσας αὐτόν ὡς ἴδιον τέκνον· εἰς μάτην προβάλλεται ὡς παράδειγμα Μελέαγρον τὸν Οἰνέως, ὀργισθέντα μὲν κατὰ τῆς ἰδίας μητρὸς καὶ καταλιπόντα τὴν πατρίδα κακῶς πάσχουσαν ὑπὸ τῶν Κουρήτων, μαλαχθέντα δὲ τέλος πάντων ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Κλεοπάτρας καὶ σώσαντα τὴν Καλυδῶνα, ἥδη τῶν ἐχθρῶν ἀναβαινόντων ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῆς· εἰς μάτην προστίθισιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἴσα θεῷ τιμῆσουσιν αὐτόν, ἐὰν ἐπιφανεῖς ἐν τῷ στρατῷ σῶσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου μεγάλου κινδύνου· ὁ Ἥρωα διαμένει ἄκαμπτος, καὶ οἱ δύο τῶν πρέσβεων ἐπανέρχονται ἄπρακτοι, μείναντος τοῦ τρίτου, δῆλον ὅτι τοῦ Φοίνικος, παρὰ τῷ Ἀχιλλεῖ. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρέσβεων, καὶ τὴν τοῦ Ἀχιλλεύου ἐπίμονον ἄρησιν ἀπαγγελιάντων, οἱ μὲν ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων σιωπῶσιν ἐκπεπληγμένοι, ὁ δὲ Διομήδης ἀναστὰς, μέμφεται τὸν Ἀχιλλεῖα διὰ τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ, καὶ προτρέπει τοὺς ἄλλους νὰ παρασκευασθῶσιν ἅπαντες, ὅπως τῇ ἐπαύριον ἅμα ἡμέρᾳ παραταχθῶσι πρὸ τῶν νεῶν, αὐτοῦ

προεξάρχοντος καὶ προμαχομένου τοῦ Ἀγαμέμνονος· ταύτην δὲ τοῦ Διομήδους τὴν γνώμην ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες ἐπαινοῦσι καὶ ἀποδέχονται·

καὶ τότε δὴ σπείσαντες ἔβαν κλισίηνδε ἕκαστος,
ἔνθα δὲ κοιμήσαντο, καὶ ὕπνου δῶρον ἔλοντο.

Ρ α ψ φ δ ί α Κ.

Δολώνεια, ἢ Δολωνοφονία, ἢ Ῥήσος.

Οἱ μὲν ἄλλοι ἡγεμόνες ἐκοιμῶντο παννύχιοι· ἄλλ' ὁ Ἀγαμέμνων ἀγρυπνεῖ, τετραραγμένος ὦν καὶ περίφοβος διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Μενέλαος ἀγρυπνεῖ σκεπτόμενος καὶ φοβούμενος. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ὅπως ἐξυπνήσῃ αὐτὸν καὶ συσκεφθῆ̄ περι τῶν παρόντων, εὐρίσκει καὶ τοῦτον ἀγρυπνοῦντα καὶ παρασκευαζόμενον νὰ μεταβῆ̄ πρὸς τὸν Νέστορα· καὶ αὐτὸς μὲν διατάσσεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως νὰ ἀπέλθῃ πρὸς τὸν Αἴαντα καὶ τὸν Ἴδομενέα, καὶ προσκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς ἐπιθεώρησιν τῶν φυλακῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται πρὸς τὸν Νέστορα, ὃν παρακαλεῖ νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν φυλακῶν. Ὁ Νέστωρ ὑπακούει προθύμως, καὶ ἐν τῷ διαβαίνειν διὰ τοῦ στρατοπέδου παραλαμβάνουσι μεθ' αὐτῶν τὸν τε Ὀδυσσεά καὶ τὸν Διομήδην· ἐλθόντες δὲ εἰς τὰς φυλακὰς εὐρίσκουσι πάντας ἐρηγορότας, καὶ ὁ Νέστωρ ἐπαινεῖ αὐτοὺς προσηκόντως. Πέρασαντες ἔπειτα τὴν τάφρον συσκέπτονται περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ παραιέσει τοῦ Νέστορος πέμπονται κατασκοπεύοντες τοὺς Τρῶας ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεύς. Ἄλλ' ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἔκτωρ ἀγρυπνῶν βουλευέται νὰ πέμψῃ κατάσκοπον περὶ τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἴδῃ, εἰ μετὰ τὴν ἦτταν τῆς προτεραίας μένουσιν ἡσυχοί, ἢ παρασκευάζονται εἰς ἀπόδρασιν, καὶ προκαλεῖ τὸν βουλόμενον ἐκ τῶν Τρώων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου· ὀκνοῦντων δὲ τῶν ἄλλων, καὶ οὐδενὸς ἀποκρινομένου, Δόλων τις ἀναδέχεται τὸ ἔργον. Ἄλλ' ἐν ᾧ προέβαιεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατασκοπείας, συλλαμβάνεται καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεώς, καὶ ἀνακρινόμενος ὁμολογεῖ τὸν σκοπὸν, δι' ὃν προσήρχετο εἰς τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἅμα διηγεῖται τὰ περὶ Ἐκτορος καὶ τῶν φυλακῶν τῶν Τρώων, ὅποιαί τινές εἰσιν, καὶ ποῦ σταθμεύουσιν οἱ τε Τρῶες καὶ οἱ σύμμαχοι· τελευταῖον δὲ λέγει, ὅτι ἔσχατοι πάντων τῶν συμμάχων ἀφίκοντο εἰς τὸ στρατόπεδον οἱ περὶ Ῥήσον τὸν βασιλέα Θρᾶκες, καὶ στρατοπεδεύουσι διὰ τοῦτο ἔσχατοι πάντων. Ταῦτα τοῦ Δόλωνος εἰπόντος, οἱ δύο Ἕλληνες κατάσκοποι τοῦτον μὲν φονεύουσιν, ἵνα μὴ σωθεῖς ἐπικίνδυνος αὐτοῖς γένηται, αὐτοὶ δὲ προβαίνουσιν ἔνθα οἱ περὶ τὸν Ῥήσον νεήλυδες Θρᾶκες ἐστρατοπεδεύοντο· καὶ κοιμωμένοις ἐπίπεσόντες αὐτοῖς, ἄλλους τε καὶ τὸν βασιλέα Ῥήσον φονεύουσιν. Ἀναβάντες δὲ ἐπὶ τοὺς ἵππους αὐτοῦ κατὰ συμβουλήν τῆς Ἀθηναίης, ἀναχωροῦσι ταχέως, πρὶν ἢ ἐξυπνισθῶσιν οἱ Τρῶες ἐκ τοῦ θορύβου, καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἔνθα οἱ ἀποστείλαντες ἡγεμόνες μετὰ χαρᾶς ὑποδέχονται αὐτούς, καὶ ἀκούουσι τοῦ Ὀδυσσεώς διηγουμένου τὰ πεπραγμένα.

Μετὰ ταῦτα οἱ δύο ἀριστῆες διαβάντες τὴν τάφρον ἤλθον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Διομήδους, ὅπου ἔδησαν τοὺς ἵππους, ἀναρτήσαντες τὰ ὄπλα τοῦ Δόλωνος εἰς τὴν πρύμνην τῆς νηὸς τοῦ Ὀδυσσεῶς, ἄχρις οὐ παρασκευάσωσι τὴν προσήκουσαν θυσίαν εἰς τὴν ὀδηγήσασαν αὐτοὺς Ἀθηναῖν' ἔπειτα δὲ λουσάμενοι

δείπνῳ ἐφισανέτην' ἀπὸ δὲ κρητῆρος Ἀθήνη
πλείου ἀφυσσάμενοι λείβον μελιηδέα οἶνον.

Ραψοδία Λ.

Ἀγαμέμνωνος ἀριστεία.

Τῇ ἐπαύριον ἅμα ἡμέρᾳ ἐξέρχονται κατὰ τῶν Τρώων οἱ Ἕλληνες, προεξάρχοντος τοῦ Ἀγαμέμνωνος, καὶ οἱ Τρῶες ἀντιτάσσονται αὐτοῖς, στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐκτορος, τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν ἄλλων· τῶν δὲ θεῶν μόνῃ ἡ Ἔρις παρίσταται ἐν τῇ μάχῃ, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι μένουσιν ἐν Ὀλύμπῳ. Καὶ πάλιν φόνος ἐκατέρωθεν πολὺς, ἀλλ' οὐδέτερον τῶν μαχομένων μερῶν ὑπερισχύει μέχρι τῆς ὥρας τοῦ δείπνου. Τότε δὲ ἐπιρρώσθεντες οἱ Ἕλληνες, καὶ βαρεῖς ἐπιπεσόντες, διέρρηξαν τῶν Τρώων τὰς φάλαγγας, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἀριστεύει πολλοὺς ἀποκτείνων, καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' ἰδοὺ πάλιν ὁ Ζεὺς κατέρχεται εἰς τὴν Ἰδην, ἐν χερσὶ φέρων τὸν κεραυνόν, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Τρῶας, καὶ διὰ τῆς Ἰριδος ὀδηγῆι τὸν Ἐκτορα περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐπιρρύνονται λοιπὸν οἱ διωκόμενοι Τρῶες, καὶ ἐπιστραφέντες ἀντιτάσσονται τοῖς Ἕλλησι· καὶ τότε ὁ Ἀγαμέμνων πολὺ τῶν ἄλλων προηγούμενος φονεῖ μὲν τοὺς ἀδελφοὺς Ἰφιδάμαντα καὶ Κόωνα, τοὺς Ἀντηνορίδας, πλήττεται ὅμως καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ δευτέρου εἰς τὸν ἀγκῶνα σφοδρῶς, καὶ τραυματίας ἀποσύρεται τῆς μάχης. Ἐντεῦθεν ὁ Ἐκτωρ θαρρήσας παροτρύνει τοὺς Τρῶας, καὶ ἐπιπίπτει φοβερὸς ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, φόνον πολὺν ποιούμενος, καὶ τοσοῦτον καταπλήττει αὐτούς, ὥστε νὰ σκέπτωνται περὶ φυγῆς· ἀλλ' ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐνθαρρύνουσιν αὐτούς, καὶ ἡ μάχῃ διαμένει ἀμφιρρέπῃς. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Πάρις τοξεύει κατὰ τοῦ Διομήδους ἐξ ἐνέδρας, καὶ πλήττει αὐτοῦ τὸν ταρσὸν τοῦ δεξιοῦ ποδός, ὅπερ ἀναγκάζει τὸν ἥρωα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ναῦς· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μόνος καταλειφθεὶς περιστοιχεῖται ὑπὸ τῶν Τρώων, μαινομένων κατ' αὐτοῦ, καὶ προσπαθούτων ν' ἀπαλλαχθῶσι τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου ἀντιπάλου, ὃς μόνος ἀνθιστάμενος πολλοὺς κατέβαλε νεκρούς· ἀλλ' ἐπὶ τέλος πληγείς καὶ οὗτος ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ πρὸς τὰς ναῦς, μόλις διασωθεὶς ἀπὸ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν Τρώων διὰ τῆς προθύμου βοηθείας τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Μενελάου. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὀδυσσεῶς ὁ Αἴας παραμένει εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου, καὶ πολλοὺς ἀποκτείνει τῶν ἀντιτεταγμένων· ἀλλ' ἐτέρωθεν ὁ Ἐκτωρ θριαμβεῖ μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰδομενέως καὶ τοῦ Νέστορος· ὁ δὲ Πάρις τιτρώσκει διὰ βέλους τὸν Μαχάονα, ὃν ὁ Νέστωρ μεταφέρει τετρωμένον εἰς τὰς ναῦς. Τότε ὁ Ἐκτωρ καταλιπὼν τὸ εὐώνυμον κέρας, ἔνθα ἠρίστευε, σπεύδει πρὸς τὸ δεξιόν, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ

Αΐαντος καταπολεμουμένους Τρώας· ὁ δὲ Αἴας ἀποσύρεται ἡσύχως, οὐ δυνάμενος ν' ἀντιτάσσηται μόνος πρὸς μέγα πλήθος· ἀλλ' ἐπελθόντων Ἑλλήνων μαχητῶν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἐπιμένει, καὶ ἡ μάχη τότε ἐπαναλαμβάνεται ζωηρῶς. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἰδὼν ἀπὸ τῶν νεῶν αὐτοῦ τὸν Νέστορα μεταφέροντά τινα τετρωμένον, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ, τίς ὁ τραυματίας ἐκεῖνος, πέμπει τὸν Πάτροκλον ἐρωτήσοντα περὶ τούτου. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Πατρόκλου, ὁ Νέστωρ διηγεῖται πρὸς αὐτὸν τὴν ἐλεεινὴν τῶν Ἑλλήνων θέσιν, καὶ προτρέπει αὐτὸν νὰ παραινήσῃ τὸν Ἀχιλλέα, ἵνα καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπέλθῃ βοηθὸς τῶν ἀπολλυμένων Ἑλλήνων· ἐὰν δὲ μὴ πείσῃ αὐτόν, τοῦλάχιστον νὰ παρακαλέσῃ, ἵν' ἀποστείλῃ τοὺς Μυρμιδόνας στρατηγουμένους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατρόκλου, ἐνδεδυμένου τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀχιλλέως. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Πάτροκλος ἐπανερχεται πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν εὕρισκει τετρωμένον τὸν Εὐρύπυλον, ὃς ἐπικαλεῖται αὐτὸν εἰς βοήθειαν καὶ θεραπείαν· ὅθεν μετακομίζει αὐτὸν εἰς τὴν σκηνήν, καὶ ἐξελκύσας τὸ βέλος πλύνει τὴν πληγὴν, καὶ ἐπιτίθεισιν αὐτῇ ῥίζαν πικράν, ἥπερ

ἔσχ' ὀδύνας· τὸ μὲν ἔλκος ἐτέρησεν, παύσατο δ' αἷμα.

Ρ α ψ φ δ ί α Μ.

Τειχομαχία.

Οὕτως οἱ Ἕλληνες νικώμενοι ἀποσύρονται ἐντὸς τοῦ τείχους φόβῳ τοῦ Ἔκτορος, αἰκνῆ λείοντος μαχομένου, καὶ προτρέποντος τοὺς Τρώας νὰ διαβῶσι τὴν τάφρον, ὅπως καὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῶν Ἑλλήνων προσβάλωσιν· ἀλλ' ἀδύνατον ἦν νὰ διαβῶσι τὴν τάφρον ἔφιπποι· ὅθεν καταλιπόντες τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὄχηματα κατὰ συμβουλήν τοῦ Πολυδάμαντος, διέστησαν εἰς πέντε μοῖρας, καὶ ἐπήρχοντο κατὰ τοῦ τείχους, ὅπως κρημνίσαντες αὐτὸ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν αὐταῖς αὐτῶν ταῖς ναυσίν· οἱ δὲ Ἕλληνες ἀντεμάχοντο παρά τε τὰς πύλας τοῦ τείχους καὶ ἀπὸ τῶν πύργων, κατὰ δύναμιν καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἀγωνιζόμενοι πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῶν καὶ τῶν νεῶν. Φόνος γίνεταί τότε πολὺς, τῶν μὲν προθυμουμένων νὰ καταβάλωσι τὸ τείχος καὶ νὰ πυρπολήσωσι τὰς ναῦς, τῶν δὲ ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἀμυνομένων. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἔκτωρ σκέπτεται μετὰ τῶν ἀρίστων περὶ τοῦ πρακτέου, αἰετὸς ἐπιφαίνεται ἐξ εὐνύμων πετόμενος, καὶ μέγαν ἐν τοῖς ὄνυξι φέρων ὄρακοιτα, ὃν ἀφήκεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ τῶν Τρώων. Τοῦτόν τινες τὸν οἰωνὸν ἐλαμβάνουσι κακόν· ἀλλ' ὁ Ἔκτωρ οὐδόλως ἀποθαρρύνεται· ἐπιμένει δὲ τειχομαχῶν μετὰ τῶν ἀρίστων, κλίμακας ἐπὶ τοῦ τείχους στηρίζον, καὶ ὑποσκάπτων τὰ θεμέλια, καὶ πάντα πρὸς καταστροφὴν αὐτοῦ μηχανώμενος. Οἱ δὲ Ἕλληνες γενναίως ἀνθίστανται, καὶ ἀριστεύουσι μάλιστα πάντων οἱ δύο Αἴαντες, πανταχοῦ ἐπιφαινόμενοι, καὶ ἐνθαρρύνοντες τὸν λαὸν εἰς ἀντίκρουσιν τῶν μετὰ πολλῆς βίας ἐπιτιθεμένων πολεμίων, καὶ μάλιστα τοῦ Σαρπηδόου καὶ Γλαύκου, οἱ μετὰ τῶν Λυκίων ἐμάχοντο σφοδρῶς· καὶ ὁ μὲν Γλαῦκος τραβεῖς ὑπὸ τοῦ Τεύκρου ἠναγκασθη ν' ἀποχωρήσῃ, ὁ δὲ Σαρπηδὼν μετὰ τῶν

ἄλλων ἐπαναβὰς εἰς τὸ τεῖχος πολλοὺς διέφθειρε τῶν ἀντιμαχομένων Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἔκτωρ ὑπερβαίνει τὸ τεῖχος, καὶ φωνάξας ἐπικαλεῖται τοὺς Τρῶας, ὅπως ἐμβάλωσι πῦρ, καὶ κατακαύσωσι τῶν Ἑλλήνων τὰς ναῦς· οἱ δὲ σπεύδουσιν ἀθρόοι· καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ τεῖχος διὰ κλιμάκων, οἱ δὲ εἰσέρχονται διὰ τῶν πυλῶν, ἃς ὁ Ἔκτωρ συνέτριψεν·

Δαναοὶ δ' ἐφόβηθεν
 νῆας ἀνά γλαφυράς· ὄμαδος δ' ἄλιastos ἐτύχθη.

Ραψοδία Ν.

Μάχη ἐπὶ ταῖς ναυσίν.

Οὕτω κακῶς διακειμένων τῶν Ἑλλήνων, ὁ μὲν Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ τῆς Ἰδης ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς μάχης, ἐλπίζων ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων θεῶν ἐλεύσεται εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπιτρέπων τῷ Ἐκτορι νὰ φέρῃ κατ' αὐτῶν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσδοκίαν ταύτην τοῦ Διὸς ὁ Ποσειδῶν ἐλεεῖ τοὺς Ἑλληνας· καὶ ἐξελθὼν τῆς θαλάσσης ὅμοιος τῷ Κάλχαιτι, παρίσταται πρῶτον τοῖς Αἴαισι ἀμφοτέροις, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἡγεμόνων. Ἐπιρρῶσθέντες οὕτως οἱ Ἕλληνες παρατάσσονται ὑφ' ἐκάτερον τῶν δύο Αἰάντων, καὶ ἀναμένουσι τὸν Ἔκτορα, δι' ἐπελθόντα γενναίως ἀντικρούουσι· καὶ ἡ μάχη γίνεται πεισματώδης, ἐνθαῤῥυνομένων μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀνθισταμένου δὲ ἰσχυρῶς τοῦ Ἐκτορος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν. Συγχρόνως ὁ Ἰδομενεὺς καὶ ὁ Μηριόνης ἀριστεύουσι κατὰ τῶν Τρῶων, ἐν τῷ εὐνύμφῳ τεταγμένοι, καὶ μαχόμενοι κατὰ τοῦ Αἰνέου καὶ Δηϊφόβου· φόνος δὲ πολὺς ἐκατέρωθεν γίνεται· καὶ ὁ Ἔκτωρ κατὰ συμβουλήν τοῦ Πολυδάμαντος συγκαλεῖ τοὺς ἀρίστους, ἵνα συσκεφθῶσιν, εἰ πρέπει νὰ ἐπιμείνωσι μαχόμενοι, ἢ ν' ἀποχωρήσωσι τῆς μάχης. Ἄλλ' ἐν ᾧ περιέρχεται ζητῶν τοὺς ἀρίστους, τοὺς μὲν αὐτῶν εὐρίσκει νεκροὺς, τοὺς δὲ τραυματίας καὶ ἀπομάχους· ἐνίοις δὲ μαχομένους μὲν, ἀλλὰ μόλις δυναμένους ν' ἀμύνονται κατὰ τῶν ἐπικειμένων Ἑλλήνων. Σπεύδει λοιπὸν μετὰ τοῦ Πάριδος εἰς βοήθειαν αὐτῶν, ἐλπίζων ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐκφοβήσει τοὺς Ἑλληνας, καὶ ὑποχωρήσουσιν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐπιμένουσιν εὐθαρσῶς, καὶ πρῶτος πάντων ὁ Αἴας προκαλεῖται αὐτὸν εἰς μάχην, λέγων, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδόλως πτοοῦνται τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὡς ἔμπειροι τοῦ πολέμου, δυστυχοῦσι δὲ μοῖρα κακῇ, διότι τοιαύτη ἐστὶν ἡ βουλή τοῦ Διός. Ταῦτα δὲ τοῦ Αἰάντος λέγοντος πρὸς τὸν Ἔκτορα, αἰετὸς ὄφθη δεξιόθεν ἰπτάμενος, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀγαθὸν νομίσαντες τὸν οἰωνόν, ἔτι μᾶλλον ἐνθαῤῥυνονται. Ὁ δὲ Ἔκτωρ ὑπερηφάνως ἀπαντήσας πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Αἰάντος, ἐπέρχεται μετὰ τῶν ἄλλων ἀριστέων καὶ τοῦ πλήθους τῶν Τρῶων μέγα βοῶντων· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀντεβῶν, ἐμμένοντες ἐν ταῖς ἰδίαις τάξεσιν, ὅπως ἀντικρούσωσι τοὺς ἐπερχομένους Τρῶας·

ἡχή δ' ἀμφοτέρωθεν ἕκετ' αἰθέρα καὶ Διὸς ἀγῆαι.

Ρ α ψ φ δ ί α Ξ.

Διὸς ἀπάτη.

Διὶ κραυγαὶ τῶν Τρώων καὶ τῶν Ἑλλήνων καταφθάνουσι μέχρι τῶν ὠτων τοῦ Νέστορος, ἔτι παρὰ τῷ Μαχάονι παραμένουτος· ἐξελλθὼν δέ, ἵνα ἴδῃ, πόθεν αἱ κραυγαὶ, βλέπει κακῶς ἔχοντα τὰ τῶν Ἑλλήνων· καὶ σκεπτόμενος περὶ τοῦ πρακτέου ἀποφασίζει νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἐν τῇ ἰδίᾳ νηὶ παραμένουτα πρὸς θεραπείαν τοῦ τραύματος, ὅπως μετ' ἐκείνου συσκεφθῆ κάλλιον. Πορευόμενος δὲ συντυγχάνει τῷ Ἀγαμέμνονι, ὃς μετὰ τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεῶς ἤρχετο πρὸς τοὺς μαχομένους· καὶ ἐρωτηθεὶς, πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα, διηγείται αὐτοῖς περὶ τῆς ἐπικινδύνου θέσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ μὴ προβῶσιν εἰς τὴν μάχην οὕτως ὄντες τραυματαί, ἀλλ' ἐκεῖ μέιναντες νὰ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Τότε λοιπὸν ὁ μὲν Ἀγαμέμνων αὐθις προβάλλεται ν' ἀναχωρήσωσιν ἐν τῇ νυκτί· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀντιλέγει μετὰ πολλοῦ θάρρους· καὶ ὁ Διομήδης προτρέπει ἀμφοτέρους, ἀφέντας τὴν περὶ τούτου φιλονεικίαν, νὰ προβῶσι μέχρι τῶν μαχομένων, ὅπως ἐνθαρρύνωσιν αὐτοὺς διὰ λόγων, ὡς οὐ δυνάμενοι διὰ τὰ τραύματα νὰ μετάσχωσι τῆς μάχης. Πείθονται εἰς τοῦτο· καὶ ἐν ᾧ προέβαινον, ὁ Ποσειδῶν ἐξομοιωθεὶς πρὸς παλαιὸν ἄνδρα προσέρχεται τῷ Ἀγαμέμνονι, καὶ παραμυθεῖται αὐτόν, λέγων, ὅτι πάλιν οἱ Ἕλληες ἐπιρρῶσθήσονται καὶ καταδιώξουσιν τοὺς Τρώας· καὶ ἅμα ἀνεβόησε σφοδρότατα, ὅπως ἐμπούση θάρρος τοῖς Ἕλλησιν. Ἡ δὲ Ἥρα μετὰ χαρᾶς βλέπουσα τὰς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐνεργείας τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ φοβουμένη, μὴ ὁ ἐπὶ τῆς Ἰδῆς καθήμενος Ζεὺς ἐννοήσας τὰ γινόμενα ματαιώσῃ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, καλλωπίζεται προσηκόντως, καὶ συμπαραλαβοῦσα τὸν Ἕπνον καταβαίνει εἰς τὴν Ἰδὴν παρὰ τῷ Διὶ· καὶ προσπεσοῦσα ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ βυθίζει αὐτόν εἰς νηδυμον ἔπνον, καὶ ἅμα τὸν Ἕπνον ἀποστέλλει ἀγγελοῦντα τῷ Ποσειδῶνι τὸ γινόμενον, ὅπως ἀφοβώτερον ἐπαμύνη τοῖς Ἕλλησι, κοιμωμένου νῦν τοῦ Διός. Τότε ὁ Ποσειδῶν ἐξεγείρει τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Τρώων, ἡγούμενος αὐτός· ὁ δὲ Ἔκτωρ ἀντιτάσσεται· ἀλλὰ πληγείς διὰ λίθου μεγάλου ὑπὸ τοῦ Αἴαντος πίπτει τραυματίας, καὶ ἀπάγεται εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρίστων. Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληες ἔτι μᾶλλον ἐνθαρρύνονται· καὶ ἐπελθόντες κατὰ τῶν Τρώων πολλοὺς φονεύουσιν, οἳ τε ἄλλοι καὶ ὁ τοῦ Οἰλέως Αἴας·

οὐ γὰρ οἱ τις ὁμοίος ἐπισπέσθαι ποσὶν ἦεν,
 ἀνδρῶν πρεσάντων, ὅτε τε Ζεὺς ἐν φόβον ἔρη.

Ραψωδία Ο.

παλιῶξις παρὰ τῶν νεῶν.

Οἱ μὲν Τρῶες ἐξωσθέντες τοῦ τείχους καὶ τῆς τάφρου περιστρέφοντο ἔμφοβοι περὶ τὰ ὄχηματα αὐτῶν· ὁ δὲ Ζεὺς ἀφυπνώσας καὶ γνούς τὰ γενόμενα, ὀργίζεται κατὰ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἥρας, ἣν ἐπιπλήττει ὡς ἐξαπατήσασαν αὐτόν, καὶ δεινῶς ἀπειλεῖ· ἐκείνη δὲ ὁμύει εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἔπραξε ταῦτα ὁ Ποσειδῶν, οὐδὲν ἐκείνης κελευσάσης αὐτῷ. Τότε ὁ Ζεὺς διατάσσει αὐτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ νὰ πέμψῃ πρὸς αὐτὸν τὴν Ἴριν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ἅμα προλέγει αὐτῇ τὰ μέλλοντα γενέσθαι· ὅτι ὁ μὲν Πάτροκλος ἐξελεύσεται κατὰ τῶν Τρώων, καὶ πολλοὺς ἀποκτενεῖ, ἀλλὰ καὶ οὗτος φονευθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἔκτορος· καὶ τότε μόνον ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπομηνίσας καταβήσεται εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ φονεύσει τὸν Ἔκτορα· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τὸ τέλος ἐπελεύσεται τοῦ πολέμου, ἀλούσης τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἥρα ὑπακούσασα ἐπανερχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ πέμπει πρὸς τὸν Δία τὴν Ἴριν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα· ὁ δὲ Ζεὺς τὴν μὲν Ἴριν διατάσσει νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ποσειδῶνα καὶ νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἢ ὅπου τῆς θαλάσσης ἐπιθυμεῖ (ὃ δὴ καὶ ἐγένετο), τὸν δὲ Ἀπόλλωνα νὰ λάβῃ τὴν φοβερὰν αὐτοῦ αἰγίδα καὶ νὰ καταβῇ πρὸς τὸν Ἔκτορα, ὅπως ἐκείνον μὲν ἐνθαρρύνῃ, τοὺς δὲ Ἑλληνας ἐκφοβήσῃ, ἐπισείων αὐτοῖς τὴν αἰγίδα. Πράττονται ταῦτα· καὶ ὁ Ἔκτωρ, ἡδὴ τοῦ τραύματος αὐτοῦ τεθεραπευμένον, ἐπέρχεται φοβερός κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵπερ γενναίως ἀνθίστανται· ἀλλὰ καταπλήττονται, ἐπισείοντος αὐτοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν αἰγίδα, καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν· οἱ δὲ Τρῶες ἐπαρθέντες κτείνουσι πολλοὺς, καὶ πάλιν καταρρίπτουτες τὸ τεῖχος τῶν Ἑλλήνων, ἀπειλοῦσι νὰ πυρπολήσωσι τὰς ναῦς, ἀλλαλαγμῷ πολλῷ ἐπερχόμενοι. Τότε ὁ Πάτροκλος, ὅς μέχρι νῦν παρέμενε παρὰ τῷ Εὐρυπύλῳ θεραπεύων αὐτόν, ἐξῆλθε πρὸς τὴν κραυγὴν· καὶ ἰδὼν οὕτω κακῶς διακειμένους τοὺς Ἑλληνας, τὸν μὲν Εὐρύπυλον ἐγκαταλείπει, πρὸς δὲ τὸν Ἀχιλλεῖα σπεύδει, ὅπως παρακαλέσῃ αὐτόν νὰ ἐλεήσῃ κτεινομένους τοὺς Ἑλληνας. Ἐν τούτῳ δὲ ἡ μάχῃ ἐξακολουθεῖ βιαία, καὶ πολλοὶ πίπτουσιν ἐκατέρωθεν, οὐδετέρου ὑπερισχύοντος· καὶ ὁ μὲν Ἔκτωρ δημηγορῶν ἐνθαρρύνει τοὺς Τρῶας, ὁ δὲ Αἴας τοὺς Ἑλληνας. Αὐτὸς ὁ Ζεὺς παροτρύνει τὸν Ἔκτορα εἰς τὸ νὰ πυρπολήσῃ τὰς ναῦς, ἵνα οὕτως ἐπέλθῃ πλήρης ἡ τοῦ Ἀχιλλεῶς ἱκανοποίησις, καὶ μετὰ τοῦτο τρέψῃ τὰ πράγματα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Ἔκτωρ ἐμψυχούμενος ὑπὸ τοῦ Διὸς προβαίνει ὡς λέων, συμπαρασύρων καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὰς ναῦς, καὶ ἡδὴ ἐπιβάλλει χεῖρα κατὰ τῆς νηός, ἐφ' ἧς ὁ Πρωτεσίλαος ἦλθεν εἰς Τροίαν, καὶ ἐπικαλεῖται τοὺς Τρῶας, ἵνα πυρπολήσωσιν αὐτήν. Οἱ Ἑλληνες μάχονται μανιωδῶς περὶ τὴν πρύμναν τῆς νηός ἐκείνης, καὶ ὁ Αἴας ἰστάμενος ἐπὶ τῆς πρύμνης δημηγορεῖ

πρὸς αὐτούς, καὶ ἅμα φονεύει διὰ τοῦ δόρατος πάντα πολέμιον, ὃς ὑπακούων τῷ Ἐκτορι φέρει πῦρ κατὰ τῶν νεῶν¹

δώδεκα δὲ προπάρειθε νεῶν, αὐτοσχεῶδιν οὕτα.¹

Ρ α ψ φ δ ί α Π.

Πατρόκλεια.

Ὁ μὲν οὖν Πάτροκλος ἔλθων πρὸς τὸν Ἀχιλλέα διηγεῖται μετὰ δακρύων τὴν ἐλεεινὴν τῶν Ἑλλήνων θέσιν, καὶ ἰκετεύει αὐτόν, εἰ μὴ βούλεται νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας, τοῦλάχιστον νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς Μυρμιδόνας, καὶ νὰ περιβληθῇ τὴν φοβερὰν ἐκείνου πανοπλίαν, ὅπως ἐκφοβήσῃ τοὺς Τρῶας· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς συγκατατίθεται εἰς τοῦτο· καὶ βλέπων τὸ πῦρ ἀνάπτου ἤδη, καὶ φλόγα μεγάλην ἐξερχομένην ἐκ τῶν νεῶν, προτρέπει τὸν Πάτροκλον νὰ σπέυση ὅτι τάχιστα, καὶ ἅμα τοὺς Μυρμιδόνας, ἵνα καὶ αὐθις φανῶσιν ἄνδρες γενναῖοι, εὐτόλμως ὑπὸ τὸν Πάτροκλον μαχόμενοι· καὶ οἱ μὲν ἐξορμῶσιν, ὁ δὲ ἥρωας ἄποθεν ἐπισκοπεῖ τὰ κατ' αὐτούς. Ἐπελθόντες δὲ ὅπου τὸ πῦρ κατέκαιε τὴν ναῦν τοῦ Πρωτεσιλάου, τοὺς μὲν περὶ αὐτὴν Τρῶας ἐκδιώκουσιν, ἐκπλαγέντας ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως πανοπλίας, τὸ δὲ πῦρ κατασβεννύουσιν. Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρύνονται, καὶ ἐπιδιώξαντες τοὺς Τρῶας φονεύουσι πολλοὺς, ἀριστεύοντος τοῦ Πατρόκλου, ὃς μετὰ πολλῶν ἄλλων φονεύσας καὶ αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς Σαρπηδόνα, ἀντιτάσσεται καὶ πρὸς τὸν Ἐκτορα· καὶ τοῦτον μὲν ἐπιδιώκει φεύγοντα μέχρι τῆς πόλεως, πολλοὺς δὲ τῶν περὶ αὐτὸν μαχομένων κτείνει, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι φεύγοντες ἀπεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ Ἐκτωρ παρὰ τὰς Σκαιὰς καθήμενος πύλας σκέπτεται, εἰ πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τοῦ Πατρόκλου, ἢ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ νὰ μάχῃται κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν τειχῶν· ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων ἐνθαρρύνει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ, διδοὺς ἄπειρα ὅτι φονεύσει τὸν Πάτροκλον. Ἐπέρχεται λοιπὸν κατὰ τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου, ὃς ἐτέρωθεν ὑποδέχεται αὐτὸν εὐθαρσῶς, καὶ μάχῃ σφοδρὰ συγκροτεῖται περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Κεβριάνου, τοῦ ἡμιόχου τοῦ Ἐκτορος, ὃν ἀπέκτεινεν ὁ Πάτροκλος· ἀλλ' ἐπέστη τότε καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρόκλου τὸ πεπρωμένον τέλος. Ὁ Ἀπόλλων ἀφανῶς ὄπισθεν αὐτοῦ στάς, ἀπορημνοῖ αὐτὸν τῆς τοῦ Ἀχιλλέως πανοπλίας· καὶ τότε ὁ μὲν Εὐφορβος βάλλει αὐτὸν ὄπισθεν κατὰ τὸ μετάρφρενον, ὁ δὲ Ἐκτωρ κατὰ τὸν κενεῶνα, καὶ ἀποθνήσκοντα ἐξυβρίζει

¹ Οὕτω δὴ πληροῦται κατὰ γράμμα ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐκφρασθεῖσα ἐπιθυμία (Π. Α, 408—12), ὅτε παρεκάλει τὴν μητέρα αὐτοῦ νὰ ἰκετεύσῃ τὸν Δία, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Τρῶας,

τοὺς δὲ κατὰ πρόμας τε καὶ ἀμφ' ἄλα ἔλσαι Ἀχαιοὺς κτεινομένους, ἵνα πάντες ἐπαύρανται βασιλῆος, γνῶ δὲ καὶ Ἀτρεΐδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων ἦν ἄτην, ὅτ' ἀριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισεν.

αὐτόν, ὡς οὐδὲν ὠφελήθεντα ἐκ τῆς πανοπλίας τοῦ Ἀχιλλέως· ἐκείνος δὲ ἀποθνήσκων λέγει πρὸς τὸν Ἔκτορα, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐφονεύθη ἄοπλος, ὑπὸ τριῶν βαλλόμενος ἐνόπλων, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Εὐφύρβου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἔκτορος, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐκδικήσεται μετ' οὐ πολὺ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τέλος ἐπιθεὶς τῷ βίῳ τοῦ Ἔκτορος. Πρὸς ταῦτα ὑπερηφάνως ἀπαντήσας ὁ Ἔκτωρ, τὸν μὲν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου καταλείπει, τρέπεται δὲ κατὰ τοῦ Αὐτομέδοντος τοῦ θεράπροντος τοῦ Ἀχιλλέως· ἀλλὰ τούτου σώζουσιν οἱ ταχύποδες ἵπποι τοῦ Πηλέως, ταχέως αὐτὸν ἐξαγαγόντες τοῦ πεδίου τῆς μάχης·

Ἰετο γὰρ βαλέειν· τὸν δ' ἔκφερον ὠκείες ἵπποι
ἄμβροτοι, οὓς Πηληϊε θεοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα.

Ραψωδία Ρ.

Μενελάου ἀριστεία.

Πεσόντος τοῦ Πατρόκλου, μάχη περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ γίνεται κρατερὰ, ἐν ἣ ὁ μὲν Μενέλαος ἀποκτείνει τὸν Εὐφύρβον, ὁ δὲ Ἔκτωρ ἐπελθὼν ἀφαιρεῖται τοῦ Πατρόκλου τὰ ὄπλα, καὶ διανοεῖται νὰ κόψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα νὰ ρίψῃ βορὰν τοῖς κυσίν· ἀλλ' ὁ Αἴας μετὰ τοῦ Μενελάου καὶ ἄλλων ἀριστέων καταφθάντες μάχονται σφοδρῶς κατὰ τοῦ Ἔκτορος καὶ τῶν Τρώων· καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ Πατρόκλου σώζουσι, τοὺς δ' ἐχθροὺς τρέπουσι μετὰ μεγάλης σφαγῆς. Τότε ὁ Δινεὺς προτροπῇ τοῦ Ἀπόλλωνος δημηγορεῖ πρὸς τοὺς φεύγοντας Τρώας, καὶ πείθει αὐτοὺς νὰ ἐπανακάμψωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ συνασπισθέντες μάχονται μανιωδῶς περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου· καὶ ἀγὼν μέγιστος ἦν ἐκείνος καὶ πεισματωδέστατος, τῶν μὲν φιλοτιμουμένων νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τὸν νεκρὸν, τῶν δὲ μετ' ἀκαθέκτου ὀρμῆς ἐπιμενούτων ν' ἀποσπάσωσιν αὐτόν. Ἐνταῦθα παρίστανται οἱ τοῦ Ἀχιλλέως ἵπποι κλαίοντες ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Πατρόκλου, καὶ ἀνθιστάμενοι τῷ ἠνιόχῳ Αὐτομέδοντι, προσπαθοῦντι νὰ ἐξορμήσῃ αὐτούς· ὁ δὲ Ζεὺς παρηγορεῖ τοὺς ἵππους, καὶ ἕτερος ἠνιόχος, ὁ Ἀλκιμέδων, ἐλαύνει αὐτοὺς πρὸς τὰς ναῦς. Ὁ Ἔκτωρ μακρόθεν ἰδὼν τοὺς ἵππους, συμβουλεύεται μετὰ τοῦ Δινείου, ὅπως ἀποσπάσωσιν αὐτούς· ἀλλ' ὁ Αὐτομέδων ἐννοήσας τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἐπικαλεῖται εἰς βοήθειαν τὸν Αἴαντα, δι' οὗ οἱ περὶ τὸν Ἔκτορα ἀποσοβοῦνται, καὶ οἱ ἵπποι διασώζονται. Ἡ δὲ περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου μάχη ἐξηκολούθει κρατερὰ· καὶ ἡ μὲν Ἀθηνᾶ ἐνθαρρύνει τοὺς Ἑλληνας, ὁ δὲ Ἀπόλλων τοὺς Τρώας. Ἄλλ' ἐν τούτῳ ὁ Ζεὺς δεινὸν ἀστράψας καὶ βροντήσας ἐξέπληξε τοὺς Ἑλληνας, οἵπερ ὑποχωροῦσιν· ὁ δὲ Μενέλαος περισκοπεῖ πανταχοῦ, ὅπως ἀνέρῃ Ἀντίλοχον τὸν υἱὸν τοῦ Νέστορος, καὶ δι' αὐτοῦ ἀναγγεῖλη τῷ Ἀχιλλεῖ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου, μήπως ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ καταβῆ εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης, καὶ ἀποσώσῃ τὸν νεκρὸν ἐκείνου, ὃν οἱ Ἑλληνας μόλις ἠδύναντο νὰ προφυλάττωσιν ἀπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ μὲν οὖν Ἀντίλοχος ἀπέρχεται πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖ· οἱ δὲ περὶ τὸν νεκρὸν μαχόμενοι Ἑλληνας διαλογισάμενοι, ὅτι καὶ

βουλόμενος ὁ Ἀχιλλεύς οὐκ ἠδύνατο δι' ἔλλειψιν ὄπλων νὰ καταβῆ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, οἱ μὲν ἄρα ντες τὸν νεκρὸν μεταφέρουσιν εἰς τὰς ναῦς, οἱ δ' ἐμμένοντες ὑπὸ τοὺς δύο Αἰαντας ἀνθίστανται πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Τρώων, μετὰ πολλοῦ ζήλου μαχομένων, ὅπως διασκορπίσαντες τὴν ἀντικόπτουσαν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων ἀποσπάσωσι τὸν νεκρὸν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσιν, ἤδη τοῦ νεκροῦ μετακομισθέντος εἰς τὰς ναῦς, ἔτρεψαν ὅμως εἰς φυγὴν τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων·

πολλὰ δὲ τεύχεα καλὰ πέσον περὶ τ' ἀμφὶ τε τάφρον
φενγόντων Δαναῶν· πολέμου δ' οὐ γίγνεται ἔρωή.

Ρ α ψ ω δ ί α Σ.

Ὅ π λ ο π ο ι ῖ τ α.

Ἀκούσας ὁ Ἀχιλλεύς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πατρόκλου πικρότατα ὀδύρεται ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσοῦτον ἀνακράζει ὀλοφυρόμενος, ὥστε ἡ Θέτις ἀκούσασα τοὺς θρήνους αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πυθμένου τῆς θαλάσσης, μετὰ σπουδῆς ἀνέρχεται πρὸς αὐτὸν παραλαβοῦσα καὶ τὰς ἄλλας Νηρηίδας. Μαθοῦσα δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου, παραμυθεῖται μὲν αὐτόν, ὑπισχνεῖται δὲ νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπιούσαν, φέρουσα πρὸς αὐτὸν ὄπλα λαμπρότερα τῶν ἀπολομένων. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι Νηρηίδες ἀπέρχονται πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα, ἡ δὲ Θέτις ἀναβαίνει εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὅπως λάβῃ παρὰ τοῦ Ἡφαίστου νέα διὰ τὸν Ἀχιλλέα ὄπλα. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἔκτωρ μετὰ τῶν Τρώων μάχεται περὶ τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων, πάντοτε προσπαθὼν ν' ἀποσπάσῃ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου· ὁ δὲ Ἀχιλλεύς κατὰ συμβουλήν τῆς Ἥρας ἐπιφανεῖς ἄοπλος ἐν τοῖς μαχομένοις Ἑλλησι ῥήγγυσι κραυγὴν οὕτω τρομεράν, ὥστε καταπλαγέντες ἐξ αὐτῆς οἱ Τρῶες φεύγουσι μετὰ σπουδῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἵπποι ὑπισθοχωροῦντες ἔντρομοι ἀνατρέπουσι τὰ ὀχήματα· ὁ δὲ νεκρὸς τοῦ Πατρόκλου ἀσφαλῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταληφθεὶς ἐκτίθεται ἐπὶ κλίνης, καὶ πάντες θρηνοῦσι περὶ αὐτόν, πάντων δὲ μάλιστα ὁ Ἀχιλλεύς, ὃς καὶ ὑπισχνεῖται, ὅτι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ οὐ πρότερον θάψει, πρὶν ἂν κομίσῃ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὄπλα τοῦ Ἐκτορος εἰς τὰς ναῦς, καὶ ἀποκεφαλίσῃ δώδεκα παῖδας Τρώων πρὸ τῆς πυρᾶς τοῦ Πατρόκλου· ἔπειτα διατάσσει τοὺς Μυρμιδόνας νὰ πλύνωσι τὸν νεκρὸν· οἱ δὲ τοῦτο ποιήσαντες διανυκτερεύουσι παρὰ τῷ ἥρωϊ, διὰ πάσης τῆς νυκτὸς συνοδουρόμενοι. Τούτων δὲ γνωμένων ἐν τῷ στρατῷ, ἡ Θέτις ἀφικνεῖται εἰς τὸ ἐν Ὀλύμπῳ χαλκίον τοῦ Ἡφαίστου, ὃν ἰκετεύει νὰ κατασκευάσῃ νέαν πανοπλίαν τῷ Ἀχιλλεῖ, ὡς ἀπολομένης τῆς πρώτης σὺν τῷ Πατρόκλῳ· ὁ δὲ Ἡφαιστος ἐν γυμνασίῳ τῆς Θέτιδος παλαιῶν ἔνεκεν εὐεργεσιῶν, προθυμότατα σπεύδει εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματος, σίδηρον, κασσίτερον, χρυσοῦν καὶ ἄργυρον ἀναμίξας ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ πάντα μηχανησάμενος, ὅπως ἐξεργάσῃ τὴν πανοπλίαν ἐντελεῖ.—Ἐνταῦθα περιγράφεται ἡ ἀσπίς ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, καὶ οὕτω λαμπρῶς, ὥστε ἡ περιγραφὴ αὕτη κατέμεινε μόνον καὶ τελειότατον πρότυπον εἰς τοὺς ἔπειτα βουληθέντας νὰ ποιήσωσι τοιαύτας περιγραφάς·

κατὰ δὴ τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν τῆς Ἀχιλλέως ἀσπίδος ἐποιήθη ἔπειτα καὶ ἡ τῷ Ἡσιόδῳ ἀποδιδόμενη Ἀσπίς Ἡρακλέους.¹—Τοιαύτην λοιπὸν κατασκευάσας τὴν νέαν πανοπλίαν ὁ κλυτοτέχνης Ἡφαιστος, παρέδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ τοῦ Ἀχιλλέως·

ἡ δ', ἴρηξ ὤς, ἄλτο κατ' Οὐλύμπου νιφέντος,
τεύχεα μαρμαίροντα παρ' Ἡφαιστοιο φέρουσα.

Ραψωδία Γ.

Μήνιδος ἀπόρρησις.

Ἡ μὲν Θέτις ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως παραδίδωσιν αὐτῷ τὰ Ἡφαιστότευκτα ὄπλα· ὁ δὲ περίλυπος ἦρωσ ταῦτα ἰδὼν, ἔτι μᾶλλον ὀργῆ πρὸς τὸν πόλεμον. Ὄθεν παρακαλέσας τὴν μητέρα αὐτοῦ νὰ ἐπιτηρῇ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, μὴ βλαβθῆ ὑπὸ μυῖων καὶ σήψεως, συγκαλεῖ εἰς ἀγορὰν τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς παρὴν καὶ ὁ τραυματίας Ἀγαμέμνων· καὶ τοῦτον μὲν ἐπιπλήττει πως διὰ τὰ γενόμενα, τοὺς δ' Ἑλληνας προτρέπει νὰ διατάξῃ ἐπὶ μάχην, ὅπως, αὐτοῦ τοῦ Ἀχιλλέως στρατηγούντος, ἀνταποδώσι τὰ προσήκοντα τοῖς πολεμίοις. Ὁ Ἀγαμέμνων μακρὰ δημηγορήσας ὁμολογεῖ τὴν ἰδίαν ἀβουλίαν, καὶ προσφέρει τῷ ἦρωϊ τὰ τε προὔπεσχημένα διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντων πρέσβειων δῶρα, καὶ αὐτὴν τὴν Βρισηΐδα· ἀλλ' ὁ ἦρωσ οὐδὲν φροντίζει περὶ δῶρων· μάχην ἐπιθυμεῖ, καὶ εἰς μάχην προτρέπει πάντας. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς παραινεῖ νὰ μὴ ἐξέλθωσιν εἰς μάχην οἱ Ἑλληνες ἄσιτοι· ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι νὰ δειπνήσωσιν, ὁ δὲ Ἀγαμέμνων ἐν τοσοῦτῳ νὰ προσαγάγῃ εἰς μέσον τὰ δῶρα, ἅπερ ὑπέσχετο· καὶ τοῦτο προθύμως ὁ Ἀτρεΐδης πράττει, πέμψας τὸν Ὀδυσσεῖα μετ' ἄλλων ἀρίστων, ὅπως προσαγάγωσι τὰ δῶρα, ἅπερ κομισθέντα παραλαμβάνουσιν οἱ Μυρμιδόνες, καὶ μετακομίζουσιν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐκεῖ ἡ Βρισηΐς ἰδοῦσα τὸν Πάτροκλον νεκρὸν ὀδύρεται πικρῶς ἐπ' αὐτῷ, καὶ συνοδουρόμενον ἔχει τὸν Ἀχιλλέα, ὃς οὐδαμῶς πείθεται νὰ μετάσχη τροφῆς, ἀλλ' ἄσιτος καὶ κλαίων ἀναμένει τὴν μάχην, ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν φονέα τοῦ Πατρόκλου. Ἡ Ἀθηνᾶ κατέρχεται τότε ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κελεύσει τοῦ Διός, καὶ ἐνσταλάζει νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν ἐν τῷ στήθει τοῦ ἦρωος, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ λιμοῦ παραλυθῶσιν αὐτοῦ τὰ γόνατα· ὁ δὲ ἦρωσ ἀναλαβὼν τὰ Ἡφαιστότευκτα ὄπλα προβαίνει μικρὸν, δοκιμάζων τὸ βᾶρος αὐτῶν, καὶ εὕρισκει ταῦτα ἐλαφρὰ ὡς πτερά· ἔπειτα δὲ ἀναβαίνει ἐπὶ τοῦ ἄρματος, καὶ λαλῶν πρὸς τοὺς ἵππους Ξάνθον καὶ Βάλιον ἐπιπλήττει αὐτούς, ὅτι κατέλιπον ἐν τῷ πεδίῳ ἀπολωλότα τὸν Πάτροκλον. Τότε ὁ Ξάνθος λαβὼν παρὰ τῆς Ἥρας φωνὴν προλέγει τῷ ἦρωϊ, ὅτι ἀπὸ μὲν τῆς προκειμένης μάχης ἐπιστρέφει ζῶν καὶ θριαμβεύων, μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐπέρχεται αὐτῷ ὁ θάνατος. Τοῦτο μόνου προλαβὼν

¹ Ἴδε περὶ τούτου Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι, σελ. 1154.

ἀνιγγεῖλεν ὁ ἵππος, οὐδὲν ἕτερον εἰπών, διότι κατέσχον αὐτοῦ τὸ στόμα αἱ Ἐρινύες· ὁ δὲ ἥρωσ ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν· "Τί μοι προμαντεύεις θάνατον; καλῶς γινώσκω τοῦτο, ὅτι ἐνταῦθα πέπρωταί μοι θανεῖν μακρὰν τῶν γονέων μου·

. . . . . ἀλλὰ καὶ ἔμψης
οὐ λήξω, πρὶν Τρῶας δῶν ἐλάσαι πολέμοιο.
ἦ ῥα, καὶ ἐν πρώτοις ἰάχων ἔχε μώνυχας ἵππους.

Ρ α ψ φ δ ῖ α Υ.

Θ ε ο μ α χ ῖ α.

Οἱ μὲν Ἕλληνας καὶ Τρῶες ἀντιπαρατάσσονται· ὁ δὲ Ζεὺς ἐν συμβουλίῳ τῶν θεῶν ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ καταβῶσιν εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης, καὶ νὰ βοηθήσωσιν ἕκαστος οἷς προαιροῦνται. Κατέρχονται λοιπὸν προθύμως ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου· καὶ ἡ μὲν Ἥρα μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἡφαίστου τάσσονται ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ἄρης μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Λητοῦς, τοῦ Ξάνθου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ὑπὲρ τῶν Τρώων. Ἐντεῦθεν ὁ ἀγὼν γίνεταί κρατερός· καὶ ὁ μὲν Ζεὺς ἐν τῷ μεταξὺ δεινῶν ἐβρόντησεν, ὁ δὲ Ποσειδῶν διέσεισε τὴν γῆν ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων μέχρι τῶν ὑπωρειῶν, ὥστε καὶ ὁ Πλούτων αὐτὸς ἐξεπήδησεν ἔντρομος τοῦ θρόνου, φοβηθεὶς, μὴ διαρραγείσης τῆς γῆς, ἀποκαλυφθῆ τοῖς θνητοῖς τὸ φοβερὸν αὐτοῦ Κράτος. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐν τούτοις τὸν Ἔκτορα ἐπιζητεῖ πανταχοῦ· ἀλλ' ὁ Ἄρης ἀποκρύπτων ἐκεῖνον κινεῖ κατ' αὐτοῦ τὸν Δινειάν, ὃν ἰδὼν ὁ ἥρωσ ἀντιτεταγμένον παραινεῖ νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύῃ οὕτω ματαίως· ἀλλ' ὁ Δινείας οὐχ ὑποχωρεῖ· βαλὼν δὲ τὸν ἥρωα εἰς οὐδὲν ἐπιτυγχάνει· ἀλλὰ βληθεὶς ὑπ' ἐκεῖνου σκοτοδιναῖ, καὶ παρὰ μικρὸν ἐπιπτε θῦμα τῆς ὀργῆς τοῦ ἥρωος, εἰ μὴ ὁ Ποσειδῶν μεσολαβήσας ἀνήρπαξεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀχλὺν βαθείαν ἐπιχύσας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀχιλλέως. Μετ' ὀλίγον ἀφαιρεθείσης τῆς ἀχλύος, ὁ Ἀχιλλεὺς ἐνθαρρύνει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ Ἔκτωρ ἀπαντικρὺ τοὺς Τρῶας· ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων παραινεῖ αὐτὸν νὰ μὴ προτρέχῃ τῶν Τρώων, καὶ νὰ μὴ συμπλακῇ τῷ Ἀχιλλεῖ. Ἄλλ' ὁ Πηλεΐδης καταβάλλει ἄλλεπαλλήλους πολλοὺς τῶν Τρώων, ἐν οἷς καὶ Πολύδωρον τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἔκτορος· ὃν ἰδὼν ἐκεῖνος νεκρὸν ἐκπηδᾷ κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως· καὶ βάλλει μὲν αὐτὸν τῷ δόρατι, εἰς μάτην ὅμως, διότι ἡ Ἀθηνᾶ παρατρέπει τὸ δόρυ. Τότε ὁ Ἀχιλλεὺς μέγα βοήσας ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Ἔκτορος· ἀλλὰ τρὶς βαλὼν ἀποτυγχάνει, περικαλύψαντος τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Ἔκτορα διὰ πυκνοῦ νέφους· τὴν δὲ προστασίαν τοῦ θεοῦ κατανοήσας ὁ ἥρωσ, τὸν μὲν ἄσπονδον αὐτοῦ ἐχθρὸν καταλείπει, τραπόμενος δὲ κατ' ἄλλων, καὶ τρομερὸς περιστρεφόμενος, ὡς πῦρ κατανεμόμενον πᾶσαν ὕλην, φονεύει πάντα τὸν παρατυγχάνοντα, οὐδένα κόρον ἔχων αἱμάτων καὶ φόνου·

. . . . . ὁ δὲ ἴστο κύδος ἀρέσθαι
Πηλεΐδης, λύθρω δὲ παλάσσετο χεῖρας ἀάπτους.

Ραψοδία Φ.

Μάχη παραποτάμιος.

Οἱ Τρῶες ἐκπεπληγμένοι φεύγουσιν, οἱ μὲν πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ παρὰ τὸν Σκάμανδρον· καὶ διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ῥίπτονται οἱ πλεῖστοι μετὰ τῶν ἵππων ἐν τῷ ποταμῷ· ὁ δὲ ἦρωσ πανταχοῦ καταδιώκων αὐτοὺς, τοσοῦτους ἀποκτείνει, ὥστε τὸ ρεῖθρον τοῦ ποταμοῦ κατερυθραίνεται ὑπὸ τῶν αἱμάτων. Ὁ Σκάμανδρος ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ, ἀνατινάσσει τὰ ρεύματα αὐτοῦ, ὅπως ἀνακόψῃ τὴν ὄρμην τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ σώσῃ τοὺς ἀνηλεῶς κτεινομένους Τρῶας· ἀλλ' ὁ ἦρωσ ἀκατάσχετος ἐπικείται αὐτοῖς, καὶ φονεῦει πάντα τὸν παρατυγχάνοντα ἐν τε τῇ ὄχθῃ καὶ ἐν τῷ ποταμῷ. Τότε ὁ Σκάμανδρος μορφὴν ἀνδρὸς ἀναλαβὼν ἰκετεύει τὸν ἦρωα, εἰ καὶ πάντας τοὺς Τρῶας βουλεύεται νὰ κατασφάξῃ, μακρὰν που νὰ πράττῃ τούτο, οὐ μολύνων τὰ ρεύματα αὐτοῦ· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν ὑπακούει· εἰσπηδήσας δὲ εἰς τὸν ποταμὸν διώκει καὶ φονεῦει τοὺς Τρῶας σωρηδόν. Ὅθεν ἀγανακτήσας ὁ Σκάμανδρος ὑπερεκχειλίζεται· καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς ἐκρίπτει εἰς τὴν ὄχθην, κατὰ δὲ τοῦ Ἀχιλλέως ἐπιφέρει τρομερὰ κύματα, ἀφ' ὧν μετὰ δυσκολίας ἀποσώζεται ἐξελθὼν εἰς τὴν ὄχθην, καὶ τραπεῖς ἔντρομος εἰς φυγὴν μακρὰν τοῦ διώκοντος αὐτὸν ποταμοῦ· ἀλλ' ὁ Σκάμανδρος ἐπιμένει διώκων αὐτὸν, καὶ ἅμα ἐπικαλεῖται εἰς συμμαχίαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σιμόντα κατὰ τοῦ ἀκαθέκτου ἦρωος. Ἡ Ἥρα τότε σπεύδει εἰς σωτηρίαν ταῦ Ἀχιλλέως, πέμψασα κατὰ τοῦ Σκαμάνδρου τὸν Ἡφαιστον ὃς ἀφίησι τὸ ἔαντοῦ πῦρ κατὰ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοὺς μὲν παρὰ τὴν ὄχθην νεκροὺς κατακαίει, τὸν δὲ Σκάμανδρον ἀναγκάζει νὰ συσταλῇ καιόμενος καὶ ἀνακαχλαζων. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης θεοὶ συγκρούονται πρὸς ἀλλήλους· καὶ ὁ μὲν Ἄρης ἀφίησι τὸ δόρυ κατὰ τῆς Ἀθηνᾶς, οὐδὲν ἐπιτυχῶν, ἐκείνη δὲ μεγάλῳ λίθῳ βάλλει τὸν Ἄρην κατὰ τὸν αὐχένα, καὶ ἡ Ἀφροδίτη κακῶς ἔχοντα μεταφέρει αὐτὸν ἔξω τῆς μάχης· ἀλλὰ καὶ ταύτην πλήττει ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸ στήθος, καὶ ἀμφότεροι τότε πίπτουσι τραυματαῖαι, ἧ τε ἐκκομίζουσα καὶ ὁ ἐκκομιζόμενος. Μετὰ τούτο ὁ Ποσειδῶν προκαλεῖται τὸν Ἀπόλλωνα, ἀλλ' ὁ φρόνιμος ἀνεψιὸς ἀποφεύγει νὰ μονομαχήσῃ κατὰ τοῦ γέροντος πατροκασιγνήτου· ἡ δὲ Ἥρα πλήττει τὴν Ἄρτεμιν κατὰ πρόσωπον, ἥπερ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν Ὀλυμπον παραπονεῖται κλαίουσα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Διός. ἔπειτα ὁ μὲν Ἀπόλλων ὑπείσέρχεται εἰς τὴν Ἴλιον, ὅπως προστατεύσῃ τῆς πόλεως, δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπειλουμένης, οἱ δ' ἄλλοι θεοὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸν Ὀλυμπον. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς διαφυγὼν τοῦ Σκαμάνδρου τὴν τρομερὰν καταδίωξιν ἐτρέπη κατὰ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ Τρῶων, οὓς ἀνηλεῶς κατέσφαττε διώκων πρὸς τὴν πόλιν, ἄχρῃς οὐ ὁ Ἀπόλλων λαβὼν τὴν μορφὴν τοῦ Ἀντήνορος ἀντιτάσσεται πρὸς αὐτόν, καὶ ἀντιπερισπᾶ αὐτὸν τῆδε κακέῖσε περιστρεφόμενος, ὅπως οἱ Τρῶες τύχωσιν εὐκαιρίας καὶ διασωθῶσιν εἰς τὴν πόλιν· ὃ δὴ καὶ ἐγένετο· διότι οἱ ἀπὸ τῶν

χειρῶν τοῦ ἥρωος περισωθέντες καὶ δυνάμενοι νὰ σπεύσωσι τρέχοντες, οὐδὲν περὶ τῶν ἀδυνάτων ἢ τῶν θανόντων ἐφρόντιζον·

... . ἀλλ' ἐσσυμένως ἐσέχοντο
εἰς πόλιν, ὅντινα τῶνγε πόδες καὶ γούνα σώσωσαν.

Ραψοδία Χ.

Ἔκτορος ἀναίρεσις.

Ὡς ἔλαφοι εἰσέδυσαν εἰς τὴν πόλιν οἱ Τρῶες, καὶ εὐθαρσεῖς ἤδη οἱ Ἕλληνες προσήλθον εἰς τὰ τείχη αὐτῆς· ὁ δὲ Ἔκτωρ μοῖρα κακῆ μένει ἐκτὸς τῶν τειχῶν παρὰ ταῖς Σκαιαῖς πύλαις, οὐδένα φόβον ἔχων παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως, μακρὰν αὐτοῦ διώκοιτος τὸν Ἀπόλλωνα ὡς Ἀγήνορα. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἐννοήσας τὴν ἀπάτην, ἐπανακάμπτει πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἰδόντες αὐτὸν ὁ Πρίαμος καὶ ἡ Ἐκάβη βοῶσι πρὸς τὸν Ἔκτορα, ἐξορκίζοντες αὐτὸν νὰ μὴ ἀντιταχθῆ κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ τείχους· ὁ δὲ οὐ πείθεται, ἀλλ' ἐπιμένει νὰ μονομαχήσῃ κατὰ τοῦ Πηλεΐδου. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥρωος ἐπέρχεται φοβερός ὡς ὁ Ἄρης, ἔντρομος ὁ Ἔκτωρ καταλείπει τὰς Σκαιαῖς πύλας, καὶ φεύγει δρομαίος· ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς καταδιώκει αὐτόν, ὡς κύων ἔλαφον, πρῶτον μὲν περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Σκαμάνδρου· οὐδ' ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὑποτέμνει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ πανταχόθεν, καὶ ἅμα διὰ νευμάτων διατάσσει τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ ῥίψῃ βέλος κατὰ τοῦ Ἔκτορος, ἵνα ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ μόνου λάβῃ τὸ τέλος. Διωκομένου δὲ τοῦ Ἔκτορος, ἡ Ἀθηναῖα Δηϊφόβῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐξομωθεῖσα κατέρχεται πρὸς αὐτόν, καὶ ἐνθαρρύνει κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως· καὶ τότε ὁ Ἔκτωρ θαρρῶν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ ἀποφασίζει ν' ἀντιταχθῆ κατὰ τοῦ ἥρωος· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐννοεῖ τὴν ἀπάτην, ὅτε βαλὼν τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἰδὼν τὸ βέλος ἄπρακτον καταπεσὼν εἰς τὴν γῆν, ζητεῖ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἕτερον βέλος, καὶ περιστραφεὶς οὐδένα βλέπει παρ' ἑαυτῷ. Τότε οὐδύρεται βλέπων τὸν θάνατον ἄφευκτον· καὶ ἐν ᾧ ὄρμᾳ ξιφῆρης κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως, πλήττεται ὑπ' ἐκείνου θανασίμως, καὶ πίπτει ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ ἥρωος, ὅτι μάτην ἠλπισε νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου. Εἰς μάτην λειποψυχῶν ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπως ἀποδῶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς ταφὴν, καὶ μὴ καταλίπῃ αὐτὸ βορὰν τοῖς κυσὶ παρὰ τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων· διότι ὁ ἥρωος ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν, ὅτι, καὶ ἰσοβαρῆ τῷ σώματι αὐτοῦ χρυσὸν ἔαν καταβάλλῃ ὁ Πρίαμος, οὐδ' οὕτω τεύξεται ταφῆς, ἀλλ' ἄταφος καταλειφθήσεται βορὰ τοῖς κυσίν. Ὁ μὲν οὖν Ἔκτωρ ἐκπνέει μεταξὺ προφητεύων τῷ Ἀχιλλεῖ, ὅτι καὶ αὐτὸς μετ' οὐ πολὺ φονευθήσεται ὑπὸ τοῦ Πάριδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὰς Σκαιαῖς πύλας· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἀφοπλίσας αὐτὸν προσκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ναῦς παιανίζοντες· αὐτὸς δὲ ἀπαρτήσας ὄπισθεν τοῦ ἰδίου ἄρματος τὸ σῶμα τοῦ Ἔκτορος, σύρει αὐτὸ κατὰ γῆς, ἐλεεινὸν θέαμα τῇ τε Ἐκάβῃ καὶ τῷ Πριάμῳ, οἰκτιστὸν ἀπὸ τῶν τειχῶν ὀδυρομένων.

Τούτων δὲ τοὺς θρήνους ἀκούσασα ἡ Ἀνδρομάχη, ἢ μέχρι νῦν ἠγγόει τὰ γενόμενα, ὡς ἐν τῷ μυθῷ τοῦ παλατίου διαμένουσα, ἐξέρχεται ἔντρομος· καὶ ἰδοῦσα τὸν Ἑκτορα ἐλεεινῶς κατασυρόμενον, ἰλιγγιᾷ καὶ πίπτει· μόλις δ' ἀναπνεύσασα θρηνεῖ μεγαλοφώνως τὸν ἴδιον σύζυγον, τὴν τε ἑαυτῆς χηρείαν, καὶ τὸν τοῦ τέκνου ἀπορφανισμόν περιπαθῶς ὀλοφυρομένη·

*Ὡς ἔφατο κλαίουσα· ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες.

Ραψωδία Ψ.

*Ἀθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ.

Οἱ μὲν οὖν ἐν τῇ πόλει οὕτως ἐθρήνουν ἐπὶ τῷ Ἑκτορι· οἱ δὲ Ἕλληνες παραγίνονται εἰς τὰς ναῦς ἐν θριάμβῳ, καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς διατάσσει τοὺς Μυρμιδόνας, ὡς εἶχον, νὰ περιστοιχίσωσι τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου, καὶ ἀπολοφυράμενοι αὐτὸν νὰ τραπῶσιν ἐπὶ δεῖπνον. Τούτων δὲ γενομένων, οἱ μὲν ἄλλοι ἠγεμόνες κοιμῶνται ἐν ταῖς ἰδίαις ἑκαστος σκηναῖς· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς πολλοὺς ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν Μυρμιδόνων κατέρχεται παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἔνθα κοιμώμενος βλέπει κατ' ὄναρ τὴν ψυχὴν τοῦ Πατρόκλου ἐπιστᾶσαν αὐτῷ, καὶ δεομένην νὰ ἐνταφιασθῇ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἵνα καὶ αὕτη δυνηθῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἄδην. Ἐξεγείρεται λοιπὸν ταχέως, καὶ νέου δίδωσιν ὄδου τοῦ Ἄδου τὴν ἀρχήν. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἢ τε πυρὰ παρασκευάζεται μεγάλη, καὶ ὁ νεκρὸς ἐπιτίθεται αὐτῇ, καὶ πρόβατα πολλὰ καὶ βόες ἐπισφάττονται, καὶ ἵπποι τέσσαρες, καὶ δύο ἄριστοι κύνες, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις οἱ δώδεκα ὠραῖοι παῖδες τῶν Τρώων, οὓς εἶχεν αἰχμαλωτίσας. Ὁ Βορέας καὶ ὁ Ζέφυρος πνέουσι σφοδρῶς εἰς ἔξαψιν μεγάλης φλογός, καὶ τὰ ὄστα συλλεχθέντα μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ πυρὸς κατατίθενται ἐν κάλπῃ καταχρύσῳ, καὶ τάφος ἐγείρεται μέτριος τό γε νῦν ἔχον κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπως ἐγερεθῇ μέγας καὶ ὑψηλὸς μετὰ τὸν θάνατον κἀκείνου, καὶ ἐν ἐνὶ τούτῳ τῷ ὑψηλῷ τάφῳ κατατεθῶσιν ἀμφοτέρων τὰ ὄστα. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀχιλλεὺς ἀγῶνα θέμενος εἰς τιμὴν τοῦ Πατρόκλου, πολλὰ καὶ παντοῖα προβάλλεται ἄθλα, λέβητας, καὶ τρίποδας, καὶ ἵππους, καὶ ἡμίονους, καὶ ταύρους, καὶ γυναῖκας εὐζῶνους, καὶ σίδηρον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀγωνιζόμενοι καὶ ἀριστεύοντες λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἄλλος ἄλλο ἄθλον· ὕστατον δὲ προβάλλεται ἄθλον ἀκοντισταῖς δολιχόσκιον δόρυ, καὶ λέβητα ἄπυρον, ἐφ' οἷς ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μυριόνης ἀνίστανται ἀθλήσοντες· ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς παρελθὼν ὁμολογεῖ τοῦ Ἀτρείδου τὴν ὑπεροχὴν, πρὶν ἢ ἀγωνισθῇ· καὶ αὐτῷ μὲν προσφέρει τὸν λέβητα, τῷ δὲ Μυριόνη τὸ δόρυ.

ὡς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων.
δῶκε δὲ Μυριόνη δόρυ χάλκεον· αὐτὰρ δ' ἔγ' ἦρψεν
Ταλθυβίῳ κήρυκι δίδου περικαλλὲς ἕθλον.

Ραψοδία Ω.

Ἔκτορος λύτρα.

Τέλος πάντων, λελυμένου τοῦ ἀγῶνος, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων εἰς τὰς ναῦς διασπαρέντων, καὶ δειπνησάντων, καὶ κοιμωμένων, μόνος ὁ Ἀχιλλεὺς ἀγρυπνεῖ ἐνθυμούμενος τὸν Πάτροκλον. Ἄμα δ' ἡμέρα ζεύξας τὸ ἄρμα, καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἔκτορος ἐξαρτήσας ὄπισθεν, περιήγαγεν αὐτὸν τρίς περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου· ἔπειτα δὲ καταλιπὼν ἐκεῖ τὸν νεκρὸν ἐρριμμένον, ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν καὶ τοῦτο διετέλει πράττων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Τὴν δὲ δωδεκάτην ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἔκτορος ἡμέραν ὁ Ἀπόλλων παρελθὼν εἰς τὸν σύλλογον τῶν θεῶν δημηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἔκτορος, ὡς ἀσεβῶς ὑβριζομένου καὶ ἀτάφου διαμένουτος· ὁ δὲ Ζεὺς συγκατατίθεται νὰ ἐλέησῃ αὐτόν. Πέμπει λοιπὸν τὴν μὲν Θέτιν πρὸς τὸν Ἀχιλλεῆα, συμβουλεύουσας τῷ υἱῷ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ νεκροῦ πρὸς τὸν Πρίαμον· τὴν δὲ Ἴριον πρὸς αὐτὸν τὸν Πρίαμον, προτρέψουσας αὐτὸν νὰ προσέλθῃ ἰκέτης τῷ Ἀχιλλεῖ, καὶ νὰ ζητήσῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἔκτορος πρὸς ἐνταφιασμόν. Ὁ γέρον λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ κειμήλια πολλὰ κατὰ δωδεκάδας, καὶ εὐξάμενος τῷ Δίῳ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἧς οἰωνὸς ἄριστος ἐπεφάνη αὐτῷ παρὰ τοῦ Διός, ἀπέρχεται πρὸς τὸν Ἀχιλλεῆα, ἡγουμένου τοῦ Ἑρμοῦ, ὃν ὁ Ζεὺς ἀπέστειλε τῷ γέροντι βοηθόν, ἕξομοιωθέντα πρὸς ἄγνωστον νεανίαν. Ὅτε δὲ παρεγένοντο εἰς τὴν Ἀχιλλέως σκηνὴν, ὁ μὲν Ἑρμῆς γνωρίσας ἑαυτὸν τῷ Πριάμῳ, καὶ εἰπὼν, ὅτι ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Διὸς βοηθῆσάν αὐτῷ, ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον· ὁ δὲ γέρον εἰσελθὼν προσπίπτει τῷ Ἀχιλλεῖ ταπεινὸς ἰκέτης, καὶ ὁ ἥρωσ ἐκπλήττεται βλέπων πρὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ τὸν γέροντα Πρίαμον καταφιλοῦντα τὰς χεῖρας ἐκείνας, ὑφ' ὧν οἱ πλείστοι καὶ ἄριστοι τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐφονεύθησαν. Σπαραξικάρδιοι ἀληθῶς εἰσιν οἱ λόγοι, οὓς ὁ γέρον ἀποτείνει πρὸς τὸν Ἀχιλλεῆα, ἀναμιμνήσκων αὐτῷ τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ λέγων·

Μνήσαι πατὴρσ σείω, θεοῖσ ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ,
τηλίκου, ὡσπερ ἐγών, ὀλοφ' ἐπὶ γήραοσ οὐδῶ.

Ἄλλ' αἰδεῖο θεοῦσ, Ἀχιλεῦ, αὐτὸν τ' ἐλέησον,
μνησάμενοσ σου πατὴρσ· ἐγὼ δ' ἐλεεινότερὸσ περ'
ἔτλην δ' οἱ' οὐπω τισ ἐπιχθόνιοσ βροτὸσ ἄλλοσ,
ἀνδρὸσ παιδοφόνοιο ποτὶ στόμα χεῖρ' ὀρέγεσθαι.

Ἡ θέσις τοῦ γέροντος καὶ οἱ σπαραξικάρδιοι λόγοι αὐτοῦ συγκινουῦσι τὸν Ἀχιλλεῆα μέχρι δακρῶν καὶ κλαίουσιν ἀμφότεροι, ὁ μὲν ἐπὶ τῷ φιλότατῳ υἱῷ, ὁ δὲ ἐπὶ τῷ πιστῷ φίλῳ, καὶ ἐπὶ τῷ πατρὶ, ὃν ὑπέμνησεν αὐτῷ ὁ γέρον. Μετὰ δὲ τοὺς θρήνους ἐξαναστὰς ὁ Ἀχιλλεὺς ἐξανίστησι καὶ τὸν γέροντα, λαβόμενος αὐτοῦ τῆσ χειρὸσ, καὶ μετὰ πολλῆσ πρῶότητοσ παραμυθεῖται αὐτόν· ἔπειτα δὲ δεξάμενοσ τὰ δῶρα διέταξε τὰσ θεραπείασ νὰ λούσσοι τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, ὅπερ αὐτὸσ ἄρασ ἔθηκεν ἐν τῇ κλίνῃ. Ἐπανελθὼν δὲ

εἰς τὴν σκηνὴν ἀναγγέλλει τῷ Πριάμῳ, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ λέλυται· καὶ σφάξας κριὸν παρέδωκε τοῖς ἑταίροις, ἵνα παρασκευάσωσι δεῖπνον. Μετὰ δὲ τοῦτο ἠρώτησε τὸν γέροντα, πόσας ἡμέρας ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ εἰρήνην, ὅπως τελέσῃ προσηκόντως τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ Ἑκτορος· καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἔνδεκα ὄλαι ἡμέραι ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο, ὑπέσχετο, ὅτι ἐπὶ τοσοῦτο κρατήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπράκτους, καὶ οὐδεμία γενήσεται κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδος, ὅπως ἐν ἡσυχίᾳ πράξῃ τὰ νενομισμένα. Τούτων δὲ λεχθέντων, ὁ μὲν Πρίαμος ἐκοιμήθη ἐν τῷ προδόμῳ, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τῆς σκηνῆς. Ἄλλ' ὁ Ἑρμῆς ἐπιφανεὶς κοιμωμένῳ τῷ Πριάμῳ ἐξεγείρει αὐτόν, καὶ παραινεῖ νὰ ἐπανέλθῃ τάχιον εἰς τὴν πόλιν, πρὶν ἢ ὁ Ἀγαμέμνων ἐννοήσῃ τὰ γενόμενα· καὶ ἅμα ζεύξας τοὺς ἵππους ἐξήγαγεν αὐτὸν τοῦ στρατοπέδου σῶον, καὶ συνώδευσε αὐτῷ μέχρι τινός· ἔπειτα δέ, ὁ μὲν Ἑρμῆς ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὁ δὲ γέρον ὑποβαίνει εἰς τὴν πόλιν, ὅπου φθάσαντα πάντες ὑποδέχονται ὀλοφυρόμενοι. Εἰσαχθέντος δὲ τοῦ νεκροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, θρήνος καὶ κλαυθμὸς γίνεταί πολὺς ἐπ' αὐτῷ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς Ἀνδρομάχης· καύσαντες δὲ αὐτὸν τὴν δεκάτην ἡμέραν, ἔθαψαν τὴν ἑνδεκάτην τὰ ὁστά ἐν τάφῳ ἐπισημοτάτῳ, περὶ ὃν ἔστησαν φύλακας, μήποτε προσβάλωσιν αὐτὸν οἱ Ἕλληνες·

Ὡς οἱ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἑκτορος ἱπποδάμοιο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης, ἐν ἣ κατὰ σειρὰν ἐκτέθεινται πάντα τῆς Ἰλιάδος τὰ μέρη, ὅπως ἔχουσιν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, δύο τινὰ συμπεραίνονται ἀριδῆλως· πρῶτον μὲν, ὅτι κατὰ τὴν ὀρθοτάτην τοῦ Εὐσταθίου κρίσιν “ἐν τῷ σῶμα συνεχές διόλου καὶ εὐάρμοστον ἢ τῆς Ἰλιάδος ποίησις” δεύτερον δέ, ὅτι μίαν λαβὼν ὁ Ποιητὴς πράξιν, τὴν τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν οὐλομένην, καὶ ταύτην ὡς βάσιν μεγάλην ὑποβαλὼν, ἀνήγειρεν ἐπ' αὐτῆς τὸ μέγα τοῦτο καὶ περικαλλῆς οἰκοδόμημα, τεχνικώτατα μὲν συνδέσας πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ διὰ τῆς πανταχοῦ ἐπενεργούσης θείας δυνάμεως, καταλληλότατα δὲ ἐπιγράψας, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ εἰσόδῳ—ΔΙΟΣ ΔΕ ΤΕΛΕΙΕΤΟ ΒΟΥΛΗ.

Πρὸς τὸ τοιοῦτον ἀποβλέποντες οἰκοδόμημα, συνέταξαν τὸν ὀρισμὸν καὶ τοὺς κανόνας τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι τεχνογράφοι. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ὀρίζων τὸ ἐπικὸν ποίημα λέγει “Περὶ δὲ τῆς “διηγηματικῆς καὶ ἐν μέτρῳ μιμητικῆς, ὅτι δεῖ τοὺς μύθους, καθάπερ ἐν ταῖς

"τραγωδίαις, συνιστάναι δραματικούς, καὶ περὶ μίαν πράξιν ὅλην καὶ
 "τελείαν, ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τέλος. . . Διό, ὡσπερ εἶπομεν
 "ἤδη, καὶ ταύτη θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους κ. τ. λ." ¹
 οἱ δὲ νεώτεροι τὸν Ἀριστοτέλους τοῦτον ὀρισμὸν πλατύτερον ἐκτιθέμενοι,
 καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀρνούμενοι τὸ κῦρος τῆς ἑαυτῶν
 ἐρμηνείας, ὀρίζουσι τὸ ἐπικὸν ποίημα, ὅτι ἐστὶ "ποιητικὴ διήγησις
 ἡρωϊκῆς πράξεως, ἀλλὰ πράξεως μιᾶς μόνης, τελείας,
 θαυμαστῆς, καὶ διαφεροῦσης." ²

Ἄλλὰ καθὼς ὁ ἄριστος ἀρχιτέκτων παρὰ τὰς ἀναγκαίας τοῦ οἰκοδομή-
 ματος διαιρέσεις προστίθησιν αὐτῷ καὶ τινὰς καλλωπισμούς, οἱ δυνατὸν καὶ
 ν' ἀφαιρεθῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος βλάβης, οὕτω καὶ ὁ
 ἄριστος τῆς Ἰλιάδος ποιητής, διηγούμενος τὴν ἡρωϊκὴν πράξιν, παρενέβαλεν
 εἰς τὴν σειρὰν τῆς ποιητικῆς διηγήσεως καὶ τινὰς ἄλλας, τὰς μὲν σοβαρὰς
 καὶ διδακτικὰς, οἷαί πέρ εἰσιν ὁ Νεῶν Κατάλογος, ἡ τοῦ Ἐκτορος καὶ τῆς
 Ἀνδρομάχης ὁμιλία, καὶ ἄλλαι τοιαῦται, τὰς δὲ καὶ γελοίας πρὸς τέρψιν τοῦ
 ἀναγινώσκοντος, οἷαί πέρ εἰσιν ἡ τοῦ Ἡφαίστου παραμυθία πρὸς τὴν τεθλιμ-
 μένην αὐτοῦ μητέρα, ἡ τοῦ Θερεσίτου τιμωρία ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεῶς, καὶ ἄλλαι
 τοιαῦται· αἱ δυνατὸν καὶ ν' ἀφαιρεθῶσιν, οὐδεμιᾶς προσγινομένης εἰς τὸ

¹ Περὶ ποιητ. κεφ. 23. Ἴδε καὶ τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παρόντος κεφαλαίου σημειωθέντα περὶ τούτου.

² Hugh Blair's Lectures on Rhetoric and Belles Lettres. Lect. xlii. Epic Poetry. —Οἱ δὲ περὶ Οὐόλφιον κακίζουσι τὸν Ἀριστοτελικὸν ὀρισμὸν, οὐχ εὐρίσκοντες κατὰ τὴν ἑαυτῶν δόξαν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐν ὅλῳ· διότι (λέγουσιν) οὔτε ὅλου τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἡ ἱστορία εὔρηται ἐν αὐτῇ, οὔτε μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος διαρκεῖ ἡ κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος μῆσις τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ ποιήματος μεταβαλλεται εἰς μῆνιν κατὰ τοῦ Ἐκτορος· ἐντεῦθεν δὲ ἀποφαίνονται, ὅτι οὐχ ὑπάρχει ἐν τῇ Ἰλιάδι ἡ ἐνότης ἐκείνη, ἣν εὐρίσκουσιν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα, καὶ ἐπομένως οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ παντοῖοι τῆς Ἰλιάδος οἱ ποιηταί. Οὕτως ἄρα, ὡς εἶπε περὶ αὐτῶν ὁ Γάλλος Edgar Quinet, εὔρον τὸν τρόπον νὰ καταστρέψωσι τὸν Ἀριστοτέλην, ἐκθρονίζοντες τὸν Ὅμηρον "Pour ruiner Aristote, on avait trouvé la vraie voie; on avait détrôné Homère.—De l'Histoire de la Poésie. Homère (ἐν ἀρχῇ). Ἄλλὰ πρὸς τὴν Οὐόλφιανὴν ταύτην δόξαν κάλλιστα πάντων ἀπήμτησεν ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐνότητος τῆς Ἰλιάδος ὁ Ἀγγλος Granville Penn ἐν τῷ ἀξιολογωτάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι—an Examination of the Primary Argument of the Iliad.—London, 1821. Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἐκθεσιν (σελ. 85 κ. ἔξ.).

ὄλον τοῦ ποιήματος ζήμιας.¹ Ἐντεῦθεν ἄρα δεύτερον ἔδωκε νόμον εἰς τὴν τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος σύνταξιν· ὅτι μίαν μὲν πρέπει νὰ περιέχῃ τοῦτο πρᾶξιν, καὶ ταύτην ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ διηγῆται, δυνατὸν δὲ καὶ νὰ διακόπτηται ἢ διήγησις ἐνιαχοῦ, μικροτέρων ἄλλων διηγήσεων παρεμβολομένων, τῶν μὲν πρὸς διδασκαλίαν, τῶν δὲ πρὸς τέρψιν τοῦ ἀναγινώσκοντος, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς τὴν κυρίαν τοῦ ποιήματος πρᾶξιν ἀναφερομένων. Ταύτας λοιπὸν τὰς πρὸς ἐντελεστέραν τῆς κυρίας πράξεως κατάρτυσιν παρεμβολομένας μικρὰς διηγήσεις καταλλήλως ὠνόμασαν οἱ τεχνογράφοι ἐπισόδια, κανονίσαντες ἅμα καὶ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως αὐτῶν κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν πρότυπον.

Καὶ ταῦτα μὲν πρώτιστα πάντων συμπεραίνονται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἰλιάδος. Ἐὰν δὲ κατὰ μέρος ἐξετασθῶσι τὰ τε πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν ἡ κυρία τοῦ ποιήματος πρᾶξις ἐνεργεῖται καὶ περαίνεται, καὶ ἡ θεία ἐπενέργεια, ὑφ' ἧς πανταχοῦ φαίνονται ὑποκινούμενοι οἱ ἐνεργούντες ἄνδρες πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς θείας βουλῆς, δύο πάλιν καταφαίνονται τοῦ μεγάλου Ποιητοῦ ἀριστουργήματα· ἔνθεν μὲν, ἡρώων ὄμιλος, ἐν οἷς ἐξέχει ὁ ἥρωὸς τοῦ ποιήματος πανταχοῦ ἀριστέων, οὗ ἄνευ οὐδὲν περατοῦται γενναῖον ἔργον· ἔνθεν δέ, θεῶν ὀμήγυρις, ἐν ἧ προεξάρχει ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, οὗ μόνου ἡ βουλή τελεῖται, τοῦ μὲν ἀδικήσαντος Ἀγαμέμνονος ὁμολογήσαντος τὴν ἀδικίαν, τοῦ δὲ ἠδικημένου Ἀχιλλέως ἀπολαβόντος τὴν προσήκουσαν αὐτῷ τιμὴν· διότι τοιαύτην ἡ Θέτις ἐποίησατο αἴτησιν παρὰ τοῦ Διός,

τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ
υἷὸν ἐμὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσιν τε ἐ τιμῆν·

καὶ τὴν αἴτησιν ταύτην ὑπέσχετο νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ παντοδύναμος Ζεὺς, “κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεύσας.”

Δύο δὲ τοιοῦτους ὀμίλους παραστήσας ὁ Ποιητής, ἀπέδωκεν ἑκατέρφ τὸν προσήκουσα χαρακτῆρα, τοὺς μὲν ἥρωας παραστήσας γενναίους καὶ πολεμικούς, τοὺς πάντας ὅμως ἠττονας τοῦ Ἀχιλλέως, τοὺς δὲ θεοὺς ἰσχυρούς,

¹ Ὁ Ἀριστοτέλης (ἐνθ. ἀνωτ.) ὀνομάζει τὰ Ὀμηρικὰ ἐπεισόδια διαλήψεις, τοῦτ' ἔστι διακοπὰς τῆς ποιητικῆς διηγήσεως· “Νῦν δὲ ἐν μέρος ἀπολαβῶν ἐπεισοδίοις κέχρηται πολλοῖς, οἶον νεῶν καταλόγῳ καὶ ἄλλοις, οἷς διαλαμβάνει τὴν ποίησιν.”

καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν θαυματουργοῦντα, τοὺς πάντας ὅμως ἤπτονας τοῦ Διός, ᾧ μόνῳ δέδοται τὸ σταθμίζειν τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ μεταβάλλειν ταύτας κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βουλήν· καί, συντόμως εἰπεῖν, ἀπάντων μὲν τῶν ἡρώων αἱ ἀρεταὶ συγκεφαλαιοῦνται ἐν τῇ ἀνθρωπίνως τελείᾳ ἀρετῇ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀπάντων δὲ τῶν θεῶν αἱ κατὰ μέρος καὶ καθ' ἕκαστον δυνάμεις ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ ἀκαταμαχῆτῳ παντοδυναμίᾳ τοῦ Διός. Μάχονται λοιπὸν περὶ τὴν Τροίαν οἱ Ἕλληνες ἥρωες, τὰ μὲν νικῶντες, τὰ δὲ νικώμενοι· ἀλλὰ μόνῃ ἢ παρουσίᾳ τοῦ Ἀχιλλέως ἀποφασίζει τὴν ὀριστικὴν νίκην· καὶ ἐντεῦθεν οἱ μὲν Τρῶες, ὡς λαγωοί, περίφοβοι ἐγκλείονται εἰς τὴν πόλιν, ὁ δὲ γέρων αὐτῶν βασιλεὺς παρίσταται ἐλεεινὸς ἰκέτης πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἥρωος, καὶ μετὰ δακρῶν ἀσπάζεται τὴν δεξιάν, τὴν φονεύσασαν τοὺς πλείστους καὶ ἀρίστους τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐρίζουσιν ὡσαύτως καὶ οἱ θεοὶ ἐν τε τῷ Ὀλύμπῳ καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἐνθα καὶ παρίστανται πολλάκις, καὶ συμπολεμοῦσι, καὶ τραυματίζονται, οἱ μὲν τοὺς Ἕλληνας, οἱ δὲ τοὺς Τρῶας φιλοτιμούμενοι ν' ἀναδείξωσι νικητάς· ἀλλὰ μόνῃ τοῦ Διὸς ἢ βουλῇ τελεῖται πάντοτε καὶ πανταχοῦ, καὶ κατὰ ταύτην ἐπὶ τέλους θριαμβεῖ ὁ ἥρωος τοῦ ποιήματος· οἱ δὲ ἀντιμαχόμενοι θεοὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Ὀλυμπόν, "οἱ μὲν χωόμενοι, οἱ δὲ μέγα κυδιῶντες."¹

Τοιαύτην σχεδιάσας ὁ Ποιητὴς τὴν τοῦ ποιήματος διάταξιν, καὶ τοιοῦτον ἀποδοῦς χαρακτῆρα τοῖς ἐν αὐτῷ ἐνεργοῦσι προσώποις θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, ἀνάλογον ἐμεθοδεύσατο καὶ τὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ ἐκτίθησι τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν. Ὁ Ἀγαμέμνων ὀμιλεῖ πάντοτε ὡς ὑπέρτατος ἡγεμῶν, ὑπὲρ πάντας ἔξοχον παριστῶν ἑαυτόν, καὶ οὐδένα ἴσον ἑαυτῷ ἀποδεχόμενος· ὅθεν ἀπειλῶν τῷ Ἀχιλλεῖ λέγει πρὸς αὐτόν·

... ἐγὼ δὲ κ' ἄγω Βρισηίδα καλλιπάρηον,
αὐτὸς ἰὼν κλισίηνδε, τὸ σὸν γέρας· ὄφρ' εὐ εἰδῆς,
ὅσσον φέρτερός εἰμι σέθεν, στυγῆ δὲ καὶ ἄλλος
ἴσον ἐμοὶ φάσθαι, καὶ ὁμοιωθῆμεναι ἄντην.²

¹ Ἰλιάδ. Φ, 519.

² Ἰλιάδ. Α, 184—7.

καὶ ἀποστέλλων τοὺς κήρυκας ἵνα παραλάβωσι τὴν Βρισηίδα, οὐχ ἦττον ἀγέρωχον δίδωσιν αὐτοῖς τὴν ἐντολήν·

ἔρχεσθον κλισίην Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος·
χειρὸς ἐλόντ' ἀγέμεν Βρισηίδα καλλιπάρηον·
εἰ δέ κε μὴ δώσῃσι, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἔλωμαι,
ἔλθων σὺν πλεόνεσσι· τὸ οἱ καὶ βίγιον ἔσται.¹

Ἄλλὰ καταχρώμενος τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν ταπεινοῦται ἐφεξῆς, ἀνομολογῶν τὸ ἴδιον ἀμάρτημα πρὸς θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης, καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδίκως ὑβρισθέντος ἥρωος.²—Ὁ Ἀχιλλεὺς λαλεῖ ὡς ἥρωος ἐξέχων τῶν ἄλλων κατὰ τὴν ἀνδρίαν· καὶ οὗτος ἀπαιτεῖ ν' ἀναγνωρίσωσι πάντες, ὅτι ὁ ἄριστός ἐστι τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ὅτι ἀδύνατον νὰ σωθῆ ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὅστις ἀντολμήσῃ ν' ἀφαιρέσῃ τι τῶν κτημάτων αὐτοῦ. Διὸ τὴν μὲν Βρισηίδα ἄνευ ἀντιστασεως ἀποδίδωσι, διότι θεωρεῖ αὐτὴν ἀλλότριον δῶρον παρ' αὐτῶν τῶν δόντων ἀφαιρούμενον, ἀπειλεῖ ὅμως πρὸς γνῶσιν ἀπάντων, ὅτι τὸ μέλαν αἷμα τοῦ Ἀγαμέμνονος καταβρέξει τὸ δόρυ αὐτοῦ, ἐὰν τολμήσῃ νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα εἰς τι τῶν ἐν τῇ νηὶ αὐτοῦ ὑπαρχόντων·

εἰ δ', ἄγε μὴν πείρησαι, ἵνα γνῶσῃσι καὶ οἶδε·
αἰψά τοι αἶμα κελαιὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.³

Καὶ ἀλλαγῆ δὲ φαίνεται ἐπιδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ ἀνδρίαν καὶ μεγαλοψυχίαν, πάντοτε παρεμβάλλων τὸ “ἵνα γνῶσῃσι καὶ οἶδε.”⁴ Ἰδὼν δὲ τὰ Ἐφαιστότευκτα ὄπλα κομισθέντα ὑπὸ τῆς Θέτιδος, καὶ τεθέντα ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἀνασκιρτᾷ ὑπὸ χαρᾶς, καίτοι πάντες οἱ ἄλλοι ἐπὶ τῇ θεᾷ ταύτῃ ἐκπλήττονται.⁵ καὶ πρὸς τὴν μάχην ὀργῶν οὐκ ἀναμένει νὰ προσαχθῶσιν αὐτῷ τὰ δῶρα, ἅπερ ὁ Ἀγαμέμνων διέταξε νὰ προσαγάγωσιν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σκηνῆς, ἀλλὰ ταῦτα μὲν παραβλέπει, μάχην δὲ ζητεῖ ὅτι τάχιστα.⁶

¹ Ἰλιάδ. Α, 322—5.

² Ἰλιάδ. Β, 778. I. 115. T, 78 καὶ ἐξ.

³ Ἰλιάδ. Α, 302—3.

⁴ Ἰλιάδ. Ψ, 610.

⁵ Ἰλιάδ. T, 12—20.

⁶ αὐτ. 145—150.

Πᾶσα τοῦ Νέστορος δημηγορία εἰκονίζει τὸν σοφὸν καὶ πεπειραμένον γέροντα καὶ πᾶσα τοῦ Ὀδυσσεως ὁμιλία, ἢ πράξις, δείκνυσι τὴν πολυμήχανον εὐφυΐαν ἠνωμένην μετὰ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας. Οἱ δὲ δύο Αἴαντες, ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ἴδομενεύς εἰσὶν ἀτρόμητοι πολεμισταί· καὶ ὁ Μενέλαος ἦττον μὲν τῶν ἄλλων τολμηρός, βουλευφόρος δὲ ἀνὴρ καὶ στρατηγικός.

Τούτοις ἀνάλογος παρίσταται καὶ τῶν πολεμίων ὁ χαρακτήρ ἐν τε λόγοις καὶ ἐν πράξεσιν. Ὑψοῦται τοῦ Ἐκτορος ἡ ἀνδρία, ὅπως παρασταθῆ ἄξιος τοῦ Ἀχιλλέως ἀντίπαλος· ὁ δὲ Αἰνείας, ὁ Πάνδαρος, ὁ Δηϊφόβος, ὁ Γλαῦκος, ὁ Σαρπηδών, καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῶν Τρώων καὶ τῶν συμμάχων, ἔχουσι πάντες ἀνδρίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων· καὶ εὐτυχούσι μὲν, ἀπόντος τοῦ Ἀχιλλέως, ὑπέικουσι δὲ πάντες αὐτῷ, ἢ φονεύονται ἀντιστάμενοι, διότι πανταχοῦ πρέπει νὰ θριαμβεύῃ ὁ ἥρωσ τοῦ ποιήματος. Καὶ αὐτὸς ὁ θηλυδρίας Πάρις χαρακτηρίζεται τοιοῦτος ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων, καὶ τότε μόνον ὁμιλεῖ περὶ πολέμου, καὶ φαίνεται φροντίζων περὶ πολεμικῶν ἔργων, ὅταν ἐλέγχεται ὡς ἀνανδρος ὑπὸ τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Ἐκτορος.¹ ἐνίοτε δὲ καὶ ἀριστεύει πού μαχόμενος, ἦτοι ἐξ ἐνέδρας, ἢ καὶ ἐν μάχαις.² οὐδαμοῦ δὲ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ Ποιητὴς μισητὸν ἢ ἀποτρόπαιον ἄρπαγα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεεινὸν θῦμα τῆς Ἀφροδίτης, ἢ καὶ προστατεύει αὐτοῦ. Τέλος πάντων ὁ γέρον Πρίαμος ἔχει διὰ τὸ γῆρας καὶ τὴν πείραν αὐτοῦ ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν ἐν τοῖς Ἑλλησι διαπρέποντα Νέστορα· ἀλλὰ στερεΐται παντελῶς πολεμικῆς δόξης, ἢν ἐκεῖνος ἀπολαμβάνει εἰσέτι, καίτοι γέρον. Αἱ δυστυχίαι τοῦ πολέμου καὶ ὁ θάνατος τῶν τέκνων αὐτοῦ κατέστησαν τὸν γέροντα Πριάμον ἐλεεινὸν παράδειγμα τῆς ματαιότητος τῶν ἐν ἀνθρώποις μεγαλείων· καὶ ἀληθῶς, τί ἐλεεινότερον τοῦ γέροντος τούτου, ἰκετεύοντος τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ὡς χάριν λαμβάνοντος παρ' αὐτοῦ ἑνδεκαήμερον ἀνακωχὴν, ὅπως κλαύσῃ καὶ θάψῃ τὸν ἄριστον τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τὸν ἀνδρειότατον τῶν προμάχων τῆς Τροίας;³—Καὶ ἐν γένει, πᾶν πρόσωπον ἀνδρὸς ἐν τῇ Ἰλιάδι

¹ Ἰλιάδ. Γ, 428 κ. ἐξ.—Ζ, 325—341 καὶ 503 ἕως τέλους.—Ν, 765 κ. ἐξ.

² Ἰλιάδ. Δ, 369 κ. ἐξ.—Ν, 774—787.

³ Ἰλιάδ. Ω, 659—672. Ἴδε περὶ τῆς ἰκεσίας ταύτης τοῦ Πριάμου τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν (σελ. 92—6).

λαλεῖ καὶ πράττει κατὰ τὸν χαρακτήρα, ὃν ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ Ποιητής· πᾶσαι δὲ αἱ δημηγορίαι αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἔργα, εἴτε νικούντων, εἴτε νικωμένων, εἰς ἓνα διευθύνονται σκοπὸν ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου Διός, τὸν θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἠδικημένου ἥρωος.¹

Αὐτὰ ταῦτα διαφαίνονται καὶ ἐν τῷ τῶν θεῶν ὀμίλῳ· ἕκαστος αὐτῶν λαλεῖ καὶ πράττει κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ιδιότητα, καὶ πάντων αἱ ἐνεργεῖαι καταλήγουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς ὑπερτάτης βουλῆς τοῦ Διός· ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις καὶ ταῖς ἐνεργεῖαις αὐτῶν διακρίνεται ὁ χαρακτήρ ἑκάστου. Ὁ μὲν Ζεὺς λαλεῖ πανταχοῦ ὡς ὑπέρτατος κύριος τῶν ἀπάντων καὶ παντοδύναμος θεός· καὶ ἐπιπλήττων τὴν Ἥραν λέγει πρὸς αὐτήν, ὅτι πάντες ὁμοῦ οἱ ἐν Ὀλύμπῳ θεοὶ οὐ δυνήσονται νὰ βοηθήσωσιν αὐτῇ, ἐὰν ποτε ἐπιβάλλῃ αὐτῇ τὰς φοβερὰς αὐτοῦ χεῖρας. Πανταχοῦ τοιοῦτος παρίσταται ὁ Ζεὺς,² καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτοῦ λαλοῦντες θεοὶ καὶ ἄνθρωποι πάντων ὑπέρτατον ἀνομολογοῦσιν αὐτόν,³ ὡς οἱ περὶ τοῦ Ἀχιλλέως λαλοῦντες ἥρωες ὁμολογοῦσι περὶ ἐκείνου, ὅτι

μέγα πᾶσιν
ἔρκος Ἀχαιοῖσι πέλεται πολέμοιο κακοῖο.⁴

οἱ δ' ἄλλοι πάντες θεοὶ ἔχουσιν ἕκαστος τὸ οἰκείον ἦθος, καθ' ὃ λαλοῦσι καὶ

¹ Σύντομόν τινα περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἡρώων καὶ θεῶν εὑρίσκει ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης ἐν τοῖς Γραμματικοῖς ἢ Ἐγκυκλίοις παιδεύμασι τοῦ μακαρίτου Κ. Οἰκονόμου (σελ. 224—9): ἀκριβέστατα δὲ τοὺς χαρακτήρας πάντων τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων περιέγραψεν ὁ καὶ πάντα τ' ἄλλα τὰ περὶ Ὀμήρου κάλλιστα ἐξερευνήσας συγγραφεὺς τῆς κριτικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλην. γλώσσης καὶ γραμματολογίας, ὁ Ἀγγλος W. Mure (βιβλ. Β', κεφ. 8 καὶ 10)· καὶ δικαίως ὁ Κύριος Γλάδστον ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου συγγράμματός ἐστιν ἴσως τὸ μάλιστα χρήσιμον τοῖς νεωτέροις Ὀμηρισταῖς κ. τ. λ. Perhaps there is no one particular, in which Colonel Mure has rendered such important service to the modern Homeridæ, as in his account of the Homeric characters.—Gladstone's Studies on Homer, etc., vol. iii, p. 558.

² Ἰλιάδ. Α, 566—8. Ἰδία δὲ τὴν ἑαυτοῦ παντοδυναμίαν ἐπισείει τοῖς θεοῖς ἐν Ἰλιάδ. Θ (ἐν ἀρχῇ), ὅτε, πάντων συνηγμένων τῶν θεῶν, παρίσταται λέγων αὐτοῖς:

Κέκλυτέ μεν, πάντες τε θεοί, πᾶσαι τε θέαιναι,
ὄφρ' εἴπω, τὰ με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει, κ. τ. λ.

³ Ἰλιάδ. Α, 580—2 καὶ 588—91. Β, 116—8 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις.

⁴ Ἰλιάδ. Α, 283.

πράττουσιν. Ὁ Ἀπόλλων κατέρχεται μέγας καὶ φοβερὸς ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, καὶ καθήμενος ἀπέναντι τῶν νεῶν ἐκτοξεύει κατὰ τῶν Ἑλλήνων θανατηφόρα βέλη.¹ Ἡ Ἥρα μένεα πνέουσα κατὰ τῶν Τρώων, μετὰ πολλῆς ὀμότητος ἐνεργεῖ κατ' αὐτῶν, πάντα μηχανωμένη, καὶ αὐτὸν τὸν Δία, οὐπὲρ ὁμολογεῖ τὸ παντοδύναμον, πειρωμένη νὰ ἐξαπατᾷ, καὶ ποτε ἐξαπατῶσα καὶ πρὸς καιρὸν κατακοιμίζουσα.² Ὁ Ἄρης ἐξάπτει τὸν πόλεμον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἡ Ἀθηνᾶ παρίσταται σοφίας ἅμα καὶ πολέμου εἰσηγήτρια. Ὁ Ποσειδῶν ἐνεργεῖ διὰ τῆς θαλάσσης. Ὁ Ἥφαιστος διὰ τοῦ πυρὸς οὐ μόνον τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀχιλλέως κατασκευάζει, ἀλλὰ καὶ τὸν Σκάμανδρον καταφλέγει. κ. τ. λ. Ἀλλά, κατὰ τὰ προειρημένα, πασῶν τῶν μερικῶν τούτων θελήσεων καὶ ἐνεργειῶν, δι' ὧν κατακοσμεῖται τὸ ποίημα, μία μόνη ὑπερισχύει, ἡ τοῦ Διός, ὡς πάντων ὑπερτάτου. Πρώτη ἡ Ἥρα, ἡ πανταχοῦ ἀντιπράττουσα τῷ Διῷ, καὶ πάντα μηχανωμένη κατὰ τῶν Τρώων, διότι ἀγνοεῖ τὰς βουλάς τοῦ Διός, μαθοῦσα παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰδῇ τὰ μέλλοντα γενέσθαι, σύμφωνα ὄντα πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐπιθυμίαν, ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ πάντων συνηγμένων τῶν θεῶν, ἀνακηρύττει τὴν ὑπερτάτην τοῦ Διὸς παντοδυναμίαν, καθ' ἧς μάτην οἱ ἄλλοι θεοὶ ἀγωνίζονται, καὶ λέγει

νήπιοι, οἱ Ζηνὶ μενεαίνομεν ἀφρονέοντες!
ἢ ἔτι μιν μέμαμεν καταπανσέμεν, ἄσσον ἰόντες,
ἢ ἔπει ἠὲ βίη· δ' δ' ἀφήμενος οὐκ ἀλεγίξει,
οὐδ' ὄθεται· φησὶν γὰρ ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
κάρτεϊ τε σθένει τε διακριδὸν εἶναι ἄριστος.³

Οὕτως ἀναλυομένου καὶ ἐξεταζομένου τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ποιήματος, τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ μετὰ λόγου, ὅτι εἰς νοῦς καὶ τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐποίησατο, καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ συνήρμοσε καὶ συνέδεσεν ἀδιασπᾶστος, ὡς ἄριστος ἀρχιτέκτων, ἐπὶ μιᾶς βάσεως οἰκοδομήσας, καὶ τεχνικώτατα συνδέσας τὰ τοῦ οἰκοδομήματος μέρη, ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἐν ὅλον συνεχὲς διόλου καὶ εὐάρμοστον; Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον καταφαίνεται τὸ σχέδιον καὶ

¹ Ἰλιάδ. Α, 43—52.

² Ἰλιάδ. Ξ, 153—360.

³ Ἰλιάδ. Ο, 104—9.

ἡ ἐνότης τῆς Ἰλιάδος ἐκ τῆς χρονολογίας αὐτῆς, περὶ ἧς λέγομεν συντόμως τὰ ἑξῆς.¹

Ὅλη τῆς Ἰλιάδος ἡ πράξις, ἧς ἀρχὴ μὲν ἐστὶν ὁ λοιμὸς καὶ ἡ μῆνις, πέρασ δὲ ὁ θάνατος τοῦ Ἑκτορος καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ σώματος αὐτοῦ πρὸς ἐνταφιασμόν, διαδραματίζεται ἐν ἡμεραῖς 49 κατὰ τὴν ἐφεξῆς διαίρεσιν·

α) Ἐν ῥαψωδίᾳ Α περιέχονται ἡμέραι 20.—Τούτων ἐννέα μὲν διαρκεῖ ὁ λοιμὸς, τὴν δὲ 10^{ην} ὁ Ἀχιλλεὺς συνεκάλεσε τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν, ἐν ἣ διηρέθη πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα· τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἀπεδόθη ἡ Χρυσῆις, ἀφῆρέθη ἡ Βρισηῖς, ἐμήνισεν ὁ Ἀχιλλεὺς, καὶ ἡ Θέτις παραστάσα αὐτῷ εἶπεν, ὅτι χθὲς (τοῦτ' ἐστὶ τὴν 9^{ην} ἡμέραν τοῦ λοιμοῦ) μετέβη ὁ Ζεὺς εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, καὶ μετὰ δώδεκα ἡμέρας ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον. Ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Διὸς τὴν δωδεκάτην ἡμέραν (ἣτις κατὰ τὰ προειρημένα ἐστὶν ἡ 20^ή ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ποιήματος), ἡ Θέτις ἀναβαίνει εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ ἰκετεύει ὑπὲρ τοῦ Ἀχιλλέως· ὁ Ζεὺς κατανέει, καὶ ἡ ῥαψωδία συμπληροῦται, εὐωχηθέντων τῶν Θεῶν, καὶ ἀπελθόντων εἰς τὰ ἴδια πρὸς ὕπνον.²

β) Ἐν ῥαψωδίαις Β, Γ, Δ, Ε, Ζ καὶ Η περιέχονται ἡμέραι 3 (21^η, 22^α, 23^η).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν 21^{ην} (ἣτις παρατείνεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ῥαψωδ. Β μέχρι μέσης τῆς ῥαψωδ. Η, στ. 380) ἐξοπλίζονται καὶ ἀντιπαρατάσσονται ἀμφοτέροι οἱ στρατοὶ μετὰ τὸν ἀπάτηλὸν ὄνειρον· μονομαχεῖ

¹ Περὶ χρονολογίας τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεύς πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἴδια συνέγραψαν πονήματα, καὶ ἐν πολλαῖς τῶν ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τοῦ Ὀμήρου ἰκανὸς καὶ περὶ χρονολογίας ἐκατέρου τῶν ποιημάτων γίνεται λόγος. Ἑλληνιστὶ δὲ οὐδὲν ἄλλο γινώσκω συγγεγραμμένον τοιοῦτον πόνημα, ἢ τὸ τοῦ Κυρίου Γεωργίου Χάν, Προξένου τῆς Αὐστρίας ἐν Σύρῳ, ἐπιγραφόμενον "Χρονολογικὴ διάρθρωσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων," καὶ τὴν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ (τοῦ Adolf Kiene) μεταφρασθεῖσαν χρονολογίαν τῆς Ἰλιάδος, καὶ δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ Φιλίστορι (Τόμ. Α', σελ. 489—97).

² Οὕτως ὑπολογίζεται, νομίζω, ἀκριβέστερον ὁ ἐν τῇ πρώτῃ ῥαψωδίᾳ περιεχόμενος χρόνος, καὶ οὐχὶ ὡς τινες ὑπελόγισαν αὐτόν, τάξαντες ἐννέα ἡμέρας διὰ τὸν λοιμόν, μίαν διὰ τὴν συνέλευσιν, καὶ δώδεκα διὰ τὴν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν διατριβὴν τοῦ Διὸς, καὶ ἀριθμήσαντες οὕτως ἡμέρας 22.—Ἴδε τὴν ὑπόθεσιν τῆς πρώτης ῥαψωδίας ἐν τῇ ἀρίστη τῆς Ἰλιάδος ἐκδόσει ὑπὸ τοῦ σεβασμίου W. Trollope, ἐνθα 22 ἀριθμοῦνται αἱ ἐν τῇ πρώτῃ ῥαψωδίᾳ περιεχόμεναι ἡμέραι. Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ K. Trollope παρέλαβε τὰς χρονολογικὰς σημειώσεις ἐν ἐκάστῃ ῥαψωδίᾳ ἐκ τῆς τοῦ A. Pope μεταφράσεως τοῦ Ὀμήρου· διότι τοιαύτην εὗρισκω καὶ παρ' ἐκείνῳ τὴν χρονολογίαν τῆς Ἰλιάδος.—Ἀλλὰ τὸν τοιοῦτον

ὁ Πάρις πρὸς τὸν Μενέλαον συγχέονται οἱ ὄρκοι συγκροτοῦνται μάχαι ἀριστεύει ὁ Διομήδης· μονομαχεῖ ὁ Ἔκτωρ πρὸς τὸν Αἴαντα. Τὴν δὲ 22^α καὶ 23^α (αἴτινες περιέχονται ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς ῥαψῶδ. Η, στ. 381 κ. ἐξ.) διαπρεσβεύονται οἱ Τρῶες πρὸς τοὺς Ἕλληνας περὶ παύσεως τοῦ πολέμου δι' ἀποδόσεως τῶν κτημάτων τῆς Ἑλένης, καὶ ἡ πρέσβευσις ἀπορρίπτεται· ἀναιροῦνται καὶ θάπτονται οἱ νεκροί· οἱ δὲ Ἕλληνες ἐγείρουσι τεῖχος εἰς προφύλαξιν τῶν νεῶν, καὶ ὀρύττουσι τάφρον περὶ αὐτό.¹

γ') Ἐν ῥαψῶδαίαις Θ, Ι, Κ περιέχεται ἡμέρα μία, ἡ 24^α.—Ἐν ταύτῃ ὁ Ἔκτωρ ἀριστεύει κατὰ τῶν Ἑλλήνων, δεινῶς ὑπ' αὐτοῦ κακωθέντων· καὶ, νυκτὸς ἐπελθούσης, καίονται πυρὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τρώων· ἐν δὲ τῇ νυκτὶ ταύτῃ πέμπεται ἡ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα πρεσβεία (Διταί), καὶ ἐπανέρχεται ἄπρακτος· μετὰ δὲ τοῦτο πέμπονται εἰς κατασκόπευσιν τῶν Τρώων ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Διομήδης, οἳ καὶ ἐπανέρχονται φονεύσαντες τὸν Δόλωνα καὶ τοὺς περὶ Ῥῆσον (Δολώνεια).

δ') Ἐν ῥαψῶδαίαις Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ καὶ Σ περιέχεται ἡμέρα μία, ἡ 25^α, ἣ περ ἐστὶν ἀπασῶν σημαντικωτάτη.—Ἐν ταύτῃ αἱ μάχαι ἐπαναλαμβάνονται· οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων, Ἀγαμέμνων, Διομήδης καὶ Ὀδυσσεὺς τραυματίζονται· οἱ Τρῶες τειχομαχοῦσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπερβάντες τὸ τεῖχος μάχονται κατ' αὐτῶν περὶ τὰς ναῦς· ἐξωθοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἐπανελθόντες βάλλουσι πῦρ εἰς τὴν ναῦν τοῦ Πρωτεσιλάου· ὁ Πάτροκλος ἐξέρχεται μετὰ τῶν Μυρμιδόνων, ἀριστεύει, φονεύεται ὑπὸ τοῦ

ὑπολογισμὸν ἀναιρεῖ προφανῶς τὸ ὑπὸ τῆς Θέτιδος εἰρημένον πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἐν τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ "χθιζὸς ἔβη κατὰ δαῖτα," ὅπερ ἐστὶ τὴν 9^{ην} τοῦ λοιμοῦ ἡμέραν. Κατὰ δὲ τοῦτο ὁ Ζεὺς ἐπανήλθεν εἰς τὸν Ὀλυμπον οὐχὶ τὴν 22^{αν}, ἀλλὰ τὴν 20^{ην}. Ἡ τοιαύτη διαφωνία ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τοῦ μὲν Ζηνοδότου εἴκοσι τὰς ἡμέρας ταύτας ἀριθμοῦντος, τοῦ δὲ Ἀριστάρχου εἴκοσι καὶ δύο.—Ἴδε τὴν ἄρτι μνημονευθεῖσαν Χρονολογικὴν διάρθρωσιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Γεωργίου Χάν (ἐν ἀρχῇ)· παράβαλε δὲ καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ῥαψῶδ. Ω, ἐξ ἧς ἔτι καταφανέστερον γίνεται, ὅτι οὐ πλείους τῶν 20 ἡμερῶν περιέχονται καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ, ὅσαι δὲ καὶ ἐν ἐκείνῃ.

¹ Καὶ ἐνταῦθα κακῶς ἀριθμοῦνται, νομίζω, παρὰ τε τῷ Pope καὶ W. Trollope, ὡς τρεῖς οὖσαι, αἱ ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τῆς ῥαψῶδίας Η περιεχόμεναι ἡμέραι· διότι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὀρίζονται δύο μόναι· μία μὲν ἀπὸ τοῦ στίχου 381 μέχρι τοῦ 432, μία δὲ ἄλλη ἀπὸ τοῦ 433 μέχρι τέλους.

Ἔκτορος, καὶ μάχη περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ γίνεται κρατερὰ· κραυγάζει ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ οἱ Τρῶες ἔντρομοι τρέπονται εἰς φυγὴν· ὁ νεκρὸς τοῦ Πατρόκλου μετακομίζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ναῦς, καὶ ἡ μεγάλη αὕτη ἡμέρα καταλήγει, τῆς μὲν Θέτιδος ἀπελθούσης εἰς αἴτησιν νέων ὄπλων, τοῦ δὲ Ἀχιλλέως διανυκτερεύοντος μετὰ τῶν Μυρμιδόνων ἐπὶ τὸν νεκρὸν Πατρόκλον.

ἐ) Ἐν ῥαψωδίαῖς Τ, Υ, Φ, Χ καὶ Ψ περιέχονται ἡμέραι 3 (26^η, 27^η, 28^η).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν πρώτην, ἐπανελθούσης τῆς Θέτιδος μετὰ τῶν ὄπλων, ἐξέρχεται ὀπλισμένος ὁ Ἀχιλλεύς· τρέπονται καὶ σφάττονται οἱ Τρῶες ἀνηλεῶς· φονεύεται ὁ Ἔκτωρ· ἐπανέρχονται οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ναῦς ἐν θριάμβῳ, σύροντος τοῦ Ἀχιλλέως ὀπίσθεν τοῦ ἄρματος τὸ σῶμα τοῦ Ἐκτορος. Τὴν δὲ δευτέραν ξυλεύονται οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου καίεται. Τὴν δὲ τρίτην συναγοῦνται καὶ θάπτονται τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, καὶ ἀγῶνες τελοῦνται.¹

στ') Ἐν ῥαψωδίᾳ Ω περιέχονται ἡμέραι 20 (29^η—49^η).—Ἐκ τούτων τὰς μὲν πρώτας 9 τὸ σῶμα τοῦ Ἐκτορος σύρεται καθ' ἑκάστην τρις περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου· τὴν δὲ ἐνάτην ἀποφασίζεται μὲν ἐν Ὀλύμπῳ ἡ ἀπόδοσις τοῦ σώματος τοῦ Ἐκτορος, ἔρχεται δὲ ὁ γέρον Πρίαμος πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα, καὶ ἰκετεύσας αὐτὸν λαμβάνει τό τε σῶμα τοῦ Ἐκτορος, καὶ ἑνδεκαήμερον ἀνακωχὴν, ὅπως κλαύσῃ καὶ θάψῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ.²

¹ Τέσσαρες ὑπολογίζονται αἱ ἡμέραι αὗται παρά τε Pore καὶ W. Trollope, διότι ἀμφότεροι τάπτουσιν εἰς ἰδίαν ἡμέραν τοὺς ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ Πατρόκλου γενομένους ἀγῶνας. Ἄλλ' οἱ ἀγῶνες ἐκεῖνοι, ὡς ὁ ποιητὴς λέγει (ῥαψωδ. Ψ, 257 κ. ἐξ.), τῇ αὐτῇ ἐγένοντο ἡμέρα, ἐν ἣ καὶ ἡ ταφή· εἰσὶν ἄρα αἱ ἡμέραι τρεῖς, καὶ οὐχὶ τέσσαρες. Ἐκ τούτων δὲ μία μὲν περιλαμβάνεται ἐν ταῖς ῥαψωδίαῖς Τ, Υ, Φ καὶ Χ, δύο δὲ ἐν τῇ Ψ· καὶ ἐκ τούτων πάλιν τῶν δύο ἡ μὲν πρώτη δαπανᾶται εἰς ξύλευσιν καὶ καῦσιν τοῦ σώματος τοῦ Πατρόκλου (στ. 110—235), ἡ δὲ δευτέρα εἰς ἐνταφιασμὸν τῆς κόνεως αὐτοῦ, καὶ ἅμα εἰς τοὺς ἀγῶνας (στ. 236 ἕως τέλους). Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὰς προσημειωθείσας δύο διαφοράς, ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Κυρίου Trollope χρονολογία εὑρίσκεται ἐν τέλει περιέχουσα ἡμέρας 53, ἀντὶ τῶν καθ' ἡμᾶς 49.—Ἴδε καὶ τὰς προμνημονευθείσας Χρονολογίας τῆς Ἰλιάδος, τὴν τε ὑπὸ Γ. Χαν καὶ τὴν τοῦ Adolf Kiene ἐν τῷ Φιλίστορι.

² Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατεδίκασαν ὡς προφανῆ ἀντίφασιν τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς ῥαψωδίας ταύτης ἀρίθμωσιν τῶν ἡμερῶν· διότι ἐν μὲν στίχῳ 31 λέγει ὁ ποιητὴς

ἄλλ' ὅτε δὴ β' ἐκ τοῦ δωδεκάτη γένητ' ἡμᾶς,
καὶ τότε ἄρ' ἀθανάτοισι μετήδεα Φοῖβος Ἀπόλλων.

Οὕτω λοιπὸν ἡ πράξις τῆς Ἰλιάδος διαδραματίζεται ἐντὸς ἡμερῶν 49, καὶ τὸ ποίημα συμπληροῦται, ὁμοιόχρονον καὶ ὁμοιόμορφον ἔχον τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχήν. Ἐκεῖ ἐννέα ἡμέραι λοιμοῦ, ἐνταῦθα δὲ ἐννέα ἡμέραι ἔλκυσμοῦ. Ἐκεῖ ἀγορὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ ἐξιλεώσεως τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνταῦθα δὲ ἀγορὰ τῶν θεῶν περὶ ἀποδόσεως τοῦ σώματος τοῦ Ἔκτορος. Ἐκεῖ ἡ Θέτις γουνυπετῆς ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν αὐτοῦ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Ἀχιλλέως, ἐνταῦθα δὲ ὁ γέρον Πρίαμος γουνυπετῆς ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου τῶν ἡρώων ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος

ἐν δὲ στίχῳ 107 παρίσταται διηγούμενος ὁ Ζεὺς τῇ Θέτιδι τὴν περὶ Ἔκτορος ἔριν τῶν θεῶν, καὶ λέγει·

*ἐννήμαρ δὴ νεῖκος ἐν ἀθανάτοισιν ὄρωρεν
Ἔκτορος ἀμφὶ νέκυϊ καὶ Ἀχιλλῆϊ πτολιπόρθῳ.*

Τὴν δοκοῦσαν ταύτην ἀντίφασιν ἐπειράθησαν νὰ διορθώσωσιν ἄλλοι ἄλλως. Καὶ ὁ μὲν Bentley νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξοβελισθῇ ὁ 31 στίχος· ὁ δὲ R. P. Knight ἐκείνου μὲν εἶα κατὰ χώραν, πέντε δὲ ἄλλους (107—111) ἀποκόπτει· ὁ δὲ Ἐὐνιος γνωμοδοτεῖ νὰ ἐκληφθῇ τὸ ἐν στίχῳ 31* "δυωδεκάτῃ ἡώς" οὐχὶ ὡς ἐκφράζον ὠρισμένου χρόνου δώδεκα ἡμερῶν, ἀλλ' ἀόριστόν τινα· καὶ τὴν γνώμην ταύτην, οὐκ οἶδ' ὅπως, εὐρίσκει μόνην ὀρθὴν καὶ ὁ Γάλλος Μοντβέλιος (Observations sur l'Iliade, tom. ii, p. 350 et 358—9)· καὶ τέλος πάντων ὁ Κύριος Trollope νομίζει, ὅτι τοὺς ἀριθμοὺς 12 καὶ 9 μεταχειρίζεται συνήθως ὁ ποιητὴς ὡς ἀριθμοὺς στρογγύλους, καὶ ὡς τοιοῦτους καὶ ἐνταῦθα μετεχειρίσατο. Ἀλλὰ πασῶν τούτων τῶν γνωμῶν ὀρθότερα ἐστὶ, νομίζω, ἡ τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ (Βενετ. σχ. ἐν Ἰλ. Ω, 31) λέγοντος, ὅτι τὸ μὲν "ἐκ τοῖο" σημαίνει τὸ "ἐξ οὗ ὁ Ἔκτωρ ἀπέθανε," τὸ δὲ "ἐννήμαρ" ἀριθμεῖται ἐκ τῆς τρίτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἔκτορος ἡμέρας. Καὶ ὄντως ἡ τῶν θεῶν ἔρις ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀρχὴν οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἔκτορος, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ὅτε, ταφέντος τοῦ Πατρόκλου, καὶ τῶν ἀγώνων τελεσθέντων, ἔπρεπε νὰ ταφῇ ἢ ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἔκτορος. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Ἀχιλλεὺς οὐδέτερον τούτων ἔπραξεν, ἀλλὰ διετήρει ἀταφον τὸ σῶμα, καὶ ἅμα ὑβριστικῶς περιέσυρεν αὐτὸ περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου, ἐπόμενον ἦν καὶ οἱ θεοὶ νὰ ἐρίσωσι περὶ τούτου, τῶν μὲν προστατευόντων τοῦ Ἔκτορος δυσανασχετούτων ἐφ' οἷς ἀσεβῶς ἐξυβρίζετο, τῶν δὲ προστατευόντων τοῦ Ἀχιλλέως δικαιολογούντων αὐτόν. Κατὰ δὴ ταῦτα ὀρθῶς μὲν παρίσταται ὁ Ζεὺς λέγων τῇ Θέτιδι "ἐννήμαρ δὴ νεῖκος ἐν ἀθανάτοισιν ὄρωρεν," ὡς ἀριθμῶν τὰς ἐννέα ἡμέρας οὐχὶ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ἔκτορος (διότι τότε οὐχ ὑπῆρχε τὸ νεῖκος), ἀλλ' ἀπὸ τῆς τρίτης μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (διότι τότε ἤρξατο ἐν τοῖς θεοῖς τὸ νεῖκος)· ὀρθῶς δὲ καὶ ὁ ποιητὴς εἶπεν "ἀλλ' ὅτε δὴ β' ἐκ τοῖο δυωδεκάτῃ γένετ' ἡώς," ὡς ἀριθμῶν τὰς δώδεκα ἡμέρας ἀφ' ἧς ὁ Ἔκτωρ ἐφονεύθη. Οὕτω καὶ ἐφεξῆς (στ. 413) παρίσταται λέγων ὁ Ἑρμῆς τῷ Πριάμῳ "δυωδεκάτῃ δὲ οἱ ἡώς κειμένῳ." Τοιοῦτον ποιεῖται τὸν ὑπολογισμόν τῶν ἡμερῶν τούτων καὶ ὁ Κύριος Χὰν συνωδᾷ τῷ ἀρχαίῳ σχολιαστῇ, οὐπερ ὁμως οὐ μνημονεύει.

αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου υἱοῦ. Ἐκεῖ ἐνδεκαήμερος κατάπαυσις θεῶν ἔργων διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν,¹ ἐνταῦθα ἐνδεκαήμερος ἀνακωχὴ ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου τῶν ἡρώων διδομένη, καὶ ἐπομένως κατάπαυσις πάσης ἀνθρωπίνης ἐχθροπραξίας. Καὶ τέλος πάντων, εἴκοσιν ἐκεῖ παρέρχονται ἡμέραι πρὸς ἔναρξιν τῶν ἐν παντὶ τῷ ποιήματι διαδραματιζομένων· εἴκοσι καὶ ἐνταῦθα παρέρχονται εἰς συμπλήρωσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ ὅλου δράματος· αἱ δὲ μεσολαβοῦσαι ἐννέα ἡμέραι περιέχονται ἐν ταῖς μεταξὺ ῥαψωδίαις, καὶ δαπανῶνται εἰς μονομαχίας, μάχας, τειχοδομίας, κ. τ. λ. Ἐν ταῖς ἐννέα ταύταις ἡμέραις, ἡ μὲν μεσαία (ἣτις ἐστὶν ἡ 25^η, ἡ πασῶν σημαντικωτάτη) ἴσταται ὡς μεγάλη τις καὶ ἐξέχουσα στήλη διὰ τὰς ἐν αὐτῇ γενομένας μεγάλας καὶ καταστρεπτικὰς μάχας· ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς ἴστανται ἀνὰ τέσσαρας αἱ λοιπαὶ ἡμέραι, καθ' ἃς ἐγένοντο παντοῖαι διαπραγματεύσεις, μάχαι κ. τ. λ.

Ὅποια ὡς ἀληθῶς θαυμαστὴ εὐφυΐα εἶς τε τον σχηματισμὸν τοῦ ποιητικοῦ μύθου, καὶ εἰς τὴν διαγραφὴν τοῦ σχεδίου τοῦ ποιήματος! Ὅποια δὲ ἐνότης καὶ ἔντεχνος ἀλληλουχία τῶν πράξεων ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς πρώτης ῥαψωδίας στίχου μέχρι τοῦ τελευταίου τῆς τελευταίας! Καὶ ὅμως ἐναντίον τῆς ὑπερθανμάστου ταύτης ἐνότητος τοῦ ποιήματος, πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν διαιροῦσι καὶ τεμαχίζουσιν αὐτό, τολμηρῶς ἀποκόπτοντες ἄλλος ἄλλο μέρος αὐτοῦ, ὡς ἀλλότριον καὶ ἴδιον ποιημάτιον, συγκολληθὲν μετὰ τῶν ἄλλων εἰς κατάρτυσιν τῆς Ἰλιάδος· διότι οὐχ εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῷ, ὡς νῦν ἔχει, οὔτε πράξεως ἐνότητα, οὔτε κανονικὴν τῶν μερῶν σύνδεσιν! Ἀλλὰ περὶ τῶν νεωτέρων τούτων χωρίζοντων, ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἰρήσεται τὰ προσήκοντα.

Τοσαῦτα μὲν συμπεραίνονται ἀριδῆλως ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς Ἰλιάδος, ἢν προεξεθέμεθα, ἐν σχέδιον, μία πράξις ἡρωϊκὴ διὰ παντὸς τοῦ ποιήματος

¹ Ἐνδεκαήμερός ἐστιν ἡ κατάπαυσις ἐκεῖνη, ἀριθμουμένη ἀπὸ τῆς δεκάτης ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ Θέτις λέγει πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα, ὅτι ὁ Ζεὺς διατρίβει ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐστι γενέσθαι πρὸ τῆς εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπιστροφῆς ἐκείνου, ἣτις γενήσεται μεθ' ἡμέρας ἔνδεκα, ἀφ' ἧς ἡ Θέτις ὁμιλεῖ, δώδεκα δέ, ἀφ' ἧς ὁ Ζεὺς ἀπῆλθεν εἰς Αἰθιοπίαν.—Ἴδε τὰ περὶ τούτου πρὸ μικροῦ σημειωθέντα ἐν τῇ χρονολογίᾳ τῶν ῥαψωδ. Α καὶ Ω.

διήκουσα, θαυμασία ἐνότης ἀπασῶν τῶν μερικῶν πράξεων εἰς ἀπαρτισμὸν καὶ ἀποπεράτωσιν τῆς μιᾶς ἐκείνης, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐν τῇ προτάσει τοῦ ποιήματος προκηρυχθείσης μεγάλης ἀληθείας—Διὸς δὲ τελεείετο βουλή—καὶ τέλος πάντων εἰς νοῦς ὁ ταῦτα προσχεδιάσας καὶ διατάξας, ὁ τὸν προσήκουτα χαρακτῆρα τοῖς ἐνεργοῦσι θεοῖς καὶ ἥρωσιν ἀποδοῦς, ὁ τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τῆς πράξεως οὕτως ἀκριβῶς κατὰμετρήσας καὶ διελὼν, μία Μοῦσα διὰ παντὸς ἄδουσα τοῦ ποιήματος, ἡ Μοῦσα τοῦ Ὀμήρου. Ἡ δὲ λεκτικὴ τῆς Ἰλιάδος (ὡς καὶ ἡ τῆς Ὀδυσσεείας) καλλονή, ἣν ἀποτελοῦσιν ἢ τε ποικιλία τοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων (ὡς οὐπω τότε διακεκριμένων τῶν διαλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης), καὶ ἡ κατάλληλος χρῆσις αὐτῶν, ἀνάλογος πάντοτε πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λαλούντων καὶ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων, ἔτι δὲ τὸ τῆς συντάξεως ἐναρμόμιον, καὶ ὁ ὠραιότατος, ἅμα δὲ καὶ διδακτικώτατος, ἐπιθετισμὸς τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις ἡ ἔγκαιρος τῶν παραβολῶν χρῆσις, καὶ ἡ θαυμαστή, καὶ πολλάκις ἐκπληκτικὴ, ἀντιπαράστασις τῶν ἐν ταῖς παραβολαῖς ταύταις εἰκονιζομένων, ταῦτα πάντα, εἰ καὶ οὐσιωδέστατα τῆς Ὀμηρικῆς Μούσης ἀγλαΐσματα, οὔτε ὅμως ἐκ τῆς προτεθειμένης ἀναλύσεως δυνατὸν νὰ συμπερανωθῶσιν, οὔτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ποιήματος νὰ περιληφθῶσιν. Ταῦτα μόνη διδάσκει ἡ ἀνάγνωσις τῶν μελιρρύτων ἐκείνων ποιημάτων, τοιαύτην ἐμποιοῦσα τῷ ἀναγινώσκοντι ἡδονήν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτο κινουσα ἐν αὐτῷ τὸ λεγόμενον ποιητικὸν διάφορον, ὅσον, νομίζω, οὔτε γλώσσα δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ, οὔτε κάλαμος νὰ περιγράψῃ. Ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰλιάδος ἡ ἀνάγνωσις δυνατὸν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν θεάν τῆς ἐκ τῆς θαλάσσης μεγαλοπρεπῶς ἀναδυομένης Ἀφροδίτης. Καθὼς, εἴ τις ἔβλεπε τὴν ἀναδυομένην θεάν, μικρὸν τι σημεῖον βλέπων κατὰ πρῶτον ἀναφαινόμενον ἐκ τῆς θαλάσσης ἐθαύμαζε πάντως, βαθμηδὸν δ' ἐπετείετο ὁ θαυμασμὸς αὐτοῦ, ἕως ἡ ἀνάδυσσις ὅλου τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῆς θεᾶς σώματος μετέβαλε τὸν θαυμασμὸν εἰς ἐκπληξιν καὶ θάμβος, οὕτως ὁ ἀναγινώσκων τὴν Ἰλιάδα, βλέπων τὴν τάξιν, καθ' ἣν ἡ διήγησις προβαίνει, τοὺς ἥρωας τοῦ ποιήματος ἀλλεπαλλήλους παρισταμένους καὶ ἀριστεύοντας, ἢ καὶ ἐνίοτε δυστυχοῦντας, τὰς μάχας θαυμασίως περιγραφομένας, καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀναλόγῳ λεκτικῇ καλλονῇ ἐξεικονιζόμενα, καθ' ὅλην μὲν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ποιήματος θαυ-

μάξει, καὶ ἀδιάλειπτον αἰσθάνεται τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ. Ὄταν δὲ συμπληρώσῃ τὴν ἀνάγνωσιν, ὅλον ἔχων ἐν τῷ νῶ τὸ μεγαλοπρεπέστατον ποίημα, ἐκπεπληγμένος ἤδη ἀναφωνεῖ μετὰ τοῦ ἀοιδίου τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπισκόπου—Βασιλικόν τι πρᾶγμα ἢ Ὀμήρου ποιήσεις, καὶ μάλιστα ἢ Ἰλιάς—καὶ ὅπως ἔνθους ὑπὸ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ὀμηρικῆς Μούσης, ἐπιθυμῆι, εἰ δυνατόν, ν' ἀναβῆ ἔφ' ὑψηλοῦ τινος καὶ πασιφανοῦς τόπου, ὡς ὁ Κράτης ἐκεῖνος, ἵνα πρὸς πάντας ἀναβοήσῃ μετὰ τοῦ Ῥωμαίου Προπερτίου

Cedite, Romani scriptores ; cedite, Graii ;
Nescio quid majus nascitur Iliade.

Εἰρήσθωσαν δὲ ταῦτα περὶ τῶν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν, οὐχὶ δὲ ἐν μεταφράσεσιν, ἢ κατὰ τὴν Ἑρασμικὴν προφορὰν, ἀναγινωσκόντων τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα. Ἀδύνατόν ἐστι πάντως νὰ αισθανθῆ ὁ, τι ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης αἰσθάνεται περὶ τῆς καλλικελάδου Μούσης τοῦ Ὀμήρου ὁ ἐν μεταφράσει ὁποιαδήποτε, ἢ Ἑρασμικῶς, ἀναγινώσκων τὰς ἐξῆς δύο παραβολὰς· ὧν ἡ μὲν πρώτη παρίστησι τοὺς Ἕλληνας, ἐν ἐξαστράπτουσιν ὅπλοις προσερχομένους, ἡ δὲ δευτέρα παρατασσομένους παρὰ τὸν Σκάμανδρον.

Ἦντε πῦρ αἶδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
οὔρεος ἐν κορυφῆς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται ἀνγῆ
ὡς τῶν ἐρχομένων ἀπὸ χαλκοῦ θεσπεσίωιο
αἴγλη παμφανόσασα δι' αἰθέρος οὐρανὸν ἴκε.

Τῶν δ', ὡς τ' ὀρνίθων πετεινῶν ἔθνεα πολλά,
χηνῶν ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καῦστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
ἐνθα καὶ ἐνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι,
κλαγγηδὸν προκαθίζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμῶν
ὡς τῶν ἔθνεα πολλά νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων
ἐς πεδίον προχέοντο Σκαμάνδριον· αὐτὰρ ὑπὸ χθῶν
σμερδαλέον κονάβιζε ποδῶν αὐτῶν τε καὶ ἵππων.
Ἔσταν δ' ἐν λειμῶνι Σκαμανδρίῳ ἀνθεμόεντι
μυρτοί, ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὄρη.¹

Ὁ μὲν Ἕλλην τὰς παραβολὰς ταύτας ἀναγινώσκων, οὐ μόνον αὐτὸ τὸ

¹ Ἰλιάδ. Β, 455 κ. ἐξ.

γινόμενον ἐννοεῖ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος ἐκπλήξεως βλέπει, οὕτως εἰπεῖν, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ πᾶσαν τὴν διὰ τῶν παραβολῶν εἰκονιζομένην κίνησιν καὶ παρατάξιν τῶν Ἑλλήνων· ὁ δὲ ἐν μεταφράσει, ἢ Ἐρασμικῶς, ἀναγινώσκων αὐτάς, οὐδὲν πλέον τῆς ἐννοίας αὐτῶν ἀπολαμβάνει· ἀπλῶς ἐννοεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξοπλισθέντες ἤρχοντο πρὸς τὸν Σκάμανδρον, καὶ ἐλθόντες ἔστησαν παρ' αὐτῶ· τὸ δὲ ὑψηλὸν τῆς παραβολῆς ὕψος καὶ τὴν χάριν τῆς εἰκονιζομένης κινήσεως καὶ παρατάξεως ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, ὅσον καὶ ὅπως ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης.

Ἐντεῦθεν προήλθον πλείσται περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γελοῖαι κρίσεις τῶν νεωτέρων, οἷα πέρ ἐστιν ἡ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθεῖσα κρίσις τοῦ Ἰακώβου Γαδδίου, ὃς εὑρίσκει τὴν Βατραχομομαχίαν εὐγενέστερον καὶ τελειότερον ποίημα, ἢ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, καὶ ἄλλαι τινές, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς λέγομεν. Κάλλιστα δὲ περὶ τούτου ἀποφαίνεται ὁ Ἄγγλος Blair ἐν τοῖς περὶ καλλιλογίας μαθήμασιν αὐτοῦ, λέγων, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι νὰ ἐκφρασθῇ ἀκριβῶς ἐν ἄλλῃ ὁποιαδήποτε γλώσσῃ, πλὴν τῆς τοῦ Ὀμήρου, ἡ λεκτικὴ καλλονὴ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἡ ἀφέλεια, τὸ ὕψος τῶν ἐννοιῶν, καὶ ἡ μελωδικὴ στιχουργία.¹ Ὁ δὲ θαυμάσιος τῶν Ὀμηρικῶν μεταφράσεων ἐπικριτὴς, καὶ δεινὸς τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἐνότητος ὑπερασπιστὴς, ὁ καθηγητὴς Κύριος Wilson, τὸν πρῶτον τῆς Ἰλιάδος στίχον παρατιθέμενος,

Μῆνιν αἶειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ἐπιλέγει· "Πᾶσα λέξις ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἐστὶ μεγάλη καὶ ὑψηλή· οὐδὲ μία δὲ τῶν μεταφράσεων οὐδὲ νὰ προσεγγίσῃ ἠδυνήθη εἰς τὸ ὕψος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ. Ἀπροσπέλαστος ἀληθῶς ἐστὶν ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτῆς ἐν τε τῇ Ἀγγλικῇ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις γλώσσαις." Ἐπειτα

¹ I know, indeed, no author to whom it is more difficult to do justice in a translation than Homer. As the plainness of his diction, were it literally rendered, would often appear flat in any modern language; so, in the midst of that plainness, and not a little heightened by it, there are everywhere breaking forth upon us flashes of native fire, of sublimity and beauty, which hardly any language except his own could preserve. His versification has been universally acknowledged to be uncommonly melodious, and to carry, beyond that of any poet, a resemblance in the sound to the sense and meaning. Lect. xliii.

δὲ παραβάλλων διάφορα τῆς Α' ῥαψωδίας χωρία πρὸς πάσας τὰς μέχρι τότε ὑπαρχούσας Ἀγγλικὰς μεταφράσεις, δείκνυσι τοῦ πρωτοτύπου τὸ ἀπαράμιλλον· καὶ πρὸ πάντων φέρει εἰς παράδειγμα τοὺς τρεῖς ἐκείνους περιφήμους στίχους, ἐξ ὧν ὁ Φειδίας ἐπορίσατο τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός.

Ἦ, καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον·

καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιλέγει· “ Πίστευσον, ἀναγνώστα, ὅτι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ εἰς ἀγνοῆς, ἀδύνατον νὰ μὴ αισθανθῆς, ὅτι ὑψηλὸν τι ἐνυπάρχει εἰς τοὺς στίχους τούτους, ὅταν ἀκούης αὐτοὺς ἀναγινωσκομένους ὑπὸ τινος δυναμένου ν' ἀπαγγέλλῃ ὀρθῶς τὴν τοιαύτην ποίησιν, καὶ λαβόντος θεοθεν τὸ χάρισμα τοῦ λαλεῖν στρογγύλῳ τῷ στόματι.”¹ Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ εὐπαιδευτοῦ Καθηγητοῦ εἰκάζω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἠσπάζετο τὴν καθ' ἡμᾶς προφοράν, καὶ ἀνεγίνωσκε τὰ Ἑλληνικὰ *ore rotundo*, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν γελοίαν Ἑρασμο—Ἀγγλικὴν προφοράν, τὴν ἐπικρατοῦσαν κάτωθεν τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ.² Διὰ δὲ τοῦτο μάλιστα πάντων ἠδυνήθη

¹ Even if you cannot read Greek, you will feel that something sublime is going on there—depend upon it—by getting some one who can (and to whom the gods have given to speak at *ore rotundo*) to recite that poetry.—Essays Critical and Imaginative, by Professor Wilson, vol. iv. Homer and his Translators, p. 5 et seq.—Τοὺς αὐτοὺς τοῦ Ὀμήρου στίχους παραβάλλων καὶ ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Blair (ἐνθ. ἀν.) πρὸς ὁμοίον τινα τοῦ Οὐίργιλίου ἐπιφέρει περὶ ἀμφοτέρων τὴν ἐξῆς κρίσιν· “ Virgil gives us the nod of Jupiter with great magnificence

Annuit; et totum nutu tremefecit Olympum.

But Homer, in describing the same thing, gives us the sable eye-brows of Jupiter bent, and his ambrosial curls shaken, at the moment when he gives the nod; and thereby renders the figure more natural and lively.

² Καίτοι πανταχοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐπικρατεῖ ἢ κατ' Ἑρασμὸν προφορά, μεταβεβλημένη μάλιστα διὰ τροποποιήσεων πολλῶν, ἐξ ὧν ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἑλληνικῶν κατέστη ἄκουσμα φρικῶδες καὶ ἀποτρόπαιον, ὅμως ἐν τῇ Σκωτίᾳ διετηρήθη ἢ καθ' ἡμᾶς προφορά, καὶ μάλιστα ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἐνθα ὁ τῶν Ἑλληνικῶν καθηγητής, ὁ πολυμαθὴς καὶ σεβάσμιος Κύριος Βλάκκιος, οὐ μόνον διδάσκει κατὰ τὴν ἡμετέραν προφοράν, ἀλλὰ καὶ μάχεται κατὰ τῆς Ἑρασμικῆς λόγῳ τε καὶ γραφῇ, οὐδαμῶς ἐπιτρέπων αὐτῇ νὰ εἰσελάσῃ ἐντὸς τῆς Σκωτίας.

νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ἀξίαν τῶν Ὀμηρικῶν μεταφράσεων, ἃς ἐπέκρινεν ἐν διαφόροις διατριβαῖς, ἀποτελούσαις νῦν τὸ ἄρτι μνημονευθὲν σύγγραμμα. Οἱ δὲ Ἑλληνιστὶ μὲν, Ἐρασμικῶς δέ, τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἢ ἄλλο οἶον δῆποτε Ἑλληνικὸν σύγγραμμα, ἀναγιώσκοντες, τοιαύτην δύνανται νὰ εὐρίσκωσιν ἐν αὐτοῖς λεκτικὴν χάριν, οἷαν (ἐξέστω μοι ἡ παραβολή) εὐρίσκω ἐγὼ ἡδονὴν ἐν τῷ καταπίνειν τὸν Ἀγγλικὸν ζῦθον, ἀντὶ τοῦ ἀκράτου καὶ μελιθεόου οἴνου τῆς Ἑλλάδος.¹

¹ Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν Ἐρασμισταί, ἄνδρες ἄλλως ἐπὶ φιλολογικῇ δεινότητι ἐπιφανεῖς καὶ σεβιάσμιοι, οὐ μόνον φρονούντες, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ἀποφαινόμενοι, ὅτι, ἀναγιγνωσκόμενων τῶν ποιητῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν, λύεται καὶ καταστρέφεται τὸ ποιητικὸν μέτρον. Τοῦτο διῆσχυρίσατό τις τῶν Ἀγγλων Ἑλληνιστῶν ἐν τῇ ἐφημερίδι "οἱ Καιροί" (The Times), ὅτε πρὸ δύο ἐτῶν παρεκάλεσα ἐγὼ διὰ τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος τοὺς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ λογίους (καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πλείστους εὔρον τότε φιλοκαλοὺς λογίους Ἀγγλοὺς ἀσπαζομένους τὴν ἐμὴν προτροπὴν) νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ πράγματος, καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν ὀρθότητα τῆς ἡμετέρας προφορᾶς, ν' ἀποδεχθῶσιν αὐτὴν ἀντὶ τῆς Ἐρασμικῆς. Καὶ τότε μὲν ἀπαντήσας διὰ μακρῶν πρὸς τὸν ἀνωνώμος παρατηρήσαντα λόγιον, ὅτι καταστρέφεται διὰ τῆς ἡμετέρας προφορᾶς τὸ ποιητικὸν μέτρον, οὐκ ἠδυνήθην νὰ δημοσιεύσω τὴν ἀπάντησιν, ἀρνηθείσης τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐφημερίδος, εἴτε διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀπαντήσεως, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, νὰ δημοσιεύσῃ αὐτήν. Νῦν δέ, λόγου συμπεσόντος, ἐν παρόδῳ ρητέον, ὅτι οὐδεὶς μὲν ἀρνεῖται τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν λύεται τὸ ποιητικὸν μέτρον ἐρωτῶ ὅμως, σώζεται τάχα τὸ μέτρον διὰ τῆς Ἐρασμικῆς προφορᾶς, καὶ μάλιστα ἐν στίχοις πολλὰς διφθόγγους περιέχουσιν; Ἐξέπληξε δικαίως τὸν Καθηγητὴν Wilson τὸ Ὀμηρικὸν "ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο," καὶ εἶπεν ὀρθῶς, ὅτι καὶ ὁ μὴ γνωσκῶν Ἑλληνικὰ πάντως αἰσθανθήσεται τὸ ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις ὑψηλόν, ὅταν ἀκούῃ ταύτας ἀπαγγελλόμενας. Ἀλλὰ ποῖον ὕψος ἢ κάλλος δύναται νὰ αἰσθανθῇ ὅστις ἀν ἀκούσῃ τὰς λέξεις "ἀμβρόσιαι χαῖται" Ἐρασμο-Ἀγγλικῶς προφερομένας "ἀμπροσάιαϊ κᾶϊται;" ἢ ὁποῖον μέτρον δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ ἐκ τῶν δέκα φωνῶν τῶν ἀκουόμενων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀπαγγελίᾳ τῶν λέξεων, ἀντὶ τῶν ἑξ, ἃς ἀληθῶς περιέχουσιν; Δῆλον ἄρα, ὅτι κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν, εἰ μὴ σώζεται προσφωδιακῶς ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν, σώζεται τοῦλάχιστον ἀριθμητικῶς κατὰ τὴν Ἐρασμικὴν ἀπόλλυται κατ' ἀμφοτέρα, τῶν μὲν μακρῶν διφθόγγων εἰς δύο βραχείας συλλαβὰς διαιρουμένων, τῶν δὲ δισσυλλάβων λέξεων εἰς τετρασυλλάβους μεταβαλλομένων, κ. τ. λ., κ. τ. λ. Ἀλλὰ περὶ τοῦτου οὔτε καιρὸς νῦν, οὔτε τόπος ἐνταῦθα, πολλὰ εἰπεῖν. Εὐχομαι δὲ μόνον, ὃ δὴ καὶ ἄλλοτε ἠῤῥάμην, ν' ἀνανήψωσιν ἐκ τοῦ τοιοῦτου ληθάργου πάντες οἱ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης λόγοι, καὶ ἰδίως οἱ μάλιστα πάντων τῶν ἄλλων τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν μεταβαλόντες Ἀγγλοὶ, καὶ νὰ παραδεχθῶσι τὴν ἡμετέραν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς φιλολογίας, καὶ πρὸς τιμὴν τῆς νεωτέρας κριτικῆς καὶ φιλοκαλίας, θαυμασίως μὲν κατ' ἄλλα πολλὰ βελτιωθείσης, κατὰ δὲ τοῦτο παραδόξως ἔτι καὶ νῦν πλανωμένης.

Ἄλλο γελοῖον ἀμάρτημά τινων ἐκ τῶν Εὐρωπαϊῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ὀμήρου, ὃ δὴ καὶ ὑπ' ἄλλων παρετηρήθη, ἐστὶν ἡ ἀπερίσκεπτος ἐπιθυμία τοῦ συμβιβάζει τὴν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι περιγραφὴν τῶν ἠθῶν πρὸς τὰ καθ' ἑαυτοῦς. Νέοι Ζωῖλοι, κατηγοροῦσι τοῦ ποιητοῦ, οἱ μὲν ἀναισχυντίαν, οἱ δὲ ἀσέβειαν, οἱ δὲ καὶ ἄλλα μυρία ἐγκλήματα, ἀνοήτως κατασύροντες αὐτὸν εἰς τὸν καθ' ἑαυτοῦς αἰῶνα, ἀντὶ τὸ ἀναβῶσιν αὐτοῖς εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον, οὗ περιέγραψεν ὁ ποιητὴς τὰ ἦθη καὶ τὴν θεολογίαν. Ἐν τοῖς τοιούτοις κατηγοροῖς διεκρίθησαν μάλιστα ὁ Ἰσπανὸς Ἰησουίτης Λακέρδας, καὶ ὁ Ἰταλὸς ἱερομόναχος Καισαρόττιος, καὶ τινες τῶν Γάλλων λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, περὶ ὧν ἐφεξῆς (ἐν κεφαλαίῳ Γ') λέγομεν τὰ προσήκοντα. Κάλλιστα δὲ καὶ περὶ τῶν τοιούτων ἀναγνωστῶν τοῦ Ὀμήρου ἀπεφάνητο ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Blair, εἰπὼν, ὅτι ὁ ἀναγινώσκων τὸν Ὀμηρον κατ' αὐτοῦς, οὐδένα ποιούμενος λόγον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔγραψε, καὶ ἧς περιγράφει τὰ ἦθη, ἀδύνατόν ἐστι νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ, καὶ νὰ εὐφρανθῇ ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, κ. τ. λ.¹ Οὐχ ἦττον δὲ καὶ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεως τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος ἐστιγματίσεν ὡς γελοίας τὰς τοιαύτας περὶ Ὀμήρου κρίσεις, λέγων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ πολυτίμου ἐκεῖνου συγγράμματος· “J'ai vu reprocher à Homère d'avoir peint dans leur simplicité les mœurs des temps qui l'avaient précédé; j'ai ri de la critique, et j'ai gardé le silence.” Μετ' ἄλλας δὲ ὀρθὰς περὶ Ὀμήρου σκέψεις, λέγει τελευτῶν τὴν τῶν ἠρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος σύντομον ἱστορίαν. “Quand on voudra juger Homère, non par discussion mais par sentiment; non sur des règles souvent arbitraires, mais d'après les lois immuables de la nature, on se convaincra, sans doute, qu'il mérite le rang que les Grecs lui ont assigné, et qu'il f

¹ Homer claims, on every account, our first attention, as the father, not only of epic poetry, but, in some measure, of poetry in general. Whoever sits down to read Homer, must consider that he is going to read the most ancient book in the world, next to the Bible. Without making this reflection, he cannot enter into the spirit, nor relish the composition of the author. He is not to look for the correctness and elegance of the Augustan age. He must divest himself of our modern ideas of dignity and refinement, and transport his imagination almost three thousand years back in the history of mankind. What he is to expect, is a picture of the ancient world.—Lect. xliii, ἐν ἀρχῇ.

le principal ornement des siècles, dont je viens d'abrégé l'histoire."¹
 Κατὰ τὴν ὀρθὴν ταύτην τοῦ σοφοῦ Barthelemy γνώμην ἔκρινε καὶ ὁ
 συμπολίτης αὐτοῦ Edgar Quinet περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ὀμηρικῶν
 ποιημάτων καὶ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Ὀμήρου, ὅτε περιηγούμενος ἐν Πε-
 λοποννήσῳ (ἐν ἔτει 1836) ἐπεσκέφθη τῶν Μυκηνῶν τὰ ἐρείπια· καὶ δὴ
 νομίζω, ὅτι καταλληλότατα συμπληρώσω ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων τόδε τὸ
 κεφάλαιον, αὐτὴν παρατιθέμενος τὴν ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ εὐφυοῦς καὶ φιλο-
 μήρου συγγραφέως, ἣν ἐν ταῖς ἐξῆς ἐποιήσατο λέξεσιν. “Je passai près
 d'une porte où était sculpté un lion; en descendant quelques pas,
 je parvins à l'entrée d'un grand tombeau. Cette ville était
 Mycènes; cette porte était celle par où le roi des hommes, Aga-
 memnon, avait dû passer pour aller à Troie; ce tombeau était
 celui de l'un des Atrides. En ce même moment, le vent de mer
 arrivait en murmurant, comme une cithare Ionienne, sous les touffes
 de jonquilles séchées. Ce soir-là, je renonçai pour jamais aux
 systèmes des glossateurs, et je vis bien qu'il n'est qu'un seul vrai
 commentaire d'Homère, à savoir, son pays, son ciel, ces murailles
 des géans, et là-bas cette mer divine, et ces vagues du golfe, qui
 continuent de se bercer au chant du vieux rhapsode, comme la
 dance des filles de Chio.”²

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰλιάδος, ἱκανά, νομίζω, καθ' ὅσον ὁ σκοπὸς τοῦ
 παρόντος Ἱστορικοῦ πονήματος ἐπιτρέπει, ἵνα ἐμποιήσωσι τῷ ἀναγινώσκοντι
 γενικὴν τινα τοῦ μεγάλου τούτου ποιήματος ἰδέαν, καὶ χρησιμεύσωσιν αὐτῷ
 εἰς ἀσφαλεστέραν κατανόησιν τῶν ἐφεξῆς περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων
 ἱστορηθησομένων. Νῦν δὲ προβῶμεν εἰς ὁμοίαν τῆς Ὀδυσσεΐας ἀνάλυσιν
 καὶ ἐξέτασιν.

¹ Ἴδε περὶ τῶν ἀκριβολόγων, ἢ μᾶλλον ἀκριτομύθων, τοῦ Ὀμήρου κριτῶν, καὶ τὰ ὑπὸ
 τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου εἰρημένα ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ
 συγγραφ. (σελ. κέ—κή).

² Edgar Quinet—De l'Histoire de la Poésie.—Homère, § iii, ἐν τέλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὀμήρου Ὀδύσεια.

1) ἐπιγραφή καὶ ὑπόθεσις.—2) διαφοραὶ τινες, ἐξ ὧν ἡ Ὀδύσεια ἐνομισθῆ ἔργον ποιητοῦ, νεωτέρου τοῦ Ὀμήρου.—3) οἱ Χωρίζοντες.—4) νεωτέρων φιλολόγων γνώμαι περὶ τούτου.—5) διαίρεσις εἰς 24 ῥαψωδίας.—6) ἀνάλυσις κατὰ ῥαψωδίαν ἐκάστην.—7) Συμπέρασμα· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ ποιήματος, περὶ χαρακτήρων τῶν ἐν αὐτῷ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ τέλος περὶ χρονολογίας αὐτοῦ.

Ἀλκιδάμας τὴν Ὀδύσειαν καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον ἔλεγεν.—Ἀριστοτέλης.

Ὀδύσεια ἐπιγράφεται τὸ ποίημα τοῦτο ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπικρατοῦντος ἥρωος, δι' οὗς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀμέσως προηγηθέντος κεφαλαίου εἴπομεν λόγους. Καὶ ὑπόθεσις μὲν αὐτοῦ ἐστὶν ἡ τοῦ Ὀδυσσεὺς ὀργῇ θεοῦ περιπλάνησις, ἀπηνῶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος καταδιωκομένου, καὶ ὑπὸ τῆς Ἀθηναῖς προστατευομένου, ἄχρις οὐ μετὰ δεκαετῆ πλάνην ἐπανέρχεται εἰς Ἰθάκην· σκοπὸς δὲ καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἡ ἐκπλήρωσις τῆς βουλῆς τοῦ Διός, τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος ἐκφραζομένης,¹ καθ' ἣν ἡ ἀρετὴ ἐπὶ τέλους θριαμβεύει, καὶ ἡ παραδειγματικὴ πίστις ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἀμείβεται. Ὅτι δὲ μεταγενεστέρα ἐστὶ τῆς Ἰλιάδος ἡ Ὀδύσεια, καὶ οἷον ἐπίλογος ἐκείνης, ὡς ὁ Λογγίνος εἶπε,² πάντες ὁμογνωμονοῦσιν οἱ

¹ Ὀδυσ. Α, 63—80.

² "Δῆλος γὰρ ἐκ πολλῶν τε ἄλλων συντεθεικῶς ταύτην δευτέραν τὴν ὑπόθεσιν, ἀτὰρ δὴ καὶ τοῦ λείψανου τῶν Ἰλιακῶν παθημάτων διὰ τῆς Ὀδυσσεύς . . . προσεπεισφέρειν, καὶ ἡ Δία ἐκ τοῦ τὰς ὀλοφύρσεις καὶ τοὺς οἴκτους, ὡς πάλαι που προεγνωσμένους τοῖς ἥρωσιν, ἐνταῦθα προσαποδιδόναί· οὐ γὰρ ἄλλ' ἢ τῆς Ἰλιάδος ἐπίλογός ἐστὶν ἡ Ὀδύσεια" (περὶ ὕψους, κεφ. Θ', § 12). Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ Εὐστάθιος ἐν τέλει τοῦ τῆς Ὀδυσσεύς προοιμίου λέγει· "Ἀναπληροὶ δὲ πως καὶ τὴν Ἰλιάδα ἢ βίβλος αὕτη· ἃ γὰρ ὁ ποιητὴς ἐκεῖ ἐνέλιπεν, ἐνταῦθα προσανεπλήρωσεν. Καὶ ἐστὶν ἐνταῦθα δίχα τῶν ἄλλων Ἀχιλλέως

κριτικοί· τινὲς μάλιστα καὶ ἀμφισβητοῦσιν, εἴπερ αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ Ὀμήρου ποίημα, πολὺ μεταγενέστερον λέγοντες αὐτό, οὐ μόνον, διότι οὐχ εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῷ τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι διαλάμπον ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ὕφος, ἀλλὰ καὶ διότι πολλὰ ἐν αὐτῷ εὔρηται διαφέροντα τῶν ἐκεῖ περὶ τε τὴν θεολογίαν καὶ τὴν τῶν ἡθῶν περιγραφὴν, ἔτι δὲ καὶ περὶ τὴν λέξιν.

Τοιαύτας διαφορὰς οἱ τε Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοί, οἱ ἐπικαλούμενοι *χωρίζοντες*, καὶ οἱ νεώτεροι, σημειοῦσι μάλιστα τὰς ἐξῆς.

α) Ἐν ῥαψωδίᾳ Ε (στ. 29) ὁ Ἑρμῆς καλεῖται ὑπὸ τοῦ Διὸς ἄγγελος αὐτοῦ κατὰ πάντα, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Β, 786. Γ, 121. Θ, 398. καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις) ἢ χρυσόπτερος καὶ ποδῆνεμος Ἴρις φαίνεται τοῦτο ἔχουσα τὸ ἔργον.

β) Ἐν ῥαψωδίᾳ Θ (στ. 269) λέγεται σύζυγος τοῦ Ἡφαίστου ἢ Ἀφροδίτη, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Σ, 382) λέγεται τοιαύτη ἢ λιπαροκρήδεμνος Χάρις.

γ) Ἐν ῥαψωδίᾳ Λ (στ. 285) οἱ παῖδες τοῦ Νηλέως λέγονται τρεῖς υἱοὶ καὶ μία θυγάτηρ, ἢ Πηρώ, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Λ, 691) αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Νηλέως Νέστωρ παρίσταται λέγων, ὅτι δώδεκα ἦσαν οἱ τοῦ Νηλέως υἱοί.

δ) Ἐν ῥαψωδίᾳ Τ (στ. 174) ἢ Κρήτη λέγεται ἔχουσα ἑννεήκοντα πόλεις, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Β, 649) καλεῖται ἑκατόμπολις.

ε) Ἐν ῥαψωδίᾳ Φ (στ. 408) αἱ τῆς λύρας χορδαὶ λέγονται κατασκευασόμεναι ἐξ ἐντέρου οἴου, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Σ, 570) λέγονται ἐκ λίνου.¹

στ) Λέξεις τινὲς εὔρηται μετεσχηματισμέναι ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, οἷαι πέρ εἰσιν—ἀγρότης (Ὀδ. Π, 218) ἀντὶ ἀγροιώτης (Ἰλ. Λ. 548 καὶ 675)—νώνυμος (Ὀδ. Ν, 239 καὶ Ξ, 18) ἀντὶ νώνυμος (Ἰλ. Μ, 70 καὶ Ξ. 70)—θεσπισ (Ὀδ. Α, 328 καὶ Θ, 498) ἀντὶ θεσπέσιος (Ἰλ. Α, 591 καὶ ἀλλαχοῦ

τε θάνατον εὐρεῖν τὸν ἐκεῖ σιγηθέντα, καὶ Αἴαντος τοῦ τε μεγάλου καὶ τοῦ Δοκροῦ, ἅπερ ἐκεῖ οὐκ ἔγνωμεν· καὶ ἀριστείαν Νεοπτολέμου, καὶ δόλον Ὀδυσσεώς, ὅτε Τρώων πόλιν κατέδεν, καὶ τὰ κατὰ τὸν Δούρειον ἵππον, καὶ ἄλλα, ὧν οὐδὲν ἀριδῆλως τῇ Ἰλιάδι ἐντέθειται· καὶ ὅλως καρύκευμά τι τῷ ποιητῇ ἐνταῦθα τὰ τῆς Ἰλιάδος ἐστὶν ἐλλείμματα.”

¹ Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι “λίνου δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδε” διττῶς ἐρμηνεύουσιν οἱ τε ἀρχαῖοι σχολιασταὶ καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοί· οἱ μὲν ὡς προσηγορικὸν ὄνομα, σημαῖνον λύρας χορδὴν, οἱ δὲ ὡς κύριον, σημαῖνον τὴν ἐπὶ τῷ Λίνῳ τῷ υἱῷ τοῦ Ἀπόλλωνος φδῆν· ἢ τελευταία ἐρμηνεία ἐστὶν Ἀριστάρχειος. Ἴδε τὰ Βεν. σχόλια, καὶ Εὐστάθιον (σελ. 1163—4).

πολλάκις). ἄλλαι δέ τινες, οἷαι πέρ εἰσιν αἰ—λέσχη καὶ βύβλινον ὄπλον (Ὀδ. Σ, 329 καὶ Φ, 391), οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος εὔρηται ἢ δὲ λέξις κτήματα ἐν μὲν Ὀδυσσεΐα λέγεται καὶ χρήματα (Ὀδ. Β, 78 καὶ 203, καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις), ἐν δὲ Ἰλιάδι πάντοτε κτήματα (Γ, 70 καὶ 72 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις), καὶ οὐδαμοῦ εὔρηται ἢ λέξις χρήματα.

Καὶ ἄλλας δέ τινας διαφοράς, ἀλλὰ μικρὰς καὶ ἀσημάντους, οἷαι πέρ εἰσι καὶ αἰ προσημειωθεῖσαι, δυνατὸν ἰδεῖν πολλαχοῦ τῶν Βενετ. σχολίων μνημονευόμενας, ἅς οἱ σχολιασταὶ προσπαθοῦσι πάντοτε νὰ θεραπεύωσι, μαχόμενοι κατὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, τῶν διὰ τὰς διαφορὰς ταύτας δογματιζόντων, ὅτι ἢ Ὀδύσεια οὐκ ἦν ἔργον τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος, ἀλλὰ νεωτέρου τινός· δι' ὃ καὶ ἐπεκλήθησαν χωρίζοντες.¹

¹ Παράδοξος φαίνεται μοι ἡ περὶ τῶν χωριζόντων γνώμη τοῦ σοφοῦ Γάλλου Jules Simon, ἣν ἀναγινώσκω ἐν τῷ ἄλλως ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι “ Histoire de l'école d'Alexandrie ” (tom. i, p. 182), ἐνθα ἱστορῶν τὰ περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης λέγει καὶ περὶ τοῦ ἐπιστάτου αὐτῆς τάδε· “ Il avait aussi à sa disposition des savants pour revoir les textes et les corriger, et des chorizontes (χωρίζοντας) pour discerner et mettre à part les ouvrages authentiques et les éditions savantes.” “Οτι τοιοῦτον οὐκ ἦν τὸ ἔργον τῶν χωριζόντων, ἔργον δῆλον ὅτι ὑπαλλήλων τοῦ τῆς βιβλιοθήκης ἐπιστάτου, ἀλλ' ἐπεκλήθησαν οὕτω δι' ὃν εἶπομεν λόγον, πάντες ὁμοφρονοῦσιν οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι. Οὐχ ἦττον δὲ τούτου παράδοξον φαίνεται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Κυρίου W. Ihne λεγόμενον ἐν τῷ περὶ Ὀμήρου ἄρθρῳ, τῷ ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφικῷ Λεξικῷ περιεχομένῳ, ὅτι “ ἡ ἀρχαιότης ἅπασα ὁμοφώνως ἐθεώρει τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν ὡς ἔργον ἐνός τινος ποιητοῦ, Ὀμήρου ὀνομαζομένου, καὶ οὐδέποτε εἰσῆλθε δισταγμὸς περὶ τούτου εἰς τὸν νοῦν οὐδενὸς ἐκ τῶν ἀρχαίων· οἷτινες καὶ ἄλλων ποιητῶν πάμπολλα ποιήματα ἀπέδιδον τῷ Ὀμήρῳ· καὶ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη διέμεινεν ἀκλόνητος μέχρι τοῦ ἔτους 1795, ὅτε ὁ F. A. Wolf ἔγραψε τὰ περίφημα αὐτοῦ Προλεγόμενα εἰς Ὀμηρον κ. τ. λ.” Πῶς ἄρα ὑπῆρξεν ὁμόφωνος περὶ τούτου ἡ ἀρχαιότης, ὅτε μερὶς ὄλη λογίων ἐπὶ Ἀριστάρχῳ ἀπέδιδε τὴν Ὀδύσειαν ἄλλῳ, ἢ τῷ Ὀμήρῳ, ποιητῇ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ ὁ Κύριος Ihne ἐν τέλει τοῦ περὶ Ὀμήρου ἄρθρου, καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὁ Σενέκας ἐθεώρει τὴν περὶ τούτου συζήτησιν ὡς Ἑλληνικὴν τινα ἀσθένειαν; “ Græcorum iste morbus fuit, quærare quem numerum remigum Ulysses habuisset, prior scripta esset Ilias an Odyssea; præterea an ejusdem esset auctoris.”—De Brev. Vit. c. 13. Πῶς δὲ διέμεινεν ἀκλόνητος ἡ περὶ Ὀμήρου δόξα τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τοῦ ἔτους 1795, ὅπου γε πολλοὶ πρὸ τοῦ Οὐολφίου, καὶ Σκαλίγερου, καὶ Κασωβῶν, καὶ Περῶλτης, καὶ Ἐδελίνου, καὶ Βίκου, διαβήθησαν ἀπεφήναντο κατὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων; Ἐν γένει δὲ τὸ περὶ Ὀμήρου ἐκεῖνο ἄρθρον χρήζει ἐπιθεωρήσεως, οἷαν καὶ ὁ Κύριος Γλάδστων (Studies on Homer, etc. tom. i, p. 3, note) ὑπέδειξεν, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἄλλην τοῦ Λεξικοῦ τελειότητα.

Πότε δὲ ἀνεφάνησαν οἱ χωρίζοντες οὗτοι, καὶ τίνες ἦσαν, οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ἀκριβῶς· φαίνεται ὅμως ὅτι ἀνεφάνησαν ἐπὶ Ἀριστάρχου· διότι ἐκ τῶν παρὰ Πρόκλῳ μνημονευομένων δύο χωριζόντων, Ξένωνος καὶ Ἑλληνικού, ὁ δεύτερος ἦν σύγχρονος τῷ Ἀριστάρχῳ.¹ καὶ διότι ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις μνημονεύεται σύγγραμμα τοῦ Ἀριστάρχου, ἐπιγραφόμενον “πρὸς τὸ Ξένωνος παράδοξον”² τινὲς δὲ εἰκάζουσιν, ὅτι καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Ἀριστάρχου σύγγραμμα “περὶ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας,” ὁ μνημονεύεται ὁμοίως ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις,³ τὸν αὐτὸν εἶχε σκοπὸν, τὴν ἀναίρεσιν τῆς γνώμης τῶν χωριζόντων.

Ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν πολλοὶ κατέταξαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν χωριζόντων τάξιν διὰ τε τὰς προσημειωθείσας διαφορὰς, καὶ δι’ ἄλλας τινὰς ὑπ’ αὐτῶν ἀνευρισκομένας. Οὕτως ὁ Ἄγγλος Knight⁴ καταριθμῶν τὰς διαφορὰς ταύτας ἀποφαίνεται, ὅτι ἓνα τοῦλάχιστον αἰῶνα ἀπέχει τῆς Ἰλιάδος ἢ Ὀδύσσεια, καὶ ἐπομένως ἀδύνατον νὰ θεωρηθῇ ἔργον τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος.⁵ Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξαν καὶ οἱ Γερμανοὶ Hermann καὶ Nitzsch καὶ Welcker καὶ Im. Bekker καὶ ἄλλοι, ὁ Γενευαῖος Benjamin Constant ἐν τῷ περὶ θρησκείας συγγράμματι αὐτοῦ,⁶ καὶ ὁ Ἄγγλος Grote ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος.⁷ Τὴν δὲ ταύτης ἐναντίαν γνώμην ὑπεστήριξαν ὅ τε Bernard Thiersch καὶ Otf. Müller, καὶ οἱ Ἄγγλοι φιλόλογοι W. Mure καὶ Gladstone, καὶ ἐπ’ ἐσχάτων ὁ Κύριος Hayman

¹ Ἴδε τὸν Ἑλληνικὸν βίον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου (σελ. 296)· τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ Πρόκλου ἐν βίῳ Ὀμήρου ἔχει οὕτως “Γέγραφε δὲ ποιήσεις δύο, Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν, ἣν Ξένων καὶ Ἑλλάνικος ἀφαιροῦνται αὐτοῦ.”

² Ἴδε τὰ Βεν. σχολ. Ἰλ. Μ, 435.

³ αὐτ. Ἰλ. I, 349.

⁴ Prolegom. ad Homerum, § xliii. et seq.

⁵ Καὶ ὁ Οὐόλφιος (Προλεγ. σελ. 138) ἓνα ἢ δύο αἰῶνας θεωρεῖ τὴν Ὀδύσειαν μεταγενεστέραν τῆς Ἰλιάδος.

⁶ Ἴδε βιβλ. Η', κεφ. 3 ἐν τέλει· ἀλλὰ καὶ ἐν βιβλ. Ε', κεφ. 5, λέγει περὶ τούτου. “L'Odyssee et l'Iliade sont indubitablement de deux auteurs et de deux époques.”

⁷ Ὁ Κύριος Grote φρονεῖ, ὅτι ἡ Ὀδύσειά ἐστὶν ἔργον ἄλλου ποιητοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς (History of Greece, vol. ii, p. 270, κ. ἐξ. ἐκδ. τετάρτη).

ἐν τῇ ἀρίστη ἐκδόσει τῆς Ὀδυσσεΐας, ἣν ἄρτι ἐδημοσίευσεν, καὶ ἐν ἣ προὔταξε πολλοῦ λόγου ἄξια προλεγόμενα.¹ Οὗτος ἐξετάζων διὰ μακρῶν τὰς τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Knight παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα διαφορῶν, καὶ ἀναιρῶν αὐτάς, λέγει τελευταῖον “Ὡς μὲν πρὸς τὴν γλῶσσαν, ἢ ἡμετέρα ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ ὑπέστη πιθανῶς μείζονα μεταβολήν, ἢ ὅσῃν ἢ ἀκριβεστάτῃ ἐξερεύνησις δύναται ν’ ἀνακαλύψῃ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα παραβαλλομένη πρὸς τὴν Ἰλιάδα. Ὡς δὲ πρὸς τὰ πράγματα, ὅστις ἂν παραβάλλῃ τὴν ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατάστασιν τῶν βιωτικῶν τεχνῶν, ὅπου ποτὲ ἐποχὴ δραστηριότητος καὶ φιλοπραγμοσύνης διεδέχθη τὴν τῆς ἀπραξίας, ἐν Ἰταλίᾳ παραδ. χάριν τὴν πρὸ τῶν Μεδίκων καὶ τὴν ἐπ’ αὐτῶν ἐποχὴν, παρ’ ἡμῖν δὲ τὴν ἐν τοῖς Λαγκαστριανοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις καὶ τὴν μετ’ αὐτούς, εὐρήσει πραγματικὴν ἀνάπτυξιν, ἀναλογούσαν πρὸς τὴν γενομένην ἐν τῷ μεσολαβούντι μεταξὺ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας χρόνῳ. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ὁ παραδεχόμενος τὴν ἐνότητα καὶ τὴν προσωπικὴν ὑπαρξίν τοῦ Ὀμήρου, οὐ δύναται εὐλόγως νὰ νομίξῃ στάσιμον καὶ ἀμετάβλητον τὴν ἐποχὴν, καθ’ ἣν ὁ ποιητὴς ἤκμασεν.”² Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἐνότητα τοῦ ποιητοῦ ἀμφισβητήσας Benjamin

¹ The Odyssey of Homer, etc., by Henry Hayman, B.D., vol. i, books i. to vi. London, 1866· ἔνθα ἴδε τὸν πρόλογον, § xl. μέχρι τέλους.

² Ταῦτα λέγει ὁ Κύριος Hayman ἐν τέλει τοῦ Α' Μέρους τῶν ἀξιολόγων αὐτοῦ Προλεγόμενων εἰς τὴν Ὀδύσειαν. Ἄλλ' ὁ πάντων μάλιστα καὶ περὶ τούτου ἀκριβῶς πραγματευσάμενός ἐστιν ὁ μακαρίτης W. Mure, ἐν ὅλῳ τῷ ΙΣΤ' κεφαλαίῳ τοῦ Β' βιβλίου τῆς φερωνύμου κριτικῆς αὐτοῦ ἱστορίας τὰ περὶ χωρίζοντων διερευνήσας, καὶ πάντα λεπτομερῶς ἐξετάσας τὰ τε ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ τεκμήρια, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ἡ ταυτότης τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, καὶ οὐχὶ μίμησις τῆς πρώτης ἐν τῇ δευτέρᾳ· "That the author of the Odyssey was familiar with the Iliad has never been doubted. It were, however, difficult to show, from internal evidence, that the author of the Iliad was less familiar with the Odyssey. The previous analysis supplies a large body of evidence that the author of each was familiar with both; that the two poets, therefore, by reference to the above law, were the same person. But the modern opinion involves as signal a violation of the same fundamental law. It assumes two poems by different authors—the one an immediate successor and close imitator of the other—to be equally distinguished by the same internal proofs of original genius; by the same unity of design; the same concentration of parts around the whole; the same preference of the dramatic to the exegetic mode of management; the same deep knowledge of human

Constant, καὶ διῦσχυρισάμενος, ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια οὐδόλως πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἔργα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, οὐκ ἀρνεῖται τὰς ἐν τῷ μεταξὺ γενομένας μεταβολὰς ἔν τε τοῖς ἥθεσι καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ· “L'Iliade et l'Odyssee (λέγει ἐνθ. ἀν. κεφ. 4) sont d'époques différentes. Durant l'intervalle qui les sépare, l'état social avait changé : les mœurs s'étaient adoucies ; les connaissances s'étaient accrues ; et la religion, par cette cause, avait dû se modifier.”

Τούτου τοίνυν ὁμολογουμένου, λείπεται νὰ ὀρισθῇ, ὅποσον ἦν τὸ μεταξὺ τούτου καὶ βεβαίως οὐ δύναται νὰ θεωρηθῇ μέγα, οὐδὲ πλέον 30—50 ἐτῶν· διότι αἱ νῦν ὑπάρχουσαι μικραὶ καὶ ἀσήμαντοι διαφοραὶ ἔμελλον εἶναι μείζονες καὶ σημαντικώτεραι, εἴπερ ἐμεσολάβει ὅλος αἰὼν, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Knight, ἢ καὶ πλειότερον, ὡς ὁ Οὐόλφιος καὶ ἄλλοι. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ περὶ τῆς Ὀδυσσεΐας κρίσις τοῦ κριτικωτάτου Λογγίνου, λέγοντος· “Ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας, οἶμαι, τῆς μὲν Ἰλιάδος γραφομένης ἐν ἀκμῇ πνεύματος, ὅλον τὸ σωματίον δραματικὸν ὑπεστήσατο καὶ ἐναγώνιον· τῆς δὲ Ὀδυσσεΐας τὸ πλέον διηγηματικόν, ὅπερ ἴδιον γήρως. Ὅθεν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ παρεικάσαι τις ἂν καταδυομένῳ τὸν Ὀμηρον ἠλίφ, οὗ δίχα τῆς σφοδρότητος παραμένει τὸ μέγεθος. . . . Λέγων δὲ ταῦτα οὐκ ἐπιλέλησμαι τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ χειμώνων, καὶ τῶν περὶ τὸν Κύκλωπα, καὶ τινων ἄλλων· ἀλλὰ γῆρας διηγοῦμαι, γῆρας δ' ὅμως Ὀμήρου.”¹ Γράφας λοιπὸν τὴν Ὀδύσσειαν ὁ Ὀμηρος περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου (30—50 ἔτη μετὰ τὴν Ἰλιάδα), ἐπόμενον ἦν καὶ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ γενομένας μεταβολὰς περὶ τε τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰς λέξεις νὰ τηρήσῃ. Αἱ δὲ τοιαῦται μεταβολαὶ ἀναγκαίως προῆλθον τότε ἕκ τε τοῦ μακροῦ χρόνου τῆς ἐν Ἀσίᾳ

character and passion ; the same tone of moral sentiment, style, imagery, and versification ; the same high superiority in all these attributes to a host of emulators and imitators. No such phenomenon, it may safely be asserted, ever has been, or will be exemplified” (vol. ii, p. 127). Καὶ ταῦτα μὲν ὁ πολὺς Mure' ὁ δὲ Κλίτων (τόμ. Α', σελ. 379—81) ἐξετάζων τὰς περὶ τούτου γνώμας ἀποφαίνεται, ὅτι, εἰ μὴ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἔργον ἐστὶν ἡ Ὀδύσσεια, ἀνήκει ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν ποιητικὴν Σχολήν, καὶ ἀπέχει τῆς Ἰλιάδος μόλις 50 ἔτη. Ἄλλ' ἐὰν τοσαύτην ἀποδεχθῶμεν τὴν ἀπόστασιν, διὰ τί πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἄλλον ποιητὴν ἢ τὸν τῆς Ἰλιάδος ;

¹ Ἐν τῷ περὶ ὕψους, κ. τ. λ. Κεφ. Θ', § 13.

διατριβῆς τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης σχέσεως αὐτῶν πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Ἀσιανούς· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς προθυμίας, ἣν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορφώσει ἔχουσι τὰ ἔθνη πρὸς τὸ νεωτερίζειν.

Ὡς δὲ ἡ Ἰλιάς, οὕτω καὶ ἡ Ὀδύσεια, ἐν καὶ συνεχῆς ἀποτελοῦσα ποίημα, συγκείμενον ἐκ περίπου 12,100 στίχων, ὡς νῦν ἔχομεν αὐτό, διηρέθη ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν εἰς 24 μέρη ἢ ραψωδίας, ἀναλόγους πρὸς τὰς τῆς Ἰλιάδος, καὶ ὁμοίως ἐκείναις ἐπιγεγραμμένας διὰ τῶν ἀλφαιβητικῶν γραμμάτων καὶ διπλῆς ἐπιγραφῆς, τῆς μὲν πεζῆς, τῆς δὲ ἐμμέτρου.¹ Ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ ἐν ἐκάστῃ τῶν ραψωδιῶν τούτων περιεχόμενα, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐπράξαμεν, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀσφαλέστερον ἐξερευνήσωμεν τὰ περὶ σχεδίου τοῦ ποιήματος, τῶν χαρακτήρων, τῆς χρονολογίας αὐτοῦ κ. τ. λ.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΡΑΨΩΔΙΑΣ.

Ραψωδία Α.

Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον.
Μνηστήρων εὐωχία.

Ὡς ἐν τῇ Ἰλιάδι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ ποιητῆς ἅμα ποιεῖται τὴν ἐπίκλησιν τῆς Μούσης καὶ τὴν πρότασιν τοῦ ποιήματος, ἐν ὀλίγαις λέξεσι προεξαγγέλλων τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, ὅτι ἐστὶν ἡ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας περιπλάνησις του πολυτρόπου Ὀδυσσεώς, καὶ ἡ εἰς Ἰθάκην θαυμαστὴ αὐτοῦ ἐπάνοδος. Ἡ δὲ Μοῦσα, οἶον ἀποκρινομένη πρὸς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ποιητοῦ, ἄρχεται τῆς διηγήσεως ἀπὸ τοῦ 11^{ου} στίχου. Παρατηρητέου δέ, ὅτι ἡ μὲν τακτικὴ διήγησις τῶν συμβάντων τῷ Ὀδυσσεῖ

¹ Ἴδε τὰ περὶ τούτου εἰρημμένα ἐν τοῖς περὶ Ἰλιάδος (σελ. 79-80).

μέλλουσι νὰ πάθωσι ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅταν ἐπανεῖθῃ. Μετὰ ταῦτα συμβουλεύει τῷ Τηλεμάχῳ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς μνηστήρας, καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς τε τὸν Νέστορα εἰς Πύλον, καὶ πρὸς τὸν Μενέλαον εἰς Σπάρτην· καὶ ταῦτα εἰπούσα ἀφίπταται, ὑποδείξασα τῷ Τηλεμάχῳ ὅτι οὐκ ἦν ἄνθρωπος. Ἐν τούτοις οἱ μνηστήρες διατελοῦσιν εὐωχοῦμενοι, καὶ ὁ Φήμιος ἄδει αὐτοῖς τὸν νόστον τῶν Ἀχαιῶν· ἡ δὲ Πηνελόπη ἀκούσασα τὸ λυπηρὸν αὐτῇ ἄσμα κατέρχεται περίλυπος ἀπὸ τοῦ ὑπερφίου, καὶ ἐπιπλήττει τὸν αἰιδὸν διὰ τοῦτο. Τότε ὁ Τηλέμαχος τὴν μὲν μητέρα παραμυθεῖται, καὶ παραινεῖ νὰ ἐπανεῖθῃ εἰς τὸ ὑπερφίον, πρὸς δὲ τοὺς μνηστήρας, ἀπελθούσης ἐκείνης, παραγγέλλει νὰ συναθροισθῶσι τὴν ἐπιούσαν εἰς κοινὴν συνέλευσιν, ἐν ἣ μῆλλει νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς περὶ τῶν κατ' οἶκον πραγμάτων. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπ' αὐτῶν, τίς ἦν ὁ ξένος, ὃς πρὸ μικροῦ συνελάλει αὐτῷ; ἀποκρίνεται, ὅτι ἦν ὁ τῶν Ταφίων βασιλεὺς Μέντης· καὶ, νυκτὸς ἤδη ἐπελθούσης, οἱ μὲν μνηστήρες ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀναβαίνει εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ·

ἐνθ' ὄγε πανύχιος, κεκαλυμμένος οἶδς ἄωφ,
βούλευε φρεσὶν ἦσιν ὀδόν, τὴν πέφραδ' Ἀθήνη.

Ραψοδία Β.

Ἰθακησίων ἐκκλησία, καὶ Τηλεμάχου ἀποδημία.

Τῇ ἐπαύριον, συνελθόντων τῶν Ἰθακησίων, ὁ Τηλέμαχος δημηγορήσας ἀξιοπρεπῶς, ἐκτίθει τὴν ἐλεεινὴν τῆς πατρώας οἰκίας κατάστασιν, καὶ μετὰ δακρύων ἐξορκίζει τοὺς μνηστήρας νὰ παύσωσιν ἐνοχλοῦντες αὐτήν, ἀπειλῶν, ὅτι ἐπικαλέσεται κατ' αὐτῶν τὴν θείαν δίκην. Πάντων δὲ σιωπώντων, καὶ οὐ τολμώντων ἀντειπεῖν τῷ Τηλεμάχῳ, μόνος ὁ Ἀντίνοος ἀντιλέγει, ὅτι ἡ Πηνελόπη διὰ τῆς πονηρᾶς ἰστουργίας ἐξηπάτησεν αὐτοὺς τρία ἔτη, καὶ παραινεῖ τῷ Τηλεμάχῳ ν' ἀποπέμψῃ αὐτήν πρὸς τὸν ἑαυτῆς πατέρα Ἴκαρον, ὅπως ἀναγκασθῇ νὰ ἐκλέξῃ ὡς νυμφίον ἓνα τῶν μνηστήρων. Ὁ Τηλέμαχος ἀποκρίνεται, ὅτι ἄκουσαν οὐ δύναται ἀποπέμψαι τὴν μητέρα· καὶ, ταῦτα λέγοντος, ἐπιφαίνεται Διοσημεία, δύο ἄετοὶ καταπτάντες ἐπὶ τὴν συνέλευσιν, καὶ τοῦτο ὁ οἰωνοσκοπὸς Ἀλιθέρης ἐξηγεῖται ὡς ἀγαθὸν μὲν περὶ τῆς τοῦ Ὀδυσσέως ἐπανόδου οἰωνόν, ὀλέθριον δὲ τοῖς μνηστήρῃν· ἀλλ' ὁ Εὐρύμαχος τὸν μὲν μάντιν ἐπιπλήττει, τῷ δὲ Τηλεμάχῳ παραινεῖ ταῦτά, ἕπερ καὶ ὁ Ἀντίνοος πρότερον. Μετὰ ταῦτα ὁ Τηλέμαχος αἰτεῖται ναῦν καὶ ἑταίρους εἴκοσιν, ὅπως ἐκπέυσῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδίου πατρὸς· καὶ εἰ μὲν ἐκεῖνος ζῆ, ν' ἀναβληθῇ εἰς τὴν ἐκείνου ἐπιστροφὴν ἢ ἐκτέλεσις τῶν δεόντων· εἰ δὲ ἀπέθανε, νὰ πείσῃ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα εἰς ἐκλογὴν νέου συζύγου. Ἐπαινεθείσης δὲ τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἡ μὲν συνέλευσις διαλύεται, ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀπελθὼν εἰς τὴν παραλίαν εὐχεται τῇ Ἀθηνᾷ· καὶ ἰδοὺ πάλιν ἡ θεὰ κατελθούσα ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Μέντορος, ὑπισχνεῖται αὐτῷ οὐ μόνον τὴν ναῦν προσηκόντως

να παρασκευάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ συμπλεύσῃ προθύμως, ὡς φίλος αὐτῷ πατρῷος. Ἐπα-
νέρχεται λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Τηλέμαχος, ὅπως παρασκευάσῃ τὰ πρὸς τὸν πλοῦν· ἡ δὲ
ταμιοφύλαξ Εὐρύκλεια ἀκούσασα περὶ τούτου ὀδύρεται, καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν·
ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπεισεύει αὐτὴν νὰ μὴ ἀντιλέγῃ, ὡς θεῖα κελεύσει τούτων γινομένων, καὶ ἅμα
ἐξώρκισεν αὐτὴν νὰ μὴ εἴπῃ πρὸς τὴν Πηνελόπην περὶ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ, πρὶν ἢ
παρέλθωσιν ἔνδεκα ἢ δώδεκα ἡμέραι, ὅτε ἀφ' ἑαυτῆς ἐκείνη ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτῆς
ἀπῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδίου πατρός. Οὕτω παρασκευασθέντων ὑπὸ τῆς Εὐρυκλείας
πάντων τῶν εἰς τὸν πλοῦν ἀναγκαιούτων τροφίμων, καὶ νυκτὸς ἤδη ἐπελθούσης, ἔρχεται
ἢ Ἀθηνᾶ, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Μέντορος, καὶ κατακοιμίσασα τοὺς μνηστήρας, παραλαμ-
βάνει τὸν Τηλέμαχον εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐνθήμενοι τὰ τρόφιμα ἀνήχθησαν διὰ νυκτός· ἢ
δὲ ναῦς οὖριον ἔχουσα τὸν ἄνεμον ἔθεε κατὰ κύμα, καὶ

παννυχίη μὲν ῥ' ἤγε καὶ ἡῶ πείρε κέλευθον.

Ραψωδία Γ.

"Αφίξις Τηλεμάχου εἰς Πύλον.

"Ἄμα δ' ἠλίφ ἀνατέλλουσι κατάγονται εἰς Πύλον, ἔνθα εὐρίσκουσι τοὺς Πυλίου
θύσιπας τῷ Ποσειδῶνι ἐν τῇ παραλίᾳ. Καθορμισθέντος δὲ τοῦ πλοίου, ὁ Τηλέμαχος μετὰ
τοῦ Μέντορος προσέρχονται τοῖς Πυλίοις, οἳ καὶ φιλοφρόνως ὑποδέχονται αὐτούς· καὶ ὁ
μὲν βασιλεὺς Νέστωρ μετὰ τὴν θυσίαν καὶ τὸν δεῖπνον ἐρωτᾷ τοὺς ξένους, τίνες εἰσίν· ὁ
δὲ Τηλέμαχος ἀποκρίνεται πρὸς τὸ ἐρωτώμενον, καὶ ἅμα ἐρωτᾷ τὸν γέροντα βασιλέα, εἴ
τι γινώσκει περὶ τοῦ Ὀδυσσεύς. Τότε ὁ Νέστωρ διηγεῖται ἐν ἐκτάσει τὰ περὶ τῆς
ἐπανόδου αὐτοῦ καὶ τινῶν ἄλλων ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων· περὶ δὲ τοῦ Ὀδυσσεύς λέγει,
ὅτι οὐδὲν γινώσκει. Ἐνταῦθα παρεισάγονται τὰ περὶ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ,
ἅπερ ὁ Νέστωρ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου διηγεῖται· ἅμα δὲ καὶ παραινεῖ αὐτῷ νὰ μὴ
χρονοτριβῇ μακρὰν τῆς Ἰθάκης, μόνην καταλείπων τὴν μητέρα ἐν μέσῳ τῶν ὑβριστῶν
μνηστήρων, νὰ μεταβῇ ὅμως πρὸς τὸν Μενέλαον, ὡς τελευταῖον τῶν ἄλλων ἐπανελθόντα,
καὶ δυνάμενον ἴσως νὰ πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τοῦ πατρός· προσφέρει δὲ αὐτῷ δίφρον
καὶ ἵππους καὶ ὄδηγους, εἴαν προτιμᾷ νὰ μεταβῇ εἰς Σπάρτην διὰ ξηρᾶς. Ἐπελθούσης δὲ
νυκτός, ὁ μὲν Τηλέμαχος παρέμεινε ξενιζόμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νέστορος, ἵνα τὴν ἐπιούσαν
μεταβῇ διὰ ξηρᾶς εἰς Σπάρτην, ἢ δὲ Ἀθηνᾶ προσποιουμένη, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανελθῇ εἰς τὸ
πλοῖον, ἀπέπτη, καὶ ὁ Νέστωρ ἐντεῦθεν κατανοεῖ, ὅτι θεὸς τις συνοδεύει τὸν Τηλέμαχον.
Τότε μὲν οὖν πάντες οἵκαδε ἀπελθόντες, καὶ πίνοντες οἶνον ἀνθοσμίαν, ἐκοιμήθησαν. Ἄμα
δ' ἡμέρᾳ ἐξεγερθεὶς ὁ Νέστωρ, καὶ συνελθόντων περὶ αὐτὸν τῶν οἰκειῶν πάντων, διέταξε
νὰ παρασκευασθῇ μεγαλοπρεπῆς θυσία τῇ Ἀθηνᾶ· καί, ταύτης τελεσθείσης, διέταξε νὰ
παρασκευασθῇ τὸ ἄρμα, ἐφ' οὗ ἀναβάντες ὁ Τηλέμαχος καὶ ὁ τοῦ Νέστορος Πεισίστρατος,

διέτρεχον τὴν εἰς Σπάρτην φέρουσαν ὁδόν· ἀλλά, νυκτὸς γενομένης, διενυκτέρευσαν ἐν Φηραῖς· καὶ τῇ ἐπαύριον πᾶσαι διατρέξαντες τὴν μεταξύ ὁδὸν ἀφίκοντο εἰς Σπάρτην, καθ' ἣν ὥραν.

δύσετό τ' ἥελιος, σκιδωντό τε πᾶσαι ἀγναιά.

Ραψωδία Δ.

Ἀφίξεις Τηλεμάχου εἰς Σπάρτην.

Ὁ Τηλέμαχος ἐλθὼν μετὰ τοῦ Πεισιστράτου πρὸς τὸν Μενέλαον, εὕρισκει αὐτὸν εορτάζοντα τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· καὶ καλλίστης τυχὼν ὑποδοχῆς συνευχεῖται μετὰ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τοὺς γάμους κεκλημένων· πρὶν δὲ γνωρίσῃ ἑαυτὸν τῷ Μενελάῳ, καὶ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διηγούμενος ὁ Μενέλαος τὰ περὶ ἀλώσεως τῆς Τροίας καὶ τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀγαμέμνονος, μνημονεύει ἐν τέλει καὶ τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τότε ὁ Τηλέμαχος δακρύει· ὅθεν εἰκάζει ὁ Μενέλαος, ὅτι ὁ νέος ξένος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως. Ἐν τούτῳ δὲ προσέρχεται ἐκ τοῦ θαλάμου ἡ Ἑλένη, καὶ ἰδοῦσα τὸν ξένον λέγει πρὸς τὸν Μενέλαον, ὅτι φαίνεται ὁμοίος τῷ τοῦ Ὀδυσσέως Τηλεμάχῳ· καὶ ὁ Πεισιστρατος βεβαιοῖ αὐτοὺς περὶ τούτου, καὶ ἀναγγέλλει τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Σπάρτην ἀφίξεως τοῦ Τηλεμάχου. Ὁ Μενέλαος τότε ἐγκωμιάζει πολὺ τὸν Ὀδυσσεά, καὶ πάντες ἐπὶ τούτῳ δακρύουσιν· ἀλλὰ παρελθούσης τῆς θλίψεως ταύτης διὰ τοῦ νηπενθοῦς, ὅπερ ἡ Ἑλένη ἀνέμιξεν ἐν τῷ οἴνῳ, ἐπαναλαμβάνουσι τὴν εὐωχίαν εὐθυμοί· καὶ ἡ μὲν Ἑλένη διηγείται τὰ περὶ κατασκοπεύσεως τῆς Ἰλίου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτε ἀγνωρισθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἐσώθη, ὁ δὲ Μενέλαος τὰ περὶ Δουρείου ἵππου· καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέρχονται εἰς ὕπνον. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Τηλέμαχος ἐξορκίζει τὸν Μενέλαον νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτὸν, εἴ τι γινώσκει περὶ τοῦ Ὀδυσσέως· ἐκεῖνος δὲ διηγείται λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιστροφῆς, καὶ τελευτῶν πληροφορεῖ τὸν Τηλέμαχον, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ναυαγήσας ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς κρατεῖται ἐκεῖ ὑπὸ τῆς θεᾶς, σφόδρα μὲν ποθῶν τὴν ἰδίαν πατρίδα, οὐ δυνάμενος δὲ ν' ἀποπλεύσῃ ἐκεῖθεν δι' ἔλλειψιν πλοίου καὶ ἐταίρων· προτρέπει δὲ τὸν Τηλέμαχον νὰ μείνῃ παρ' αὐτῷ ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἡμέρας, καὶ ἔπειτα ν' ἀναχωρήσῃ λαβὼν παρ' αὐτοῦ δῶρα τὰ προσήκοντα. Ὁ Τηλέμαχος ἀρνείται μὲν κατὰ πρῶτον νὰ παραμείνῃ, ἵνα μὴ οἱ ἐν Πύλῳ ἐταῖροί ἀνιώνται διὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀπουσίαν, πείθεται ὁμῶς ἔπειτα καὶ παραμένει, ἕως ἐλθοῦσα ἡ Ἀθηνᾶ μετεκαλέσατο αὐτὸν εἰς Ἰθάκην.¹ Ἐν τούτῳ δὲ οἱ ἐν Ἰθάκῃ μνηστήρες τῆς Πηνελόπης βουλευόμενοι νὰ φονεύσωσι τὸν Τηλέμαχον, ἐνεδρεύσαντές που αὐτὸν ἐπιστρέφοντα εἰς Ἰθάκην· ἡ δὲ Πηνελόπη μαθοῦσα τὴν ἐπιβουλήν ὀδύρεται, καὶ ἀποκοιμηθεῖσα ἔνδακρυς παρηγορεῖται καθ' ὕπνον ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀποστει-

¹ Ἴδε Ῥαψωδ. Ο, ἐν ἀρχῇ.

λάσης πρὸς αὐτὴν τὸ φάντασμα τῆς ἀδελφῆς Ἰφθίμης, ἵνα βεβαιώσῃ αὐτὴν περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Τηλεμάχου, καὶ ὅτι εἰς οὐδὲν ἰσχύσουσιν αἱ κατ' ἐκείνου ἐπιβουλαὶ τῶν μνηστήρων, οἳ παρασκευάσαντες πλοῖον, καὶ ἐξελθόντες πρὸς δολοφονίαν τοῦ Τηλεμάχου, μάτην παρέμενον ἐνεδρεύοντες μεταξύ Ἰθάκης καὶ Σάμου, ἔνθα κεῖται ἡ νῆσος

Ἄστερις, οὐ μεγάλη· λιμένες δ' ἐνὶ ναύλοχοι αὐτῇ
ἀμφίδυμοι· τῇ τόνγε μένον λοχῶντες Ἀχαιοί.

Ραψοδία Ε.

Ἀπόπλους Ὀδυσσεὺς παρὰ Καλυψοῦς.

Δεύτερος σύλλογος τῶν θεῶν συγκροτεῖται ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ἀποφασίζεται ἡ τε σωτηρία τοῦ Τηλεμάχου, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς ἀναχώρησις τοῦ Ὀδυσσεὺς, δι' ἣν πέμπεται ὁ Ἑρμῆς πρὸς τὴν Καλυψώ, ὅπως ἀναγγείλῃ τῇ θεᾷ τὴν τοῦ Διὸς βουλήν· ἐνταῦθα δὲ περιγράφει ὁ ποιητὴς γλαφυρότατα μὲν τὸ σπήλαιον τῆς θεᾶς, ἐλεεινότατα δὲ τὸν παρὰ τὴν ἀκτὴν καθήμενον καὶ κλαίοντα Ὀδυσσεῖα. Ἡ θεὰ ὑποδέχεται τὸν Ἑρμῆν προσηκόντως· ἀκούσασα δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς Ἰθάκην βουλήν τοῦ Διὸς, ἀγανακτεῖ μὲν, πείθεται ὁμως· καὶ προσελθοῦσα τῷ ἥρωϊ, ὃς ἐκάθητο παρὰ τὸν αἰγιαλὸν βλέπων πρὸς τὸ πέλαγος ἔνδακρυς, παρακελεύεται αὐτῷ νὰ κατασκευάσῃ σχεδίαν, ἐφ' ἧς ν' ἀποπλεύσῃ εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἅμα ὀμνύει τὸν μέγαν ὄρκον τῶν θεῶν, τὸν εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, ὅτι οὐδὲν κατ' αὐτοῦ βουλεύεται κακόν. Ἐκείθεν παραλαμβάνει αὐτὸν εἰς τὸ ἄντρον, ἐν ᾧ συνδειπνοῦσι, καὶ, νυκτὸς ἐπελθούσης, κοιμῶνται. Ἄμα ὁ ἡμέρας ἡ μὲν θεὰ ὠδήγησε τὸν Ὀδυσσεῖα πρὸς τὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου, καὶ δείξασα εἰς αὐτὸν δένδρα πολλὰ, ἐξ ὧν ἔμελλε νὰ κόψῃ τὰ εἰς κατασκευὴν τῆς σχεδίας χρήσιμα ξύλα, ἐπανήλθεν εἰς τὸ ἄντρον· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ξυλευσάμενος, καὶ τέσσαρας ὅλας ἡμέρας ἐργαζόμενος, κατεσκεύασε τὴν σχεδίαν· τὴν δὲ πέμπτην λαβὼν τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἀπέπλευσεν, οὔριον ἔχων τὸν ἄνεμον, καὶ διευθύνετο πρὸς τὴν Ἰθάκην. Ὅλας ἑπτακαίδεκα ἡμέρας διέπλεεν ἡσύχως τὸ μεταξὺ πέλαγος, καὶ τὴν δεκάτην ὀγδόην εἶδε μακρόθεν περιχαρῆς τὰ ὄρη τῆς γῆς τῶν Φαιάκων. Ἀλλὰ τότε μοῖρα κακῆ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ποσειδῶν, ἐν ᾧ ἐπανήρχετο ἐκ τῆς Αἰθιοπίας, καὶ κατανοήσας, ὅτι ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ οἱ ἐν Ὀλύμπῳ θεοὶ ἄλλως ἐβουλεύσαντο ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσεὺς, ἀγανακτεῖ, καὶ συγκινεῖ κατ' αὐτοῦ τοὺς ἀνέμους, ἥδη προσεγγίζοντος τῇ παραλίᾳ τῆς νήσου τῶν Φαιάκων. Διαλύεται λοιπὸν ἡ σχεδία ἐκ τῆς τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων βίας· ὁ δὲ ταλαίπωρος Ὀδυσσεὺς δύο ἡμέρας καὶ νύκτας κολυμβῶν, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Ἰνούς καὶ τῆς Λευκοθέας, ἐκρίπτεται τὴν τρίτην ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ σκοπέλου τραχυτάτου· ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτου βλάπτεται διὰ τὴν ταχέως ἐπελθούσαν βοήθειαν τῆς Ἀθηνᾶς. Τέλος πάντων ἀποβὰς εἰς τὴν ξηρὰν παρὰ τὰς ἐκβολὰς μικροῦ ποταμοῦ, εἰσέδου ἐν τοῖς παραποταμίοις

θάμνους· καὶ ὑποστρώσας φύλλα τινὰ κατεκλίθη, διὰ φύλλων ὁμοίως κατακαλύψας
 ἑαυτὸν· ἣ δὲ Ἀθηνᾶ

ὑπνον ἐπ' ὄμμασι χεῦ, ἵνα μιν πάσσειε τήχιστα
 δυσπρόνοιος καμάτοιο, φίλα βλέφαρ' ἀμφικαλύψας.

Ραψοδία Ζ.

Ὀδυσσεύος ἄφιξις εἰς Φαίακας.

Μεταξὺ κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσεύος ἐν τοῖς θάμνους, ἣ Ἀθηνᾶ ἐπιφανείσα κατ' ὄναρ τῇ τοῦ βασιλέως θυγατρὶ Ναυσικαῖα, ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς θυγατρὸς τοῦ Δύμαντος, φίλης καὶ συντρόφου τῆς βασιλόπαιδος, προτρέπει αὐτὴν νὰ καταβῇ τὴν πρωΐαν εἰς τὸν ποταμόν, ἵνα πλύνῃ τὴν εἰς τὸν προσεγγίζοντα γάμον αὐτῆς χρησιμεύσουσαν ἐσθήτα· ἣ δὲ βασιλόπαις οὕτως ὀδηγηθεῖσα καταβαίνει μετὰ τῶν θεραπεινίδων εἰς τὸν ποταμόν, ἐπιτρέψαντος τοῦτο καὶ τοῦ πατρὸς διὰ τοὺς μετ' οὐ πολὺ τελεσθησομένους γάμους. Ἐκεῖ διήγαγε τὴν ἡμέραν πλύνουσα μετὰ τῶν θεραπεινίδων τὴν γαμήλιον ἐσθήτα· περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας, ἤδη πάντων εἰς ἐπιστροφὴν παρεσκευασμένων, παίζουσα ἣ βασιλόπαις ἔρριψε κατὰ τινος τῶν θεραπεινίδων σφαῖραν, δι' ἣν ἀποτυχοῦσαν καὶ πεσοῦσαν ἐν τῷ ρεύματι τοῦ ποταμοῦ πᾶσαι μετὰ γέλωτος ἀνεκραύγασαν· ἐκ δὲ τῶν κραυγῶν ἐξεγερθεὶς τοῦ ὑπνου ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ κλάδῳ πολυφύλλῳ συγκαλυψάμενος, ἀνέβη ἐκ τῶν θάμνων, ὅπως ἴδῃ, πόθεν αἱ κραυγαί. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι γυναῖκες ἰδοῦσαι τὸν ἀπροσδοκῆτως ἐπιφανέντα Ὀδυσσεά, φεύγουσι φοβηθεῖσαι, καὶ κρύπτονται παρὰ τὴν ἀκτὴν· ἣ δὲ Ναυσικαῖα μόνη παραμένει, θάρσος αὐτῇ τῆς Ἀθηνᾶς ἐμβαλούσης· καὶ πρὸς ταύτην μακρόθεν φωνήσας ὁ Ὀδυσσεύς, ἰκετεύει νὰ ἐλεήσῃ αὐτόν, οἷον δήποτε ῥάκος διδοῦσα, ὅπως συγκαλύψῃ ἑαυτόν, καὶ ἀπάγουσα εἰς τὴν πόλιν. Ἡ Ναυσικαῖα ἐλεήσασα τὸν ἄγνωστον ναυαγόν, οὐ μόνον ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ τροφὴν ἔδωκεν αὐτῷ, μετακαλεσαμένη τὰς ἐκ τοῦ φόβου κεκρυμμένας θεραπεινίδας· ἔπειτα δὲ συμπαραλαβοῦσα αὐτὸν ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν· καὶ αὕτη μὲν μετὰ τῶν θεραπεινίδων εἰσέρχεται πρότερον· τὸν δὲ Ὀδυσσεά καταλείπει ἐν τοῖς προαστείοις, ὅπου ἦν ἄλσος ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ὀδηγήσασα προσηκόντως αὐτόν, πῶς νὰ ἐπεισέλθῃ εἰς τὴν πόλιν μόνος, καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ἐκεῖ παρὰ τὸ ἄλσος παραμένον ὁ Ὀδυσσεύς, μέχρις ἂν αἱ γυναῖκες καταφθάσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀλκινόου, ἐπικαλεῖται τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἀντίληψιν, ὅπως τύχῃ εὐμενοῦς παρὰ τοῖς Φαίαιξιν ὑποδοχῆς· ἣ δὲ θεὰ εἰσακούει τῆς δεήσεως, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐπιβλέπουσα καὶ προστατεύουσα αὐτοῦ·

αὐτῷ δ' οὕτω φαίνεται ἐναντίη· αἶδετο γὰρ ῥα
 πατροκασίγητον· ὃ δ' ἐπιζαφελῶς μενέαιεν
 ἀντιθέη Ὀδυτοσῆϊ, πάρος ἦν γαῖαν ἰκέσθαι.

Ραψωδία Η.

Ὅδυσσέως εἴσοδος πρὸς Ἀλκίνοον.

Ἡ μὲν οὖν Ναυσικάα εἰσέρχεται ἐν τῇ πατρῷα οἰκῇ περὶ ἡλίου δυσμᾶς· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς προβαίνει διευθυνόμενος πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπὸ τῆς Ἀθηναίης, εἰς ὑδροφόρον νεάνίδα κατεσχηματισμένης, ὀδηγούμενος, καὶ οὐδεὶς τῶν Φαιάκων βλέπει, οὐδὲ κωλύει αὐτόν, ὡς κεκαλυμμένον ὑπὸ νέφους, ὅπερ ἡ θεὰ περιέχεεν αὐτῷ. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Ἀλκινόου, πρῶτον μὲν ἐξίσταται ἐπὶ τῇ λαμπρότητι τῆς κατασκευῆς αὐτῶν· ἔπειτα δέ, τοῦ περιέχοντος αὐτὸν νέφους ἀφαιρεθέντος, προσπίπτει τῇ βασιλίσση Ἀρήτῃ, καὶ ἰκετεύει αὐτὴν τε καὶ τὸν βασιλέα καὶ πάντας τοὺς ἀρίστους τῶν Φαιάκων, ὅσοι ἔτυχον ἐν τοῖς βασιλείοις συνεστιώμενοι, νὰ βοηθήσωσιν αὐτῷ, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἧς πολλὴν ἤδη χρόνον ἀποπλανᾶται. Πάντες ὑποδέχονται αὐτὸν εὐμενῶς· καί, τοῦ βασιλέως κελεύσαντος, οἱ μὲν ἄλλοι δειπνήσαντες ἤδη καὶ πίνοντες ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια ὑπνώσονται· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς παραμένει ἐν τοῖς βασιλείοις, ἔνθα ἡ Ἀρήτη περιεργότερον παρατηρήσασα ἦν ἔφερεν ἐσθήτα, καὶ γνωρίσασα τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔργον, ἐρωτᾷ τὸν ξένον, τίς καὶ πόθεν ἐστί, καὶ πόθεν ἔχει λαβὼν ἦν φέρει ἐσθήτα. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς διηγεῖται τῇ βασιλίσση περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς διατριβῆς αὐτοῦ, τῆς τε ἐκεῖθεν ἀναγωγῆς καὶ τοῦ ναυαγίου, καὶ τῆς ὑπὸ τῆς βασιλόπαιδος γενομένης αὐτῷ ὄψεως τῶν ἐνδυμάτων· ὁ δὲ Ἀλκίνοος ὑπισχνεῖται αὐτῷ, ὅτι, εἰ μὲν ἐπιθυμεῖ νὰ παραμείνῃ παρ' αὐτῷ, ποιήσεται γαμβρὸν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ· εἰ δὲ μή, καὶ πλοῖον καὶ ἄνδρας δώσει αὐτῷ, οἷπερ διαπεραιώσουσιν εἰς τὴν φίλην πατρίδα, ὅπου ἂν αὕτη τυγχάνῃ οὔσα. Τούτων δὲ λεχθέντων, καὶ τοῦ Ὀδυσσέως εὐξαμένου τῷ Διὶ ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλκινόου ὑπεσχημένων, ἀπέρχονται πάντες κοιμηθησόμενοι, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν ἐπιτολὴν τῆς βασιλίσσης παρασκευασθεῖσαν αὐτῷ εὐνήν·

Ἀλκίνοος δ' ἄρα λέκτο μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο·
παρ' δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Ραψωδία Θ.

Σύστασις τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς τοὺς Φαίακας·
ἢ Ἀλκινόου ἀπόλογος.

Τῇ ἐπαύριον, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως, πάντες οἱ Φαίακες συνέρχονται εἰς ἀγορὰν παρὰ τὸν λιμένα· αὐτὸς δὲ συνίστησιν αὐτοῖς τὸν ξένον, καὶ ἅμα κελεύει νὰ παρασκευασθῇ

ναῦς, ἐν ἣ πεντήκοντα καὶ δύο ἄριστοι νεανίαι, λαβόντες τὰ πρὸς τὸν πλοῦν χρήσιμα, νὰ μεταγάγῃσιν αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια· ἔπειτα δὲ συγκαλέσας τοὺς ἐπίσημοτάτους τῶν Φαιάκων εἰς ἐστίασιν ἐπανέρχεται μετ' αὐτῶν εἰς τὰ βασίλεια, ἔνθα διὰ τοῦ κήρυκος προσεκλήθη καὶ ὁ αἰοιδὸς Δημόδοκος. Μετὰ δὲ τὴν εὐχίαν ὁ μὲν αἰοιδὸς ἤρξατο τῆς ᾠδῆς, παντοῖα τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου συμβάντα ἐξυμνῶν, τὰ δὲ λεγόμενα "κλέα ἀνδρῶν" ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς δακρύων ἐπὶ τούτοις, μέχρι μὲν τινος ἠδύνατο νὰ κρύπτη τὰ δάκρυα συγκαλυπτόμενος· ἔπειτα ὅμως ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἀλκίνοος δακρύνοντα, διέταξε τὸν αἰοιδὸν νὰ παύσῃ τὴν ᾠδὴν, ἵνα ἐξέλθωσιν ἅπαντες εἰς θεῶν τῶν ἀγῶνων. Ἐξελθόντες λοιπὸν ἀγωνίζονται πρὸς ἀλλήλους οἱ Φαίακες, θεωμένου τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ξένου παρ' αὐτῷ· ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεὺς προκληθεὶς καταβαίνει εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ πάντων ἀριστεύει τῶν διαγωνιζομένων· ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἀγῶνων διέταξε νὰ ἐπιδείξωσιν οἱ Φαίακες πρὸς τὸν ξένου καὶ τὴν περὶ τὴν ὄρχησιν δεξιότητα αὐτῶν, ἣν φαίνεται θαυμάζων ὁ Ὀδυσσεύς.—Ἐνταῦθα παρεισάγεται ἡ διήγησις τῶν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεως ἀθεμίτων σχέσεων, ἃς ὁ αἰοιδὸς ὑπὸ φόρμιγγι ἤδεν, ὄρχουμένων τῶν Φαιάκων.—Μετὰ δὲ τοῦτο πολῦτιμα δῶρα προσφέρονται τῷ ξένῳ ὑπὸ τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δώδεκα ἀρίστων ἀρχόντων, καὶ ἐπανελθόντες εἰς τὰ βασίλεια συνδειπνοῦσιν ἅπαντες· ὁ δὲ Δημόδοκος τῇ κελεύσει τοῦ Ὀδυσσεὺς ἄδει τὸν Δούρειον ἵππον· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Ὀδυσσεὺς οὐ δύναται νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα. Διὸ καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν αἰοιδὸν προστάττει νὰ καταπαύσῃ τὴν ᾠδὴν, τὸν δὲ παρακαθήμενον ξένον παρακαλεῖ νὰ δηλώσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τίνας χώρας ἀνθρώπων εἶδε περιπλανώμενος, καὶ τέλος, διὰ τί κλαίει ἀκούων τὰ ἐν τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ συμβεβηκότα· μή τις, ἐρωτᾷ, τῶν συγγενῶν σου ἀπέθανεν ἐν Ἰλίῳ, ἢ φίλος τις ἐσθλός, ἴσα καὶ ἀδελφῷ φιλούμενος;

. . . ἐπεὶ οὐ μόντοι κασιγνήτοιο χερεῖων
γίγνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἔων πεπνυμένα εἶδη.

Ραψωδία Ι.

Τὰ περὶ Κίκονας καὶ Λωτοφάγους καὶ Κύκλωπας·
ἢ Κυκλωπεῖα.

Πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐρώτησιν ἀποκρινόμενος ὁ Ὀδυσσεύς, πρῶτον μὲν γνωρίζει ἐαυτὸν, λέγων.

Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
ἀνθρώποισι μέλω, καὶ μὲν κλέος οὐρανὸν ἴκει·
ναιετᾶ δ' Ἰθάκην εὐδέελλον . . . οὔτι ἐγωγε
ἦς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

. . . . .
ὡς οὐδὲν γλύκιον ἦς πατρίδος οὐδὲ τοκῆων
γίγνεται, εἴπερ καὶ τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον
γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκῆων.

ἔπειτα δὲ διηγεῖται τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων, ἣ πρώτη προσέσχευεν, ἐξ Ἰλίου ἀναχθεῖς, καὶ ὅτι ἀπώλεσεν ἐκεῖ ἑβδομήκοντα καὶ δύο ἐκ τῶν ἑταίρων, φονευθέντων ὑπὸ τῶν Κικόνων, μετὰ δὲ τῶν ὑπολειφθέντων ἀπάρας κατήρξατο πρὸς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ' ἐν τῷ κάμπτειν τὸ ἀκρωτήριον Μαλεᾶς σφοδρὸς βορρᾶς ἀπόθησε τὰ πλοῖα πάντα πρὸς τὴν Λιβύην, ὅπου μετὰ δεκαήμερον πλοῦν καθορμίζονται εἰς τὴν χώραν τῶν Λωτοφάγων. Ἐκεῖ τῶν ἑταίρων τινὲς γευσάμενοι τοῦ λωτοῦ ἐπελάθοντο τῆς ἰδίας πατρίδος, αὐδ' ἤθελον ν' ἀναχωρήσωσιν, ἕως διὰ βίας ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ναῦς, καὶ ἀνήχθη διευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἰθάκην. Ἀλλὰ φθάσαντες εἰς τὴν Σικελίαν προσορμίζονται εἰς τὴν χώραν τῶν Κυκλώπων· καὶ ἐξελθὼν ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ δώδεκα ἐκ τῶν ἑταίρων, ὅπως ἐπισκεφθῆ τὴν χώραν, καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Κύκλωπος Πολυφήμου, καὶ κατακλείεται μετὰ τῶν ἑταίρων ἐντὸς τοῦ ἄντρου αὐτοῦ· καὶ τοὺς μὲν ἐξ κατέφαγεν ὁ Κύκλωψ, ὑπὸ δὲ τῶν λοιπῶν βοηθούμενος ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξετύφλωσεν αὐτόν, οἶνῳ πρότερον μεθύσας, ὃν εἶχε φέρων ἐκ τῆς νηὸς, μέλινα καὶ ἡδύν, δῶρον τοῦ ἐν Ἰσμάρῳ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος. Διηγεῖται ἐφεξῆς, τίνι τρόπῳ διὰ τοῦ ὀνόματος Οὐτίς ἐξηπάτησε τὸν Κύκλωπα, καὶ πῶς κατάρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σπηλαίου μετὰ τῶν περισωθέντων ἑταίρων, κρυβεῖς μετ' αὐτῶν ὑπὸ τὰ παχύμαλλα τοῦ Κύκλωπος πρόβατα, ὅτε τὴν πρῶταν ἐξήρχοντο εἰς νομὴν· καὶ τέλος πάντων προστίθησιν, ὅτι ὁ Κύκλωψ ἐπεκαλέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ Ποσειδάωνα, ὅπως καταπνίξῃ τὸν Ὀδυσσεῖα μετὰ τῶν ἑταίρων, ἣ τοῦλάχιστον κατασυντρίψῃ τὰς ναῦς αὐτοῦ καὶ καταποντίσῃ τοὺς ἑταίρους, ὥστε μόνος καὶ ἐπὶ νηὸς ἀλλοτρίας νὰ ἐπανέλθῃ ὄψε ποτε εἰς Ἰθάκην. Οὕτω, λέγει, διασωθέντες καὶ ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κινδύνου, ἀνήχθημεν ἐκ τῆς γῆς τῶν Κυκλώπων·

ἐνθεν δὲ προτέρῳ πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ.
ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλους δλέσαντες ἑταίρους.

Ραψοδία Κ.

Τὰ περὶ Αἰόλου καὶ Λαιστρυγόνων καὶ Κίρκης.

Ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Κυκλώπων ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον τοῦ Αἰόλου, ἣ περιγράφεται πλωτὴ καὶ τετειχισμένη χαλκῷ καὶ ἀδιαρρήκτῳ τείχει· ὁ δὲ Αἰόλος εὐμενῶς αὐτὸν ὑποδεξάμενος δίδωσιν αὐτῷ τοὺς ἀνέμους πάντας, πλὴν τοῦ ζεφύρου, ἐν ἄσκῳ βοείῳ συγκεκλεισμένους· καὶ οὕτω, μόνου τοῦ ζεφύρου πνέοντος, ἔπλεον ἐξ οὐρίας ἡμέρας ἐννέα, τὴν δὲ δεκάτην ἐπεφάνη αὐτοῖς ἡ Ἰθάκη. Ἀλλὰ μοῖρα κακῆ, κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσεως, ἤνοιξαν οἱ ἑταῖροι τὸν ἄσκον, ὑποπτεύσαντες ὅτι πολύτιμα δῶρα ἐγκλείονται· καὶ ἐντεῦθεν ἐκπνέσαντες βιαίως οἱ ἄνεμοι ἐπανήγαγον τὰς ναῦς εἰς τὴν νῆσον τοῦ Αἰόλου, ὅπου ὁ Αἰόλος ἠρνήσατο νὰ βοηθήσῃ ἐκ δευτέρου τοῖς περὶ τὸν Ὀδυσσεῖα. Ἀναχθέντες λοιπὸν ἐκεῖθεν ἀφίκοντο μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ εἰς τὴν μεγάλην Λαιστρυγονίαν, ὅπου οἱ Λαιστρυγόνες ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν, τὰς μὲν ἑνδεκα ναῦς μετὰ τῶν πληρωμάτων κατέστρεψαν, μόνην

δὲ τὴν τοῦ Ὀδυσσεὺς οὐκ ἠδυνήθησαν νὰ λάβωσι· διότι φθάσας ἐκεῖνος ἀπέκοψε διὰ τοῦ ξίφους τὰ πρυμνήσια, καὶ ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος. Ἐκεῖθεν μεταβαίνει εἰς Αἰαίαν τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, ὅπου ἡ θεὰ ἐκείνη μετέβαλεν εἰς χοίρους δύο καὶ εἴκοσιν ἐκ τῶν ἐταίρων τοῦ Ὀδυσσεὺς, ἀπεσταλμένους ὑπὸ ἐκείνου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νῆσου ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ Εὐρυλόχου. Ἄλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ὀδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὸ μῶλον, ὅπερ ἦν ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν τῆς Κίρκης γοητειῶν, ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ μεταμορφώσῃ πάλιν τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ εἰς ἀνδρας· καὶ τότε κατὰ παράκλησιν τῆς θεᾶς ἐλθόντες καὶ οἱ ἄλλοι ἐκ τῆς νηὸς διέτριψαν ἐν τοῖς βασιλείοις τῆς Κίρκης ἔτος ὅλον ἐν εὐωχίαις. Ἐκεῖθεν ὀδηγεῖται ὑπὸ τῆς θεᾶς νὰ μεταβῇ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης, ὅπως ἐρωτήσῃ τὸν μάντιν Τειρεσίαν περὶ τῆς εἰς Ἰθάκην ὁδοῦ· καὶ παραλαβὼν τοὺς ἐταίρους, πλὴν ενός, τοῦ Ἑλπήνορος, ὃς ἐφονεύθη πεσὼν ἀπὸ τῆς στέγης τῶν βασιλείων τῆς Κίρκης, ἐπιστρέφει εἰς τὸν λιμένα, ὀδυρομένων τῶν ἐταίρων, ὅτι ἔμελλον νὰ καταπλεύσωσιν εἰς Ἄδου· ἡ δὲ θεὰ προλαβοῦσα αὐτοὺς ἦλθεν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἔδρασε παρ' αὐτῷ κριὸν καὶ μέλανα οἶν, ἅπερ ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν θυσίαν, ὅταν καταβῶσιν εἰς τὸν Ἄδην· οὐδεὶς δὲ εἶδε τὴν θεὰν ταῦτα πράξασαν, διότι

... τίς ἂν θεὸν οὐκ ἐθέλοντα;
ὄφθαλμοῖσιν ἴδοιτ', ἢ ἔνθ' ἢ ἔνθα κίοντα;

Ραψωδία Λ.

Νεκρομαντεία, ἢ Νεκυτα.

Ἀπὸ τῆς νῆσου τῆς Κίρκης, οὐρῶ χρώμενοι ἀνέμῳ, ἔρχονται εἰς τὰς ἐσχατίας τοῦ Ὠκεανοῦ, ὅπου κατόκουν οἱ Κιμέριοι ἐν διηνεκεῖ σκότῳ, οὐ ποτε τοῦ ἡλίου ἐπιλάμποντος αὐτοῖς· ἐκεῖθεν δὲ, ἀνεκκύσαντες τὴν ναῦν, καὶ λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἱερεῖα, προβαίνουσιν εἰς τὸν χώρον, ὃν ἡ Κίρκη προεῖπεν αὐτοῖς· καὶ τῆς θυσίας τελεσθείσης ἐπὶ τῷ ὀρύγματι, ἀναβαίνουσιν αἱ ψυχαί, ὅπως ἀπορροφήσωσι τοῦ αἵματος· ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς, καθ' ἃ παρηγγέλθη ὑπὸ τῆς Κίρκης, κωλύει αὐτὰς διὰ τοῦ ξίφους, ἄχρις ἂν ἐρωτήσῃ τὸν Τειρεσίαν. Ἐπιφαίνεται δὲ πρώτη τῶν ἄλλων ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλπήνορος, καὶ παρακαλεῖ τὸν Ὀδυσσεᾶ, ὅταν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, νὰ θάψῃ τὸ ἄταφον ἐγκαταλειμμένον σῶμα αὐτοῦ· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις προσελθούσαις ψυχαῖς διαγινώσκει ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς Ἀντικλείας· ἀλλ' οὐδὲ ταύτη συγχωρεῖ νὰ μετάσχη τοῦ αἵματος, πρὶν ἢ ἀκούσῃ τοῦ Τειρεσίου τὸ μάντευμα. Ἐρχεται τέλος πάντων καὶ ἡ Τειρεσίου ψυχὴ, χρυσοῦν σκῆπτρον φέρουσα· καὶ πιούσα ἐκ τοῦ αἵματος λέγει τῷ Ὀδυσσεῖ, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησις τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ Κύκλωπος· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐπιστρέφει ποτὲ εἰς Ἰθάκην ἐπὶ νηὸς ἀλλοτρίας· ἐν γένει δὲ διηγεῖται πρὸς αὐτὸν τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπὸ τῶν μνηστήρων γινόμενα, καὶ προλέγει πάντα τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι. Μετὰ ταῦτα ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιτρέπει τῇ ψυχῇ τῆς μητρὸς αὐτοῦ νὰ πῆρ

ἐκ τοῦ αἵματος· καὶ πιούσα διηγείται καὶ αὕτη πρὸς τὸν τεθλιμμένον ἥρωα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἐφεξῆς ἔρχονται καὶ ἄλλων ἄλλαι ψυχαὶ γυναικῶν, ἃς ὀνομάζει, παρεμβالλομένης καταλλήλως καὶ τῆς διηγήσεως τῶν ἐκάστη πεπραγμένων· καὶ τέλος πάντων ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιλέγει πρὸς τὸν Ἀλκίνοον καὶ τοὺς Φαίακας, ὅτι ἀναγκάζεται νὰ καταπαύσῃ τὸν περὶ τούτου λόγον, ὡς ἤδη προκεχωρηκυίας τῆς νυκτός. Πάντες οἱ ἀκούοντες καταθέλγονται ἐκ τῶν διηγήσεων τοῦ Ὀδυσσεῶς, καὶ τῇ κελεύσει τῆς βασιλίσσης ἐτοιμάζουσι δῶρα πρὸς αὐτόν, ἄλλος ἄλλο· ὁ δὲ Ἀλκίνοος διατάττει νὰ παρασκευασθῶσι προσηκόντως τὰ εἰς τὸν πλοῦν ἀναγκαῖα, ὅπως τῇ ἐπαύριον ἀποπλεύσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ ἅμα ἐρωτᾷ τούτον, εἰ εἶδεν ἐν Ἄδου καὶ τινας τῶν ἐν Τροίᾳ ἀπολωλότων ἡρώων. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀναλαβὼν τὸν λόγον διηγείται, ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν γυναικείων ψυχῶν ἀνεφάνη ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἢ καὶ πιούσα ἐκ τοῦ αἵματος διελέχθη πρὸς αὐτόν, καὶ διηγήσατο, πότε καὶ πῶς ἀποθανὼν ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας κατῆλθεν εἰς Ἄδου· μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐπέστησαν αἱ ψυχαὶ τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Πατρόκλου, τοῦ Ἀντιλόχου καὶ τοῦ Αἴαντος, αἱ καὶ διαλέγονται αὐτῷ, πλὴν τῆς τοῦ Αἴαντος, μνηϊούσης κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς Ἀχιλλεῖοις ὅπλοις. Μετὰ τούτους εἶδε τὸν Μίνω δικάζοντα, τὸν Ὠρίωνα συνελαύνοντα τὰ θηρία, τὸν Τιτυὸν καταβιβρωσκόμενον τὸ ἦπαρ ὑπὸ γυπῶν, τὸν Τάνταλον ἐν τῇ λίμνῃ, τὸν Σίσυφον ἀνακυλλόντα τὸν μέγαν λίθον, τὸ Ἡρακλέους εἶδωλον (διότι αὐτὸς ὁ Ἡρακλῆς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Ἄδῃ, ἀλλ' ἐν τοῖς θεοῖς αὐτῷ σώματι διαιτᾶται). Τούτους ἰδὼν παρέμενε, ὅπως ἴδῃ καὶ ἄλλους ἥρωας· ἀλλὰ, πολλῶν ψυχῶν συναγειρομένων, φοβηθεὶς, μὴ πέμψῃ κατ' αὐτοῦ ἢ Περσεφόνη τὴν Γοργῶ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ναῦν, καὶ ἀνήχθη μετὰ τῶν ἐταίρων εἰς τὸν Ὠκεανόν·

τὴν δὲ κατ' Ὠκεανὸν ποταμὸν φέρε κῆμα βόιοι·
πρῶτα μὲν εἰρεσίη, μετέπειτα δὲ κάλλιμος ὄφρος.

Ρ α ψ φ δ ί α Μ.

Τὰ περὶ Σειρήνας, καὶ Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, καὶ βόας Ἥλιου.

Ἐντεῦθεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης ἐπανελθόντες θάπτουσι τὸν νεκρὸν τοῦ Ἑλπίνορος· ἡ δὲ Κίρκη καταβάσα εἰς τὸν λιμένα φέρει πρὸς αὐτοὺς ἄφθονα τρόφιμα καὶ ποτά, καὶ παραλαβοῦσα κατ' ἰδίαν τὸν Ὀδυσσεῖα μανθάνει παρ' αὐτοῦ, ὅπως ἔπραξε τὰ ὑπ' ἐκείνης ἐντεταλμένα, καὶ νέας αὐτῷ δίδωσιν ὁδηγίας, ὅπως διαφύγῃ τὸν ἀπὸ τῶν Σειρήνων καὶ τῶν Πλαγκτῶν πετρῶν κίνδυνον, καὶ ὅπως μηδεὶς μηδαμῶς βλάβῃ τὰς ἐν τῇ Θρινακίᾳ νήσῳ βοσκομένας βοῦς τοῦ Ἥλιου· διότι, εἶπεν, οὐδεμίᾳ σωτηρίας ἐλπίς ὑπάρχει αὐτοῖς, εἰ μὴ καὶ μόνον ἄψωνται τῶν βοῶν ἐκείνων. Ταῦτα τῆς θεᾶς παραινείας, ἀνάγονται ἐκ τῆς νήσου, καὶ προβαίνοντες πλησιάζουσιν εἰς τὰς Σειρήνας, ἔνθα ἐκείναι εἰς μάτην ἄδουσι μελωδικώτατα,

Δεῦρ' ἂγ' ἰὼν, πολύναι' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῆδος Ἀχαιῶν,
νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὑπ' ἀκούσης, κ. τ. λ.

διότι προλαβὼν ἐκεῖνος τῶν μὲν ἑταίρων τὰ ὄτα ἀπέφραξε κηρῶ, αὐτὸς δ' ὑπ' ἐκείνων ἐδέθη ἐπὶ τοῦ ἴστου, ὥστε ν' ἀκούῃ μὲν τῶν Σειρήνων τὸ ᾄσμα, νὰ μὴ δύνηται ὁμως νὰ στρέψῃ τὸ πλοῖον πρὸς ἐκείνας. Οὕτω διαβάντες ἀβλαβεῖς τὴν τῶν Σειρήνων παραλίαν ἀφίκοιτο πρὸς τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, ἔνθα πολλὰ μὲν ἠγωνίσθησαν, ὅπως διαβώσιν ἀβλαβεῖς, οὐκ ἠδυνήθησαν ὁμως, ἐξ τῶν ἑταίρων ἀρπασθέντων ὑπὸ τῆς Σκύλλας· οἱ δὲ περισωθέντες ἀφίκοιτο εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἥλιου, ἔνθα τοῦ Τειρεσίου καὶ τῆς Κίρκης τὰς παραινήσεις ἀναμνησθεῖς ὁ Ὀδυσσεύς, ἀναγκάζει μεθ' ὄρκου τοὺς ἑταίρους ν' ἀπέχῃσι καὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων, καὶ παντὸς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ κτήνους. Καὶ μέχρι μὲν τινος ἀπείχοντο· ἀλλὰ πολὺν χρόνον ἀποκλεισθέντες ἐν τῇ νήσῳ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνέμων, καὶ πεινῶντες, ἀπετόλμησαν, κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσέως, νὰ σφάζωσι τινὰς τῶν βοῶν· καὶ θύσαντες πρότερον τοῖς θεοῖς παρεσκευάζον εἰς δεῖπνον τὰ ὑπόλοιπα. Ἐν τούτῳ ἐξεγείρεται ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ αἰσθόμενος τῆς κνίσσης τῶν ἐψομένων κρεάτων, ὑπόπτεισε τὸ γενόμενον· καὶ προσελθὼν τοῖς ἑταίροις ἐπιτιμᾷ τούτοις ἀνωφελῶς, ἥδη τῶν βοῶν ἐσφαγμένων, καὶ τῶν κρεάτων, ὡς ἐκ θαύματος, τῶν τε ἐπὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν ἄλλων, μυκωμένων δίκην βοῶν ζώντων. Ἐξ ἡμέρας ἐτρέφοντο διὰ τῶν κρεάτων ἐκείνων οἱ ἑταῖροι· τὴν δὲ ἐβδόμην, οὐρίου πνεύσαντος ἀνέμου, ἀνήχθησαν· ἀλλὰ κεραυνὸς καταπεσὼν ἐπὶ τὴν ναῦν, ταύτην μὲν διέλυσε, τοὺς δὲ ἑταίρους διεσκόρπισε καὶ κατέπνιξεν· ὁ δὲ Ὀδυσσεύς μόνος ἐπὶ τῆς τρόπιδος διασωθεὶς, καὶ ὅλας ἑνέα ἡμέρας καὶ νύκτας ἐν τῇ θαλάσῃ περιπλανώμενος, ἐξεῤῥίφθη τὴν δεκάτην ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς, ἔνθα φιλοφρόνως ὑπεδέξατο αὐτὸν ἡ θεά. Ἀλλὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ διηγήσατο ὁ Ὀδυσσεύς τῷ τε Ἀλκινόῳ καὶ τῇ βασιλίσῃ τὴν προτεραίαν· διὸ λέγει πρὸς αὐτὸν, ὅτι περιττὸν καὶ νῦν ἐπαναλέγειν ταῦτά·

ἔχθρον δέ μοι ἔστιν
αὐτὶς ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεῖν.

Ραψωδία Ν.

Ὀδυσσέως ἀπόπλους παρὰ Φαιάκων, καὶ ἄφιξις εἰς Ἴθάκην.

Ἐνταῦθα τοῦ Ὀδυσσέως καταπαύσαντος τὴν διήγησιν, ὁ μὲν Ἀλκίνοος κελεύει προστεθῆ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ παρεσκευασμένοις δώροις καὶ τρίπους μέγας, καὶ εἰς παρ' ἐκαστοῦ λέβης· οἱ δὲ Φαίακες ἐπαινέσαντες τὰ εἰρημένα, ἀπῆλθον ὑπνώσαντες ἕκαστος εἰς ἴδια. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἅμα πρῶτα συνελθόντες μετεκόμισαν τὰ δῶρα εἰς τὸν λιμένα, καὶ βοῦν θύσαντες τῷ Διὶ εὐωχοῦντο μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως· μετὰ δὲ τούτο, σποιδῶν γενομένη εὐχαριστήσας τῇ τε βασιλίσῃ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς βουλευφόροις τῶν Φαιάκων ὁ Ὀδυσσεύς κατέρχεται εἰς τὴν ναῦν, καὶ ἀποπλέει εἰς Ἴθάκην. Πᾶσαν δὲ διαπλέοντες τὴν νύκτα, ἥδη τοῦ ἑσπέρου ἀνατέλλοντος, προσπελάζουσι τῇ νήσῳ, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν λιμένα, κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσέως ὑπνίου βαθύ. Ἀποβάντες λοιπὸν οἱ Φαίακες, ἐξήγαγον

ἔπειτα καὶ τὸν Ὀδυσσεῖα κοιμώμενον, καὶ κατέθειτο ἐπὶ τῆς ἄμμου, καταλιπόντες παρ' αὐτῷ καὶ τὰ δῶρα· αὐτοὶ δὲ πάλιν ἐπιβάντες ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια. Ἐξεγερθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ πανταχοῦ περιβλέπων, οὐδὲν γνωρίζει τῶν περὶ αὐτόν· καὶ νομίζων, ὅτι εἰς ἄγνωστον πάλιν ἐξώκειλε γῆν, ὀδύρεται· ἀλλ' ἢ Ἀθηναῖ ἐπιφανείσα ὑπὸ τὸ σχῆμα ποιμενικοῦ ἀνδρός, παραμυθίζεται αὐτόν, ἀναγγέλλουσα ὅτι εὐρίσκειται ἐπὶ τῆς Ἰθάκης· καὶ μετὰ τοῦτο φανερώσασα ἑαυτήν, δεικνύει αὐτῷ διάφορα τῆς Ἰθάκης μέρη, ἅπερ ἐκεῖνος ἀγνωρίσας κύπτει πρὸς τὴν γῆν, καὶ κατασπάζεται τὸ πάτριον ἔδαφος· ἔπειτα δὲ προσεύχεται ταῖς Ναΐσι Νύμφαις, ταῖς τιμωμέναις ἐν τῷ παρακειμένῳ ἄλσει. Μετὰ ταῦτα ἢ Ἀθηναῖ ὀδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ κρύψῃ ἀσφαλῶς ἐν ἄντρῳ τὰ δῶρα τῶν Φαιάκων, καὶ συμβουλεύεται αὐτῷ περὶ τῆς μνηστηροφονίας· πάντα δὲ παραινέσασα τὰ πρακτέα, ἐκείνον μὲν ἀποστέλλει πρὸς τὴν πόλιν, μεταμορφώσασα εἰς γέροντα ῥακενδύτην, ὅπως διαμεινῇ ἄγνωστος τοῖς τε μνηστήρσι καὶ τοῖς οἰκείοις, αὐτὴ δὲ μετέβη εἰς Λακεδαίμονα μετακάλῃσασα τὸν Τηλέμαχον.

τὴ γ' ὡς βουλευσάντε διέτμαγεν' ἢ μὲν ἔπειτα
εἰς Λακεδαίμονα διὰν ἔβη μετὰ παῖδ' Ὀδυσῆος.

Ρ α ψ φ δ ί α Ξ.

Ὀδυσσεύς πρὸς Εὐμαιὸν ὁμιλία.

Ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ λιμένος ὁ Ὀδυσσεύς, καθ' ἃ ὑπὸ τῆς Ἀθηναῖς ὠδηγήθη, πορεύεται πρῶτον πρὸς τὸν συβώτην Εὐμαιὸν, τὸν πιστότατον αὐτῷ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ εὐρίσκει αὐτὸν καθήμενον ἐν τινὶ προδόμῳ παρὰ τὴν μάνδραν, ἔνθα παρὰ μικρὸν διεσχίζετο ὑπὸ τῶν κυνῶν, εἰ μὴ προφθάσας ἔσωζεν αὐτόν ὁ Εὐμαιὸς. Οὗτος ὑποδέχεται τὸν ἄγνωστον ξένον εὐμενεστατα, καὶ δύο σφάξας χοιρίδια, καὶ καθεψήσας, παρέθηκεν αὐτῷ εἰς δείπνον· ὁ δὲ δειπῶν ἐν σιωπῇ ἀκροᾷται τοῦ Εὐμαιοῦ, διηγουμένου τὰ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτοῦ γινόμενα ὑπὸ τῶν μνηστήρων, καὶ καθ' ἑαυτὸν πολλὰ καὶ δεινὰ διαλογίζεται κατὰ τῶν λυμεῶνων ἐκείνων· μετὰ δὲ τὸν δείπνον ἐρωτᾷ τὸν Εὐμαιὸν περὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖνος μετὰ πολλῆς λύπης διηγείται, τίς ἦν, καὶ πόσον ἄπεστι χρόνον, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἐλπίδα περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀρίστου ἐκείνου δεσπότου, ὃν λέγει ὅτι ἀγαπᾷ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦς αὐτοῦ τοὺς γεννήτορας. Τότε ὁ Ὀδυσσεύς παραμυθίζεται τὸν Εὐμαιὸν, προσποιούμενος, ὅτι ἐκπέμπεται ἐκ τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι συνεκστρατεύσας ἐπὶ Τροίαν μετὰ τοῦ Ἰδομενέως καὶ τῶν ἄλλων Κρητῶν, γινώσκει πάντα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐκείνου γινόμενα· ὅτι μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐπιστρέφων μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Κρήτην ἀπεπλανήθη εἰς Αἴγυπτον καὶ Φοινίκην, καὶ ἐκεῖθεν κατήντησεν εἰς Θεσπρωτίαν τῆς Ἠπείρου, ἔνθα Φεῖδων ὁ βασιλεὺς ὑπεδέξατο αὐτόν, καὶ διηγήσατο περὶ τοῦ Ὀδυσσεύς· ὅτι ἐκεῖθεν ἀναχθεὶς, ὅπως ἐπανέβη εἰς Κρήτην, περιέπεσε πειραταῖς, οἵτινες ἀφαιρέσαντες αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ἐνέδυσαν αὐτόν, ὃ ἔφερε, φαυλότατον ῥάκος, καὶ οὕτως ἔχοντα περιέδησαν ἐπὶ τοῦ ἰστοῦ, καὶ κατέλιπον ἐν τῇ νηϊ, αὐτοὶ δ' ἐξελθόντες εἰς τὴν παραλλαν τῆς Ἰθάκης ἐδειπνοῦν· καὶ ὅτι τότε λυθεὶς ὑπὸ

τῶν θεῶν ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κολυμβῶν ἐξήλθεν εἰς τὴν ξηράν, καὶ ἀνέβη διὰ τῆς ὀρεινῆς. Ταῦτα τοῦ ξένου διηγησαμένου, ἐπὶ μὲν ταῖς δυστυχίαις αὐτοῦ λυπεῖται ὁ Εὐμαιο, τοῖς δὲ περὶ Ὀδυσσεὺς εἰρημένοις οὐ πιστεύει. Ἔρχονται δὲ τότε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τὸν Εὐμαιοὺν συβῶται, φέροντες ἀπὸ τῆς νομῆς τοὺς χοίρους· καὶ σφάζαντες ἕνα ἐξ αὐτῶν παρεσκεύασαν δεῖπνον, καὶ συνεδέιπνισαν ἅπαντες· ἔπειτα δὲ κατεκλίθησαν εἰς ὕπνον, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ ἄλλοι μακρὰν τῶν χοίρων, ὁ δὲ Εὐμαιοὺς πλησίον αὐτῶν καὶ ἐξωπλισμένους, ἵνα προφυλάτῃ τὴν ἀγέλην ἅπασαν

βῆ δ' ἵμεναι κείων, ὅθι περ σῶες ἀργιόδοτες
πέτρῃ ὑπὸ γλαφυρῇ εὐδον, βορέῳ ὑπ' ἰωγῆ.

Ραψωδία Ο.

Τηλεμάχου ἐπάνοδος. Μνηστήρων λόχος. Τηλεμάχου
πρὸς Εὐμαιοὺν ἄφιξις.

Ἐν τούτοις ἡ Ἀθηναῖα ἐλθοῦσα εἰς Σπάρτην (ἴδε ραψωδ. Ν ἐν τέλει), ὅπου ὁ Τηλέμαχος παρέμενε ξενιζόμενος παρὰ τῷ Μενελάῳ (Ραψωδ. Δ), παροτρύνει αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἰθάκην, καὶ ἅμα παραινεῖ προσηκόντως, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν τῶν μνηστήρων ἐνέδραν, καὶ καταχθεῖς εἰς Ἰθάκην πορευθῆ ἢ πρῶτον πρὸς τὸν Εὐμαιοὺν, καὶ δι' αὐτοῦ ἀναγγεῖλῃ τῇ Πηνελόπῃ ὅτι ἐπανήλθεν ὑγιαίνων. Ὁ Τηλέμαχος λοιπὸν ἅμα πρῶτα παρακαλεῖ τὸν Μενελάου ν' ἀποπέμψῃ αὐτὸν εἰς Ἰθάκην· ὁ δὲ προθύμως ἐκπληροῖ τὴν παράκλησιν, καὶ δώροις αὐτὸν τιμήσας κατὰ τὸ εἰθὸς, καὶ πολλὰ ἐπευξάμενος ἀποπέμπεται. Ἦδη δὲ τοῦ Τηλεμάχου καὶ Πεισιστράτου ἀναβεβηκότων ἐπὶ τὸ ἄρμα, ἐπιφαίνεται Διοσημεῖα (ἀετὸς δεξιόθεν ἱπτάμενος, καὶ χῆνα φέρων λευκὸν διαπεπαρμένον τοῖς ὄνυξι), ἢ ἡ Ἑλένη ἐρμηνεύει ὡς οἰωνὸν ἄριστον ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσεὺς, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταστροφῆς τῶν μνηστήρων. Πᾶσαν δὲ διατρίψαντες τὴν ἡμέραν εἰς τὴν διάβασιν τοῦ πεδίου, αὐλίζονται τὸ ἑσπέρας εἰς Φεράς, ἔνθα διανυκτερεύουσι· τὴν δ' ἐπιούσαν ἡλιανὸν εἰς Πύλον, καὶ κατ' εὐθείαν ἐλθόντες εἰς τὴν ναῦν ἐπιβιβάζουσι τὰ δῶρα· καὶ ὁ μὲν Πεισιστράτος ἐπανέρχεται πρὸς τὸν πατέρα Νέστορα, ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀνάγεται μετὰ τῶν ἐταίρων, συμπαραλαβὼν καὶ Θεοκλύμενον τὸν Ἀργεῖον, φεύγοντα ἐξ Ἀργεῖος διὰ φόνον, καὶ δεηθέντα τοῦ Τηλεμάχου περὶ σωτηρίας. Ὁ μὲν οὖν Τηλέμαχος οὕτως ἔπλεε πρὸς τὴν Ἰθάκην· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς διατρίβων παρὰ τῷ Εὐμαιοῖ, καὶ συνδειπνῶν αὐτῷ, ἀποπειρᾶται τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, εἰ τάχα βούλεται νὰ διατρέφῃ τὸν πτωχὸν ξένον· ὅθεν παρακαλεῖ νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, ὅπως ἐκεῖ ἀποζῆ ἐπαιτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς· ἀλλ' ὁ Εὐμαιοὺς παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ διαμένῃ, ὑπισχνούμενος ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεὺς, ὅταν ἐπανέλθῃ, δώσει αὐτῷ ἰμάτια, καὶ ἀποπέμψεται αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια. Τότε ὁ ἄγνωστος ξένος εὐχαριστεῖ τῷ Εὐμαιοῖ, καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς τοῦ Ὀδυσσεὺς· ὁ δὲ προθύμως διηγεῖται περὶ τε ἐκείνων καὶ περὶ ἑαυτοῦ, ὅπως ἐγένετο

συβώτης, υἱὸς ὧν τοῦ ἐν Σύρῳ βασιλεύοντος Κτησίου, κἀκεῖθεν ἄρπασθεὶς ὑπὸ Φοινίκων καὶ ἀπεμποληθεὶς εἰς Ἰθάκην. Οὕτω μὲν συνδιαλεγόμενοι κατ' ἰδίαν ὁ ξένος καὶ ὁ Εὐμαιοὺς πολὺ τῆς νυκτὸς διήνυσαν μέρος· καί, ἤδη τῆς αὐγῆς ὑποφεγγούσης, κατακλιθέντες ἐκοιμήθησαν. Ὁ δὲ Τηλέμαχος τὴν πρῶταν ἐκείνην κατάγεται εἰς Ἰθάκην· καὶ συνδειπνήσας μετὰ τῶν ἐταίρων παρὰ τὴν ἀκτὴν, τούτους μὲν κελεύει ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα καὶ εἰς τὴν πόλιν διὰ θαλάσσης, αὐτὸς δὲ κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Ἀθηναῶν παρασκευάζεται νὰ πορευθῆ διὰ τῆς ὀρεινῆς πρὸς τὸν συβώτην Εὐμαιοῦν· καὶ ἐν τούτῳ πάλιν ἄριστος οἰωνὸς ἐπιφαίνεται, ἰέραξ δεξιόθεν ἰπτάμενος, καὶ περιστερὰν φέρων διαπεπαρμένην τοῖς ὄνυξι· ὁ δὲ Θεοκλύμενος, μάντις ὧν ἄριστος, ἐρμηνεύει τῷ Τηλεμάχῳ τὸν οἰωνόν· καὶ ὁ Τηλέμαχος πολλὰ τῷ μάντι εὐχαριστήσας, καὶ συστήσας αὐτὸν Πειραίῳ τῷ ἐταίρῳ, ὅπως ἐπιμεληθῆ αὐτοῦ προσηκόντως, ἀπέρχεται πρὸς τὴν ἔπαυλιν,

ἔνθα οἱ ἦσαν ἕτε μάλ' ἀμύρια, ἦσι συβώτης
ἰσθλὸς ἔων, ἐνίανερ, ἀνάκτεσιν ἤπια εἰδῶς.

Ραψωδία Π.

Ἀναγνωρισμὸς Ὀδυσσεὺς ὑπὸ Τηλεμάχου.

Μεταξὺ παρασκευαζομένων εἰς ἄριστον τοῦ Εὐμαιοῦ καὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ ἔπαυλει, ἐφίσταται ὁ Τηλέμαχος, ὃν οἱ μὲν κύνες γνωρίζοντες περιτρέχουσι σαίνοντες, ὁ δὲ πιστὸς συβώτης μετὰ δακρῶν χαρᾶς, ὡς πατὴρ υἱόν, κατασπάζεται, καὶ εἰσάγει χαίρων εἰς τὴν ἔπαυλιν. Συνδειπνούοντων δὲ τῶν τριῶν, ὁ Τηλέμαχος ἐρωτᾷ τὸν Εὐμαιοῦν, πόθεν ὁ ξένος, καὶ τίς; ὁ δὲ λέγει, ὅτι Κρῆς τίς ἐστὶν ἀτυχῆς, πολλὰ πλανηθεὶς, καὶ συνίστησιν αὐτὸν τῷ Τηλεμάχῳ· ὃς ὑπισχνεῖται μὲν, ὅτι ἀποπέμψεται αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια, ἀρνεῖται ὅμως νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, ὡς οὐκ ἰσχύων νὰ προστατεύσῃ αὐτοῦ, ἐὰν ὑπὸ τῶν ὑβριστῶν μνηστήρων κακοπαθῆ. Ταῦτα εἰπὼν ἀποστέλλει τὸν Εὐμαιοῦν ἀγγελοῦντα κρύφα τῶν μνηστήρων τῇ Πηνελόπῃ, ὅτι ἐπανῆλθεν ὑγιαίνων καὶ ἀπελθόντος ἐκείνου, κατέρχεται παρὰ τὴν ἔπαυλιν ἢ Ἀθηναῖα, καὶ μόνῳ τῷ Ὀδυσσεῖ φαινομένη, ἔνευσεν αὐτῷ νὰ ἐξέλθῃ· ἐξελθόντα δὲ παρήνεσε τὰ δέοντα· καὶ διὰ χρυσῆς ῥάβδου μεταμορφώσασα αὐτὸν εἰς ἡγεμονικὸν ἄνδρα, ἐκέλευσε νὰ εἰσέλθῃ πρὸς τὸν Τηλέμαχον, καὶ νὰ συσκεφθῶσιν ἀμφότεροι περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων. Ὁ Τηλέμαχος ἐκπλήττεται ἰδὼν τὸν ῥακενδύτην ξένου οὕτως αἴφνης μεταβεβλημένον, καὶ προσφώνεῖ αὐτὸν ὡς θεόν· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς γνωρίζει ἑαυτὸν τῷ φιλάτῳ, καὶ περιπαθέστατα καταφιλῶν αὐτὸν ἄφθονα καταχέει δάκρυα, ἃ μετὰ δυσκολίας πολλῆς ἠδύνατο τέως νὰ κατακρατῆ· δυσπιστοῦντα δὲ τὸν Τηλέμαχον ἀναπείθει ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Ὀδυσσεὺς, ὃν περιήρχετο ζητῶν· καὶ τότε περιπεσῶν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς ὁ δὲ αὐτὸν τεταλαιπωρημένος υἱὸς καταφιλεῖ αὐτόν, καὶ θρήνος ἀμφοτέρων ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀντηχεῖ, ἕως ὃ Τηλέμαχος πανσάμενος τοῦ θρήνου ἐρωτᾷ τὸν πατέρα, τίνες ἐξήγαγον αὐτὸν εἰς Ἰθάκην. Ὁ Ὀδυσσεὺς διηγεῖται συντόμως,

ὅτι Φαίακες ἐξήγαγον αὐτόν. καὶ ἅμα προβάλλεται σκέψιν περὶ ὀλέθρου τῶν μνηστήρων· ὁ δὲ Τηλέμαχος ὑποδεικνύει τὸ ἀδύνατον, πολλῶν ὄντων τῶν μνηστήρων, οὓς ἀπαριθμῆι εἰς ἑκατὸν δέκα καὶ ὀκτῶ μετὰ τῶν θεραπόντων αὐτῶν. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνακοινοῦται τῷ υἱῷ ὅπερ ἐμελέτησε σχέδιον πρὸς ὀλεθρον τῶν μνηστήρων, καὶ ἀμφοτέρω συμφωνοῦσιν, ὅπως μηδεὶ μηδὲν εἴπωσι περὶ τοῦ πράγματος, ἕως ἂν ὁ προσήκων καιρὸς ἐπιστῇ. Τούτων δ' ἐν τῇ ἐπαύλει γινομένων, ὁ μὲν Εὐμαιοὺς ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν ἀναγγέλλει κρύφα τῶν μνηστήρων τῇ Πηνελόπῃ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ἀφίξεως, οἱ δὲ τοῦ Τηλεμάχου ἑταῖροι καταχθέντες εἰς τὸν λιμένα, ἀνήγγειλαν τοῦτ' αὐτὸ τοῖς τε πολίταις ἅπασιν καὶ τοῖς μνηστήρσιν. Ἐν τούτῳ ἐπανήλθεν ἄπρακτος καὶ ἡ ναῦς, ἣν οἱ μνηστήρες ἀπέστειλαν ἐμεδρεύουσιν πρὸς ὀλεθρον τοῦ Τηλεμάχου· καὶ οὗτοι νέαν ἐξυφαίνουσιν ἐπιβουλήν, περὶ ἧς ἀκούσασα ἡ Πηνελόπη κατέρχεται μετὰ τῶν θεραπαίνιδων ἀπὸ τοῦ ὑπερφῶ, καὶ πικρῶς ὀνειδίζει μάλιστα πάντων τοῦ ἀγνώμονα Ἀντίνοον, ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ υἱῷ τοῦ Ὀδυσσεὺς, ὅφ' οὐ πρότερον εὐηργέτητο. Ὁ δὲ Εὐμαιοὺς ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἐπαυλιν εὕρισκει τὸν ξένον, οἶον κατέλιπεν αὐτόν, γέροντα ῥακενδύτην, τῆς Ἀθηνᾶς αἰθῆς αὐτὸν μεταμορφώσασα, ὅπως διαμείνῃ ἀγνωστος τῷ Εὐμαίῳ· καὶ ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει, ἀποκρίνεται, ὅτι τῇ μὲν Πηνελόπῃ ἀνήγγειλε τὰ παρηγγελμένα, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἐφρόντισεν· εἶδεν ὅμως τὴν ναῦν τοῦ Τηλεμάχου εἰσερχομένην εἰς τὸν λιμένα. Τούτων δὲ λεχθέντων, ἐτράπησαν ἐπὶ δεῖπνον·

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
κοῖτου τε μνήσαντο, καὶ ὕπνου δῶρον ἔλοντο.

Ραψοδία Ρ.

Ἐπάνοδος Τηλεμάχου εἰς Ἰθάκην.

Τῇ ἐπαύριον ἅμα πρῶτα ὁ Τηλέμαχος παρασκευάζεται, ὅπως ἀπέλθῃ πρὸς τὴν ἰδίαν μητέρα, καὶ προστάσσει τὸν Εὐμαιοὺν νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ξένον εἰς τὴν πόλιν, ἵνα ζῆ ἐκεῖ προσαιτῶν. Τὸν μὲν οὖν Τηλέμαχον παραγενόμενον εἰς τὴν πατρῴαν οἰκίαν ὑποδέχεται μετὰ δακρῶν χαρᾶς ἡ Πηνελόπη, καὶ αἱ θεράπαιναι, καὶ οἱ πολῖται πάντες, πλην τῶν μνηστήρων, οἵπερ ἐν μὲν τῷ φανερῷ θεραπεύουσιν αὐτόν, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ πολλὰ καὶ κακὰ ἐπιβουλεύουσιν. Εὐρῶν δὲ καὶ τὸν ξένον μάντιν Θεοκλύμενον ἐν τῇ πόλει, παραλαμβάνει αὐτὸν οἴκαδε, καὶ ξενίζει προσηκόντως· καὶ ἐν τούτῳ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς διηγείται τὰ κατὰ τὴν περιπλάνησιν αὐτοῦ, καὶ ὁ, τι ἤκουσε παρὰ τοῦ Μενελάου περὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς· δακρῶν δὲ τῆς Πηνελόπης ἐπὶ τούτοις, ὁ μάντις Θεοκλύμενος παραμυθεῖται αὐτήν, βεβαιῶν, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ζῆ, καὶ ἦτοι ἐν Ἰθάκῃ εὕρισκεται πον κεκρυμμένος, ἢ πλησιάζει ἐρχόμενος εἰς ὀλεθρον τῶν μνηστήρων. Τὸν δὲ Ὀδυσσεῖα ὀδηγήσεν ὁ Εὐμαιοὺς εἰς τὴν πόλιν, γέροντα πενιχρὸν καὶ βακτηρία στηριζόμενον, καὶ ἐν τῷ εἰσερχεσθαι εἰς τὴν πόλιν ἐξυβριζόμενον καὶ προπηλακίζόμενον ἐν ὑπομονῇ μυρία. Ἰδὼν δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς τὰ βασίλεια θαυμάζει τὸ κάλλος αὐτῶν, καὶ

παρακαλεῖ τὸν Εὐμαῖον νὰ εἰσέλθωσιν ἀμφότεροι· καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον Ἄργος, ὁ γηραιὸς κύων τοῦ Ὀδυσσεύς, κατακείμενος, ἀναγωνιάζει τὸν δεσπότην αὐτοῦ, καὶ οὐ δυνάμενος διὰ γῆρας νὰ μετακινηθῆ, σαίνει μακρόθεν, οἷον ὑποδεχόμενος αὐτὸν ἐν χαρᾷ, καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει εἰκοσαέτης ἡδῆ. Εἰσελθόντος οὖν τοῦ Εὐμαίου εἰς τὰ βασιλεια, ἐπεισέρχεται καὶ ὁ Ὀδυσσεύς· ὁ δὲ Τηλέμαχος πέμπει πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ Εὐμαίου, ὡς πρὸς ἐπαίτην, κρέατα καὶ ἄρτους, ἅπερ ἐκεῖνος ἄσμενος καταπρώγει. Ἐν τούτῳ δὲ προσελθούσα ἡ Ἀθηναῖα, προτρέπει αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ πρὸς τοὺς μνηστήρας, καὶ νὰ ἐπαίτῃ παρ' αὐτῶν, ὅπως οὕτω δυνηθῆ νὰ γνωρίσῃ καὶ διακρίνῃ ἕκαστον. Τότε περιερχόμενος ὁ ἄγνωστος γέρων ἐν τοῖς μνηστήρσιν, ἐπαίτει προτείνων τὴν χεῖρα· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐλεοῦσιν αὐτόν, ὁ δὲ Ἀντίνοος ὕβριζει τὸν Εὐμαῖον, ὅτι ἤγαγεν εἰς τὴν πόλιν τοιοῦτον ῥυπαρὸν ἐπαίτην, καὶ ὕβριστικῶς προστάσσει τὸν ἄγνωστον γέροντα ν' ἀπέλθῃ τοῦ συμποσίου, καὶ ἅμα ῥίπτει κατ' αὐτοῦ ἀποσυρομένου τὸ ὑποπόδιον, ἐφ' ὃ ἐπάτει. Ὁ μὲν οὖν Ὀδυσσεὺς ἱπανέρχεται εἰς τὴν φλιὰν τῆς αἰθούσης, ὅπου καθήμενος καταρᾶται τοῦ Ἀντιόου· ἡ δὲ Πηνελόπη ἀκούσασα, ὅτι ὁ Ἀντίνοος ὕβρισε τὸν πτωχὸν ἐπαίτην, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν ὄμον διὰ τοῦ ὑποποδίου, καταρᾶται καὶ αὐτῆ τοῦ Ἀντιόου λέγουσα,

αἶθ' οὕτως αὐτὸν σε βάλει κλυτότοξος Ἀπόλλων·

οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μετακαλεῖται διὰ τοῦ Εὐμαίου τὸν γέροντα, ὅπως ἐλεήσῃ τὴν αὐτὸν· ἀλλ' ὁ γέρων οὐ πείθεται τῷ Εὐμαίῳ προτρέποντι νὰ εἰσέλθῃ πρὸς τὴν Πηνελόπην, προσποιούμενος φόβον τῶν μνηστήρων· ὑπισχυεῖται ὅμως, ὅτι περὶ ἡλίου δυσμᾶς διηγῆσεται τῇ Πηνελόπῃ ὅσα περὶ τοῦ Ὀδυσσεύς γινώσκει. Τούτων δὲ γενομένων, ἐπειδὴ πρὸς ἑσπέραν ἦν, ὁ μὲν Εὐμαῖος ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔπαυλιν, λαβὼν παρὰ τοῦ Τηλεμάχου ἐντολὴν νὰ ἐπανέλθῃ τὴν πρωτὰν φέρων ἱερεῖα καλά, οἱ δὲ μνηστῆρες παραμένουσιν ἐν τοῖς βασιλείοις, ἔνθα

ὄρχηστί καὶ αἰοιδῇ
τέρποντ' ἡδῆ γὰρ καὶ ἐπήλυθε δεῖλον ἡμᾶρ.

Ραψωδία ΟΣ.

Ὀδυσσεύς καὶ Ἴρου πύγμῃ.

Πτωχὸς τις ἐπαίτης, Ἴρος ὀνομαζόμενος, προσέρχεται ἐν τούτοις ἐπαίτησιν· καὶ ἰδὼν τὸν Ὀδυσσεᾶ καθήμενον ἐκεῖ, ἀπωθεῖται αὐτόν, ἵνα καταλάβῃ τὴν θέσιν· ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς οὐχ ὑπακούει. Συγκρούονται λοιπὸν πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο ἐπαῖται, παροτρυνόντων τῶν μνηστήρων, καὶ ἐπιγελαόντων τῇ συμπλοκῇ, καὶ ἅθλα προβαλλομένων τῷ μικήσοντι γαστέρας αἰγῶν. Ὁ Ὀδυσσεὺς προσποιεῖται μὲν, ὅτι γέρων αὐτὸς πρὸς μέν τὸν Ἴρον οὐ δύναται ἀντιστήναι, καταβαίνει ὅμως εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀνάγκην δῆθεν τῆς τροφῆς, καὶ ἀνασύρας τὸ ἱμάτιον ἐκκαλύπτει τοὺς στιβαροὺς αὐτοῦ βραχίονας. Ὁ ταλαίπωρος Ἴρος καὶ ὑποτρέμων ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν βραχιόνων ἐκείνων, ὅμως ἀναγκάζεται, παροτρυνόμενος

ὑπὸ τῶν μνηστήρων νὰ διαγωνισθῆ πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, καὶ καταπίπτει βεβλημένος ὑπὸ τῆς στιβαρῆς ἐκείνου χειρὸς· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἐλκύσας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ποδὸς εἰς τὴν αὐλήν, ἐξήπλωσεν ἐκεῖ κακῶς ἔχοντα. Τότε οἱ μνηστήρες δωροῦνται τῷ νικήσαντι Ὀδυσσεὶ τὰς ὑπεσχημένας γαστέρας καὶ ἄρτους καὶ οἶνον· ἡ δὲ Πηνελόπη κατελθοῦσα ἐκ τοῦ ὑπερφύου κεύσει τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπιφαίνεται τοῖς μνηστήρῃσι ὠραιότερα ἑαυτῆς, ὅπως ἐπιτείνῃ τὴν ἐλπίδα τοῦ γάμου· καὶ ἐπιπλήττει τὸν Τηλέμαχον, ὅτι ἐπέτρεψε νὰ κακοπαθήσῃ ὁ πτωχὸς ξένος. Ὁ μὲν οὖν Τηλέμαχος δικαιολογεῖται· ὁ δὲ Εὐρύμαχος θαυμάζει τῆς Πηνελόπης τὸ κάλλος· κἀκελη εἰπούσα, ὅτι μετ' οὐ πολλὴ ἀποφασίσει περὶ τοῦ ἰδίου γάμου, ἀναπτεροῖ πάντων τὰς ἐλπίδας, καὶ δῶρα πολλὰ καὶ πολύτιμα προσφέρονται αὐτῇ. Ἀπελθούσης δὲ τῆς Πηνελόπης, ἄδοντες καὶ χορεύοντες διῆγον οἱ μνηστήρες μέχρι ἐσπέρας· καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης, ἀνάπτονται δάδες καὶ ξύλα ἐν ἐσχάραις πρὸς παράτασιν τῆς εὐωχίας· αἱ δὲ θεράπαινοι ὑβρίζουσι τὸν γέροντα ἐπαίτην, ὃς μετὰ προσοχῆς ἐπιτηρεῖ τὰ γινόμενα, καὶ τολμηρότερον ἀποκρίνεται πρὸς τὸν Εὐρύμαχον, ἀναδρον αὐτὸν μετὰ πάντων ἀποκαλέσας· ὀργισθεὶς δὲ ὁ Εὐρύμαχος βάλλει κατ' αὐτοῦ τὸ ὑποπόδιον, ὡς πρότερον ὁ Ἀντίνοος· ἀλλ' ἐκείνου μὲν ἀμαρτάνει, μικρὸν παρεκκλίναντος, τυγχάνει δὲ τοῦ οἰνοχόου κατὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ἐντεῦθεν ἐγείρεται θόρυβος, δι' ὃν ὁ Τηλέμαχος ἀναστὰς ἐλέγχει τοὺς μνηστήρας, καὶ ἐπιτάσσει αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Συμφωνήσαντος δὲ τῷ Τηλέμαχῳ καὶ τοῦ Ἀμφινόμου, πάντες ἐσπέσαντο τοῖς θεοῖς.

αὐτὰρ ἐπεὶ ἔσπεισάν τ', ἐπίον θ', ὅσον ἤθελε θυμὸς,
βάν ρ' ἴμεναι κείοντες ἐὰ πρὸς δάμασ' ἕκαστος.

Ραψοδία Τ.

Ὀδυσσεὺς καὶ Πηνελόπης ὁμιλία, καὶ ὑπὸ Εὐρυκλείας
ἀναγνωρισμός.

Ἀπελθόντων τῶν μνηστήρων, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Τηλέμαχος ἐκτίθενται τὰ ὄπλα εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς οἰκίας· καὶ μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Τηλέμαχος ἀπέρχεται πρὸς ὕπνον, ὁ δὲ γέρον ἐπαίτης προσκαλεῖται ὑπὸ τῆς Πηνελόπης, ἵνα διηγηθῆ ὃ, τι περὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς γινώσκει. Ἐρωτώμενος δὲ περὶ ἑαυτοῦ, τίς ἐστι, τὸ μὲν πρῶτον ἀρνεῖται νὰ εἴπῃ, ἔπειτα δὲ, τῆς Πηνελόπης τοῦτ' αὐτὸ ἐπερωτώσης, πλάττεται πατρίδα ἑαυτῷ τὴν Κρήτην, καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐξέμισε τὸν Ὀδυσσεά, προσελθόντα τῇ νήσῳ, ὅτε ἀπῆρχετο εἰς Τροίαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἡ Πηνελόπη ἄφθονα καταχέει δάκρυα ἐπὶ τῇ διηγήσει ταύτῃ, καὶ πάλιν ἐρωτᾷ τὸν ξένον, ὅποια ἦσαν τὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐνδύματα, ὅτε ἐξέμισεν αὐτὸν ἐν Κρήτῃ· ὁ δὲ καὶ προσποιούμενος ὅτι μετὰ χρόνον τοσούτου οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν ἀκριβῶς, ὁμῶς καταλέγει πάντα, καὶ ἡ Πηνελόπη ἔτι μᾶλλον δακρύει, ἀναμνησκομένη, ὅτι τοιαῦτα ἦσαν ἀληθῶς τὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐνδύματα. Ὁ γέρον ἐπαίτης παραμυθεῖται αὐτήν, καὶ λέγει, ὅτι ἐν Θεσπρωτίᾳ διατρίβων ἤκουσε λεγόντων τιῶν, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπώλεσε πάντας τοὺς

ἑταίρους ἐν ναυαγίῳ, ὡς ἀσεβήσαντας περὶ τὰς βούς τοῦ Ἥλιου, ἐσώθη ὅμως αὐτὸς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαίακων, ὅθεν ἐλεύσεται μετ' οὐ πολὺ εἰς Ἴθάκην. Ἐκ τῶν λόγων τούτων παρηγορηθεῖσα ἡ Πηνελόπη κελεύει τὰς θεραπαινίδας νὰ πλύνωσι τοὺς πόδας τοῦ ξένου, καὶ νὰ παρασκευάσωσιν αὐτῷ κλίνην πρὸς ἀνάπαυσιν, τὴν δὲ πρῶταν πάλιν νὰ λούσωσιν αὐτόν, καὶ νὰ χρίσωσιν ἐλαίῳ, ὅπως συνδειπνήσῃ τῷ Τηλεμάχῳ· ἀποποιηθέντος ὅμως τοῦ γέροντος νὰ νιφθῶσιν οἱ πόδες αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν νεωτέρων θεραπαινίδων, ἡ Πηνελόπη ἐπαινεῖ τὴν σώφρονα αὐτοῦ κοσμιότητα, καὶ διατάττει νὰ πράξῃ τούτο ἡ πρεσβυτάτη τῶν ἄλλων Εὐρύκλεια, ἡ καὶ ὑπακούει προθυμότερα. Ἄλλ' ἐν τῷ πλύνειν τοὺς πόδας τοῦ ξένου ἀνακαλύπτει ἡ Εὐρύκλεια τὴν οὐλήν, ἣν ἐγίνωσκεν ἔχοντα τὸν Ὀδυσσεῆα κατὰ τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν, καὶ ἐκ ταύτης ἀναγνώρισασα τὸν ἴδιον δεσπότην μένει ἄναυδος ὑπὸ χαρᾶς, καὶ δακρῦει ἄφθονα δάκρυα· ὀρμωμένην δὲ ν' ἀναγγεῖλη τῇ Πηνελόπῃ ὅτι εἶδε, προφθίας ἐμποδίζει ὁ Ὀδυσσεύς, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ ἐπιστομήσας αὐτήν, τῇ δὲ ἑτέρα ἐλκύσας πρὸς ἑαυτόν, καὶ ἀπειλήσας δεινῶς, ἵνα μηδὲν ἀναγγεῖλη περὶ αὐτοῦ. Σιωπῶσα λοιπὸν ἡ Εὐρύκλεια νίπτει τοὺς πόδας τοῦ Ὀδυσσεῶς, καὶ μετὰ τούτο ἡ Πηνελόπη παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ὄνειρον, ὃν εἶδεν ἐν τῇ προτέρᾳ νυκτί· ἐκείνος δὲ προθύμως ἐξηγεῖται τούτου ὡς προσημαίνοντα τὴν τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐπάνοδοσιν καὶ τὸν τῶν μνηστήρων ὄλεθρον. Ἦδη δὲ τῆς νυκτὸς προκεχωρηκυίας, ὁ μὲν ξένος κατακλίνεται ἐν τῷ παρεσκευασμένῳ δι' αὐτὸν τόπῳ, ἡ δὲ Πηνελόπη μετὰ τῶν ἀμφιπόλων ἀνέρχεται εἰς τὸ ὑπερῶον, ἔνθα κατακλιθεῖσα

κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν· ὄφρα οἱ ὕπνον
ἦδ' ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Ραψωδία Υ΄.

Τὰ πρὸ τῆς μνηστηροφονίας.

Κατακλιθεὶς ὁ Ὀδυσσεὺς ἀγρυπνεῖ, διαλογιζόμενος περὶ τῶν πρακτέων, καὶ ἐν τούτῳ πολλὰς βλέπει τῶν θεραπαίνων ἀταξίας, ἐφ' αἷς ἀγανακτεῖ, ἀλλ' ὑπομένει κατ' ἀνάγκην μείζονα· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ ἐπιφανείσα ἐν σχήματι γυναικὸς ἐνθαρρύνει αὐτὸν πρὸς τὸν μέλλοντα κατὰ τῶν μνηστήρων ἀγῶνα, καὶ ἀπελθούσης ἐκείνης, ἀποκοιμᾶται. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Πηνελόπη κατέκειτο ἀγρυπνος ἐν τῇ κλίνῃ αὐτῆς, κλαίουσα καὶ προσευχομένη τῇ Ἀρτέμιδι, ἵνα ἐκτοξεύσῃ κατ' αὐτῆς θανάσιμον βέλος, πρὶν ἢ ἀναγκασθῆ νὰ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀκούσας τοὺς ὄδυρμους αὐτῆς ἐξυπνίζεται, καὶ προσευχόμενος ἐπικαλεῖται τὴν τοῦ Διὸς βοήθειαν, ὃς παραντίκα δεινὸν ἐβρόντησε, καὶ τὸ σημεῖον τούτο πολλὴν ἐμποιεῖ τῷ ἥρωϊ χαράν. Ἐν τούτῳ δὲ ἀναστὰς ὁ Τηλέμαχος ἐξέρχεται εἰς τὴν ἀγορὰν δόρυ φέρων, καὶ κινῶν αὐτῷ ἐπομένῳ· ἡ δὲ Εὐρύκλεια καὶ αἱ ἄλλαι θεραπαινίδες εὐτρεπίζουσι τὴν οἶκον. Ἐρχεται μετὰ ταῦτα ὁ Εὐναιος, τρεῖς φέρων σὺς ἀρίστους, καὶ ἄλλοι ποιμένες αἴγας φέροντες· ὃν οἱ μὲν προσηλακίζουσιν ἀθθαδῶς τὸν

ξένου, οἱ δὲ ἐλεοῦσιν αὐτόν. Οἱ δὲ μνηστήρες αὖθις συνελθόντες εὐωχοῦνται, καί, ἴσης ἀποδοθείσης μερίδος τῷ ξένῳ κατὰ προσταγὴν τοῦ Τηλέμαχου, ἀγανακτοῦσι, καὶ ὁ Κτήσιππος βάλλει κατ' αὐτοῦ πόδα βούς· ἀλλὰ, παρακύναντος τοῦ Ὀδυσσέως, ἀμαρτάνει ἢ βολή. Τότε ὁ Ἀγέλαος λέγει πρὸς τὸν Τηλέμαχον, ὅτι πρέπει νὰ προτρέψῃ τὴν μητέρα αὐτοῦ εἰς ἐκλογὴν ἐνὸς τῶν μνηστήρων· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀποκρίνεται, ὅτι ἄκουσαν οὐ δύναται ἀποπέμψαι τὴν μητέρα τῆς πατρῴας οἰκίας. Μετὰ ταῦτα ὁ μάντις Θεοκλύμενος προμαντεύεται τοῖς μνηστῆρσι τὰ κάκιστα· ἀλλ' ἐκεῖνοι γελῶντες ἐπὶ τοῖς μαντεύμασιν αὐτοῦ ἀποπέμπουσιν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ προπηλακίζουσι τὸν Τηλέμαχον δι' ἀμφοτέρους τοὺς ξένους αὐτοῦ, τὸν Ὀδυσσεά δῆλον ὅτι καὶ τὸν Θεοκλύμενον. Οὕτως ἐκεῖνοι γελῶντες καὶ ἐξυβρίζουτες ἠριστοποιοῦντο· ἀλλὰ τούναντίον ἔμελλεν ἔσσεσθαι αὐτοῖς τὸ δεῖπνον, ὀλεθριώτατον.

οἶον δὲ τὰς ἐμελλε θεὰ καὶ καρτερὸς ἀνήρ
θησόμεναι· πρότεροι γὰρ ἀεικέα μηχανῶντο.

Ρ α ψ φ δ ί α Φ.

Τόξου θέσις.

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐμβάλλει εἰς τὸν νοῦν τῆς Πηνελόπης νὰ προβάλλῃ ἄθλον εἰς τοὺς μνηστήρας τὴν τάσιν τοῦ τόξου τοῦ Ὀδυσσέως. Εἰσελθοῦσα λοιπὸν εἰς τὸν θάλαμον, ἐν ᾧ τὸ τόξον ἀνήρτητο, λαμβάνει τοῦτο δακρύουσα· καὶ καταβάσα πρὸς τοὺς μνηστήρας λέγει πρὸς αὐτούς, ὅτι ἐκεῖνον ἐκλέγεται σύζυγον, ὃς ἂν δυνηθῇ νὰ ἐπιτείνῃ τὸ τόξον, καὶ νὰ διαπεράσῃ τὸ βέλος διὰ τῶν ἀπέναντι δώδεκα πελέκεων· καὶ ταῦτα εἰπούσα ἀπέρχεται, καταλιπούσα παρ' αὐτοῖς τὸ τόξον. Ὁ Τηλέμαχος ἐξαιτεῖται νὰ διαγωνισθῇ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ τάσει τοῦ τόξου, καὶ τρεῖς ἀποπειραθεὶς ἀποτυγχάνει· τὸ δὲ τέταρτον ἐγγὺς ὦν τῆς ἐπιτυχίας κωλύεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς νεύσαντος αὐτῷ· δι' ὃ προσποιησάμενος, ὅτι οὐ δύναται, ἐπανέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν. Μετὰ τὸν Τηλέμαχον ἀλλεπάλληλοι ἀποτυγχάνουσιν οἱ ἀποπειραθέντες νὰ τείνωσι τὸ τόξον μνηστήρες· καὶ ἐν τούτῳ ὁ Ὀδυσσεὺς παραλαβὼν κατ' ἰδίαν τὸν βουκόλον Φιλοίτιον καὶ τὸν συβώτην Εὐμαιον, πιστοὺς αὐτῷ ὑπηρέτας, ἠμωρίζει ἑαυτὸν ἀμφοτέροις, ἐπιδείξας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τοῦ ποδὸς οὐλήν, καὶ παρακαλεῖ νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα αὐτῷ τε καὶ τῷ Τηλέμαχῳ· οἱ δὲ προθυμότατα ὑπισχνοῦνται· καὶ αὖθις εἰσελθόντες, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς κατέλαβε τὴν προτέραν θέσιν ἐπὶ δίφρου, ὁ δὲ Εὐμαιος συνεισηλθεν αὐτῷ, καὶ ὁ Φιλοίτιος, ὡς παρηγγέλη, ἐφρόντιζε περὶ τῶν θυρῶν. Ἀποτυγχόντων δὲ πάντων εἰς τὴν τοῦ τόξου τάσιν, ὁ Ὀδυσσεὺς παρακαλεῖ νὰ δοθῇ καὶ αὐτῷ τὸ τόξον· ἀλλ' ὁ Ἀντίνοος ὑβριστικῶς ἀπορρίπτει τὴν αἴτησιν. Τότε ἡ Πηνελόπη παρακαλεῖ νὰ δοθῇ τὸ τόξον καὶ εἰς τὸν ξένον, ὁ δὲ Ἀντίνοος ἐπιμένει· καὶ ὁ Τηλέμαχος ἀποπέμψας τὴν μητέρα εἰς τὸ ὑπερφῶν (ἔνθα ἡ Ἀθηνᾶ κατοικοῖμικεν αὐτὴν ὑπὸν βαθύν), διέταξε τὸν Εὐμαιον νὰ προσενέγκῃ τὸ τόξον καὶ εἰς τὸν

ξένον. Ὀργίζονται διὰ τοῦτο οἱ μνηστήρες· ἀλλ' ἐπιμένοντος τοῦ Τηλεμάχου, ὁ Εὐμαιος δίδωσι τὸ τόξον εἰς τὸν Ὀδυσσεά, καὶ ἅμα, ὡς ἐκ τοῦ Τηλεμάχου, διατάσσει τὴν Εὐρύκλειαν νὰ ἐγκλείσῃ τὰς γυναῖκας πάσας ἐν τοῖς δωματίοις· καὶ ὁ Φιλοίτιος δὲ κατὰ τὰ προ-
 παρηγγελμένα ἐπεμελεῖτο τῶν αὐλείων θυρῶν. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς λαβὼν τὸ τόξον, ῥαδίως ἐντείνει αὐτό, καὶ ἡ νευρὰ πληγείσα τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ ἐκελάδησεν ὡς χελιδῶν· οἱ δὲ μνηστήρες ἐξεπλάγησαν ἅμα καὶ κατησχύνθησαν. Ἐν τούτῳ ἀκούεται βρουτή, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ Διοσημεῖα ταύτῃ, ὡς ἀρίστῳ οἰωνῷ, λαμβάνει τὸ βέλος, καὶ ἐπιθεὶς τῇ νευρᾷ διήλασεν αὐτὸ διὰ τῶν πελέκεων· ἔπειτα δὲ ἀναβόησας πρὸς τὸν Τηλέμαχον εἶπεν

Τηλέμαχ', οὐ σ' ὁ ξείνος ἐνὶ μεγάροισιν ἐλέγχει
 ἤμενος· οὐδέ τι τοῦ σκοποῦ ἤμβροτον, οὐδέ τι τόξον
 δὴν ἔκαμον τανύων· ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν·
 οὐχ ὡς με μνηστήρες ἀτιμάζοντες ὄνουνται.

Ταῦτα εἰπὼν ἔνευσε τῷ Τηλεμάχῳ· ἐκεῖνος δὲ περιθέμενος τὸ ξίφος, καὶ τὸ δόρυ λαβὼν ἐν τῇ χειρὶ, ἐπλησίασε πρὸς τὸν πατέρα·

..... ἄγχι δ' ἄρ' αὐτοῦ
 πρὸς θρόνον· ἐστήκει, κεκορυβμένον αἴθοπι χαλκῷ.

Ραψωδία X.

Μνηστοφονία.

Αὐτὸς νῦν παρίσταται κατὰ τῶν μνηστήρων ἐξωπλισμένος ὁ Ὀδυσσεὺς, ἀποβαλόμενος ἂ ἔφερε ῥάκη, καὶ ἰστάμενος ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ, θάνατον δὲ πᾶσιν ἀπειλῶν. Καὶ πρῶτος μὲν καταπίπτει τοξευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὁ πάντων αὐθαδέστατος Ἀντίνοος· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἔντρομοι ἰκετεύουσιν αὐτόν, τὰς τε γενομένας ζημίας ὑπισχνούμενοι ν' ἀποτίσωσι αὐτῷ, καὶ χρυσὸν καὶ χαλκὸν νὰ προσποδώσιν· ἀλλ' ἐκεῖνος αὐδὲν εἰσακούων καταβάλλει δεῦτερον τὸν Ἀντίμαχον καὶ ἄλλους, συνεργούντος αὐτῷ καὶ τοῦ Τηλεμάχου μετὰ τῶν πιστῶν θεραπόντων, οἱ καὶ τὸν ἄπιστον συνυπηρέτην Μελάνθιον, βοηθοῦντα τοῖς μνηστήρσι, συλλαβόντες ἀνήρτησαν ἐν τινι δωματίῳ· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Μέντορος παρισταμένη τῷ Ὀδυσσεῖ, παροτρύνει τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς τὴν καταστροφήν τῶν μνηστήρων, καὶ ἔπειτα εἰς χελιδόνα μεταμορφωθείσα κάθηται ἐπὶ τῆς δοκοῦ, κἀκεῖθεν ἐπισείουσα τὴν φθισίμβροτον αἰγίδα τρόμον ἔμποικε τοῖς ἀνθισταμένοις. Οὕτω λοιπὸν ἀπώλοντο πάντες οἱ τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐξυβρίσαντες, μόνου τοῦ οἰδοῦ Φημίου διαφυγόντος τὸν θάνατον, ὅτι ἄκων καὶ ἀναγκαζόμενος ἦδε τοῖς μνηστήρσι, ὡς καὶ ὁ Τηλέμαχος ἐμαρτύρει ὑπὲρ αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Μένδων, ὡς προνοήσας ὑπὲρ τοῦ Τηλεμάχου παιδὸς ὄντος, διασώζεται, ἐκείνου τὸν πατέρα παρακάλεσαντος. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων κειμένων νεκρῶν, ὁ Ὀδυσσεὺς μετακαλεσάμενος τὴν Εὐρύκλειαν, προστάσσει αὐτῇ νὰ προσάγῃ τὰς ἀκολάστους ἐκείνας θεραπαίνας· καὶ πρῶτον ἀναγκάσας αὐτὰς νὰ ἐκρίψωσι τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ καθαρίσωσι τὸ δῶμα, παρέδωκεν

ἔπειτα τῷ Τηλεμάχῳ πρὸς θάνατον· ἐκεῖνος δὲ ἀπηγγόνισε πάσας διὰ σχοινοῦ ναυτικοῦ, καὶ μετὰ τούτων τὸν ἄπιστον ὑπηρετὴν Μελάνθιον. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Ὀδυσσεὺς αἰτεῖται παρὰ τῆς Εὐρύκλειας θεῖον καὶ πῦρ, ὅπως τελέσῃ τὸν καθαρισμόν τῆς οἰκίας· ἡ δὲ προθύμως ὑπηρετεῖ τῷ φιλότατῳ δεσπότη, καὶ ὁ καθαρισμὸς τελεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύος· ἔπειτα προσελθούσα ταῖς πισταῖς θεραπαίλαις, προστάττει αὐτὰς νὰ ἐμφανισθῶσι τῷ δεσπότη καὶ ἀπολαύσωσι τῆς παρουσίας αὐτοῦ· καὶ αὐτὴ μὲν ἀναβαίνει εἰς τὸ ὑπερφῶν, ἵνα ἐξυπνίσῃ τὴν Πηνελόπην, καὶ ἀναγγεῖλῃ αὐτῇ τὰ γενόμενα, αἱ δὲ θεραπαίλαι δᾶδας ἐν χερσὶ φέρουσαι κατέρχονται πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, καὶ περιχυθεῖσαι κατασπάζονται αὐτόν, καὶ καταφιλοῦσιν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὤμους καὶ τὰς χεῖρας·

· · · · · τὸν δὲ γλυκὺς ἡμερὸς ἦρει
κλαυθμοῦ καὶ στοναχῆς· γίγνωσκε δ' ἕρα φρεσὶ πάσας.

Ραψωδία Ψ.

Ὀδυσσεύος ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμός.

Ἡ μὲν οὖν Εὐρύκλεια παραστᾶσα τῇ Πηνελόπῃ εὐαγγελίζεται αὐτῇ τὴν τοῦ Ὀδυσσεύος ἀφίξιν καὶ τὸν τῶν μνηστήρων ὄλεθρον, λέγουσα·

Ἐγρεο, Πηνελόπεια, φίλον τέκος, ὄφρα ἴδῃαι
ὄφθαλμοῖσι τεοῖσι, τὰ τ' ἔλδεαι ἤματα πάντα·
ἦλθ' Ὀδυσσεύς, καὶ οἶκον ἰκάνεται, ὄψε περ ἑλθῶν
μνηστήρας δ' ἔκτεινεν ἀγήγορας, οἳ θ' ἔδν οἶκον
κῆδεσκον, καὶ κτήματ' ἔδον, βιώντό τε παῖδα.

ἡ δὲ δυσπιστοῦσα πρὸς τὴν ἀγγελίαν, ἀποπέμπεται τὴν Εὐρύκλειαν, ὡς ληρούσαν, καὶ μάτην αὐτὴν ἐξυπνίσασαν. Ἄλλ' ἐπιβεβαιούσης τὸ πρᾶγμα τῆς Εὐρύκλειας, πείθεται καὶ καταβάσα ἐκ τοῦ ὑπερφῶν καθέζεται παρὰ τὴν ἐστίαν ἀπέναντι τοῦ Ὀδυσσεύος, ὃς οὐκ ἀτενίζει πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ καθήμενος παρὰ τὸν κίονα τῆς αἰθούσης ἀναμένει ν' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν ἐκείνης. Ὁ Τηλέμαχος ἐλέγχει τὴν μητέρα ὡς δύσπιστον· ἀλλ' ἡ περίφρων Πηνελόπη διατελεῖ δυσπιστοῦσα, ἕως ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Ὀδυσσεύος αὐτοῦ πιστότερα γνωρίσματα. Πρὸς ταῦτα ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπομειδιάσας, διατάττει νὰ παρασκευασθῇ χορὸς, ἐν ᾧ πάντες λελουμένοι, καὶ καθαρὸς ἐνδεδυμένοι χιτῶνας, χορεύουσιν, ᾄδοντος ὑπὸ φόρμιγγι τοῦ Φημίου· ἡ δὲ Ἀθηναῖα περιέχρεε τῷ Ὀδυσσεῖ κάλλος ἄφθονον καὶ χάριν. Τῶν ἄλλων οὖν ἀπάντων ἐν τῷ χορεύειν εὐφραينوμένων, προσελθὼν τῇ Πηνελόπῃ ὁ Ὀδυσσεὺς ἄρχεται λόγου, καὶ μέμφεται τὴν δυσπιστίαν αὐτῆς· ἀλλ' ἐκείνη ἐπιμένει, πιστότερα ζητοῦσα γνωρίσματα. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς περιγράφει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὴν κλίνην αὐτῶν, οἷαν ταύτην ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσατο· ἡ δὲ Πηνελόπη τοῦτο λαβοῦσα γνώρισμα πάντων ἀκριβέστατον, ἐναγκαλίζεται τὸν φίλτατον σύζυγον, καὶ καταφιλεῖ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας, συγγνώμην ἐξαιτουμένη διὰ τὴν δυσπιστίαν, καὶ λέγουσα,

πειθεὶς δὲ μὲν θυμὸν, ἀπηνέα περ μάλ' ἔοντα.

ὁ δὲ δακρύνει ὑπὸ χαρᾶς ὁμοῦ καὶ λύπης. Οὕτω λοιπὸν τῆς Πηνελόπης ἀναγνωρισίᾳ τὸν περιπόθητον σύζυγον, οἱ μὲν ἄλλοι παυσάμενοι τοῦ χοροῦ ἀπῆλθον ὑπνώσοντες· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς καὶ ἡ Πηνελόπη ἀπέρχονται εἰς τὸν ἴδιον θάλαμον, ἔνθα διηγοῦνται πρὸς ἀλλήλους ὅσα ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ἔπαθον, ἢ μὲν κατ' οἶκον ὑπὸ τῶν μνηστήρων, ὁ δὲ πλανώμενος ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ μετὰ ταῦτα κοιμῶνται μέχρι πρωίας. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξεγερθεὶς ὁ Ὀδυσσεὺς, τὴν μὲν Πηνελόπην διατάττει νὰ μένη ἡσυχάζουσα ἐν τῷ ὑπερώῳ, μηδὲν ἀνυσχοῦσα, ἐὰν περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων λόγος καὶ θόρυβος γίνηται ἐν τῇ πόλει· αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν Τηλέμαχον καὶ τοὺς δύο πιστοὺς οἰκέτας ἀπῆλθε πρὸς τὸν γέροντα Λαέρτιον, τὸν πατέρα αὐτοῦ, κατοικοῦντα ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ οὐδὲν εἰδὸτα περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ· διέρχονται δὲ τὴν πόλιν ἀθέατοι, τῆς Ἀθηναῶν νέφει κατακρυψάσης αὐτούς·

ἤδη μὲν φάος ἦεν ἐπὶ χθόνα· τοὺς δ' ἔρ' Ἀθήνη
νυκτὶ κατακρύψασα, θοῶς ἐξῆγε πόλιος.

Ραψοδία Ω.

Σπονδαί, ἢ Νεκυία.

Ὁ Ἑρμῆς ράβδον ἔχων ἐν χερσὶ καλὴν καὶ χρυσὴν κατάγει εἰς Ἄδου τὰς τῶν μνηστήρων ψυχάς, αἵπερ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ τρίζουσαι ὡς νυκτερίδες. Ἐλθοῦσαι δὲ παρὰ τὴν εἴσοδον εὐρίσκουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἐν Τροίᾳ ἡρώων διαλεγόμενας πρὸς ἀλλήλας· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονος διηγεῖται πρὸς τὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ὃν τρόπον ἀπέθανεν ἐν Τροίᾳ, καὶ ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀνελοῦσα μετὰ τῶν Νηρηίδων ἐθρήνησεν ἐπὶ τῷ νεκρῷ αὐτοῦ, συμπαρισταμένων καὶ τῶν ἐννέα Μουσῶν καὶ οἰκτιστον ὄδυρομένων· ὅτι ἔθαψαν αὐτὸν ἐπὶ προβλήτῳ ὑψηλῆς ἄκρας, ὅπως ὁ τάφος αὐτοῦ καταφανῆς ἦ τοῖς πόρρωθεν πλέουσι, καὶ ὅτι μετὰ τὴν ταφὴν ἡ Θέτις ἐτέλεσεν ἀγῶνας ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοιαῦτα προὔθηκεν ἄλλα, οἷα ἐπ' οὐδενὶ τῶν θνητῶν οὐδέποτε προὔτεθησαν. Τούτων οὖν οὕτω διαλεγόμενων, ἐφίσταται ὁ Ἑρμῆς, τὰς τῶν μνηστήρων ἄγων ψυχάς, ἐν αἷς ὁ Ἀγαμέμνων ἀναγνωρίζει τὸν υἱὸν τοῦ Μελαυνθέως Ἀμφιδάμαντα, καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὰ περὶ Ὀδυσσεῶς καὶ τῶν μνηστήρων, μακαρίζει τὸν Ὀδυσσεά, ὅτι τοιαύτης ἔτυχε γυναικός, πάντη ὀνομοῖαυ τῇ Κλυταιμνήστρᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν Ἄδου· ἐν δὲ τῇ Ἰθάκῃ οἱ περὶ Ὀδυσσεά ἐξελθόντες τῆς πόλεως πορεύονται πρὸς τὸν γέροντα Λαέρτιον· καὶ προσελθὼν αὐτῷ μόνος τῶν ἄλλων ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐν τῷ κήπῳ καθημένῳ, προσποιεῖται ξένος τις εἶναι, καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ κήπου, τίνος ἐστί, καὶ εἰ ἀληθῶς ὁ τόπος, εἰς ὃν ἀπέβη, ἐστὶν ἡ Ἰθάκη, ἐν ἣ ἔχει ξένον παλαιόν, ὃν ποτε ἐξέμισεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ ἐγίνωσκεν υἱὸν ὄντα τοῦ Λαερτίου. Πρὸς ταῦτα ὁ Λαέρτιος ἀποκρινόμενος, ἀντερωτᾷ τὸν ξένον, πόσος ἐστί χρόνος, ἐξ οὗ ἐκείνον ἐξέμισε, καὶ ἅμα ὀνομάζει αὐτὸν ἴδιον υἱόν. Εἰπόντος δὲ τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὅτι πρὸ πέντε ἐτῶν ἐξέμισεν ἐκείνον ἐν Σικελίᾳ, ὁ μὲν γέρον ὀδύρεται ἐπὶ τῷ υἱῷ, ὡς ἀποθα-

νόντι· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς οὐ δυνάμενος κατέχειν ἑαυτόν, προσέρχεται τῷ ἰδίῳ πατρί, καὶ καταφιλῶν λέγει, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ υἱός, ὃν θρηνεῖ, καὶ ἅμα ἐπιδεικνύει τῷ γέροντι γνώρισμα τὴν οὐλήν, καὶ δένδρα τινὰ τῶν ἐν τῷ κήπῳ, δεδωρημένα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ, ἔτι παιδι ὄντι· ἐν συντόμῳ δὲ ἀναγγέλλει αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων. Ταῦτα ὁ γέρον ἀκούσας περιπτύσσεται τὸν υἱόν, καὶ καταφιλεῖ κλαίων, καὶ εὐχαριστῶν τοῖς θεοῖς, ὅτι ἄξιαν ἐπήνεγκον τοῖς ὑβρισταῖς μνηστήρσι τὴν τιμωρίαν. Μετὰ ταῦτα ἀνέρχονται εἰς τὸ οἶκημα, ἔνθα ὁ Τηλέμαχος καὶ οἱ πιστοὶ οἰκέται παρεσκευάσαν δεῖπνον, καὶ πάντες συνδειπνοῦσιν. Τούτων δὲ γινομένων ἐν τῷ ἀγρῷ, οὐ μικρὸς θόρυβος ἐπικρατεῖ ἐν τῇ πόλει, διαθρυλληθέντος τοῦ θανάτου τῶν μνηστήρων, καὶ πολλῶν πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀθροιζομένων εἰς ἀναίρεσιν τῶν νεκρῶν. Εὐπείθης δὲ ὁ τοῦ Ἀλκινόου πατὴρ ἐρεθίζει τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς, καὶ τινες ὑπακούσαντες αὐτῷ ἐξοπλίζονται, καὶ ἐξέρχονται τῆς πόλεως, πορευόμενοι κατὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Λαερτίου· οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδυσσεὺς ἰδόντες αὐτοὺς ἀντεπεξέρχονται· καὶ πρῶτος μὲν ὁ γέρον Λαέρτιος καταβάλλει τὸν Εὐπείθην νεκρόν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπιπεσόντες φονεύουσι τοὺς ἐπελθόντας, ἄχρῃ οὐ ἢ Ἀθηναῖα δεινὸν ἐπιβοήσασα κατέπληξε τοὺς Ἰθακησίους, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ὑπὸ τῆς Ἀθηναῖς βοηθούμενος ἐπιδιώκει αὐτούς· ἀλλὰ κεραυνῷ πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ἀθηναῖς ἐπιπεσόντος, κωλύει αὕτη τὸν Ὀδυσσεὺς τῆς περαιτέρω μάχης, καὶ διαλλάσσει πάντας, εἰρήνην ποιήσασα, καὶ ὄρκους ἐπιβαλοῦσα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς·

ὄρκια δ' αὖ κατόπισθε μετ' ἀμφοτέροισιν ἔθηκεν
 Παλλὰς Ἀθηναίη, κόρη Διὸς αἰγιόχοιο,
 Μέντορι εἰδομένη ἡμὲν δέμας ἠδὲ καὶ αὐδῆν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης ἀριδῆλως καὶ τρανώτατα καταφαίνεται, ὅτι, καθάπερ ἐν τῇ Ἰλιάδι, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα, μίαν λαβὼν ὁ ποιητὴς πράξι, ὡς ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος, τὴν τοῦ Ὀδυσσεὺς ὀργῇ τοῦ Ποσειδῶνος περιπλάνησιν, ἐπὶ ταύτης, ὡς ἐπὶ μεγάλης βάσεως, ἐστήριξε τὸ ὄλον, τεχνικώτατα συνδέσας τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ μέρη, καὶ διὰ τῆς θαυμαστῆς τοῦ Ὀδυσσεὺς σωτηρίας καὶ ἀποκαταστάσεως εἰς Ἰθάκην καταδείξας καὶ ἐνταῦθα τὴν ὑπερτάτην θείαν βουλήν τελουμένην, καὶ τὴν ἀρετὴν ἀμειβομένην ἐπὶ τέλους καὶ θριαμβεύουσαν. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἐν γένει σχέδιον τοῦ ποιήματος, οὐ τὴν κανονικότητα εὐρίσκουσί τινες πολλῶ μάλλον τοῦ τῆς Ἰλιάδος

ἐναργῆ, συμπεραίνοντες ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ Ὀδύσσεια κατῆλθε μέχρις ἡμῶν ἀκεραία, καὶ οἷαν ταύτην ἐξ ἀρχῆς συνέταξεν ὁ ποιητής. “L’ordonnance générale du plan de l’Odyssée (λέγει ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς P. J. Bitaubé) offre une régularité plus frappante encore que celle du plan de l’Iliade, et il est impossible de douter qu’Homère ne l’ait conçue telle que nous la possédons.”¹ Πάντες δὲ οἱ ἐκ τῆς Ἰλιάδος πηγάσαντες κανόνες τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος, περὶ ὧν ἐκεῖ ἐλέγομεν,² οἱ αὐτοὶ καὶ ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας ἐκπηγάζουσι, τό τε ἡρωϊκὸν τῆς πράξεως, καὶ ἡ ἐνότης, καὶ ἡ τελειότης, καὶ τὸ θαυμαστόν, καὶ τὸ διαφέρον· πολλὰ δὲ καὶ εὔστοχα καὶ διδακτικὰ ἐπεισόδια καταποικίλουσι τὴν διήγησιν, τέρποντα καὶ διδάσκοντα τὸν ἀναγνώστην· καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ αὐτὴ θεολογία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπλότης τῶν ἡθῶν ἐπικρατοῦσι καὶ πανταχοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας, τοῖς αὐτοῖς, οὕτως εἰπεῖν, χρώμασιν εἰκονιζομένων τῶν χαρακτήρων ἔν τε τῷ οἰκιακῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ· εἰ δέ τινες παρατηροῦνται πού μικραὶ διαφοραί, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν,³ ταύτας ἀποδοτέον εἰς τὸν χρόνον, καθ’ ὃν ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθη, δύο περίπου γενεὰς μετὰ τὴν Ἰλιάδα.

Ἐν γένει δὲ παραβαλλομένων ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων, πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι στοιχεῖα τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπικῆς διηγήσεως εὔρηται καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ κατὰ μικρότερον μὲν, ἀνάλογον ὅμως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος ὄγκον. Θεῶν ἐκεῖ ὄμιλος, ἀλλ’ ὄμιλος μέγας, τῶν μὲν τοὺς Ἑλληνας, τῶν δὲ τοὺς Τρῶας βοηθούντων· Θεῶν καὶ ἐνταῦθα ὄμιλος, ἀλλ’ ὄμιλος ἐλάσσων, τῶν μὲν ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσεΐως, τῶν δὲ κατ’ αὐτοῦ ἐνεργούντων, ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην πάντοτε τοῦ Διὸς ἐποπτεῖαν· διότι ἐκείνου ἐπινεύσει κατέρχεται εἰς Ἰθάκην ἢ Ἀθηνᾶ,⁴ καὶ πρὸς ἐκείνον καταφεύγει, ὡς ἄκεις ὁ ὑπ’ αὐτῆς προστατευόμενος ἦρως δεινοπαθεῖ καὶ κινδυνεύει·⁵ πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ τὸν Ὀδυσσεΐα καταδιώκων Ποσειδῶν ἀποτείνεται καὶ μεμψιμοιρεῖ, ὅταν

¹ Observations sur l’Odyssée, p. 12.

² Ἴδε τὸ Συμπέρασμα τοῦ Δ’ κεφαλαίου (ἐν ἀρχῇ).

³ ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου.

⁴ Ὀδυσ. Α, 80 κ. ἐξ.

⁵ Ὀδυσ. Β, ἐν ἀρχῇ· καὶ Ω, 472 κ. ἐξ.

βλέπη τὸν ἥρωά μετενηνεγμένον εἰς Ἰθάκην ὑπὸ τῶν Φαιάκων¹ καὶ τέλος πάντων τῇ κελεύσει τοῦ Διός, δεινὸν βροντήσαντος πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ἣ τε κατὰ τῶν Ἰθακησίων μάχη καταπαύεται, καὶ ἡ εἰρήνη βεβαιοῦται. Ἡρώων ἐν τῇ Ἰλιάδι ὄμιλος, ἀλλ' ὄμιλος μέγας, ἐν ᾧ εἰς ἐξέχει πάντων, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ἥρωος τοῦ ποιήματος, καὶ τούτου ἡ δικαίωσις ἐπάγει καὶ τὸ τέλος τοῦ μεγάλου δράματος καὶ τῆς ἐπικῆς διηγήσεως· ἡρώων καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα ὄμιλος, ἀλλ' ὄμιλος ἐλάσσων, ἐν ᾧ εἰς διαπρέπει, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ ἥρωος τοῦ ποιήματος, καὶ τούτου ἡ θαυμαστὴ σωτηρία καὶ ἡ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον τελεία ἀποκατάστασις συμπληροῖ τὴν ἐπικὴν διήγησιν. Ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι θριαμβεῦει ἡ ἀνδρία ἐν μάχαις μυριονέκροις, ἐν αἷς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ συμπολεμοῦντες τραυματίζονται, καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα παρίστανται φοβερῶς ἀνταγωνιζόμενα· ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσεΐα θριαμβεῦει ἡ καρτερία καὶ ἡ φρόνησις, κατὰ πολλῶν καὶ πολλακῶν ἀνυπερβλήτων δοκούντων δυστυχημάτων παλαίουσαι. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὸ λεκτικὸν τῆς Ὀδυσσεΐας ὕψος ᾧφειλεν εἶναι, οἶον καὶ ἀληθῶς ἐστὶ, ταπεινότερον τοῦ τῆς Ἰλιάδος, καὶ τὸ μυθῶδες ἐν αὐτῇ πλεονάζει,² καὶ τὸ μακρὸν τῶν διηγήσεων προδίδωσι τὸν ποιητὴν γεγηρακότα, καὶ ταῖς τοιαύταις χαίροντα διηγήσεσι, καὶ τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι παραβολῶν ἡ μεγαλοπρεπῆς καλλονὴ οὐ διαλάμπει ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα.³

Ἄλλ' ὅμως ἐν τῇ ταπεινότητι καὶ ἀφελείᾳ τοῦ ὕψους, ἣν ὑπαγορεύει τῷ ποιητῇ αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἡ ταπεινότης, εὐθὺς διαφαίνεται ἀνυψούμενον τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ, ὅταν, μάχης τινὸς συγκροτουμένης, ὡς ἐν τῇ μνηστηροφονίᾳ καὶ ἐν τῇ στάσει τοῦ Εὐπείθους, ἢ ἀγώνων τελουμένων, ὡς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων, ἀπαιτῆται νὰ κοσμηθῇ ἡ ἀριστεύουσα ἀνδρία.⁴ Διὸ καὶ ὁ

¹ Ὀδυσ. Ν, 125 κ. ἐξ.

² Διὰ τοῦτο καὶ κατεκρίθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ πικρῶν τινῶν κριτικῶν, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος ἐν ἀρχῇ τοῦ εἰς Ὀδυσσεΐαν προοιμίον· "Πικροὶ τὴν Ὀδυσσεΐαν, καθὰ καὶ τὴν Ἰλιάδα, εἰλήχασιν λογισταί, καὶ μᾶλλον ταύτην ἤπερ ἐκείνην διασπαράττουσι· δίδωσι δὲ λαβὰς ἐκείνοις τὸ καὶ ἐνταῦθα πολὺ τοῦ μυθώδους κ. τ. λ."

³ Αἱ μὲν ἐν τῇ Ἰλιάδι παραβολαὶ ἀριθμοῦνται ὑπὲρ τὰς διακοσίας, καὶ τινες αὐτῶν εἰσὶ μακρὰ καὶ ἐκπληκτικαί· αἱ δὲ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ οὐ μόνον ἐλάσσους τῶν πενήκοντα, ἀλλὰ καὶ συντομώτεραί εἰσιν ἐκείνων καὶ ταπεινότεραι.

⁴ Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν ᾧ παρίστανται ἐξοπλιζόμενοι καὶ μαχόμενοι ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Τηλεμάχου καὶ τοῦ Λαερτίου, οὐδ' ὀπωστιοῦν ἐστὶ κατώτερον τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι ὁμοίων μερῶν.

Λογγίνος, ὡς ἄρτι εἶδομεν, λέγων ὅτι τὴν Ὀδύσειαν ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος γέρων ἤδη ὢν, ἐπιλέγει· “ἀλλὰ γῆρας διηγοῦμαι, γῆρας δ' ὅμως Ὀμήρου.”¹ Καὶ νομίζουσι μὲν τινες τῶν νεωτέρων φιλολόγων, ὅτι ἄδικός ἐστιν ἡ περὶ Ὀμήρου αὕτη κρίσις τοῦ Ἀθηναίου κριτικοῦ, λέγοντες, ὅτι οὐκ ἐσβέσθη διὰ γῆρας ἡ τοῦ ποιητοῦ εὐφύια, ἀλλὰ τῆς ὑποθέσεως ἡ φύσις ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα τοιοῦτον ἀπῆται λεκτικὸν ὕφος, οἷον τοῦτο ὁ ποιητὴς ἐμηχανήσατο, ἀπλοῦν δῆλον ὅτι καὶ ταπεινότερον τοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι. “Ἐρωτικαὶ σκηναὶ (λέγουσι), καὶ πλάται, καὶ ἀπόλεμοι πανουργίαι ἀπαιτοῦσιν ἔκφρασιν πραεῖαν καὶ ἀπλῆν καὶ ἠθικὴν, καὶ τοιαύτην μετεχειρίσατο τῆς Ὀδυσσεΐας ὁ ποιητής.”² Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, ἀναντίρρητόν ἐστιν, ὅτι ἡ ἀρχαιότης ἅπαντα ἐνόμιζε τὴν Ὀδύσειαν ταπεινότερον τῆς Ἰλιάδος ποίημα. Οὕτως ὁ Πλάτων ἐν ἀρχῇ τοῦ διαλόγου “Ἰππίας ἐλάσσω” παρίστησι τὸν Σωκράτην λέγοντα πρὸς τὸν Εὐδίκον· “καὶ γὰρ τοῦ σοῦ πατρὸς Ἀπημάντου ἦκουον, ὅτι ἡ Ἰλιάς κάλλιον εἶη ποίημα τῷ Ὀμήρῳ ἢ ἡ Ὀδύσεια· τοσοῦτ' ἂν δὲ κάλλιον, ὅσ' ἂμείνων Ἀχιλλεὺς Ὀδυσσεύς εἶη· ἐκάτερον γὰρ τούτων τῶν ποιημάτων τὸ μὲν εἰς Ὀδυσσεά εἶπε πεποιῆσθαι, τὸ δὲ εἰς Ἀχιλλέα.”³ Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης συγκρίνων τὰ δύο ποιήματα λέγει, ὅτι “ἡ μὲν Ἰλιάς ἀπλοῦν καὶ παθητικὸν συνέστηκε ποίημα, ἡ δὲ Ὀδύσεια πεπλεγμένον· ἀναγνώρισίς γὰρ διόλου καὶ ἠθική.”⁴ Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ Εὐστάθιος, οἷον ἐρμηνεύων.

¹ Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 137.

² Τοιαῦτα περὶ τῆς τοῦ Λογγίνου κρίσεως λέγει ὁ Ἀγγλος Ἑλλημιστὴς G. Dunbar ἐν τῇ ἐπιτόμῳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας, ἢ παρήρηται τῇ τοῦ Ποττέρου Ἑλλην. ἀρχαιολογίᾳ (Τόμ. Β', σελ. 67—8 ἐκδ. ἐν Ἐδιμβούργῳ 1820). Ἐπιθεὶ καὶ τοῦ ἡμετέρου Κ. Οἰκονόμου τὰ Γραμματικά σελ. 263—4.

³ Ὁ Κύριος R. P. Wood ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ περὶ Ὀμήρου συγγράμματος αὐτοῦ (An Essay on the Original Genius and Writings of Homer, p. x—xi.) κατακρίνει τὴν Ὀμηρικὴν Γαλλίδα Mme. Dacier, ὡς παρενοήσασαν τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος, εἰρωνικῶς λεγομένους, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰ ἐν τῷ διαλόγῳ ἐκείνῳ. Ἄλλ' ἡ ἐν ἀρχῇ περὶ τῶν δύο Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐκφραζομένη γνώμη οὐδὲν ἔχει, νομίζω, κοινὸν πρὸς τὴν ἐν ὄλῳ τῷ διαλόγῳ ἐπικρατοῦσαν εἰρωνείαν· ἐλήφθη δὲ μόνον ὡς λόγου ἀφορμή, ὡς καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ διαλόγου “Ἰππίας μείζων” προβαλλόμενα ὀνόματα τοῦ Πιπτακοῦ καὶ Βίαντος καὶ Θαλοῦ καὶ Ἀναξαγόρου.

⁴ Περὶ ποιητ. κεφ. 24.—Καὶ ὅμως (πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ παράδοξον) ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης (ἐν Ῥητορ. Γ', 4) κατακρίνει ὡς ψυχρὰν τὴν Ἀλκιδάμαντος τοῦ ῥήτορος φράσιν,

τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ “ἠθικὴ” λέγει περὶ τῆς Ὀδυσσεΐας· “ἠθικωτέρα δὲ τῆς Ἰλιάδος κατὰ τὴν παλαιὰν ἀλήθειάν ἐστιν ἡ Ὀδύσσεια· ὅ ἐστι, γλυκυτέρα τε καὶ ἀφελεστέρα· ἤδη δὲ καὶ ὀξύτερα διὰ τὰ ἐν φαντασίᾳ ἐπιπολαίου ἀφελείας βάθη τῶν νοημάτων, ὡς οἱ τεχνικοὶ λέγουσιν.”¹

Τοιαύτην δ’ ἀνευρίσκοντες τὴν διαφορὰν τῶν δύο μεγάλων ποιημάτων οἱ μεγάλοι ἐκείνοι Ἕλληνες, οὐδέποτε ἔφαντάσθησαν, ὅτι διὰ ταύτην καὶ διάφορός ἐστι τοῦ τῆς Ἰλιάδος ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας, οἷόν τι ἐδογματίσταν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χωρίζοντες καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι, οἱ ἐκείνοις ἐπόμενοι. Τούναντίον δὲ καὶ ἐθαύμαζον τὴν μεγάλην τοῦ ποιητοῦ εὐφυΐαν καὶ τὴν ποιητικὴν δεινότητα, ὅτι ταπεινὰς ἔχων ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ καὶ φάυλας ἀφορμὰς διηγήσεως, ἀνθρώπων ὑβριστῶν ἀθεμίτους πράξεις, καὶ Κύκλωπος καὶ Λαιστρυγόνων ἀνθρωποφαγίαν, καὶ Κίρκης μαγγανεύματα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἠδυνήθη θαυμασίως νὰ ἐπεκτείνει καὶ νὰ συνδέσῃ τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ γλίσχρα τεμάχια εἰς μεγάλην καὶ διδακτικωτάτην καὶ ἄμα τερπνοτάτην διήγησιν. Ὅθεν ὁ μὲν Ἀριστοτέλης λέγει περὶ τούτου, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἢ ὁ Ὅμηρος ἠδύνατο νὰ πραγματευθῆ ἑπισηκόντως περὶ τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ. “Ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ἄλογα περὶ τὴν ἔκθεσιν, ὡς οὐκ ἂν ἦν ἀνεκτά, δῆλον ἂν γένοιτο, εἰ αὐτὰ φάυλος ποιητὴς ποιήσει· νῦν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ὁ ποιητὴς ἀφανίζει ἠδύνων τὸ ἄτοπον.”² Διονύσιος δὲ ὁ Ἀλικαρνασσεὺς εὐρίσκει ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ “πραγμάτια λιτὰ καὶ βιωτικὰ ἠρμηνευμένα ὑπέρευ.”³ Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ Εὐστάθιος ἐν προοιμίᾳ τῆς Ὀδυσσεΐας λέγει. “Ἰστέον δέ, ὅτι πάνυ γλίσχρα τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, καὶ

εἰπόντος, “τὴν μὲν φιλοσοφίαν ἐπιτείχισμα τῶν νόμων, τὴν δὲ Ὀδύσειαν καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον.” Ὁ Γάλλος μεταφραστὴς καὶ ἐκδότης τῆς Ἀριστοτέλους Ῥητορικῆς, ὁ Καθηγητὴς Κύριος Norbert Bonafous ἀπορῶν ἐπὶ τούτῳ λέγει· “Ces métaphores d’Alcidamas nous paraissent élégantes et justes : pourquoi donc sont-elles condamnées par Aristote ? etc.—La Rhétorique d’Aristote, etc. p. 440.

¹ Εὐστάθιος ἐν Προοιμ. τῆς Ὀδυσσεΐας.

² Περὶ ποιητ. κεφ. 24.—Τοιοῦτον δέ τι νοεῖ ὁ μέγας κριτικὸς, καὶ δι’ αὐτόθι λέγει, ὅτι “δεδίδαχε μάλιστα Ὅμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῆ λέγειν ὡς δεῖ.”

³ Ἐν τῷ περὶ συνθ. ὄνομ. σελ. 12—15 ἔκδ. Ῥεῖσκίου. Ἴδε αὐτόθι καὶ σελ. 90 κ. ἐξ).

“ ἄσπορα, καὶ ὀλιγούλλα· καὶ εἰ μὴ ὁ ποιητὴς ἐξεύρισκεν, οἶος αὐτός, μηχανὰς
 “ πλατυσμοῦ τῇ ποιήσει, ἄλλοτε ἄλλας, οἶον τὸν τοῦ Τηλεμάχου πλοῦν, τὴν
 “ παρὰ τοῖς Φαίαξι μακρὰν ἀδολεσχίαν, τὰ παρὰ τῷ Εὐμαίῳ λαμπρὰ ψεύ-
 “ σματα καὶ τὰ ἄλλα, ἐν στενῷ κομιδῇ ἔκειτο αὐτῷ τὰ τῆς κατὰ ποίησιν
 “ διασκευῆς. Ὁ δ' ἄλλὰ ταῦτα καὶ τοιαῦτα πολλὰ τεχνασάμενος, τὴν
 “ στενὴν ἀτραπὸν τῆς τοῦ βιβλίου περιπετείας εὐρύνει πρὸς πεδιάδα λογο-
 “ γραφίας ἐξίσχυσε κ. τ. λ.”

Οὕτως ἄρα ἐκ τοιαύτης ὀρμώμενος πενιχρᾶς ἀρχῆς κατώρθωσε νὰ συντάξῃ μακρὰν ποιητικὴν διήγησιν, καὶ νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῇ τῶν διδαγμάτων ἀπάντων τὰ ἠθικώτατα, θεοῦ φόβον, γονέων σέβας, τέκνων στοργήν, ἀτυχούντων ἔλεος, φιλίας πίστιν, γάμου πίστιν, οἰκετῶν πίστιν, πολλαχοῦ τὰς ἀντιθέτους κακίας εἰς πλείονα τῆς ἀρετῆς διάκρισιν ἀντιπαραβάλλον, καὶ πρὸ πάντων τούτων παριστῶν ἐν μὲν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀδυσσεύς τὴν ἀνδρικὴν καρτερίαν καὶ φρόνησιν ἀκατάβλητον ὑπὸ τῶν κινδύνων καὶ συμφορῶν, ἐν δὲ τῷ τῆς Πηνελόπης τὴν γυναικίαν ἀρετὴν ἀμετάτρεπτον καὶ ἀκλόνητον ἐν μέσῳ πολλῶν καὶ μεγάλων πειρασμῶν. Ὅλως δ' εἰπεῖν, ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα εἰκονίζεται, ὡς ἐν κατόπτρῳ, ὁ ἀνθρώπινος βίος, οἶον αὐτὸν βλέπομεν ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ θεάτρῳ, ὃ καλοῦμεν Κόσμον· καί, ὡς εἶπεν ὁ κριτικώτατος Διονύσιος, “ ἂν
 “ καταλιπὼν τὰ ὀνόματα ἐξετάσῃς τῶν ἠθῶν τὰς διακρίσεις, ὥσπερ ἐν θεάτρῳ,
 “ τῷ βίῳ διὰ τοῦ βιβλίου πορεύσῃ.”¹ Ἐν δὲ τῷ θαυμασίῳ ἐξεικονισμῷ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, τῷ πανταχοῦ τοῦ ποιήματος ἐπικρατοῦντι, μία πρὸ τῶν ἄλλων ἀπασῶν διακρίνεται εἰκὼν, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐπιδεικνυμένη, ὡς πρότυπόν τι θαυμασμοῦ καὶ μιμήσεως ἄξιον· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ εἰκὼν τῆς συζυγικῆς πίστεως ἐν τῷ προσώπῳ τῆς περίφρονος Πηνελόπης· καὶ ἵνα δείξῃ ταύτην ὁ ποιητὴς ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ καλλονῇ καὶ λαμπρότητι, πολλαχοῦ παρεμβάλλει, ὡς εἰς ἀντιπαραστάσιν, τὴν εἰδεχθῆ τῆς ἀπίστου Κλυταιμνήστρας εἰκόνα, καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀξίας δίκης, ἧς ἔτυχον αὐτὴ τε καὶ ὁ Αἴγισθος. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος παρίστησι διὰ στόματος τοῦ Διὸς τὴν εἰδεχθῆ ταύτην εἰκόνα·² καὶ αὐθις διὰ στόματος τοῦ

¹ Διον. Ἀλικ. ἐν τῷ περὶ τέχνης ῥήτορ. (σελ. 398 ἔκδ. Ρεῖσκίου).

² Ὀδυσ. Α, 28—43.

σωφρονεστάτου Νέστορος¹ καὶ πάλιν διὰ στόματος τοῦ Μενελάου² καὶ δις διὰ στόματος αὐτοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸν μὲν Ὀδυσσεῖα ἐπὶ τῇ ἀρετῇ τῆς Πηνελόπης μακαρίζοντος, ἑαυτὸν δὲ πικρῶς ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῆς Κλυταιμνήστρας ὀλοφυρομένου.³ Καὶ ἐν τούτοις τῆς μὲν συζυγικῆς ἀπιστίας διδάσκων τὰς ὀλεθρίας συνεπείας, παρίστησι τὸν οἶκον τοῦ Ἀγαμέμνονος ἄρδην ἐξ αὐτῆς κατεστραμμένον, τῆς δὲ συζυγικῆς πίστεως ἀντιπαρατιθεὶς τὴν θεόθεν ἐπερχομένην ἀμοιβήν, παρίστησι τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐκ τῶν ἀνελπίστων ἀνορθούμενον, τῶν μὲν πιστῶν συζύγων μεθ' ὅλα εἴκοσιν ἔτη, ἃ διήγαγον ἐν συμφοραῖς καὶ δάκρυσιν, ἀξιουμένων νὰ συνέλθωσιν αἰθῆς καὶ νὰ συζήσωσι, τῶν δὲ ὑβριστῶν μνηστήρων ἀξίαν τῆς ἀσεβοῦς αὐτῶν διαγωγῆς διδόντων τὴν δίκην. Ἐν γένει δέ, εἴαν τις παραβάλῃ τὸν Ἀγαμέμνονα πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα, τὴν Κλυταιμνήστραν πρὸς τὴν Πηνελόπην, τὸν Ὀρέστην πρὸς τὸν Τηλέμαχον, καὶ τὸν Αἰγίσθον πρὸς τοὺς μνηστήρας τῆς Πηνελόπης, ἐναργέστατα βλέπει ἐν ἐκάστῳ τῶν προσώπων τούτων, τὴν μὲν κακίαν προσηκόντως ὑπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης κολαζομένην, τὴν δ' ἀρετὴν ἀμειβομένην. Τοῦτο κυρίως προτιθέμενος νὰ διδάξῃ ὁ ποιητὴς διὰ παντὸς τοῦ ποιήματος, ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ παρίστησι τὸν Δία κατακρίνοντα τὸ αἰσχρὸν ἔργον τοῦ Αἰγίσθου, καὶ δικαίαν ὁμολογοῦντα τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ,⁴ ἀλλαχοῦ δὲ παρίστησι τὸν Τηλέμαχον ἀπειλοῦντα τοὺς μνηστήρας, ὅτι ἐπικαλέσεται κατ' αὐτῶν τὴν θείαν δίκην, εἰ μὴ παύσονται ἀλλότριον οἶκον καταστρέφοντες.⁵ καὶ ἐν τέλει διὰ τοῦ μάντεως Θεοκλυμένου προλέγεται ἡ ἐπικειμένη αὐτοῖς θεία δίκη,⁶ ἢ καὶ ἐπέρχεται διὰ τῶν ἀδικουμένων Ὀδυσσεῶς καὶ Τηλεμάχου.

Οὕτως ἄρα καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι, Διὸς τελείετο βουλή· καὶ ἡ θεία αὕτη βουλή ἐστὶν ἡ θεία δικαιοσύνη, ἢ κατ' ἀξίαν

¹ Ὀδυσ. Γ, 301—310.

² Ὀδυσ. Δ, 512—547.

³ Ὀδυσ. Α, 404—456, καὶ Ω, 95—97.

⁴ Ὀδυσ. Α, 32—43.

⁵ Ὀδυσ. Α, 376—380 καὶ Β, 65—79.

⁶ Ὀδυσ. Γ, 350—370.

ἀμείβουσα τοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς, ὡς αὐτὸς ὁ ποιητὴς διδάσκει λέγων

ἄτὰρ Θεὸς ἄλλοτε ἄλλω
Ζεὺς ἀγαθὸν τε κακὸν τε διδοί· δύναται γὰρ ἅπαντα.¹

ἡ δὲ ταυτότης αὕτη τοῦ σκοποῦ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασιν, ἡ ὁμοιότης τοῦ λεκτικοῦ, καὶ πολλάκις ἡ κατὰ λέξιν ἐπανάληψις ὅλων στίχων τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα, οὗς ὁ ποιητὴς ὡς κτῆμα ἴδιον μεταχειρίζεται κατ' ἀρέσκειαν, ταῦτα πάντα μαρτυροῦσι τρανώτατα, οὐχὶ ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ τῆς Ὀδυσσεΐας ποιητὴς, ὡς ἐδογματίζον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χωρίζοντες, οὐδ' ὅτι ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθη ἓνα ἢ δύο αἰῶνας μετὰ τὴν Ἰλιάδα, ὡς δογματίζουσί τινες τῶν νεωτέρων κριτικῶν, ἀλλ' ὅτι μόνος ἐστὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ποιητὴς ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος, τὴν μὲν ἐν νεότητι, τὴν δὲ ἐν γῆρα ποιήσας, ὡς ὀρθῶς ὁ Λογγίνος ἀπεφήνατο.

Καὶ ταῦτα μὲν ταύτη. Ἡ δὲ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα διαδραματιζομένη πρᾶξις, ἧς ἀρχὴ μὲν ἐστὶν ἡ τῶν θεῶν ἀγορὰ ἐν Ὀλύμπῳ καὶ ἀπόφασις περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσεύος εἰς Ἰθάκην, πέρασ δὲ ἡ ἐπάνοδος αὐτῆ καὶ ἡ ταύτη συνεπὴς μνηστηροφονία, περατοῦται ἐν ἡμέραις 41 κατὰ τὴν ἐφεξῆς διαίρεσιν.

α) Ἐν ραψωδίᾳ Α περιέχεται ἡμέρα μία.—Ἐν ταύτῃ ἀποφασίζεται μὲν ἐν Ὀλύμπῳ ἡ τοῦ Ὀδυσσεύος ἀπόλυσις ἐκ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς, κατέρχεται δὲ ἡ Ἀθηνᾶ εἰς Ἰθάκην νουθετήσουσα τὸν Τηλέμαχον, ὅπως ἐξέλθῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

β) Ἐν ραψωδίᾳ Β περιέχεται ὁμοίως ἡμέρα μία.—Ἐν ταύτῃ ὁ Τηλέμαχος συγκαλεῖ εἰς ἀγορὰν τοὺς Ἰθακησίους, ζητεῖ ναῦν καὶ ἐταίρους, ὅπως ἀπέλθῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδίου πατρὸς· καί, τούτων δεδομένων, ἀνάγεται τὴν νύκτα, σύμπλουν ἔχων τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Μέντορος.

γ) Ἐν ραψωδίᾳ Γ περιέχονται ἡμέραι 2 (3^η καὶ 4^η).—Τούτων ὁ Τηλέμαχος τὴν μὲν πρώτην διατρίβει ἐν Πύλῳ παρὰ Νέστορι, τὴν δὲ δευτέραν εἰς τὴν μεταξὺ Πύλου καὶ Σπάρτης ὁδόν, ἀπερχόμενος πρὸς τὸν Μενέλαον, καὶ διανυκτερεύει ἐν Φηραῖς.

¹ Ὀδυσ. Δ, 236.

δ') Ἐν ῥαψωδίᾳ Δ περιέχονται ἡμέραι 2 (ἢ 5^η καὶ 6^η).—Τούτων τὴν μὲν πρώτην συμπληρώσας ὁ Τηλέμαχος τὴν ὁδὸν ἀφικνεῖται εἰς Σπάρτην περὶ ἡλίου δυσμᾶς, τὴν δὲ δευτέραν ἀκούει παρὰ τοῦ Μενελάου, εἴ τι περὶ Ὀδυσσέως οὗτος ἐγίνωσκε· καὶ παρακληθεὶς παραμένει ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας· ἐν τούτῳ δὲ συσκευάζουσιν οἱ ἐν Ἰθάκῃ μνηστῆρες τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλήν.

ε') Ἐν ῥαψωδίᾳ Ε περιέχονται ἡμέραι 25 (ἢ 7^η μέχρι τῆς 31^{ης}).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν πρώτην δεύτερος τῶν θεῶν σύλλογος γίνεται ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ ὁ Ἑρμῆς πέμπεται πρὸς τὴν Καλυψώ, ἵν' ἀναγγείλῃ αὐτῇ τὴν τῶν θεῶν ἀπόφασιν περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσέως· τὰς ἐφεξῆς τέσσαρας (8^η, 9^η, 10^η καὶ 11^η) ὁ Ὀδυσσεὺς ξυλεύεται καὶ ναυπηγεῖται τὴν ἐπιούσαν (δηλ. τὴν 12^η) ἀνάγεται ἐκ τῆς νήσου· δεκαεπτὰ ἡμέρας (12^η—28^{ης}) διαπλέει τὸ πέλαγος, καὶ τὴν δεκάτην ὀγδόην (δηλ. τὴν 29^η) ναυαγεί παρὰ τὴν Σχερίαν δύο ἡμέρας (29^η καὶ 30^η) διατρίβει ἐν τῇ θαλάσῃ, καθήμενος ἐπὶ δοκοῦ τινος καὶ παραφερόμενος ὑπὸ τῶν κυμάτων, τὴν δὲ τρίτην (31^η) ἐκρίπτεται εἰς τὴν ξηράν, ὅπου, νυκτὸς ἐπελθούσης, κοιμᾶται ἐν τοῖς παραποταμίοις θάμνοις.¹

στ') Ἐν ῥαψωδίαις Ζ καὶ Η περιέχεται ἡμέρα μία (ἢ 32^α).—Ἐν ταύτῃ κατέρχεται εἰς τὸν ποταμὸν ἢ Ναυσικάα, καὶ παραλαβοῦσα τὸν Ὀδυσσεᾶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν πόλιν· ὁ Ὀδυσσεὺς εἰσέρχεται ἄγνωστος πρὸς τὸν Ἀλκίνοον,

¹ Ὁ Κύριος Γ. Χὰν ἐν τῷ χρονολογικῷ πίνακι τῆς Ὀδυσσείας, τῷ περιεχομένῳ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συντεταγμένῃ "Χρονολογικῇ διαρθρώσει τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων," ἣς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 120, σημ. 1) ἐμνημονεύσαμεν, ἀριθμεῖ τὰς ἐν τῇ ῥαψωδίᾳ ταύτῃ περιεχομένας ἡμέρας εἰς μόναν 24· καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἐκείνον μὲν ἡ γενικὴ τῆς Ὀδυσσείας χρονολογία περιλαμβάνει ἡμέρας τεσσαράκοντα, κατ' ἐμὲ δὲ τεσσαράκοντα καὶ μίαν. Προέρχεται δὲ ἡ διαφωνία ἡμῶν αὕτη ἐκ τῆς διαφόρου ἐρμηνείας τοῦ 262^{ου} στίχου, ἐν ᾧ λέγεται,

τέταρτον ἡμαρ ἔην· καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα.

ὁ μὲν Κύριος Χὰν ἐν ταῖς τέσσαρσι ταύταις ἡμέραις περιλαμβάνει τὴν τε συνέντευξιν τοῦ Ἑρμοῦ μετὰ τῆς Καλυψοῦς, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως κατασκευὴν τῆς σχεδίας· ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ "τετέλεστο ἅπαντα" ἐννοεῖ μόνον τὰ περὶ τὴν κατασκευὴν τῆς σχεδίας, καὶ ὅτι ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Ἑρμῆς ἦλθεν ἀναγγέλλων τῇ Καλυψοῖ τὴν περὶ Ὀδυσσέως ἀπόφασιν τοῦ Διός, οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὰς ἐφεξῆς τέσσαρας ἡμέρας, ἐν αἷς ὁ Ὀδυσσεὺς κατασκεύασε τὴν σχεδίαν. Ὁ Εὐστάθιος λέγει περὶ τούτου· "τὸ δὲ σημειώσασθαι ἡμᾶς νῦν ἐπὶ Ὀδυσσέως τὸ τέταρτον ἡμαρ, ὡς ἐνδεικτικὸν τῆς ἐκείνου φερεπονίας

καὶ συνδειπνεῖ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρίστων Φαιάκων, κοιμᾶται δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις ξενιζόμενος.

ζ') Ἐν ῥαψωδίαις Θ, Ι, Κ, Λ καὶ Μ περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 33^η).— Ἐν ταύτῃ ὁ Ὀδυσσεὺς ξενιζόμενος παρὰ τῷ Ἀλκινόῳ γνωρίζει εαυτὸν τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς Φαίαισι, καὶ διηγεῖται τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνήχθη ἐκ Τροίας μέχρι τοῦδε.

η) Ἐν ῥαψωδίᾳ Ν περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 34^η).— Ἐν ταύτῃ προσφέρονται δῶρα τῷ Ὀδυσσεῖ, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν ἐπιβιβάζεται εἰς τὴν ναῦν, καὶ μεταφέρεται ὑπὸ τῶν Φαιάκων εἰς τὴν Ἰθάκην· πᾶσαν δὲ διαπλέοντες τὴν νύκτα, κατάγονται περὶ τὴν πρωΐαν εἰς τινα παραλίαν τῆς Ἰθάκης, ὅπου οἱ Φαίαικες ἐξαγαγόντες τὸν Ὀδυσσεῖα κοιμώμενον, καὶ καταλιπόντες ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐπανέρχονται εἰς τὰ ἴδια.

θ) Ἐν ῥαψωδίᾳ Ξ περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 35^η).— Ἐν ταύτῃ ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς, προσηκόντως ὑπὸ τῆς Ἀθηναῖς ὀδηγηθείς, πορεύεται πρὸς τὸν σὺβώτην Εὐμαίον, παρ' ᾧ καὶ διανυκτερεύει, ἡ δὲ Ἀθηναῖα μεταβαίνει εἰς Σπάρτην μετακαλέσουσα τὸν Τηλέμαχον.

ι) Ἐν ῥαψωδίαις Ο καὶ Π περιέχονται ἡμέραι 3 (ἡ 36^η, 37^η καὶ 38^η).— Ἐν ταύταις ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς διαμένει παρὰ τῷ σὺβώτῃ Εὐμαίῳ, ὡς ἄγνωστος ξένος, ὁ δὲ Τηλέμαχος, τῆς Ἀθηναῖς ὑποθεμένης, ἀναχωρεῖ ἐκ Σπάρτης· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν μεταβαίνει εἰς Φηράς, ἔνθα διανυκτερεύει, τὴν δὲ δευτέραν εἰς Πύλον, ὅθεν ἀπέρχεται εἰς Ἰθάκην· ἐκεῖ καταφθάνει τὴν τρίτην, καὶ κατ' εὐθείαν πορεύεται πρὸς τὸν Εὐμαίον, ὃν ἀποστέλλει πρὸς τὴν Πηνελόπην, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ· ἀπελθόντος δὲ τοῦ Εὐμαίου, διαμένων ὁ Τηλέμαχος ἐν τῇ ἐπαύλει μετὰ τοῦ ἀγνώστου ξένου, ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ συμβουλευέται αὐτῷ περὶ ὀλέθρου τῶν μνηστήρων.

καὶ τοῦ κατ' αὐτὸ κινδυνώδους, εἴη ἂν ἡ περίεργον ἢ ἀπειρόκαλον κ. τ. λ." καὶ δῆλον ἐντεῦθεν, ὅτι τέσσαρας ὅλας ἡμέρας ἐννοεῖ τὸν Ὀδυσσεῖα ἐργαζόμενον. Ὁ Κύριος Χὰν ἠναγκάσθη (ὡς ὁμολογεῖ ἐν σελ. 10) νὰ παραδεχθῇ τρεῖς ἐργασίμους ἡμέρας· διότι ἄλλως περιείχοντο ἐν τῇ Ὀδυσσεῖα ἡμέραι 41, ἐν αἷς οὐκ ἠδύνατο ἀνευρεῖν χρονολογικὴν τινα διάρθρωσιν, οἷαν προϋτίθετο νὰ συντάξῃ· ἀλλὰ προτιμότερον ἦν (ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω) νὰ καταναγκασθῇ ἢ διάρθρωσις εἰς τὸ νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν Ὀδύσειαν, ἢ ἡ Ὀδύσεια πρὸς τὴν διάρθρωσιν.

ια) Ἐν ῥαψφδίαις Ρ, Σ καὶ Τ περιέχεται ἡμέρα μία (ἢ 39^η).—Ἐν ταύτῃ καταβαίνει ὁ Τηλέμαχος εἰς τὴν πόλιν, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ὀδυσσεύς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Εὐμαίου ὡς ξένος ἐπαίτης. Προσέρχεται δὲ εἰς τὰ βασίλεια, ἔνθα ἐπαίτων, ὑπὸ τινων μὲν ἐκ τῶν μνηστήρων ἐλεείται, ὑπὸ τινων δὲ ὑβρίζεται· μονομαχεῖ πρὸς τὸν ἐπαίτην Ἴρον, καί, ἀπελθόντων τῶν μνηστήρων, συνάγει τὰ ὄπλα μετὰ τοῦ Τηλεμάχου· διαλέγεται ὡς ἄγνωστος ἐπαίτης πρὸς τὴν Πηνελόπην, καὶ ἡ Εὐρύκλεια διαταχθεῖσα ὑπ' ἐκείνης νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τοῦ ξένου, ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτῆς δεσπότην ἐκ τῆς οὐλῆς τοῦ ποδός, κ. τ. λ.

ιβ') Ἐν ῥαψφδίαις Υ, Φ, Χ, Ψ καὶ Ω περιέχονται ἡμέραι 2 (ἢ 40^ῃ καὶ 41^ῃ).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν πρώτην προβάλλεται ὑπὸ τῆς Πηνελόπης ἡ τάσις τοῦ τόξου τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐν ᾗ πάντες ἀποτυγχάνουσιν οἱ μνηστήρες· δοθέντος δὲ καὶ τῷ Ὀδυσσεῖ τοῦ τόξου, οὗτος τείνει αὐτό· καὶ τότε ἐκ συνθήματος ἐπιτίθεται μετὰ τοῦ Τηλεμάχου κατὰ τῶν μνηστήρων, καὶ πάντας ἀποκτείνουσι, πλὴν τοῦ Μέδοντος καὶ τοῦ αἰοιδοῦ Φημίον· τιμωροῦνται θανάτῳ οἱ ἄπιστοι θεράποντες καὶ θεράπαινοι, καὶ καθαίρεται ἡ οἰκία. Ἡ Πηνελόπη ἀναγνωρίζει τὸν Ὀδυσσεά κ. τ. λ. Τὴν δὲ δευτέραν ὁ Ἑρμῆς μεταφέρει εἰς Ἄδου τὰς ψυχὰς τῶν μνηστήρων· ὁ δὲ Ὀδυσσεύς μετὰ τοῦ Τηλεμάχου ἀπέρχονται πρὸς τὸν γέροντα Λαέρτιον εἰς τὸν ἀγρόν· ἐκεῖ δέ, τῶν περὶ Εὐπείθῃ ἐπελθόντων κατὰ τοῦ Ὀδυσσεύς, συγκροτεῖται μάχη, νικῶνται οἱ ἐναντίοι, καὶ εἰρήνη γίνεται, καὶ ὄρκους ἅπαντες διαλλάσσονται.—

Οὕτω λοιπὸν συμπληροῦται καὶ ἡ Ὀδύσεια, οὐκ ἔχουσα μὲν τὸ τέλος ὁμοίχρονον πρὸς τὴν ἀρχήν, ὡς ἡ Ἰλιάς,¹ ἄλλως δέ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Εὐστάθιος, ὁμοιάζουσα ἐκείνῃ. Ἡ μὲν Ἰλιάς ἐκ μῆνιδος, τῆς τοῦ Ἀχιλλέως, ἀρχομένη, καταλήγει εἰς φιλικὰς τινὰς συνθεσίας τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πρίαμον· ἡ δὲ Ὀδύσεια ἐκ μῆνιδος ὁμοίως, τῆς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀρχομένη, καταλήγει καὶ αὕτη εἰς εἰρηρικὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Ὀδυσσεύς πρὸς τοὺς Ἰθακησίους.²

¹ Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 123—4.

² Ἴδε Εὐστάθιον ἐν Ὀδυσσεῖα (ἐν τέλει).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ἀρχαιότης τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.

1) Προμήρειοι ἄοιδοὶ καὶ ποιηταί.—2) Τὰ περὶ Φαντασίας τῆς Μεμφίτιδος, Σισύφου τοῦ Κῶου, Δάρητος τοῦ Φρυγῆος καὶ Δίκτυος τοῦ Κρητῆος ὑπὸ μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν ἱστορούμενα.—3) Τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα μαρτυροῦντα περὶ ὑπάρξεως προομηρείων ποιημάτων.—4) Τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἀρχὴ καὶ πηγὴ πάσης τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας.—5) Ὀμήρου μιμηταί.—6) Διαίρεσις τῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δημοσιεύσεως εἰς τέσσαρας περιόδους.—7) Συμπέρασμα.

Εἴπομεν ἀνωτέρω (σελ. 78—79), ὅτι πάντων τῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι ἡμῶν κατελθόντων γραπτῶν συνταγμάτων, μόνῃς ἐξαιρουμένης τῆς Πεντατεύχου, καὶ τινῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς, ἀρχαιότατά εἰσι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα. Ἀλλὰ τοῦτο λέγοντες, οὐδόλως ἐννοοῦμεν, ὅτι οὐκ ἐγένοντο ἄλλοι πρὸ τοῦ Ὀμήρου ποιηταί. Τοιαύτη τις ἰδέα πρῶτον μὲν ἀντίκειται εἰς αὐτὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τὴν πολλαχοῦ δηλουμένην μαρτυρίαν.¹ Ὁ ἄνθρωπος μουσικός ἐστὶ φύσει· καὶ οὐ μόνον πρὸς τέρψιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἰδίων αἰσθημάτων, τὴν μουσικὴν εὐρίσκειται πρωτίστην ἔχων σύντροφον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγρίῳ καὶ ὀρεσιτρόφῳ βίῳ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μουσικὴ πρὸς ἔκφρασιν αἰσθημάτων πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ φωνῶν ἐν ἄρθρων καὶ λέξεων ἐκφραστικῶν τῶν τῆς ψυχῆς συγκινήσεων, ἐντεῦθεν ἐγένοντο ἀνάκαθεν ἀχώριστοι σύντροφοι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποιητικὴ.² Διὸ καὶ

¹ Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμσροσθεν (σελ. 56) εἰρημένα.

² * Κατὰ φύσιν δὲ ὄντος ἡμῖν τοῦ μιμῆσθαι καὶ τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ῥυθμοῦ (τὰ γὰρ μέτρα ὅτι μόρια τῶν ῥυθμῶν ἐστὶ, φανερόν), ἐξ ἀρχῆς οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες, ἐγέννησαν τὴν ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων.—Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. κεφ. 4. *Ἐπιθι καὶ Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ μουσικῆς, § 2, κ. ἐξ.—Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Ἄγγλος H. Blair, λέγει ἐν τοῖς περὶ Ῥητορικῆς μαθήμασιν αὐτοῦ (Lecture 38

ἀμφότεραι ἐθεωροῦντο ὡς δῶρα τῶν θεῶν, ἀμέσως ὑπ' αὐτῶν διδόμενα εἰς ὄντινα τῶν θνητῶν ἤθελον νὰ καταστήσωσιν ὑμνωδὸν τῆς ἑαυτῶν μεγαλειότητος καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀνδραγαθημάτων. Ὅτε ὁ Φῆμιος προσπίπτει τοῖς ποσὶ τοῦ Ὀδυσσέως, ἱκετεύων νὰ μὴ φονεύσῃ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν μνηστήρων, τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐπάγγελμα προβάλλεται ὡς ἱκετηρίαν, ὀνομάζων αὐτὸ δῶρον θεοῦ, εἰς ὑπηρεσίαν θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων δεδομένον

Γούνομαί Σ, Ὀδυσσεῦ· σὺ δὲ μ' αἶδεο, καὶ μ' ἐλέησον
αὐτῷ τοι μετόπισθ' ἄχος ἔσσεται, εἶκεν ἀοιδὸν
πέφνης, ὅς τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν αἶδω.
αὐτοδίδακτος δ' εἰμί· θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἶμας
παντοίας ἐνέφυσεν· ἔοικα δέ τοι παραίδειν
ὥς τε θεῶ· τῷ μὴ με λιλαίεο δειροτομήσαι.¹

καὶ ἡ περὶ τῶν ἀοιδῶν αὕτη δόξα κοινὴ ἦν πᾶσι τοῖς τότε ἀνθρώποις. Ὅτε ὁ Ἀλκίνοος προσκαλεῖ εἰς ἐστίασιν τοὺς ἀρίστους τῶν Φαιάκων μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, διατάττει συγχρόνως νὰ προσκαλέσωσι καὶ τὸν θεῖον ἀοιδόν

Δημόδοκον· τῷ γάρ ρα θεὸς πέρι δῶκεν ἀοιδίην
τέρπειν, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν αἶδειν.

ἐν δὲ τῷ δείπνῳ ὁ Ὀδυσσεὺς φιλοφρονούμενος τὸν ἀοιδόν, πέμπει πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ κήρυκος τεμάχιον χοιρίνου κρέατος, λέγων

Κήρυξ, τῇ δὴ, τοῦτο πόρε κρέας, ὄφρα φάγησιν,
Δημοδόκῳ, καὶ μιν προσπτύξομαι, ἀχνύμενός περ·
πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισιν ἀοιδοὶ
τιμῆς ἔμμοροί εἰσι καὶ αἰδοῦς, οὐνεκ' ἄρα σφέας
οἶμας Μοῦσ' ἐδίδαξε· φίλησε δὲ φύλον ἀοιδῶν.

ἐν ἀρχῇ) τάδε· “Man is both a poet and a musician by nature. The same impulse which prompted the enthusiastic poetic style, prompted a certain melody, or modulation of sound, suited to the emotions of joy or grief, of admiration, love, or anger. . . . Music and poetry, therefore, had the same rise; they were prompted by the same occasions; they were united in song; and, as long as they continued united, they tended, without doubt, mutually to heighten and exalt each other's power. The first poets sung their own verses,” etc.—“Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν περὶ μουσικῆς διατριβὴν τοῦ ἡμετέρου Π, Βράϊλα Ἀρμένη, τὴν ἐν τῇ Πανδώρα (τόμ. ΙΖ' σελ. 137, κ. ἐξ.) δημοσιευθεῖσαν.

¹ Ὀδυσ. X, 344—9.

καὶ μετ' οὐ πολὺ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀποτεϊνόμενος ὁ Ὀδυσσεὺς λέγει·

Δημόδοκ', ἔξοχα δὴ σε βροτῶν αἰνίζομ' ἀπάντων
ἢ σέ γε Μοῦσ' ἐδίδαξε, Διὸς παῖς, ἢ σέ γ' Ἀπόλλων.¹

πανταχοῦ δὲ παρὰ τῷ ποιητῇ ὁ αἰοιδὸς ἐπικαλεῖται θεῖος, θέσπις, θεοῖς ἐναλίγκιος, λαοῖσι τετιμένος, καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὡς ὁ Γάλλος εἶπε Σατωβριάνδης, πανταχοῦ οἱ ἄνθρωποι πρῶτον μὲν ἄδουσιν, ἔπειτα δὲ γράφουσιν.²

Τοῦ κοινοῦ τούτου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμου βεβαίως οἱ Ἕλληνες οὐκ ἐξαιρεθῆσονται· ἀλλ' ὡς ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀνευρέθη, ὅτι παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπῆρξαν ἀρχαιότατοι ποιηταί, ὑμνήσαντες εἴ τι γενναῖον καὶ μνήμης ἄξιον διεπράχθη ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῶν χρόνοις, καὶ ἐντεῦθεν συνελέχθησαν διάφορα διαφόρων ἐθνῶν ἀρχαῖα ποιήματα, ὡς τὰ καλούμενα Sagas παρὰ Σουηδοῖς, Koepemviser παρὰ Δανοῖς, Nibelunguen παρὰ Γερμανοῖς, Laïs παρὰ Βρεττανοῖς, Ballades παρὰ Καληδονίους· ὡς ὑπῆρξαν παρὰ τοῖς Γαλάταις καὶ Γερμανοῖς πολλὰ παλαιὰ καὶ βάρβαρα ποιήματα ἐξυμνοῦντα τῶν ἀρχαίων βασιλέων τοὺς πολέμους, ἅπερ, ὡς ἄλλος Πεισί-στρατος ἐπιμελῶς συνέλεξεν ὁ Μέγας Κάρολος· ὡς τέλος πάντων ὑπῆρξαν παρὰ τοῖς Ἰσπανοῖς παντοῖα μυθιστορήματα ἀρχαῖα, περὶ ὧν εἶπεν ὁ Lopez de Vega, ὅτι ἀπετέλουν μίαν Ἰλιάδα ἄνευ Ὀμήρου,³ οὕτως ὑπῆρξαν καὶ

¹ Ὀδυσ. Θ, 43—5, καὶ 477—481, καὶ 487. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ἐν τῷ εἰς Μούσας καὶ Ἀπόλλωνα ὕμνῳ, τῷ εἰς Ὀμηροῦ ἀποδιδόμενῳ, οἱ αἰοιδοὶ καὶ κιθαρισταὶ λέγονται ἐκ Μουσῶν καὶ Ἀπόλλωνος παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καθίστασθαι·

ἐκ γὰρ Μουσῶν καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος
ἄνδρες αἰοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθονὶ καὶ κιθαρισταί.

² Ἐπιθὶ καὶ Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς, § 3, καὶ Εὐστάθιον ἐν Ὀδυσσεΐα (σελ. 1404 καὶ 1466—7).

³ Les hommes chantent d'abord, ils écrivent ensuite.—Châteaubriand, Préface des Études historiques.

⁴ Ἴδε D. Montbel, Histoire des Poésies Homériques, p. 30—31.—Ὁ δὲ Lopez de Vega ἦν Ἰσπανὸς ποιητής, περὶ τὰ τέλη τῆς 16^{ης} καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 17^{ης} ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας, καὶ γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διακριθεῖσα ἐν αὐτῷ ποιητικῇ εὐφυΐα, καὶ τοσαύτην εἶχεν εὐκολίαν εἰς τὸ στιχοργεῖν, ὥστε λέγεται ὅτι ἐποίησε 1800 ποιήματα παντοίων εἰδῶν, πρὸ πάντων δὲ τραγωδίας καὶ κωμωδίας. Τὰ διασωθέντα καὶ ἐκτυπωθέντα ποιήματα αὐτοῦ (ἐν Μαδρίτῃ 1609—1617)

παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις Ἑλλησι πολλὰ προομήρεια ποιήματα, τὰ μὲν θρησκευτικὰς, τὰ δὲ ἥρωϊκὰς ἔχοντα ὑποθέσεις, ἐν αἷς λόγου πλείονος ἤξιοῦντο, ὡσπερ εἰκός, τὰ ἔργα τοῦ Ἡρακλέους καὶ Θησέως, ἢ τοῦ Ἰάσονος Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, καὶ αὐτὰ τὰ Τρωϊκά. Καὶ γνωστότατα μὲν εἰσιν (εἰ καὶ ἄγνωστα τὰ ποιήματα) τὰ θρυλλούμενα τῶν προομηρείων ποιητῶν ὀνόματα, Μουσαίου, Ὀρφέως, Λίνου, Εὐμόλπου κ. τ. λ. ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἱστορεῖ, “ ὅτι ἦν Ὀροιβαντίου Τροιζηνίου ἔπη πρὸ Ὀμήρου, ὡς φασιν οἱ Τροιζηνιοὶ λόγοι. Καὶ τὸν Φρύγα δὲ Δάρητα, οὐ Φρυγίαν “ Ἰλιάδα ἔτι καὶ νῦν ἀποσωζομένην οἶδα, πρὸ Ὀμήρου καὶ τοῦτον γενέσθαι “ λέγουσιν. Μελίσανδρος δ’ ὁ Μιλήσιος Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων μάχην “ ἔγραψεν.”¹ Ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις Ἀλεξανδρινοῖς καὶ ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς ὑπῆρξαν καὶ τινες λογοκλοπίαν καταγινώσκοντες τοῦ Ὀμήρου, ὡς ὑπ’ ἄλλων πεποιημένα εὐρόντος τὰ δύο αὐτοῦ ποιήματα, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἀντιποιησαμένου. Οὕτω Πτολεμαῖος ὁ Ἡφαιστίωνος ἐν τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῆς “ περὶ πολυμαθείας καινῆς ἱστορίας,” ἧς τεμάχιά τινα διετήρησεν ἡμῖν ὁ μέγας Φώτιος ἐν Μυριοβίβλῳ, ἱστορεῖ. “ ὅτι Φαντασία τις Μεμφίτις “ Νικάρχου θυγάτηρ συνέταξε πρὸ Ὀμήρου τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον καὶ τὴν “ περὶ Ὀδυσσεΐας (γρ. ἴσ. Ὀδυσσεΰς) διήγησιν· καὶ ἀποκείσθαι φασὶ τὰς “ βίβλους ἐν Μέμφιδι. Ὀμηρον δὲ παραγενόμενον, καὶ τὰ ἀντίγραφα “ λαβόντα παρὰ Φανίτου τοῦ ἱερογραμματέως, συντάξαι ἐκείνοις ἀκολουθῶς.”²

ἀποτελοῦσιν 25 τόμους εἰς 4^{ον}. Ὁ δὲ Σισμόνδιος (De la Littérature du Midi en Europe. tom. iii, p. 504—7) λέγει, ὅτι ἀριθμοῦσι τοὺς ὑπ’ αὐτοῦ ποιηθέντας στίχους πλείους ἢ 21,300,000, γεγραμμένους ἐπὶ 133,222 φύλλων χάρτου. Καὶ ὁμως ἐν τοῖς νεωτέροις Ὀμηροκρίταις εὐρέθησαν καὶ τινες εἰπόντες, ὅτι ὁ βίος ὅλος τοῦ Ὀμήρου οὐκ ἐξήρκει εἰς τὴν ποιῆσαι δύο μακρὰ ποιήματα, ὅποια ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, ἃ συναμφότερα περιέχουσιν ἔλαττον τῶν 28,000 στίχων!

¹ Αἰλ. ποικ. Ἰστ. ΓΑ’, 2. Ἴδε καὶ Σουίδαν ἐν λ. Θαλήτας Κρής, καὶ ἐν λ. Κόρινθου Ἰλιεύς. πλείω δὲ περὶ προομηρείων ποιητῶν καὶ ποιημάτων ἴδε παρὰ τε Φαβρικήφου Ἑλ. Β. τόμ. Α’, (ἐν ἀρχῇ), καὶ παρὰ τῷ Ἀγγλῳ Blackwell, An Enquiry into the Life and Writings of Homer, p. 87 and seq. ἔτι δὲ παρὰ Κ. Ο. Müller ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας κεφ. Γ’, καὶ παρὰ W. Mure ἐν τῇ πολλάκις μνημονευθείσῃ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (Βιβλ. Α’, κεφ. ἦ).

² Φωτίου Μυριοβ. ἀνάγν. 190, σελ. 151, τῆς Βεκκέρου ἐκδόσεως.—Ἐπὶ τοῖς ἀγανακτῶν ὁ Εὐστάθιος λέγει ἐν προοιμίῳ τῆς Ὀδυσσεΐας “ Ὁ δὲ τοιοῦτος ποιητὴς

Ἄλλοι ἰστορήσαν, ὅτι Σίσυφος ὁ Κῶος τῷ Τεύκρῳ συστρατεύσας εἰς Τροίαν, ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα· ἐξ ὧν δὴ καὶ Τζέτζης ὁ Ἰωάννης παρέλαβε τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ (ἐν Χιλ. Ε', κθ') ἱστορούμενα·

Σίσυφον Κῶων λέγουσι τοῦ Τεύκρου γραμματέα
καὶ πρὸ Ὀμήρου γράψαι δὲ τοῦτον τὴν Ἰλιάδα,
Τεύκρῳ συνεκστρατεύσαντα καὶ καθορῶντα πάντα,
ἀφ' οὗ πρὸς πλάτος ὕστερον Ὀμηρον μεταφράσαι·
ταῦτα μὲν Ἰωάννης τις Μαλέλης χρονογράφος.¹

Ἄλλοι δὲ ἀπέδωκαν τὴν Ἰλιάδα εἰς Δάρητα, τὸν ἐν Τροίᾳ ἱερέα τοῦ Ἡφαίστου, ἣν καὶ ἐπωνόμασαν Φρυγίαν Ἰλιάδα, ὡς ἄρτι εἶδομεν παρ' Αἰλιανῶ,² καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου τοῦ Δάρητος σώζεται μέχρι καὶ νῦν Λατινιστὶ γεγραμμένον (ὡς δὴθεν ὑπὸ Κορνηλίου Νέπωτος μεταφρασθέν) σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον "Daretis Phrygii de Excidio Trojæ Historia," ὅπερ πολλάκις ἐξεδόθη μετὰ διατριβῶν περὶ Δάρητος, καὶ τελευταῖον ἐν Βόννῃ (1837) ὑπὸ Α. Dederich· καὶ ἄλλοι τέλος πάντων οὐκ ὀλίγοι, μάλιστα δὲ Βυζαντινοί, ἱστοροῦσιν, ὅτι Δίκτυς ὁ Κρής, ἐπόμενος τῷ Ἰδομενεῖ εἰς Τροίαν, διετάχθη ὑπὲρ ἐκείνου νὰ συγγράψῃ τὰ τοῦ πολέμου, καὶ ἐκ ταύτης τῆς συγγραφῆς ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος τὴν Ἰλιάδα. Ὅθεν πάλιν ὁ Τζέτζης ἐκ τοῦ αὐτοῦ Χρονογράφου λέγει (ἐνθ. ἀν. λ')

οὗτος ὁ Χρονικός φησι καὶ Δίκτυν δὲ τὸν Κρήτα
Ἰδομενεῖ ἐπεσθαι καὶ τὰ τῆς μάχης γράψαι·
ἐξ ὧν, ὡς ἔφην, ὕστερον Ὀμηρον μεταφράσαι.³

Ἄνωσιμος δὲ τις συγγραφεὺς ῥητορικῆς, οὗ μνημονεύει ὁ Ἀλλάτιος (ἐνθ. ἀν.) λέγει περὶ τούτου. "Καὶ γὰρ Δίκτυς ὁ Κνώσσιος συμπλεύσας Ἰδομενεῖ

λόγῳ πλουτῶν, οὗ φράσαι ἀμείνων οὐδεὶς, ὁ διασκευάσαι δεινότατος, ὁ διηγῆσασθαι πιθανώτατος, ὁ πάσης τῆς ἐν λόγοις τέχνης καθηγητής. . . ὅμως οὐδ' αὐτὸς ἐξέφυγε παρεγγράπτου γραφὴν συγγραφῆς."

¹ Ἴδε Χρονογραφ. Ἰω. Μαλαλᾶ (σελ. 132—3, ἔκδ. Βόννης), καὶ Α. Ἀλλάτιον ἐν τῷ περὶ πατρίδος Ὀμήρου· ἔτι δὲ Φαβρικίου Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 290—1.

² Ἴδε καὶ Πτολεμαίου τοῦ Ἡφαιστίνου τὸν Β' Λόγον τῆς "περὶ πολυμαθείας καυῆς Ἰστορίας" παρὰ Φωτίῳ (ἐνθ. ἀν.).

³ Ἴδε Ἰω. Μαλαλᾶν (ἐνθ. ἀν.) καὶ Γ. Κεδρηνὸν ἐν Συνόψει Ἰστοριῶν (τόμ. Α', σελ. 223 ἔκδ. Βόννης), ἔτι δὲ καὶ Σουίδαν ἐν λ. Δίκτυς.

“ τῷ τῶν Κρητῶν βασιλεῖ ἦλθεν εἰς Τροίαν, καὶ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον συγ-
 “ γράψας Φοινίκων γράμμασιν, οἷς Ἕλληνες τότε ἀπὸ Κάδμου μαθόντες
 “ ἐχρῶντο, δηλὸς ἐστὶν εἰδέναι τέχνην ῥητορικὴν· δημηγοροῦντας γὰρ εἰσάγει
 “ τοὺς ἥρωας, Παλαμῆδην ἐκείνον καὶ Ὀδυσσεῖα καὶ Μενέλαον ἐν τῇ κατὰ
 “ Τρώων βουλῇ, καὶ ἐν τῇ πρὸς Τρώας πρεσβείᾳ, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἄλλως
 “ πως ῥητορεύοντας.” Τὰ δ’ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ἡ Εὐδοκία λέγει ἐν Ἰωνίᾳ.¹

Προσιστοροῦσι δὲ περὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Δίκτυος, ὅτι συνετάφη αὐτῷ,
 τεθὲν ὡς προσκεφάλαιον, καὶ ὅτι ἐπὶ Νέρωνος, σεισμοῦ γενομένου, ἠνεφέχθη
 ὁ τάφος, καὶ εὐρεθὲν τὸ κιβώτιον προσηνέχθη τῷ Νέρωνι, καὶ κείνος διέταξε νὰ
 μεταφρασθῇ τὸ βιβλίον, καὶ ν’ ἀποτεθῇ ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ.²

Ἄλλα ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα τοιαῦτα τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν
 καὶ τῶν Βυζαντινῶν ληρήματα οὐ πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐπανάγοντες δὲ τὸν
 λόγον εἰς αὐτὸν τὸν ποιητὴν, καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἀνερευνῶντες περὶ
 ὑπάρξεως ἀρχαιότερων ποιητῶν καὶ ποιημάτων, διδασκόμεθα ἐξ αὐτοῦ, ὅτι
 οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεῖα πρέσβεις, ἀποδόντες τῷ Χρῦσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ,
 καὶ προσευεγκόντες θυσίαν τῷ Ἀπόλλωνι,

. . . πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἰλάσκοντο,
 καλὸν αἰείδοντες παιήονα κ. τ. λ.³

τί δὲ ἄλλο ἢ ποίημα, ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα, ἦν ὁ παιᾶν ἐκείνος; Ἀλλαχοῦ δὲ
 πάλιν λέγει ὁ ποιητής, ὅτι αἱ Μοῦσαι

. . . . Θάμυριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν αἰοίδης·⁴

¹ Ἴδε Villoison, Anecdota Græca, tom. i, p. 128.

² Ἴδε Μαλαλᾶν (ἐνθ. ἄν).—Ἐντεῦθεν διεσώθη, μᾶλλον δέ, ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὸ νὰ
 συνταχθῇ ὑπὸ μεταγενεστέρου τινός, τὸ Λατινιστὶ σωζόμενον σύγγραμμα “Dictys Cre-
 tensis de bello Trojani,” τὸ καὶ ἄλλως ἐπιγραφόμενον “Ephemeris belli Trojani,” ὅπερ
 ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ ἐκδοθῇ διὰ τύπου πρὸ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων (1470)· ἔκτοτε δὲ
 πολλὰς ὑπέστη νέας ἐκδόσεις μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῶν σημειώσεων, καὶ τελευταῖον
 ἐξεδόθη (ἐν Βόννῃ 1837) ὑπὸ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος Α. Dederich μετὰ τοῦ εἰς Δάρητα
 ἀποδιδόμενου συγγράμματος. Ἴδε πλείω περὶ τούτων παρὰ Φαβρικήν (Ἐλ. Β, τόμ. Α',
 σελ. 21—29), καὶ ἐν τῷ Σμιθίου Βιογραφ. Λεξικῷ (ἐν λ. Δάρης καὶ ἐν λ. Δίκτυς).

³ Ἰλιάδ. Α, 472. Παράβαλε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 56) εἰρημέγνα περὶ τούτου.

⁴ Ἰλιάδ. Β, 595.

καὶ ἄλλαχού παρίστησι τὸν Ἀχιλλέα τερπόμενον ἐν φόρμιγγι, καὶ ἄδοντα "κλέα ἀνδρῶν"¹ καὶ ἐπὶ τῆς Ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως παρίσταται παῖς, φόρμιγγι κιθαρίζων, ὃς "Λίνον ὑπὸ καλὸν ἄειδε λεπταλέη "φώνῃ"² καὶ τέλος πάντων αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς φονεύσας τὸν Ἔκτορα, τοῦτον μὲν κατασύρει ὑβριστικῶς ὄπισθεν τοῦ ἄρματος, τοὺς δ' Ἕλληνας κελεύει νὰ ἐπανέλθωσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς ναῦς, ἄδοντες παιᾶνα, ὃν καὶ φαίνεται ποιῶν αὐτὸς συντομώτατον καὶ ὑπερήφανον:

ἤραμεθα μέγα κῦδος· ἐπέφνομεν Ἔκτορα δῖον,
ὃ Τρῶες κατὰ ἄστυ, θεῶ ὣς, εὐχετόωιντο.³

Ἀναντίρρητον ἄρα κατ' αὐτὸν τὸν ποιητὴν, καὶ κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμον, ὅτι ὑπῆρξαν πρὸ αὐτοῦ καὶ ποιηταὶ καὶ ποιήματα· τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι πρῶτιστοι ἐγένοντο ποιηταὶ ὁ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος, οἱ δὲ πρὸ αὐτῶν λεγόμενοι ποιηταὶ ὕστερον τούτων ἐγένοντο,⁴ οὐ περὶ ποιητῶν ἐννοητέον, ἀλλὰ περὶ ποιημάτων, ὡς ὀρθῶς τοῦτο ἠρμήνευσεν ὁ Εὐνῖος· ὅτι δηλαδὴ τὰ εἰς τοὺς πρὸ Ὀμήρου ποιητὰς, Λίνον, Ὀρφέα, Μουσαῖον, Σύαγρον, Ὠλήνα, Θυμοίτην, Ὀλυμπον, Θάμυριν, Εὐμολπον κ. τ. λ. ἀποδιδόμενα ποιήματα ἦσαν μεταγενέστερα τοῦ Ὀμήρου ἔργα, καὶ οὐχὶ τῶν πρὸ Ὀμήρου ποιητῶν, οἷς ἐπεγράφοντο.⁵ Ἀλλὰ καὶ ἕτερός τις ἰσχυρὸς λόγος ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν προομηρείων ποιητῶν καὶ ποιημάτων. Ὁσφ ἂν ὑποτεθεῖ φύσει ποιητικὸς ὁ Ὀμηρος, ἀδύνατον ἦν, μηδὲν ἔχων

¹ Ἰλιάδ. I, 186—9.

² Ἰλιάδ. Σ, 569—571.

³ Ἰλιάδ. X, 391—4.

⁴ Ἡροδ. Β', § 53, ἐνθα ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐκδότου J. C. F. Baehr σημειωθέντα.

⁵ Ὅτι δὲ τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἔννοια τῶν Ἡροδότου λόγων, δῆλον γίνεται ἐξ ὧν ὁ αὐτὸς λέγει (αὐτόθι, § 23) περὶ τοῦ ὠκεανοῦ· "Ὀμηρον δὲ ἢ τινα τῶν πρότερον γενομένων ποιητῶν δοκέω τοῦνομα εὐρόντα ἐς τὴν ποιήσιν ἐσενείκασθαι." Καὶ ὡς μὲν ἔχει ἐνταῦθα τὸ Ἡροδότου κείμενον, δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι τὸ "πρότερον" ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς εἰς ἑαυτὸν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Ὀμηρον· ἀλλὰ παραβαλλομένη ἡ φράσις πρὸς τὴν ἐν § 53, δείκνυται ταῦτὸ σημαίνουσα καὶ ἐνταῦθα, ὅπερ καὶ ἐκεῖ, τοῦτ' ἐστι "τῶν πρὸ Ὀμήρου γενομένων ποιητῶν." Παραδεχόμενος οὖν ἐνταῦθα προομηρείους ποιητὰς ὁ Ἡρόδοτος, οὐκ ἠδύνατο λέγειν ἐκεῖ, ὅτι οὐκ ἐγένοντο ποιηταὶ πρὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου.

προηγούμενον ὑπόδειγμα, πρῶτος αὐτὸς νὰ συντάξῃ τὸ τελειότατον τῶν ποιημάτων, καὶ ἀνοίξας, οὕτως εἰπεῖν, τὴν θύραν, νὰ κλείσῃ πάλιν αὐτὴν οὕτως ἀραρότως, ὥστε μηδεὶς μετ' ἐκείνων νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς· ἡ δὲ περὶ τούτου γνώμη τοῦ Ῥωμαίου Πατερκόλλου, ὅτι “οὔτε πρὸ Ὀμήρου ὑπῆρξέ τις, ὃν ἐκείνος ἐμιμήθη, οὔτε μεθ' Ὀμηρον ἄξιος ἐκείνου μιμητής,” ὅσῳ ἀληθεύει ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, τοσοῦτῳ φαίνεται ἡμαρτημένη ἐν τῷ πρώτῳ.¹ Ὁρθὸν δὲ τὸ ὑπὸ πάσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος δοξαζόμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους διαβεβαιούμενον, ὅτι πολλοὶ ὑπῆρξαν πρὸ Ὀμήρου ποιηταί, ὧν οἱ μὲν σεμνότεροι τὰς καλὰς ἀπεμιμοῦντο πράξεις, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων.²

Τοιαῦτα λοιπὸν ὑποδείγματα ἔχων ὁ θεῖος Ὀμηρος, καὶ φύσει ποιητικὸς, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, γενόμενος, ἐξεπόνησε τὰ θαυμαστὰ αὐτοῦ ποιήματα, τὴν

¹ Paterculus, i, 5. Ἴδε καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 74).

² “Διеспάσθη δὲ κατὰ τὰ οἰκεία ἤθη ἢ ποίησις· οἱ μὲν γὰρ σεμνότεροι τὰς καλὰς ἐμιμοῦντο πράξεις καὶ τὰς τῶν τοιούτων, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων, πρῶτον ψόγους ποιοῦντες, ὥσπερ ἕτεροι ἕμνους καὶ ἐγκώμια. Τῶν μὲν οὖν πρὸ Ὀμήρου οὐδενὸς ἔχομεν εἰπεῖν τοιοῦτον ποίημα· εἰκὸς δὲ εἶναι πολλούς” (περὶ ποιητ. κεφ. 4). Τοιοῦτους ὁ Φαβρίκιος (Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 4—6) ἀριθμῆι περίπου ἑβδομήκοντα. Ἴδε καὶ Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 340—5). “Οθεν ὁ Ἰσπανὸς Ἀνδρέσσιος τὰς περὶ τούτου γνώμας τῶν ἀρχαίων ἱστορῶν ἐπιλέγει· “Io non pretendo assicurare la verità di questi racconti, ne l' esistenza di tali poemi; ma dubitare non posso, che prima di Omero non siano stati molti poeti, mentre lo stesso Omero in più luoghi ne dà chiare testimonianze; e questi poeti presero a' loro canti materia da alcuni avvenimenti della guerra di Troja. La sopraddetta guerra dunque formò in qualche modo tali poeti, ed essi formarono Omero, vera sorgente della letteratura de' Greci, e padre di tutte le scienze degli antichi.—Dell' Origine, Progressi e Stato attuale di ogni Letteratura. Dell' Abate Giovanni Andress (Nuova edizione. Venezia 1830· ἔνθα ἴδε τόμ. Α', σελ. 38). Ὁ δὲ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς J. J. Ampère, ἀποκρινόμενος πρὸς τοὺς λέγοντας πολυμήρους, ὅτι εἰς μόνος ἄνθρωπος ἀδύνατον ἦν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους νὰ γινώσκῃ τοσαύτας χώρας καὶ τοποθεσίας, ὅσαι μετ' ἀκριβείας περιγράφονται ἐν τοῖς Ὀμηρικῶν ποιήμασι, λέγει πρὸς αὐτούς· “Pour expliquer ce fait singulier, il faut, ce me semble, admettre que l'auteur de l'Iliade et de l'Odyssée a travaillé, non seulement sur des traditions nationales, mais sur des *chants antérieurs*, œuvre de poètes qui appartenaient aux différentes parties de la Grèce. . . . Homère a donc vu par les yeux de ses obscurs devanciers ce qu'il n'a pu voir par les siens.”—La Grèce, Rome, et Dante, par Mr. J. J. Ampère, p. 22, troisième édit. Paris, 1859.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ὀμηρικοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐξαρκούντως εἰκονίζουσι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς παραγωγὴν πάσης τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας· ὥστε περιττόν ἐστιν, ἀριθμοῦντες καθ' ἕκαστον τὰ εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας, νὰ δείξωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἡ χορεία τῶν καλουμένων Κυκλικῶν ποιητῶν, τῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Ὀμηρον ἐν ὁμοίοις ποιήμασιν ἐξυμνησάντων τὰ ἔργα τῶν μυθικῶν καὶ ἠρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐφεξῆς σχηματισθέντα τῆς ποιήσεως εἶδη, ἢ τε φιλοσοφία, καὶ ἡ καλλιλογία, καὶ ἡ καλλιτεχνία, καὶ ἡ ἱστορία, καὶ ἡ χωρογραφία, ἐξ Ὀμήρου ἔσχον τὴν ἀρχήν, ὡς ἐκ ποταμοῦ βαθυρρείτου πολλοὶ κατὰ παντοίας διευθύνσεις διασπασθέντες ῥύακες, καὶ οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ὑφήλιον καταρδεύσαντες. Ὅθεν δικαίως ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Ἰσπανὸς Ἀνδρέσσιος λέγει· “Il solo Omero basta à fare “la gloria di una nazione, ed à prescriber la norma della poesia, “della eloquenza e di tutte le arti del parlare.”¹ Ὁ δὲ γλαφυρώτατος συγγραφεὺς τῶν περὶ τῆς ἀρχαίας γραμματολογίας ὑπομνημάτων, τὴν ἐξ Ὀμήρου παιδευσιν τῶν Ἑλλήνων ἱστορῶν, ὀρθότατα συμπεραίνει, ὅτι λαὸς τοιαῦτα διδασκόμενος καὶ ἀπαγγέλλων ποιήματα, ἐπόμενον ἦν νὰ προαγάγῃ Μιλτιάδην καὶ Φειδίαν καὶ Σοφοκλέα καὶ Δημοσθένην.² Ὅτι δὲ πάντα τὰ ἐφεξῆς ἐν τοῖς νεωτέροις ἔθνεσιν ἀναφανέντα ἐπικά ποιήματα ἐκ τῶν

¹ ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 67.

² “Talents et vertus militaires, beaux arts, drame, éloquence, tout l'avenir glorieux de la Grèce est en germe dans l'Iliade et dans l'Odyssée. Le peuple qui dicta de tels vers ne devait pas s'arrêter avant d'avoir donné au monde Miltiade, Phidias, Sophocle et Démosthène.” εὐθὺς δ' ἐφεξῆς ἔτι ζωηρότερον εἰκονίζει τὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων τελειότητα καὶ δύναμιν, λέγων· “Homère, on l'a souvent dit, est la Bible des Grecs. C'est peut-être plus encore : on y a trouvé les premiers exemples de la langue Grecque, l'origine des sciences et des arts, de la philosophie, comme de la médecine et des mathématiques ; on y a trouvé l'histoire tout entière des temps héroïques, et jusqu'à certaines prédictions de l'avenir. Depuis Platon jusqu'aux derniers âges de la littérature Byzantine, il est constamment invoqué, imité, commenté à l'envi par les philosophes, par les poètes et les orateurs, quelquefois même par les orateurs chrétiens ; au point que si les manuscrits de l'Iliade et de l'Odyssée s'étaient perdus, on pourrait presque retrouver ces deux poèmes, moins l'ordonnance, à l'aide des citations éparses dans les autres écrivains Grecs et Latins.”—E. Egger—Mémoires de Littérat. ancienne. pp. 72 et 73—4.

Ὀμηρικῶν πρωτοτύπων ἐσχεδιάσθησαν, καὶ κατ' ἐκείνα συνετάχθησαν, αὐτὰ τε μαρτυροῦσι πρὸς ἐκείνα παραβαλλόμενα, καὶ ὁμόφωνος ὁμολογεῖ ἡ τῶν φιλολόγων χορεία· ἐν πολλοῖς δὲ τοσαύτη ἐστὶν ἡ ἀπομίμησις ἐκείνων, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ἐάν τις ἀποσπάσῃ ἐξ αὐτῶν, εἴ τι Ὀμηρικόν, τὸ ὑπολειπόμενον οὐδὲ σκελετὸν ἀποτελέσει ποιήματος. Περὶ τούτου συντομώτατα, ἀλλὰ καὶ ἐμφαντικώτατα εἶπεν ὁ Γάλλος Σατωβριάνδος· “Homère a donné Virgile “à l'antique Italie, et le Tasse à la nouvelle, le Camoëns au “Portugal, Ercila à l'Espagne, Milton à l'Angleterre, Voltaire à “la France, Klopstock à l'Allemagne: il n'a pas besoin de mes “éloges.”¹ Ὁ δὲ διάσημος τοῦ Ὀμήρου μεταφραστῆς, ὁ Ἄγγλος Pope, περὶ τῶν νεωτέρων ἐπικῶν ποιητῶν τῶν ἀπομιμηθέντων τὸν Ὀμηρον λόγον ποιούμενος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἑαυτοῦ μεταφράσεως, λέγει, ὅτι οὐ μόνον τῶν ποιημάτων ἐκείνου τὸ σχέδιον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐπεισόδιον, πᾶν μέρος ἱστορικόν, πιστῶς ἀπεμμήθησαν· καὶ τὸ λεγόμενον πιστοῦται ὁ πολυμαθὴς Ὀμηριστῆς διὰ τῶν ἐξῆς παραδειγμάτων· “If he has given a regular catalogue of “an army, they all draw up their forces in the same order.² If he “has funeral games for Patroclus, Virgil has the same for Anchises, “and Statius (rather than omit them) destroys the unity of his “action for those of Archemorus. If Ulysses visit the shades, the “Æneas of Virgil and Scipio of Silius are sent after him. If he “be detained from his return by the allurements of Calypso, so is “Æneas by Dido, and Rinaldo by Armida. If Achilles be absent “from the army on the score of a quarrel through half the poem, “Rinaldo must absent himself just as long on the like account. If “he gives his hero a suit of celestial armour, Virgil and Tasso make “the same present to theirs. Virgil has not only observed this close

¹ Chateaubriand. Essai sur les Révolutions anciennes et modernes. Livre premier. chap. xix. Περὶ δὲ τῆς τῶν ἀρχαίων ἐκ τοῦ Ὀμήρου παιδείσεως λέγει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ περὶ τῆς Ἀγγλικῆς γραμματολογίας πραγματείᾳ (Shakespeare, ἐν τέλει) “Homère a fécondé l'antiquité; Eschyle, Sophocle, Euripide, Aristophane, Horace, Virgile, sont ses fils.”

² Περὶ τῶν μιμηθέντων τὸν Ὀμηρικὸν κατάλογον τῶν νεῶν ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 85, σημ. 4) εἰρημένα.

“imitation of Homer, but, where he has not led the way, supplied the want from other Greek authors. Thus the story of Sinon and the taking of Troy was copied (says Macrovius) almost word for word from Pisander, as the loves of Dido and Æneas are taken from those of Medea and Jason in Apollonius, and several others in the same manner.”¹

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἐξ Ὁμήρου ἐπιρροὴ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις ποιηταῖς καὶ λογογράφοις. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως φαίνεται μοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοῦ Ὁμήρου οἱ ἐπαινέται ἐκ τοῦ ἀειθαλοῦς ἐκείνου λειμῶνος συλλέγουσι τὰ ἄνθη, δι’ ὧν καταστέφουσιν αὐτόν. Οὕτως ὁ Εὐστάθιος λέγων, ὅτι “ἐξ ὠκεανοῦ ποταμοὶ πάντες, πηγαὶ πᾶσαι, φρέατα πάντα κατὰ τὸν πάλαι λόγον,” αὐτὸν ἀντιγράφει τὸν ποιητὴν λέγοντα,

οὐδὲ βαθυῤῥείταο μέγα σθένος ὠκεανοῖο,
ἐξ οὐπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα,
καὶ πᾶσαι κρήναι καὶ φρέατα μακρὰ νάουσιν.²

πολὺ δὲ πρὸ τοῦ Εὐσταθίου Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς τοῦτ’ αὐτὸ φαίνεται πράττων ἐν τῷ ἐγκωμιάζειν τὸν Ὁμηρον, λέγων “Κορυφὴ μὲν οὖν ἀπάντων καὶ σκοπός, ἐξ οὗ πῶς πάντες ποταμοί, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι κρήναι, δικαίως ἂν Ὁμηρος λέγοιτο πᾶς γὰρ αὐτοῦ τόπος, οὐ τις ἂν ἄφηται, ταῖς τ’ αὐστηραῖς καὶ ταῖς γλαφυραῖς ἀρμονίαις διαπεποικιλται, κ. τ. λ.”³ Ἀλλὰ καὶ ὁ Λογγίνος τοὺς μάλιστα ζηλώσαντας τὸν Ὁμηρον καταριθμῶν, καὶ τούτων πρῶτιστον τὸν Ἡρόδοτον, τὴν αὐτὴν δανείζεται Ὁμηρικὴν φράσιν λέγων “Μόνος Ἡρόδοτος Ὁμηρικώτατος ἐγένετο; Στησίχορος ἐστὶ πρότερον, ὃ τε Ἀρχίλοχος, πάντων δὲ τούτων μάλιστα ὁ Πλάτων, ἀπὸ τοῦ Ὁμηρικοῦ ἐκείνου νάματος εἰς αὐτὸν μυρίας ὄσας παρατροπὰς παροχευευσάμενος, κ. τ. λ.”⁴

¹ Pope’s Preface, § 6.—Ἴδε πλείω περὶ τούτου, εἰ βούλει, ἐν τῇ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Mure (τόμ. Β’, σελ. 242—7).

² Ἰλιάδ. Φ, 195.

³ Ἐν τῷ περὶ συνθ. ὀνομ. § 24, σελ. 187 ἔκδ. Ρεῖσκίου.

⁴ Ἐν τῷ περὶ Ἰψους, κεφ. ΙΓ’, § 3 καὶ 4.—Τούτοις παρατίθει καὶ τὰ Διον. τοῦ Ἀλικ. ἐν τῷ “περὶ τῆς λεκτικῆς δεινότητος τοῦ Δημοσθένους” § μά.

Ἡ τοιαύτη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀπαράμιλλος τελειότης καὶ δύναμις παρήγαγε τὴν εὐλογον ἀπορίαν, τίνες ἄρα περιστάσεις συνέδραμον εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ὁ ποιητὴς οὗτος ἐνιαῖον φαινόμενον ἀνυπερβλήτου τελειότητος; Ταύτην δὲ τὴν ἀπορίαν, ὡς δῆθεν προβαλλομένην, λύων ὁ σοφὸς Ἑλληνιστῆς Blackwell, συνέγραψε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὸ πολύτιμον περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ πόνημα, οὐ πολλάκις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν ἐν τούτῳ δὲ φιλοσοφικώτατα ἐξετάζων τὸν τε χρόνον, καὶ τὰ ἦθη, καὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν θρησκείαν, ἔτι δὲ καὶ τὸν ποιητικὸν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας, ὑφ' ὃν ἐκελάδησεν ἡ Ὀμηρικὴ Μοῦσα, ὀρθότατα συμπεραίνει, ὅτι ὑπὸ τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν ἀπασῶν τούτων τῶν εὐτυχῶν περιστάσεων, ἐν αἷς ἔζη ὁ Ὀμηρος, καὶ ἐν αἷς ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν (πλεονέκτημα τοῦτο οὐχὶ κοινὸν τοῖς μιμηταῖς αὐτοῦ) ἐπόμενον ἦν νὰ κατασταθῇ ὁ ἄριστος τῶν τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ποιητῶν· καὶ ὅτι οὐδόλως ἐστὶ θαυμαστόν, εἰ πάντες οἱ μετ' ἐκείνου ποιηταὶ στερούμενοι τῶν εὐτυχῶν καὶ σπανίων πλεονεκτημάτων, ἐν οἷς ἐκεῖνος ἐποίησε, οὔτε νὰ ὑπερβῶσιν, οὔτε νὰ μιμηθῶσιν ἐντελῶς τὸ καθ' ὃ ἐποίουν πρωτότυπον ἠδυνήθησαν.¹ Τούτων δὲ αὐτῶς ἐχόντων κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν πάσης τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὴν μέχρι νῦν ἀπάντων τῶν σοφῶν γνώμην, οὐδ' ὁ Τζέτζης (ἐν Χιλ. ΙΓ', στ. 677) εἶπεν ὑπερβολὴν τινα, ὀνομάσας ἐν τῷ ποιητικῷ αὐτοῦ οἴστρω τὸν ποιητὴν

τὸν Ἑλικῶνα τὸν σοφόν, μᾶλλον αὐτὰς τὰς Μούσας,
αὐτὸν αὐτὸν Ἀπόλλωνα, τὸν μουσηγέτην πλέον,
τὸν ὑπὲρ πάντας ἅπαντα, τὸν Ὀμηρον τὸν μέγαν.

Περὶ μὲν οὖν Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τῶν τε γνησίων καὶ τῶν ψευδεπιγράφων νομιζομένων, τοσαῦτα, ὅσα καὶ ὅποια, κατὰ γε τὴν ἐμὴν γνώμην, Ἑλλήνων παῖδες, τὸν θεῖον τοῦτον ποιητὴν μελετῶντες, ὀφείλουσι γινώσκειν. Νῦν δὲ προβαίνοντες εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τῶν περὶ τούτων πάσαι καὶ νῦν διαδοθεισῶν ποικίλων δοξῶν, πρέπον νομίζομεν πρὸς ἀκριβεστέραν τοῦ πράγματος κατανόησιν νὰ διορίσωμεν τὴν τῶν ποιημάτων τούτων δημοσίευσιν εἰς τέσσαρας περιόδους, τάσδε·

¹ Blackwell's—An Inquiry into the Life and Writings of Homer (ἐν τέλει).

Α'.—'Απὸ Ὀμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου.

Β'.—'Απὸ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου μέχρι τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν.

Γ'.—'Απὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέχρι τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας.

Δ'.—'Απὸ τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι νῦν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΣΤ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων καταφαίνεται, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀπάντων, μάλιστα δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους, βεβαιοῦται, οὔτε ὁ Ὀμηρος ὑπῆρξε πρῶτος ἐν Ἑλλησι ποιητής, οὔτε τὰ ποιήματα αὐτοῦ πρῶτιστα καὶ ἀρχαιότατα· ἀλλὰ προὔπηρξαν αὐτοῦ αἰοιοὶ καὶ ποιηταί, τοὺς μὲν θεοὺς τιμῶντες ἐν ὕμνοις, τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων ἔργα ποῦ μὲν ἐξυμνοῦντες, ποῦ δὲ καὶ ψέγοντες· τὰ δὲ ποιήματα ἐκείνα πάντως ἐγνώρισεν ὁ Ὀμηρος, καὶ ἐν ἐκείνοις διδαχθεὶς ἀνέπτυξε τὴν φυσικὴν αὐτοῦ καὶ ὑπερθαύμαστον περὶ τὴν ποίησιν δεξιότητα. Ἀπολομένων δὲ τῶν ποιημάτων ἐκείνων, πρῶτιστα πάντων καὶ ἀρχαιότατα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας προΐοντα εἰσὶ καὶ λέγονται τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ὧν ιστορήσομεν ἐφεξῆς τὰς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦδε γενομένας δημοσιεύσεις, καὶ τὰς περὶ αὐτῶν δόξας ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων φιλοσόφων καὶ κριτικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Πρώτη δημοσίευσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.

(ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου.)

- 1) Ὀμηρος.—2) Ὀμηρίδαι ἢ ῥαψῳδοί.—3) Δυκούργος.—4) Σόλωνος διάταξις “ἐξ ὑποβολῆς ῥαψῳδεῖν.”—5) Συμπέρασμα.

Ὁ μὲν Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Σουΐδας καὶ οἱ ἀνώνυμοι τοῦ Ὀμήρου βιογράφοι ιστοροῦσιν, ὅτι τυφλὸς ὢν ὁ ποιητὴς περιήρχετο τὰς πόλεις, καὶ ᾄδων τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐπορίζετο τὸν βίον.¹ τῶν δὲ ἀρχαίων καὶ δοκίμων περὶ μὲν τῆς τυφλώσεως τοῦ ποιητοῦ οὐδεὶς λέγει· ὅτι δὲ περιῶν ἐρραψῳδεῖ πρὸς πορισμὸν βίου, λέγει ὁ Πλάτων· “Ὀμηρον δ’ ἄρα οἱ ἐπ’ ἐκείνου, εἶπερ “οἶός τε ἦν πρὸς ἀρετὴν ὀνησαι ἀνθρώπους, ἢ Ἡσίοδον, ῥαψῳδεῖν ἂν περιῶντας εἶων, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἂν αὐτῶν ἀντείχοντο ἢ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἠνάγκαζον παρὰ σφίσιν οἴκοι εἶναι, ἢ, εἰ μὴ ἔπειθον, αὐτοὶ ἂν ἐπαιδαγῶγον ὅπη ἦεσαν, ἕως ἰκανῶς παιδείας μεταλάβοιεν;”² Κατὰ δὲ ταῦτα πρῶτος τῶν ἰδίων ποιημάτων δημοσιευτὴς αὐτὸς ἐγένετο ὁ Ὀμηρος.

Μετ’ ἐκείνον δὲ ἄνδρες τοῦτο ἐπαγγελλόμενοι, τοῦτ’ ἔστι τὸ ᾄδειν ἐν πανηγύρεσι καὶ γάμοις καὶ ἄλλοις τοιούτοις συλλόγοις ἀνάλογα ᾄσματα, περιῶντες κατὰ πόλεις, ἐν ἰδίᾳ τινὶ στολῇ κεκοσμημένοι, καὶ χρυσῶ στεφάνῳ ἔστεμμένοι, ἦδον τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκλήθησαν Ὀμηρίδαι καὶ Ὀμηρισταὶ καὶ ῥαβδῳδοὶ καὶ ῥαψῳδοὶ καὶ στιχῳδοί, ἔτι δὲ καὶ εἰρηῳδοί. Τὰ μὲν οὖν δύο πρῶτα ὀνόματα ἀπεδίδοντο αὐτοῖς, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἦδον, ἀλλὰ καὶ ἠρμήνευον τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ὡς πάλιν λέγει ὁ Πλάτων, ποῦ μὲν Ὀμηρίδας, ποῦ δὲ ῥαψῳδοὺς ὀνομάζων αὐτούς. “Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό ποτε ῥαψῳδός, εἰ μὴ συνείη τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τὸν

¹ Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 23) εἰρημένα.

² Περὶ πολιτειῶν, βιβλ. Γ', σελ. 600.

“ γὰρ ῥαψφδὸν ἐρμηνέα δεῖ τοῦ ποιητοῦ τῆς διανοίας γίνεσθαι τοῖς ἀκούουσι· τοῦτο δὲ καλῶς ποιεῖν μὴ γινώσκοντα ὅτι λέγει ὁ ποιητής, ἀδύνατον.”¹ Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Τίμαιος ἐν τῷ Πλατωνικῷ Λεξικῷ λέγει “ Ὀμηρίδαι, οἱ τὰ Ὀμήρου ὑποκρινόμενοι”· ἐκ δὲ Τιμαίου καὶ τὰ ἐν τῷ Φωτίου Λεξικῷ. “ Ἄλλοι ἐθεώρησαν τὸ ὄνομα Ὀμηρίδαι ὡς πατρωνυμικόν, τὸ μὲν πρῶτον δοθὲν τοῖς ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου γένους καταγομένοις, καὶ τὰ ποιήματα ἐκείνου ἐκ διαδοχῆς ἄδουσιν, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ῥαψφδοῖς.”² Ῥαβδδοῖ δὲ

¹ Ἐν Ἴωνι, σελ. 530· αὐτόθι δὲ (σελ. 541) λέγει καὶ περὶ τοῦ χρυσοῦ στεφάνου, δι’ ἔφερον οἱ ῥαψφδοῖ· “ Ἡ ῥαψφδοῦ μὲν δοκεῖ σοι χρυσοῦ στεφάνῳ ἐστεφανωμένου πολλή χρεία εἶναι τοῖς Ἑλλησι, στρατηγοῦ δὲ οὐδεμία;” Παράβαλε τοῦ αὐτοῦ περὶ Πολιτ. βιβλ. Γ, σελ. 599 καὶ Φαῖδρον, σελ. 252.—Ὁ δὲ Σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρακὸς λέγει περὶ τούτου· “ Ἐπιστητέον δέ, ὅτι, εἰ μὲν ἀπὸ τῆς Ἰλιάδος οἱ Ὀμηρίδαι (προσθετέον ἴσ. τὴν λέξιν “ ἦδον”), φοινικοῦν ἐφόρου στεφάνου, τὸ περὶ ἐκχύσεως αἱμάτων (γραπτέον ἴσ. “ διὰ τὸ περὶ ἐκχ. αἱμ.”) λέγειν αὐτοὺς τὴν ὑπόθεσιν· εἰ δὲ ἀπὸ τῆς Ὀδυσσεΐας, κυάνεον, διὰ τὸ τοιοῦτον εἶναι τὸ θαλάττης χρῶμα.” Ἴδε Βιλλοισῶνος Ἀνέκδ. Ἑλλην. τόμ. Β’, σελ. 186, σημ. 1.—Ἄλλ’ ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι (σελ. 6) λέγει, ὅτι τοιοῦτον ἦν τὸ χρῶμα, οὐ τοῦ στεφάνου, ἀλλὰ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ῥαψφδῶν· “ Εἰ δὲ καὶ τὴν Ὀμηρικὴν ποίησιν οἱ ὑστερον ὑπεκρίνοντο δραματικώτερον, τὴν μὲν Ὀδύσειαν ἐν ἰλουργοῖς ἐστήμασι, τὴν δὲ Ἰλιάδα ἐν ἐρυθροβαφέσιν, ἐκεῖνο μὲν κατὰ τοὺς παλαιοὺς διὰ τὴν ἐν θαλάσῃ πλάνην τοῦ Ὀδυσσεῶς, τοῦτο δὲ διὰ τοὺς ἐν Τροίᾳ φόνους καὶ τὰ ἐντεῦθεν αἵματα, ἀλλὰ τοῦτο μὲν σύμβαμα καὶ καινότερον ἐπινόημα τῶν ἐσύστερον.”

² Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου (Νεμ. Β’ ἐν ἀρχῇ) λέγει· “ Ὀμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον τοὺς ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου γένους, οἱ καὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἐκ διαδοχῆς ἦδον· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ ῥαψφδοῖ οὐκέτι τὸ γένος εἰς Ὀμηρον ἀνάγοντες, κ. τ. λ.” Ὁ δὲ Ἀθήναιος (ΙΔ’, σελ. 620) λέγει· “ Ὅτι δ’ ἐκαλοῦντο οἱ ῥαψφδοῖ καὶ Ὀμηρισταί, Ἀριστοκλῆς εἴρηκεν ἐν τῷ περὶ χορῶν.” Ἴδε περὶ τούτου καὶ Ἀρποκρατίωνα ἐν λ. Ὀμηρίδαι. Ὁ δὲ Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς Ἰσοκράτην σημειώσεσι (σελ. 336—7) τὰ τοῦ Ἀρποκρατίωνος παρατιθέμενος ἐπιλέγει· “ Ὀμηρίδαι οὐκ ἂν ἄλλοι εἴεν ἢ οἱ ῥαψφδοῖ, τούτεστιν οἱ τὰ Ὀμήρου ἄδοντες, οὕτω κληθέντες ἀπὸ τοῦ συρράπτειν τὰ τοῦ ποιητοῦ ἔπη, ἄλλοθεν ἄλλα παραλαμβάνοντες”· πλείω δὲ περὶ Ὀμηριδῶν ἔγραψεν ὁ αἰοιδιμος ἀνὴρ ἐν τῷ Γ’ τόμῳ τῶν Ἀτάκτων (σελ. 37—44), ἄπερ ἴδε. Παράδοξα δὲ τὰ ὑπὸ Μοντβελίου περὶ Ὀμηριδῶν λεγόμενα (Histoire des poésies Homériques, p. 50—2)· ὅτι δηλαδὴ τὸ μὲν ὄνομα Ὀμηρίδαι παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος ὀμῆρειν (ὀμοῦ ἐρέω), ἐπειδὴ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνέφαλλον τὰ ἀρχαῖα ποιήματα, ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος Ὀμηρίδαι ἐπενοήθη ἔπειτα ὁ οὐδέποτε ὑπάρξας Ὀμηρος, ὡς ἀρχηγέτης δῆθεν τῶν Ὀμηριδῶν, καὶ ποιητῆς τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ποιημάτων. Οὕτως ἄρα καὶ ἐκ τοῦ πατρωνυμικοῦ Ἡρακλείδης ἐννοητέον τὸν οὐποτε ὑπάρξαντα Ἡρακλέα, καὶ ἐκ τοῦ Εὐμολπίδης τὸν Εὐμολπον, καὶ τὰλλα τὰ τοιαῦτα· παρακτέον δὲ καὶ τὰ πατρωνυμικὰ ὀνόματα οὐκ ἐξ ὀνομάτων πατέρων καὶ προγόνων ἐνδόξων, ὡς οἱ γραμματικοὶ

Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡ. ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ. 189

ἐκαλοῦντο, διότι δαφνίνην φέροντες ράβδον, ὡς ἱερᾶς οὔσης τῆς δάφνης τῷ Ἀπόλλωνι, ἦδον τὰ ποιήματα· ἐντεῦθεν τὸ τοῦ Καλλιμάχου

καὶ τὸν ἐπὶ ράβδῳ μῦθον ὑφαινόμενον
ἤνεκὲς ἀείδω δεδεγμένους.¹

διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐπεκαλοῦντο καὶ Στιχφοδοί, ὅτι αἱ ράβδοι, ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου καὶ ὁ Εὐστάθιος, ἐλέγοντο ὑπὸ τινων καὶ στίχοι. Τὸ δὲ ὄνομα Ῥαψφοδοί, κατ' ἄλλους μὲν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ράβδφοδοί, κατὰ δὲ Πίνδαρον ἐκ τοῦ ράπτω καὶ φῶδῃ, ὅτι "εἰρμῶ τινι καὶ ραφῇ παραπλήσιον ἐποιοῦν, εἰς ἐν τὴν Ὀμήρου ποιήσιν συρράπτουτες, σποράδην καὶ κατὰ μέρος διηρημένην." Ταῦτα λέγει ὁ Πινδάρου σχολιαστὴς, ἐρμηνεύων τὸ τοῦ λυρικοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ Β' εἶδους τῶν Νεμέων·

ᾄθεν περ καὶ Ὀμηρίδαι,
ραπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' αἰοδοί,
ἄρχονται Διὸς ἐκ προοιμίου.²

κανονίζουσιν, ἀλλ' ἐκ ῥημάτων· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, πάντας μεταβλητέον καὶ τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τινων παραδοξολόγων κριτικῶν, ὅτι οὐδέποτε ἐγένετο Ὀμηρος. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μεταβληθήσεται, ἐκ παίδων γονεῖς τίκτουσα, οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ γραμματικὴ παραδεχθήσεται ὀνόματα πατρωνυμικὰ ἐκ ῥημάτων παραγόμενα, καὶ παραδόξως ἔπειτα τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα παράγοντα, ἵνα οὕτω παραχθῇ ἐκ μὲν τοῦ ὀμηρεῖν τὸ Ὀμηρίδης, ἐκ δὲ τοῦ Ὀμηρίδης τὸ Ὀμηρος. Εἰρήσθω δὲ λογικώτερον, ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα Ὀμηρίδαι μαρτυρεῖ τρανώτατα τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς Ὀμήρου, ἐξ οὗ οἱ Ὀμηρίδαι καὶ οἱ Ὀμηρισταί.

¹ Ἴδε τὴν σχολ. τοῦ Πινδάρου (ἐνθ. ἀνωτ.) καὶ τὸν Διονυσίου τοῦ Θρακὸς ἐν τοῖς Βιλλοισῶνος Ἑλ. Ἀνεκδ. (ἐνθ. ἀν) λέγοντα "Κατεῖχον δὲ καὶ κλάδους δαφνῶν οἱ Ὀμηρίδαι ἐν ταῖς χερσίν, ἢ διὰ τὸ ἀειθαλὲς τοῦ φυτοῦ, καὶ τὸ ἀειθαλὲς τῆς Ὀμήρου ποιήσεως, ἢ ὅτι μαντικὴ ἡ δάφνη· οἱ γὰρ μαντευόμενοι ἐδαφνηφόρον." Τὰ αὐτὰ σχόλια εὐρηγται καὶ ἐν τοῖς Βεκκέρου Ἑλλην. Ἀνεκδ. ἐνθα ἴδε σελ. 765—9. Ἴδε καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι σελ. 6.

² Ἀλλαχοῦ ὅμως ὁ Πίνδαρος (Ἰσθμ. Δ', 65, ἐνθα ἴδε τὸν σχολ.) φαίνεται παραδεχόμενος τὴν ἄλλην τοῦ ὀνόματος σύνθεσιν, ἐκ τοῦ ράβδος καὶ φῶδῃ· διότι λέγει περὶ τοῦ Αἴαντος·

ἀλλ' Ὀμηρὸς τοι τετίμακεν δι' ἀνθρώπων, ὅς αὐτοῦ
πᾶσαν ὀρθώσας ἀρετὰν κατὰ ράβδον ἔφρασεν
θεσπεσίῳ ἐπέων λοιποῖς ἀθύρειν.

λέγει δέ που καὶ ὁ Ἡσίοδος·

ἐν Δήλῳ τότε πρώτου ἐγὼ καὶ Ὀμηρος αἰδοί
μέλπομεν, ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες αἰοιδῆν,
Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορον, ὃν τέκε Λητώ.¹

καὶ τέλος πάντων Ἀρνηδοὶ ἐπεκλήθησαν, διότι οἱ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἔπαθλον.² Ἀλλὰ τῶν ὀνομάτων τούτων μόνον ἐπεκράτησε τὸ ῥαψφοδί· καὶ διὰ τοῦτο ῥαψφοδίαί κοινῶς ἐπεγράφησαν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν τοῦ Ὀμήρου διορθωτῶν τὰ εἰκοσιτέσσαρα μέρη, εἰς ἃ διείλον ἐκείνοι ἐκάτερον τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τοῦτο ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν φέρουσι τὸ ὄνομα.

Οὗτοι λοιπὸν οἱ ῥαψφοδοί, βίου ποιούμενοι πορισμὸν τὸ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἄδειν καὶ ἐρμηνεύειν, περιήρχοντο τὰς πόλεις ἄδοντες καὶ ἐρμηνεύοντες αὐτά· καὶ λόγος ἦν αὐτῶν πολὺς, θαυματούμενων πανταχοῦ τῶν ποιημάτων, ἅπερ ἐκείνοι ἦδον οὐ πάντα, οὐδὲ καθεξῆς, ἀλλ' ἄλλος ἄλλο μέρος, ὅπερ ἐνομίζετο πρόσφορον εἰς τὴν προκειμένην πανήγυριν, τὸν γάμον, ἢ τὸ συμπόσιον.³ Ἐπὶ τοσοῦτο δὲ τὸ ἔργον αὐτῶν ἐτιμᾶτο, ὥστε Κλεισθένης ὁ

¹ Ἴδε Ἡσίοδου ἀποσπᾶσμ. (σελ. 303, τῆς Γοιτλιγγίου ἐκδόσεως. Gothe, 1843). τὸ δὲ Ἡσίοδου τοῦτο ἀπόσπασμα διεσώθη παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Πινδάρου (ἐνθ. ἀν.), ἐξ οὗ καὶ Εὐστάθιος τοῦτο παρατίθεται (ἐνθ. ἀν.)

² Πινδ. σχολ. καὶ Εὐστάθιος (ἐνθ. ἀν.) Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως καὶ ἐξῆς, οἱ τὰ Ὀμήρου ῥαψφοδοῦντες ἐπεκαλοῦντο καὶ ὑποκριταί, ὅτι ἐῤῥαψφῶδουν ἐν τοῖς θεάτροις, ὡς λέγεται παρ' Ἀθηναίῳ (ἐνθ. ἀν.)· "Τοὺς δὲ νῦν Ὀμηριστὰς ὀνομαζομένους πρώτος εἰς τὰ θέατρα παρήγαγε Δημήτριος ὁ Φαληρεύς." "Ὅθεν παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ οἱ εἰς τὴν πανήγυριν τῶν Ὀλυμπίων ἀποσταλέντες ὑπὸ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, ὅπως ἐπιδείξωσι τὰ ἄθλια τοῦ τυράννου ἐκείνου ποιήματα, ποῦ μὲν καλοῦνται ῥαψφοδοί (βιβλ. ΙΔ', § 109), ποῦ δὲ ὑποκριταί (βιβλ. ΙΕ', § 7). Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ παρ' Ἡσυχίῳ λέγεται, "ῥαψφοδοί, ὑποκριταί ἐπῶν."—Περὶ ῥαψφῶδων ἐπραγματεύσαντο καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ὅσοι περὶ τῶν Ὀμήρου ποιημάτων γεγράφασιν, ἐρμηνεύοντες τὸ ἔργον αὐτῶν· διὰ μακροτέρων δὲ ὁ πολὺς Nitzsch ἐν τῷ De Hist. Homeri. . . . Meletemata. Fasc. poster., p. 107, μέχρι τέλους· πρὸ τούτου δὲ καὶ ὁ Kreuserus ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ἐκδοθείσῃ τὸ 1833.

³ Ὁ Σχολ. Διονυσίου τοῦ Θρακὸς (ἐνθ. ἀνωτ.) λέγει περὶ τούτου· "Οἱ γὰρ μεθ' Ὀμηρον, ὡς εἴρηται, περιερχόμενοι καὶ ἄδοντες τὰ αὐτοῦ, οὐκ ἐφεξῆς, ὡς νῦν κείνται οἱ στίχοι, οὕτως ἔλεγον ἀκολούθως ἐπιδεικνύμενοι, ἀλλ' ἐντεῦθεν καὶ κείθεν . . . καὶ οὕτω συνάγοντες τοὺς διεστώτας στίχους εἰς ἓν, τοὺς ἀρμόζοντας τῷ πράγματι, λόγου χάριν εἰς

Σικυῶνος τύραννος, πάππος τοῦ Ἀθηναίου Κλεισθένης, τοῦ καταλύσαντος τὴν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρχήν, πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἀργεῖους, ἔπαυσε τοὺς ἐν Σικυῶνι ἀγῶνας τῶν ῥαψωδῶν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, διότι ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν ἐξυμνεῖτο πολὺ τὸ Ἄργος καὶ οἱ Ἀργεῖοι.¹ Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ πρῶτοι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπαγγειλάμενοι κατῴκουν ἐν Χίῳ, ἔνθα συνέστησαν εἰδὸς τι Σχολῆς Ὀμηρικῆς, ἐξ ἧς ἡ τέχνη αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα διεδόθησαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.² ὅθεν καὶ ὑπέλαβόν τινες, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἦν Χίος. Ἐν τούτοις δὲ τοῖς ῥαψωδοῖς, ὧν ὀλίγιστα διεσώθησαν ὀνόματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ταῦτα μεταγενεστέρων τινῶν,³ περιφημότητος ἐγένετο Κύναιθος ὁ Χίος, κατὰ μὲν τὸν σχολιαστὴν τοῦ Πινδάρου καὶ τοὺς ἐκείνῳ ἐπομένους, εἰς τοὺς νεωτέρους ἀνήκων ῥαψωδοῦς, ὡς ἀκμάσας ἐν τῇ 69ῳ Ὀλυμπιάδι (500 π. Χρ.), κατὰ δὲ Κοραῆν, ἡμαρτημένην ἐλέγχοντα τὴν τοιαύτην χρονολογίαν, εἰς τοὺς ἀρχαιότερους.⁴ Κατηγοροῦσι δὲ τοῦ Κυναιθου, ὅτι πολλοὺς ἰδίους στίχους παρενέβαλε τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν, οὓς οἱ μετέ-

γάμους, εἰς ἄρχοντας, εἰς γενεθλίους, ἢ ἄλλο τι προσκείμενον, οὕτως ἐπεδείκνυντο,"— Σημειωτέον δέ, ὅτι οὐ μόνον τὰ Ὀμήρου, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἡσιόδου καὶ Ἀρχιλόχου καὶ ἄλλων ποιήματα ἦδον οἱ ῥαψωδοῖ, ὡς δῆλον ἐκ Πλάτωνος, λέγοντος ἐν τῷ περὶ Νόμων (σελ. 58): "Ῥαψωδῶν δέ, καλῶς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ἢ τι τῶν Ἡσιοδελίων διατιθέντα, τάχ' ἂν ἡμεῖς οἱ γέροντες ἠδιστα ἀκούσαντες νικᾶν ἂν φαίμεν πάμπολυ." Ὁ δὲ Ἀθήναιος (ἐνθ. ἀν) λέγει: "Χαμαιλέων δ' ἐν τῷ περὶ Στησιχόρου καὶ μελωδηθῆναί φησιν, οὐ μόνον τὰ Ὀμήρου, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἡσιόδου καὶ Ἀρχιλόχου, ἔτι δὲ Μιμνέρμου καὶ Φωκυλίδου κ. τ. λ."

¹ "Κλεισθένης γὰρ Ἀργεῖοισι πολεμήσας, τοῦτο μὲν ῥαψωδοῦς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι τῶν Ὀμηρείων ἐπέων ἕνεκα, ὅτι Ἀργεῖοί τε καὶ Ἄργος τὰ πολλὰ πάντα ὑμνεῖσθαι τοῦτο δὲ κ. τ. λ." Ἡροδ. Ε', § 67, ἐνθα ἴδε τὰ ὑπὸ Βαίχρου σημειωθέντα. Ἐπιθι δὲ καὶ Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 373—5) καὶ σημειωτέον, ὅτι πρῶτον παρ' Ἡροδότῳ, καὶ μόνον ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ, εὔρηται τὸ ὄνομα ῥαψωδοῦς.

² Ἴδε Κοραῆ Ἀτακτα, τόμ. Γ', σελ. 243.

³ Τοιοῦτοι μνημονεῦνται Μητρόδωρος ὁ Δαμψακηνός, Στησίμβροτος ὁ Θάσιος, καὶ Γλακῶν ὁ Ταρσεύς. Τινὲς δὲ καταριθμοῦσιν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις Ὀμηρίδαις καὶ Κρέωφυλον τὸν Σάμιον, ὃν ἄλλοι μὲν νομίζουσι μαθητὴν, ἄλλοι δὲ διδάσκαλον τοῦ Ὀμήρου, καὶ ἄλλοι γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ, ἢ ἀπλῶς φίλον. Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 68) εἰρημένα, καὶ Κοραῆ Ἀτακτα (τόμ. Γ', σελ. 43).

⁴ Ὁ μὲν Σχολ. τοῦ Πινδάρου (ἐνθ. ἀν.) λέγει: "Οὗτος οὖν ὁ Κύναιθος πρῶτος ἐν Συρακούσαις ἐῤῥαψώδησε τὰ Ὀμήρου ἔπη κατὰ τὴν 69ῳ Ὀλυμπιάδα, ὡς Ἰππόστρατός φησιν." Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Κλίντων (ἐνθ. ἀν.) τίθησι τὸν Κύναιθον ἐν τῇ 69ῳ Ὀλυμ-

πειτα ὡς ἄλλοτρίους ἐξωβέλιζον.¹ Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ τῆς ῥαψωδικῆς ταύτης τέχνης κοινοτέρας γινομένης, ἀπέβαλον οἱ ῥαψωδοὶ τὴν πρώτην ἐκείνην φήμην ὅθεν ὁ μὲν Πλάτων πολλαχοῦ τῶν διαλόγων αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ἐν Ἰωνί, κατειρωνεύεται τῶν συγχρόνων αὐτῷ ῥαψωδῶν, καὶ διασύρει αὐτούς, ὁ δὲ Ξενοφῶν ἀποκαλεῖ τούτους πάνυ ἡλιθίους.²

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ πρώτη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διάδοσις, τεμαχιζομένων, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν, σποράδην δὲ καὶ ἀτάκτως ἀδομένον ἐν πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις, ἄχρις οὗ ὁ Σόλων ἠνάγκασε διὰ νόμου τοὺς ῥαψωδοὺς ἐξ ὑποβολῆς τὰ Ὀμήρου ῥαψωδεῖν· οἶον, ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον· καὶ οὕτως ἐρῥαψωδοῦντο ἕκτοτε τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ὑπὸ πολλῶν μὲν ῥαψωδῶν, ἀλλὰ τακτικῶς διαδεχομένων ἀλλήλους ἐν τῷ ῥαψωδεῖν, ὥστε νὰ προβαίῃ συνεχῆς ἡ διήγησις τῆς ἐπικῆς πράξεως, ὅπως ἐξ ἀρχῆς συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ.³

πιάδι, καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Ἀσώπιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. 6). Ἄλλ' ὁ Κοραῆς (ἐνθ. ἀν.) δὺςχυρίζεται, ὅτι τὸ τοῦ Σχολ. τοῦ Πινδάρου ἡμάρτηται προφανῶς, ὡς καὶ ὁ Φαβρίκιος παρατηρεῖ, καὶ τὸν Κύναιθον νομίζει ἓνα τῶν ἀρχαιοτέρων Ὀμηριδῶν.

¹ Ἴδε τὸν Σχολ. τοῦ Πινδάρου (ἐνθ. ἀν.) καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 6). Τῷ Κυναιθῷ τούτῳ ἀπεδίδετο ὑπὸ τινῶν ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 57) ἐλέγομεν.

² Ἐν μὲν Ἀπομνημονεύμασι (Δ', β', 10) εἰσάγει τὸν Εὐθύδημον λέγοντα "τοὺς γάρ τοι ῥαψωδοὺς οἶδα τὰ μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάνυ ἡλιθίους ὄντας" ἐν δὲ Συμποσίῳ (Γ', 5) εἰσάγει τὸν Ἀντισθένη λέγοντα πρὸς τὸν Νικήρατον "Οἶσθα οὖν ἔθνος τι ἡλιθιώτερον ῥαψωδῶν;"

³ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν βίῳ Σόλωνος λέγει περὶ τούτου "Τὰ τε Ὀμήρου ἐξ ὑποβολῆς γέγραφε ῥαψωδεῖσθαι, οἷον ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον· μᾶλλον οὖν Σόλων Ὀμηρον ἐφώτισεν ἢ Πεισίστρατος, ὡς φησι Διευχίδας ἐν πέμπτῳ Μεγαρικῶν." Ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ Διογένηος τούτου μάχεται προφανῶς τὸ ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Ἰππάρχῳ (σελ. 218) εἰρημένον ὅτι πρῶτος ὁ Πεισιστρατιδῆς Ἰππαρχος ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν ταυτηνὴ τὰ Ὀμήρου ἔπη, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψωδοὺς Παναθηναίους ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διέναι, ὥσπερ νῦν ἔτι οἶδε ποιοῦσιν." Καὶ τὸν μὲν διάλογον τούτου τοῦ Πλάτωνος ψευδεπίγραφον νομίζουσιν οἱ κριτικοί, εἰς Σίμωνα τὸν Σωκρατικὸν ἀναφέροντες αὐτόν (Ἴδε Stalbaum προλεγόμ. εἰς Ἰππαρχον, καὶ Αἰδίου Ποικ. Ἰστ. Η', 2). Ἀλλά, καὶ τούτου τεθέντος, πάντως ἀρχαιότερος τοῦ Διευχίδου ἐστίν

Ἄλλὰ πόθεν ἀπέκοπτον οἱ ῥαψωδοὶ τὰ τεμάχια ἐκεῖνα; Τίς εἶχε τὸ ὄλον σῶμα, ὅπερ ἐκείνοι ἐτεμάχιζον; Λέγεται περὶ τούτου, ὅτι πρὸ μὲν Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίων νομοθέτου τεμάχια μόνα τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐγινώσκοντο καὶ ἤδοντο ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι· ὁ δὲ Λυκούργος, ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ περιηγούμενος, εὔρεν ἐκεῖ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, παρὰ τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Κρεωφύλου διατηρούμενα, καὶ προθύμως ταῦτα γραψάμενος μετεκόμισε πρῶτος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοῦτο πρῶτος Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, διακούσας μὲν τοῦ Πλάτωνος ἐν μεираκιώδει ἡλικία, κυρίως δὲ μαθητὴς γενόμενος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἱστορεῖ ἐν τῷ περὶ Πολιτειῶν αὐτοῦ συγγράμματι, οὗ σμικρότατα διεσώθησαν ἡμῖν τεμάχια, ἐν οἷς λέγεται περὶ Λυκούργου· "Καὶ τὴν Ὀμήρου ποιήσιν παρὰ τῶν ἀπογόνων "Κρεωφύλου λαβὼν, πρῶτος διεκόμισεν εἰς Πελοπόννησον."¹ Δεύτερος δὲ ἱστόρησε τὸ περὶ Λυκούργου τοῦτο, ἐκ τοῦ Ἡρακλείδου παραλαβὼν, ὁ Πλούταρχος λέγων· "Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐντυχὼν πρῶτον, "ὡς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐγγόνοις τοῦ Κρεωφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδὼν "ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ "παιδευτικόν, οὐκ ἐλάττους ἄξιον σπουδῆς, ἀναμειγμένον, ἐγράψατο "προθύμως, καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν. Ἦν γάρ τις ἤδη δόξα "τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν· ἐκέκτηντο δ' οὐ πολλοὶ μέρη τινὰ "σποράδην, τῆς ποιήσεως ὡς ἔτυχε διαφερομένης· γνώριμον δὲ αὐτὴν, καὶ

ὁ Πλατωνικὸς διάλογος· διότι ἀκριβῶς μὲν οὐκ ὀρίζεται ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς τοῦ Διευχίδου, φανερὸν ὅμως ὅτι οὐκ ἀπέειχε πολὺ τοῦ Διογένους καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (180—200 μ. Χρ.), οἱ πρῶτοι μνημονεύουσιν αὐτοῦ· μετ' ἐκείνους δὲ ὁ τε Ἀρποκρατίων (ἐν λ. Ἀγυιάς) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (ἐν λ. Σκίρφαι).—Περὶ δὲ τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τοῦ παρὰ Διογένει ἐξ ὑποβολῆς, καὶ τοῦ παρὰ Πλάτωνι ἐξ ὑπολήψεως, πολλὴ παρὰ τοῖς νεωτέροις φιλολόγοις ἡ ἀμφισβήτησις, τῶν μὲν ταυτόσημα νοούντων ἀμφότερα, τῶν δὲ διάφορα· διότι τὸ μὲν τοῦ Πλάτωνος ἐξ ὑπολήψεως ἐννοοῦσι κατὰ τὴν τοῦ Διογένους ἐρμηνείαν "ὅπου ὁ πρῶτος ἐληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον" τὸ δὲ τοῦ Διογένους ἐξ ὑποβολῆς, ὡς εἰ ἔλεγε "καθ' ὑπαγόρευσιν." Ταύτης τῆς γνώμης ἐστὶν ὁ Ἑρμαννος, ἐπιμόνως μαχόμενος κατὰ τῆς ἐναντίας γνώμης τοῦ Οὐολφίου καὶ Βοικκίου.—Ἴδε περὶ τούτου τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἐκθεσιν, σελ. 115—6.

¹ Ἴδε περὶ Ἡρακλείδου τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλλην. Βιβλιοθήκης ὑπὸ Κοραῆ, σελ. ρσγ—ρξ'. αὐτόθι δὲ καὶ τὰ σωζόμενα τοῦ περὶ Πολιτειῶν συγγράμματος αὐτοῦ ἀποσπάσματα (σελ. 205—218).

“ μάλιστα, πρῶτος ἐποίησε Λυκοῦργος.”¹ Τρίτος εἶπε περὶ τούτου Δίων ὁ Χρυσόστομος· “ Ἐπεὶ τοι καὶ φασιν αὐτὸν ἐπαινέτην Ὀμήρου γενέσθαι, καὶ “ πρῶτον ἀπὸ Κρήτης, ἢ τῆς Ἰωνίας, κομίσει τὴν ποίησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.”² καὶ τέταρτος ὁ Αἰλιανὸς λέγων· “ Τὰ Ὀμήρου ἔπη πρότερον (ἐν ἄλ. γράφεται ἄπ’ ἀπαλαί) διηρημένα ἦδον οἱ παλαιοί. . . . Ὅψὲ δὲ Λυκοῦργος “ ὁ Λακεδαιμόνιος ἀθρόαν πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκόμισε τὴν Ὀμήρου “ ποίησιν· τὸ δὲ ἀγώγιμον τοῦτο ἐξ Ἰωνίας, ἠνίκα ἀπεδήμησεν, ἤγαγεν. “ Ὑστερον δὲ Πεισιστρατος συναγαγὼν ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν.”³ Οὗτοι μόνον ἱστοροῦσι τὸ περὶ Λυκούργου λεγόμενον, ὅτι πρῶτος ἐκ τῆς Ἰωνίας μετεκόμισεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, τέσσαρες μὲν φαινόμενοι, κυρίως δὲ εἷς μόνος, ὁ κατὰ Πλούταρχον μυθώδης καὶ πλασματίας Ἡρακλείδης, ἐξ οὗ οἱ μετ’ ἐκείνον τρεῖς παρέλαβον τὸ λεγόμενον. Πρὸ δὲ τούτων οὔτε Ἀριστοτέλης, οὔτε Πλάτων, οἱ τοῦ Ἡρακλείδου διδάσκαλοι, οὔτε ὁ Ἡρόδοτος αὐτός, πολλαχοῦ περὶ Λυκούργου λόγον ποιούμενοι, οὐδὲν οὐδαμῶς περὶ τούτου λέγουσιν. Πόθεν ἄρα ἡ τοιαύτη σιωπὴ ἐκείνων περὶ πράγματος οὕτω σπουδαίου, οἷόν ἐστιν ἡ πρώτη ἐν τῇ Ἑλλάδι εἰσαγωγὴ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως, περὶ ἧς ὁ Πλάτων μάλιστα πάντων πλείστον ποιεῖται λόγον ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ; Ἄλλοι μὲν ἴσως ἄλλως περὶ τούτου φρονοῦσιν· ἐμοὶ δ’ ἐξέστω καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν, ὅτι τῆς σιωπῆς ἐκείνων μόνη ἐστὶν αἰτία, ὅτι τὴν Ὀμήρου ποίησιν οὐχ ὁ

¹ Πλούτ. ἐν βίῳ Λυκούργου, § 4.—Εὐκόλως ἐννοήσεται, ὅστις ἂν παραβάλλῃ τὴν τοῦ Πλουτάρχου πρὸς τὴν τοῦ Ἡρακλείδου μαρτυρίαν, ὅτι ἐξ ἐκείνου αὐταῖς σχεδὸν λέξεσι παρέλαβεν ὁ Πλούταρχος τὸ ἱστορούμενον, ἰδίας τινὰς παρενθέμενος δόξας περὶ τῶν Ὀμήρου ποιημάτων. Ἀλλὰ μέχρι τίνος δύναται τις πιστεῦσαι τῷ Ἡρακλείδῃ, κρίνων περὶ αὐτοῦ ἐξ ὅσων ὁ αὐτὸς Πλούταρχος λέγει ἐν βίῳ Καμίλλου (§ 22), ἔνθα ὀνομάζει αὐτὸν μυθώδη καὶ πλασματίαν; “Ὅτι ἐκ καὶ ὑπ’ ἄλλων τοιοῦτος ἐνομίζετο ὁ Ἡρακλείδης, δῆλον ἐκ τῶν παρ’ Ἀθηναίῳ (σελ. 701) λεγομένων περὶ αὐτοῦ, ὅτι “ τὸ ὑπὸ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ λεχθὲν περὶ τοῦ—ἦ παιῶν—! ανερώς πέπλασται.”

² Δίων Χρυσόστ. ἐν τῷ Β΄ περὶ βασιλέα; Λόγῳ (σελ. 87, ἔκδ. Ῥεϊσκίου).

³ Αἰλ. ποικ. ἱστ. ΙΓ΄, 14. Ἐφεξῆς (ἐν κεφ. Ι΄) ἀποδείξομεν, ὅτι τοὺς λόγους τούτους τοῦ Αἰλιανοῦ παρηρημήνευσε πρῶτος ὁ Σκαλίγερος, καὶ μετ’ ἐκείνον πάντες οἱ τὸν ἔνα Ὀμηρον εἰς πολλοὺς διαίρουντες Ὀμήρους, καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς ἐπικληθέντες πολυὸμηροι, ἀντιθέτως δηλαδὴ πρὸς τοὺς ἔνα μόνον ἀποδεχομένους Ὀμηρον, οἱ ἐπεκλήθησαν μονόμηροι.

Λυκούργος, ἀλλ' οἱ ἐκ Χίου, ἢ ἄλλοθεν ποθεν τῆς Ἰωνίας, περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα Ὀμηρίδαι ἐκόμισαν ἀθροῖαι, καὶ οὐκ ἀπὸ μνήμης, ἀλλὰ γεγραμμένῃ, καὶ ἐκ ταύτης ἐρράψωδον, παντοῖα ἕκαστος διαμνημονεύοντες τεμάχια, ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ ταῖς εὐωχίαις, κ. τ. λ.

Ἄλλ' ἀπορήσει τις ἴσως, διὰ τί τὸ ἔργον τοῦτο ἀπεδόθη τῷ Λυκούργῳ ὀνομαστί; Τῆς τοιαύτης ἀπορίας ἡ λύσις ἔγκειται, νομίζω, ἐν αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων τῇ συνηθείᾳ· οἱ πατέρας τῶν διαφόρων ἐφευρέσεων καὶ τῶν μεγάλων τοῦ χρόνου ἔργων ἠγάπων νὰ κατονομάζωσιν, ἀρχαιότατα μὲν θεοὺς, ἔπειτα δὲ καὶ ἄνδρας διακριθέντας ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν τὰ ἔργα ἐπράχθησαν. Ὁ Ἰάσων, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, καὶ τὰ τούτοις ἀποδιδόμενα ἔργα, μαρτυροῦσι τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο Ἑλληνικὸν ἔθος, ὃ καὶ μετὰ τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους παρέμεινε τοῖς ἱστοροῦσιν ἔργα μεγάλα, ὧν ἠγνόουν τὴν ἀρχήν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, γινώσκοντες μὲν οἱ μεταγενέστεροι, πότε καὶ πόθεν ἐκομίσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἀγνοοῦντες δὲ τὸν κομίσαντα, ἀπέδωκαν τὸ ἐνδοξον ἐκείνο ἔργον εἰς τὸν κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν περιηγούμενον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔσσοχον νομοθέτην τῶν Λακεδαιμονίων· ἄλλως τε δέ, καὶ οἱ θέλοντες νὰ ἐγκωμιάσωσι τὸν Λυκούργον, καὶ πανταχοῦ, ὥσπερ εἰκός, περιζητοῦντες ἐπαίνων ἀφορμάς, τί ἄλλο ἠδύναντο νὰ εὕρωσιν ἐγκωμιαστικώτερον, ἢ τὸ νὰ συνδέσωσι τὸ ὄνομα τοῦ νομοθέτου ἐκείνου καὶ θεμελιωτοῦ τῆς Σπαρτιατικῆς δόξης πρὸς τὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας; Σιωπῶσι λοιπὸν περὶ τούτου ὁ τε Ἡρόδοτος καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ πάντες οἱ δόκιμοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, εἰ καὶ μνημονεύουσι τοῦ Λυκούργου καὶ τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ, διότι τὸ ἔργον οὐκ ἦν ἀληθῶς τοῦ Λυκούργου, ἀλλὰ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου· ἐξετελέσθη δὲ πιθανώτατα ὑπὸ τῶν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα διασπαρέντων Ὀμηριδῶν, οἵπερ ἔργον ἔχοντες τὸ ράψωδεῖν τὰ Ὀμήρου ποιήματα, καὶ ἐντεῦθεν ἀποζῆν, εὐλόγως ἐνόμιζον, ὅτι ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ, καλλίστης ἔμελλον ν' ἀξιωθῶσιν ὑποδοχῆς, καὶ πλείστους νὰ εὕρωσι τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀκούωσι τὰ ποιήματα ἐκείνα. Οὐχ ἤττον δὲ πιθανόν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Λυκούργος ἀκούσας αὐτῶν ράψωδούντων ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅπως δ' ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, εἴτε δηλαδὴ ὁ Λυκούργος, εἴτε οἱ ἐπὶ Λυκούργου Ὀμηρίδαι μετεκόμισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, γεγραμμένα πάντως μετεκόμισαν αὐτὰ καὶ οὐχὶ ῥαψωδίας τινάς, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον συμπεραίνουσιν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Ὀμήρου ποίησιν ἀθρόαν, ὡς εἶπεν ὁ Αἰλιανός. Ὅτι δὲ γεγραμμένα καὶ οὐχὶ διαμνημονευόμενα μετεκόμισαν αὐτὰ, πρῶτον μὲν ὁμόφωνος ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης βεβαιοῖ, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ τὸ περὶ Λυκούργου ἱστοροῦντες τέσσαρες συγγραφεῖς διαρρήδην, ὡς εἶδομεν, λέγουσιν. Ἰδίως δὲ ὁ μὲν Πλούταρχος λέγει, ὅτι "διατηρουμένοις ἐντυχὸν τοῖς ποιήμασιν ὁ Λυκούργος, ἐγράψατο προθύμως." Πῶς ἄρα διετηροῦντο τὰ ποιήματα ἐκεῖνα, εἰ μὴ γεγραμμένα; καὶ πῶς ὁ Λυκούργος ἐγράψατο, εἰ μὴ ἐν χρήσει ἦν ἡ γραφή; ὁ δὲ Αἰλιανὸς οὐ ῥαψωδίας τινάς, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Ὀμήρου ποίησιν, καὶ ἀθρόαν, λέγει ὅτι μετεκόμισεν ὁ Λυκούργος. Ἄλλ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μαρτυρίας ἐστρέβλωσαν, οὕτως εἰπεῖν, οἱ περὶ Οὐόλφιον, περὶ μὲν τῆς τοῦ Πλουτάρχου λέγοντες, ὅτι ἐκ προκαταλήψεως γράφων εἶπεν ἐγράψατο, ἀντὶ τὰ εἶπη διεμνημόνευσε περὶ δὲ τῆς τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅτι ἐκ ταύτης συμπεραίνεται οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι ῥαψωδίας τινάς μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λυκούργος, καὶ ταύτας διὰ μνήμης. Ἄλλὰ συμπεραίνεται τοιοῦτόν τι ἐκ τοῦ "ἀθρόαν ἐκόμισεν;" Καὶ ὅμως ὁ Μοντβέλιος λέγει "Ainsi même du récit d'Elie, on ne peut conclure autre chose, sinon que d'après une ancienne tradition, Lycurgue, ayant voyagé dans l'Asie Mineure, en aurait rapporté de mémoire quelques-uns de ces chants qui, sous Pisistrate, servirent à former les poèmes de l'Iliade et de l'Odyssée. Je dis de mémoire, car pour ce qui est de la phrase de Plutarque, que Lycurgue écrivit ces poésies avec grand soin, il ne faut y voir que la préoccupation d'un auteur qui juge toujours les siècles passés d'après les usages de son temps."¹ Δεινὸν ἀληθῶς τὸ ἐκ προκαταλήψεως λέγειν, ἢ γράφειν, ἢ ἀναγινώσκειν

¹ Histoire des Poésies Homériques, p. 21. Σημειωτέον δέ, ὅτι ταῦτα περὶ Αἰλιανοῦ καὶ Πλουτάρχου παρέλαβεν ὁ Μοντβέλιος ἐξ Οὐόλφιου (Proleg. ad Hom., xxxii.) Ταῦτα δὲ λέγει καὶ ὁ Em. Egger ἐν τοῖς Mémoires de Littérat. ancienne, p. 102, καὶ πάντες οἱ Οὐόλφιοι.

καὶ ὀρθότατα ἔλεγεν ὁ τοῦ Μοντβελίου συμπολίτης Chateaubriand, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι οὐδὲν ἄλλο ἀναγινώσκουσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, ἢ ὅ,τι θέλουσιν.¹ Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ μὲν Πλούταρχος οὐδεμίαν εἶχε προκατάληψιν, διότι οὐδὲν ἔγραφε διαφιλονεικούμενον ἢ ἀμφιβαλλόμενον, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ πάσης τῆς ἀρχαιότητος ὁμολογούμενον, ὅτι ἔγραφον ἐπὶ Ὀμήρου καὶ Λυκούργου· ὁ δὲ μακαρίτης Μοντβέλιος προκατειλημμένος ὢν ἐκ τῆς Οὐολφιανῆς δόξης ἀνέγνω τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἱστορούμενον, ὅπως εἶπεν ὁ Chateaubriand ὅτι ἀναγινώσκουσί τινες τὴν ἱστορίαν καὶ δεινὸς ὢν Ἑλληνιστῆς, ὡς μαρτυροῦσι τρανώτατα τὰ εἰς Ὀμηρον αὐτοῦ ὑπομνήματα καὶ ἄλλα φιλολογικὰ ἔργα, ὅμως παρηρμήνευσε προφανέστατα τὸ τοῦ Πλουτάρχου “καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν,” μεταφράσας αὐτὸ “et de retour dans son pays, il les rassembla.” ὡς εἰ ἐγέγραπτο “καὶ συνήγαγε δεῦρο κομίσας.” Κακῶς δὲ μεταφράσας τὸ τοῦ Πλουτάρχου, κάκιστον καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τούτου συμπέρασμα, ὅτι ὁ Πλούταρχος συνέχεε τὸν Λυκούργον πρὸς τὸν Πεισίστρατον, καὶ ἀπέδωκεν ἐκείνῳ τὸ τούτου ἔργον, τοῦτ' ἐστὶ τὴν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν συναγωγὴν. Ἴδου οἱ περὶ τούτου λόγοι τοῦ μακαρίτου Μοντβελίου. “Bien plus, je ne serais pas surpris que Plutarque, à qui l'on doit cette histoire, n'eût confondu, dans les détails qu'il donne, Lycurgue avec Pisistrate, et n'ait pris l'un pour l'autre; la fin de sa phrase, et les expressions qu'il emploie, autorisent tout-à-fait à le penser. Ainsi après avoir dit que Lycurgue copia fort soigneusement les poèmes d'Homère, il ajoute “et de retour dans son pays, il les rassembla.” . . . Qui ne reconnaît ici ce qui si souvent a été dit au sujet de Pisistrate? ce sont les mêmes expressions; il n'y a de changé que le nom propre et la date.”² Οὕτως ἄρα δεινὸν τὸ ἐκ προκατάληψεως λέγειν, ἢ γράφειν, ἢ

¹ “Il y a tant de gens qui n'ont jamais lu dans l'histoire que ce qu'ils voulaient y lire.”—Etude sur Chateaubriand, par M. Saint-Beuve, p. 230.

² ἔνθ. ἀν. σελ. 22—23. Καὶ μακρὰ δὲ ὑποσημείωσις εὔρηται αὐτόθι περὶ τούτου γεγραμμένη, ἐν ἣ παραβάλλονται πρὸς τὸ τοῦ Πλουτάρχου τὰ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τὰ τοῦ Σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακῆος κ. τ. λ., ὅπως ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ Πλούταρχος συνέχεε τὸν Λυκούργον πρὸς τὸν Πεισίστρατον!!

ἀναγινώσκειν. Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον, ὅθεν παρεξέβημεν, ἐλέγχοντες τὴν ἐκ προκαταλήψεως πλάνην τοῦ ἄλλως εὐπαιδευτοῦ συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.

Γεγραμμένα λοιπὸν μετεκομίσθησαν ἐκ τῆς Ἰωνίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ ἀθρόα ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Ὀμηρίδαις ἢ τοῖς πρώτοις ῥαψωδοῖς, οἵπερ ἀποσπῶντες ἐξ αὐτῶν διάφορα τεμάχια, ἦδον ταῦτα ἐν διαφόροις συλλόγοις, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν. Ὅτι δὲ οὐ διεδόθησαν ἀθρόα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι τὰ πρῶτα ἐκεῖνα χειρόγραφα, ἅπερ εἶχον οἱ Ὀμηρίδαι, οὐκ ἐπολυπλασιάσθησαν, οὐδὲν θαυμαστόν¹ πρῶτον μὲν, διότι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὐκ ἦν τότε πολλοῖς εὐχερῆς, ὥστε νὰ γράφῃ ἕκαστος κατ' ἀρέσκειαν ὅ,τι ἤθελε· δεύτερον δέ, διότι τὰ πρὸς γραφὴν χρήσιμα ἦσαν δυσεύρετα καὶ δυσπόριστα, καὶ ταῦτα πρὸς ἀντιγραφὴν οὕτω μακρῶν ποιημάτων² καὶ τρίτον, διότι οὐδεμία ὑπῆρχε κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους χρόνους, τοὺς μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, φροντίς περὶ μαθήσεως, ἐπὶ πολὺ ταραχθείσης τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῶν συνεπειῶν τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐξ ἧς τοσαῦται προῆλθον μεταβολαὶ καὶ μεταναστεύσεις. Διὰ ταῦτα ἤρκοῦντο εἰς μόνην τὴν ἀκρόασιν τῶν ποιημάτων ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν ἀδομένων, οὐδὲν φροντίζοντες περὶ ἐγγράφου αὐτῶν ἀποκτήσεως, πολλὰς δυσκολίας ἐχούσης, καὶ μεγίστην ἀπαιτούσης δαπάνην. Ἀποδείξισ δὲ τούτου, ὅτι καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε τοσοῦτον ἐθιμαζόντο καὶ ἐτιμῶντο ἐν Ἀθήναις τὰ τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν δράματα, ἢ δὲ χρήσις τῆς γραφῆς καὶ τὰ πρὸς γραφὴν χρήσιμα ἦσαν κοινότερα, ἡμέραν μὲν ὅλην παρεκάθηντο ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν, γεγραμμένα δὲ τὰ διδασκόμενα δράματα οὐ διετήρουν πολλοί· διότι, εἰ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐφρόντιζον νὰ διατηρῶσιν αὐτά, καὶ πολλὰ ἐγίνοντο ἀντίγραφα, τὸ μέγα πλῆθος

¹ “Non sans doute (λέγει καὶ περὶ τούτου ὁ Μοιτβέλιος ἐνθ. ἀν.) il n'est pas permis de croire à cette fable d'un exemplaire complet d'Homère, apporté dans la Grèce par Lycurgue; un seul exemplaire admis en suppose bientôt un grand nombre,” etc.

² Ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐ νοητέον, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐδόξαζον, ὅτι οὐδόλως ἔγραφον, ἀλλ' ὅτι δυσκόλως ἔγραφον. Οὕτω λέγομεν καὶ περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν πλόων, ὅτι πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς ναυτικῆς πυξίδος ἦσαν δυσκολώτατοι· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο νοοῦμεν, ὅτι μόνον μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος ἤρξαντο διαπλέοντες οἱ ἄνθρωποι, πρότερον δὲ οὐ. Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐφεξῆς (ἐν κεφαλ. Γ') τὰ προσήκοντα ἐκτενέστερον.

τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ἃ νῦν ἐξ ὀνόματος μόνον γινώσκουμεν, οὐκ ἂν ἀπώ-
 λοντο, ἀλλ' ἐν πολλοῖς διατηρούμενα ἀντιγράφοις διεσώζοντο ἅπαντα, καὶ
 οὐχὶ ἐπὶ μόνῃ ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα δραμάτων τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλὰ τοσαῦτα
 ἐκ τῶν ἑκατόν, ἢ κατ' ἄλλους πλείονων, τοῦ Σοφοκλέους, δεκαεννέα ἐκ τῶν
 ἐννενήκοντα δύο τοῦ Εὐριπίδου κ. τ. λ. Ἰκανῶς δὲ ἀποδεικνύει τὸ τότε σπάνιον
 τῶν τοιούτων χειρογράφων ὅ, τι περὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἱστορεῖ ὁ
 Γαληνός, λέγων· “Ὅτι δ' οὕτως ἐσπούδαζε περὶ τὴν τῶν βιβλίων κτῆσιν ὁ
 “Πτολεμαῖος ἐκεῖνος, οὐ μικρὸν εἶναι μαρτύριόν φασιν, ὁ πρὸς Ἀθηναίους
 “ἔπραξεν. Δοὺς γὰρ αὐτοῖς ἐνέχυρα, πεντεκαίδεκα τάλαντα ἀργυρίου,
 “καὶ λαβὼν τὰ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου βιβλία χάριν
 “τοῦ γράφαι μόνον ἐξ αὐτῶν, εἴτ' εὐθέως ἀποδοῦναι σῶα, κατασκευάσας
 “πολυτελῶς ἐν χάρταις καλλίστοις, ἃ μὲν ἔλαβε παρὰ Ἀθηναίων κατέσχευ·
 “ἃ δ' αὐτὸς κατεσκεύασεν ἔπεμψεν αὐτοῖς, παρακαλῶν ἔχειν τε τὰ πεντε-
 “καίδεκα τάλαντα, καὶ λαβεῖν ἀνθ' ὧν ἔδοσαν βιβλίων παλαιῶν τὰ καινά.”¹
 Εἰ οὖν μετὰ τοσαύτης δυσκολίας καὶ δαπάνης βασιλικαὶ προσπάθειαι μόλις
 κατώρθουν ν' ἀποκτήσωσιν ἐν τῇ τρίτῃ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι τὰ τῶν
 τραγικῶν βιβλία, ὑποία τις πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἢ δυσκολία τῆς ἀντιγραφῆς
 ἐν τῷ πρὸ τοῦ Σόλωνος χρόνῳ; μεγίστη βεβαίως καὶ ἀνυπέρβλητος.² Διὰ
 τοῦτο εὐλόγως συμπεραίνεται, ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ ἠρκοῦντο εἰς μόνην
 τὴν ἀκρόασιν τῶν ποιημάτων, ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν ἀδομένων, οὐ φροντίζοντες

¹ Γαλην. εἰς Ἱπποκρ. ἐπίδημ. Α', 3. Ἱπόμν. 2,

² Ἡ δὲ ἀντιγραφῆς διάδοσις συγγραμμάτων αἰείποτε ὑπῆρξε δυσχερέστατον ἔργον,
 καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς χρόνους, ὅτε ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν κοινοτάτη, καὶ τὰ πρὸς
 γραφὴν χρήσιμα ἀφθονώτατα· καὶ τούτου ἀπόδειξις ἔστω τὸ ἑξῆς. Δέκα μόλις ἔτη πρὸ
 τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας μεταναστεύσας εἰς Ἱταλίαν ὁ Θεσσαλονικεὺς λόγιος Θεό-
 δωρος ὁ Γαζῆς, ἀντέγραψεν εἰς χρῆσιν τοῦ φίλου αὐτοῦ Φραγγίσκου Φιλέλφου τὴν Ἰλιάδα.
 Ζητήσαντος δὲ τὸ ἀντίγραφον τοῦτο τοῦ Καρδινάλιου Βησσαρίωνος, ὁ Φιλέλφος ἔγραψε
 πρὸς αὐτὸν τὰδε· “Τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα, ἣν ἀντέγραψέ μοι ὁ πεπαιδευμένος Θεόδωρος
 ὁ Γαζῆς (καὶ τοῦτο μετὰ μεγίστης δαπάνης), τοσοῦτον ἀγαπῶ, ὥστε οὐδὲ πρὸς τοὺς θη-
 σαυροὺς τοῦ Κροίσου στέργω ἀταλλάξασθαι αὐτήν. . . . “Ὅθεν σίγησθί μοι ἀρνούμενο
 σοι τὴν χάριν ταύτην, κ. τ. λ.” Καὶ αὐθις ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τὸν αὐτὸν Βησσαρίωνα
 τὰδε· “Ἀδύνατόν μοι δοῦναι τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐπ' οὐδεμίᾳ τιμῇ, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν
 τέκνων μου ἀγαπητότερόν μοι ἐστίν· ἀδύνατον δὲ καὶ πρὸς ἄλλο τι βιβλίον ἀνταλλά-
 ξασθαι αὐτό, ὅτι οὐδὲν ἄλλο μαθήσεως ἔργον ἐστὶ τούτου ἀντάξιον. Διὸ παρακαλῶ σε,

περὶ ἀποκτήσεως αὐτῶν δι' ἀντιγραφῆς· εἶχον ὅμως αὐτὰ γεγραμμένα, ὀλίγιστοι μὲν ἴσως ἅπαντα, πλείονες δὲ ἐν τεμαχίοις, οἱ ἔργον ἔχοντες τὸ ράψωδεῖν καὶ ἐρμηνεύειν αὐτὰ πρὸς βίου πορισμὸν. Τοῦτο μάλιστα τεκμηριοῖ, νομίζω, ἢ τοῦ Σόλωνος διάταξις " ἐξ ὑποβολῆς ράψωδεῖν τὰ Ὀμήρου οἷον ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον." Καὶ οἱ μὲν περὶ Οὐόλφιον διὰ παραδειγμάτων ἐρμηνεύοντες τὸ " ἐξ ὑποβολῆς," λέγουσιν, ὅτι ὁ Σόλων διέταξεν, ἕάν τις ἄδη, παραδ. χάριν, τὰ ἐπὶ Πατρόκλῳ ἄθλα (Ἰλιάδ. Ψ) ἢ τὰ Ἔκτορος λύτρα (Ἰλιάδ. Ω), νὰ μὴ ἄδη ὁ μετ' ἐκείνου τὸν τῆς Ἀνδρομάχης καὶ Ἔκτορος ἀποχωρισμὸν (Ἰλιάδ. Ζ), ἢ τὰς Λιτάς (Ἰλιάδ. Ι) κ. τ. λ. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα.¹ Ἄλλ' ἐρωτήσῃ τις ἴσως αὐτούς· εἰ μὴ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐγινώσκοντο ἀθρόα καὶ ἐν τάξει, πῶς διέκρινον τὴν τῶν ράψωδούντων ἀταξίαν; Εἴ τις, παραδ. χάριν, ἦδε τὸν τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τοῦ Ἔκτορος διάλογον, ὁ δὲ μετ' ἐκείνου τὴν Διομήδους ἀριστείαν, ἢ τὴν Πάριδος καὶ Μενελάου μονομαχίαν, πῶς εἶχον γινώσκειν, ὅτι ταῦτα προτακτέον τοῦ διαλόγου ἐκείνου; καὶ πάλιν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα, εἴ τις ἦδε τὰ κατὰ Λαιστρυγόνας καὶ Κίρκην (Ὀδυσ. Κ), ἕτερος δέ τις μετ' ἐκείνου τὴν Κυκλωπείαν (Ὀδυσ. Ι) κ. τ. λ., πῶς εἶχον γινώσκειν, ὅτι ταύτην προτακτέον ἐκείνων; πῶς ἄλλως, ἢ ἀθρόαν γινώσκοντες τὴν Ὀμήρου ποιήσιν, καὶ τὴν τάξιν, ἐν ἣ συνεδέοντο τὰ μέρη τῆς ὅλης ἐπικῆς διηγήσεως; Τούναντίον ἄρα ἢ ὅ, τι δοξάζουσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον, συνάγεται, νομίζω, ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ Σόλωνος· ὅτι δηλαδὴ, ἀθρόας ὑπαρχούσης καὶ γινωσκομένης τῆς Ὀμήρου ποιήσεως, ὡς εἶπεν ὁ Αἰλιανός, ἐπειδὴ οἱ ράψωδοὶ οὐ κατὰ χρονολογικὴν τῶν συμβάντων τάξιν, ἀλλ' ἄλλος ἄλλο μέρος, ἦδον σποράδην, ὁ Σόλων διέταξεν αὐτοὺς ἐξ ὑποβολῆς ράψωδεῖν.²

ἰκετεύω σε, ἐξορκίζω σε, μὴ με τῆς ἡδονῆς ἀποστερήσης, ἢν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ταύτης ἀπολαμβάνω· ἐν ταύτῃ γὰρ πᾶσα περιέχεται ἢ εὐτυχία μου, κ. τ. λ." Σημειωτέον δέ, ὅτι ταῦτα ἔγραφεν ὁ Φίλελφος ἐν ἔτει 1448.—Ἴδε περὶ τούτου "Ὀδίου" de Græcis illustribus. etc." σελ. 58—60. ἔπιθε δὲ καὶ τὰ ὑπὸ Ἀσωπίου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστορ. τῶν Ἑλλ. ποιητ. καὶ συγγραψ. (σελ. ρκά, σημ. 1) εἰρημένα.

¹ Ἴδε Οὐόλφιου Προλεγόμ. xxxii., καὶ Μοντβέλιον ἐνθ. ἀν. σελ. 24—26.

² Τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ Κύριος Egger (ἐνθ. ἀν. σελ. 101) εὐρίσκει μαρτυροῦσαν, ὅτι ἐπὶ Σόλωνος οὐκ ἦσαν γεγραμμένα, ἢ ἦσαν ἀτελῶς, τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα. "Solon ordonne aux rhapsodes d'Homère de se conformer à l'ordre des faits dans

Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡ. ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ. 201

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ ἐφεξῆς, ἐξετάζοντες τὴν Οὐολφμανὴν ἐπικληθείσαν δόξαν περὶ τῆς πρώτης τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐγγράφου διαδόσεως, ἔξομεν ἀφορμὴν πλείω εἰπεῖν. Νῦν δὲ συμπληροῦντες τὸ παρὸν κεφάλαιον, περὶ τῆς ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου δημοσιεύσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἐπιλέγομεν, ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ τετραεὶς περίπου διάστημα τὰ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν διαδιδόμενα καὶ ἐρμηνευόμενα Ὀμηρικὰ ποιήματα ὑπὸ πάντων ἀνεξετάστως καὶ ἀναμφισβητήτως ἐθαυμάζοντο, οὐδεμιᾶς γινομένης περὶ αὐτῶν κρίσεως ἢ κατακρίσεως, ὡς ἦν ἐπόμενον· διότι παρὰ μόνοις τοῖς ῥαψωδοῖς ὑπάρχοντα γραπτὰ καὶ ἀθρόα, καὶ μόνον ἀκουόμενα ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν θαυμασμόν τῶν ἀκουόντων ἠδύναντο νὰ διεγείρῳσιν, ἄλλως τε καὶ πάσης τότε γραμματολογίας ἐν μόνοις τοῖς ποιήμασιν ἐκείνοις περιλαμβανομένης, τῶν δὲ φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν καὶ γραμματικῶν κρίσεων οὐπω τότε γινωσκομένων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Ζ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Κατὰ παράδοσιν ἀρχαιοτάτην λέγεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Ὀμηρὸς περιῶν τὰς πόλεις ἦδε τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον ἐκείνου ἄνδρες ποιητικοί, ἐξ ἐπαγγέλματος τοῦτο πράττοντες, ἐρῥαψῶδουν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα,

leur récitation devant le peuple d'Athènes. Nous voyons là une preuve qu'à cette époque les poèmes Homériques n'étaient pas écrits ou ne l'étaient qu'incomplètement." Ἄλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι οὐδεὶς ἄρχων ἢ νομοθέτης διατάττει νὰ πράξῃ τις ὅ, τι οὐ δύναται· ὁ δὲ Σόλων διατάξας τοὺς ῥαψωδοὺς ἐξ ὑποβολῆς ῥαψωδεῖν, διέταξε βεβαίως αὐτοὺς ἐν γνώσει ὅτι ἠδύναντο νὰ πράξωσι τὸ διαταττόμενον, ὡς ἔχοντες ἀθρόαν τὴν Ὀμήρου ποίησιν, καὶ γινώσκοντες τὴν τάξιν, ἐν ἣ ὁ ποιητὴς συνέδεσε τὰ διάφορα τῆς διηγήσεως μέρη· εἰ δὲ μή, ἢ τοῦ Σόλωνος διάταξις ἦν παράλογος. Φαίνεται δὲ πρὸς τούτους, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ διατάξας ἐγίνωσκεν ἀθρόαν τὴν ποίησιν καὶ τὴν τάξιν τῶν μερῶν αὐτῆς, καὶ δ.ὰ τοῦτο ἠδύνατο διακρίνειν τὴν ἀταξίαν, ἧς διέταξε τὴν διόρθωσιν· ἄλλως οἱ ῥαψωδοὶ ἐνθεν κἀκεῖθεν ἄδοντες ἠδύναντο λέγειν, ὅτι τοιαύτη ἐστὶν ἢ ἐν τοῖς ποιήμασι τάξις τῶν συμβάντων. Διὰ ταῦτα νομίζω, ὅτι τούναντιον ἢ ὅ, τι ὑπέλαβεν ὁ Κύριος Egger προκύπτει ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ Σόλωνος, εἴ ποτε τοιαύτη διάταξις ἐγένετο.

καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθησαν Ὀμηρίδαι ἢ Ὀμηρισταί, καὶ ραψφδοί· τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα ἐπεκράτησεν. Μετεκομίσθησαν δὲ ἐκ τῆς Ἰωνίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, οὐκ ἀπὸ μνήμης, ἀλλὰ γεγραμμένα, ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός καὶ Πλούταρχος καὶ Δίων ὁ Χρυσόστομος καὶ Αἰλιανὸς ἱστοροῦσιν, ὑπὸ Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίων νομοθέτου, ὡς δὲ πιθανώτερον διὰ τὴν περὶ τούτου σιωπὴν τῶν ἀρχαιοτέρων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡροδότου καὶ Πλάτωνος, ὑπὸ τῶν Ὀμηριδῶν αὐτῶν περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Δευτέρα δημοσίευσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων
(ἀπὸ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου μέχρι τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν.)

1) Σόλων.—2) Πεισίστρατος.—3) ῥαψῳδοί.—4) διασκευασταί.—5) ἐκδότης.—
6) παρωδίαί Ὀμηρικαί.—7) Φιλοσόφων κρίσεις περὶ τῶν Ὀμηρ. ποιημάτων.—8) Ζώϊλος
ὁ Ὀμηρομάστιξ.—9) Συμπέρασμα.

Ὅτι μὲν πρῶτος ὁ Σόλων ἠνάγκασε τοὺς ῥαψῳδοὺς ἐξ ὑποβολῆς τὰ Ὀμήρου ῥαψῳδεῖν, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ πρώτη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διασκευή, οὐδεὶς δύναται μετὰ λόγου νὰ διῦσχυρισθῆ· διότι ἡ περὶ τούτου μόνη μαρτυρία τοῦ Διευχίδου, οὐσα καθ' ἑαυτὴν ἀσθενής, ὡς πολὺ μεταγενεστέρα τοῦ Σόλωνος, ἔτι μᾶλλον ἐξασθενεῖται ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἰππάρχῳ τοῦ Πλάτωνος βεβαιώσεως, ὅτι ὁ Ἰππάρχος ἔπραξεν ὅ, τι ὁ Διευχίδας ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Σόλωνα. Ὅτι ὅμως ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου ἠνάγκασε πρὸ παντὸς ἄλλου τοὺς ῥαψῳδοὺς νὰ δημοσιεύσωσι τακτικῶς καὶ ἀθρόαν τὴν Ὀμήρου ποιήσιν, ἣν μέχρι τοῦδε κατεῖχον ἴδιον αὐτῶν ἐντρύφημα καὶ πόρον βίου, τοῦτο δύναται τις καὶ νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ διῦσχυρισθῆ μετὰ λόγου τινός. Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, πρὸ τοῦ Ὀμήρου μὲν ὑπάρχουσα, ὀλίγοις δὲ οὐσα γνωστὴ καὶ χρήσιμος, ὡς ἐφεξῆς διὰ μακροτέρων λέγομεν, ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίας καὶ ἐφεξῆς ἐγένετο φυσικῶς τῷ λόγῳ ἀναγκαιότερα, καὶ ἐπομένως κοινοτέρα, τὰ δὲ πρὸς γραφὴν χρήσιμα εὐποριστότερα, καὶ ἡ σπουδὴ τῶν γραμμάτων μᾶλλον ἐπαισθητή, ἅτε καὶ ἄλλων ἤδη ποιητῶν καὶ ποιημάτων διακριθέντων (καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπικληθέντες Κυκλικοί, καὶ πρὸς τούτοις Ἀρκτίνος, Εὐμηλος, Ἀρχίλοχος, Καλλίνος, Ἀλκμάν, Σιμωνίδης, Τέρπανδρος, Τυρταῖος, καὶ ἄλλοι), καὶ φιλοσόφων ἐφεξῆς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀναφανέντων (οἳοί περ ἦσαν οἱ

ἐπικληθέντες ἐπτὰ σοφοί¹), καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ βέλτιον κατὰ πόλεις ῥυθμιζομένων, καὶ νόμων ἐγγράφων τὰ πρότερον ἄγραφα νόμιμα ἀντικαθιστῶντων. Διὰ ταῦτα οἱ μέχρι τοῦδε τεμαχίζοντες τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ῥαψωδοί, καὶ μόνον ἐν πανηγύρεσι καὶ ἄλλοις συλλόγοις ἄδοντες αὐτά, ἢ καὶ ἐρμηνεύοντες κατὰ μέρη, οὐκ ἠδύνατο νὰ διατηρῶσιν ἄγνωστον τοῖς ἄλλοις ἀθρώαν τὴν Ὀμήρου ποιήσιν· ἀλλ’ ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου μᾶλλον ἢ τοῦ Σόλωνος, νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν κοινὴν τοῖς Ἑλλησιν, ἀπαιτοῦσιν ἤδη καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γνῶσιν οὐκ ἐξ ἀκροάσεως μόνον, ὡσπερ πρότερον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀναγνώσεως καὶ μελέτης· εὐλόγως δὲ συμπεραίνεται, ὅτι καὶ χρήματα ἐτέλουν διὰ τοῦτο τοῖς ῥαψωδοῖς οὐκ ὀλίγα, ὡς μετὰ ταῦτα τοῖς σοφισταῖς οἱ τῆς ἐκείνων ὀρεγόμενοι διδασκαλίας.² Ἐντεῦθεν ἄρα ἐπῆλθεν ἡ δευτέρα τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δημοσίευσις, πολὺ διάφορος τῆς πρώτης· διότι οὐ μόνον ἤδοντο ἐν πανηγύρεσι καὶ ἑορταῖς, ἀλλὰ καὶ ἐδιδάσκοντο ἐν συνόλῳ καὶ ἐν τακτικῇ ἐρμηνείᾳ, καὶ ἀπεμνημονεύοντο, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐχρησίμευον πᾶσι τοῖς μαθήσεως ὀρεγομένοις ὡς μεγάλη τις βιβλιοθήκη, ἐξ ἧς ἐπορίζοντο γνώσεις θρησκευτικὰς, πολιτικὰς, ἠθικὰς, ἐθνογραφικὰς κ. τ. λ.³

¹ Ἴδε Ἀσωπλοῦ τὴν Ἱστορ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. σελ. 3—4.

² Πλάτ. Ἀπολογ. Σωκράτους, § 4.

³ Οὐ μόνον δὲ τότε, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔπειτα χρόνους, ἐπὶ Σωκράτους, πολλοὶ τῶν νεων, τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα διδασκόμενοι, ἐπηγγέλλοντο, ὅτι δι’ αὐτῶν ἐγένοντο πάνσοφοι. Οὕτως ὁ Ξενοφῶν ἐν Συμποσίῳ (Κεφ. Δ΄, § 6) παρίστησι τὸν Νικήρατον λέγοντα πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνας. “Ἀκούοιτ’ ἂν καὶ ἐμοῦ, ἂ ἔσεσθε βελτίονες, ἢν ἐμοὶ συνῆτε. Ἴστε γὰρ δήπου, ὅτι ὁ Ὀμηρος ὁ σοφώτατος πεποίηκε σχεδὸν περὶ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων. Ὅστις ἂν οὖν ὑμῶν βούληται ἢ οἰκονομικός, ἢ δημηγορικός, ἢ στρατηγικός γενέσθαι, ἢ ὅμοιος Ἀχιλλεῖ ἢ Αἴαντι ἢ Νέστορι ἢ Ὀδυσσεῖ, ἐμὲ θεραπευέτω· ἐγὼ γὰρ ταῦτα πάντα ἐπίσταμαι.” Σημειωτέον δέ, ὅτι πρὸ μικροῦ ὁ αὐτὸς οὗτος Νικήρατος παρίσταται καυχώμενος ἐν τῷ συμποσίῳ, ὅτι Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσειαν ἠδύνατο εἰπεῖν ἀπὸ στόματος, καὶ ὅτι διετέλει τῶν ῥαψωδῶν ἀκροώμενος ἂν ἐκάστην ἡμέραν (αὐτ. κεφ. Γ΄, § 5 καὶ 6). Εἰ οὖν ἐπὶ Σωκράτους τοιαύτη ἦν ἡ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δόξα, ὅποιαν πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν ταύτην ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Σόλωνος χρόνοις, ὅτε τῆς παιδείσεως ἡ ἀνάγκη ἐγένετο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας μᾶλλον ἐπαισθητῆ, οὐδὲν δὲ ὑπῆρχεν ἄλλο πρὸς παιδευσιν μέσον, ἢ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα;

Ἡ τοιαύτη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ὀλοσχερῆς καὶ τακτικῆ δημοσίευσίς ἀπεδόθη ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων εἰς Πεισίστρατον τὸν Ἀθηναίων τύραννον. Οὗτος (λέγουσιν) ἠθέλησε νὰ συλλέξῃ εἰς ἓν σῶμα τὴν Ὀμήρου ποίησιν, σποράδην ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν διαφερομένην καὶ μισθὸν τάξας στίχου ἐκάστου ὀβολόν, συνήγαγε ταύτην ὀλοσχερῆ, καὶ συνεσιωμάτωσεν. Τοῦτο πρῶτος ἰστόρησεν ὁ Ῥωμαῖος Κικέρων·¹ μετ' ἐκείνον δὲ ὁ Πανσανίας, περὶ τῆς πόλεως Γονοέσσης (ἣν ἐν Καταλόγῳ Δονόεσσαν ὀνομάζει ὁ Ὀμηρος) λόγον ποιούμενος, καὶ τάδε προστίθησιν· " Πεισίστρατον δέ, ἠνίκα ἔπη τὰ Ὀμήρου διεσπασμένα τε καὶ ἀλλαχοῦ μνημονεύμενα ἠθροίζετο, ἢ αὐτὸν Πεισίστρατον, ἢ τῶν τινα ἐταίρων, μεταποιῆσαι τὸ ὄνομα ὑπὸ ἀγνοίας."² Ἐφεξῆς δὲ ὁ Αἰλιανός, οὗ τὴν μαρτυρίαν πρὸ μικροῦ παρεθέμεθα³ καὶ ἄλλοι μετὰ τούτους, ὡς ὁ Λιβάνιος,⁴ ὁ Σουΐδας,⁵ ὁ Εὐστάθιος,⁶ δύο ἐκ τῶν ἀνωνύμων βιογράφων Ὀμήρου,⁷ καὶ ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρακός, οὗ τὴν μαρτυρίαν πρῶτος μὲν ἐδημοσίευσεν Λέων ὁ Ἀλλάτιος ἐν τῷ " περὶ πατρίδος Ὀμήρου " συγγράμματι αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Βιλλοισῶν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις,⁸ καὶ τελευταῖος ὁ Ἐμ. Βέκκερος ἐν τοῖς ὁμοίοις (σελ. 766 κ. ἐξ). Ἐχει δὲ τὸ παράδοξον τοῦτο σχόλιον

¹ De Orat. iii. 34.—Quis doctior iisdem illis temporibus, aut cujus eloquentia litteris instructor fuisse traditur, quam Pisistrati? qui primus Homeri libros, confusos antea, sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.

² Πανσ. Ἀχαϊκά, κεφ. ΚΣΤ'.—Ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς Αἰλιανὸν (Ποικ. Ἰστ. Η', 2) σημειώσεται τὸ τοῦ Πανσανίου "ἀλλαχοῦ μνημονεύμενα" διορθοῦται "ἄλλα ἀλλαχοῦ μνημ." καὶ τυφλῶ λέγων εἶναι δῆλον, ὅτι ἐξεῖρήθη τοῦ κειμένου τὸ "ἄλλα."

³ Ἴδε ἐν ταῖς ἔμπροσθεν σελ. 194.

⁴ Ἐν τῷ εἰς Ἰουλιανὸν πανηγυρικῷ (τόμ. Α', σελ. 170, ἔκδ. Ῥεῖσκίου) λέγων. " Πεισίστρατον ἐπαινοῦμεν ὑπὲρ τῆς τῶν Ὀμήρῳ πεποιημένων συλλογῆς."

⁵ Ἐν λ. Ὀμηρος.

⁶ Ἐν Ἰλιάδι σελ. 5, ἀλλ' ἴδε τὰ περὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Εὐσταθίου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 80) σημειωθέντα. Μνημονεῖ δὲ τοῦ Πεισιστράτου ὁ Εὐστάθιος καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰλιάδ. Κ. ἐν ἀρχῇ) λέγων. " Φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ τὴν ῥαψωδίαν ταύτην ὑφ' Ὀμήρου ἰδίᾳ τετάχθαι, καὶ μὴ ἐγκαταλεγεῖναι τοῖς μέρεσι τῆς Ἰλιάδος, ὑπὸ δὲ Πεισιστράτου τετάχθαι εἰς τὴν ποίησιν."

⁷ Ἴδε τοὺς Βιογράφους—σελ. 27 καὶ 29, ἔκδ. Οὐστερμάννου.

⁸ Τόμ. Β', σελ. 182—5.

οὕτωςί. “Ἀναγκαῖον δὲ μετὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ῥαψωδίας μνησθῆναι
 “κἀκείνου· ὅτι ἐν τινι χρόνῳ τὰ Ὀμήρου ποιήματα παρεφθάρησαν ἢ ὑπὸ
 “πυρὸς ἢ ὑπὸ σεισμῶν ἢ ὑπὸ ὑδάτων ἐπιφορᾶς· καὶ ἄλλων ἄλλως τῶν
 “βιβλίων διασκεδασθέντων καὶ φθαρέντων, ὕστερον εὐρέθη ὁ μὲν ἔχων
 “τυχὸν ἑκατὸν στίχους Ὀμηρικούς, ὁ δὲ χιλίους, ἄλλος διακοσίους, ἄλλος
 “ὅσους ἂν ἔτυχε· καὶ ἔμελλε λήθῃ παραδίδοσθαι ἢ τοιαύτη ποιήσις. Ἄλλὰ
 “Πεισίστρατός τις Ἀθηναίων στρατηγός, θέλων καὶ ἑαυτῷ δόξαν περιποιή-
 “σασθαι, καὶ τὰ τοῦ Ὀμήρου ἀνανεῶσαι, τοιοῦτόν τι ἐβουλεύσατο. Ἐκῆ-
 “ρυξεν ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι τὸν ἔχοντα Ὀμηρικούς στίχους ἀγαγεῖν πρὸς
 “αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ ὠρισμένῳ καθ’ ἕκαστον στίχον. Πάντες οὖν οἱ ἔχοντες
 “ἀπέφερον, καὶ ἐλάμβανον ἀδιαστρόφως τὸν ὀρισθέντα μισθόν· οὐκ ἀπεδίωκε
 “δὲ οὐδὲ τὸν φέροντα οὐς ἤδη προειλήφει παρ’ ἐτέρου στίχους, ἀλλὰ κἀκείνῳ
 “τὸν αὐτὸν ἐδίδου μισθόν· ἐνίοτε γὰρ ἐν αὐτοῖς ἓνα ἢ δύο στίχους εὕρισκε
 “περιττούς, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείους· ὅθεν τις ἐστ’ ὅτε καὶ ἰδίους παρεισέφερε,
 “τοὺς νῦν ὀβελιζομένους. Καὶ μετὰ τὸ πάντας συναγαγεῖν, παρεκάλεσεν
 “ἐβδομήκοντα δύο γραμματικούς¹ συνθεῖναι τὰ τοῦ Ὀμήρου ἕκαστον κατ’

¹ Μῦθον ἀποκαλεῖ ὁ Βιλλοισῶν τὸ περὶ τῶν ἐβδομήκοντα δύο γραμματικῶν ὑπὸ τοῦ
 σχολιαστῆς λεγόμενον. Ἄλλὰ τί τῶν ἐν τῷ σχολίῳ τούτῳ περιεχομένων οὐκ ἔστι μῦθος
 πάσης ἀνάξιος προσοχῆς; Καὶ ὅμως οὐδὲ τοὺς προφανεστάτους τούτους μῦθους κατέλιπον
 ἀνερευνητούς τινὲς τῶν σφόδρα ζηλωτῶν Οὐόλφριανῶν, ἐπιμελῶς περικαθαίροντες αὐτούς,
 καὶ προσπαροῦντες νὰ πορισθῶσιν ἐξ αὐτῶν εἴ τι χρήσιμον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς αἵρέσεως
 ἐκείνης, εἰ καὶ ὁ αἵρεσιάρχης αὐτὸς μετὰ καταφρονήσεως μνημονεῖ τῶν σχολίων τούτων,
 ὡς εἰθὺς ἐφέξῃς λέγομεν. Ἄλλ’ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Βιλλοισῶνα, ὅπως εἴπωμεν, ὅτι ἡ
 μὲν περὶ τοῦ σχολίου τούτου γνώμη τοῦ σεβασμίου ἐκείνου Ἑλληνιστοῦ πάντως ἐστὶν
 ἀληθής· ἡ δὲ ταύτη συναπτομένη, ὅτι ὁμοίος ἐστὶ μῦθος καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ψευδωνύμου δῆθεν
 Ἀριστέου περὶ τῶν ἐβδομήκοντα ἐρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς θείας Γραφῆς ἱστορούμενον, αὕτη
 κακίστην ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν περὶ τούτου γεγραμμένων ὑπὸ πεπλαινημένων κατὰ τὸ
 τοῦτο κριτικῶν, οἷς φαίνεται πειθόμενος ὁ μακαρίτης Βιλλοισῶν, ὡς καὶ ὁ Οὐόλφριανος
 (Proleg. ad. Hom. p. 149). Ἄλλὰ νῦν ἅπασαι τῶν κριτικῶν ἐκείνων αἱ ἐδόξαι ὑπὸ πολλῶν
 καὶ σοφῶν ἀνδρῶν ἐξηλέγχθησαν ἀνυπόστατοι οὔσαι, καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου
 Κ. Οἰκοδόμου ἐν τῷ τετρατόμῳ αὐτοῦ συγγράμματι “περὶ τῶν Ὀμ. ἐρμην. τῆς παλαιᾶς
 ρείας Γραφῆς,” ὃ καταλειφθήσεται εἰς αἰῶνας περίτρανον τῆς τοῦ συγγραψάντος ἀπει-
 πολυμαθείας καὶ ἐρθοῦ ὅσον εὐσεβείας μαρτύριον· ὃ ἐξ καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐθαυμάσθη
 καὶ ἐτιμήθη ὡς *oeuvre capitale de l’auteur, sous le double rapport de l’érudition et
 de style.*—*Idem Dictionnaire universel des Contemporains, par G. Vapereau. Deuxième
 édition.*—ἐν λ. Oeconomos (Constantin).

“ιδίαν, ὅπως ἂν δόξῃ τῷ συντιθέντι καλῶς ἔχειν, ἐπὶ μισθῷ πρόποντι
 “λογικοῖς ἀνδράσι καὶ κριταῖς ποιημάτων, ἐκάστῳ δεδωκὼς ἅπαντας τοὺς
 “στίχους κατ’ ἰδίαν, ὅσους ἦν συναγαγόν. Καὶ μετὰ τὸ ἕκαστον συνθεῖναι
 “κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, εἰς ἓν συνήγαγε πάντας τοὺς προλεχθέντας
 “γραμματικούς, ὀφείλοντας ἐπιδείξαι αὐτῷ ἕκαστον τὴν ἰδίαν σύνθεσιν,
 “παρόντων ὁμοῦ πάντων. Οὗτοι οὖν ἀκροασάμενοι οὐ πρὸς ἔριν, ἀλλὰ
 “πρὸς τὸ ἀληθές καὶ πᾶν τὸ τῇ τέχνῃ ἀρμόζον, ἔκριναν πάντες κοινῇ καὶ
 “ὁμοφώνως κρατῆσαι τὴν σύνθεσιν τε καὶ διόρθωσιν Ἀριστάρχου καὶ Ζηνο-
 “δότου· καὶ πάλιν ἔκριναν τῶν δύο συνθέσεών τε καὶ διορθώσεων βελτίονα
 “τὴν Ἀριστάρχου.¹ Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν συναγαγόντων τοὺς Ὀμηρικούς
 “στίχους πρὸς τὸν Πεισίστρατον, διὰ τὸ πλείονα μισθὸν λαβεῖν, καὶ ἰδίους
 “στίχους, ὡς καὶ προείρηται, σκεψάμενοι προσέθηκαν, καὶ ἤδη ἐν συνηθείᾳ
 “ἐγένοντο τοῖς ἀναγινώσκουσιν, οὐκ ἔλαθε τοῦτο τοὺς κριτάς, ἀλλὰ διὰ μὲν
 “τὴν συνηθείαν καὶ πρόληψιν ἀφήκαν αὐτοὺς κείσθαι, ὀβελίσκους δὲ ἐκάστῳ
 “τῶν ἀδοκίμων καὶ ἀλλοτρίων καὶ ἀναξίων τοῦ ποιητοῦ στίχων παρατιθέ-
 “μενοι, τοῦτο αὐτὸ ἐνεδείξαντο, ὡς ἀνάξιοί εἰσι τοῦ Ὀμήρου. Φέρεται δὲ
 “ἐπίγραμμα εἰς τὸν Πεισίστρατον σπουδάσαντα συναγαγεῖν τὰ Ὀμήρου
 “ἔπη.—Τρίς με τυραννήσαντα κ. τ. λ.”²

Αὐτὸ τοῦτο τὸ σχόλιον ἐν ἑτέρῳ κώδικι εὔρηται καὶ ἕτερα περιέχον, ἃ
 καὶ Ἀλλάτιος ἐξέδωκεν (ἐνθ. ἀν.)· εἰσὶ δὲ τὰ ἐξῆς, ὡς ἐκδέδονται ἐν τοῖς
 Βιλλοισῶνος Ἑλλην. Ἀνεκδότοις. “Ῥαψωδία δὲ εἴρηται ἢ ἐπὶ ῥάβδῳ ῥῶδή·
 “οἱ γὰρ μεθ’ Ὀμηρον τὰ αὐτοῦ ποιήματα περιερχόμενοι ἦδον, ῥάβδον
 “δαφνίνην κατέχοντες, σύμβολον Ἀπολλωνιτικόν. Ἦν γὰρ, ὡς φασιν,
 “ἀπολόμενα τὰ τοῦ Ὀμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῇ παρεδίδοντο, ἀλλὰ μόνῃ
 “διδασκαλίᾳ, ὡς ἂν μνήμονι φυλάττοιτο. Πεισίστρατος δέ τις, Ἀθηναῖον
 “τύραννος, ἐν ἅπασιν ὦν εὐγενής, καὶ τούτῳ θαυμασθῆναι ἐβουλεύσατο·
 “ἠθέλησε γὰρ τὴν Ὀμήρου ποιήσιν ἐγγραφον διαφυλάττεσθαι. Προθεὶς δὲ
 “ἀγῶνα δημοτελεῖν, καὶ κηρύξας, καὶ δούς ἄδειαν τοῖς εἰδόσι, καὶ βουλομένοις

¹ Καὶ ταῦτα στιγματίζει ὁ Βιλλοισῶν, ὀνομάζων stupendum anachronismum· ἡμῖν δὲ σημειωτέον, ὅτι ἐντεῦθεν ληφθέντα, ὡς φαίνεται, παρενεβλήθησαν καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν εἰς Ἰλιάδα παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 80) ἐλέγομεν.

² Ἴδε τὸ ἐπίγραμμα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 13).

“ τὰ Ὅμηρου ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μισθὸν τάξας στίχου ἐκάστου ὀβολόν, ἵσθηται ὅτι ἐπιδήξωσιν, ὡς καὶ τὸ ἐπίγραμμα αὐτοῦ δηλοῖ.” Καὶ ἄλλως δὲ εὔρηται συντομώτερον τὸ αὐτὸ σχόλιον ἐν τοῖς Βιλλοισῶνος Ἀνεκδότοις· “ Λέγεται ὅτι συνερράφησαν ὑπὸ Πεισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου τὰ Ὅμηρου ποιήματα· καὶ κατὰ τάξιν συνετέθησαν τὰ πρὶν σποράδην καὶ ὡς ἔτυχεν ἀναγινωσκόμενα, διὰ τὸ τὴν ἀρμογὴν αὐτῶν τῷ χρόνῳ διασπασθῆναι.”

Τέλος πάντων, καὶ ἕτερον σχόλιον, ἐπ’ ἐσχάτων ἀνακαλυφθὲν ἐπὶ χειρογράφου τινὸς τῶν κωμφοδιῶν τοῦ Ῥωμαίου Πλαύτου, καὶ διὰ τοῦτο ἐπικαλούμενον Πλαύτειον ἢ Πλαυτιανόν, μνημονεύει τῆς ἐπὶ Πεισιστράτου συλλογῆς καὶ διορθώσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, οὐχ ἦττον τοῦ προτέρου σοφῶς, καὶ τῇ ἀληθείᾳ κριτικώτατα! διότι οὐ μόνον ἐβδομήκοντα δύο Γραμματικοὺς ἀναφέρει καὶ τοῦτο, διορισθέντας ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου εἰς συλλογὴν καὶ τακτοποίησιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ποιεῖται ἀνακάλυψιν, ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος καὶ Ζηνοδότος, οἱ ἐπὶ Πεισιστράτου ἐπικρίναντες τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, οὐκ ἦσαν οἱ ἐπὶ Πτολεμαίου περίφημοι κριτικοί, ἀλλ’ ἄλλοι τινές, κατὰ σύμπτωσιν (ὅποια τῷ ὄντι παράδοξος σύμπτωσης!) ὁμωνυμοῦντες ἐκεῖνοις. Καὶ ἄλλην δέ τινα προσθήκην φέρει τὸ σχόλιον τοῦτο, οὐχ εὐρισκομένην ἐν τῷ προτέρῳ, ὅτι κατ’ ἄλλους ὁ Πεισιστράτος ἀνέθηκε τὴν διόρθωσιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν Ὀρφεῖ τῷ Κροτωνιάτῃ, Ζωπύρῳ τῷ Ἡρακλεώτῃ, Ὀνομακρίτῳ τῷ Ἀθηναίῳ, καὶ τινι Κογχύλῳ· καὶ ἰδοὺ αἱ λέξεις αὐτοῦ, ὡς εὔρηται ἐκδεδομένον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Κραμέρου· “ Τὰς Ὀμηρικὰς (βίβλους) ἐβδομήκοντα δύο Γραμματικοὶ ἐπὶ Πεισιστράτου τοῦ Ἀθηναίων τυράννου διέθησαν οὕτως, σποράδην οὔσας τὸ πρὶν. Ἐκρίθησαν δὲ κατ’ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὑπ’ Ἀριστάρχου καὶ Ζηνοδότου, ἄλλων ὄντων τούτων τῶν ἐπὶ Πτολεμαίου διορθωσάντων. Οἱ δὲ τέσσαρσί τισι τὴν ἐπὶ Πεισιστράτου διόρθωσιν ἀναφέρουσιν, Ὀρφεῖ Κροτωνιάτῃ, Ζωπύρῳ Ἡρακλεώτῃ, Ὀνομακρίτῳ Ἀθηναίῳ καὶ κατ’ ἐπὶ Κογχύλῳ (τοῦτο διορθοῦσι ‘καὶ Κογχύλῳ’). Ὑστερον δὲ ταύτας ἀπάσας, σκηρικὰς τε καὶ ποιητικὰς, ἐξηγήσαντο Δίδυμος, Τρύφων, Ἀπολλώνιος, Ἡρωδιανός,

“ Πτολεμαῖος Ἀσκαλωνίτης, καὶ οἱ φιλόσοφοι Πορφύριος, Πλούταρχος καὶ Πρόκλος, ὡς καὶ πρὸ αὐτῶν πάντων Ἀριστοτέλης.”¹

Ταῦτα καὶ τοιαῦτά εἰσι τὰ περὶ τῆς ὑπὸ Πεισιστράτου συναγωγῆς καὶ συνρραφῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν μαρτύρια, ἐκ τοῦ Κικέρωνος ἀρχόμενα, καὶ εἰς Ἰωάννην Τζέτζην τὸν Γραμματικόν, τὸν ἐν τῇ IB' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντα, καταλήγοντα. Ἀλλὰ τὰς μὲν ἐν τοῖς σχολιασταῖς παραδοξολογίας, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τερατολογίας, πυρπολισμούς, λέγω, καὶ σεισμούς, καὶ κατακλυσμούς, καὶ τοὺς οὐπω ἐπὶ Πεισιστράτου ὑπάρχοντας Γραμματικούς, καὶ τοὺς Ἀλεξανδρινούς Ζηνοδότον καὶ Ἀρίσταρχον συγχορεύοντας Πεισιστράτῳ, τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἀκμάσαντι πρὸ αὐτῶν, ταῦτα βεβαίως εἰσί, κατ' Εὐριπίδην εἰπεῖν,

ἄρρητ', ἀνωνόμαστα, θαυμάτων πέρα,
οὐχ ὅσια τ' οὐδ' ἀνεκτά.² . . .

¹ Τὸ σχόλιον τοῦτο πρῶτος μὲν ἀνεκάλυψεν ἐν Ῥώμῃ Λατινιστὶ γεγραμμένον ὁ Ὅσσαννος, πρῶτος δ' ἐξέδωκεν ὁ Ritschl ἐν τῷ “περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν” ποιήματι αὐτοῦ (Breslau, 1838)· δεύτερον ἐξεδόθη ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Cramer Ἑλληνιστί (τόμ. Α', σελ. 6, ἐν Ὁξωνίᾳ, 1839)· καὶ τρίτον Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ritschl ἐν ἄλλῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ἐπιγραφομένῳ—Corollarium disputationis de Bibliothecis Alexandrinis deque Pisistratis curis Homericis (Bonnae, 1840). Λέγεται δέ, ὅτι κατὰ τὸν IE' αἰῶνα μετέφρασεν αὐτὸ Λατινιστὶ φιλόλογός τις Ἴταλὸς ἐξ Ἑλληνος συγγραφέως, ὃν ὀνομάζει Cecio· ὅθεν ὁ Οὐέλκερος εἵκασεν, ὅτι τὸ σχόλιον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Τζέτζου, ὃν ὁ Ἴταλὸς μετέφρασε Cecio· καὶ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Οὐέλκερου ἐπιδοκιμάζουσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Οἰκονόμος (ἐνθ. ἀν. τόμ. Α', ἐν τέλει). “Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθές, μαρτυρεῖ αὐτὸς πάλιν ὁ Τζέτζης ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Ἰλιάδος, ἐνθα πολλάκις μνημονεῖ τῶν OB' γραμματικῶν. Ἰδίᾳ δὲ ἐν τοῖς σχολίοις τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνης, ἅπερ αὐτὸς ὁ Τζέτζης ἔγραψεν, ἐρμηνεύων αὐτὸς ἑαυτὸν, λέγει εὐθύς ἐν ἀρχῇ.—“Ἐβδομήκοντα καὶ δύο γραμματικοὶ σὺν Ἀριστάρχῳ ὑπὸ Πεισιστράτου ἀξιοθέντες, τὰ Ὀμήρου ποιήματα, σποράδην φερόμενα, συντεθείκεσαν, καὶ τὰς αὐτοῦ λέξεις [καὶ ἀπο]ρίας ἐπεξηγήσαντο.”—Ἴδε τὴν εἰς τὴν Ἰλιάδα ἐξηγήσειν τοῦ Τζέτζου (σελ. 46, 104 καὶ 125· ἐκδ. Γ. Ἐρμάννου, ἐν Λειψίᾳ, 1812). Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο σχόλιον ἔργον ἐστὶ τοῦ Γραμματικοῦ Ἰωάννου Τζέτζου, ἀντιγράψαντος τὰ τοῦ Διομήδους, τοῦ σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακός, καὶ ἐπιμεληθέντος νὰ διορθώσῃ τὸν παρ' ἐκείνῳ ἀναχρονισμόν διὰ τῆς ἐπινοήσεως ὁμωνύμων τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Ἀριστάρχῳ καὶ Ζηνοδότῳ γραμματικῶν, ἀκμασάντων δῆθεν ἐπὶ Πεισιστράτου.

² Ὁ Οὐόλφιος, πλεῖστον ποιούμενος λόγον περὶ τῆς ὑπὸ Πεισιστράτου πρώτης συναγωγῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ δίσχυριζόμενος ὅτι τότε πρῶτον ἐγράφησαν, ἐπιμόνως ἰσχυρίζεται τὸ ὑπὸ Κικέρωνος καὶ τῶν ἄλλων ἰστορούμενον, ὃ δὴ καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ

τὰ δὲ τῶν ἄλλων, Κικέρωνος λέγω, καὶ Αἰλιανοῦ κ. τ. λ., εὐλόγως πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οὐ μόνον ἀμφίβολα, ἀλλὰ καὶ πάντη ἀπίθανα, ὅταν συλλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ἓνα μόλις αἰῶνα ἀπέχων τοῦ Πεισιστράτου, καὶ σαφῶς προοιμιαζόμενος ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὅτι συνέγραψε τὴν ἱστορίαν ἐκείνην, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θουμαστά, τὰ μὲν Ἑλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα ἀκλεᾶ γένηται, ὁ τοιοῦτος συγγραφεὺς οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου τοῦ Πεισιστράτου, καὶ ταῦτα διὰ μακρῶν τὰ περὶ αὐτοῦ ἱστορήσας. Οὐκ ἦν ἄρα τὸ τοιοῦτον ἔργον, ἢ πρώτη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων συναγωγή, μέγα καὶ θαυμαστόν, ἵνα τύχη χώρας τινὸς ἐν

ζήλω ὀνομάζει φωνὴν ἀπάσης τῆς ἀρχαιότητος (vox totius antiquitatis)* τὸ δὲ σχόλιον τοῦ Διομήδους παρατιθέμενος, ὁποῖον τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ Βιλλοισῶν (διότι τὸ δεύτερον, τὸ καλούμενον Πλαυτιανόν, οὐκ ἐγινώσκετο ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ), ἐπιμελῶς προσπαθεῖ νὰ περικαθάρῃ αὐτό, καταδικάζων μὲν ὡς μῦθον τὰ περὶ τῶν ἐβδομήκοντα δύο Γραμματικῶν, ποριζόμενος δὲ ἐξ αὐτοῦ, εἴ τι πρὸς βεβαίωσιν τῆς Ὀμηρικῆς αὐτοῦ αἰρέσεως φαίνεται συντελοῦν. (*Ἴδε Προλεγ. εἰς Ὀμηρον κεφ. xxxiii). Τοῦτ' αὐτὸ καὶ οἱ μετ' ἐκείνου ἐπιμελῶς ἐποίησαν, ὡς ὁ Μοντβέλιος, πολλὰς τῆς Ἱστορίας τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων σελίδας (6—13) πρὸς τοῦτο δαπανῶν, καὶ διὰ πολλῶν λόγων προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ τὰ γελοῖα ταῦτα τοῦ σχολιαστοῦ ληρήματα προσοχῆς τινος καὶ πίστεως ἄξια. Τὸ κατ' ἐμέ, τὰ σχόλια ταῦτα διεξερχόμενος, ἀνεμνήσθην ὅ, τι ποτὲ ἀνέγνων ἐν τῷ σχολιαστῇ Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος, σχολιάζοντι περὶ Μασσαλίας, ὅτι κεῖται παρὰ τὸν πορθμὸν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν* καὶ νομίζω, ὅτι, καθὼς ὁ πλοίαρχος, ὁ τὴν Μασσαλίαν ἐπίζητῶν ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ γεωγραφικοῦ ἐκείνου πίνακος, οὐ πάντως εὐπλοήσει, οὕτω καὶ ὁ τὰ σχόλια τοῦ Διομήδους καὶ Τζέτζου μεταχειριζόμενος ὁδηγὸς εἰς εὑρεσιν τῆς πρώτης τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν γραφῆς, οὐ πάντως εὔρησει τὸ ζητούμενον. Ἀλλὰ καὶ τεθέντος ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ οὔτοι μῦθοι (ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐνόμισαν) ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν σπουδαίων διηγήσεων τῶν Ἀλεξανδρινῶν μᾶλλον, ἢ ἐκ τῆς ἀκρισίας Βυζαντινῶν τινων συγγραφέων, ἔσονται τάχα διὰ τοῦτο πίστεως καὶ προσοχῆς ἄξιοι; Μήπως ὁ Πεισίστρατος ἀνήκει εἰς τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους, ἵνα ἐπίζητῶμεν τὰ περὶ αὐτοῦ ἐκ παντὸς συγγραφέως, καὶ προσπαθῶμεν ν' ἀνιχνεύσωμεν ἐν παντὶ διηγήματι τὴν ἐν τῷ σκότει τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς κεκρυμμένην ἀλήθειαν; Ἐχόντες Ἡρόδοτον, Θουκυδίδην, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλην, Ξενοφῶντα, καὶ ῥητόρων καὶ δραματικῶν ποιητῶν πλῆθος, πάντων πλησιεστέρων τῷ Πεισιστράτῳ, ἢ ὅσον οἱ Βυζαντινοὶ σχολιασταί, τούτων ἀκουσόμεθα, καὶ τούτοις ἀρκεσθυσόμεθα, οὐδεμίαν διδόντες προσοχὴν τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς καὶ Βυζαντινοῖς μύθοις, ὅταν σκοπῶμεν περὶ πραγμάτων ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν δοκίμων συγγραφέων, ἢ καὶ μικρὸν πρὸ αὐτῶν γενομένων.

συγγράμματι προτιθεμένων τὴν τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἔργων ἐξιστόρησιν,¹ Ὁ δὲ Πλάτων οὐ μόνον οὐδὲν τοιοῦτον περὶ Πεισιστράτου λέγει, ἀλλὰ καὶ τὸναντίον ἐν Ἰππάρχῳ (εἴτε Πλάτωνος αὐτοῦ, εἴτε ἄλλου τινὸς τῶν ἀμέσως μετ' ἐκείνου ἔργου ἐστὶν ὁ διάλογος οὗτος) φαίνεται βεβαιῶν, ὅτι πρῶτος ἐν Ἀθήναις εἰσήγαγε τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ὁ Πεισιστρατιδῆς Ἰππαρχος, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψωδοὺς ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διιέναι, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν.² Ἀλλ' οὐδὲ Ξενοφῶν, οὐδ' Ἀριστοτέλης, οὐδὲ τῶν ῥητόρων τις, οὐδ' αὐτῶν τῶν πολλὰ καὶ παντοῖα περὶ Ὀμήρου γραψάντων Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, τοιοῦτόν τι λέγει περὶ Πεισιστράτου, οὐδὲ μνημονεύουσι τὸ παράπαν Ὀμηρικῆς ἐκδόσεως ὑπὸ Πεισιστράτου, ἢ ἐπὶ Πεισιστράτου, γενομένης, καίπερ ἄλλας ἀναφέρουσιν οὐκ ὀλίγας, ὡς ἐν τῷ ἀμέσως ἐπομένῳ κεφαλαίῳ διὰ μακρῶν ιστορήσομεν.³ Καὶ τέλος πάντων, οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, καίτοι πολλὴν ἐπεδείξατο ζῆλον εἰς τὸ ἐξυβρίσαι τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, καίτοι πρῶ-

¹ Ἐν ὄλαις πέντε παραγράφοις τῆς Α' Μούσης (§ 59—65) ιστορῶν τὰ περὶ Πεισιστράτου ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ἄλλα ἔργα παρενείρων αὐτοῦ ἤπτονος ἄξια λόγου, περὶ συλλογῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγει.

² Ἴδε σελ. 192, σημ. 3.

³ Μάλιστα πάντων παρατηρήσεώς ἐστὶν ἄξιον τὸ τῶν ῥητόρων· ὅτι πολλάκις τοῦ Ὀμήρου μνημονεύοντες, καὶ τινες τοὺς προγόνους ἐγκωμιάζοντες, ὅτι τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς ἐκείνου ποιήμασις ἐπαίδευσεν, καὶ ὅτι νόμον ἔθεντο ῥαψωδεῖσθαι ἐν τοῖς Παναθηναίοις τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγουσι περὶ τῆς τῷ Πεισιστράτῳ ἀποδομένης συλλογῆς αὐτῶν. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ (§ 42) λέγει. "Οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ὀμήρου ποίησιν μεῖζον λαβεῖν δόξαν, ὅτι καλῶς τοὺς πολεμήσαντας τοῖς βαρβάροις ἐνεκωμίασε, καὶ διὰ τοῦτο βουλευθῆναι τοὺς προγόνους ἡμῶν ἔντιμον αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν τέχνην, ἐν τε τοῖς τῆς μουσικῆς ἄθλοις καὶ τῇ παιδείῳ τῶν νεωτέρων, ἵνα, πολλάκις ἀκούοντες τῶν ἐπῶν, ἐκμανθάνωμεν τὴν ἔχθραν τὴν πρὸς αὐτοὺς ὑπάρχουσαν, καὶ ζηλοῦντες τὰς ἀρετὰς τῶν στρατευσαμένων ἐπὶ Τροίαν, τῶν αὐτῶν ἔργων ἐκείνοις ἐπιθυμῶμεν." Ἀλλαχοῦ δὲ (Παναθην. § 59) καὶ αὐτοῦ τοῦ Πεισιστράτου μνημονεύειν, οὐδὲν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συλλογῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν λέγει. Ὁ δὲ Λυκούργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκρ. (§ 26) λέγει. "Οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ἡμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητὴν (τὸν Ὀμηρον), ὥστε νόμον ἔθεντο, καθ' ἐκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων, μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψωδεῖσθαι τὰ ἔπη, κ. τ. λ." Οὐκ ἦν ἄρα ἐπόμενον, εἰ ἀληθὲς ἦν τὸ περὶ Πεισιστράτου, νὰ προστεθῆ τοῖς ὑπὸ τῶν δοκίμων ῥητόρων λεγομένοις καὶ ὁ προσήκων τῷ Πεισιστράτῳ ἔπαινος, ὃν μετὰ τέσσαρας αἰῶνας Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν παρόδῳ ἐποίησατο; "Πεισιστατον ἐπαινοῦμεν κ. τ. λ." (Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 205.) Ἐπιπάσι τούτοις ἢ τῶν

τιστός πάντων ἐξηρεύξατο τὴν περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀλλόκοτον γνώμην, ὅτι ἄγραφα κατελείφθησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, καὶ διὰ μνήμης διετηρήθησαν, οὐδὲν ὅμως λέγει περὶ Πεισιστράτου, οὔτε περὶ ἄλλου τινός, ὡς τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα συναγαγόντος καὶ συσσωματώσαντος· λέγει δὲ μόνον, ὅτι διαμνημονευομένη ἢ ποίησις ἐκείνη ἐν ἄσμασιν ὕστερον συνετέθη. Ἡ δὲ τοιαύτη σιωπὴ τοῦ Ἰωσήπου πολλῆς ἐστὶν ἀξία προσοχῆς· διότι προτιθέμενος νὰ ταπεινώσῃ τὴν δόξαν καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐξ ἅπαντος ἔμελλε καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ πολύκροτα τοῦ Ὀμήρου ποιήματα, ἐφ' οἷς ἡ Ἑλληνικὴ γραμματολογία ἐσεμνύετο, ἦσαν ἔργα πολλῶν καὶ παντοίων ποιητῶν, καὶ ὅτι τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων, ὅ Ὅμηρος, οὔποτε ὑπῆρξεν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε λέγει, οὔτε φαίνεται γινώσκων.¹

Τούτων οὕτως ἐχόντων, προκύπτει ἡ ἀπορία, πόθεν ὁ Κικέρων, εἰς ὃν οὐδεὶς ἀποδώσει τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν ἀκρισίαν τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν, καὶ μετ' ἐκείνον ὁ Πανσανίας καὶ ὁ Αἰλιανός, παρέλαβον τὸ περὶ Πεισιστράτου ἱστορούμενον; Τὴν τοιαύτην ἀπορίαν εὐκόλως, νομίζω, δύναται νὰ λύσῃ, ὅστις ἂν παραβάλλῃ τὸ περὶ Πεισιστράτου πρὸς τὸ περὶ Λυκούργου, περὶ οὗ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐλέγομεν. Καθὼς ἀπεδόθη κατὰ παράδοσιν εἰς τὸν Λυκούργον ὅ, τι οὐκ ἦν ἔργον αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ χρόνου τοῦ κατ' αὐτόν (λέγω δὴ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετακόμισιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν), οὕτως ἀπεδόθη καὶ εἰς τὸν Πεισίστρατον ἢ τῶν ἐπῶν τούτων συλλογὴ καὶ συσσωμάτωσις, ἔργον οὔσα τῶν κατὰ Σόλωνα καὶ Πεισίστρατον χρόνων, ἐν οἷς διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ πανταχόθεν ἐπέζητεῖτο τελειότερα καὶ τακτικωτέρα σπουδὴ, καὶ αὕτη πάντως ὄφειλε γίνεσθαι ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι· τὴν δὲ περὶ Πεισιστράτου δημῶδη παράδοσιν οἱ μὲν Ἕλληνες

¹ Ἀλεξανδρινῶν περὶ τούτου σιωπῆ, καίτοι πολλὰ καὶ παντοῖα περὶ Ὀμήρου γεγράφασι, σαφειστάτη ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι τὸ ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων ἱστορηθὲν περὶ Πεισιστράτου οὐδεμιᾶς ἐστὶ πίστεως ἀξίον.—Ἀριστα πάντων ἐπραγματεύσατο καὶ περὶ τούτου ὁ μακαρίτης W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας, ἐνθα ἴδε βιβλ. Β', κεφ. Γ'. Ἐπιθι καὶ R. P. Knight τὰ εἰς Ὅμηρον Προλεγόμε. κεφ. ἰν. γ. καὶ xxxii.

¹ Ἴδε τὰ περὶ Ἰωσήπου διὰ μακρῶν ἐν τοῖς ἐξῆς (κεφ. Θ' ἐν τέλει) ἐκτιθέμενα.

συγγραφέων ἀσφαλέστερον περὶ τούτου προκύπτουν συμπέρασμα ἔστιν, ὅτι αὐτὸς τε καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἦσαν προστάται τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τότε λογίων, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν ταύτην τὸ ἔργον τῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ὀρθοτέρας γραφῆς καὶ μελέτης, ἀρξάμενον πρὸ τοῦ Σόλωνος, προέβαιεν ἤδη ὀσημέραι ἐπὶ τὸ τελειότερον. Ἰκανὸν δὲ τεκμήριον τῆς ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν προστασίας τῶν γραμμάτων ἐστὶ τὸ περὶ Ὀνομακρίτου τοῦ Ἀθηναίου χρησμολόγου ιστορούμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰππάρχου, καίπερ ὢν φίλος αὐτοῦ, διότι ἐφωράθη ψευδῆ τινα παρεμβάλλον χρησμὸν εἰς τὰ Μουσαίου ποιήματα.¹ Ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Ἰππάρχῳ (εἰ καὶ νομίζεται ψευδεπίγραφος ὁ διάλογος οὗτος) ἐπαινεῖ τὸν Πεισιστρατίδην τοῦτον, “ὅτι ἐπ’ Ἀνακρέοντα τὸν Τήϊον πεντηκόντορον “στείλας ἐκόμισεν εἰς τὴν πόλιν· Σιμωνίδην δὲ τὸν Κεῖον αἰεὶ περὶ αὐτὸν “εἶχε μεγάλους μισθοῖς καὶ δώροις πείθων κ. τ. λ.”²

Ὅπως δ’ ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, βέβαιον φαίνεται, ὅτι τὰ πρὸ τοῦ Σόλωνος σποράδην καὶ ἀτάκτως ἐν πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις ῥαψωδούμενα Ὀμηρικὰ ποιήματα, εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος, εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἠναγκασμένων τῶν ῥαψωδῶν, συνεσωματώθησαν καὶ ἐκοινοποιήθησαν καθ’ ἣν ἔχομεν ταῦτα σειράν, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ ῥαψωδίας διηρημένα, διότι τοῦτο ἔπραξαν ἔπειτα οἱ Ἀλεξανδρινοί, καὶ ἰδίως ὁ Ἀρίσταρχος, ὡς ἐν τῷ ἀμέσῳ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ ἱστορήσομεν. Ἦδη δὲ καὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν κοινοτέρας ὑπαρχούσης, ἐγράφοντο εὐκολώτερον, καὶ ἠρμηνεύοντο πρὸς τοὺς νέους ἐν ἰδίᾳ καὶ τακτικῇ διδασκαλίᾳ ὑπ’ αὐτῶν πάλιν τῶν ῥαψωδῶν, οἱ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ

μετὰ πολλῆς τῆς ἐλαφρότητος ἀπερρίφθησαν ἢ παρεμορφώθησαν ὑπὸ τοῦ κριτικοῦ ἐκείνου τινὰ τῶν σημαντικωτέρων ζητημάτων τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας. “It is surprising with what levity some of the most important questions of Greek literary history are dismissed or misrepresented by this critic.” Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ κριτικωτάτου Mure μνημονεύεται προσηκόντως καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος (σελ. 116—8). Ἴδε περὶ τούτου καὶ Nitzsch—De Hist. Homeri, etc. Fasc. i. p. 101 et seq.

¹ Ἡροδ. Ζ΄, § 6, ἐνθα ἴδε Βαίχρην.

² Τοῦτο ἐκ Πλάτωνος ἱστορῶν καὶ ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἰστ. Η΄, 2) προστίθησιν ἐν τέλει—“Λέγει δὲ Πλάτων ταῦτα, εἰ δὴ ὁ Ἰππαρχος Πλάτωνός ἐστι τῷ ὄντι.” Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 192) σημειωθέντα.

περιόδῳ τῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν δημοσιεύσεως πανταχοῦ φαίνονται ὑπάρχοντες, οὐχὶ δὲ καί, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ, θαυμαζόμενοι¹ διότι τὸ ἔργον αὐτῶν κατέστη ἤδη κοινότερον, καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐξελθόντα τῶν χειρῶν αὐτῶν εὐρίσκοντο ἐν ταῖς χερσὶ παντὸς Ἑλληνοσ, ἐπιθυμούντος ἢ ἀναγινώσκειν αὐτά.

Ἐκ τῆς τοιαύτης λοιπὸν διδασκαλίας καὶ μελέτης ἀνεφάνησαν οἱ πρῶτοι τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διορθωταί, ἄλλου εἴδους οὗτοι Ὀμηρισταί· οἵτινες ποῦ μὲν μετετόπιζον στίχους τινάς, ὅπως ἐνόμιζον καταλληλότερον, ποῦ δὲ παρενέβαλλον ἄλλους, ὑπὲρ αὐτῶν πεποιημένους, τὰ μὲν πρὸς ἐπίδειξιν ἰδίας ποιητικῆς ἰκανότητος, τὰ δὲ πρὸς διόρθωσιν τῶν ποιημάτων, ἅπερ ἐνόμιζον διαφθαρέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαιότερων ῥαψωδῶν, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν περὶ Κύναιθον τὸν Χίων, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 191—2) ἐλέγομεν. Οὗτοί εἰσιν οἱ μετέπειτα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν κληθέντες *διασκευασταί*, ἅτε ἐπαγγελόμενοι τὴν τακτοποίησιν καὶ διόρθωσιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἀτάκτως δῆθεν συνεῤῥαμμένων καὶ διεφθαρμένων ὑπὸ τῶν προτέρων ῥαψωδῶν, ὡς πράττουσιν οἱ τὰ σκεύη οἰκίας τινός, ἀτάκτως συμπεφορημένα, καὶ πως βεβλαμμένα ἐν τῇ μετακομιδῇ, τακτοποιοῦντες καὶ ἐπισκευάζοντες, καὶ εἰς τὴν προσήκουσαν ἕκαστον προσαρμόζοντες θέσιν.² Ἐντεῦθεν εἰκάζεται, ὅτι πολλοὶ παρενεβλήθησαν τότε ἀλλότριοι τοῦ ποιητοῦ στίχοι, οὓς ἔπειτα διέκρινεν ὁ περίφημος τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὀβελός. Ὅτι ὅμως καὶ ἐν τῇ διακρίσει ἐκείνῃ πολλοὶ καὶ τῶν γνησίων τοῦ ποιητοῦ στίχων ἄδικον ὑπέστησαν καταδίκην καὶ ὀδύνας ὀβελιζόμενοι, καὶ τοῦτο εὐκόλως ἕκαστος συμπεραίνει³ καὶ

¹ Ἴδε καὶ περὶ τούτου τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 190—1) σημειωθέντα.

² Ὁ μὲν Πανσανίας ἐν τῷ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντι χωρίῳ (Ἀχαϊκ. κεφ. ΚΣΤ') ἀποκαλεῖ τοὺς ἐπὶ Πεισιστράτου τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη τακτοποιήσαντας *ἐταίρους τοῦ Πεισιστράτου*· παρὰ δὲ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Γραμματικοῖς ἐπεκλήθησαν *διασκευασταί*, καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν *διασκευή*· καὶ σημειωτέον, ὅτι ἡ ἐπίκλησις αὕτη πρῶτον ἐγνώσθη τοῖς φιλολογοῦσι μετὰ τὴν ὑπὸ Βιλλοισῶνος ἔκδοσιν τῶν καλουμένων Βενετικῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδος, ἔνθα πολλάκις περὶ διασκευῆς καὶ διασκευαστῶν γίνεται λόγος. Ἴδε Βενετ. σχολία εἰς Ἰλιάδα, Β, 807. Δ, 208. Ζ, 441. Θ, 73. Μ, 371. Π, 97—100. Σ, 356. Τ, 400. Τ, 269. Ω, 109 καὶ 130—2.

³ Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἀριθμοῦσιν εἰς 1200, ἄλλοι δὲ καὶ εἰς 1500, τοὺς ἐν τῇ Ἰλιάδι ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν παρεμβεβλημένους στίχους· ὁ δὲ Ἀγγλος ἐκδότης

διὰ τοῦτο ἐπαινείται τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου συστήματι· ἀντὶ τὸ ἀποβάλλωσι τοῦ κειμένου τοὺς καταδικαζομένους στίχους, ὡς ἔπραττεν ὁ Ζηνόδοτος, διέκρινον μόνου αὐτοὺς διὰ τοῦ ὀβελοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου εὐθὺς ἐφεξῆς λέγομεν πλατύτερον· νῦν δὲ ἴδωμεν, τί μετὰ τὴν εἰρημένην πρῶτην διασκευὴν ἐπῆλθε πρὸς τελειότεραν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων κατάρτυσιν.

Δύο τινὰ φαίνονται ἄμεσα τῆς πρώτης ἐκείνης τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διασκευῆς ἀποτελέσματα, μεγάλως εἰς τὴν ἔπειτα πληρεστέραν καὶ ὀρθότεραν ἔκδοσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν κριτικῶν συντελέσαντα.— α) Οἱ τότε φιλοσοφοῦντες ἐπεχείρησαν νὰ ἐρμηνεύωσιν αὐτά, πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀρῶμενοι ἀποδείξεις τῶν ἰδίων ἑκάστος φιλοσοφικῶν συστημάτων, καὶ ἄλλως τὰ περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἐξετάζοντες, καὶ παντοίας συγγράφοντες περὶ τούτων πραγματείας. Οὕτω Θεαγένης ὁ Ῥηγίνος, ὀλίγους μετὰ τὸν Πεισίστρατον χρόνους ἀκμάσας, μνημονεῖται πρῶτος συγγράψας βίον Ὀμήρου, καὶ ἀλληγορικὰς ἐξηγήσεις τῆς παρ' Ὀμήρῳ θεολογίας καὶ θεομαχίας· μετὰ δὲ τὸν Θεαγένην ὃ τε περίφημος Ἀναξαγόρας καὶ Μητρόδωρος ὁ Λαμψακηνὸς καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος, καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, συνέγραψαν διαφόρους ἀλληγορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων πραγματείας.¹—β) Ἄλλοι τῶν τότε λογίων ἠσχολήσαντο περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς τοῦ κειμένου ἀκριβείας καὶ περὶ τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ, ἐπιμελῶς ἐπεξετάζοντες τὰς ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν γενομένας προσθαφαίρεισεις, καὶ διορθοῦντες αὐτάς, ὡς ἐνόμιζον ἀκριβέστερον. Τοιοῦτοι πρὸ πάντων φημίζονται δύο, Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος ποιητῆς, μαθητῆς γενόμενος τοῦ Πλάτωνος περὶ τὰ τέλη τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, καὶ μετ' ἐκείνου ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ χάριν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου ἰδίαν τῆς Ἰλιάδος ποιησάμενος διόρθωσιν, τὴν ἐπικληθεῖσαν ἐκ τοῦ νάρθηκος.

τοῦ Ὀμήρου Payne Knight ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 79—80) εἶπομεν, ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους διέγραψεν, ὡς ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν παρεμβεβλημένους, καὶ οὐκ Ὀμηρικούς.

¹ Ἴδε περὶ τούτων τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Β' κεφαλαίου εἰρημένα, καὶ Φαβρικού Ἑλ. I τόμ. Α', σελ. 517, 524, καὶ 525. ἔτι δὲ καὶ Em. Egger—Histoire de la Critique chez les Grecs, p. 61 et suiv.

τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐκδόσεις ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἢ ὅτι περιλαμβάνεται ἐν τῷ γενικῷ ὀνόματι " αἱ κατ' ἄνδρα." Ἐν δὲ τοῖς λεγομένοις μικροῖς σχολίοις τῆς Ἰλιάδος (Φ, 252) καὶ παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδ. Α', 34) μνημονεύεται διόρθωσις Ὀμηρικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους· ἀδηλον ὅμως, εἰ αὕτη ἦν ἢ ἐκ τοῦ νάρθηκος.¹ Ἄλλ' οὐδεμία πρέπει νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία, ὅτι ὁ πολυγραφώτατος καὶ κριτικώτατος τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων Ἀριστοτέλης καὶ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἔκδοσιν ἐποίησατο, καὶ ἄλλα περὶ Ὀμήρου συνέγραψε· διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασι, τοῖς ὑπὸ Διογ. Λαερτίου καταλεγομένοις,² μνημονεύονται καὶ Ὀμηρικῶν ἀπορημάτων βιβλία ἕξ, οὐ διασωθέντα κατὰ δυστυχίαν. Ὁ δὲ φιλομηρότατος Ἀλέξανδρος, ἐπιθυμήσας νὰ ἔχη ἰδίαν τῆς Ἰλιάδος (ἢν μάλιστα ἐτίμα) ἔκδοσιν, τίνα ἄλλον ἔπρεπε νὰ διορίσῃ διορθωτὴν αὐτῆς, ἢ τὸν ἴδιον αὐτοῦ διδάσκαλον, τοιοῦτον ὄντα, καὶ οὕτω δικαίως ὑπ' αὐτοῦ θαυμαζόμενον καὶ τιμώμενον; Ὅτι δὲ ἢ ἐκ τοῦ νάρθηκος ἐκείνη ἔκδοσις οὐ μνημονεύεται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις, τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἦν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ, εἴτε ἀπολεσθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ, εἴτε καὶ ὑπὸ τινος τῶν ἐκείνου διαδόχων εἰς ἰδίαν τηρηθεῖσα χρῆσιν.³ διότι, εἰ ὑπῆρχε, πάντως ἂν ἐμνημονεύετο, καὶ πολλάκις, ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, ὅπου γε πᾶσαι αἱ ἄλλαι μνημονεύονται, καὶ μάλιστα ἢ Ἀντιμάχου ἐνδεκάκις. Καὶ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερον πως περὶ τῆς ἐκ τοῦ νάρθηκος ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος διὰ τὸ πολυθρύλλητον τοῦ πράγματος.

Τοῖς δὲ προσημειωθεῖσι δυσὶν ἀποτελέσμασι τῆς πρώτης τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν διασκευῆς καὶ πλατυτέρας διδασκαλίας δυνατὸν νὰ προστεθῇ καὶ τρίτον, αἱ καλούμεναι παρ' ὧν αἱ Ὀμηρικαί, ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ

¹ Ἴδε Κύστερον παρὰ Σουΐδα (ἐν λ. Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος) καὶ Φαβρικού Ἐλ. Β. τόμ. Δ', σελ. 357 κ. ἕξ.

² ἐν βίῳ Ἀριστοτέλους, § 22—28.

³ Λέγεται, ὅτι Κάσσανδρος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ὁ βασιλεύσας ἐν Μακεδονίᾳ, ἐμίμησεν κατὰ γε τοῦτο τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ " οὕτω φιλόμηρος ἦν, ὡς διὰ στόματος ἔχειν τῶν ἐπῶν τὰ πολλά· καὶ Ἰλιάς ἦν αὐτῷ καὶ Ὀδύσεια ἰδίως γεγραμμένα." Ἴδε Ἀθήναιον, βιβλ. ΙΔ', σελ. 620. Οὐδὲν θαυμαστόν, ὅτι αὕτη ἦν ἢ ἐκ τοῦ νάρθηκος ἐκείνη, περιελθοῦσα τῷ Κασσάνδρῳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπερ ἴσως ἀγνοοῦντες ὑπέλαβον ὅτι ἀνεγράφη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κασσάνδρου.

πρῶτον ἀναφανείσαι, ἔπειτα δὲ κοινότεραι καταστᾶσαι, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων, λυρικῶν τε καὶ δραματικῶν, γινόμεναι. Κατὰ μὲν οὖν Σουΐδαν, πρῶτος ἔγραψεν Ὀμηρικὰς παρωδίας Ἰππυς ὁ Ῥηγῖνος, ἀκμάσας ἐπὶ τῶν Περσικῶν.¹ κατὰ δὲ Ἀθήναιον "εὐρετὴν τοῦ γένους τούτου Ἰππώνακτα φατέον τὸν Ἰαμβοποιόν."² ἀλλὰ μᾶλλον πιστευτέον Ἀριστοτέλει λέγοντι, ὅτι Ἠγήμων ὁ Θάσιος, ὁ τῷ Ἀλκιβιάδῃ σύγχρονος καὶ φίλος γενόμενος πρῶτος ἐποίησε τὰς παρωδίας.³ Μετὰ δὲ τὸν Ἠγήμονα μνημονεύεται ὡς ποιητῆς παρωδιῶν Μάτρων ὁ ἐκ Πιτάνης πόλεως Αἰολικῆς, κατ' ἄλλους μὲν σύγχρονος τῷ Ἠγήμονι, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνοιο ἀκμάσας. Ἦν δὲ ὁ Μάτρων οὗτος ἄριστος πάντων εἰς τὸ παρωδεῖν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ὡς φαίνεται ἐκ τινος αὐτοῦ παρωδίας, διασωθείσης παρ' Ἀθηναίῳ ἔνθα περιγράφων Ἀττικὸν δεῖπνον, ἄρχεται παρωδῶν τὴν Ὀμήρου Ὀδύσειαν οὕτωςί:

Δείπνά μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροφα, καὶ μάλα πολλά,
ἃ Ξενοκλῆς ῥήτωρ ἐν Ἀθήναις δεῖπνισεν ἡμᾶς· κ. τ. λ.

μετ' ἄλλας δὲ περιγραφὰς τῶν παρατεθειμένων ἐδεσμάτων, λέγει καὶ περὶ
νησσιῶν, ἐκ Σαλαμῖνος κομισθεισῶν, τάδε, παρωδῶν δηλονότι τὸ ἐν
Ἰλιάδ. Β, 557—8.

παῖς δέ τις ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν τρεῖσκαίδεκα νήσσας,
λίμνης ἐξ ἱερῆς, μάλα πίονας· ἄς ὁ μάγειρος
θῆκε φέρων ἴν' Ἀθηναίων κατέκειντο φάλαγγες· κ. τ. λ.⁴

¹ Ἴδε Σουΐδαν (ἐν λ. Ἰππυς), καὶ Βόσσιον ἐν τῷ De Historicis Græcis, p. 19—20.
≡ κδ. Οὐεστερμάννου, ἐν Δειψία 1838.

² Ἴδε Ἀθήναιον ἐν βιβλ. ΙΕ', σελ. 698. Ἦν δὲ ὁ Ἰππώναξ Ἐφέσιος, τρίτος μετὰ
τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Σιμωνίδην ἀριθμούμενος Ἰαμβογράφος, ἀκμάσας ἐν τῇ ΣΤ' ἑκατον-
ταετηρίδι (περὶ τὸ 540 πρὸ Χρ.).

³ Ἴδε Ἀριστοτ. περὶ ποιητ. κεφ. 2. Ἦν δὲ ὁ Ἠγήμων κωμικὸς ποιητῆς, εἰς τὴν
ἄρχαίαν ἀνήκων κωμῳδίαν, καὶ ἐπεκαλεῖτο Φακῆ, διότι κατ' ἐξαίρεσιν ἤρεσκεν αὐτῷ τὸ
ἔσπριον τοῦτο.—Ἴδε Ἀθῆν. ἐν βιβλ. Θ', σελ. 406, καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1239)
καὶ ἐν Ὀδυσσεΐα (σελ. 1420).

⁴ Ἴδε Ἀθήναιον ἐν βιβλ. Δ', σελ. 135 κ. ἐξ. ἔτι δὲ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1053),
ὅς ἀποκαλεῖ τὸν Μάτρωνα περίπυστον παρωδόν. Πλείω δὲ περὶ παρωδῶν ἴδε ἐν τῇ
Φαβρικίου Ἐλ. Β. τόμ. Α', σελ. 550. Οἱ δὲ νεώτεροι καὶ ἰδίως ἔγραψαν περὶ τούτου
πραγματείας, ὅ τε Ἐρρίκος Στέφανος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων τῶν

Τούτοις προσθετόν, ἐπειδὴ περὶ παρωδιῶν Ὀμηρικῶν ὁ λόγος, ὅτι παρωδία τις Ὀμηρικὴ εἰσι καὶ τὰ ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἐποχῇ ποιηθέντα Ὀμηροκεντρα ἢ Ὀμηροκεντρωνες, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ (κεφ. Θ') εἰρήσεται τὰ προσήκοντα.¹

Ἄλλὰ τὸ μάλιστα παρατηρητέον ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ τῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δημοσιεύσεως ἐστὶ τόδε. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην αὐτῶν δημοσίευσιν, τὴν ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου, πανταχοῦ τὰ ποιήματα ταῦτα ἐθαυμάζοντο ὡς τελειότατα καὶ ἄμμεπτα· ἡ δὲ ἐν αὐτοῖς θεολογία καὶ ἠθολογία ἐπιστεύετο ἀνεξελέγκτως καὶ ἀναμφισβη-

Ἑλλήνων καὶ Λατίνων παρωδιῶν, καὶ ὁ Weland ἐν τῷ De parodiis Homericorum scriptoribus apud Græcos, etc. Τὰ δὲ σωζόμενα τῶν παρωδιῶν τοῦ Μάτρωτος ἀποσπάσματα εὑρηται ἐκδεδομένα καὶ ἐν τοῖς Βρυγκίου Ἑλλην. Αναλέκτοις (τόμ. Β', σελ. 245).

³ Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Ἄγγλος I. Βαρνέσιος, ὁ τοῦ Ὀμήρου καὶ Εὐριπίδου καὶ Ἀνακρέοντος ἐκδότης, καθηγητῆς δὲ τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Ὁξωνίᾳ, ἐποίησε κατὰ τὸν ΙΖ αἰῶνα τοιαύτην παρωδιάν Ὀμηρικὴν, ὑπόθεσιν ἔχουσαν τὰ κατὰ τὴν Ἑσθήρ καὶ τὸν Μαλδοχαῖον, καὶ ταύτην ἐξέδωκεν ὡς παράρτημα ἐν τῷ ἐπικῷ αὐτοῦ ποιήματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ.—*Αὐλικὸ καὶ τοπτρον*, sive *Estheræ Historia*, etc.—*Additur Parodia HomERICA de eadem hac historia: autore Josua Barnes, etc.* London, 1676. Ἡ εἰρημένη τοῦ Βαρνεσίου παρωδία, ἐκ στίχων 56 συγκειμένη ἄρχεται μὲν ὧδε·

Μῆνιν ἕϊδε, Θεά, Ἀμαλχιάδew Ἀμανῆος
οὐλομένην, ἢ μυρὶ Ἑβραίοις ἄλγε' ἔθηκε,
Περσέων δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἕϊδι προΐαψεν,
οὐκ αὐτῶν· αὐτοῖσι δ' ἐλάρια τεύχεν ἑαυτῶν,
ἢδ' ἐν οἴκῳ ἅπαντα· Θεοῦ δὲ τελέετο βουλή·
ἐξ οὗ δὴ περὶ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Μαρδὸχίος τ' Ἑσθήρι φίλος καὶ δεῖνός Ἀμανεύς κ. τ. λ.

τελευτᾷ δὲ ἐν τῇ παρωδίᾳ τοῦ 56ου στίχου τῆς Ἰλιάδος, ὡς ἐφεξῆς·

Ἦματα μὲν δύο Περσίδ' ἐπέχετο δόγματ' Ἀνακτος,
τῇ τριτάτῃ δ' αὐλὴν εἰσήλυθε πότνια Ἑσθήρ·
τῇ γὰρ Μαρδωχαῖος ἐπὶ φρεσὶ θῆκε πολύτλας·
κῆδετο γὰρ λαῶν, ὅτι βα θνήσκοντας ἔφασκε.

Ὁ Βαρνέσιος οὐκ ἦν βεβαίως τῷ συγχρόνῳ αὐτοῦ Βεντλεῦθ οὔτε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἄλλην πολυμαθεῖαν καὶ τὴν κριτικὴν ἰκανότητα, ἴσος· ἀλλ' ὅμως ὁμολογετέον, ὅτι καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπόφασις τοῦ μεγάλου ἐκείνου κριτικοῦ, ὅτι ἐγίνωσκε τὰ Ἑλληνικά, ὅσον οἱ ἐν Ἀθήναις πίσυργοι (ἐπισκευασταὶ ὑποδημάτων), φαίνεται λίαν ὑπερβολικὴ, ἐξ ἀγανακτήσεως προκύψασα, κακοχάρτου ἔριδος ἀπόφθεγμα· "ὡς ἔρις ἐκ τε θεῶν ἐκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο!" "Ἴδε τὴν περὶ Βαρνεσίου ἐπιστολὴν τοῦ Βεντλεῦθ ἐν τέλει τῆς περὶ τῶν Φαλάριδος ἐπιστολῶν θαυμαστῆς αὐτοῦ πραγματείας.—*A Dissertation upon the Epistles of Phalaris, etc., by R. Bentley.* A new edition. London, 1817.

Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ περιόδῳ πρῶτος Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, σύγχρονος ὦν τῷ Σόλωνι, λέγεται ὅτι “ γέγραφε καὶ ἐν ἔπεσι, καὶ ἐλεγείας, καὶ ἰάμβους, καθ’ Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου, ἐπικόπτων αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα.”¹ Ὁ δὲ αὐτὸς Ξενοφάνης διελέγχων τὸν Ὀμηρον καὶ Ἡσιόδου, ὡς λέγει Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός,² ἐποίησε καὶ τάδε·

πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν Ὀμηρός θ’ Ἡσιόδός τε,
ὅσα παρ’ ἀνθρώποισιν ὄνειδα καὶ ψόγος ἐστίν,
κλέπτειν, μοιχεύειν τε, καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

ὅθεν καὶ Διογ. ὁ Λαέρτιος ἐν βίῳ Σωκράτους λέγει περὶ τούτου, ὅτι “ Σάγαρις Ὀμήρω ζῶντι ἐφιλονεῖκει, ἀποθανόντι δὲ Ξενοφάνης.” Ὁ δὲ Ἡράκλειτος ἐδογματίζεν “ ἄξιον εἶναι τὸν Ὀμηρον ἐκ τῶν ἀγῶνων ἐκβάλλεσθαι καὶ ῥαπίζεσθαι, καὶ Ἀρχίλοχον ὁμοίως.”³ Καὶ τέλος πάντων αὐτὸς ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ ἄλλως Ὀμηρικώτατος, πολλὰ τοῦ ποιητοῦ κατακρίνας ὡς ἀσεβῆ καὶ ἀκόλαστα, οὐκ ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ ἐγκατοικήσῃ ἐν τῇ πόλει, ἧς κατεσκεύασε τὴν πολιτείαν· ἀλλὰ προσκυνήσας αὐτὸν ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις μῦρον κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καταχέας, καὶ ἐρίστέψας, ἀποπέμπει τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, ὡς ἀσεβείας καὶ ἀκολασίας διδάσκαλον. “ Ἄνδρα δὴ, ὡς ἔοικε, δυνάμενον ὑπὸ σοφίας παντοδαπὸν γίγνεσθαι καὶ μιμῆσθαι πάντα χρήματα, εἰ ἡμῖν ἀφίκοιτο εἰς τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ τὰ ποιήματα βουλόμενος ἐπιδείξασθαι, προσκνυοῖμεν ἂν αὐτὸν ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν· εἴποιμεν δ’ ἂν, ὅτι οὐκ ἔστι τοιοῦτος ἀνὴρ ἐν τῇ πόλει παρ’ ἡμῖν, οὐδὲ θέμις ἐγγενέσθαι, ἀποπέμποιμέν τε εἰς ἄλλην πόλιν, μῦρον κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέαντες, καὶ ἐρίστέψαντες κ. τ. λ.”⁴ Κατὰ δι

¹ Διογ. Λαέρτιος ἐν βίῳ Ξενοφάνους (ἐν ἀρχῇ).

² πρὸς Μαθημ. Θ’, γ’.

³ Διογ. Δ. ἐν βίῳ Ἡρακλείτου (ἐν ἀρχῇ). Ὁ δ’ αὐτὸς Διογένης ἐν β. Πυθαγόρου (Η’, 21) ἱστορεῖ ἐξ Ἱερωνύμου, ὅτι ὁ Πυθαγόρας “ καταβὰς εἰς ἄδου, τὴν μὲν Ἡσιόδου ψυχὴν εἶδε πρὸς κίονι χαλκῷ δεδεμένην καὶ τρίζουσαν, τὴν δὲ Ὀμήρου κρεμαμένην ἀπὸ δένδρου, καὶ ὄφεις περὶ αὐτὴν, ἀνθ’ ὧν εἶπον περὶ θεῶν.”

⁴ Ἐν τῷ περὶ Πολιτ. βιβλ. Γ, σελ. 398.—ἔνθα ὁ σχολιαστὴς σημειοῦται· “ μῦρον καταχέειν ἐν τοῖς ἀγνωτάτοις ἱεροῖς ἀγαλμάτων θέμις ἦν· ἐρίω δὲ στέψειν, καὶ τοῦτο κατὰ τινα ἱερατικὸν νόμον, ὡς ὁ μέγας Πρόκλος φησίν.” Τοιαύτας ἄρα τιμὰς προσφέρει τῷ

ταῦτα καὶ ὁ ἀπὸ σκηνηῆς φιλόσοφος ἀποδιοπομπεῖται τὴν Ὀμηρικὴν θεολογίαν ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτοῦ "Ἡρακλῆς μαινόμενος," ἐνθα παρίστησι τὸν Θησέα λέγοντα (στ. 1305).

οὐδεὶς δὲ θνητῶν ταῖς τύχαις ἀκήρατος,
οὐ Θεῶν, ἀοιδῶν εἴπερ οὐ ψευδεῖς λόγοι·

ποιητῆ ὁ Πλάτων, ἐπεὶ προλαβὼν εἶπεν αὐτὸν θεῖον ἄνδρα καὶ ἱερόν. Ὁ δὲ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἰστ. ΙΒ', 12) ἰστορεῖ, ὅτι ἐν Κρήτῃ, καὶ ἰδίως ἐν Γορτύνη τῆς Κρήτης, τὸ ἐρίφω στέφειν ποιῆν ἦν ἀτιμωτικὴ τῶν μοιχείας ἀλόντων, εἰς ἔνδειξιν ἀνανδρίας καὶ θηλυπρεπείας, κ. τ. λ. Ταύτην τοῦ Πλάτωνος τὴν καθ' Ὀμήρου ἀπόφασιν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων κατέκριναν, καὶ πάντων μάλιστα Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, εἰς ἄμετρον τοῦ φιλοσόφου φιλοτιμίαν καὶ ζηλοτυπίαν τὴν κρίσιν ταύτην ἀποδίδους.—"Ἐὼ γὰρ τὰς ἄλλας αὐτοῦ γραφὰς παραφέρειν, ἐν αἷς κωμῶδεῖ τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ . . . οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου πάντα περὶ αὐτῶν γράφων, ἀλλ', εἰ βούλει, καὶ ἀπὸ φιλοτιμίας. Ἦν γάρ, ἦν μὲν τῇ Πλάτωνος φύσει, πολλὰς ἀρετὰς ἐχούσῃ, τὸ φιλότιμον· ἐδήλωσε δὲ τοῦτο μάλιστα διὰ τῆς πρὸς Ὀμηρον ζηλοτυπίας, ὃν ἐκ τῆς κατασκευαζομένης ὑπ' αὐτοῦ πολιτείας ἐκβάλλει, στεφανώσας καὶ μύρω χρίσας, ὡς δὴ τούτων αὐτῷ δέον ἐκβαλλομένῳ, δι' ὃν ἢ τ' ἄλλη παιδεία πᾶσα παρήλθεν εἰς τὸν βίον, καὶ τελευτώσα φιλοσοφία" (ἐν τῇ πρὸς Γναῖον Πομπηίου ἐπιστολῇ, τόμ. ΣΤ', σελ. 756, ἔκδ. Ρεῖσκίου). Πολλὰ δὲ περὶ τούτου καὶ ὁ ἀμειλικτος τοῦ Πλάτωνος κατήγορος, Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ, λέγει ἐν τῷ πρὸς Καπίτωνα Δόγῳ (τόμ. Β', σελ. 430, ἔκδ. Δινδορφίου).—Ἰωσήπος δὲ ὁ Ἰουδαῖος ἐν τῷ κατὰ Ἀπίωνος Β' (§ 36) λέγει, ὅτι ὁ Πλάτων ἐκ τῆς ἀληθοῦς καὶ πρεπούσης περὶ Θεοῦ δόξης ὀρμηθεὶς, τῶν μὲν ἄλλων ποιητῶν οὐδένα παραδέχεται ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ, "καὶ τὸν Ὀμηρον δὲ εὐφήμεως ἀποπέμπεται, στεφανώσας καὶ μύρον αὐτοῦ καταχέας, ἵνα δὴ μὴ τὴν ὀρθὴν δόξαν περὶ Θεοῦ τοῖς μύθοις ἀφανίσαιεν."—Τοιούτους ἐπαινέτας εἶδεν ὁ Πλάτων καὶ ἐν τοῖς θείοις Πατρᾶσι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ τὴν πολυθείαν καταπολεμοῦντες, καὶ τὸν Ὀμηρον ὡς πολυθείας διδάσκαλον κατακρίνοντες, ἐπήνουν τὴν τοῦ Πλάτωνος κρίσιν. Οὕτως ἐν ἄλλοις καὶ ὁ Εὐσέβιος ἐν Εὐαγ. προπαρασκ. (Ε', 32) λέγει περὶ τούτου. "Καὶ Ὀμηρον ἐπὶ τούτοις, ὡς ὁ γενναῖος Πλάτων ἐξωθεῖ τῆς ἑαυτοῦ Πολιτείας, ὡς κατ' οὐδὲν ὠφέλιμον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴσχυα τοὺς νέους λυμαιομένων λόγων ποιητὴν γεγενημένον." Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἐν τῇ Ἑλλην. παθημ. θεραπ. (σελ. 22) λέγει. "Τί γὰρ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως ἡδίων; τί δὲ τῆς εὐπειρίας ἐκείνης γλυκύτερον; ἀλλ' ὅμως, τούτον τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος . . . μύρω γε ἀλείψας, καθάπερ αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυνθεθείσης ἀπέπεμψε πόλεως, ἀκολασίας καλέσας καὶ δυσσεβείας διδάσκαλον, κ. τ. λ." Ἀλλὰ περὶ τοῦ πολέμου τῶν τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων κατὰ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐφεξῆς λέγομεν ἐκτενέστερον (κεφ. Θ'). Καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις δὲ φιλολόγοις ἢ περὶ Ὀμήρου κρίσις τοῦ Πλάτωνος πολλῶν ἐγένετο λόγων ἀφορμή, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς περὶ Ὀμήρου ἀμφισβητήσεσι τῶν Γάλλων φιλολόγων, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἐρούμεν εἰς πλάτος.—Ἴδε Histoire de la Querelle des Anciens et des Modernes, par M. Hippol. Rigault. Paris, 1856, p. 355.

τὸν δὲ Ἡρακλέα μετὰ φρίκης πρὸς ταῦτα ἀποκρίνομενον·

οἶμοι, πάρεργά τοι τάδ' ἔστ' ἐμῶν κακῶν·
 ἐγὼ δὲ τοὺς θεοὺς οὔτε λέκτρ', ἂ μὴ θέμις,
 στέργειν νομίζω, δεσμά τ' ἐξάπτειν χεροῖν
 οὔτ' ἠξίωσα πάποτ', οὔτε πείσομαι,
 οὐδ' ἄλλον ἄλλου δεσπότην πεφυκέναί·
 δεῖται γὰρ ὁ Θεός, εἴπερ ἔστ' ὄντως Θεός,
 οὐδενός· αἰοδῶν οἶδε δύστηνοι λόγοι.

Ἄλλ' οὐ διὰ ταῦτα νοητέον, ὅτι πάντες οἱ φιλόσοφοι ἦσαν καὶ Ὀμήρου κατήγοροι· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο οὐ μόνον ἐπαινέται, ἀλλὰ καὶ διαπρύσιοι αὐτοῦ θαυμασταί. Οὕτως ὁ Ἀναξαγόρας ἀπεφαίνεται πᾶν τοῦναντίον ἢ ὁ Πλάτων, ὅτι τὰ Ὀμήρου ποιήματα ἦσαν διδάγματα περὶ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης.¹ ὁ δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς Πατράσιν ὁ μέγας εἶπε Βασίλειος.² Ὁ δὲ Ἀρκεσίλαος ὠνόμαζε τὸν Ὀμηρον ἐρώμενον αὐτοῦ· καὶ λέγεται ὅτι οὐδέποτε ἀπήρχετο εἰς ὕπνον, πρὶν ἢ ἀναγνῶ μέρος τι τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων³ καὶ ὁ Δημόκριτος ἐνόμιζε τὸν Ὀμηρον θείας τινὸς φύσεως μέτοχον, “ὡς οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτω καλὰ καὶ σοφὰ ἔπη ἐργάσασθαι” καὶ τέλος πάντων ὁ μέγας Ἀριστοτέλης πανταχοῦ μνημονεύει τοῦ ποιητοῦ μετὰ θαυμασμοῦ καὶ τιμῆς.⁴

Παρὰ τοὺς φιλοσόφους οὐκ ὀλίγον κατέκρινον τὴν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου θεολογίαν καὶ οἱ σοφισταί, ἐπαγγελλόμενοι ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον ἠδύναντο νοεῖν τὰ τε ὀρθῶς πεποιημένα, καὶ τὰ μὴ, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἄλλην τῶν νέων παιδευσιν ἐπηγγέλλοντο τὰ πάντα πάντων κάλλιον εἰδέναί. Ἐξήλεγχον λοιπὸν πολλὰ τῶν Ὀμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων ἐπῶν, ἐναντιολογίας καὶ ἀκυρολεξίας τινὰς ἐξευρίσκοντες, καὶ ἄλλως προσπαθοῦντες χάριν ἐπιδείξειως νὰ ψέγωσι τὰ παρ' ἐκείνοις ἐπαινούμενα, καὶ νὰ ἐπαινῶσι τὰ παρ' ἐκείνοις

¹ Διογ. Λαέρτ. Β', 11.

² Ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινέσει, § 5. “Πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἐπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει, ὅ, τι μὴ πάρεργον, κ. τ. λ.” Ἄλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ ἀμέσῳ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ.

³ Διογ. Λαέρτ. Δ', 31.

⁴ Ἴδε περὶ τούτου Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἐν Δόγῳ ΝΓ' (τόμ. Β', σελ. 274, ἐκδ. Ῥεϊσκήου), ἔνθα καὶ περὶ Πλάτωνος καὶ ἄλλων.

ψευδέματα. Τοῦτο βλέπομεν ἀποκαλοῦντα παρὰ Πλάτωνι τὸν σοφιστὴν Πρωταγόραν μέγιστον συστατικὸν τῆς ὀρθῆς παιδείας, ἣν δῆθεν οἱ σοφισταὶ ἐπηγγέλλοντο· διότι παρίσταται λέγων πρὸς τὸν Σωκράτην·
 "Ἡγοῦμαι, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ ἀνδρὶ παιδείας μέγιστον μέρος εἶναι περὶ
 "ἐπῶν δεινὸν εἶναι· ἔστι δὲ τοῦτο τὰ ὑπὸ τῶν ποιητῶν λεγόμενα οἷον
 "τ' εἶναι ξυνιέναι ἅ τε ὀρθῶς πεποιήται καὶ ἅ μὴ, καὶ ἐπίστασθαι διελεῖν
 "τε καὶ ἐρωτώμενον λόγον δοῦναι."¹

Ἐν τούτοις τοῖς σοφισταῖς μέγα ἐκτίσαστο διὰ τὸν Ὀμηρον ὄνομα Ζωῖλος ὁ Ἀμφιπολίτης, ἡ κατ' ἄλλους Ἐφέσιος,² γράψας ἐννέα λόγους σοφιστικῶς κατὰ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως, καὶ λόγον ῥητορικόν, ἐπιγραφόμενον "ψόγος Ὀμήρου" ἐφ' οἷς καὶ ἐπεκλήθη Ὀμηρομάστιξ. Καὶ τὰ μὲν Ζωΐλου ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσιν, οἱ μὲν πλείστοι κατηγοροῦντες αὐτοῦ, ὡς φθονεροῦ καὶ διεστραμμένου τὴν ψυχὴν, οἱ δὲ τινες καὶ ὑπεραπολογούμενοι αὐτοῦ, ὡς οὐ διὰ κακίαν, ἀλλὰ κατὰ πεποιήσιν ἰδίαν, τὰ καθ' Ὀμήρου συγγράψαντος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ Ζωΐλου καὶ μετ' ἐκεῖνον ἔγραφον, οἱ μὲν καθ' Ὀμήρου, οἱ δὲ ὑπὲρ Ὀμήρου, καὶ οἱ μὲν φιλοσοφικώτερον πῶς καὶ ἰσπαθέστερον, οἱ δὲ κατὰ Ζωΐλον ἐμπαθέστερον καὶ σφοδρότερον· καὶ ὅπως εἶπεν, πολὺς ἦν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ ὁ περὶ Ὀμήρου ἄγων ἐν πάσαις τῶν λογίων ταῖς τάξεσι, διηρημένων, οὕτως εἶπεν, εἰς Ὀμηριστὰς καὶ Ἀνθομηριστὰς· ἀλλ' ἀναμφιβόλως πολλοὶ ἐκ τῶν λεγόντων καὶ γραφόντων καθ' Ὀμήρου μᾶλλον ἐθηρῶντο δόξαν τινὰ κακὸζήλον καὶ Ἡροστράτειον, ρίπτοντες δῆθεν καὶ αὐτοὶ λίθον ἀναθέματος κατὰ τοῦ ποιητοῦ, ἢ ἀπέβλεπον εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων ἢ ἀναγινωσκόντων.

Καὶ ὅμως ἐν πολλοῖς τοῖς περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἀμφισβητοῦσι κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον, τὴν ἀπὸ Σόλωνος μέχρι

¹ Πλάτ. Πρωταγ. § 26.

² Ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις ποῦ μὲν λέγεται Ἀμφιπολίτης (σελ. 14 καὶ 288 ἐκδ. Βεκκέρου), ποῦ δὲ Ἐφέσιος (σελ. 145)· πανταχοῦ δὲ γράφεται ἐν αὐτοῖς προπαροξυτόνως Ζωΐλος, παρ' Εὐσταθίῳ δὲ καὶ ἄλλοις Ζωΐλος. Ἀλλὰ περὶ τε τῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος, καὶ τοῦ βίου, καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ μαστιγίου τούτου Ὀμηρομάστιγος, ὡς καὶ περὶ τῶν περὶ αὐτοῦ κρίσεων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἴδε τὸ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλ. ποιητ. καὶ συγγραφέων ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου μακρὸν καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιον ἄρθρον (σελ. 862—906).

τῶν Ἀλεξανδρινῶν, τρεῖς ὅλους αἰῶνας περιλαμβάνουσιν, καὶ πᾶσαν περικλείουσιν τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, οὐδεὶς οὐτ' εἶπεν, οὐτ' ἐφαντάσθη, ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα, ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας ἄγραφα καὶ ἀπὸ μνήμης διατηρηθέντα, πρῶτον ἐγράφησαν ἐπὶ Πεισιστράτου, οὐδ' ὅτι ὑπὸ πολλῶν καὶ παντοίων ποιητῶν συντεθέντα, ἄλλοτε ἄλλο, καὶ σποράδην ἀδόμητα, τέλος ἐπὶ Πεισιστράτου συνήχθησαν καὶ συνερράφησαν εἰς ἓν σῶμα, οὐδέποτε ὑπάρξαντος τοῦ κοινῶς νομιζομένου ποιητοῦ αὐτῶν. Τῶν δύο τούτων παραδόξων ἀνακαλύψεων ἡ μὲν πρώτη πάντας τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους καὶ ἱστορικοὺς καὶ ῥήτορας διαλαβοῦσα, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ἔξεπήδησεν ἐν μέρει ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰουδαίου συγγραφέως Φλαβίου τοῦ Ἰωσήπου, δέκα ὅλους μετὰ τὸν Ὀμηρον αἰῶνας ἀκμάσαντος¹ ἢ δὲ δευτέρα πολὺ ὀψιμαίτερον ἐκ τῆς τοῦ Ἰταλοῦ Καίσαρος Ἰωσήφ τοῦ Σκαλιγέρου, ὅλους εἰκοσιπέντε μετὰ τὸν Ὀμηρον, καὶ εἴκοσι περίπου μετὰ τὸν Πεισιστράτον αἰῶνας ἀκμάσαντος· ἀμφότεραι δὲ αἱ ἀνακαλύψεις αὗται πολλῶν γενόμεναι λόγων καὶ ἐρίδων ἀφορμαὶ τοῖς ἐν τέλει τοῦ ΙΖ^{ου} καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΗ^{ου} αἰῶνος Γάλλοις φιλολόγοις, καὶ τισιν ἄλλοις, ὡς ἐφεξῆς διὰ μακρῶν καὶ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ἱστορήσομεν, τέλος ἐγκαταστάσαι μοίρα τινὲ κακῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ^{ου} αἰῶνος ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ μεγάλου τῆς Ἄλλης καθηγητοῦ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ συνδυασθεῖσαι καὶ βασανισθεῖσαι, παρήγαγον τὸ πολύκροτον Ὀμηρικὸν ζήτημα, ὃ μέχρι νῦν ἐξ ἐκείνου ἅπαντας ἐνασχολεῖ τοὺς φιλολόγους.

Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ὁ νοῦς τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου ἦν ἄρα γονιμώτερος καὶ κριτικώτερος ἄλλων τε πολλῶν, καὶ δὴ καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους; Πολλὰ περὶ τούτου φιλοσοφοῦσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον, καὶ μάλιστα ὁ Μοντβέλιος, διὰ μακρῶν ἰσχυριζόμενος, ὅτι τὸ ἐγγύτερον ἐποχῆς τινος ζῆν οὐκ ἔστι πάντοτε καὶ ἀσφαλὲς τεκμήριον τοῦ ὀρθότερου γινώσκειν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμβεβηκότα, καὶ ὅτ

¹ Λέγομεν ἐν μέρει, διότι ὁ Ἰώσηπος μόνον ἐδογματίσεν ὅτι ὁ Ὀμηρος κατέλιπε ἄγραφον τὴν αὐτοῦ ποίησιν, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἐγράφη πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου· καὶ ταῦτα ἱστορεῖ ὡς ἀδέσποτον τινα φήμην, ὡς εἶπεν λεγόμενον. "καὶ φασιν οὐδὲ Ὀμηρον γράμμασι τὴν αὐτοῦ ποίησιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευομένην ἐκ τῶν ἄσματος ὕστερον συντεθῆναι."

πολλάκις βραδύτερον ἐπέρχεται ἢ ὀρθότερα τούτων γνώσις καὶ διάκρισις.¹ Ἄλλ' εἰ μὲν τοῦτο ἀληθεύει ἐν ἄλλοις, καὶ μέχρι τίνος ἀληθεύει, ἄλλοι κρινάτωσαν· ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι περὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ συγγραφέων, ὅσοι περὶ Ὀμήρου τὸ πρῶτον συνέγραψαν, λεγόμενοι, οὐδ' ὁπωστιοῦν δύναται ἀληθεύειν. Τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους τῆς γενικῆς αὐτῶν δημοσιεύσεως ἦσαν τὸ μόνον ἀντικείμενον σπουδῆς, τὸ μόνον διδακτικὸν βιβλίον, περὶ ὃ πάντες οἱ παιδείας ὀρεγόμενοι ἐπιμελῶς ἐσπούδαζον, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν πάντες εἶχον διὰ στόματος· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγένοντο ἔν τε φιλοσόφοις καὶ σοφισταῖς καὶ ῥήτορσι σπουδαιοτάτων συζητήσεων ὑπόθεσις, μετὰ πολλοῦ ζήλου συζητουμένης πάσης ἐν αὐτοῖς ἐννοίας καὶ λεκτικῆς κατασκευῆς, καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν τὰ μὲν ἐπαινουμένου, τὰ δὲ ψεγομένου κ. τ. λ., ὡς ἄρτι ἐλέγομεν. Πῶς ἄρα ἦν δυνατὸν ἐν τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις φιλοσόφοις, ἐν τοσαύταις ἐρεύναις καὶ ἀμφισβητήσεσιν, ἧτοι ν' ἀγνοῆται, ἢ γινωσκόμενον ν' ἀποσιωπηθῇ τὸ ὑπὸ Ἰωσήπου ὡς ἀρχαία τις παράδοσις ἱστορούμενον, ἢ τὸ ὑπὸ Σκαλιγέρου ὡς ἰδία τις ἐπινόησις προβεβλημένον; Πῶς ἦν δυνατὸν ἐν ταῖς ἀμφισβητήσεσι καὶ ἀντιλογίαις ἐκείναις, ἐν ταῖς ἐρμηνείαις καὶ τοῖς ὑπομνηματισμοῖς τῶν ποιημάτων, νὰ μὴ ἐπιφωνήσῃ τις τῶν ἐριζόντων φιλοσόφων, ἢ τῶν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐρμηνευόντων, ὅτι μάταιαι εἰσιν αἱ ἐριδες περὶ ἀνθρώπου οὐδέποτε ὑπάρξαντος, καὶ ὅτι αὐτ' ἐκείνου ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς δίκην δέκα, εἴκοσι, ἢ καὶ τριάκοντα ποιηταί, οἱ τὰ ὑπόδικα ποιήματα ἄλλος ἄλλο ποιήσαντες; Ὅποια τῶ ὄντι ποιητῶν καὶ πνευμάτων ἐξόχων ἀφθονία! ἀλλ' ἅμα καὶ ὅποια τῶν ταῦτα δοξαζόντων ἢ πλάνη, ἕνα μὲν Ὀμηρον οὐ βουλομένον ν' ἀναγνωρίσωσι, καὶ δύσκολον νομιζόντων τὴν ἐνὸς τοιούτου ποιητοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπαρξῆν, ἐν ἀφθονίᾳ δὲ προσφερόντων τῇ τότε Ἑλλάδι κατὰ δωδεκάδας τοὺς ποιητάς! Ὁ ἄκριτος Πλάτων! ἀέρα λοιπὸν ἐδίωκεν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, διώκων τὸν Ὀμηρον· καὶ ἀτεχνῶς ἔπαθε τὸ τοῦ Ἰξίωνος, Νεφέλην ἀπὸ τῆς Ἥρας περιπτυσσομένου. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔσται λόγος ἐφεξῆς, καθ' ἐκάστην ἐξεταζομένων τῶν περὶ τούτου δοξῶν. Νῦν δὲ συμ-

¹ Histoire des Poésies Homériques, p. 82—87.

πληροῦντες τὰ περὶ τῶν πρώτων διασκευαστῶν καὶ τῶν πρώτων ἐκδοτῶν ἢ διορθωτῶν τοῦ Ὀμήρου, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν Γραμματικῶν γενομένων διορθώσεων καὶ ἐκδόσεων τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα περὶ τούτων ἐγράφησαν ἐν τῇ μακρᾷ ἐποχῇ δεκαπέντε ὄλων αἰῶνων, ἀπὸ Ζηνοδότου καὶ Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου μέχρις Ἐύσταθίου καὶ Τζέτζου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Η΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα μέχρι μὲν Σόλωνος, καὶ πιθανώτατα χρόνον τινὰ πρὸ τοῦ Σόλωνος, ἦδοντο ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν σποράδην, ἐκ τοῦ ὅλου σώματος, ὅπερ ἐκείνοι ἀναμφιβόλως εἶχον μετακομίσαντες ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τεμαχιζόμενα· ἐπὶ δὲ Σόλωνος, τοῦτ' ἔστι περὶ τὰ τέλη τῆς Ζ^{ης} καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ΣΤ^{ης} ἑκατονταετηρίδος, ἤδη τῆς τέχνης τοῦ γράφειν κοινοτέρας γενομένης, καὶ τῆς διὰ γραμμάτων παιδείσεως διὰ τὴν τότε ἀρξαμένην καὶ ὁσημέραι προαγομένην νόμιμον τῶν πολιτειῶν σύστασιν, πανταχοῦ, καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, ἐπιζητούμενης, ἠναγκάσθησαν οἱ ῥαψωδοὶ νὰ δημοσιεύσωσιν ἔγγραφον καὶ ἀθρόαν τὴν Ὀμήρου ποίησιν. Τούτου δὲ γενομένου, ἀνεφάνησαν μετ' οὐ πολὺ κρίσεις φιλοσόφων περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἅμα διορθώσεις αὐτῶν, τακτοποιοῦσαι τὰ ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν κακῶς ἐν αὐτοῖς συντεθειμένα, καὶ ἀποβάλλουσαι τοὺς στίχους, ὅσοι ἐνομίζοντο ὑπ' ἐκείνων παρεμβεβλημένοι καὶ οὐχ Ὀμηρικοί· οἱ δὲ τὰς διορθώσεις ταύτας ποιοῦντες ἐπωνομάσθησαν διασκευασταί, ὡς ὁμοίον τι πράττοντες τοῖς τὰ σκευὴ οἰκίας τινὸς ἀτάκτως συμπεφορημένα τακτοποιοῦντες. Ἐντεῦθεν προήλθον ἐφεξῆς αἱ ἰδίως λεγόμεναι ἐκδόσεις, αἱ μὲν πρὸς χρῆσιν ἢ δαπάνῃ ἰδιωτῶν, αἵτινες ἔπειτα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπωνομάσθησαν αἱ κατ' ἄνδρα, αἱ δὲ πρὸς χρῆσιν ἢ δαπάνῃ πόλεων γενόμεναι, αἵτινες ἐπωνομάσθησαν αἱ κατὰ πόλεις· παρὰ ταύτας δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐγένοντο τότε, διαφόρως ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπικληθεῖσαι, ὡς ἐν τῷ ἀμέσῳ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ λέγομεν ἐκτενεότερον. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ περιόδῳ ἀνεφάνησαν καὶ τινες

φιλόσοφοι, πολλὰ τοῦ Ὀμήρου κατηγοροῦντες, καὶ μετὰ τῶν φιλοσόφων σοφισταί τινες καὶ ῥήτορες, πρὸς οὓς οἱ ῥαψῳδοὶ καὶ ἄλλοι ποιηταὶ σφοδρῶς ἀντέλεγον, ὑπερασπίζοντες τοῦ ποιητοῦ· δι' ὃ καὶ ἐπωνομάζοντο οὗτοι Ὀμήρου ἐπαινέται. Ἄλλ' ἐν ταῖς ἀμφισβητήσεσιν ἐκείναις καὶ ταῖς παντοίαις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐπικρίσεσιν, ἐν αἷς μάλιστα κατελείφθη διαβόητον τὸ ὄνομα τοῦ σοφιστοῦ Ζώϊλου, τοῦ ἐπικληθέντος Ὀμηρομάστιγος, οὐδεὶς οὐδαμοῦ οὔτ' εἶπεν, οὔτ' ἐφαντάσθη, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἄγραφα καταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διεμνημονεύοντο ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, ἢ ὅτι ὑπὸ πολλῶν καὶ παντοίων ποιητῶν ποιηθέντα, συνετάχθησαν ἔπειτα ὑπὸ τῶν περὶ Πεισίστρατον. Αἱ παραδοξολογίαι αὗται πολλοὺς ὕστερον αἰῶνας ἠκούσθησαν, ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ Φλαβίου Ἰωσήπου, συγγραφέως τῆς πρώτης μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀρχαία τις φήμη καὶ παράδοσις ιστορηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ Ἰωσήφ τοῦ Σκαλιέρου ἐν τῷ δεκάτῳ ἔκτῳ αἰῶνι ἐπινοηθεῖσα· Ἕλλην δ' οὐδεὶς οὔτε τῶν δοκίμων, οὔτε τῶν Ἀλεξανδρινῶν, οὐδαμοῦ τοιοῦτόν τι περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων οὔτ' εἶπεν οὔτ' ἐφαντάσθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τρίτη δημοσίευσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.
(ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν μέχρι τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας.)

1) Μετάβασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς Ἀλεξάνδρειαν.—2) Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ καὶ Βιβλιοθήκη.—3) Ὀμήρου ἐκδόσεις ἐν αὐτῇ συνηγμένοι.—4) Ὀμήρου διορθωταί, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Ἀρίσταρχος, Δίδυμος κ. λ. π.—5) Περγαμηνὴ Σχολὴ Κράτης καὶ Κρατήτειοι.—6) Βυζαντινὴ ἐποχὴ.—Εὐστάθιος, Ἰωάννης Τζέτζης, Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός. Παραφράσεις Ὀμήρου. Ὀμηροκέντρωτες ἢ Ὀμηρόκεντρα.—7) Χριστιανισμὸς καὶ Ὀμηρικὰ ποιήματα.—8) Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου γνώμη περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.—9) Διδασκαλία τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων εἰς Ἰταλίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος ὑπὸ Βερνάρδου Βαρλαάμ καὶ Λεοντίου Πιλάτου.—10) Συμπέρασμα.

Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 πρ. Χρ.) καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας, ὁ φαινοτάτος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἥλιος, ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε συμβαίνει ἐν τοιούτοις καιροῖς, ἤρξατο πρὸς τὴν δύσ ἀποκλίνων, ἢ, καθ' Ὀμηρον αὐτὸν εἶπειν, “μετενίσσεται βουλυτόνδε.” Ἡ ἢ πάνσοφος Θεία Πρόνοια, ἡ δὴ ἡλίους ἐξ ἀρχῆς δημιουργήσασα, τὸν μὲν ὑπὲρ γῆν, ζωογονοῦντα τὴν κτίσιν ἅπασαν εἰς θεραπείαν τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν, τὸν δ' ἐπὶ τῆς γῆς, φωτίζοντα τὸν νοῦν εἰς ἐξευγενισμόν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους,¹ παρεσκεύασεν ἀλλαχοῦ νέαν φωτοδόχον ἐστίαν, ἐν ἣ μετὰ τὴν παντελῆ κατάδυσιν τοῦ φαινοτάτου τῆς Ἑλλάδος ἡλίου προώριστο νὰ διατηρηθῇ τὸ Ἑλληνικὸν φῶς, ἵνα πάλιν ἐξ αὐτοῦ ἀναφθῶσιν ἐν μετ

¹ Ἴδε περὶ τούτου τὸν θαυμαστὸν Ἀκαδημαϊκὸν Λόγον τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος, ὃν ἐξεφώνησεν ἐν Ἐδιμβούργῳ τὴν 3ην Νοεμβρίου 1865, δημοσιευθέντα ἐν τε ἰδίῳ φυλλαδίῳ, καὶ ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς ἐφημερίσιν, ἐξελληνισθέντα δὲ καὶ ἐν τισι τῶν ἡμετέρων ἐφημερίδων, καὶ ἰδίως ἐν τῇ Κλειοῖ καὶ τῇ Ἡμέρᾳ, ταῖς ἐν Τεργέστη ἐκδιδομέναις. Ἐν τῷ θαυμαστῷ ἐκείνῳ Λόγῳ ὁ διάσημος ῥήτωρ πληρέστατα καὶ σοφώτατα ἐπραγματεύσατο περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ διαδόσει τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, θέσεως ὑψηλῆς, ἐν ἣ αὐτὴ ἔταξε τὴν Ἑλλάδα ἢ Θεία Πρόνοια, ἡ ἄποθεν περὶ πάντων προνοοῦσα, καὶ πάντα παρασκευάζουσα εἰς τὴν κατὰ τὴν θείαν αὐτῆς βουλὴν διακόσμησιν καὶ κυβέρνησιν τοῦ σύμπαντος Κόσμου.

γενεστέροις χρόνοις μεγάλαι καὶ αἰείφωτοι λαμπάδες, εἰς οὐδένα τοῦ λοιποῦ ὑποκείμεναι κίνδυνον ἀποσβέσεως. Ἡ νέα αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ φωτὸς ἔστία ὑπῆρξεν ἢ ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξάνδρεια, τὸ περίδοξον τοῦτο κτίσμα καὶ ἅμα τρανώτατον μαρτύριον τῆς μεγάλης τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὀξύνοιας. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀλέξανδρος τὰ θεμέλια τῆς πόλεως ἐκείνης καταθέμενος, ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικούς σκοπούς, ὧν τὴν ὀρθότητα οἱ μετ' ἐκείνον αἰῶνες ἐμαρτύρησαν, αἰέποτε μέχρι τοῦ νῦν ἀκμαζούσης τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως αὐτῆς, καὶ ἀποτελούσης τὸ κέντρον ἐνώσεως τῶν τεσσάρων τῆς Οἰκουμένης περάτων.¹ Καὶ ἴσως οὐκ ἔστι μακρὰν ἡμῶν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἡ πόλις αὕτη ἀναβήσεται εἰς τὸ ζενιθ τῆς ἐμπορικῆς εὐτυχίας, ὅταν περατωθῇ τὸ μέγα ἔργον τῆς τοῦ Σουεσίου ἰσθμοῦ διωρύξεως.² Οἱ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλεύσαντες τῆς παμφόρου ἐκείνης χώρας πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν ἀπέβλεψαν, οὐχ ἤττον εὐγενῆ καὶ μέγαν· διότι ἀποστραφέντες τὰς ἔριδας καὶ ἀλληλομαχίας, ἐν αἷς κατεστράφησαν οἱ ἄλλοι τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι, ἐπεμελήθησαν νὰ καταστήσωσι τὴν μητρόπολιν τοῦ Κράτους αὐτῶν ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν, ἥδη παρασκευαζομένων νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν Ἑλικῶνα. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου σκοποῦ, ἐνθεν μὲν ἐδαπάνων ἀφειδῶς εἰς ἀπόκτησιν βιβλίων, ἀνδρας ἱκανοὺς πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο τάξαντες, οἱ πανταχόθεν συνέλεγον τὰ τότε ὑπάρχοντα βιβλία, ἐνθεν δὲ συνήγειρον παρ' ἑαυτοῖς τοὺς ἀπανταχοῦ λογίους, βίον ἄνετον προσφέροντες αὐτοῖς καὶ ἀσχολίαν ὠφέλιμον ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει τῶν πανταχόθεν συναγομένων βιβλίων· καὶ οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀντὶ μητροπόλεως ἀπεράντου Αὐτοκρατορίας, οἷαν ταύτην παρεσκεύαζεν ὁ μεγαλοπράγμων αὐτῆς θεμελιωτής, κατέστη ἐπὶ τῶν διαδόχων ἐκείνου νέα μητρόπολις τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ ἀσφαλὲς ἄσυλον τῶν γραμμάτων.³

¹ Ἴδε περὶ κτίσεως τῆς Ἀλεξανδρείας Saint-Croix, Examen critique des Historiens d'Alexandre le Grand (σελ. 285 κ. ἐξ).—Jacques Matter, Essai Historique sur l'École d'Alexandrie (Tom. 1. ἐν ἀρχῇ)· καὶ τὸν περὶ Ἀλεξάνδρου Λόγον τοῦ ἡμετέρου Κ. Ἀσωπίου (σελ. 40—41 καὶ σελ. 220 κ. ἐξ)· λόγου δὲ ἀξίον καὶ τὸ περὶ Ἀλεξανδρείας ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου Γεωγραφικῷ Λεξικῷ.

² Ἴδε Ἀσώπιον ἐνθ. ἄνωτ.

³ “Alexandre fonda Alexandrie sur les bords du Nil, pour servir de rendez-vous à toutes les nations du monde civilisé: c'était un véritable coup d'état, et qui ne manqua

Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ περίφημος Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου Πτολεμαίου συστάσα, ὑπὸ δὲ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου ἰκανῶς προαχθεῖσα, καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, τὰ μὲν ὑποστηρίζομένη, τὰ δὲ παραμελουμένη, ἕως οὗ παρήκμασεν ἐντελῶς, καὶ διελύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος (640 μ. Χρ.). Ἦν δὲ ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολή οὐχὶ διδακτῆριον, οἷόν τι νῦν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου νοοῦμεν, ἀλλὰ παντὸς εἴδους λογίων σύλλογος· οἷπερ οὐδὲν περὶ πολιτικῶν πραγμάτων φροντίζοντες, ὡς ἄλλοις ἤδη τούτου ἀποκειμένου, καὶ ἀπηλλαγμένοι τῆς τυράννου ἀνάγκης τοῦ περὶ βίου φροντίζειν, ἅτε βασιλικῆ δαπάνῃ διαιτώμενοι ἐν τῷ καλουμένῳ Μουσεῖῳ, ὡς τινες ἱερεῖς ἐν τῷ ναῷ δουλεύοντες καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ τρεφόμενοι, ἐνησχολοῦντο ἀταράχως εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ διόρθωσιν τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ εἰς ἰδίας συγγραφάς· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὅμως χρόνους ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολή ἐγένετο καὶ διδακτῆριον· τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχον ἐν τῷ Μουσεῖῳ ἴδιαι αἵθουσαι εἰς διδασκαλίαν προσδιωρισμέναι. Ἐκτὸς τοῦ Μουσείου ὑπῆρχεν ἡ Βιβλιοθήκη, εἰς δύο μέρη διηρημένη, ὧν τὸ μὲν ἀπέκειτο ἐν τῷ καλουμένῳ Βρυχείῳ ἢ Πυροχείῳ, τὸ δὲ ἐν τῷ Σεραπέῳ· καὶ ταύτης προΐστατο πάντοτε ἴδιος ἐπιστάτης, διακεκριμένος φιλόλογος, πολλοὺς ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν ἀντιγραφεῖς, βιβλιοδέτας, καὶ ἄλλους ὑπηρέτας, ὧν ἔργον ἦν ἢ προσήκουσα τῶν βιβλίων διάταξις κ. τ. λ.¹

pas son effet. En quelques années, Athènes eut une rivale, une rivale dont la splendeur devait l'éclipser et lui survivre. Il est vrai qu'avec les coups d'état on ne fonde pas une littérature. Grâce à l'énergique volonté de ses princes, Alexandrie posséda bientôt un beau port, un Musée, des bibliothèques; elle appela, elle accueillit libéralement tous les poètes, tous les savants de la Grèce qui voulurent y chercher fortune. Ce fut, dit-on, un réfugié politique d'Athènes, Démétrius de Phalère, qui inspira Ptolémée Philadelphe dans la fondation et l'organisation des deux riches bibliothèques de sa capitale."—Em. Egger—Mémoires de Littérat. ancienne, p. 131—2.

¹ Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης πολλὰ ὑπὸ τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐγράφησαν. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀρχαίων, Καλλιμάχου, Ἀριστονίκου, Καλλιξένου, καὶ ἄλλων, ἰδίως περὶ τοῦ Μουσείου συγγραψάντων, ἀπώλοιο πάντα· τῶν δὲ νεωτέρων πολλοὶ συναγαγόντες τὰ ἐν τισὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων σποράδην περὶ τούτου εἰρημένα (ὡς παρὰ Στράβωνι, Πλουτάρχῳ, Ἀθηναίῳ, Πλινίῳ καὶ ἄλλοις), συνέγραψαν ἰδίας πραγματείας, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ Ritschl "περὶ

Λέγεται δέ, ὅτι πρῶτος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης ἐπιστάτης ἐγένετο Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ὁ περιώνυμος μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου, φιλόσοφος, πολιτικὸς καὶ ῥήτωρ. Οὗτος, λέγουσιν, ἐκπεσὼν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχῆς, εὗρεν ἄσυλον παρὰ Πτολεμαίῳ τῷ Σωτήρι· καὶ φίλος αὐτοῦ γενόμενος συνεβούλευσε τὴν τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης σύστασιν· καὶ οὗτο μάλιστα πάντων βεβαιοὶ ὁ Πλούταρχος, λέγων, ὅτι συνεβούλευσεν ὁ Δημήτριος τῷ Πτολεμαίῳ "τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι καὶ ἀναγινώσκειν· ἃ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεῦσιν οὐ θαρρόουσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς βιβλίοις γέγραπται."¹ Ὁ δὲ Στράβων τὴν συμβουλήν αὐτὴν ἀποδίδωσι τῷ Ἀριστοτέλει λέγων, ὅτι "οὗτος ἐδίδαξε τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν."² Καὶ τέλος πάντων, τινὲς τῶν νεωτέρων νομίζουσιν, ὅτι ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος οἴκοθεν συνέστησε τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκην, μιμούμενος τοὺς ἀρχαίους βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου,

τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθηκῶν—Die Alexandrinischen Bibliotheken, etc. Ἄλλοι δὲ ἐν ἄλλοις περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς συγγράμμασιν ἰκανὰ καὶ περὶ Μουσείου καὶ Βιβλιοθήκης διέλαβον· ἐν οἷς ἴδε τὸ ἄρτι μνημονευθὲν σύγγραμμα τοῦ Γάλλου Ἰακώβου Μαιτέρου (τόμ. Α', σελ. 35 κ. ἐξ), καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων Κ. Οἰκονόμου ἐν τῷ "περὶ τῶν Ὁ ἔρμην· τῆς παλ. θείας Γραφῆς" (τόμ. Α', σελ. 330 κ. ἐξ.) ἐνθα καταλέγονται οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, ὅσοι περὶ Μουσείου καὶ Βιβλιοθ. Ἀλεξανδρινῆς συνέγραψαν), καὶ Κ. Παπαρρήγόπουλον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλλην. ἔθνους (τόμ. Β', σελ. 357—9).

¹ Πλούταρχος ἐν ἀποφθέγμ. βασιλέων καὶ στρατηγῶν, σελ. 752· ἀλλαχοῦ δὲ (ἐν τῷ περὶ φυγῆς § 7) λέγει, ὅτι ὁ Δημήτριος "μετὰ τὴν φυγὴν πρῶτος ὢν τῶν Πτολεμαίου φίλων οὐ μόνον αὐτὸς ἐν ἀφθόνοις διήγεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις δωρεὰς ἔπεμπεν." Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν οὐ παραδέχονται, ὅτι ὁ Δημήτριος ἐγένετο ἐπιστάτης τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκης, ἀνάξιον δὴθεν τοῦ ἀνδρὸς νομίζοντες τὸ ἔργον τοῦτο κ. τ. λ. Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσαν ἄλλοι, καὶ πάντων μάλιστα ὁ ἡμέτερος Κ. Οἰκονόμος, διὰ μακρῶν περὶ τούτου πραγματευσάμενος ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι (τόμ. Α', σελ. 319—384), καὶ πάσας ἐξετάσας τὰς περὶ τούτου ἐναντίας γνώμας, καὶ τοὺς εἰς ὑποστήριξιν αὐτῶν προβαλλομένους λόγους.

² Στράβ. βιβλ. ΙΓ', σελ. 608. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Στράβωνος, κατὰ λέξιν ἐννοουμένη, ἀπίθανός ἐστι· διότι ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέθανεν ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐβοίας τὸ 322 πρὸ Χρ. ὅπερ ἐστὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου ἀναβάσεως Πτολεμαίου τοῦ Α'. Δι' ὃ ἐρμηνεύουσιν τινὲς τὸ τοῦ Στράβωνος, ὅτι διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐδίδαξεν ὁ Ἀριστοτέλης τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεῖς βιβλιοθήκης σύνταξιν· τοῦτο δὲ καὶ ὁ μακαρίτης Οἰκονόμος (ἐπιθ. ἀν. σελ. 335) ἐπιδοκιμάζει ὡς μόνον ὀρθόν.

οὐ συνέλεγον τὰ τότε βιβλία, καὶ κατετίθουν ἐν τοῖς ναοῖς· ὅθεν δὴ καὶ τὸ περὶ Ὀμήρου προῆλθε μυθολόγημα, ὅτι εὐρὼν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἡφαίστου κατατεθειμένην ἐσφτερίσατο αὐτήν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν.¹

Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχῃσι τὰ περὶ τούτου, εἴτε δηλαδὴ νομοθεσία τοῦ Δημητρίου, εἴτε ἰδίᾳ φιλομαθείᾳ συνέστησεν ὁ Πτολεμαῖος Α' τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκην, βέβαιόν ἐστιν, ὅτι ὁ Δημήτριος διωρίσθη πρῶτος αὐτῆς ἐπιστάτης, καὶ τοῦτο συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ταχείαν αὐτῆς προαγωγὴν, ἅτε τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καταλληλοτάτου ὄντος εἰς τὸ ἔργον, καὶ μετὰ σπουδῆς συναγαγόντος τὰ πλείστα τῶν τότε γνωστῶν βιβλίων, ἐν οἷς ἀναμφιβόλως ἐτάχθησαν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὰ ἴδια αὐτοῦ συγγράμματα, πάμπολλα ὄντα, ὡς ἱστορεῖ Διογένης ὁ Λαέρτιος λέγων· "πλήθει βιβλίων καὶ ἀριθμῷ στίχων σχεδὸν ἅπαντας παρελήλακε τοὺς κατ' αὐτὸν περιπατητικούς, εὐπαίδευτος ὢν καὶ πολῦπειρος παρ' ὄντινούν, κ. τ. λ."² ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἱστορεῖ, ὅτι καὶ νόμους ἔγραψε τοῖς Αἰγυπτίοις κατὰ διαταγὴν τοῦ Πτολεμαίου, ἢ κατ' ἄλλους τὴν ἀρχαίαν νομοθεσίαν ἐπέξεργάσατο.³ Ἀλλὰ τῶν πολλῶν τοῦ Δημητρίου συγγραμμάτων οὐδενὸς ὁ χρόνος ἐφέεισατο· διότι καὶ τὸ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ σωζόμενον, καὶ ἐπιγραφόμενον "περὶ ἐρμηνείας," νομίζεται ψευδεπίγραφον, ἀποδιδόμενον προσηκόντως εἰς ἄλλον Δημήτριον, τὸν Ἀλεξανδρέα σοφιστήν, ἀκμάσαντα ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνων.

¹ Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 176) σημειωθέντα περὶ τούτου. "Ὅτι δὲ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχεν ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου βιβλιοθήκη, Διόδωρος ὁ Σικελ. (Α', § 49) ἱστορεῖ, ἐξ ὧν παρ' Αἰγυπτίων ἤκουσε λεγόντων, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ βιβλιοθήκη ἱερά, ἐφ' ἧς ἐπεγέγραπτο "ψυχῆς ἰατροῦν."

² Ἴδε τὸν Δημητρίου βίον καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὸν κατάλογον παρὰ Διόγ. Λαερτίου (βιβλ. Ε', 75). Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν ἀρχαίων μνημονεύονται βίον συγγράψαντες αὐτοῦ, ὡς Ἀσκληπιάδης ὁ τοῦ Ἀρείου, οὗ μνημονεύει Ἀθήναιος (ΙΓ', σελ. 527)· ἀλλ' ὁ βίος οὗτος οὐ διεσώθη. Τῶν δὲ νεωτέρων πολλοὶ καὶ ἰδίᾳς ἔγραψαν περὶ τοῦ Δημητρίου μονογραφίας, καὶ ἐν τοῖς περὶ Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καὶ Βιβλιοθήκης συγγράμμασιν ἰκανὰ καὶ περὶ τούτου διέλαβον.—Ἴδε H. Dohrn, De Vita et Rebus Demetrii Phalerei. Kiel, 1825. ἔτι δὲ Ritschl ἐν τῷ περὶ Ἀλεξανδρινῶν βιβλιοθηκῶν. J. Matter (ἐνθ. ἀν.), Schoell, Hist. de Littérat. Grecque. Tom. iii. p. 241—5· καὶ τὸ περὶ Δημητρίου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφικῷ Λεξικῷ, λόγου ὄν ἀξίου.

³ Αἰλ. Ποικ. Ἱστορ. Γ', 17.

Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων μεταναστεύσεως εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τῆς περιφήμου Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καὶ Βιβλιοθήκης, ἅλις ἔχουσι ταῦτα· οὐδ' ἐπιτρέπει πλείονα τοῦ παρόντος πονήματος ὁ σκοπός. Ὅτι δὲ ἐν τῇ ἐπιμελῶς καὶ διὰ μεγίστης δαπάνης γενομένη τότε συναγωγῇ τῶν βιβλίων τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα καὶ πρώτιστα πάντων συνελέχθησαν, καὶ μετὰ σπουδῆς τῆς προσηκούσης ἐπεθεωροῦντο καὶ διορθοῦντο ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, ἕκανως ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ἀμέσως ἡγουμένῳ κεφαλαίῳ συμπεραίνεται. Καὶ τῷ ὄντι, πλήθος Ὀμηρικῶν διορθώσεων ἢ ἐκδόσεων, τεθησαυρισμένων ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἐκείνῃ, ἀναφέρεται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις. Τούτων δὲ τῶν ἐκδόσεων ὅσαι μὲν ἡγοράσθησαν παρ' ἰδιωτῶν, ἅτε διορθωμένοι ὑπὸ ἐνός τινος λογίου, εἴτε πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν, ὡς ἢ προειρημένη τοῦ Ἀντιμάχου, εἴτε πρὸς ἄλλου χρῆσιν, ὡς ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπωνομάσθησαν ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν αἰ κατ' ἄνδρα· καὶ αὗται, ὡς φαίνεται, ἦσαν πολλαὶ τὸν ἀριθμόν¹ ὅσαι δὲ ἡγοράσθησαν, ἢ καὶ διὰ βίας ἐλήφθησαν, ἐκ πόλεων, ἐν αἷς ἀπέκειντο, δημοσίᾳ δαπάνῃ παρεσκευασμένοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ὡς κοινόν τι κτῆμα ἐπιτηρούμεναι, αὗται ἀντιθέτως ταῖς προειρημέναις ἐπωνομάσθησαν αἰ κατὰ πόλεις ἢ αἰ πολιτικάι.² ἐκ τούτων

¹ Ὅτι πλείοσαι τοιαῦται ἐκδόσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἐγένοντο ἐν τῇ ΣΤ', Ε' καὶ Δ' ἑκατονταετηρίδι, παντὸς λογίου φιλοτιμουμένου νὰ παρασκευάζῃ ἰδίαν Ὀμηρικὴν ἔκδοσιν, ἕκανως ἀποδείκνυται, νομίζω, ἐξ ὧν ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ ἐν βίῳ Ἀλκιβιάδου (§ 7)· ὅτι ὁ πάντολμος ἐκεῖνος νεανίας "ἐπιστὰς γραμματοδιδασκάλῳ βιβλίον ἤτησεν Ὀμηρικόν· εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὀμήρου, κονδύλῳ καθικόμενος αὐτοῦ παρήλθεν. Ἐτέρου δὲ φήσαιτος ἔχειν Ὀμηρον, ὑφ' αὐτοῦ διορθωμένον, Εἴτ', ἔφη, γράμματα διδάσκεις, Ὀμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὢν, καὶ οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις;" Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι μέγιστος ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν καλουμένων κατ' ἄνδρα ἐκδόσεων, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματοδιδασκαλοὶ ἐσεμνύοντο, διορθωταὶ γινόμενοι τοῦ Ὀμήρου. Οἱ δὲ σχολιασταί, ὑπὸ μὲν τὸ γενικὸν ὄνομα αἰ κατ' ἄνδρα, πάσας δηλοῦσι τὰς ἰδιωτικὰς ταύτας ἐκδόσεις· εἰ δὲ τις ἦν ἐν αὐταῖς ἔξοχος καὶ διακεκριμένη, ταύτην διέκρινον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ διορθώσαντος, λέγοντες, ἢ Ἀντιμάχου, ἢ Ζηνοδότου κ. τ. λ.

² Ποικίλως εὐρηται ὀνομαζόμεναι ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις αἰ κατὰ πόλεις αὗται ἐκδόσεις—αἰ πολιτικάι—αἰ τῶν πόλεων—αἰ ἀπὸ πόλεων—αἰ ἀπὸ τῶν πόλεων—αἰ διὰ τῶν πόλεων—αἰ ἐκ τῶν πόλεων—αἰ κατὰ πόλεις· ἀλλ' ἢ ποικιλία τῶν ὀνομάτων κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων διακρίνουσιν οἱ σχολιασταὶ τὰς δημοσίᾳ τῶν πόλεων δαπάνῃ γενομένης ἐκδόσεις, ἀντιθέτως ταῖς ὑπὸ ἰδιωτῶν

δὲ ἰδίως κατονομάζονται ἕξ, ἅτε τῶν ἄλλων οὔσαι, ὡς φαίνεται, ἀξιολογώτερα—
—ἢ Μασσαλιωτικῆ, ἢ Χία, ἢ Ἀργολικῆ, ἢ Σινωπικῆ, ἢ
Κυπρία, καὶ ἢ Κρητικῆ.¹ Αὐταὶ ἦσαν ἀναντιρρήτως ἀρχαιότερα—
τῶν ἄλλων ἀπασῶν, ὅσαι συνήχθησαν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ Βιβλιοθήκῃ—
πολὺ πρὸ τοῦ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου γεγραμμένα ὑπὸ τῶν πρώτων
Ὀμηριδῶν, καὶ οὐχὶ μετὰ τὴν ἐπὶ Πεισιστράτου συναγωγὴν καὶ συσ—

καὶ πρὸς ἰδίαν ἐνός τινος χρήσιν γενομέναις. Προσημειωτέον δέ, ὅτι παρὰ τὰς δύο
ταύτας γενικὰς ἐπωνυμίας, δι' ὧν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σχολιασταὶ διακρίνουσι τὰς ἰδιωτικά
τῶν δημοσίων ἐκδόσεων, καὶ ἄλλας ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐπωνυμίας πρὸ
διάκρισιν τῶν ἀπείρων ἐκδόσεων, ὅσας εἶχον ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ· ὅθεν αἱ με
αὐτῶν ἐπονομάζονται ὡς ἐκ τοῦ χρόνου (αἱ ἀρχαῖαι—αἱ παλαιαί), αἱ δὲ ὡς ἐκ τῆς ἀξίας (α
δημῶδεις—αἱ εἰκαιότεραι—αἱ κοιναί—αἱ κοινότεραι—αἱ μέτριαι—αἱ πλείους—αἱ χαριέ
στεραι—αἱ χαριέσταται)—καὶ μία ἰδίως ἐπονομάζεται "πολύστιχος," τρίς ἐν τοῖς Βενετ
σχολίοις μνημονευομένη (Ἰλ. Α, 258 καὶ 340. Δ, 335). Καὶ ὅποια μὲν ἦν ἡ καλουμένη
πολύστιχος ἔκδοσις, οὐδεὶς λέγει, ὅσον γ' ἐγὼ γινώσκω· ὁ δὲ Σουΐδας (ἐν λ. Πίργης) λέγει,
ὅτι ὁ ἀδελφὸς οὗτος τῆς βασιλίσσης Ἀρτεμισίας ἐποίησατο παράδοξόν τινα τῆς Ἰλιάδος
ἔκδοσιν, παρεμβαλὼν μεθ' ἑκάστου Ὀμηρικὸν στίχον καὶ ἓνα ἴδιον πεντάμετρον, οὕτως·

Μῆνιν ἀεῖδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος·

Μοῦσα γὰρ σὺ πάσης πείρατ' ἔχεις σοφίης·

ὁ αὐτὸς δὲ Σουΐδας (ἐν λ. Τιμόλαος) καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἐν προοίμῳ τῆς Ὀδυσσεΐας) λέγουσιν,
ὅτι καὶ ὁ Λαρισεὺς οὗτος ἐποίησατο ὁμοίαν τινα τῆς Ἰλιάδος ἔκδοσιν, παρεμβαλὼν μεθ'
ἑκάστου Ὀμηρικὸν στίχον ἓνα ἴδιον, ἀλλ' ἑξάμετρον, οὕτως·

Μῆνιν ἀεῖδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ἦν ἔθετο Χρῆσον κεχωλωμένος εἴνεκα κούρης,

οὐλομένην, ἣ μυρ' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε

μαρναμένοις, ὅτε Τρωσὶν ἄτερ πολέμιον ἄνακτος κ. τ. λ.

Τέλος πάντων καὶ περὶ ἀντιγράφων Ὀμηρικῶν λέγοντες οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σχολιασταί,
διέκρινον αὐτὰ κατὰ χρόνον καὶ κατ' ἀξίαν—τὰ ἀρχαῖα—τὰ παλαιά—τὰ φαῦλα—τὰ
φαιλότερα κ. τ. λ. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν διαφόρων ἀναγνώσεων ἔλεγον—ἢ ἀμείνων
ἀνάγνωσις—οἱ ἀκριβῶς ἀναγινώσκουτες—ἢ συνήθης ἀνάγνωσις—ἢ τετριμμένη ἀνάγνωσις
κ. τ. λ.—Ἰδε τὰ Βενετ. σχόλ. Ζ, 4. Η, 238. Τ, 384 καὶ 225. περὶ δὲ τῶν παντοίων
ὀνομάτων τῶν ἐκδόσεων ἴδε Βιλλοισῶνος Προλεγόμε. εἰς Ὀμηρον (σελ. 26 κ. ἕξ).

¹ Τῶν ἕξ τούτων ἐκδόσεων (ὧν δύο μόναι μνημονεύονται παρ' Εὐσταθίῳ, ἢ Μασσαλι
ωτικῆ καὶ Σινωπικῆ, τὰς πάσας δὲ ἐγνώρισαν ἡμῖν τὰ Βενετ. σχόλια) ἢ μὲν πρώτη
μνημονεύεται εἰκοσιπεντάκις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις, ἢ δὲ δευτέρα
ὁμοίως ἑωδεκάκις, ἢ δὲ τρίτη ἐπτάκις καὶ οὐχὶ πέραν τῆς ῥαψωδίας Ρ, ἢ δὲ τετάρτη
πεντάκις καὶ οὐ πέραν τῆς ῥαψωδίας Ε, ἢ δὲ πέμπτη τετράκις, καὶ αὕτη μέχρι τοῦ αὐτοῦ
ἔρου, ἢ δὲ ἕκτη ἅπαξ μόνον ἐν ῥαψωδ. Α, 381. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν
ἀρχαίοις σχολίοις μνημονεύεται καὶ ἔκδοσις Αἰολικῆ ἢ Αἰολίς, οὐδαμοῦ τῶν Βενε-

σωμάτων τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὡς ὁ Οὐόλφιος διΰσχυρίζεται, ἕστορων καὶ τοῦτο συναφδὰ τῇ ἀνυποστάτῳ γνώμῃ αὐτοῦ, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα.¹ Τούτου δὲ σαφειστάτη ἐστὶν ἀπόδειξις ἡ Σινωπικὴ καὶ Μασσαλιωτικὴ ἔκδοσις· διότι οὐδαμῶς ἄλλως δυνάμεθα μετὰ λόγου νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι εὐρέθησαν ἐν τοῖς ἀποκεντροῖς ἐκείνοις τόποις ἀντίγραφα Ὀμηρικὰ, ἢ ἐννοοῦντες, ὅτι μετεκομίσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Μιλησίων, τῶν ἀποικησάντων ἐν Σινώπῃ περὶ τὸ

τικῶν σχολίων μνημονευομένη. Ὡσαύτως δὲ μνημονεῖονται ἐν αὐτοῖς καὶ δύο ἕτεραι, ἡ ἐκ τοῦ Μουσείου (Ὀδ. Ξ, 204) καὶ ἡ Κυκλική (Ὀδ. Π, 195 καὶ Ρ, 25)· καὶ περὶ τῆς τελευταίας ταύτης λέγει ὁ Βοϊκκιος ὅτι ἐπωνομάσθη οὕτως, ἅτε δὴ συναριθμουμένη ἐν τοῖς Κυκλικῶν ποιήμασιν.—Ἴδε τὴν ἐν Ὁξωνίᾳ ἔκδοσιν τῆς Ὀδυσσεΐας σὺν τοῖς ἀρχαίοις σχολίοις (ἐν ῥαψῳδ. Π, 195).

¹ Ἴδε Οὐόλφιου Προλεγόμ. εἰς Ὀμηρον, κεφ. xxxix, ἐν ᾧ τὰ περὶ τῶν ἐκδόσεων τούτων ἱστορῶν, λέγει πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι οἱ ἐπιστάται τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης πολλαχόθεν λαμβάνοντες Ὀμηρικὰς ἐκδόσεις, καὶ ἀγνοοῦντες, τίς ὁ τὴν διόρθωσιν ἐκάστης ποιησάμενος, κατέγραφον τὰς ἐκδόσεις ἐκείνας ἐν τοῖς ἑαυτῶν καταλόγοις ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ἐξ ὧν μετεφέροντο εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ τὸ περὶ Ὀμήρου εἴρθρον ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφικῷ Λεξικῷ γράφας, ὁ ἐν Βόννῃ Καθηγητῆς Κύριος William Ihue, ἀποφαίνεται, ὅτι καὶ τότε ἐγένετο ἐν τοῖς χειρογράφοις ἐκείνοις ὅ, τι καὶ νῦν συνήθως γίνεται, ὀνομαζομένων τῶν χειρογράφων ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἕκαστος εὔρηται, ὅταν ἀγνοῖται ὁ γράφας αὐτό. Ἀλλά, καὶ τούτου θεέντος, τίς ἄρα ἀνάγκη ὑπηγόρευσε τὸ νὰ ζητηθῶσιν ἀντίγραφα τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐν Σινώπῃ καὶ ἐν Μασσαλίᾳ καθ' ἣν ἐποχὴν πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔβριθον τοιούτων ἀντιγράφων; τίνα τάχα τελειότητα ἠλπιζον νὰ εὔρωσιν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς Σινώπης καὶ Μασσαλίας, μὴ ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς ἄλλοις; ἦσαν καὶ ἐν Σινώπῃ Ἀντίμαχοι καὶ Ἀριστοτέλεις διορθοῦντες τὸν Ὀμηρον; ἀλλ' ἦσαν ἐν Μασσαλίᾳ; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Καὶ ὅμως τὴν παράδοξον ταύτην γνώμην, ὅτι τὰς Ἀθήνας μιμούμεναι καὶ ἄλλαι πόλεις, ἐν αἷς καὶ ἡ Σινώπῃ καὶ Μασσαλία, ἔδαπάνησαν εἰς ἀπόκτησιν ἰδίας Ὀμηρικῆς ἐκδόσεως, ἵπεστήριξαν ἄνδρες ἐπὶ πολυμαθεῖα σεβάσμοι, ἐπόμενοι τῷ Οὐόλφιῳ, ἐν οἷς καὶ ὁ Κύριος Em. Egger ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι Histoire de la critique chez les Grecs (p. 12—13) λέγων. “Enfin il n'est pas inutile de remarquer qu'à l'imitation d'Athènes, plusieurs villes Grecques, entre autres Sinope dans le Pont, et dans la Gaule notre Marseille, eurent de bonne heure l'idée de faire préparer sous leur nom et pour leur usage des éditions spéciales d'Homère, etc.” Λέγοντες δέ, ὅτι αἱ πόλεις ἐκεῖναι ἐμιμήθησαν τὰς Ἀθήνας, ἐννοοῦσιν, ὅτι τὰ ἐν αὐταῖς εὐρεθέντα καὶ ἐξ αὐτῶν ὀνομαζόμενα χειρόγραφα οὐκ ἦσαν γεγραμμένα πρὸ τοῦ Πεισιστράτου, διότι μόνον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν κατὰ πρῶτον τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα· οὐδ' ἐπιτρέπουσιν οἱ ἄνδρες οὗτοι νὰ ἐννοήσῃ τις ἢ νὰ εἴπῃ, ὅτι πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ὑπῆρξε γεγραμμένη οὐδὲ μία λέξις Ὀμηρικῆ.

750—650, καὶ ὑπὸ τῶν Φωκαέων, τῶν ἀποικησάντων ἐν Μασσαλία περὶ τὸ 600 πρὸ Χριστοῦ.¹ ἢ δὲ ὑπόθεσις, ὅτι τὰ δύο ἐκείνα Ὀμηρικὰ ἀντίγραφα ἐγένοντο ἐν τοῖς ἀποκέντροις ἐκείνοις τόποις, ἢ μετεκομίσθησαν ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις πρώτην γραφὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐπὶ Πεισιστράτου, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον νομίζουσι, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα μετεκομίσθησαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, προφανέστατός ἐστι παραλογισμός.² Πολὺ τοῦ Πεισιστράτου ἀρχαιότεραι ἦσαν ὡσαύτως καὶ αἱ ἄλλαι τέσσαρες πολιτικαὶ ἐκδόσεις, καὶ μάλιστα ἡ Χιακὴ καὶ Ἀργολικὴ· ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐγράφη ὑπὸ τῶν Ὀμηριδῶν, τῶν ἐν Χίῳ κατὰ πρῶτον ἀναφανέντων, καὶ ἰδίαν Σχολὴν ἐκεῖ συγκροτησάντων, ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τῶν ἐκ Χίου εἰς Πελοπόννησον ἐλθόντων ἐπὶ Λυκούργου, καὶ ἀθρόαν τὴν Ὀμήρου ποιήσιν κομισάντων, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν.³ διότι ἀτοπώτατόν ἐστι πάντως τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ἡ Χίος, καὶ πᾶσα ἡ Ἰωνία, ἤπερ ἦν τὸ φυτώριον, οὕτως εἰπεῖν, ἐξ οὗ μετεφυτεύθησαν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἔμμεν ἐρημος τῶν ὠραιότητων προϊόντων τοῦ ποιητικοῦ αὐτῆς οὐρανοῦ, οὐδ' ἠκούετο κελαδοῦσα ἡ Μοῦσα τοῦ Ὀμήρου ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτῆς γῆ ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας, ἄχρις οὗ ὁ Πεισιστράτος συναγαγὼν καὶ ἀντιγράψας τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα παρέσχε καὶ τῇ πατρίδι τοῦ Ὀμήρου τὴν εὐκολίαν τῆς ἀποκτήσεως ἐνός τινος ἀντιγράφου. Οὐχ ἤττον δὲ ἀτοπον καὶ τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ἡ πατρίς τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἧς ἐφθόνησε τὴν δόξαν ὁ Κλεισθένης, διότι ἐξυμνεῖτο πολὺ ἐν

¹ Ἴδε περὶ τῶν δύο τούτων Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν Στράβωνα (σελ. 179 καὶ 545), καὶ Raoul-Rochet, Hist. crit. de l'établissement des Colonies Grecques. Tom. iii. p. 171—3 et p. 408—9· ἔτι δὲ καὶ W. Smith's Diction. of Greek and Roman Geography ἐν λ. Massilia καὶ ἐν λ. Sinope.

² Ἴδε περὶ τούτου Schoell, Hist. de la Littérat. Grecque. Tom. i. p. 133—4. W. Mure (ἔνθ. ἀν. τόμ. Α', σελ. 190) καὶ Gladstone's Studies on Homer, etc., tom. i. p. 62—64. Ὁρθότατα δὲ κρίνει περὶ τούτου καὶ ὁ Κύριος Edgar Quinet, λέγων. C'est de bouche des rhapsodes, dit-on, que Pisistrate fit recueillir les poésies Homériques. Mais ce qu'il fit pour l'Attique, d'autres villes le firent, sans doute, pour leur propre compte; et rien ne prouve que les éditions de Marseille, de Chio, d'Argos, de Sinope, de Chypre, et de Crète, aient été copiées sur la sienne.—De l'Hist. de la Poésie. Homère, § 11.—Ἴδε καὶ τὰ περὶ τούτου εἰρημένα ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος, σελ. 22—23.

³ Ἴδε σελ. 194—5.

τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι, καὶ ἤπερ ἐτίμα τὸν ποιητὴν μέχρι ἀποθεώσεως,¹ οὐκ ἐφρόντισε πρωτίστη πάσης ἄλλης πόλεως Ἑλληνικῆς νὰ ἔχῃ πλήρη τὰ ποιήματα ἐκείνα πολὺ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι. Ἦσαν ἄρα τὰ ἐκ τῶν πόλεων ἐκείνα ἀντίγραφα, καὶ πρὸ πάντων τὰ προσημειωθέντα τέσσαρα, πολὺ τοῦ Πεισιστράτου ἀρχαιότερα, ὡς κοινὸν τι κειμήλιον φυλαττόμενα καὶ ἐπιτηρούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἴσχυον καθ' ἑαυτὰς αἱ πόλεις ἐκείναι, ἠδύναντο καὶ νὰ διατηρῶσι τὸ κοινὸν κειμήλιον μετὰ τὴν ἐξασθένησιν ὅμως τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς Μακεδονικῆς δυνάμεως, τὰ μὲν διὰ πολλῶν χρημάτων, τὰ δὲ καὶ διὰ βίας, ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἐκ τῶν πόλεων τὰ πολύτιμα ἐκείνα χειρόγραφα, καὶ νὰ μετακομίσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν νέαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐστίαν, οἱ πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ τῆς Αἰγύπτου βασιλεῖς, οἱ μετὰ προθυμίας ἀπαρμιλλοῦ ἐκκενοῦντες τοὺς ἑαυτῶν θησαυροὺς εἰς ἀπόκτησιν βιβλίων.² Τὸ

¹ Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 35, σημ. 2) εἰρημένα.

² Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 199) εἰρημένα. Ὁ δὲ Οὐόλφιος (Προλεγ. εἰς Ὀμηρον σελ. 177) ἱστορῶν τὴν ἀπαράμιλλον ἐλευθεριότητα τῶν Πτολεμαίων εἰς βιβλίων ἀπόκτησιν, θαυμάζει δικαίως, ὅπως ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀντιμάχου τὸ χειρόγραφον τῆς Ὀμηρικῆς διορθώσεως, τὸ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου γεγραμμένον. Καὶ ὅμως περὶ τῶν ἐξ πολιτικῶν ἐκδόσεων οὐδὲν τοιοῦτον ὑπονοεῖ· ἀλλ', ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, ὑπολαμβάνει, ὅτι ἀγνοοῦντες οἱ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης ἐπιστάται τὰ ὀνόματα τῶν διορθωσάντων αὐτάς, ἐπέγραψαν τὰ τῶν πόλεων ὀνόματα, ὡς ἄλλα βιβλία, ἐκ διαφόρων πλοίων εἰς Ἀλεξάνδρειαν καταπλεόντων λαμβανόμενα καὶ ἀντιγραφόμενα, ἐπέγραφον "τῶν ἐκ πλοίων." Τούτου ἐπίγεται μάρτυρα τὸν Γαληνόν (τόμ. Ε', σελ. 412, ἐκδ. Βασιλείας) λέγοντα. "Φιλότιμον περὶ βιβλία τὸν τε (γραπτ. ἴσ. τὸν τότε) βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον οὕτω γενέσθαι φασίν, ὡς καὶ τῶν καταπλεόντων ἀπάντων τὰ βιβλία κελεύσαι πρὸς αὐτὸν κομίζεσθαι, καὶ ταῦτα εἰς καινοὺς χάρτας γράφοιτα, διδόναι μὲν τὰ γραφέντα τοῖς δεσπότηαις, ὧν καταπλευσάντων ἐκομίσθησαν αἱ βίβλοι πρὸς αὐτόν, εἰς δὲ τὰς βιβλιοθήκας ἀποτίθεσθαι τὰ κομισθέντα, καὶ εἶναι τὰς ἐπιγραφὰς αὐτοῖς τῶν ἐκ πλοίων. Ἐν δὲ τι τοιοῦτόν φασιν εὑρεθῆναι, καὶ τὸ τρίτον τῶν Ἐπιδημιῶν ἐπιγεγραμμένον, τῶν ἐκ πλοίων, κατὰ διορθωτὴν Μέμνονα Σιδίτην." Ἀλλ' οὐδὲν ἔχει τοῦτο κοινὸν πρὸς τὰς ἐξ ἐκείνας Ὀμηρικὰς ἐκδόσεις· τούναντίον δὲ καὶ συντείνει μᾶλλον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος ἐκείνων· διότι, καθὼς τὰ ἐκ τῶν πλοίων λαμβανόμενα βιβλία ἐπέγραφον ἐκ τῶν πλοίων, δεικνύοντες διὰ τῆς ἀορίστου ταύτης ἐπιγραφῆς, ὅτι τοιοῦτον ἐπέγραφον, ὅσον ἐγίνωσκον, οὕτως ἐν ἑκάστη τῶν ἐκδόσεων ἐκείνων οὐκ ἐπέγραφον "ἐκ τῶν πόλεων" ἢ "ἐκ Χίου" ἢ "ἐκ Μασσαλίας" κ. τ. λ. ἐν ἀορίστῳ τινὶ ἐκφράσει, ἀλλ' ἐπέγραφον ὀριστικῶς καί, οὕτως εἰπεῖν,

μόνον ἄρα ὀρθὸν συμπέρασμα, ὅπερ μετὰ λόγου δύναται τις νὰ πορισθῇ ἐκ τῶν παντοίων ὀνομάτων, δι' ὧν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ διέκρινον τὰς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ πολλὰς καὶ ποικίλας ἐκδόσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἐστὶ καθ' ἡμᾶς τὸδε ὅτι τὰς μὲν ὑπὸ διαφόρων ἰδιωτῶν γενομένας πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ὠνόμαζον γενικῶς "κατ' ἄνδρα ἐκδόσεις," διακρίνοντας διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκδότου μόνως τὰς ἐν αὐταῖς σημαντικώτερας καὶ τελειότερας, ὡς ἡ Ἀντιμάχου, ἡ Ζηνοδότου κ. τ. λ., τὰς δὲ ἐκ διαφόρων πόλεων καὶ πρὸς κοινὴν χρῆσιν κοινῇ δαπάνῃ γενομένας ὠνόμαζον "ἐκ τῶν πόλεων ἐκδόσεις, ἢ πολιτικάς," καὶ τούτων πάλιν τὰς ἀξιολογωτέρας διέκρινον διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν—ἡ Μασσαλιωτικὴ, ἡ Σινωπικὴ, ἡ Χία, κ. τ. λ.

Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι, τοσούτων ἄλλων ἐκδόσεων καὶ κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ πόλεις μνημονευομένων ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, οὐδαμῶ μνημονεύεται ἐκδοσις Ἀττικὴ, ἢ Πεισιστράτειος· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν ὅτι τοιαύτη ἐκδοσις οὐδέποτ' ἐγένετο, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 209 κ. ἐξ.) διὰ μακρῶν ἀπεδείξαμεν. Πολλὰ μὲν καὶ περὶ τούτου ἐλέχθησαν, καὶ τινες ὑπέλαβον, ὅτι ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀπώλετο ἢ ἐκδοσις ἐκείνη, ἄλλοι δέ, ὅτι ὁ Ξέρξης εὐρὼν αὐτήν, ὅτε εἰσήλασεν εἰς Ἀθήνας, μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται ὑποθέσεις πάντῃ πάντως εἰσὶν ἀνυπόστατοι· διότι οὔτε ἀδύνατος ἦν ἡ σωτηρία ἐνὸς βιβλίου ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ξέρξου, μετακομιζομένου καὶ τούτου εἰς Σαλαμίνα καὶ Τροιζήνα

κατηγορηματικῶς—Μασσαλιωτικὴ ἐκδοσις—Χία ἐκδοσις—Σινωπικὴ ἐκδοσις κ. τ. λ., ὡς εἰ ἐπέγραφον πληρέστερον—ἐκδοσις ἀνήκουσα τῇ Μασσαλίᾳ, τῇ Χίῳ—κ. τ. λ. Τὰ δὲ ἐκ τῶν πλοίων ἐκεῖνα βιβλία προφανές ἐστίν ὅτι μετεκομίζοντο εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ παντοίων κερδοσκόπων, οἵπερ ἀκούοντες περὶ τῆς προθυμίας, ἐν ἣ οἱ Πτολεμαῖοι ἠγόραζον τὰ βιβλία, συνήγον ὅσα καὶ ὅποια ἠδύνατο (τὰ πλεῖστα παρέγγραπτα, ὡς ὀρθῶς εἰκάζει ὁ Γάλλος J. Matter—ἐνθ. ἀν. τόμ. Α', σελ. 166), καὶ μετεκόμιζον αὐτὰ εἰς Ἀλεξάνδρειαν κέρδους ἕνεκα. Ὄρθως ἄρα καὶ οἱ τῆς Βιβλιοθήκης ἐπιστάται ἐπέγραφον τοῖς τοιούτοις βιβλίοις τὴν ἀόριστον ἐπιγραφὴν "ἐκ τῶν πλοίων," διακρίνοντας οὕτω τὰ ἄγνωστα καὶ ὑποπτα ταῦτα τῶν γνωστῶν καὶ γνησίων. "Ὅτι δὲ τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων βιβλίων ἦσαν πλαστὰ καὶ παρέγγραπτα, αὐτὸς ὁ Γαληνὸς μαρτυρεῖ (ἐνθ. ἀν. σελ. 16) λέγων· "Πρὶν γὰρ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ Περγᾶμῳ γενέσθαι βασιλεῖς, ἐπὶ κτήσει παλαιῶν βιβλίων φιλοτιμηθέντας, οὐδέπω ψευδῶς ἐπεγγέγραπτο σύγγραμμα· λαμβάνειν δ' ἀρξαμένων μισθὸν τῶν κομιζόντων αὐτοῖς συγγράμματα παλαιοῦ τινος ἀνδρός, οὕτως ἤδη πολλὰ ψευδῶς ἐπιγράφοντες ἐκόμιζον."

μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἄνδρες φιλόμηροι ὑπῆρχον τότε πλείστοι καὶ προθυμότατοι εἰς σωτηρίαν τοῦ κοινοῦ ἐκείνου κειμηλίου· καὶ εἰ μὴ τις ἄλλος, αὐτὸς ὁ Μαραθωνομάχος καὶ Σαλαμινομάχος τραγικός, ὁ τοσαῦτα ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διδαχθεὶς, ὥστε νὰ ὀνομάξῃ τὰς ἑαυτοῦ τραγωδίας *τεμάχη τῶν Ὀμήρου μεγάλων δειπνων*,¹ εἶχε πάντως τὴν προθυμίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ σώσῃ τὰ χρησιμώτατα αὐτῷ Ὀμηρικὰ δειπνα. Ἀληθὲς ἄρα, ὅτι τοιαύτη ἔκδοσις, ἢ οὕτω καλουμένη Πεισιστράτειος, οὐτ' ἐγένετο πώποτε, οὔτε ἀπόλετο· καὶ ἡ περὶ πράγματος τοιοῦτου σιωπὴ τῶν δοκίμων συγγραφέων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡροδότου, ἔτι δὲ καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, σαφειστάτη ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι οὐδέποτε τοιαύτη ἔκδοσις ἐγένετο· Ὑπῆρχον ὁμῶς ἀναμφιβόλως ἐν Ἀθήναις πλείστα ἐκδόσεις ἰδιωτικάι, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, καὶ ταύτας, ἢ τούτων τὰς πλείστας, συνέλεξαν οἱ Πτολεμαῖοι ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ· οἱ δὲ σχολιασταὶ μνημονεύουσιν αὐτῶν ὑπὸ τὰ διάφορα ὀνόματα, ἅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν κατελέξαμεν, τὰς μὲν ἐκ τοῦ χρόνου, τὰς δὲ κατ' ἀξίαν ἐπονομάσαντες, ἀρχαίας, παλαιάς, κοινάς, χαριστάτας, μετρίας, κ. τ. λ.

Τοιαύτας λοιπὸν καὶ τοσαύτας τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐκδόσεις ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ Μουσείῳ συνηγμένοι λόγιοι, ἐπεχείρησαν τῇ διορθώσει καὶ ἐρμηνείᾳ τῶν ποιημάτων τούτων, οἱ μὲν διορθοῦντες τὸ κείμενον, καὶ ἰδίας ἕκαστος ποιούμενοι ἐκδόσεις, οἱ δὲ παντοίας συγγράφοντες ἐρμηνευτικὰς πραγματείας, αἵτινες ἐπεγράφοντο ὑπομνήματα, ἐξηγήσεις, μελέται, ζητήσεις Ὀμηρικαί, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷα καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι κατὰ μίμησιν ἐκείνων συνέγραψαν πολλά, οὐδὲ διαλείπουσι συγγράφοντες καὶ ἐκδιδόντες, προλεγόμενα εἰς Ὀμηρον, μελέτας, ζητήματα Ὀμηρικὰ, κ. τ. λ. Ἐν τοῖς πολλοῖς δ' ἐκείνοις Ἀλεξανδρινοῖς ἐκδόταις καὶ ὑπομνηματισταῖς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων περίφημότεροι ἐγένοντο οἱ ἐξῆς.²

¹ Ἴδε Ἀθην. βιβλ. Η', σελ. 348.

² Ἐν μὲν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Βιβλιοθήκῃ (τόμ. Α', σελ. 502—527) ἀριθμοῦνται 123 ἐκδοταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ Ὀμήρου, ὧν οἱ πλείους ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν Σχολήν· ὁ δὲ Οὐόλφιος (Προλεγ. εἰς Ὀμηρον, § xli. ἐν τέλει) ἐπιμελῶς ἐξερευνήσας τὰ

α) Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος.¹—Οὗτος ἤκμαζε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἐγένετο μαθητὴς Φιλήτα ἢ Φιλητᾶ τοῦ Κώου, ἐλεγειακοῦ καὶ τούτου ποιητοῦ, ὃς καὶ λέγεται ὅτι συνειργάσατο εἰς τὴν Ὀμήρου διόρθωσιν.² Ὁ Σούδας ὀνομάζει τὸν Ζηνόδοτον πρῶτον τοῦ Ὀμήρου διορθωτὴν, καὶ ἅμα ἐπιστάτην τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθηκῶν, καὶ δικάσκαλον τῶν παίδων τοῦ Πτολεμαίου, ἐννοῶν πιθανώτατα τοὺς παῖδας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὃς ὁμοίως ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Φιλητᾶ. Λέγεται δέ, ὅτι ὁ Πτολεμαῖος οὗτος ἀνέθηκε τῷ μὲν Ζηνοδότῳ τὴν τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν ἄλλων ἐπικῶν ποιητῶν διόρθωσιν, Ἀλεξάνδρῳ δὲ τῷ Αἰτωλῷ τὴν τῶν τραγικῶν, καὶ Λυκόφρῳ τῷ Χαλκιδεῖ τὴν τῶν κωμι-

ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις μνημονεύομενα τούτων ὀνόματα, εὑρε τοὺς πάντας εἰς 250 συναριθμουμένους. Ἐν τούτοις δὲ ἀναφέρεται καὶ γυνὴ τις Δημῶ καλουμένη (Ἴδε Βενετ. σχ. Β, 205 καὶ Ε, 722), ἣς καὶ Εὐστάθιος μνημονεῖ ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1154), καὶ ἣ φαίνεται συγγράψασα Ἀλληγορίας Ὀμηρικές. Καὶ ἄλλη δὲ γυνή, ἣ Βυζαντία Μυρῶ ἢ Μοιρῶ (Ἴδε Ἀθήναιον. ΙΑ', σελ. 490), ἣ σύζυγος τοῦ φιλολόγου Ἀνδρομάχου καὶ μήτηρ τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ Ὀμήρου, ἣ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἀκμάσασα, καὶ ποιήσασα τὸ ἐπικὸν ποίημα "ἣ Μνημοσύνη" καὶ τινα ἐλεγεία, μνημονεύεται ὡς ἐρμηνεύσασα δυσνόητά τινα χωρία τῆς Ὀδυσσεΐας. Ἴδε πλείω περὶ τῆς Μυροῦς παρά τε Φαβρικήν (Ἐλ. Β. τόμ. Β', σελ. 131—3) καὶ παρὰ Κλίντωνι (τόμ. Γ', σελ. 487), ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ Egger ἐν τοῖς Mémoires de Littérat. anc. p. 137. Δύο ταύτης ἐπιγράμματα διασωθέντα, καὶ δέκα στίχοι ἐκ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος "ἣ Μνημοσύνη" ἐκδέδονται ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (τόμ. Α', σελ. 135) καὶ ἐν τοῖς Βρυγικίῳ Ἑλλην. Ἀναλέκτοις (τόμ. Α', σελ. 202—3). Ὅτι δὲ πάντες οὗτοι οἱ πολυάριθμοι τοῦ Ὀμήρου ἐκδοταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ οὐκ ἦσαν λόγον πολλοῦ ἀξιοί, ἀλλὰ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν μεταγενεστέρων, ἐνησχολοῦντο εἰς Ὀμηρικὰ ζητήματα πάντη ἀσήμαντα καὶ σχολαστικά, εἵπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 15—16). Τοιοῦτοι ἦσαν πρὸ πάντων οἱ ἐπικληθέντες ἐν στατικῶν καὶ λυτικῶν, παιτοῖα Ὀμηρικὰ ζητήματα προβαλλόμενοι καὶ λύοντες, τινὲς μὲν σπουδαῖα, ἔτιοι δὲ καὶ παράλογα. Ἐνα τούτων ὀνομάζει ὁ Ἀθήναιος (ΙΑ', σελ. 493—4), Σωσίβιον τὸν θαυμασίον λυτικόν, οὗ τὰς λύσεις Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος θαυμασίως τῷ ὄντι κατέσκωψεν.—Ἴδε περὶ τούτων Οὐολφ. Προλεγ. § xlii., καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1098), ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς Βεν. σχολ. (Γ, 276—7 καὶ 441. Ι, 688. ἔκδ. Βεκκέρου). Ὅμοίως δὲ περὶ τούτων διὰ μακρῶν ἐπραγματεύσατο καὶ ὁ σοφὸς Κ. Lehms ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι—De Aristarchi Studiis Homericis. ἐνθα ἴδε Dissert. iii. c. iv.

¹ Ἴδε τὸ περὶ Ζηνοδότου ἄρθρον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου, σελ. 778 κ. ἐξ.

² Ἴδε Οὐολφίου Προλεγ. εἰς Ὀμηρον, § xli.

μονεύονται ὀνόμασι (ἢ Ζηνοδότειος, ἢ Ζηνοδότου, ἢ κατὰ Ζηνόδοτον ἔκδοσις, αἱ Ζηνοδότου διορθώσεις, τὰ Ζηνοδέτεια, τὰ Ζηνοδότου, κ. τ. λ.),¹ καὶ ἄλλα τοῦ Ζηνοδότου συγγράμματα μνημονεύονται παρά τε Ἀθηναίῳ καὶ τῷ σχολιαστῇ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου (Ἱστορικὰ ὑπομνήματα, Ἐπιτομαί, Γλῶσσαι), περὶ ὧν ἔστιν ἰδεῖν παρ' Ἀσωπίῳ, εἴ τις βούλεται, πλείω. Ἀλλὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ πάντων κάλλιστον ὑπῆρξεν ἡ Ὀμήρου διόρθωσις, ἐφ' ἣ τσαύτην ἐκτίησατο φήμην, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ (ὡς ἔπειτα δικαιοτέρου τὸ τοῦ Ἀριστάρχου) ἐγένετο συνώνυμον τῷ κριτικός· ὅθεν ὁ Ῥωμαῖος Βιβιάκουλος, σατυρικός ἱαμβογράφος, ἐπαινῶν τὸν Κάτωνα, ὡς κριτικόν, ὠνόμαζεν αὐτὸν “καρδίαν τοῦ Ζηνοδότου καὶ ἦπαρ τοῦ Κράτητος”—en cori Zenodoti, en jecur Cratetis.² Καὶ κατεκρίθησαν μὲν ὡς τολμηραὶ πολλαὶ τῶν διορθώσεων αὐτοῦ ὑπὸ τε τῶν συγχρόνων αὐτῷ, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων, καὶ γενικῶς προὔτιμήθησαν πάντοτε αἱ τοῦ Ἀρι-

κρίνατο, εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις ἐντυγχάνοι, καὶ μὴ τοῖς ἤδη διορθωμένοις” (ὑπὸ Ζηνοδότῃ δῆλον ὅτι). Ἴδε Διογ. Λαέρτιον ἐν βίῳ Τίμωνος, σελ. 113, ἔνθα καὶ τὰ ὑπὸ Κασωβῶνος καὶ Μεναγίου σημειούμενα· ἔτι δὲ καὶ Οὐολφίου Προλεγόμ. § xxxix. ἐν τέλει. Ἰδίας δὲ περὶ τῶν Ζηνοδότου Ὀμηρικῶν διορθώσεων πραγματείας ἔγραψαν οἱ Γερμανοὶ φιλόλογοι Heffter—De Zenodoto ejusque Studiis Homericis (Brandenbourg 1839) καὶ H. Düntzer—De Zenodoti Studiis Homericis (Gottingen 1848).

¹ Ἴδε Βιλλοισῶνος προλεγόμενα εἰς Ὀμηρον, σελ. 23· ἔνθα ὁ σοφὸς Ἑλλημιστῆς ὀρθῶς παρατηρεῖ, ὅτι ἡ φράσις “ἢ κατὰ Ζηνόδοτον” ὁμοία ἐστὶ τῇ “Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον,” ὅπερ ἐστὶν—Εὐαγγέλιον τοῦ ἀγίου Ματθαίου (quo sensu dicitur Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, id est, Sancti Matthæi). Ἀντηρόν, ὅτι ὁ τσαῦτα περὶ τῆς φράσεως ταύτης ἄκαιρα καὶ ἄτοπα γράψας Εὐαγγελιομάστιξ Renan ἢ οὐκ εἶδεν, ἢ παρέϊδε τὴν ὀρθὴν ταύτην ἐρμηνείαν τῆς φράσεως “Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον” ἄλλως, οὐχ ἐπέπιπτεν εἰς ἀμάρτημα ἀνάξιον τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ, ἄξιον ὅμως τῆς ἀσεβοῦς προκαταλήψεως, λέγων, ὅτι αἱ φράσεις “κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην” οὐ δηλοῦσιν, ὅτι αἱ διηγήσεις ἐκεῖναι συνεγράφησαν διαμπερὲς ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου, τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου, ἀλλὰ μόνου σημαίνουσιν, ὅτι ἦσαν παραδόσεις, ἐξ ἐκάστου τῶν Ἀποστόλων ἐκείνων προελθοῦσαι, καὶ διὰ τοῦ κύρους τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐπικαλυφθεῖσαι (Vie de Jésus, par Ernest Renan. Introduction, p. xvi.). Διορθούσθω λοιπὸν ὁ ἄλλως πολυμαθὴς βιογράφος τοῦ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ συμπολίτου καὶ διακεκριμένου ἐκδότου τῆς Ἰλιάδος.

² Ἴδε Βιλλοισῶνος Προλεγόμ. εἰς τὸ Ὀμηρικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἀπολλωνίου, σελ. 18· καὶ Dugas Montbel, Hist. des Poésies Homériques, p. 92.

ποιητῶν, Ἡσιόδου, Πινδάρου, Ἀλκαίου, Ἀνακρέοντος, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, Ἀριστοφάνους, ἐποίησατο καὶ διόρθωσιν Ὀμήρου, μετὰ πολλῆς περισκεψέως ἐπιδιορθώσας ὅσα παρέλιπεν ἀδιόρθωτα ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ζηνόδοτος, καὶ τινα τῶν ἐκείνου μεταβαλόν, ἐπὶ δὲ πᾶσι καὶ πολλοὺς τῶν ὑπ' ἐκείνου καταδικασμένων καὶ ἀποβεβλημένων στίχων ἐπαναγαγὼν ἐν τῷ κειμένῳ, καὶ μόνον ἀθετῶν αὐτούς. Τοῦτο καταφαίνεται πολλαχοῦ τῶν Βενετ. σχολίων, ἔνθα πολλάκις σημειοῦται—Ζηνόδοτος τὸν στίχον τοῦτον οὐκ ἔγραφεν, Ἀριστοφάνης δὲ ἠθέτει—παρὰ Ἀριστοφάνει ἠθετοῦντο, παρὰ Ζηνοδότῳ δὲ οὐδὲ ᾗσαν—Ζηνόδοτος οὐ γράφει, Ἀριστοφάνης μόνον ἀθετεῖ κ. τ. λ.—σπανιώτατα δὲ εὔρηται τὸ ἀνάπαλι, ὡς ἐν Ἰλιάδ. Ξ, 114, ἔνθα σημειοῦται—Ζηνόδοτος ἠθέτει, παρὰ Ἀριστοφάνει δὲ οὐκ ᾗν.¹ Ποικίλως δὲ καὶ ἡ Ἀριστοφάνους διόρθωσις μνημονεύεται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν καὶ Γραμματικῶν—ἡ Ἀριστοφάνους ἔκδοσις, ἡ Ἀριστοφάνους παράδοσις, ἡ Ἀριστοφάνειος, ἡ κατὰ Ἀριστοφάνη²

δέκα μυριάδας περιορίζει τὸν ἀριθμὸν, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὸ ἥμισυ τῶν ὑπὸ Ἰωσήπου ἀριθμουμένων· ἄλλοι δὲ ἄλλους λέγουσιν ἀριθμούς, περὶ ὧν ἴδε Μάττερον (ἐνθ. ἀν. σελ. 47 κ. ἐξ), ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄρτι παρατεθὲν Πλαυτιανὸν σχόλιον.

¹ Πλεῖστα παραδείγματα τῶν ὑπὸ Ἀριστοφάνους γενομένων μεταβολῶν ἐν ταῖς τοῦ Ζηνοδότου διορθώσεσιν εὔρηται συνειλεγμένα παρὰ Κλίτωνι (τόμ. Γ', σελ. 491—5). Ἐπιθι δὲ περὶ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν διορθώσεων αὐτοῦ τὰ Οὐολφίου Προλεγόμ. § xliii. Καὶ ἀναντιρρήτως ἡ τοιαύτη διόρθωσις ἐστὶν ὀρθότερα· διότι ἡ παντελῆς ἐξάλειψις τῶν στίχων δείκνυσιν αὐθαίρετον καὶ τολμηρὸν ἐγωϊστὴν τὸν διορθοῦντα· τὸ δὲ ἀπλῶς ἀθετεῖν τοὺς δοκοῦντας ὑπόπτους στίχους καταλείπει ἐλευθέραν τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος, καὶ πολλάκις δεύτεραι καὶ νεώτεραι σκέψεις ἐπέρχονται τῶν πρώτων ὀρθότεραι. Οὕτω πολλοὶ τῶν μετ' Ἀρίσταρχον κριτικῶν εὐρίσκουσιν ἄδικον τὴν ὑπ' ἐκείνου καταδίκην τῶν τεσσάρων στίχων τῆς Ἰλιάδος (I, 458—61), οὓς ἐξωβέλιζε τοῦ κειμένου καὶ πρῶτος πάντων κατέκρινε διὰ τοῦτο τὸν Ἀρίσταρχον ὁ Πλούταρχος, ὅς καὶ διέσωσε τοὺς ὀβελισθέντας ἐκείνους στίχους· "Ὁ μὲν οὖν Ἀρίσταρχος ἐξείλε ταῦτα τὰ ἐπιφοβηθεῖς· ἔχει δὲ πρὸς τὸν καιρὸν ὀρθῶς, τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀχιλλεῖα διδάσκοντος, οἷόν ἐστιν ὀργή, κ. τ. λ." (ἐν τῷ—πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, § 4). Ἴδε περὶ τούτου καὶ Οὐολφίου Προλεγ. σελ. 262, Μοντβέλιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 99—100) καὶ Γλάδστωνος τὰς Ὀμηρικὰς μελέτας (Prolegomena, p. 60—61).

² Τετράκις εὔρηται ἐν τοῖς Βεν. σχολίοις ἡ τοιαύτη ἔκφρασις "ἡ κατὰ Ἀριστοφάνη." (Δ, 17 καὶ 142. Η, 436. Ρ, 264). Σεσημειώσθω δὲ τοῦτο διὰ Renan τὸν Εὐαγγελιομάστιγα, περὶ οὗ καὶ ἐν τοῖς περὶ Ζηνοδότου εἴρηται τὰ προσήκοντα.

“(800) βιβλία ὑπομνημάτων μόνων. Μαθητὴς δὲ γέγονεν Ἀριστοφάνους τοῦ Γραμματικοῦ, καὶ Κράτητι τῷ Γραμματικῷ Περγαμηνῷ πλείστα διημιλλήσατο ἐν Περγάμῳ· μαθηταὶ δ' αὐτοῦ Γραμματικοὶ περὶ τοὺς μ' ἐγένοντο. Τελευταῖα δ' ἐν Κύπρῳ ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν ἐνδεία τροφῆς, νόσῳ τῇ ὕδρωπι ληφθεὶς, κ. τ. λ.” Οὗτος ἐπεξεργάσατο τὴν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσιν μετ' ἀκριβείας πλείστης, καὶ διήρσεσεν αὐτὰ εἰς 24 ῥαψωδίας, ἐπιγράψας ἐκάστη ἐν τῶν ἀλφαβητικῶν γραμμάτων¹ καὶ ἐν γένει οὕτω καλῶς ταῦτα διωρθώσατο, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τὸ τοῦ Ζηνοδότου κατήντησε συνώνυμον τῷ κριτικός· αἱ δὲ διορθώσεις αὐτοῦ τοσαύτης ἀπήλαιον πίστεως παρὰ τοῖς ἔπειτα, ὥστε προὔτιμώντο ἀπασῶν τῶν ἄλλων καὶ ἐν οἷς ἐφαίνοντο ἦττον ὀρθαί. Οὕτως ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις (Α, 572)—“καὶ ἐπεκράτησεν ἡ Ἀριστάρχου καίτοι λόγον οὐκ ἔχουσα” καὶ ἀλλαχοῦ (Β, 316) λέγεται “Ἐπειδὴ οὕτω δοκεῖ στίζειν τῷ Ἀριστάρχῳ, πειθόμεθα αὐτῷ, ὡς πάνυ ἀρίστῳ Γραμματικῷ” καὶ πάλιν (Δ', 235)—“μᾶλλον πειστέον Ἀριστάρχῳ ἢ τῷ Ἑρμαππία, εἰ καὶ δοκεῖ ἀληθεύειν,” κ. τ. λ. παρὰ δὲ Ἀθηναίῳ (ΙΔ', σελ. 634) ἱστορεῖται, ὅτι Παναίτιος ὁ Ῥόδιος φιλόσοφος ὠνόμαζε τὸν Ἀρίσταρχον μάντιν “διὰ τὸ ῥαδίως καταμαντεύεσθαι τῆς τῶν ποιημάτων διανοίας.” Ποικίλως δὲ καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, ἡ Ἀριστάρχου, ἡ Ἀριστάρχειος, ἡ κατὰ Ἀρίσταρχον,² αἱ Ἀριστάρχου, ἡ ἑτέρα τῶν Ἀριστάρχου, ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν Ἀρισταρχείων, ἡ προτέρα, ἡ δευτέρα κ. τ. λ. ὅθεν φαίνεται, ὅτι διττὴν ἐποιήσατο τὴν ἔκδοσιν, πρώτην καὶ δευτέραν, οἷον προέκδοσιν καὶ ἐπέκδοσιν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Οὐόλφιος, ἐκ τῶν Βεν. σχολίων τὴν

Κλίτων, παρ' ᾧ ἡ χρονολογία αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐξετάζεται, τίθησι τὴν ἀκμὴν, τοῦ μὲν Ζηνοδότου ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὅπερ ἐστὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος, τοῦ δὲ Ἀριστοφάνους τὸ 200 πρὸ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἀριστάρχου τὸ 158 ἢ 156.—Ἴδε Κλίτωνα ἐν τόμῳ Γ', σελ. 491, 522, 530.

¹ Τινὲς ἀναφέρουσι τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰς τὸν Ζηνοδότον· ἀλλ' οἱ πλείστοι θεωροῦσιν αὐτὴν ἔργον τοῦ Ἀριστάρχου, ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ Δ' κεφαλαίου εἵπομεν.

² Δίς εὔρηται ἡ τοιαύτη ἔκφρασις ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις (Β, 865 καὶ Δ, 335)· καὶ τρίτον ἤδη σεσημειώσθω τοῦτο διὰ Renan τὸν Εὐαγγελιομάστιγα.—Ἴδε τὰ σημειωθέντα περὶ τούτου ἐν τοῖς περὶ Ζηνοδότου.

παρατήρησιν βεβαιούμενος.¹ Ἄλλ' ὅμως ἐν τοῖς αὐτοῖς (Κ, 397) μνημονεύεται σύγγραμμα τοῦ Ἀμμωνίου, μαθητοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀριστάρχου, "περὶ τοῦ μὴ γεγονέναι πλείονας ἐκδόσεις τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως" καὶ τοῦτο διαφόρως ἐξηγοῦσιν οἱ νεώτεροι κριτικοί, οἱ μὲν ἀποδεχόμενοι μίαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου γενομένην ἔκδοσιν, καὶ δευτέραν τινὰ μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἱ δέ (καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ γνώμη τοῦ Lehrs) τὸ τοῦ Ἀμμωνίου ἐξηγοῦντες, ὅτι σημαίνει "μὴ γεγονέναι πλείονας τῶν δύο ἐκδόσεις τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως." Ἡ δευτέρα αὕτη γνώμη φαίνεται ὀρθότερα πρῶτον μὲν, διότι πολλαχοῦ μνημονεύονται δύο αἱ Ἀρισταρχεῖοι ἐκδόσεις, καὶ ἐνίοτε οὕτω σαφῶς, ὥστε οὐδεμία καταλείπεται ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀρισταρχος ἐποίησατο ἀμφοτέρας· ἔπειτα δὲ καὶ διότι αὐτὸς ὁ Ἀμμώνιος, ὁ γράψας "περὶ τοῦ μὴ γεγονέναι πλείονας ἐκδόσεις" ἀναφέρεται ἐν τοῖς Βεν. σχολίοις (Τ, 365) ὡς γράψας καὶ ἕτερον πόνημα "περὶ τῆς ἐπεκδοθείσης διορθώσεως." Ἐγίνωσκεν ἄρα ὁ μαθητῆς οὗτος καὶ διάδοχος τοῦ Ἀριστάρχου δύο ὑπ' ἐκείνου ἐκδεδομένας διορθώσεις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὅσας καὶ οἱ σχολιασταὶ πολλαχοῦ ἀναφέρουσι καὶ ἰκανῶς πιστοῦνται ἐντεῦθεν ἢ τοῦ Lehrs ἐρμηνεῖα τῶν τοῦ Ἀμμωνίου λόγων, ὅτι ἐννοοῦσι "μὴ γεγονέναι πλείονας τῶν δύο διορθώσεις."² ἴσως δὲ ὁ Ἀμμώνιος ἔγραψε τὴν τοιαύτην πραγματείαν, ἀναγκασθεὶς ἐκ τῆς διαδόσεως

¹ Ἴδε Οὐόλφλιου Προλεγ. εἰς Ὀμηρον, § xlvii. ἐν ἀρχῇ. Ἄλλα τὰ περὶ διορθώσεων τοῦ Ἀριστάρχου ἴδοι τις ἂν ἀκριβῶς καὶ διὰ μακρῶν ἐξεταζόμενα ἐν τῷ πολλάκις μέχρι νῦν μνημονευθέντι συγγράμματι τοῦ σοφοῦ Κ. Lehrs—De Aristarchi Studiis Homericis—ὅπερ πρὸ μικροῦ ἐκδέδοται ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει (ἐν Λειψία 1865) πολὺ τῆς πρώτης τελειότερα. Ἀξιόλογον δὲ περὶ Ἀριστάρχου μονογραφίαν συνέγραψε καὶ ὁ Κύριος Em. Egger, δημοσιευθεῖσα τὸ δεύτερον ἐν τοῖς φιλολογικοῖς αὐτοῦ Ἰπομνήμασι, ὧν πολλάκις μέχρι νῦν ἐμνήσθημεν.—Mémoires de Littérat. anc. p. 126—163. Ἴδε καὶ Μοιτβέλιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 97 κ. ἐξ). Πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων μνημονεύεται καὶ ἄλλη περὶ Ἀριστάρχου πραγματεία ὑπὸ Ματθεσίου—Dissertatio de Aristarcho Grammatico. Jena, 1725.—ἀλλὰ ταύτην οὐκ εἶδον ἐγώ, εἰ μὴ μόνον μνημονευομένην ὑπὸ L. Schmitz, τοῦ γράψαντος τὸ περὶ Ἀριστάρχου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου Βιογρ. Λεξικῷ.

² Ἴδε περὶ τούτου Οὐόλφιον (ἐνθ. ἀν.), ὃς καὶ νομίζει, ὅτι τὰ ἐν τοῖς σχολίοις μνημονευόμενα δύο τοῦ Ἀμμωνίου συγγράμματα οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτό, ἐπιγραφόμενον κυρίως "περὶ τῆς ἐπεκδοθείσης διορθώσεως." Παράβαλε δὲ καὶ τὰ ὑπὸ Lehrs (ἐνθ. ἀν. Dissertatio l. c. 2, § 5).

πολλῶν διορθώσεων, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀριστάρχου φερομένων, τρίτης ἴσως καὶ τετάρτης. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐννοουμένων τῶν Ἀμμωνίου λόγων, πάλιν μένουσιν ἀμφίβολα τὰ περὶ τούτου, οὐχ ὑπάρχοντος τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀμμωνίου, ἐξ οὗ ἦν δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως· διότι μόνος ὁ τίτλος, οἷος ἀναφέρεται, εἰς παντοίας ὑπόκειται ἐρμηνείας, εἴτε δύο ἐκκληφθῶσι τὰ τοῦ Ἀμμωνίου συγγράμματα, εἴτε ἐν καὶ τὸ αὐτό, διττῶς μνημονευόμενον, ὡς ὁ Οὐόλφιος νομίζει. Ἐὰν λοιπὸν παραλειφθῇ ὡς ἀμφίβολον τὸ ὑπὸ Ἀμμωνίου λεγόμενον, ἐξετασθῶσι δὲ τὰ τῶν σχολιαστῶν, οἱ θετικώτατα περὶ τούτου ἐκφράζονται, ἀναντιρρήτως προκύπτει ἐξ αὐτῶν, ὅτι δύο ἐποίησατο ἐκδόσεις αὐτὸς ὁ Ἀρίσταρχος.¹ Τέλος πάντων, πρῶτος ὁ Ἀρίσταρχος ἐχρήσατο τῷ περιφήμῳ γενομένῳ ὀβελῶ, ὃν προὔτασσε παντὸς ἀθετουμένου στίχου, εἰ καὶ παρά τινων ἀποδίδεται εἰς τὸν Ζηνόδοτον ἢ πρώτη τοῦ σημείου τούτου χρήσις· οἱ δὲ μετ' Ἀρίσταρχον καὶ ἄλλοις ἐχρήσαντο σημείοις εἰς δήλωσιν τῶν Ἀρισταρχείων διορθώσεων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων, ἔνθα μετὰ τὸ τέλος ἐκάστης ῥαψωδίας σημειοῦται "Παράκειται τὰ Ἀριστονίκου σημεία καὶ τὰ Διδύμου περὶ τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως· τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἰλιακῆς προσφωδίας Ἡρωδιανοῦ καὶ Νικάνορος περὶ τῆς Ὀμηρικῆς στιγμῆς."² Ἐκτὸς δὲ τῶν Ὀμηρικῶν

¹ Παρὰ τὰ λοιπὰ χωρία, ἐν οἷς κατὰ τὰ Βενετ. σχόλια δύο τοῦ Ἀριστάρχου διορθώσεις διακρίνονται (B, 131 καὶ 579. Γ, 416. Δ, 282 καὶ 527. E, 132 καὶ 181. Z, 113 καὶ 174. Θ, 213 καὶ 405. I, 653 καὶ 677. K, 159. Λ, 631. N, 359 καὶ 627. Ξ, 36, 67 καὶ 427. O, 450. Π, 430. Σ, 579. Ψ, 273. καὶ ταῦτα μᾶλλον κατὰ τὴν Βιλλοισῶνος ἐκδοσιν), διαρρήδην λέγεται τοῦτο ἐν Ῥαψωδίᾳ Π, 613, ἔνθα σημειοῦται. "Ἐν τῇ ἐτέρᾳ τῶν Ἀριστάρχου οὐκ ἐφέρετο καθάπαξ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἄλογος (γρ. ἴσ. ὀβελός) αὐτῷ παρέκειτο." καὶ ἐν Ῥαψωδίᾳ T, 386, ἔνθα σημειοῦται. "Πρότερον δὲ γράφων ὁ Ἀρίσταρχος 'τῷ δ' εὔτε' . . . μετέγραψεν ὕστερον 'τῷ δ' αὐτε,' ἐμφατικώτερον νομίσας εἶναι κ. τ. λ."

² Τὰ σημεία ταῦτα εὔρηται σημειούμενα καὶ ἐξηγούμενα ἐν τέλει τῶν Προλεγομένων τοῦ Βιλλοισῶνος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἐκδοσιν τῆς Ἰλιάδος σὺν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις (ἐν Βενετίᾳ 1788). Χάριν τῶν ἡμετέρων νέων, ὅσοι τὴν ἐκδοσιν ἐκείνην οὐκ εἶδον, ἄγε δὴ τὰ περὶ τούτων ἐξ ἐκείνης τῆς ἐκδόσεως συνοπτικῶς ἐρανισώμεθα.

"Τοῖς παρ' Ὀμήρῳ στίχοις σημεία παράκειται τάδε·

➤ διπλῆ καθαρὰ ἢ ἀπερίστικτος. Αὕτη τίθεται πρὸς ἱστορίας καὶ σχηματισμοὺς καὶ ἐτέρας ποικίλας χρείας, καὶ πρὸς τὰς ἀπαξ εἰρημένας λέξεις, καὶ πρὸς τὰ ἐναντία καὶ μαχόμενα τῶν ποιημάτων.

ἔπωνυμίων Ὀμηρικός, κριτικός, κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν, γραμματικώτατος, κ. τ. λ.

Παρὰ τὰς τρεῖς ταύτας καὶ σημαντικώτερας τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκδόσεων τοῦ Ὀμήρου, πολλάκις ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις μνημονεύεται καὶ ἡ Ῥιανοῦ ἔκδοσις, καὶ τὰ εἰς Ὀμηρον ὑπομνήματα τοῦ Καλλιμάχου καὶ Ἐρατοσθένους, καὶ τῶν τριῶν τούτων ἐν τῇ Γ' ἀκμασάντων ἑκατονταετηρίδι.¹ Ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τῆς Ὀμηρικῆς ἐκδόσεως τοῦ ποιητοῦ Ἀράτου τοῦ Σολέως, ἅτε καὶ τούτου συνακμάσαντος τῷ Ζηνοδότῳ.² Τὴν ἔκδοσιν ταύτην οὐδαμῶς τῶν Βενετικῶν σχολίων εὐρίσκομεν μνημονευομένην· ὁ Σουΐδας ὅμως ἐν τοῖς Ἀράτου ποιήμασι καὶ συγγράμμασι καταλέγει καὶ "διόρθωσιν Ὀδυσσεΐας" ὁ δὲ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Ἀράτου λέγει, ὅτι ἐποίησατο τῆς Ἰλιάδος διόρθωσιν κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Σωτήρος. Ἄλλος δὲ ἀνώνυμος βιογράφος λέγει συνφθὰ τῷ Σουΐδα, ὅτι τὴν Ὀδύσειαν διόρθωσεν ὁ Ἄρατος.³ Ἐντεῦθεν ὁ Οὐόλφιος εἰκάζει, ὅτι προσεκλήθη μὲν ὁ Ἄρατος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου εἰς Συρίαν, ὅπως διορθώσῃ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, οὐκ ἐπεχείρησε δὲ τῇ διορθώσει, ἀλλ' αὐτ' αὐτοῦ ὁ Ῥιανὸς ἐξεπλήρωσε τὴν βασιλικὴν ἐντολήν.⁴

Μεταγενέστεραι τούτων ἐκδόσεις, ἀνήκουσαι εἰς τὴν πρώτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, μνημονεύονται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις αἱ ἀκόλουθοι μάλιστα τρεῖς, ἡ τοῦ Σωσιγένου, ἡ τοῦ Τυραννίωνος (τοῦ νεωτέρου δῆλον ὅτι), καὶ ἡ τοῦ Διδύμου· οὗτος δὲ καὶ Ἀριστάρχιος Γραμματικὸς ἐπεκαλεῖτο, ὡς μάλιστα θαυμάζων τὸν Ἀρίσταρχον, καὶ ἐπόμενος ἐκείνῳ ἐν οἷς ἔγραψεν Ὀμηρικοῖς ὑπομνήμασιν.⁵

¹ Ἴδε καὶ Φαβρ. Ἐλ. Β. τόμ. Α' σελ. 507 καὶ 512· ἔτι δὲ Κλίνωνα, τόμ. Γ', σελ. 507, 512 καὶ 513. ἰδίᾳ δὲ περὶ Ἐρατοσθένους ἐπιθι τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἐλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου γεγραμμένα.

² Ἴδε Κλίνωνα (ἐνθ. ἀν. σελ. 498—500).

³ Ἴδε τοὺς Βιογράφους, σελ. 54 καὶ 58, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.

⁴ Ἴδε Οὐόλφιου Προλεγ. εἰς Ὀμηρον σελ. 187—8.

⁵ Ὁ Δίδυμος οὗτος ἦν Ἀλεξανδρεὺς, σύγχρονος τῷ Κικέρωνι καὶ Ἀντωνίῳ καὶ Αὐγούστῳ. Συνέγραψε δὲ κατ' ἄλλους μὲν 4000, κατ' ἄλλους δὲ 3500 συγγράμματα· δι' ὃ καὶ

Μετὰ τούτους πάμπολλοι μνημονεύονται μεταγενέστεροι, ὧν οἱ μὲν ἐποίησαντο ἐκδόσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, οἱ δὲ παντοίας ἔγραψαν περὶ Ὀμήρου διατριβάς· τούτων δὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ παντοῖα περὶ Ὀμήρου συγγράμματα δυνατὸν ἰδεῖν παρὰ Φαβρικήν (ἐνθ. ἀν.) καταλεγόμενα, πληρέστερον δὲ καὶ ἀκριβέστερον παρὰ Κλίντωνι (ἐνθ. ἀν.). Ἄλλὰ τῶν πολλῶν ἐκείνων συγγραμμάτων μόνως γινώσκωμεν τὰς ἐπιγραφάς, καθ' ὅσον μνημονεύονται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, ἀπολομένων ἀπάντων, πλὴν τοῦ Ὀμηρικοῦ Λεξικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ, ὃ διασωθὲν πρῶτος ἐξέδωκεν ὁ Βιλλοισὼν μετὰ σοφῶν προλεγομένων καὶ Λατινικῆς μεταφράσεως (ἐν Παρισίοις, 1773). ἔπειτα δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐξεδόθη, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ χαλκεντέρου Βεκκέρου (ἐν Βερολίῳ 1833). Ὅμοιον Λεξικὸν μνημονεύεται συνταχθὲν καὶ ὑπ' ἄλλων, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ Ἀπίωνος τοῦ ἐπικαλουμένου Μόχθου, μαθητοῦ τοῦ Διδύμου, ὃς καὶ ἄλλα Ὀμηρικὰ συγγράμματα λέγεται ἐκπονήσας¹ διὰ δὲ τὸ Λεξικὸν ἐκεῖνο ἐπικαλεῖται καὶ γλωσσογράφος, ὡς ἐπεκαλεῖτο καὶ ὁ Ἡρόδωρος.² Ἄλλ' ἐν τοῖς περὶ Ὀμήρου συγγράμμασι τοῦ Ἀπίωνος ἦσαν, ὡς φαίνεται, καὶ τινα, ματαιοσχολίας μᾶλλον ἢ σπουδαίας μελέτης προϊόντα· διότι λέγεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἰς μαγικὰς κατέφευγεν ἐπικλήσεις, ὅπως δυνηθῆν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ τοῦ ποιητοῦ πατρίδα, καὶ ὅτι ἐκαυχᾶτο ὡς ἀνακαλύψας, ὅτι αὐτὸς ὁ Ὀμηρος διεῖλε τὰ ποιήματα αὐτοῦ εἰς 48 ῥαψωδίας· διότι τὰ δύο πρῶτα γράμματα τῆς Ἰλιάδος (ἐν τῇ λέξει ΜΗΝΙΝ) ἀριθμητικῶς λαμβανόμενα σημαίνουσι 48. Δικαίως

ἐπωνομάσθη χαλκεντέρος καὶ βιβλιολάθας. Ἀπόλοντο δὲ ταῦτα πάντα, καὶ μόνον ἐν ἀνεκαλύφθη καὶ ἐξεδόθη (ἐν Μιλάνῳ, 1819) ὑπὸ Α. Μαῖου, τὸ ἐπιγραφόμενον "Μέτρα μαρμάρων καὶ παντοίων ξύλων." Τὰ δὲ νῦν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Διδύμου φερόμενα Ὀμηρικὰ σχόλια, τὰ καλούμενα μικρά, πάντως εἰσι ψευδεπίγραφα, διότι ἐν αὐτοῖς ἀναφέρεται αὐτὸς ὁ Δίδυμος ὡς τρίτον πρόσωπον.—Ἴδε Ἱστορ. τῶν Ἑλλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου (σελ. 152—3).

¹ Ἴδε περὶ τούτου Σουῖδαν (ἐν λ. Ἀπίων), καὶ Βιλλοισῶνος Προλεγ. εἰς τὸ Ἀπολλωνίου Λεξικόν, ἔτι δὲ Ἀρλέσιον παρὰ Φαβρικήν (τόμ. Α', σελ. 503—4) καὶ Κλίντωνα (ἐνθ. ἀν. σελ. 555).

² Ἴδε τὰ Βενετ. σχόλια (O, 324) καὶ τὴν πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολὴν τοῦ Ἡσυχίου, τὴν ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ προτεταγμένην· ἔτι δὲ Φαβρικήν (ἐνθ. ἀν. σελ. 503 καὶ 515).

δὲ ὁ Σενέκας τὴν τοῦ Ἀπίωνος ταύτην κρίσιν ἱστορῶν ἐπιλέγει " Talia sciat oportet qui multa vult scire."¹

Τῶν πολλῶν δὲ καὶ παντοίων περὶ Ὀμήρου συγγραμμάτων, ὅσα παρὰ τῶν νεωτέρων Ἀλεξανδρινῶν συνετάχθησαν, καὶ νῦν μόνον ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γινώσκονται, τὰ μᾶλλον ἀξιοθρήνητά εἰσιν ὅσα ἀποδίδονται εἰς τὸν κριτικώτατον Διονύσιον τὸν Λογγίνον, ὃν μνημονεύει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Λογγίνος). εἰσὶ δὲ τάδε.—α) Ἀπορήματα Ὀμηρικά.—β) Εἰ φιλόσοφος Ὀμηρος.—γ) Προβλήματα Ὀμήρου καὶ λύσεις, βιβλία δύο.—δ) Τίνα παρὰ τὰς ἱστορίας οἱ γραμματικοὶ ὡς ἱστορικὰ ἐξηγοῦνται.—ε) Περὶ τῶν παρ' Ὀμήρῳ πολλὰ σημαίνουσῶν λέξεων, βιβλία τρία. Καὶ ὁ Εὐστάθιος δὲ δις μνημονεύει Ὀμηρικῶν διορθώσεων τοῦ Λογγίνου (ἐν Ἰλιάδι σελ. 67 καὶ 106), ἐννοῶν ἴσως τὰ ὑπὸ Σουΐδου λεγόμενα Ὀμηρικὰ ἀπορήματα.² Ὅτι δὲ ἡ ἀπώλεια τῶν Λογγίνου τούτων συγγραμμάτων μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἃ συνέγραψε, πολλῆς ἐστὶ λύπης ἀξία, δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ μόνου περισωθέντος συγγράμματος αὐτοῦ, καὶ τούτου ἔλλιπους, καὶ εἰς πολλὰς ὑποκειμένου ἀμφισβητήσεις, λέγω δὴ τοῦ "περὶ ὕψους," καὶ ἐκ τινῶν μικρῶν ἀποσπασμάτων, διασωθέντων ἐξ ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ἐπιγραφομένου "τέχνη ῥητορική." Οὐχ ἦττον ἀξία λόγου πρέπει νὰ ὑποτεθῶσι καὶ ὅσα περὶ Ὀμήρου συνέγραψεν ὁ τοῦ Λογγίνου μαθητῆς Πορφύριος· εἰσὶ δὲ ταῦτα πέντε.—α) Ὀμηρικὰ ζητήματα πρὸς Ἀνατόλιον.—β) περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσεΐα τῶν Νυμφῶν ἄντρου.—γ) περὶ τῆς Ὀμήρου φιλοσοφίας.—δ) περὶ τῆς ἐξ Ὀμήρου ὠφελείας τῶν βασιλέων.—ε) περὶ παραλελειμμένων τῷ ποιητῇ ὀνομάτων. Ἐκ τούτων τὰ μὲν δύο πρῶτα διεσώθησαν καὶ ἐξεδόθησαν πολλάκις, τὰ δὲ τρία τελευταῖα ἦτοι ἀπώλοντο, ἢ ἀπόκεινται πού ἄγνωστα καὶ ἀνέκδοτα.³ Συχνότατα μνημονεύονται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις αἱ Ὀμηρικαὶ ἐρμηνεῖαι τοῦ Πορφυρίου καὶ ἐν μιᾷ τούτων ἐξηγεῖται ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ κριτικὸς οὗτος ἠρμήνευε τὸν Ὀμηρον

¹ Σενέκα ἐπιστ. 88.—Ἴδε καὶ Φαβρίκιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 351—2).

² Ἴδε Φαβρίκιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 516) καὶ Ἀρλέσιον αὐτόθι. Πλείω δὲ περὶ Λογγίνου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἴδοις ἂν παρὰ τῷ αὐτῷ Φαβρίκιῳ (τόμ. ΣΤ', σελ. 79 κ. ἐξ).

³ Πλείω περὶ Πορφυρίου ἴδε παρὰ Φαβρίκιῳ (τόμ. Ε', σελ. 725 κ. ἐξ).

"Ἄξιόν δὲ ἐγὼ Ὅμηρον ἐξ Ὅμηρου σαφηνίζειν, αὐτὸν ἐξηγούμενον ἑαυτὸν ὑπεδείκνυον κ. τ. λ." ¹

Περὶ τὸν δὲ ἐστὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς παρούσης πραγματείας ἐλέγομεν περὶ τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐνησχολήσαντο περὶ ζητήματα Ὅμηρικὰ πάντη μάταια καὶ λόγου ἀνάξια. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ Ἀλεξανδρινῶν ἐκδόσεων τοῦ Ὅμηρου ὁ λόγος, προσθετέον καὶ ἐνταῦθα εἰς πλείονα τῶν ἐκεῖ εἰρημένων ἀπόδειξιν, ὅτι πρὸς ταῖς ἄλλαις ἐκδόσεσι, ταῖς τότε γενομέναις, μνημονεύονται καὶ δύο γελοῖαι καὶ παιδαριώδεις, αἱ καλούμεναι *λειπογράμματοι*, ἡ μὲν τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Νέστορος τοῦ Λαρανδέως γραμματικοῦ, ἐπὶ Σεβήρου τοῦ Αὐτοκράτορος (περὶ τὸ 200^{ον} ἔτος μ. Χρ.) ἀκμάσαντος, ἡ δὲ τῆς Ὀδυσσεΐας ὑπὸ Τρυφιδώρου τοῦ Αἰγυπτίου, δύο τοῦλάχιστον αἰῶνας μεταγενεστέρου τοῦ Νέστορος. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐξέδωκε τὴν Ἰλιάδα, ἀφαιρέσας ἐν ἐκάστη ῥαφιδίᾳ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῆς γράμμα, οἷον ἐκ τῆς Α τὸ α, ἐκ τῆς Β τὸ β, καὶ οὕτω καθεξῆς· ὁ δὲ δεύτερος κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου ἐξέδωκε τὴν Ὀδύσειαν ἄνευ τοῦ γράμματος σ. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ καταλλήλως ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ C. P. Mason ἐπικληθέντα "ἄθλια εὐφυΐας γυμνάσματα," ² οὐ διεσώθησαν, μνημονεύονται δὲ ὑπὸ τε Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου, τοῦ ἐπικαλουμένου Ἰλλουστρίου, καὶ ὑπὸ Σουΐδου καὶ Εὐσταθίου.³

¹ Ἴδε Βενετ. σχόλ. (Z, 201). Δῆλον δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ εὐεργετικὴ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐνασχόλησις εἰς διόρθωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων οὐκ ἐπαύσατο μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας τῶν Λαγιδῶν καὶ τὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑποδοῦλωσιν τῆς Αἰγύπτου· ἀλλ' ἐπὶ ἐξ ὅλων αἰῶνας διετέλουν τοῦτ' αὐτὸ πράττουτες, καὶ οὐκ ὀλίγοι τούτων διεκρίθησαν καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων, οἳοί περ εἰσιν ὁ προμνημονευθεὶς Δίδυμος, ὁ Ἀπίων, ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ Ἡρωδιανός, καὶ ἐφεξῆς ὁ Πορφύριος, ὁ Πρόκλος, καὶ ἄλλοι.

² Ἐν τῷ Σμιθίου Βιογραφ. Λεξικῷ (λ. Τρυφιδώρος).

³ Ἴδε Σουΐδαν (ἐν λ. Νέστωρ καὶ ἐν λ. Τρυφιδώρος), καὶ Εὐστάθιον ἐν προομίῳ Ὀδυσσεΐας—Ὁ Τρυφιδώρος οὗτος ἔγραψε καὶ ἕτερον περὶ Ὅμηρου πόνημα, ἐπιγραφόμενον "Παράφρασις τῶν Ὅμηρου παραβολῶν," ὅπερ ὁμοίως ἀπώλετο· ἔτι δὲ καὶ ἴδια ἐπικά ποιήματα τρία, ὧν μνημονεῖ ὁ Σουΐδας—Μαραθωνιακά—τὰ καθ' Ἴπποδάμειαν—Ἰλίου ἄλωσις. Ἐκ τούτων μόνον τὸ τελευταῖον διεσώθη, ἐκ στίχων 691 συγκείμενον,

Παράλληλα πρὸς τὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν Ὀμηρικὰ ἔργα πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ τῶν ἐν Περγάμῳ· διότι, ὡς οἱ ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεύσαντες πρῶτοι Πτολεμαῖοι ἐκ φιλοτιμίας εὐγενοῦς καὶ ὄντως βασιλικῆς συνέστησαν τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκην, καὶ συγκαλέσαντες πανταχόθεν τοὺς τότε λογίους ἀνέδειξαν τὴν περίφημον Ἀλεξανδρινὴν Σχολήν, οὕτω καὶ οἱ ἐν Περγάμῳ βασιλεύσαντες Ἀτταλίδαι, εὐγενῶς πρὸς ἐκείνους ἀντιφιλοτιμούμενοι (ἀγαθὴ δ' ἔρις ἦδε βροτοῖσι, καθ' Ἡσίοδον εἰπεῖν), συνέστησαν τὴν ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκην, περιέχουσαν, ὡς λέγεται, 200,000 τόμους, καὶ πολλοὺς ἐκεῖ συνεκάλεσαν λογίους, οἵπερ ἀπέτελεσαν τὴν ἐπικληθεῖσαν Περγαμηνὴν Σχολήν, ἀντίζηλον μὲν τῇ Ἀλεξανδρινῇ,¹ τάχιον ὅμως ἐκείνης διαλυθεῖσαν, καὶ οὐδ' ὅλους δύο αἰῶνας διαρκέσασαν· διότι ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Ἀντώνιος "ἐχαρίσατο τῇ Κλεοπάτρᾳ τὰς ἐκ Περγάμου βιβλιοθήκας, ἐν αἷς εἴκοσι μυριάδες βιβλίων ἀπλῶν ἦσαν."² Ταύτης προεξῆρχε τῆς Σχολῆς Κράτης ὁ Μαλλώτης, φιλόσοφος Στωϊκός, ἐπικληθεὶς καὶ οὗτος Ὀμηρικὸς καὶ κριτικὸς, ὡς ὁ Ἀρίσταρχος, οὐχὶ ὅμως καὶ τοσοῦτῳ δικαίως, ὅσῳ ἐκείνος. Ἦν δὲ σύγχρονος, καὶ μάλιστα ἀντίζηλος, τῷ Ἀριστάρχῳ, καὶ συνέταξε διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἐν βιβλίοις Θ' (οὐ παραδεχόμενος τὴν ὑπὸ Ἀριστάρχου διαίρεσιν εἰς 24 ῥαψωδίας), καὶ ἄλλα Ὀμηρικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς μάλιστα μάχεται ταῖς Ἀριστάρχου Ὀμηρικαῖς διορθώσεσιν.³ Πρώτου λοιπὸν τοῦ Κράτητος ἐξ

καὶ πολλάκις μέχρι νῦν ἐκδέδοται· μετεφράσθη δὲ καὶ Λατινιστὶ ἐμμέτρως τε καὶ ἀμέτρως, καὶ Ἀγγλιστὶ, καὶ Γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Β. Θειρσίου, ὡς λέγεται ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφ. Δεξικῷ (ἐνθ. ἀν.). Ἴδε περὶ τούτων καὶ Φαβρίκιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 517 καὶ 526).

¹ Περὶ τῶν ἐν Περγάμῳ βασιλείων, ὧν πρῶτος ἐγένετο Φιλέταιρος ὁ Τιανεύς (περὶ τὸ 280 πρ. Χρ.), ὁ τὴν βασιλείαν ἐκείνην συστήσας, τελευταῖος δὲ ὁ Ἀτταλος Γ', μεθ' ὃν (ἀποθανόντα τὸ 133 πρὸ Χρ.) τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου διελύθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἴδε Κλίντων (τόμ. Γ', σελ. 400—410). Συντόμως δὲ ταῦτα καὶ παρὰ Στράβωνι (σελ. 623—4).

² Πλούτ. ἐν β. Ἀντωνίου, § 58.

³ Τὰ συγγράμματα τοῦ Κράτητος καταριθμῆι ὁ Κλίντων (ἐνθ. ἀν. σελ. 528—9)· ὁ δὲ Δανὸς φιλόλογος G. F. Wegener συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε τὰ σωζόμενα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κράτητος ἀποσπάσματα ἐν ἰδίῳ συγγράμματι ἐπιγραφομένῳ—De aula Attalica litter.

Καὶ λοιπὸν, σιγῶσης τότε τῆς γησίας Ἑλληνικῆς Μούσης, ἄλλη τις ἐκελάδει Ἑλληνίζουσα, ξένη καὶ ἔκφυλος· καὶ ἀντεποιοῦντο τοῦ Ἑλικῶνος, ἀντὶ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ Πινδάρου, “ Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, “ Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη “ τῆς Λυβίας τῆς κατὰ Κυρήνην, κ. τ. λ.” Οἱ δὲ τοιοῦτοι συγγραφεῖς, Ἰώσηπος ὁ Ἰουδαῖος, Αἰλιανὸς ὁ Ῥωμαῖος, καὶ τις Διομήδης ἄγνωστος, ὑπομνηματιστὴς Διονυσίου τοῦ Θρακός, Κύριος οἶδε πόθεν τῆς Ἀσίας καταγόμενος, εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες τοῖς νεωτέροις φιλολόγοις, Σκαλιγέρῳ καὶ τοῖς ἀπ’ αὐτοῦ μέχρι Οὐόλφιου, ὅτι οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ ὅτι σποράδην καὶ διηρημένα διασωθέντα ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ραψωδῶν, ὡς πᾶσα ἡ ζωικὴ φύσις ἐν τῇ κιβωτῇ τοῦ Νῶε, πρῶτος ὁ Ἀθηναῖος Πεισίστρατος συνέλεξε καὶ συνεσωμάτωσεν, ὃ δὴ καὶ ἐρμηνεύουσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον “ ἔγραψεν.” Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰρήσεται ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ τὰ προσήκοντα· νῦν δέ, λόγου πάρεργον, ἐπικαλούμεθα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, ὅπως ἴδῃ τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἠρύσαντο τὰ μαρτύρια τῶν περὶ Ὀμήρου δοξῶν, ὅσαι ἀπετέλεσαν τὸ πολύκροτον Ὀμηρικὸν ζήτημα.

Τοιαῦτα μὲν ὑπῆρξαν τὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Περγαμηνῶν λογίων Ὀμηρικὰ ἔργα, πλήρης δὴλον ὅτι καὶ ἐπεξεργασμένη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐκδοσις, καὶ ἅμα πολλῶν καὶ σπουδαίων ὑπομνημάτων καὶ ἄλλων πραγματειῶν σύνταξις, χρησιμωτάτων εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἐρμηνείαν· ὅπερ δὴ καὶ μέχρι νῦν ἀδιαλείπτως γίνεται, ἔνθεν μὲν τοῦ Ὀμηρικοῦ κειμένου πολυτρόπως ἐκδιδομένου, ἔνθεν δὲ σχολίων καὶ ἐξηγήσεων καὶ ἐρμηνειῶν παντοίων, τῶν μὲν μετὰ τοῦ κειμένου, τῶν δὲ ἰδίᾳ, συντασσομένων. Ἡ δὲ χορεία ἐκείνη τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Περγάμῳ συνειλεγμένων λογίων, οἷόν μοι περὶ τὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διόρθωσιν ἀσχολουμένη, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἄλλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, ἔδωκε τῇ ἀρχὴν εἰς τὴν τότε πρῶτον κληθεῖσαν φιλολογίαν,¹ τοῦτ’ ἐστὶν εἰς

¹ Ἴδε περὶ τούτου Ἀσώπιον ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρπβ’—γ’).

τὴν γραμματικὴν διόρθωσιν τοῦ κειμένου, καὶ τὴν κριτικὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἥπερ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις διὰ γνώσεων πλειοτέρων καὶ τελειοτέρων πλουτισθεῖσα καὶ ἐπεκταθεῖσα, κατέστη, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ πάνυ πολλοῖς ἐφικτή.¹ Ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰπεῖν, τὰ ἔργα τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Περγαμηνῶν λογίων μεταδόντα τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τε τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, διετήρησαν ἀμυδρὸν μὲν, πάντοτε ὅμως ἄσβεστον, τὸ φῶς τῆς Ἑλληνικῆς λυχνίας, ἐξ οὗ ἀνήφθησαν ἔπειτα αἱ μεγάλαι λαμπάδες, αἱ καταφωτίσασαι τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ δι' αὐτῆς τὴν ὑφήλιον ἅπασαν. Ἀναντίρρητον ἄρα ἐστίν, ὅτι ἡ προστασία τῶν γραμμάτων, ἣν οἱ Λαγίδαι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ οἱ Ἀτταλίδαι ἐν Περγᾶμῳ φιλοτίμως ἐποίησαντο κύριον τῆς ἀρχῆς αὐτῶν μέλημα, πολλῶ μείζονα δόξαν περιέβαλεν αὐτούς, ἢ τοὺς τρομεροὺς δορυκτῆτορας αἱ μυριόνεκροι μάχαι καὶ αἱ ἀπέραντοι κατακτήσεις. Ἄλλ' οὐχ ἡττόν ἐστιν ἀναντίρρητον, ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο ὑπῆρξαν μιμηταὶ τοῦ μεγάλου Ἑλλήνου, ὃν διεδέχθησαν· διότι τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον μετὰ τῶν πολεμικῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπικοσμεῖ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ ἡ περὶ τὰ γράμματα, καὶ ἰδίως ἡ περὶ τὸν Ὅμηρον, σπουδή.² Ἄξιοι λοιπὸν ἐκείνου διάδοχοι καὶ μιμηταὶ οἱ τε Λαγίδαι καὶ οἱ Ἀτταλίδαι προσεκτήσαντο ἑαυτοῖς δόξαν αἰώνιον διὰ τῆς συστάσεως τῶν δύο ἐκείνων Σχολῶν, καὶ μάλιστα τῆς Ἀλεξανδρινῆς, περὶ ἧς ὀρθότατα εἶπεν ὁ Γάλλος Μάττερος, ὅτι "ἀνευ τῆς Σχολῆς ἐκείνης οὔτε ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Κόσμος ἐγίνετο γνωστός, οὔτε τῶν καλουμένων Μέσων αἰώνων διελύετο τὸ σκότος καὶ ἡ βαρβαρότης· ἡ δὲ τῶν γραμμάτων ἀναγέννη-

¹ Ὁρθότατα καὶ περὶ τούτου ἀπεφήματο ὁ σεβάσμιος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους διδάσκαλος Κύριος Ἀσώπιος ἐν τῷ καταριθμῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐολφίου ὀριζόμενα 24 μαθήματα εἰς πλήρη κατάρτυσιν τοῦ κριτικοῦ φιλολόγου. "Εἰ μὲν (λέγει) ἦτο συγχωρημένον νὰ ἐπινοήσωμεν γραμματολογικὴν κλίμακα, εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτῆς σημεῖον ἠθέλαμεν τάξει τὸν πάσης σοφίας, ἐν ἧ καὶ ἡ φιλολογία, πηγὴν ὄντα, αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅστις ἐστὶ καὶ γεωμετρικώτατος καὶ φιλολογώτατος· εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον ἠθέλαμεν τάξει τὸ ἀφιλολογώτατον, τὸ ἀναλφάβητον πλάσμα, μεθ' ὃ ἔρχονται τὰ κτήνη· πάντες οἱ λοιποὶ σαλεύομεν εἰς τὰς ἀπείρους μεταξὺ τοῦ ἀνωτάτου καὶ κατωτάτου σημείου βαθμίδας."— ἐνθ. ἀνωτ. σελ. ργβ'.

² Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 217) εἰρημένα.

σις, εἰ καὶ ἐγίνετό ποτε, δυσκολώτερον ὅμως καὶ πολλῶν βράδιον ἔμελλεν ἴσως γενέσθαι.”¹

Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων (640 μετὰ Χριστόν) καὶ τὴν τότε γενομένην, ὡς λέγεται, πυρπόλησιν τῆς Βιβλιοθήκης, ἡ μὲν Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ διελύθη, εἰ καὶ πολλὰς κατέβαλε προσπαθείας ὁ τότε ἀκμάζων λόγιος Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος πρὸς διατήρησιν αὐτῆς· οἱ δὲ διασπαρέντες ἐκεῖθεν λόγιοι κατέφυγον εἰς Βυζάντιον, ὅπου ἤλπιζον ἴσως νὰ τύχωσι προστασίας εἰς ἐξακολούθησιν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φιλολογικῶν ἔργων.² Ἀλλὰ ματαία ἐλπίς· διότι οὐτ’ αὐτοὶ ἦσαν Δημήτριοι Φαληρεῖς καὶ Ζηνόδοτοι καὶ Ἀρίσταρχοι, οὔτε οἱ ἐκδεδιητημένοι τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορες (εἰ καὶ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς ἐντιμοὶ τινες, ἀλλὰ σπάνια ἐξαιρέ-

¹ Ἰδοὺ αἱ λέξεις, ἐν αἷς ὁ εὐπαίδευτος συγγραφεὺς περατοῖ τὸ δίτομον αὐτοῦ καὶ ἀξιόλογον Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς. “En un mot, l'école d'Alexandrie offre le complément des études Grecques: sans elle, le monde classique des Grecs nous serait à peu près inconnu; sans elle, le moyen âge, si pauvre de lui-même, eût été encore plus barbare; sans les monumens Grecs, qu'elle a sauvé de la destruction, la restauration des lettres eût été plus difficile, plus lente, et nous manquerions peut-être encore des chefs-d'œuvre de la littérature moderne, que provoquèrent les modèles de l'antiquité. . . . Tous les âges doivent célébrer les Lagides d'avoir employé, pour soutenir les intérêts les plus précieux de l'homme, encore plus des trésors qu'ils n'en ont dissipé pour les fêtes et les pompes de la cour. . . . Les manes des Lagides perpétuèrent leur bienfaisante influence: ce fut pour imiter ces illustres protecteurs des lettres que les Césars favorisèrent leurs institutions; ils ne les auraient point créées. O princes! si vous chérissez la gloire, protégez les lettres, qui seules la rendent impérissable.”

² Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης ἱστορεῖται ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων Ἀράβων, ὅτι ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Ἀλεξανδρείας Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος πολλὰς κατέβαλε προσπαθείας, ἵνα σώσῃ τὴν βιβλιοθήκην ἐκείνην, πολλὰ περὶ τούτου διαπραγματευσάμενος πρὸς τὸν Ἀμροῦ, στρατηγὸν τοῦ Ὀμάρ, πολιορκούντα τὴν Ἀλεξανδρείαν δεκατρεῖς ὅλους μῆνας· ἀλλ’ αἱ προσπάθειαι τοῦ Φιλοπόμου εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν· διότι οἱ Ἀραβες κυριεύσαντες τὴν πόλιν κατέκαυσαν τὴν βιβλιοθήκην, τετρακισχίλια λουτρά ἐπὶ ἑξ μῆνας θερμαίνοντες διὰ τῶν βιβλίων. Λέγεται δέ, ὅτι ὁ μὲν στρατηγὸς Ἀμροῦ, φίλος ὢν τοῦ Ἰωάννου, ὑπέσχετο νὰ διασώσῃ τὴν βιβλιοθήκην· ἀλλ’ ὁ Ὀμάρ ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἔδωκε τὴν πολυθρόλλητον ἐκείνην ἀπάντησιν· “Εἰ μὲν τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα συγγράμματα συμφωνοῦσι τῇ βίβλῳ τοῦ Θεοῦ (τῷ Κορανίῳ δῆλον ὅτι), περιττὴ αὐτῶν ἡ διατήρησις· εἰ δὲ μή, ὀλέθριά εἰσι καὶ ἐξολοθρευτέα.” Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δυσπιστοῦσί τινες τῶν νεωτέρων φιλολόγων, ἐν οἷς ἴδε τὸν Γίββωνα ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας—History of the Decline and Fall of the Roman Empire,

σεις) οὐδ' ὅπωςτιοῦν ἦσαν ὅμοιοι τοῖς Λαγίδαις καὶ Ἀτταλίδαις. Διὰ ταῦτα καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῶν ὀκτῶ αἰώνων, οἱ παρήλθον ἀπὸ ἀλώσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων (640) μέχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453), οὐδὲν ἄλλο εὐρίσκομεν Ἑλληνικὸν ἔργον ἀξιόλογον, εἰς τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἀναγόμενον, εἰ μὴ τὰς παραδόξως ἐν μέσῳ τῆς ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐπὶ μᾶλλον ἀξανομένης ἀμαθείας ἀναφανείσας κατὰ τὸν 12^{ον} αἰῶνα περιφήμους τοῦ Εὐσταθίου εἰς Ὀμηρον Παρεκβολάς, αἷς προσθετέον (εἰ μὴ ὡς ἀξιόλογα, τοῦλάχιστον ὡς σύγχρονα ἔργα) καὶ τὰς Ἀλληγορίας τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Ἰωάννου Τζέτζου τοῦ Γραμματικοῦ, καὶ τὰ Ἰλιακὰ τοῦ αὐτοῦ, ἅπερ καὶ ἄλλως ἐπιγράφονται "τὰ πρὸ Ὀμήρου, τὰ Ὀμήρου, καὶ τὰ μεθ' Ὀμηρον," ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰς Ἰλιάδα ἐξήγησιν.¹ Μνημονεύονται παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλα Ὀμηρικὰ ἔργα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ (1057—1059),

chap. 41.—Ὅπως δὴποτε, τὸ μέγα ἐκεῖνο πλῆθος τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθησαυρισμένων συγγραμμάτων ἀπώλετο μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἄλωσιν τῆς πόλεως· καὶ ἴσως μὲν τὰ περὶ τούτου ἱστορούμενά εἰσιν ὑπερβολικά, βέβαιον ὅμως, ὅτι μόνον χεῖρες βαρβάρων ἠδύνατο νὰ καταστρέψωσιν ἀναισθητῶς τὸν θησαυρὸν ἐκεῖνον· ἡ δὲ παντελής αὐτοῦ καταστροφή ἀποδεικνύει, ὅτι οὐκ ἦν τυχαῖον τὸ συμβάν, ἀλλὰ βαρβάρου προαιρέσεως ἔργον.

¹ Περὶ μὲν Εὐσταθίου παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅσα, πολλὰ καὶ σοφά, περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἀρχιερέως ἔγραψεν ὁ Κύριος Ἀσώπιος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. 683—709), ἐνθα καὶ περὶ τῶν εἰς Ὀμηρον Παρεκβολῶν εἰς πλάτος εἴρηται τὰ προσήκοντα. Ἴδε καὶ τὰ Προλεγ. τοῦ Κοραῆ εἰς Ἰλιάδ. Α, καὶ τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ, προτεταγμένην ἐν τῇ Ἡλιοδώρου ἐκδόσει (τόμ. Α', σελ. μῆ—μθ'). Ὁ δὲ Γραμματικὸς Ἰωάννης Τζέτζης (οὗ ἀδελφὸς ἦν Ἰσαάκιος ὁ Τζέτζης, καὶ οὗτος Γραμματικὸς, γνωστότατος πρὸ πάντων ὡς σχολιαστὴς τῆς Κασσάνδρας τοῦ Λυκόφρονος), ἦν Βυζάντιος τὴν πατρίδα, καὶ σύγχρονος τῷ Εὐσταθίῳ, ἐν τῇ ΙΒ' καὶ οὗτος ἀκμάσας ἑκατονταετηρίδι. Ἐγραψε δὲ πολλά, καὶ τὰ πλεῖστα διὰ στίχων ἀθλίων, οὓς αὐτὸς ὀνομάζει ἡμαξευμένους (Χιλ. Θ', 283) καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων τὰ μὲν ἐκδέδονται, τὰ δὲ μένουσιν ἀνεκδότα. Παράδοξον δέ, ὅτι ἐν τῷ Σμιθίου πολυτίμῳ Βιογραφ. Λεξικῷ αἰ τῆς Ἰλιάδος Ἀλληγορίαι τοῦ Τζέτζου καταλέγονται ἐν τοῖς ἀνεκδότοις αὐτοῦ συγγράμμασιν, εἰ καὶ ἐξεδόθησαν δις μέχρι νῦν, τὸ μὲν πρῶτον ἐν Ῥώμῃ (1850) ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκδότων ὑπὸ P. Matranga, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Παρισίοις (1851) ὑπὸ Boissonade. Τῶν δὲ ἄλλων Ὀμηρικῶν ἔργων τοῦ Τζέτζου τὰ μὲν Ἰλιακὰ ἐξεδόθησαν πλήρη ὑπὸ Fried. Jacobs (ἐν Δειψίᾳ 1793) καὶ ὑπὸ Im. Bekker (ἐν Βερολίῳ 1816),

ὅς ἔγραψε σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα, καὶ “περὶ τῶν καταλειφθέντων ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου,” καὶ τρίτον τι ἐπιγραφόμενον “χαρακτηρίσματα” ἀλλὰ τούτων τὸ μὲν πρῶτον λέγεται σωζόμενον που ἀνέκδοτον, τὰ δὲ λοιπὰ δύο ἀπώλοντο.¹

Εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἀνήκουσι καὶ αἱ σωζόμεναι παραφράσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εἰς πεζὸν λόγον, ὧν ἀρχαιότατον καὶ κάλλιστον ὑπόδειγμα ἔχομεν τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ, παραφράσαντος τριάκοντα ἐκ τῶν πρώτων στίχων τῆς Ἰλιάδος (12—42).² Τῶν Βυζαντινῶν τούτων

ἡ δὲ εἰς Ἰλιάδα ἐξήγησις ὑπὸ G. Hermannι μετὰ τοῦ περὶ μέτρων ποιητικῶν Δράκοντος τοῦ Στρατονικέως (ἐν Λειψία 1812). Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν Τζέτζου συγγραμμάτων τὴν δὲ ἐπικρατοῦσαν ἐν αὐτοῖς κριτικὴν δυνατὸν νὰ συμπεράνη ὅστις μὴ ἀνέγνω ταῦτα ἐκ τῶν ἐξῆς τεσσάρων στίχων, λαμβανομένων ἐκ τῶν Χιλιάδων αὐτοῦ (Α΄, 275—9)

οἶδας δὲ πάντως ἀκριβῶς πῶς πῦσαν οἶδα βίβλον
ἐκ στήθους τε καὶ στόματος οὕτως ἐτόιμως λέγειν
οὐδὲ γὰρ μνημονέστερον τοῦ Τζέτζου θεὸς ἄλλον
ἔνδρα τῶν πρὶν τε καὶ τῶν νῦν ἐξέφηγεν ἐν βίῳ.

Καὶ ὅμως ὁ τοιοῦτος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τινῶν ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἀξιόπιστος μάρτυς, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου συνελέχθησαν καὶ ἐγράφησαν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα διότι τούτου ἐστὶν ἔργον τὸ Πλατιανὸν σχόλιον, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 208—9) ἐλέγομεν καταφρονοῦνται δὲ ἀπέναντι τοιοῦτου συγγραφέως (ὦ Ζεῦ καὶ Θεοί!) Ἡρόδοτος καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, ὧν ἡ σιωπὴ προφανέστατα καταμαρτυρεῖ τοῦ περὶ Πεισιστράτου πλάσματος ἐκείνου.

¹ Ἴδε Φαβρικίου Ἐλ. Βιβλ. τόμ. Α΄, σελ. 558 καὶ τὸ περὶ Ἰσαακίου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθλίῳ Βιογραφ. Δεξικῶ.

² Ἴδε Πλάτωνος περὶ Πολιτ. Γ΄, σελ. 393—4. Παρατηρητέον δέ, ὅτι εἰς τὸ πείσμα, ὡς φαίνεται, τοῦ Πλάτωνος οἱ τε παλαιοὶ παραφρασταὶ καὶ τινες τῶν νεωτέρων Ἑλληνιστῶν κακῶς μεταφράζουσι τὸν 29^{ον} στίχον “τὴν δ’ ἐγὼ οὐ λύσω· πρὶν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν κ. τ. λ.” διότι ὁ μὲν Πλάτων λογικώτατα τὸν στίχον τοῦτον παρέφρασε, “πρὶν δὲ λυθῆναι αὐτοῦ τὴν θυγατέρα ἐν Ἀργεὶ ἔφη γηράσειν μετὰ οὗ.” οἱ δὲ πλείστοι τῶν Ὀμήρου μεταφραστῶν καὶ σχολιαστῶν ἀπαρεγκλίτως ἔπονται τοῖς κακῶς ἐρμηνεύσασιν καὶ παραφράσασιν Ἀλεξανδρινοῖς καὶ Βυζαντινοῖς “ταύτην δ’ ἐγὼ οὐκ ἀπολύσω, προτοῦ αὐτὴν τὸ γῆρας ἐπέλθῃ” τοῦτ’ ἐστίν, ἐν ὅσῳ μὲν ἐστὶ νέα τηρήσω παρ’ ἐμοί, γηράσασαν δὲ ἀπολύσω. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ λέγει ὁ Ἀγαμέμνων· τούναυτίον ἐξ ἀπελπίζων τὸν ἰκετεύοντα πατέρα λέγει, ὅτι οὐδέποτε ὄψεται τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· διότι οὐδὲ γηράσασαν ἀπολύσει αὐτήν. Οἱ νεώτεροι Γερμανοὶ φιλόλογοι ταύτην προτιμώντες τὴν ἠνοιαν ὡς μόνην ὀρθήν, στίζουσι μετὰ τὸ “λύσω” τὸ δὲ πρὶν οὐκ ἀναφέρουσιν εἰς τὸ ἔπεισιν, ἀλλὰ λαμβάνουσιν ἀπολύτως (= πρότερον). Οὕτως ἔγραψε καὶ ἠρμήνευσε τὸν στίχον τοῦτον καὶ ὁ Ἀγγλός

παραφράσεων ἐξεδόθησαν μὲν τινες, εὐρηγται δέ, ὡς λέγεται, καὶ ἄλλαι ἀνέκδοτοι.¹ Μετὰ δὲ τὴν εὐρεσιν τῆς τυπογραφίας ἐγένετο καὶ παράφρασις εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν διὰ στίχων ὀκτασυλλάβων, περὶ ἧς ἐφεξῆς (ἐν ἀρχῇ τοῦ Γ' κεφαλαίου) λέγομεν.

Ἔργον ὁμοίως τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς εἰσι καὶ τὰ καλούμενα Ὀμηροκεντρα ἢ Ὀμηροκέντρωνες, τοῦτ' ἔστιν, Ἱστορία τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πτώσεως, καὶ τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἐν στίχοις ἢ ἡμιστίχοις Ὀμηρικοῖς συντεθειμένη, καὶ διηρημένη εἰς 55 κεφάλαια. Καὶ ὁ μὲν Τζέτζης² ἀποδίδωσι τὰ σωζόμενα καὶ πολλάκις ἐκδεδομένα Ὀμηροκεντρα εἰς Εὐδοκίαν τὴν Αὐτοκράτειραν, τὴν περιώνυμον σύζυγον Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· ὁ δὲ Ζωναρᾶς λέγει,³ ὅτι Πελάγιος ὁ Πατρίκιος

Κύριος F. A. Paley ἐν τῇ πρὸ μικροῦ δημοσιευθείσῃ ἀξιολόγῳ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος (Bibliotheca Classica, etc. London, 1866). Ἐπορὸν δὲ τὸ τοῦ σεβασμίου Κυρίου W. Trollope, ὃς ἐν τῇ οὐχ ἦπτον ἀξιολόγῳ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος, ὑπ' αὐτοῦ γενομένη (London, 1847, third edit.) οὐχ εὐρίσκει τὴν ἐννοίαν βελτιουμένην διὰ τῆς τοιαύτης γραφῆς καὶ ἐρμηνείας, ἀλλὰ ζητεῖ παραδείγματα ὁμοίας χρήσεως τοῦ πρίν, εἰ καὶ ἱκανὰ πρὸς τοῦτό εἰσι τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων φερόμενα (Ἰλ. Σ, 283. καὶ Ω, 728. Ὀδυσ. Ν, 427)· ἐν τούτοις τὸ πρίν προφανῶς ὑπάρχει ἄσχετον πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα ῥήματα. Πάντως ἄρα ἡ περὶ τούτου γνώμη τοῦ Εὐνίου καὶ Ἐρμάννου καὶ Θεϊροῦ καὶ Βεκκέρου συνάδει τῇ τοῦ Πλάτωνος παραφράσει, καὶ ἔστι προτιμότερα.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ Κ. Ἀσωπίου Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σύνταξιν, κεφ. ΚΣΤ', § 164.

¹ Πρῶτος, ὅσον γ' ἐγὼ γινώσκω, ὁ Βιλλοισὼν ἐξέδωκε τὴν παράφρασιν τῆς ῥαψῳδ. Γ τῆς Ἰλιάδος ἐν τέλει τοῦ Ὀμηρικοῦ Λεξικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ· ἔπειτα δὲ ὁ Οὐασσεμβέργιος ἐξέδωκε τὴν παράφρασιν τῶν ῥαψῳδιῶν Α καὶ Β, ὡς λέγει ὁ Φαβρίκιος (ἐνθ. ἀν. σελ. 400)· τρίτος ὁ ἡμέτερος Νικόλαος Φωκᾶς ἐξέδωκε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν μετὰ παραφράσεως (ἐν Φλωρεντίᾳ 1811—2), ἥπερ ἔστιν ἡ ὑπὸ Θεοδώρου Γαζῆ ἀντιγραφθεῖσα εἰς χρήσιν τοῦ φίλου αὐτοῦ Φιλέλφου, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (κεφ. Ζ', πρὸς τὸ τέλος, ἐλέγομεν (—Ἴδε τὴν τοῦ Ν. Θησέως ἐκδοσιν, τόμ. Β', προλεγόμεν.)· καὶ τελευταῖος ὁ Ἐμ. Βέκκερος, ἐκδοὺς τὰ Βενετ. σχόλια τῆς Ἰλιάδος (ἐν Βερολίῳ 1825), παρήρτησεν ἐν τέλει καὶ παράφρασιν αὐτῆς, ἥπερ ἔστιν, ὡς φαίνεται, ἡ ἀποδιδομένη Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ.—Τοιοῦτων παραφράσεων μνημονεύει καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι (Ζ. ἐν τέλει, καὶ Ω, σελ. 1347), ἔνθα καὶ τοὺς παραφραστὰς ὀνομάζει "μεταβολεῖς λέξεων, ἐν πρὸς ἐν φράζοντας." Ἐπιθὶ περὶ τούτων καὶ Βιλλοισῶνος τὰ Προλεγόμεν. εἰς τὸ Ἀπολλωνίου Ὀμηρικὸν Λεξικόν.

² ἐν Χιλ. Γ', 92.

³ ἐν Χρονογρ. ΙΓ', 23.

συνέταξεν αὐτὰ πρῶτος, καταλειφθέντα δὲ ὑπ' ἐκείνου ἀτελῆ συνεπλήρωσεν ἡ Εὐδοκία. Ἄλλ' οἱ νεώτεροι κριτικοὶ θεωροῦσι τὸ ἔργον πολὺ τῆς Εὐδοκίας μεταγενέστερον· καὶ τινες ἀποδιδόασιν αὐτὸ τῇ ἐτέρα Εὐδοκία, ἥπερ ὁμοίως ἦν Ἀυτοκράτειρα, καὶ ἐπεκαλεῖτο Μακρεμβολίτισσα, ἐπὶ αἰῶνας μεταγενεστέρα οὖσα τῆς πρώτης Εὐδοκίας· ἦν ὁμως καὶ αὕτη πεπαιδευμένη γυνή, ἄλλα τε συγγράψασα ἀπολωλότα, καὶ τὸ νῦν μόνον σωζόμενον, καὶ ἐπιγραφόμενον Ἴωνιὰ, ἐκδεδομένον δὲ ὑπὸ Βιλλιοσῶνος ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκδότων. Ὅπως δ' ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, τὰ Ὀμηρόκεντρα, ἢ Ὀμηροκέντρωνες, τοιαύτης ἔτυχον ἐπιγραφῆς, διότι κέντρωνας ἐκάλουν " τοὺς ἐκ διαφόρων συνειλεγμένους λόγους καὶ ἓνα σκοπὸν ἀπαρτίζοντας," ὡς λέγει ὁ Σουΐδας· ὁ δὲ Εὐστάθιος (ἐν Ἰλιάδ. Ψ, σελ. 1308) λέγει περὶ τούτου· " Δοκεῖ δὲ κέντρον εἶναι ἄλλως καὶ τὸ ἀπλῶς κεντοῦν, ὡς τὸ βούκεντρον, καὶ τὸ περὶ πτέρναν σιδήριον, ᾧ νύσσονται οἱ ἵπποι. . . . . " Τοιούτου δὲ κέντρον παρώνυμον καὶ οἱ κέντρωνες οἱ τε ραπτόμενοι καὶ οἱ γραφόμενοι." Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τῆς Α' ραψφῆδος, τὸ τῶν ραψφῶδων ὄνομα ἐξηγούμενος, λέγει " Τῆς δὲ τοιαύτης ράψεως παράδειγμα σαφὲς καὶ οἱ κέντρωνες, τουτέστι τὰ λεγόμενα Ὀμηρόκεντρα· κέντρωνές τε γὰρ κυρίως λέγονται τὰ ἐκ διαφόρων χροικῶν συνερράμμενα εἰς ἓν, οἷς ὁμοίονται πως τὰ Ὀμηρόκεντρα."¹ Φαίνεται δέ, ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς συγγραφῆς ἦν πολὺ ἀρχαιότερον, ἢ ὅσον δεικνύουσι τὰ σωζόμενα Ὀμηρόκεντρα· διότι καὶ ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας Εἰρηναίου καὶ Τερτυλιανοῦ, ὧν ὁ μὲν ἤκμασεν ἐν τῇ Β', ὁ δὲ ἐν τῇ Γ' ἑκατονταετηρίδι, μνημονεύονται Ὀμηρόκεντρα· ὁ Τερτυλιανὸς μάλιστα καὶ ἐρμηνεύει τὴν λέξιν ἐν τῷ Præscript. adversus hæreticos (cap. 39) λέγων· "Homerocentones etiam vocari solent, qui de carminibus Homeri propria opera more centonario ex multis hinc inde composites in unum sarciunt corpus." Ὁ δὲ

¹ Ἴδε πλείω περὶ Ὀμηροκέντρων ἐν τῇ Φαβρ. Ἑλ. Β. (τόμ. Α', σελ. 551—5) καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ποιήσεως ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦτου Φ. Ζ. Κουαδρίου "Storia e ragione d'ogni poesia di Franc. Saverio Quadrio di compagnia di Gesù." Βιβλ. Α', Μέρ. Β', κεφ. β' (σελ. 165—174 τῆς ἐν Βολωνίᾳ ἐκδ. 1739). Ἐπιθι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Ἀσωπίου ἐν βίῳ τῆς Εὐδοκίας (ἐνθ. ἀν. σελ. 392) περὶ Ὀμηροκέντρων γεγραμμένα.

βαθμηδὸν ἤλαττοῦτο καὶ ἡμυδροῦτο, καὶ μόνον ἀνεφαίνοντο ἐνίοτε καὶ σποράδην ἐκπληκτικαί τινες λαμπηδόνες, ἐξ αὐτῆς ἀπαστράπτουσαι, αἵπερ ὅμως οὐκ ἴσχυσαν εἰς διαρκῆ ἀναζωπύρησιν τοῦ βαθμηδὸν ὑποσβεννυμένου ἐκείνου φωτός. Τοιαῦται λαμπηδόνες, ἀληθῶς ἐκπληκτικαὶ διὰ τὴν διττὴν αὐτῶν λάμψιν, τὴν τε Ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν θύραθεν, ἐξήστραψαν ἐν μὲν τῷ ἐννάτῳ αἰῶνι ὁ μέγας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων θησαυροφύλαξ καὶ ἀκαταγώνιστος τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, Φώτιος ὁ φερώνυμος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος, περὶ ὧν ὁ αἰόδιμος Κοραῆς ὀρθότατα εἶπε πρὸς πολλοῖς ἄλλοις δικαίοις ἐγκωμίοις καὶ τὰς ἀξιομιμημονεύτους ταύτας λέξεις·

“Ἡ μνήμη τοῦ Φωτίου καὶ Εὐσταθίου θέλει μείνει ἀνεξάλειπτος εἰς ὅλων ἐκείνων τὰς ψυχάς, ὅσοι χαίρουσιν εἰς τὴν δόξαν τῆς πατρίδος.”¹

¹ Προλεγόμεν. εἰς Ἰσοκράτην τόμ. Α', σελ. μσ'. Ἀλλαχοῦ δὲ (Προλεγ. εἰς Αἴσωπον, σελ. λδ') συναριθμεῖ τούτοις ἐπαξίως καὶ τὸν Μητροπολίτην Νικαίας Εὐστράτιον, καὶ τὸν Κορίνθου Γρηγόριον, συγχρόνους γενομένους τῷ Εὐσταθίῳ· ὧν ὁ μὲν ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ Δογικὰ καὶ Ἡθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Γρηγόριος τὸ γνωστὸν “περὶ διαλέκτων” σύγγραμμα, καὶ ἄλλα τινά· ἐνθουσιῶν δὲ ὁ ἀληθῶς φιλόπατρις ἀνὴρ ἐπιφωνεῖ· “Αἰωνία σου ἡ μνήμη καὶ δόξα, Μητροπολίτα τῆς Νικαίας Εὐστράτιε! Αἰωνία σου ἡ μνήμη καὶ δόξα, Μητροπολίτα τῆς Θεσσαλονίκης Εὐστάθιε! Ὁ Νικαίας εἰς τοὺς πρώτους τῆς ἀθλίας ταύτης ἑκατονταετηρίδος χρόνους ὑπεμνημάτιζε τὰ Δογικὰ καὶ Ἡθικὰ τοῦ πρώτου φιλοσόφου τῆς Ἑλλάδος Ἀριστοτέλους συγγράμματα· πρὸς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ὁ Θεσσαλονίκης ἐσχολάζε τὸν πρῶτον τῆς Ἑλλάδος ποιητὴν τὸν Ὀμηρον. Ἀλλ' ἡ γαγγραινώσις τῆς πληγῆς τοῦ γένους ἐματαίωσε τοὺς κόπους, χωρὶς ν' ἀμαυρώσῃ τὴν δόξαν τῶν αἰεμνήστων τούτων Ἀρχιερέων. Ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὸν Ὀμηρον ἐπροτιμᾶτο ἡ ἀνάγνωσις τῶν μυθιστοριῶν τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Εὐμαθίου, τοῦ Εὐγενειανοῦ, καὶ ἄλλων ἀτυχεστέρων τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος συγγραμμάτων, τόσον ἐπιτηδειοτέρων νὰ ἐμποδίζωσι τὴν θεραπείαν τοῦ ἔθνους, ὅσον ἦτον ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν κοινοτέρα.”

Τούτοις δὲ ὑποσυνάπτει περὶ Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου τάδε. “Δίκαιον εἶναι νὰ ὀνομασθῇ καὶ ὁ Μητροπολίτης τῆς Κορίνθου Γρηγόριος, ὅστις ἔγραψε κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα τὸ ‘περὶ διαλέκτων’ καὶ ἄλλα τινά. Πολλὰ διάφοροι καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Πατριάρχην Νικηφόρον, ὁ ὁποῖος περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἔγραψεν εἰς στίχους ἰαμβικούς—τί;—Ὀνειροκριτικά.—Τὸ ἄθλιον τοῦτο τοῦ Πατριάρχου Νικηφόρου ἔργον ἐξεδόθη Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ὑπὸ Νικολάου Ῥιγαλίου μετὰ τριῶν ἄλλων Ὀνειροκριτικῶν συγγραμμάτων, τοῦ Ἀρτεμιδώρου, τοῦ Ἀστραμψύχου, καὶ Ἀχμέτου τοῦ υἱοῦ Σερεῖμ (ἐν Παρισίοις, 1603).

ποιήματα, καὶ προσπαθοῦσα νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὡς ἐπικίνδυνον, ἢ δὲ ἐπιμόνως ὑπερασπίζουσα τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς θεολογίας καὶ ἠθολογίας. Ἐνὶ δὲ λόγῳ εἰπεῖν, ἢ περὶ Ὀμήρου δόξα τοῦ Πλάτωνος, τιμῶντος μὲν τὸν ποιητὴν, ὡς ποιητὴν, καὶ προσκυνοῦντος αὐτόν, “ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν,” ἀποπέμποντος δὲ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως κατεστεμμένον καὶ μεμυρισμένον, ὡς ἀσεβείας καὶ ἀκολασίας διδάσκαλον, ἀνενεώθη νῦν μετὰ τὴν σύστασιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ ἐξενίκησεν ἐπὶ τέλους, ὡς ἦν ἐπόμενον.

Οὐ πολὺ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δυναστείας τῶν Πτολεμαίων, καὶ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς, ἐπῆλθε κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτε ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ κ.τ.λ.¹ Ἀρξαμένου τοίνυν τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἢ Ἑλληνικῆ πολυθεΐα

¹ Κλεοπάτρα, ἡ τελευταία τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα ἐκ τοῦ γένους τῶν Λαγιδῶν, ἀπέθανε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 30^{οῦ} ἔτους πρὸ Χριστοῦ· καὶ τότε κατέπαυσε ἡ ἐν Αἰγύπτῳ δυναστεία τῶν Λαγιδῶν, διαρκέσασα, ὡς λέγει ὁ Πορφύριος, Ὀλυμπιάδας ἑβδομήκοντα τρεῖς καὶ ἑνιαυτόν, ἔτη σγγ΄.—Ἴδε Κλίντων (τόμ. Γ΄, σελ. 226—8 καὶ 397—9). Ἄλλοι δὲ ἄλλως ἀριθμοῦσι τὰ ἔτη ταῦτα· καὶ ἰδοὺ χάριν τῶν ἡμετέρων παρατιθέμεθα ἐκ τοῦ Κλίντωνος τὸν κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικὸν πίνακα τῆς τῶν Λαγιδῶν βασιλείας·

Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ ἐβασίλευσεν ἔτη	40
Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος » »	38
Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης » »	26
Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ » »	17
Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανής » »	24
Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ » »	35
Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης Β΄ » »	29
Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ Β΄ » »	17
Πτολεμαῖος ὁ Ἀλέξανδρος » »	10
Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ Β΄ (πάλιν) »	8
Πτολεμαῖος ὁ Αὐλητής » »	30
Κλεοπάτρα » »	22

τατον μέρος τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ καθ' ἃς οἱ τὸν Ἑλληνισμὸν προσπαθοῦντες νὰ ὑποστηρίξωσι λόγοι σφοδρῶς ἠγωνίζοντο κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἢ εὐσεβῆς διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὑπερίσχυεν, ὡς ἦν ἐπόμενον, πάσης ἀντιλογίας τῶν φιλοσόφων καὶ γραμματικῶν· ἔκτοτε δὲ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐδιδάσκοντο μὲν πάντοτε καὶ ἐθαυμάζοντο, ἀλλὰ μόνον ὡς ποιητικὰ ἀριστουργήματα, καὶ ὡς τὰ μόνα ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ ἀρχαιοτάτου βίου τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἧς μόνη ἐπεκράτησε πηγὴ ὁ θεῖος λόγος, ὁ ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς. Οὕτω λοιπὸν διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων αἱ δύο διδασκαλαί, ἡ μὲν ὡς θεόπεμπτος τῆς συνειδήσεως ὁδηγὸς εἰς μὀρφωσιν ἡθῶν ἐναρέτων, τὸν τε παρόντα βίον ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ τῇ κατὰ Χριστὸν διεπόντων, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν αἰώνιον καὶ ἀληθῆ μακαριότητα παρασκευαζόντων, ἡ δὲ πρὸς τέρψιν ἀπλῆν καὶ κόσμον ἐξωτερικόν, κατὰ τοσοῦτο μόνον πρὸς τὴν τῶν ἡθῶν μὀρφωσιν παραλαμβάνομένη, καθ' ὅσον εὔρηταί που συμφωνοῦσα πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν ἠθικὴν. Τοῦτο κυρίως οἱ λογιώτεροι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐσπούδαζον νὰ συστήσωσι κριτήριον ἀσφαλὲς μεταξὺ τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς θύραθεν καλουμένης σοφίας, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ λόγοι αὐτῶν, καὶ μάλιστα πάντων οἱ τῶν τριῶν μεγίστων φωστήρων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις ἀριστον τούτου μαρτύριόν ἐστὶν ὁ πρὸς τοὺς νέους Λόγος τοῦ μεγάλου Βασιλείου, "ὅπως ἂν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων" διότι ἐν τῷ Λόγῳ ἐκείνῳ ὁ θεῖος Πατὴρ θερμῶς μάλιστα συνιστᾷ τοῖς νέοις τὴν

Διογένους ἐκδότης Μενάγιος (τόμ. Β', σελ. 226) εἰκάζει εὐλόγως, ὅτι αἱ εἰς ὄνομα τοῦ Ἡρακλείδου φερόμεναι Ὀμηρικαὶ ἀλληγορίαι ἀποδοτέαι εἰς τὸ θατέρω τῶν μεταγενεστέρων Ἡρακλειδῶν, ὧν μνημονεύει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ἀντέρως καὶ ἐν λ. Ἡρακλείδης), καὶ ὧν ὁ τελευταῖος ἐπεκαλεῖτο ὁμοίως Ποντικός, καὶ ἤκμασεν ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ Βόσσιον—de Historicis Graecis, p. 78—80· ἔκδ. Οὐστερμάννου. Παράβαλλε δὲ καὶ τὰ ὑπὸ Εὐσταθίου περὶ τῶν τὴν Ὀμήρου ποιήσιν ἀλληγορησάντων γεγραμμένα ἐν τῷ εἰς Ἰλιάδα προοιμίῳ.—Αἱ δὲ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀλληγορίαι τοῦ Ἡρακλείδου ἐξεδόθησαν πολλάκις ὑπ' ἄλλων, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Th. Gale ἐν τῷ Opuscula Mythologica, etc., p. 407 et sqq. καὶ τελευταῖον ἐν τοῖς Ἑλλην. Ἀνεκδότοις τοῦ P. Matranga (ἐν Ρώμῃ, 1850).

τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μελέτην, ἀλλὰ καθ' ὅσον μόνον χρησιμεύουσιν ὡς προγύμνασις καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν τελειοτέραν καὶ θειοτέραν διδασκαλίαν. "ὅπως τοῖς ἔξω τούτοις προτελεσθέντες, τῆνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακούωσι παιδευμάτων, καὶ οἶον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβάλλωσι τῷ φωτὶ τὰς ὕψεις." Μετὰ δὲ πολλὰς ἄλλας τοιαύτας παραινέσεις καὶ παραβολάς, ἐν αἷς διαλάμπει τοῦ θεοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ἢ τε κατὰ Χριστὸν καὶ ἢ θύραθεν σοφία, καὶ κάλλος ἐπανθεῖ τῷ λόγῳ Δημοσθένειον, συγκεφαλαίων τοῦ λόγου τὸν σκοπὸν, ἐπιλέγει πρὸς τοὺς νέους. "Καθάπερ τῆς ῥοδωνιάς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα. . . . Καὶ ἐπειδήπερ δι' ἀρετῆς ἡμᾶς ἐπὶ τὸν βίον καθεῖναι δεῖ τὸν ἡμέτερον, εἰς ταύτην δὲ πολλὰ μὲν ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγγραφεῦσι, πολλῶ δὲ ἔτι πλείω φιλοσόφοις ἀνδράσιν ὕμνηται, τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων μάλιστα προσεκτέον. Οὐ μικρὸν γὰρ τὸ ὄφελος οἰκειότητά τινα καὶ συνήθειαν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς ἐγγενέσθαι· ἐπεὶπερ ἀμετάστατα πέφυκεν εἶναι τὰ τῶν τοιούτων μαθήματα, δι' ἀπαλότητα τῶν ψυχῶν εἰς βάθος ἐνσημαινόμενα." Ἰδίως δὲ περὶ Ὀμήρου ἀποφαίνεται, ὅτι πανταχοῦ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ εὕρηται νουθεσίαι πρὸς ἀρετὴν ποδηγετοῦσαι, ὧν ἡ μελέτη χρήσιμος ἔσται τοῖς νέοις. "Πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἔστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει, ὅτι μὴ πάρεργον οὐχ ἥκιστα δὲ ἐν οἷς τὸν στρατηγὸν τῶν Κεφαλλήνων πεποίηκε γυμνὸν ἐκ τοῦ ναναγίου περισωθέντα. . . . Ἐν τούτοις γὰρ μονονουχὶ βοῶντα λέγειν τὸν Ὀμηρον, ὅτι—'Ἀρετῆς ὑμῖν ἐπιμελητέον, ὧ ἄνθρωποι· ἢ καὶ ναναγήσαντι συνεκνήχεται, καὶ ἐπὶ τῆς χέρσου γενόμενον γυμνὸν τιμιώτερον ἀποδείξει τῶν εὐδαιμόνων Φαιάκων."

Ἀρκούντως ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ μεγάλου Βασιλείου καταδείκνυται τὸ πνεῦμα, ἐν ᾧ οἱ λογιώτεροι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐσπούδαζον νὰ κανονίσωσι τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, οὐ κωλύοντες, ἀλλὰ χωρίζοντες αὐτὴν διὰ τινος διαφράγματος ἀπὸ τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. Οὕτω καὶ οἱ πρὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λόγιοι καὶ Ἑλληνισταὶ Πατέρες συνεβούλευον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας καὶ Κλήμης ὁ

Ἀλεξανδρεὺς παρέβαλεν αὐτὴν πρὸς τὰ κάρνα, ὧν μέρος μὲν τρώγομεν, μέρος δὲ ἀπορρίπτομεν. "Τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καθάπερ τῶν καρῶν, οὐ τὸ πᾶν ἐδώδιμον." Τοῦ δὲ Ὀμήρου θαυμάζει μὲν ὁ Κλήμης τὰ ποιήματα, ἐλέγχει δὲ τὴν θεολογίαν, καὶ μάλιστα τὸν ἀκόλαστον πατέρα θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν ὅθεν λέγει ἐν τῷ πρὸς Ἑλληνας προτρεπτικῷ Λόγῳ (κεφ. β').

"Καὶ Σοῦ, ὦ Ὀμηρε, τεθαύμακα τὰ ποιήματα"

ἢ, καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων'

ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπεβρώσαντο ἄνακτος

κρατὸς ἀπ' ἀθανάτιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.

"Σεμνὸν ἀναπλάττεις, Ὀμηρε, τὸν Δία, καὶ νεῦμα περιάπτεις αὐτῷ τιμημένον· ἀλλ' ἐὰν ἐπιδείξῃς μόνον, ἄνθρωπε, τὸν κεστόν, ἐξελέγχεται καὶ ὁ Ζεὺς, καὶ ἡ κόμη καταισχύνεται. Εἰς ὅσον διελήλακεν ἀσελγείας ὁ Ζεὺς ἐκεῖνος, ὁ μετ' Ἀλκμήνης τοσαύτας ἠδυπαθήσας νύκτας, . . . ἵνα δὴ ἡμῖν τὸν ἀλεξίκακον σπείρῃ θεόν!" Οὕτω μὲν ἐδίδασκον οἱ λογιώτεροι τῶν θείων Πατέρων, οἱ παιδείας ἀπολαύσαντες Ἑλληνικῆς, καὶ δυνάμενοι κρίνειν περὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας. Εἰ δὲ ὑπῆρξαν ἐν τοῖς Χριστιανοῖς τῶν πρώτων αἰώνων καὶ τινες αὐστηρῶς τὴν θύραθεν σοφίαν κατακρίνοντας, τοῦτο ἀποδοτέον ἦτοι εἰς ὑπερβολὴν ζήλου (ἢ πανταχοῦ καὶ πάντοτέ ἐστιν αὐστηροτέρα τοῦ προσήκουτος, καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε ἐπιβλαβής), ἢ καὶ εἰς τὴν μονομερῆ παιδευσιν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οὐ γευσασμένων παιδείας Ἑλληνικῆς, καὶ διὰ τοῦτο νομιζόντων, ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ποιήμασι καὶ συγγράμμασι. Τοὺς δὲ τοιοῦτους τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας διώκτας δικαίως ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς Βασίλειον τὸν Μέγαν ἐπιταφίῳ Λόγῳ κατακρίνει, λέγων "Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἀνομολογεῖσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἢ, πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν· κακῶς εἰδότες καὶ λίαν ἐπικινδύνως." Διὰ παραδειγμάτων δὲ καὶ παραβολῶν ἀποδείξας τὴν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν λόγων ὠφέλειαν, συμπεραίνει λέγων "Οὐκ οὐκ ἀτιμαστέον τὴν παιδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδέτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας·

συγγραφέων σιωπήν, διΰσχυρίζεται, ὅτι “περὶ τῶν παλαιωτάτων ἔργων οὐ δεῖ προσέχειν τοῖς Ἕλλησι, καὶ παρὰ τούτων πυνθάνεσθαι τὴν ἀλήθειαν” ἔπειτα δέ, ἵνα δῆθεν ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδέν ἐστι πιστὸν τῶν ὑπὸ Ἑλλήνων ιστορουμένων, ἀρξάμενος ἀπὸ Ὀμήρου, ὑβρίζει καὶ ἐξευτελίζει πάντας τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ὡς ψευδομένους καὶ ἐναντία λέγοντας ἀλλήλοις. Οὐδ’ ὁ Θουκυδίδης αὐτὸς ἀποφεύγει τὸ βέλος τοῦ Ἰουδαίου ιστορικοῦ· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου λέγει “πολλὰ δὲ καὶ Θουκυδίδης ὡς ψευδόμενος ὑπὸ τινων κατηγορεῖται, καίτοι δοκῶν ἀκριβεστάτην καθ’ ἑαυτὸν ἱστορίαν συγγράφειν.” Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν ἀγανακτήσει γράφων ὁ Ἰώσηπος, εἶπε καὶ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ περὶ Ὀμήρου τάδε “Ὅψὲ δὲ καὶ μόλις ἔγνωσαν (οἱ Ἕλληνες) φύσιν γραμμάτων. Οἱ γὰρ ἀρχαιοτάτην αὐτῶν τὴν χρῆσιν εἶναι θέλοντες, παρὰ Φοινίκων καὶ Κάδμου σεμνύνονται μαθεῖν· οὐ μὴν οὐδ’ ἀπ’ ἐκείνου τοῦ χρόνου δύναϊτό τις ἂν δεῖξαι σωζομένην ἀναγραφὴν, οὔτ’ ἐν ἱεροῖς, οὔτ’ ἐν δημοσίοις ἀναθήμασιν.¹ “Ὅπου γε καὶ περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν τοσοῦτοις ἔτεσι στρατευσάντων ὕστερον πολλὴ γέγονεν ἀπορία τε καὶ ζήτησις, εἰ γράμμασιν ἐχρῶντο· καὶ τάληθές ἐπικρατεῖ μᾶλλον περὶ τοῦ τὴν νῦν οὖσαν τῶν γραμμάτων χρῆσιν ἐκείνους ἀγνοεῖν. Ὅλως δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὁμολογούμενον εὐρίσκεται γράμμα τῆς Ὀμήρου ποιήσεως πρεσβύτερον. Οὗτος δὲ καὶ τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον φαίνεται γενόμενος· καὶ φασιν οὐδὲ τοῦτον ἐν γράμμασι τὴν αὐτοῦ ποίησιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευομένην ἐκ τῶν ἀσμάτων ὕστερον συντεθεῖναι, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς ἐν αὐτῇ σχεῖν τὰς διαφωνίας.” Οὗτοι μὲν εἰσιν οἱ Ἰωσήπου λόγοι, καὶ ταῦτά εἰσι τὰ τούτους ὑπαγορευόμενα αἷτια. Ὅτι δὲ πολλὴν τοῖς λόγοις τούτοις ἀποδιδούσιν ἀξίαν οἱ περὶ τὸ Οὐόλφιον, μᾶλλον δ’ εἰπεῖν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ βᾶσις, ἐφ’ ἧς στηρίζεται πᾶν τὸ Οὐόλφιανὸν οἰκοδόμημα, ἕκαστος οἰκοθεν ἐννοεῖ, καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἀποδείξομεν· καὶ προσπαθοῦσι μάλιστα νὰ καθαρίσωσιν, ὅσοι

¹ Περὶ ἀρχαιοτάτων ἐπιγραφῶν καὶ χρῆσμων, ὑπὸ τε Ἡροδότου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων· συγγραφέων μνημονευομένων, λέγομεν ἐφεξῆς ἐν κεφαλαίῳ Γ΄. Ἄλλ’ ὁ Ἰώσηπος εἰς οὐδέν τῶν συγγραφέων τούτων πιστεύει, συνεπῆς ὢν ἑαυτῷ, διότι πάντας ἐκήρυξε ψεύστας καὶ ἀναξίους πίστεως.

οἶόν τε, τὴν ἀκάθαρτον ταύτην πηγὴν, προστιθέντες, ὅτι τοῦ Ἰωσήπου τὸ "καὶ φασιν" ἐκφράζει αὐθεντικόν τι καὶ ὀριστικόν, ἄλλως ἐκφραζομένου τοῦ ἀβεβαίου καὶ ἀορίστου, διὰ τοῦ "φασὶν ἔνιοι" καὶ "φασὶ τινες"¹ ἔπειτα δέ, ὡς ὑποστήριγμα τρόπον τινὰ τῆς Ἰωσήπου ταύτης γνώμης, ἐπάγουσι καὶ τὰ τοῦ σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακός, ἅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρεθέμεθα,² καὶ μάλιστα τὸ "ἦν γάρ, ὡς φασιν, ἀπολόμενα τὰ τοῦ "Ὀμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῇ παρεδίδοντο, ἀλλὰ μόνῃ διδασκαλίᾳ, ὡς ἂν "μνήμονι φυλάττοντο."

Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ τῆς διαφορᾶς τοῦ "φασὶ" καὶ "φασὶν ἔνιοι" ἢ "φασὶ τινες,"³ ἢ γνώμη τοῦ Ἰωσήπου περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων πάντως ἀναξία λόγου καὶ προσοχῆς ἐστίν, ὡς γνώμη συγγραφέως, ἐκ παντὸς λόγου καὶ τρόπου ἀγωνιζομένου νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων πᾶν σέβας, πᾶν ἔχνος πίστεως, ἵνα διατηρήσῃ ἀνέπαφα καὶ ἀπρόσβλητα τὰ τῆς ἀρχαιότητος δικαιώματα ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἔθνει.

¹ Ὁ Οὐόλφιός ἐν τοῖς προλεγομ. (κεφ. xviii. ἐν τέλει) τὴν Ἰωσήπου ταύτην μαρτυρίαν ὑποσημειῶν, καὶ τὰδε προστίθησι, χάριν (λέγει) τῶν ἀπείρων. "Tironum gratia cum Meriano notandum est, illud φασὶν de rebus vel certissimis usurpari in fama minime obscura, non de iis, quæ a nonnullis sive paucis traduntur. De his Græce est φασὶν ἔνιοι, φασὶ τινες." Εἰς ταύτην τοῦ Οὐόλφιου τὴν παρατήρησιν εἰ μὲν ἐπέσθησαν οἱ ἄπειροι καὶ ἀμαθεῖς, ἄδηλον· ὁ δὲ πολύπειρος καὶ πολυμαθὴς Nitzsch (de Hist. Homeri, etc., § viii.) οὐδόλως ἐπέσθη· ἀλλὰ διὰ παραδειγμάτων πολλῶν ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ φράσις "φασὶ" πανταχοῦ σημαίνει ἀόριστόν τινα καὶ ἀδέσποτον φήμην, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει, οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ περὶ κύρους τοῦ φημιζομένου πράγματος. Ὁρθοτάτη δὲ ἐστίν ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Nitzsch, καὶ ἀπειρία παραδειγμάτων ἐπιβεβαιοῖ τὸ λεγόμενον.

² Ἴδε σελ. 205—8.

³ Οὐδεμία ἄλλη διαφορὰ δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ μεταξύ τοῦ "φασὶ" καὶ "φασὶ τινες," ἢ ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἔχει γενικωτέραν, τὸ δὲ δεῦτερον μερικωτέραν ἔννοιαν, καὶ συνήθως τίθενται ἀλλεπάλληλα, οἷον ἐπιτείνοντος τοῦ δευτέρου τὴν τοῦ πρώτου ἔννοιαν. Οὕτως ἱστορεῖται πού τὸ περὶ Ξενοφῶντος. "Φασὶ τὸν Ξενοφῶντα θύειν ἐστεμμένον· ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ παιδός, ἀποστεφανώσασθαι . . . ἔνιοι δὲ οὐδὲ θακρῦσαι φασιν αὐτόν, ἀλλὰ γὰρ εἰπεῖν—ἦδειν θνητὸν γεγενηκώς." Οὕτω λέγομεν καὶ σήμερον. "Λέγουσιν ὅτι ὁ δεῖνα βαρέως ἀσθενεῖ· τινὲς μάλιστα λέγουσιν, ὅτι καὶ ἀπέθανεν." Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τίνα γενικότητα δύναται νὰ ἔχῃ τοῦ Ἰωσήπου τὸ "φασὶν;" τίς ἄλλος πρὸ αὐτοῦ, ἢ σύγχρονος αὐτῷ, εἶπε περὶ Ὀμήρου τοιοῦτόν τι; οὐδεὶς οὐδαμοῦ.

Καὶ ὁμολογητέον, ὅτι κατὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀξιόμεμπτος, ἀλλὰ τούναντίον καὶ ἐπαινετὸς δι' ὃν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἐπιδείκνυται ζῆλον οὐκ ἔστιν ὅμως καὶ ἀξιόπιστος, οὐδ' ὀπωστιοῦν, ὅταν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς πραγματεύηται ἀρχαιότητος, καὶ ἐκφέρῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀτάσθαλον περὶ αὐτῆς γνώμην, ἣν περιβάλλει τρόπον τινὰ γενικὸν χαρακτήρα διὰ τοῦ "φασί." — Καὶ τίνες ἄρα φασίν; Ἀπὸ Ὀμήρου μέχρις Ἰωσήπου ἢ Ἑλληνικῆ Γραμματολογία μήκιστον ἔχει κατάλογον ποιητῶν καὶ συγγραφέων· οἷ, κὰν ὑποτεθῆ ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως ἐψεύδοντο, ὡς ὁ Ἰώσηπος ἀσεβέστατα διῶσχυρίσατο, ἔπρεπεν ὅμως νὰ μὴ ἀγνοῶσιν ὅτι ὁ Ἰουδαῖος ἐκεῖνος ἐγίνωσκεν ἐκ παραδόσεως καὶ φωνῆς ἀκουσθείσης, ὡς φαίνεται, μόνον ἐν Παλαιστίνῃ. Τίς λοιπὸν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ἢ συγγραφέων εἶπε τοιοῦτόν τι, εἴτε γινώσκων αὐτός, εἴτε ἐκ παραδόσεως Ἑλληνικῆς κατελθὼν μέχρις αὐτοῦ; Οὐδεὶς οὐδαμοῦ, οὔτε τῶν δοκίμων, οὔτε τῶν Ἀλεξανδρινῶν, τοσοῦτων ὄντων, καὶ τοσαῦτα περὶ Ὀμήρου γραφάντων. Ἡ γνώμη λοιπὸν τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου, δέκα ὄλας ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὸν Ὀμηρον ἀκμάσαντος, ἔχει ἐξ ἅπαντος τοιοῦτον κῦρος, οἷον ἂν εἶχε καὶ νῦν πρῶτον λεγομένη· οὐδὲ πρέπον ἦν ἀνδράσι σοφοῖς καὶ κριτικοῖς ν' ἀξιῶσσι τὴν γνώμην ἐκείνην οὐδ' ἐλαχίστης προσοχῆς, ὡς γνώμην ἐμπαθοῦς Ἱστορικοῦ, κατὰ γε τοῦτο τὸ μέρος, τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ πάθους οἰστρηλατουμένου, ὥστε καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου νὰ βλασφημῆσῃ, ὅτι ψεύδεται πολλά. Αὕτη μόνῃ ἢ βλασφημία ἤρκει, νομίζω, νὰ πείσῃ τοὺς περὶ Οὐόλφιον, ὅτι καὶ τὰ περὶ Ὀμήρου ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου εἰρημένα ἦσαν ἀνάξια πίστεως καὶ προσοχῆς.¹

¹ Καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Λουκιανῷ, τῷ τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας σκώψαντι, ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν πανταχοῦ ἐξαιροῦνται καὶ τιμῶνται ὡς φιλαλήθεις καὶ δίκαιοι συγγραφεῖς. Οὕτως ἐν τῷ "πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν" (§ 39) κατακρίνων τοὺς ἐπὶ κέρδει ἢ κολακείᾳ τυράννων λέγοντας καὶ γράφοντας, ἐπάγει· "ἀλλ' οὐ Ξενοφῶν αὐτὸ ποιήσει, δίκαιος" συγγραφεύς, οὐδὲ Θουκυδίδης· ἀλλὰ κὰν ἰδίᾳ μισῆ τινα, πολὺ ἀναγκαιότερον ἠγήσεται τὸ "κοινόν, καὶ τὴν ἀλήθειαν περὶ πλείονος ποιήσεται τῆς ἔχθρας· κὰν φιλῆ, οὐκ ἀφέξεται" ἁμαρτάνοντος, κ. τ. λ." Ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰωσήπῳ οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εὐρεχάριν· οἱ πάντες εἰσὶ ψεῦσταί, καὶ Θουκυδίδης αὐτός. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς φαίνεται, ἐσχημάτισε τὴν περὶ Ἑλλήνων συγγραφέων γνώμην αὐτοῦ κατὰ τὸ εἰς Φωκυλίδην ἀποδιδόμενον ἐλεγείον περὶ Λερίων·

καὶ τότε Φωκυλίδεω· Λέριοι κακοί, οὐχ ὁ μὲν, ἢς δ' οὐ·
πάντες, πλὴν Προκλέους· καὶ Προκλέης Λέριος.

Καὶ ὁμως εὐρέθη ἐν μεσοῦντι τῷ δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι καὶ ἐν μέσοις Παρισίοις ἀνὴρ φιλόλογος διαρρήδην ἀποφηνάμενος, ὅτι περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρχῆς μᾶλλον ἀξιόπιστον εὐρίσκει τὴν Ἰωσήπου γνώμην, ἢ τὴν τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, καὶ τὴν τοῦ Διοδώρου καὶ Πausανίου, οἵπερ ἀδιακρίτως (λέγει) συνεφόρησαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασιν, ὁ μὲν ὅσα ἐν βιβλίοις ἀνέγνω, ὁ δὲ ὅσα ἐν ταῖς περιηγήσεσιν αὐτοῦ ἤκουσεν. "Itaque (λέγει ὁ Κύριος Havet) mihi de literarum origine percontanti plus auctoritatis in Josepho, scribendi ad Apionem, esse videbitur, quam in ipso patre historiae Herodoto. Neque facile credam Diodoro aut Pausaniae, omnia congerendibus indiscrete, que aut ille legit in libris, aut hic in itineribus audivit.¹ Πρὸς ταῦτα, εἰ μὲν προῦκειτο περὶ ὀρέξεως καὶ εὐαισθησίας, ἡδύνατό τις εἰπεῖν ἀπλῶς ὅτι καὶ περὶ τοῦ προτιμῶντος τὴν Βατραχομομαχίαν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, τοῦτ' ἔστι τὸ Λατινικὸν λόγιον, de gustibus non est disputandum. Προκειμένον ὁμως περὶ κρίσεως ἀρχαίων συγγραφέων, τίνες εἰσὶ μᾶλλον ἀξιόπιστοι, περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος γράφοντες, ὁ Ἡρόδοτος, καὶ Διόδωρος, καὶ Πausανίας, ἢ ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, καταλληλότερον, νομίζω, δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἔλεγεν ὁ σοφὸς Barthelemy περὶ τῶν κατηγορούντων τοῦ

Ὁρθῶς ἄρα ὁ σοφὸς Γάλλος Saint-Croix ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι—Examen critique des Historiens d'Alexandre le Grand, p. 544—5—λέγει περὶ τοῦ Ἰωσήπου, ὅτι ὁ ὑπερβολικὸς αὐτοῦ ζήλος, ὅπως καταστῆ ἀξιόπιστος, καθίστησιν αὐτὸν ἀνάξιον πίστεως· καὶ τούτου ἐπάγει παράδειγμα τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων βλασφημίας αὐτοῦ.—Ἴδε περὶ τῆς Ἰωσήπου παραδοξολογίας καὶ Φαβρίκιον, καὶ παρ' αὐτῷ Ἀρλέσιον (Ἐλ. Β, τόμ. Α', σελ. 352—4). Καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ Φαβρίκιου τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἰωσήπου κατεστηλίτευσαν ὡς παράλογον, οἳτοί περ εἰσιν ὁ Vossius, ὁ Bouhier, καὶ ἄλλοι, ὧν μνημονεύει ὁ πολὺς Ἀρλέσιος (ἐνθ. ἀν.). Ὁ δὲ Fortia d'Urban (Homère et ses écrits, p. 113) λέγει περὶ τούτου, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοῦ Ἰωσήπου οἱ ὁμογενεῖς οὐδένα λόγον ἐποίησαντο τῆς περὶ Ὀμήρου δόξης αὐτοῦ. Les Juifs eux-mêmes n'y ont fait aucune attention. Les livres d'Homère ont toujours été en vénération parmi les Rabbins; et tandis que le Talmud de Jérusalem proscriit la lecture de deux auteurs célèbres chez les Hébreux (Ben-Sira et Ben-Laanah), il respecte les ouvrages d'Homère.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ Nitzsch (ἐνθ. ἀνωτ.).

¹ Ernestus Havet—De Homericorum poematum origine et unitate, p. 11. Paris, 1843.

Ὁμήρου, ὅτι περιέγραψε τὰ ἤθη τῶν ἡρώων ἀπλᾶ καὶ ἀκαλλώπιστα—J'ai ri de la critique, et j'ai gardé le silence.

Τοσαῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς μαρτυρίας Φλαβίου Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, ἥπερ ἐστὶν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ Οὐολφμανοῦ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δόγματος, ὡς ἐφεξῆς ὀψόμεθα. Μέλλοντες δὲ νὰ συμπληρώσωμεν ἐν τούτοις τὰ περὶ τῆς τρίτης δημοσιεύσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἐτέρου τινὸς γεγονότος πρὸς τὸ τέλος τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου, τοῦτ' ἐστὶ τῆς τῶν ποιημάτων τούτων διδασκαλίας ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ἸΔ' αἰῶνα, γενομένης ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαβρίας μοναχοῦ Βερνάρδου Βαρλαάμ, καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Λεοντίου Πιλᾶτου τοῦ Θεσσαλονικέως. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐν Θεσσαλονίκη καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκπαιδευθεὶς, ἀπεστάλη τὸ 1339 ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου πρεσβευτῆς εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα φίλος γενόμενος τῷ Πετράρχῃ (ἐγνώρισε δὲ αὐτὸν ἐν τῇ πόλει Avignon), ἐδίδαξεν αὐτὸν τὰ Ἑλληνικά, ἀντιδιδασχθεὶς ὑπ' ἐκείνου τὰ Λατινικά. Τότε πρῶτον ὁ Πετράρχης ἀνέγνω μετὰ τοῦ Βαρλαάμ πλήρη τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ παρ' ἐκείνου ἐκτήσατο πλήρες αὐτῶν ἀντίγραφον, πρότερον μικρὰ τινα γνωρίσας ἀποσπάσματα, καὶ ταῦτα, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, ἐν ἀθλίαις τισὶ μεταφράσεσιν. Μετὰ τὸν Πετράρχην ἐγνώρισεν ὁ Βαρλαάμ καὶ τὸν Βοκκάκιον ἐν Νεαπόλει· ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τοῦτο καταλιπὼν τὴν Ἰταλίαν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἔπειτα δὲ πάλιν μεταβὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 1341, ἐπεσκέψατο εἰς Avignon τὸν φίλον αὐτοῦ Πετράρχην, καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένετο Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καλαβρία πόλεως Ἰέρακος, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1348. Ὁ δὲ Λεόντιος Πιλᾶτος ἐδίδαξε τὰ Ἑλληνικά τὸν Βοκκάκιον, καὶ δι' αὐτοῦ κατέστη τῶν Ἑλληνικῶν καθηγητῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Φλωρεντίας τὸ 1360, ἔνθα ἐδίδαξε πρὸ πάντων τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα· καὶ λέγεται, ὅτι προτροπῇ ἀμφοτέρων τῶν φίλων αὐτοῦ, Πετράρχου καὶ Βοκκακίου, ἐφιλοπόνησε Λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἣτις ἐν τῷ ΙΕ' αἰῶνι ἐξεδόθη ὡς μετάφρασις τοῦ Λαυρεντίου Βάλλα, περὶ οὗ ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ λέγομεν. Αὕτη τοῦ Πετράρχου ἢ μετάφρασις ἐστὶν ἡ πρώτη τῶν Λατινιστῶν γενομένων διότι μνημονεύονται μὲν πρὸ ταύτης καὶ ἄλλαι πολλῶ ἀρχαιότεραι, ἐπὶ

Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου τῶν Καισάρων γενόμεναι, ἀλλ', ἀπολομένων ἀπασῶν ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας, τῷ κατακαλύψαντι τὴν Ἰταλίαν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, κατελείφθη αὕτη πρώτη Λατινικὴ μετάφρασις.¹ Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ἀπορία, πότεν ὁ Δάντης (γεννηθεὶς τὸ 1265 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1325) ἔγνω τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα; διότι ὁ τρόπος, δι' οὗ μνημονεύει τοῦ Ὀμήρου, δείκνυσιν αὐτὸν γινώσκοντα τὰ ποιήματα ταῦτα. Οὕτως ἐν τῷ Α' μέρει τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ ποιήματος *La Divina Comedia* (*Inferno*, *Canto IV.*, 82) παρίστησι τὸν Οὐῖργίλιον δεικνύοντα αὐτῷ τοὺς ποιητὰς Ὀμηρον, Ὀράτιον, Ὀβίδιον καὶ Λουκανόν, λέγων·

Poichè la voce fu restata e queta,
 Vidi quattro grand' ombre a noi venire;
 Sembianza avevan nè trista nè lieta.
 Lo buon maestro cominciommi a dire;
 Mira colui con quella spada in mano,
 Che vien dinanzi a' tre sì come Sire.
 Quegli è Omero Poeta sovrano:
 L' altro è Orazio satiro che viene,
 Ovidio è 'l terzo, e l' ultimo è Lucano.
 . . . . .
 Così vid' io adunar la bella scuola
 Di quel Signor del altissimo canto,
 Che sovra gli altri come aquila vola.

¹ Τὰ περὶ Βαρλαάμ καὶ Πιλάτου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν Πετράρχου καὶ Βοκκακκίου διὰ μακρῶν ἱστορήσαν ἐκ τῶν ἡμετέρων ὃ τε Κύριος Ἀσώπιος ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρμζ'—ρστ'), καὶ ὁ Κύριος Δ. Μαυροφρύδης ἐν Φιλίσταρι (τόμ. Β', σελ. 49 κ. ἐξ). Περὶ δὲ τῆς Ὀμηρικῆς μεταφράσεως τοῦ Πετράρχου ἴδε Φαβρικίου Ἑλ. Β (τόμ. Α', σελ. 427—9), καὶ τὸν βίον τοῦ Λεοντίου Πιλάτου ἐν τῷ τοῦ Ὀδίου συγγράμματι—*De Græcis illustribus, etc.* "Ἀξία δὲ ἀναγνώσεως καὶ τὰ περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ τῆς τότε ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀμαθείας, ἱστορούμενα ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Ἰωάννου Ἀνδρεσσίου ἐν τῷ "περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου πάσης φιλολογίας," οὗ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνημονεύσαμεν. "Fra gli altri frutti delle fatiche del Boccaccio non è da omettersi segnatamente lo stabilimento della lingua Greca nelle nostre contrade. Egli è vero, che prima del Boccaccio vi erano parecchi Italiani che rivolta avevano l' erudita loro curiosità allo studio di quella lingua. I Siciliani ed i Napoletani la conservarono costantemente comme loro lingua nativa. Il Petrarca dice (Ep. Ms. cit. dal Abate di Sade) che fuori d' Italia ne pure di nome non era conosciuto il padre delle lettere Omero; ma che nell' Italia ritrovava in varie città alcuni eruditi, che amavano di sentirlo cantare nel

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει (Purgatorio, Canto XXII., 97, sqq.) ἐρωτῶν τὸν ὄδηγόν αὐτοῦ περὶ Τερευτίου, Καικιλίου, Πλαύτου, καὶ Οὐάρρωνος, παρίστησιν αὐτὸν ἀποκρινόμενον τάδε·

Costoro, e Persio, ed io, ed altri assai,
Rispose 'l duca mio, siam con quel Greco
Che le Muse lattar più qu' altro mai
Nel primo cinghio del carcere cieco.
Spesse fiata ragioniam del monte,
Ch' ha le nutrici nostre sempre seco.

Δῆλον οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Δάντης οὐκ ἠγνόει τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἄδηλον ὅμως, εἰ καὶ ἀνέγνω ταῦτα Ἑλληνιστί ἢ Λατινιστί· διότι ἐκ τῶν βιογράφων αὐτοῦ οἱ μὲν βεβαιοῦσιν, ὅτι ἐγίνωσκε τὴν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ (ὅπερ πιθανώτερον) τοῦναντίον. Ὁ δὲ Τираβόσκιος, ἐν ᾧ συνέγραψε βίῳ τοῦ Δάντου, οὐδόλως παραδέχεται τὸ ὑπ' ἄλλων βιογράφων αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι ἐγίνωσκε τὰ Ἑλληνικά, διότι μνημονεύει τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ποιητῶν, καὶ πολλάκις μεταχειρίζεται λέξεις Ἑλληνικάς. Τοὺς πρώτους (λέγει) ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ καὶ ν' ἀναφέρῃ ἐκ φήμης, τὰς δὲ λέξεις ἠδύνατο νὰ εὔρῃ καὶ παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσιν.¹

Greco suo linguaggio. Egli stesso per ben due volte erasi dedicato allo studio di quella lingua dei dotti, benchè non ne ricavasse un frutto corrispondente alle sue brame. Ma tutto ciò non bastava à fissarla nell' Italia ed à rederla vantaggiosa al rifiorimento della letteratura. All Boccaccio era riservato il riuscire felicemente in sì utile impresa. Incontratosi egli col Greco Leonzio Pilato, seco il condusse à Firenze, ed accogliendolo gentilmente nella propria sua casa ottenne dal pubblico che una cattedra gli desse in quella Università. Per due anni insegnò Leonzio nelle scuole Fiorentine la lingua Greca, e fece, à richiesta del Boccaccio e coll' ajuto di lui, una Latina traduzione dei poemi di Omero. All Boccaccio dunque dobbiamo l'introduzione della Greca lingua nell' occidente, e l' aver messo all' intelligenza di ognuno i poemi di Omero.—De Origine, Progressi e Stato attuale di ogni Letteratura—de Abbate Giovanni Andress, tom. i, p. 487—8. Venezia, 1830.

¹ “Il Signor Pelli si sforza di persuaderci che Dante sapesse di Greco, e ciò pure aveva già affermato Monsign. Girolamo Gradengo. . . Certo le pruove che il Pelli ne adduce, cioè il nominar che Dante fa spesso Omero ed altri poeti Greci, e l' usar pure sovente di parole Greche, non mi sembran bastevoli a dimostrare ch' ei sapesse di Greco; poichè de' primi ei potea parlare per fama, e potea aver trovate le seconde presso altri scrittori.”—Vita di Dante Alighieri scritta dal Cavaliere Abate Girolamo Tiravoschi, etc.

Ἐν τούτοις συμπληροῦνται τὰ περὶ τῆς τρίτης δημοσιεύσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Σχολῆς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς τότε γενομένης τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων μεταβάσεως εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην· ὅτε ἡ σχεδὸν σύγχρονος τῇ μεταβάσει ταύτῃ γενομένη ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, καὶ ἡ μετ' οὐ πολὺ διὰ τοῦ τύπου δημοσιεύσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, νέας παρέσχον ἀφορμὰς εἰς διαφόρους περὶ αὐτῶν ἐρεῦνας καὶ ἀμφισβητήσεις, μεταβιβασθείσης, οὕτως εἰπεῖν, τῆς παλαιστρας ἀπὸ τῆς διὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν γραμμάτων τούτων σκοτιζομένης Ἀνατολῆς εἰς τὴν διὰ τὴν παρουσίαν αὐτῶν φωτιζομένην Δύσιν· καὶ καταβαίνουσιν εἰς τὴν παλαιστραν ταύτην οὐκέτι Ἕλληνες ἀθληταί, ἀλλὰ Γάλλοι καὶ Ἴταλοὶ καὶ Ἀγγλοὶ καὶ Γερμανοί, περὶ ὧν ἔσται ὁ λόγος ἐν τῷ ἀμέσῳ ἐπομένῳ δεκάτῳ καὶ τελευταίῳ κεφαλαίῳ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Θ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Τελευταῖοι τῶν Ἑλλήνων διορθῶν ἢ ἐκδοτῶν τῶν Ὀμήρου ποιημάτων ὑπῆρξαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοί, πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ πολλὰ περὶ Ὀμήρου, ἐκτὸς τῆς διορθώσεως τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, γράψαντες, ὑπομνήματα, γλώσσας, μελέτας, ζητήματα, κ. τ. λ. Περιφημώτατοι δ' ἐν αὐτοῖς ἐγένοντο οἱ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ δευτέρᾳ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντες, Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος, Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, καὶ Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθραξ, εἰς ὃν ἀποδίδεται καὶ ἡ διαίρεσις ἑκατέρου τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων εἰς 24 μέρη, ἢ ῥαψωδίας. Τούτων ἀντίζηλοι ἐγένοντο οἱ τῆς Περγαμηνῆς Σχολῆς Γραμματικοί, ὧν προεξῆρχε Κράτης ὁ Μαλλώτης. Ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις περιφημώτεροί εἰσιν ὁ ἐν τῇ πρώτῃ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας Δίδυμος, ὁ ἐπικληθεὶς Χαλκέντερος, καὶ μετὰ τούτου Ἀπίων ὁ ἐπικληθεὶς Μόχθος, καὶ Ἀπολλώνιος ὁ σοφιστής, οὗ διεσώθη τὸ Ὀμηρικὸν Λεξικόν, καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐν δὲ τῇ καλουμένῃ

Βυζαντινῇ ἐποχῇ οὐδὲν ἄλλο ἐφάνη λόγου ἄξιον Ὀμηρικὸν ἔργον, ἢ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου αἰ εἰς Ὀμηρον Παρεκβολαί, καὶ τοῦ Γραμματικοῦ Ἰωάννου Τζέτζου αἰ Ἀλληγορίαι τῆς Ἰλιάδος κ. τ. λ., ἀμφοτέρων ἐν τῇ ΙΒ' ἀκμασάντων ἑκατονταετηρίδι. Ἐντὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι, ἠκούσθη κατὰ πρῶτον, ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου Ἱστοριογράφου Φλαβίου Ἰωσήπου ἐκφωνηθεῖσα, ἢ τοσοῦτον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πολύκροτος γενομένη γνώμη, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἄγραφα καταλειφθέντα, καὶ διὰ μνήμης διατηρηθέντα ἐν ἄσμασι, συνετέθησαν ὕστερον. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Ἰωσήπου κατεφρονήθη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ πάντων τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενέστερων αὐτοῦ Ἀλεξανδρινῶν τε καὶ Βυζαντινῶν διότι οὐδαμοῦ τῶν περισωθέντων σχολίων τοῦ Ὀμήρου, οὐδαμοῦ τῶν μακρῶν Παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου, οὐδαμοῦ τῶν περισωθέντων ἀποσπασμάτων ἐκ τινων Ἀλεξανδρινῶν Ὀμηρικῶν ἔργων, μνημονεύεται ἡ γνώμη ἐκείνη, εἰ μὴ παρά τινι σχολιαστῇ Διονυσίου τοῦ Θρακός, καλουμένῳ Διομήδει, ἀγνώστῳ δὲ παντάπασιν, ὡς ὑπ' οὐδενὸς μνημονευομένου ὁμοίον δέ τι σχόλιον ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ῥωμαίου Πλαύτου, τῇ ἐπιγραφομένῃ Paenuli, ὅπερ ὁ Ῥωμαῖος σχολιαστὴς λέγει ὅτι μετέφρασεν ἐκ τινος Ἑλληνος Γραμματικοῦ, περιέχει αὐτὸ τοῦτο· ἀλλ' οὐδὲν ὑπάρχει κῦρος, οὐδ' ἐλάχιστον, εἰς τὰς ἀόριστους καὶ ἀδήλους ταύτας γνώμας. Τελευταῖον παρατηροῦμεν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ὅτι μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἁγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας οἱ κήρυκες τοῦ θείου λόγου καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κατέκρινον τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα καὶ πάντα τὰ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας συγγράμματα, ὡς ἀντικείμενα εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἠθικὴν· οἱ δὲ Ἑθνικοὶ φιλόσοφοι καὶ σοφισταὶ καὶ γραμματικοὶ ἀντηγωνίζοντο ἐπὶ πολὺ κατὰ τῶν κηρύκων τοῦ θείου λόγου· ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὸ τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα ἐξενίκησε, κατὰ τὰ Ἑλληνικὰ ποιήματα καὶ συγγράμματα ἐδιδάσκοντο μὲν, ἀλλὰ μόνον εἰς μάθησιν τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ φιλοσοφίας, ἀποτελοῦντα τὴν καλουμένην ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐξωτερικὴν ἢ θύραθεν σοφίαν, οὐδὲν δὲ κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὴν τῶν ἡθῶν μόρφωσιν. Οὐ γὰρ ἥττον ἔστι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς μακρᾶς περιόδου,

Γ' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡ. ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ. 283

τῆς ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ ἐξετασθείσης, τοῦτ' ἔστι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐδιδάχθησαν ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ Βερνάρδου Βαρλαάμ καὶ Λεοντίου Πιλάτου· ὁ δὲ τελευταῖος καὶ μετάφρασιν αὐτῶν Λατινικὴν ἐφιλοπόνησε, διασωθεῖσαν καὶ ἐκδοθεῖσαν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Λαυρεντίου Βάλλα, ὡς ἐφεξῆς λέγομεν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι'.

Τετάρτη καὶ τελευταία δημοσίευσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.

(ἀπὸ τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι νῦν.)

- 1) Πρώτη ἐκτύπωσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Δ. Χαλκοκουνδύλου ἐν ἔτει 1488.
—2) Πρώται μεταφράσεις αὐτῶν.—3) Ἰωσήφ Σκαλιγέρου καὶ Ἰσαὰκ Κασωβῶντος γνώμαι
περὶ τῶν Ὀμηρ. ποιημ.—4) Διάφοροι περὶ τούτων πραγματεῖαι.—5) Δι' ἐν Γαλλίᾳ περὶ
τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περὶ Ὀμήρου ἔριδες.—6) Τὰ ὑπὸ Bentley,
Vico, καὶ Wood περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημ. δογματισθέντα.—7) Ἐκδοσις τῆς Ἰλιάδος
σὺν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις ὑπὸ Villoison.—8) Προλεγόμενα εἰς Ὀμηρον ὑπὸ F. A. Wolf.
—9) Οὐολφίανοι καὶ Ἀντουολφίανοί, ἢ ἱστορικοὶ καὶ αἰσθητικοί.—10) Οἱ νέοι χωρίζοντες.
Lachman. Grote. Kochly κ. τ. λ.—11) K. O. Müller καὶ διαμνημονευτικοί.
—12) K. Hillebrand γνώμη περὶ Ὀμήρου.—13) Συμπέρασμα.—14) Ἐπίλογος.

Τετάρτη καὶ τελευταία τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δημοσίευσίς ἐστὶν ἡ
γενομένη διὰ τῆς τυπογραφίας, τοῦ οὐρανίου τούτου δώρου, ὅπερ ἡ πάνσοφος
θεία Πρόνοια ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατέπεμψεν αὐτοῖς ἐν καιρῷ
εὐθέτῳ, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε ἀνέκυπτε μὲν ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς
ἀμαθείας ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ μᾶλλον ἐφρόντιζε τῆς διὰ τῶν γραμμάτων
παιδείσεως, ἐξέλειπε δὲ βαθμηδὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία, καὶ ἄ
παντελῶς ἐκινδύνευεν ἐκλιπεῖν διὰ τὴν τότε γενομένην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους
ὑποδούλωσιν.¹ Καὶ ὄντως, ἡ τῆς τυπογραφίας ἐφεύρεσις ὑπῆρξε νέον Ἀραράτ,

¹ Περὶ μὲν τῆς κατὰ τοὺς Μέσους αἰῶνας ἐπικρατοῦσης ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀπαι-
δευσίας, καὶ τῆς ἐκ τῶν Σταυροφορικῶν μάλιστα πολέμων διεγερθείσης φιλομαθείας, ἐτι
δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν γραμμάτων παρακμῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως διαδόσεως αὐτῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ κ. τ. λ., οὔτε πλείω, οὔτε
σοφώτερα ἔχοντες εἰπεῖν τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου εἰρημένων ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς
Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφέων, ἐκεῖ παραπέμπομεν τοὺς ἡμετέρους (σελ. πά-
ρπά), ὡς καὶ εἰς τὴν ἄρτι μνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Κ. Μαυροφρύδου "Βιογραφίαι τῶν

πρωτίστη (princeps editio), διαιρείται εἰς δύο τόμους· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ περιέχεται ἡ Ἰλιάς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡ Ὀδύσσεια μετὰ τῆς Βατραχομομαχίας καὶ τῶν ὕμνων, πλὴν τοῦ εἰς Δήμητραν καὶ τινῶν ἀποσπασμάτων τοῦ

καὶ Μέρους Β', σελ. 1—2. Περὶ δὲ Δημητρίου τοῦ Χαλκοκονδύλου, ὀλίγους πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους εἰς Ἰταλίαν μεταναστεύσαντος, καὶ διδάξαντος τὰ Ἑλληνικὰ ἐν τε Φλωρεντία καὶ ἐν Μιλάνῳ καὶ ἀλλαχού τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὴν προστασίαν Λαυρεντίου τοῦ Μεδίκου, ἴδε Ὁδίων ἐν τῷ—De Graecis illustribus, etc. (p. 211 et seq.), καὶ Schoell, Histoire de la Littérat. Grec. etc., tom. vii, p. 327—9. ἔτι δὲ καὶ τὸν βίον Λαυρεντίου τοῦ ἀπὸ Μεδίκων ὑπὸ Οὐίλλιέλμου Ῥόσκου, σελ. 242—4 τῆς Ἑλλην. μεταφρ. ὑπὸ Χ. Α. Παρμενίδου.—Ἡ δὲ ἔκδοσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, περὶ ἧς ἡν ὁ λόγος, ὅποιαν ταύτην εἶδον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, εὐδεμίαν φέρει ἐπιγραφὴν· ἀλλ' εὐθύς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς ὑπάρχει ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Βερνάρδου Νερλίου πρὸς Πέτρον Μεδίκην τὸν Λαυρεντίου υἱόν, Λατινιστὴ γεγραμμένη, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν Πρόλογος τοῦ Δημ. Χαλκοκονδύλου, Ἑλληνιστὴ γεγραμμένος, καὶ ὁ κατὰ Ψευδο-Ἡρόδοτον καὶ Ψευδο-Πλούταρχον βίος Ὀμήρου, μεθ' ἃν ὁ ΝΓ' Λόγος Δίωτος τοῦ Χρυσοστόμου περὶ Ὀμήρου· ἐφεξῆς δὲ ἀρχεται τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον, λαμπρῶς τετυπωμένον· καὶ ἐν τέλει τοῦ Β' τόμου ταδε προστίθενται, ἐξ ὧν δηλοῦται τὸ τε ἔτος τῆς ἐκδόσεως, καὶ ὅτι συνειργάσατο ὑπὲρ τῆς τυπώσεως αὐτῆς καὶ ἕτερος Ἕλληνας, Δημήτριος ὁ Κρήσιος, ὁ διὰ τὴν ἐν Μιλάνῳ πολυχρόνιον αὐτοῦ διατριβὴν ἐπονομασθεὶς Μιλανεύς.—Ἡ τοῦ Ὀμήρου ποιήσις ἅπασα ἐντυπωθεῖσα πέρασ εἰληφεν ἤδη σὺν Θεῷ ἐν Φλωρεντία, ἀναλώμασι μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ περὶ λόγους Ἑλληνικοῦς σπουδαίων, Βερνάρδου καὶ Νηρίου Τανάιδος τοῦ Νεριλίου Φλωρεντίνου· πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Δημητρίου Μεδιολανέως Κρητός, τῶν λογίων ἀνδρῶν χάριν καὶ λόγων Ἑλληνικῶν ἐφιεμένων, ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδῶ μηνὸς Δεκεμβρίου ἐννάτῃ.—Ἀντίτυπα τῆς ἐκδόσεως ταύτης εὑρηται ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Εὐρώπης· καὶ ἐν μόναις ταῖς ἐν Ἀγγλίᾳ, κοιναῖς τε καὶ ἰδιωτικαῖς, λέγεται ὅτι ὑπάρχουσι τεσσαράκοντα περίπου. Τοσοῦτο δὲ πολῦτιμος κατήνησεν, ὥστε τὸ ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων εὐρισκόμενον ἀντίτυπον, ὅπερ ἐστὶ τὸ λαμπρότατον τῶν ἐπὶ χάρτου τετυπωμένων, ἠγοράσθη ἀντὶ φράγκ. 3601, ὡς λέγει ὁ Κύριος Brunet ἐν τῷ Manuel du Libraire, etc. (tom. iii, p. 268, éd. 1860), καὶ ὁ σεβάσμιος Ἀγγλος Thomas Frognall Dibdin ἐν τῷ διτόμῳ αὐτοῦ συγγράμματι.—An introduction to the knowledge of the rare and valuable editions of the Greek and Latin classics (vol. ii, p. 39—43. Fourth edit. London, 1827). Οὗτος λέγει, ὅτι παρὰ τὸ ἐν Παρισίοις λαμπρότατον τοῦτο ἀντίτυπον, σώζονται τέσσαρα ἐπὶ περγαμηνῆς τετυπωμένα, ἅπερ νομίζονται τὰ πάντων κάλλιστα· ταῦτα δὲ εἰσι, α) τὸ ἐν Βενετία διατηρούμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀγ. Μάρκου· β) τὸ τοῦ Πέτρον Μεδίκου, εἰς ἃν ἡ ἔκδοσις ἐκείνη ἀφιέρωται, διατηρούμενον ἐν Φλωρεντία, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Magliabecchi· γ) τὸ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως· καὶ δ) τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Κυρίου Dent, ὅπερ ὁμοῦς ἐστὶν ἐλλιπές, οὐχ ὑπάρχοντος τοῦ πρώτου τόμου.

εἰς Βάκχον, οὐπω τότε γινωσκομένων.¹ Ἐν τέλει δὲ προστίθεται ἐκ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου καὶ τὸ εἰς Ὅμηρον ἀποδιδόμενον ποιημάτων ἢ ἐπίγραμμα πρὸς Νεοτειχεῖς.²

Τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἐκδόσει τῶν ἀπάντων τοῦ Ὀμήρου ποιημάτων παρηκολούθησαν αἱ τοῦ Ἄλδου τρεῖς, ἡ πρώτη τὸ 1504, ἡ δευτέρα τὸ 1517, καὶ ἡ τρίτη τὸ 1521. ἐφεξῆς δὲ αἱ μέχρι τοῦ νῦν μυριάριθμοι ἐκδόσεις γενικαὶ καὶ μερικαί, μεταφράσεις τε παντοῖαι, καὶ ἄπειροι πραγματεῖαι, μελέται, ὑπομνήματα, προλεγόμενα, λεξιλόγια, κ. τ. λ., ἐξ ὧν ἀπάντων, ὡς ἀρχόμενοι ἐλέγομεν, βιβλιοθήκη πολύτομος δυνατὸν νὰ σχηματισθῆ. Περὶ τούτων εἰ τις βούλεται γινώσκειν, τὰ μὲν μέχρι τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος δυνατὸν ἰδεῖν ἐν τῇ τοῦ Φαβρικίου Ἑλλην. Βιβλιοθήκῃ, τὰ δ' ἐφεξῆς ἐν τοῖς βιβλιογραφικοῖς καταλόγοις, εἰ καὶ ἀτελεῖς εἰσιν οἱ τε παρὰ Φαβρικίῳ καὶ οἱ ἄλλοι τούτων κατάλογοι. Ἡμῖν δὲ προσθετέον ἐνταῦθα, ὅτι δύο Λατινικαὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν μεταφράσεις, ἡ μὲν ἔμμετρος, ἡ δὲ πεζή, προεξεδόθησαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου· καὶ ἡ μὲν πρώτη, γενομένη ὑπὸ Νικολάου Βάλλου (ἔστι δὲ αὕτη οὐ πλήρης, ἀλλὰ ραψωδιῶν τινων μετάφρασις), εἶδε τὸ φῶς ἐν ἔτει 1474, ἡ δὲ δευτέρα, πᾶσαν περιέχουσα τὴν Ἰλιάδα, ἀπεδόθη μὲν τῷ Λαυρεντίῳ Βάλλῳ, ἔστι δὲ κυρίως ἔργον Λεοντίου Πιλᾶτου τοῦ Θεσσαλονικέως, περὶ οὗ ἐν τέλει τοῦ ἀμέσως προηγουμένου κεφαλαίου ἐλέγομεν· καὶ αὕτη κατὰ πρῶτον ἐξεδόθη τὸ 1477. Τῶν δὲ διασωθέντων Ἑλληνικῶν σχολίων τοῦ Ὀμήρου ἡ πρώτη ἐκδοσις ἐγένετο βραδύτερον, τῶν μὲν καλουμένων μικρῶν σχολίων ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (1517) κατὰ διαταγὴν Λέοντος τοῦ Ι' Πάπα Ῥώμης,³ τῶν δὲ Παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου ἐν μέσῳ τῷ αἰῶνι τούτῳ (1542—1550)

¹ Οὗτοι ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῷ ΙΗ' αἰῶνι ὑπὸ Χρ. Φρ. Ματθαίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας· καὶ ἀποσταλέντες τῷ σοφῷ Δ. Βρουχγκενίῳ ἐξεδόθησαν ὑπ' ἐκείνου μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς Λουδοβίκον τὸν Οὐαλκενάριον κ. τ. λ.—Ἐν Λουγδούνῳ Βατανῶν, 1808.

² Ἴδε βίον Ὀμήρου ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου, § 9.

³ Τότε (1518) ἐξεδόθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῦ Πορφυρίου τὰ Ὀμηρικὰ ζητήματα, καὶ ἡ περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ἄντρου τῶν Νυμφῶν πραγματεία τοῦ αὐτοῦ.—Ἴδε τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν τοῦ Κυρίου Δ. Π. Βρετοῦ, Μέρ. Β', σελ. 16 καὶ 17.

ἐκ διαταγῆς καὶ προστασίας Ἰουλίου Γ', Πάπα Ῥώμης, ᾧ καὶ ἀφιέρωται ἡ ἔκδοσις.¹

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον αἰῶνα ἤρξαντο δημοσιεύεσθαι μεταφράσεις τοῦ Ὀμήρου ἐν ταῖς νεωτέραις Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις, πρώτης ἀπασῶν δημοσιευθείσης τῆς Γαλλικῆς κατὰ διαταγὴν, ὡς λέγεται, τοῦ τότε βασιλεύοντος τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α', ἐπιθυμήσαντος ἀναγνῶναι τὸν Ὀμηρον.² Πρώτη λοιπὸν ἐδημοσιεύθη ἡ Γαλλικὴ μετάφρασις ἐν ἔτει 1530· καὶ ταύτη παρηκολούθησαν ἔπειτα ἡ πρώτη Γερμανικὴ τὸ 1537, ἡ πρώτη Ἰσπανικὴ τὸ 1553, ἡ πρώτη Ἱταλικὴ τὸ 1582, ἡ πρώτη Βελγικὴ τὸ 1602, καὶ ἡ πρώτη Ἀγγλικὴ τὸ 1680, ὡς λέγει ὁ Φαβρίκιος.

Ἄλλὰ πρὸ τούτων ἀπασῶν τῶν ξένων μεταφράσεων ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑνετίᾳ ὑπὸ Νικολάου Λουκάνου (1526) μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν ὀκτασυλλάβοις πολιτικοῖς στίχοις, ἣ παρήρηται καὶ Ἱστορία τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Λουκάνου, ἐπιγραφομένη "ἄλωσις ἧγουν ἔπαρσις τῆς Τροίας," καὶ καταλήγουσα ἐν ταῖσδε ταῖς λέξεσι—"Τέλος τοῦ χαλασμοῦ τῆς Τροίας." Καὶ δευτέρα, καὶ τρίτη τῆς μεταφράσεως ταύτης ἔκδοσις ἐγένετο (Ἑνετίῃσι 1640 καὶ 1645)—ἀλλ' αἱ μεταγενέστεραι κατ' οὐδὲν ἄλλο διαφέρουσι τῆς πρώτης, ὡς παρετήρησα παραβαλὼν αὐτάς, ἢ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων.

Καὶ τῆς Βατραχομομαχίας δὲ ἐγένετο ὁμοία μετάφρασις εἰς πολιτικὸν πεντεκαϊδεκασυλλάβους καὶ ὁμοιοκαταλήκτους στίχους ὑπὸ Δημητρίου Ζήνου τοῦ Ζακυνθίου, ἧς τὸ προοίμιον ἔχει οὕτωςί.

Πρὸ τοῦ ν' ἀρχίσω δέομαι τὸν ὕψιστον τὸν Δία
 νὰ μ' ἀποστείλῃ βοηθοὺς στούτην τὴν ἱστορίαν
 ταῖς Μούσαις ἐποῦ κατοικοῦν στ' ὄρος τοῦ Ἑλικῶνος·
 γιὰτὶ ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ λογαριάσω μόνος

¹ Ἡ πρώτη αὕτη ἔκδοσις τῶν Εὐσταθίου Παρεκβολῶν, ὑπὸ Νικολάου Μαῖωριανῶ γενομένη, ἤρξατο μὲν τὸ 1542, συνεπληρώθη δὲ τὸ 1550. Ἴδε πλείω περὶ ταύτης ἐν τῇ τοῦ Κ. Ἀσωπίου Ἱστορίᾳ κ. τ. λ. σελ. 696—7. ἔτι δὲ καὶ Α. Π. Βρετοῦ τὴν Ν. Φιλ. ἐνθ. ἀν. σελ. 27.

² Ἴδε Μοντβέλιον ἐνθ. ἀν. σελ. 123, καὶ Em. Egger Mémoires de Littérat. anc. p. 170 et sqq.

μένως νὰ δημοσιεύῃ περὶ αὐτῶν διαφόρους κατὰ καιροὺς γνώμας, περὶ ὧν ἔσται νῦν ὁ λόγος, ἀπὸ Σκαλιγέρου ἀρχόμενος.

Πρῶτος λοιπὸν τῶν νεωτέρων κριτικῶν Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ Σκαλίγερος, Ἰταλὸς μὲν τὴν καταγωγὴν, πολιτογραφηθεὶς δὲ καὶ διαβιώσας ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1558, παράδοξον αἰσθανόμενος ἀντιπάθειαν πρὸς τὸν Ὅμηρον, καὶ προτιμῶν τὸν Οὐῖργίλιον (ὡς προετίμα καὶ τὰς τραγωδίας τοῦ Σενέκα τῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου!) ἐδογματίσει κατὰ τῆς ἐνότητος τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὅτι οὐκ ἐποιήθησαν ὑφ' ἐνὸς ποιητοῦ, ἀλλὰ σποράδην καὶ ὑπὸ πολλῶν ποιηθέντα συνετάχθησαν κατὰ πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου εἰς ἐν σῶμα· τὸ δὲ δόγμα τοῦτο ἐστήριξεν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Αἰλιανοῦ, ἣν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 194) παρεθέμεθα, "ὅτι τὰ Ὀμήρου ἔπη πρότερον διηρημένα ἦδον οἱ παλαιοί, κ. τ. λ." Ταῦτα δογματίζει περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ὁ Σκαλίγερος ἐν τῇ Ποιητικῇ αὐτοῦ (βιβλ. Ε', κεφ. 2) τῇ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ, ἐν ἔτει 1561. Ἄλλ' ἐπλανήθη μὲν αὐτὸς ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν λόγων τοῦ Αἰλιανοῦ, ἠμέφξε δὲ καὶ πολλοῖς τῶν μετ' αὐτὸν φιλολόγων πλατεῖαν τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης. Λέγων ὁ Αἰλιανός, ὅτι "τὰ Ὀμήρου ἔπη πρότερον (ἐν ἄλ. πρόπαλαι)¹ διηρημένα ἦδον οἱ παλαιοί· ὠψὲ δὲ Λυκούργος ὁ Λακεδαιμόνιος ἀθρόαν πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκόμισε τὴν Ὀμήρου ποίησιν," οὐδόλως ἐννοεῖ, ὅτι τὰ διηρημένα ἐκεῖνα ἦσαν ἴδια καὶ αὐτοτελῆ ποιήματα, ἄλλο ὑπ' ἄλλου ποιηθέντα· ἀλλ' ὅτι πρὸ τοῦ Λυκούργου ἀγνοοῦντες οἱ Ἕλληνες ἀθρόαν τὴν Ὀμήρου ποίησιν, ἦδον ἐξ αὐτῆς ὅσα μόνον ἔτυχον γινώσκοντες μέρη καὶ ταῦτα ἐγίνωσκον ὀλίγιστοι βέβαια, μόνοι οἱ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος μεταβαίνοντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οἵπερ ἐπανερχόμενοι ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν εἴ τι ἐκεῖ ἐμάνθανον μέρος τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων.² Ἀπὸ δὲ Λυκούργου καὶ ἐφεξῆς, εἴτε αὐτοῦ τοῦ Λυκούργου μετακομίσαντος εἰς τὴν

¹ Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Αἰλιανοῦ Ποικ. ἱστ. ὑπὸ Caroli Gottlob. Kuehn (ἐν Δειψίᾳ 1780) φέρεται "πρόπαλαι."

² Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη ἐννέα ὅλους, ἴσως δὲ καὶ δέκα, μετὰ τὸν Ὅμηρον αἰῶνας ἐν τῇ Αἰνειάδι τοῦ Οὐῖργιλίου, ὡς ἱστορεῖ ὁ Γάλλος Δακέριος ἐν τῇ μεταφράσει τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (ἐν β. Λυκούργου, σελ. 276)· τοῦτ' ἔστι, πρὶν ἢ γνωρίσωσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅλον ἐκεῖνο τὸ ποίημα, ἐγνωρίζον τεμάχιά τινα ἐξ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδεὶς διὰ τοῦτο

ῥαψωδῶν λέγει ἐν τῷ περιφήμῳ τούτῳ κείμενῳ, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὸ ὁ Κύριος Ἐγγερος.¹ Ἐν γένει δέ, πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν τῶν λόγων τοῦ Αἰλιανοῦ, τὸ μὲν παλαιοὶ ἢ πρόπαλαι πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἐπόμενον ὀψέ, τὸ δὲ διηρημένα ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἀθρόαν, καὶ ὅλη ἢ περίοδος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τοῦ Πλουτάρχου. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως οὐδὲν ἄλλο προκύπτει, νομίζω, ὑγιές, ἢ ὅ,τι προεῖρηται καὶ οὕτως ἢ τοῦ Σκαλιέρου περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων κρίσις, ἢ ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Αἰλιανοῦ βασιζομένη, καταδείκνυται σαθρὰν ἔχουσα τὴν βάσιν, καὶ ἐπομένως ἀνυπόστατος.

Μετὰ τὸν Σκαλιέρον ὁ ἀμέσως μετ' ἐκείνου ἀκμάσας πολυγραφώτατος φιλόλογος Ἰσαὰκ ὁ Κασωβῶν (ἐγεν. ἐν Γενεύῃ τὸ 1559, καὶ ἀπέθ. ἐν Λονδίῳ τὸ 1614) ἐν τοῖς εἰς Διογένην τὸν Λαέρτιον (Θ', 113) ὑπομνήμασιν αὐτοῦ ἐξέφρασε δισταγμούς τινας περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς γραφῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἐξ ἄλλης οὗτος ἀρυσάμενος πηγῆς, τῆς τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου, πηγῆς θολερᾶς καὶ ἀκαθάρτου, ὡς πρὸ μικροῦ ἀπεδείξαμεν.

¹ Un texte célèbre d'Élien nous apprend que les principaux épisodes de l'Iliade et de l'Odyssée circulèrent, ainsi séparés, à travers la Grèce, avant que Pisistrate les réunît en un seul corps. Seulement les rhapsodes dont parle Élien déclamaient les vers d'autrui; les aèdes, les Homérides de l'âge précédent étaient de véritables poètes."—Hist. de la critique chez les Grecs, p. 6.—Εἰ μὲν ὁ Κύριος Ἐγγερος ὀνομάζει περίφημον τὸ κείμενον τοῦ Αἰλιανοῦ διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ χρῆσιν, μᾶλλον δὲ κατάχρησιν, ἣν ἐποιήσαντο οἱ νεώτεροι φιλόλογοι, ὅσοι περὶ Ὀμήρου γεγράφασιν, οὐδεὶς πρὸς τοῦτο ἀντιλέγει· διότι ἀληθῶς οἱ πάντες παρ' αὐτῷ κατέλυσαν, ὡς εἶπε περὶ τῶν μεθ' Ὀμηρον λογίων ὁ Εὐστάθιος. Εἰ δὲ ὀνομάζει τὸ κείμενον τοῦτο περίφημον καθ' ἑαυτό, ὡς μαρτυροῦν περὶ τῶν Ὀμήρου ποιημάτων σπουδαῖόν τι, ἐξέστω μοι "παρὰ Λύδιον ἄρμα πεζῶ οἰχνεύοντι," τὸ τοῦ Λυρικοῦ, εἰπεῖν, ὅτι οὐδεμίαν βλέπω περιφημότητα ἐν τῇ τοῦ Αἰλιανοῦ ταύτῃ μαρτυρίᾳ. Τρία τινὰ διδάσκει ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Αἰλιανός· α) ὅτι τὰ Ὀμήρου ἔπη πρὸ τοῦ Λυκούργου διηρημένα ἦδον οἱ παλαιοί.—β) ὅτι βραδύτερον ὁ Λυκούργος ἐκόμισεν ἐκ τῆς Ἀσίας ἀθρόαν τὴν Ὀμήρουποίησιν.—καὶ γ) ὅτι ὕστερον ὁ Πεισίστρατος συναγαγὼν ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν. Ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτόν ἐστιν εἰκασία τις ἀπλή, ὅποια καὶ σήμερον, εἰ μὴ τοιοῦτόν τι ἐδίδασκεν ὁ Αἰλιανός, εὐκόλως πᾶς τις δύναται νὰ εἰκάσῃ· τὸ δὲ δεύτερον οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ ὑπὸ Ἡρακλείδου καὶ Πλουτάρχου εἰρημένον περὶ Λυκούργου· τὸ δὲ τρίτον προφανῶς μάχεται πρὸς τὸ δεύτερον· διότι, τεθέντος ὅτι ὁ Λυκούργος ἐκόμισεν ἀθρόαν τὴν Ὀμήρουποίησιν, τί συνήγαγεν ὁ Πεισίστρατος; οὐκ ἦν ἄρα ἀρκούσα ἢ ὑπὸ Λυκούργου κομισθεῖσα ποίησις, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ληφθῶσιν ἀντίγραφα;

Ἄλλ' ὅμως ἀμφότερα ταῦτα τὰ σοβαρὰ περὶ Ὀμήρου δόγματα, τὸ τε Σκαλιγέριον καὶ τὸ Κασωβώνειον, παρῆλθον ἄπρακτα, οὐδεμιᾶς ἀξιωθέντα προσοχῆς ὑπὸ τῶν τότε λογίων, οἵπερ ἐπιμελῶς ἀνεγίνωσκον, ἐδίδασκον, καὶ ἀκαταπαύστως ἐξεδίδουσαν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἐν σῶμα συνεχῆ καὶ εὐάρμοστον, ὡς τὸ τελειότερον ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, καὶ ὡς ἔργον ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἐξ ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον. Ἀμύθητον πλήθος ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τοῦ Ὀμήρου, γενικῶν καὶ μερικῶν, κατεπλημύρησε τὴν Εὐρώπην ἐντὸς τῶν δύο ἐκείνων αἰώνων· ὁ δὲ Ὀλλανδὸς φιλόλογος Κορνήλιος Σχρεβέλιος, πρῶτος ἐκδὸς τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον μετὰ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Γιφανίου καὶ τῶν μικρῶν λεγομένων σχολίων, ἃ μέχρι τότε ἰδίως ἐξεδίδοντο, καὶ πρῶτος ἀριθμῆσας τοὺς Ὀμηρικοὺς στίχους κατὰ πεντάδας, ἔδειξε τὴν τότε τελειότεραν τῶν ἐκδόσεων, μεγίστην εὐκολίαν παρασχοῦσαν τοῖς τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα μελετῶσιν.¹ Ἐδημοσιεύθη δὲ ἡ ἐκδοσις ἐκείνη ἐν Ἀμστελοδάμφ τὸ 1656, καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἔπειτα γενομένων τελειότερων, ὑπὸ Βαρνεσιῦ ἐν Κανταβριγία (1711), ὑπὸ Κλαρκίου ἐν Λονδίμφ (1729), ὑπὸ Ἐρνεστιῦ ἐν Λειψία (1759), καὶ ἀλλαχοῦ ὑπ' ἄλλων.²

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐβελτιοῦτο ἡ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἐκδοσις ὑπὸ τῶν διασημοτέρων φιλολόγων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἄλλοι ἄλλως περὶ Ὀμήρου φροντίζοντες ἔγραφον περὶ τούτου παντοίας διατριβάς, ἀνανεώσαντες, οὕτως εἰπέιν, τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν περὶ τὸν Ὀμηρον ἐνασχόλησιν, καί τινες ἐξ αὐτῶν μακρὰ καὶ γελοῖα ματαιοπονήσαντες, ὡς καὶ οἱ ἐν ἐκείνοις μεταγενέστεροι.³ Διότι οὐ μόνον Ὀμηρικὴ γνωμολογία ὑπὸ Ἰακώβου Δυπορτυμίου,⁴ καὶ Ὀμηρικὴ Ἀρχαιολογία ὑπὸ Ἐβεράρδου Φειθίου,⁵ καὶ ἔρμη-

¹ Περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σχρεβελίου ἴδε Φαβρίκιον (Ἐλ. Β, τόμ. Α', σελ. 389—390), καὶ Μοντβέλιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 127—29).

² Ἴδε περὶ τούτων Οὐόλφιον ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρον Προλεγ., § iii.

³ Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν Κεφαλαίῳ Β' καὶ Θ' εἰρημένα.

⁴ Homeri poetarum omnium seculorum facilè principis gnomologia, duplici parallelismo illustrata, per Jacob. Duportum.—Cantabrigia, 1660.

⁵ Antiquitatum Homericarum libri iv. ab Everardo Feithio, etc. Lugd. Batav. 1677. Καὶ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐδημοσιεύθη ἡ ἀρχαιολογία αὕτη (Strasburg, 1747). Εὐρηται δὲ

νεΐαι τῆς Ὀμήρου ἀποθεώσεως, περὶ ὧν ἱκανὰ ἐν κεφαλαίῳ Β΄ διελάβομεν, καὶ δύο διατριβαὶ περὶ τοῦ νηπενθοῦς φαρμάκου, ὅπερ ἡ Ἑλένη ἀνέμιξεν ἐν τῷ οἴνῳ πρὸς παραμυθίαν τοῦ Τηλεμάχου,¹ καὶ ἄλλα τοιαῦτα πονήματα, μᾶλλον ἢ ἦπτον ὠφέλιμα εἰς ἐρμηνείαν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, εἶδον τότε τὸ φῶς, ἀλλὰ τότε ἐξεδόθη καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου Βογάνου σύγγραμμα "Ὀμηρος Ἑβραϊζων,"² ἐν ᾧ παραβάλλονται τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα πρὸς τὰς θείας Γραφάς, καὶ τὸ τοῦ Γηράρδου Κροισίου "Ὀμηρος Ἑβραῖος,"³ καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐν οἷς ὁ Ὀμηρος παραβάλλεται πρὸς τὸν

καὶ ἐν τῷ Γρονοβίου Θησαυρῷ (τόμ. ΣΤ΄ ἐν τέλει). Κατὰ δὲ τὸ 1804 ἐξελληνισθείσα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ δαπάνῃ τῶν μεγάλων καὶ ἀειμνήστων τῆς Ἑλλάδος εὐεργετῶν, τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμᾶ, τοιάνδε φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν "Αἱ καθ' Ὀμηρον Ἀρχαιότητες, καὶ αἱ Κερκυραϊκαὶ Ἀρχαιότητες, ἐκ τῆς Λατινίδος ἐπὶ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν ἀντιμετακληθεῖσαι ὑπὸ Ε. Α. τοῦ Β. κ. τ. λ." Τὸ δεύτερον σύγγραμμα, ὅπερ κάλλιστα ποιήσας ὁ ἀοιδίμος Εὐγένιος συνεξέδωκε ταῖς Ὀμηρικαῖς Ἀρχαιότησιν, ὡς καὶ τοῦτο περὶ τῆς καθ' Ὀμηρον Κερκύρας πραγματευόμενον, συνεγράφη Λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Ἀγγέλου Μαρίας Κυρίνου τοῦ Ἑνετοῦ, κ. τ. λ.

¹ Homeri Nepenthes, etc., auctore Petro La Seine. Lugduni, 1624.—Καὶ αὕτη ἡ διατριβὴ εὔρηται ἐν τῷ Γρονοβίου Θησαυρῷ (τόμ. ΙΑ΄, ἐν τέλει). Ἡ δὲ δευτέρα συνεγράφη ὑπὸ Πέτρου Πετίτου τοῦ φιλοσόφου. Petri Petiti Philosophi Homeri Nepenthes, sive de Helenæ medicamento dissertatio. Trajecti ad Rhenum, 1689. Ὁμοίαι δὲ διατριβαὶ συνεγράφησαν ἐφεξῆς καὶ περὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ νέκταρος καὶ τῆς ἀμβροσίας, περὶ τοῦ μῶλου καὶ τῆς Κίρκης, κ. τ. λ.

² Homerus Ἑβραϊζων—sive comparatio Homeri cum scriptoribus sacris, etc., autore Zachar. Bogan. Oxoniae, 1658. Τοιαύτας παραβολὰς τοῦ Ὀμήρου πρὸς τινὰς ἐκ τῶν Προφητῶν καὶ ἄλλοι ἐποίησαντο, ἀλλὰ γενικῶς κρίνοντες περὶ ὁμοιότητος τοῦ λεκτικοῦ ὕφους. Οὕτως ὁ Ὁλλανδὸς Γρότιος ἐν τῷ συντόμῳ προλόγῳ τῶν εἰς Ἰεζεκιὴλ ὑπομνημάτων αὐτοῦ παραβάλλει τὸν Προφήτην τοῦτον πρὸς τὸν Ὀμηρον διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φράσεως· ὁ δὲ Ἀγγλὸς Ἐπίσκοπος Λονδίνου Robert Lowth ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ—De Sacra Poesi Hebraeorum praelectiones Academicæ" (p. 220, ed. Oxonii, 1821) λέγει, ὅτι ὁ Ἡσαίας, ὁ Ἰερεμίας, καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ἐπέχουσι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἦν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ Ὀμηρος καὶ Σιμωνίδης καὶ Δίσχυλος θέσιν. Θαυμαστὴν δὲ παραβολὴν τοῦ λεκτικοῦ τῶν θείων Γραφῶν πρὸς τὸ τοῦ Ὀμήρου ἐποίησατο καὶ ὁ Γάλλος Chateaubriand ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι—Génie du Christianisme. Partie ii, livre v, chap. iii. et iv.

³ Homerus Hebraeus, sive Historia Hebraeorum ab Homero Hebraicis nominibus ac sententiis conscripta in Odyssea et Iliade, exposita illustrataque studio ac opera Gerardi Cressii. Dordreci, 1704. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ μεγάλη καταβάλλεται

Μωϋσεία, κ. τ. λ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βαρνέσιος, περὶ οὗ ἄρτι ἐλέγομεν ὅτι ἐφιλοπόνησε τὴν τότε ἀρίστην τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσιν, φιλοτιμούμενος, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, νὰ ἐξεύρη καὶ αὐτὸς παρ' Ὀμήρῳ Γραφικόν τι ἰδίωμα, εὔρεν ἐπὶ τέλους, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ Ἑβραϊκῶς ἀναγινωσκόμενον, τοῦτ' ἔστιν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, δείκνυσιν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦν συνώνυμος τῷ Σολομώντι.¹ Οὕτω διετέλουν πολλὰ καὶ παντοῖα περὶ Ὀμήρου συγγράφοντες κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν δύο αἰῶνας, οὐδ' ἐπαύσαντο μέχρι νῦν οἱ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης φιλόλογοι πολλὰ μὲν ἀληθῶς σπουδαῖα καὶ ὠφέλιμα, πολλὰ δὲ καὶ περιττὰ ἐκδιδόντες, μᾶλλον πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας τῶν συγγραφότων, ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκόντων. Ἐντεῦθεν ἔχομεν καὶ Ὀρυκτολογίαν Ὀμηρικὴν, καὶ Ψυχολογίαν Ὀμηρικὴν, καὶ Ὀμηρικὰς ἰδέας περὶ ἀθανασίας ψυχῆς καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος βίου, καὶ Ἀνατομίαν Ὀμηρικὴν, καὶ Φυσιολογίαν Ὀμηρικὴν, καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, ὧν μακρὸς ὁ κατάλογος, πραγματεῖαν ποιητοῦ τινος Βέλγου, τοῦ Ἰωσήφ Γράβου ἢ Γραβίου, ἐν ἧ τὸ μὲν παρ' Ὀμήρῳ καὶ

προσπάθεια, ὅπως ἀποδειχθῆ, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματά εἰσιν ἀλληγορικὴ τις ἱστορία τῶν Ἑβραίων, καὶ ὅτι ἐν μὲν τῇ Ὀδυσσεΐα (ἣν ὁ συγγραφεὺς νομίζει ἀρχαιοτέραν τῆς Ἰλιάδος) περιέχεται ἡ ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν, ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ Ἀὐτῆ ἐκ τῶν Σοδόμων μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Μωϋσέως, ἐν δὲ τῇ Ἰλιάδι παρίσταται Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν ἡ ἀνάκτησις τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Ἰεριχοῦς.—Τὰ τοῦ Κροισίου ταῦτα κατασκώπτων ὁ Καισαρόττιος λέγει ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς Ὀμήρου μεταφράσεως (σελ. 63) τάδε. “Omero possedeva a fondo la lingua Ebraica: le sue opere sono sparse di cenni relativi al Giudaismo: eh si, diciamolo francamente, egli era un Giudeo mascherato per timor del Inquisizione Greca. Questo non è uno scherzo, ma una scoperta finissima del dotto Croesio, secondo il quale l'Iliade rappresenta con nomi Greci di suono, Ebraici di senso, la conquista della terra Promessa, e l'espugnazione di Gerico; siccome l'Odissea è visibilmente la storia de' Patriarchi, incominciando dal uscita di Lot da Sodoma sino al ritiro di Mosè, etc.”

¹ Ὀμηρος ἢ Ὀμερος—Σόρεμος—Σόλεμος—Σόλομος—Σολομών. Αὕτη ἔστιν ἡ κατὰ Βαρνέσιον ὁμωνυμία τοῦ Ὀμήρου τῷ Σολομώντι, περὶ ἧς ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Καισαρόττιος (ἐνθ. ἀν.) ὀρθῶς ἐπιλέγει· “è evidente che gli Accademici d'Anticira non potevano ragionar meglio.” Ἄλλ' ὁ Κύριος H. N. Coleridge ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ ποιήματι—Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 113. Third edit.—λέγει, ὅτι ὁ Βαρνέσιος οὐδέποτε ἔγραψε περὶ τούτου, καὶ ἡμαρτημένως ἀπεδόθη αὐτῷ ἡ τοιαύτη περὶ Ὀμήρου παραδοξολογία. “But I believe it is a mistake to suppose that Barnes ever wrote any book upon this subject, as has been commonly said.”

Ἡσιόδῳ Ἠλύσιον πεδῖον λέγεται κείμενον ἐν ταῖς νήσοις τοῦ κάτω Ρήνου, ἀμφότεροι δὲ οἱ ποιηταὶ καταγόμενοι ἐκ τοῦ Βελγίου! ¹

Ἀλλὰ πασῶν τῶν περὶ Ὀμήρου συγγεγραμμένων πραγματειῶν παραδοξοτάτη, καὶ ἅμα ἀσεβεστάτη, ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Οὐγῶνος, Βέλγου καὶ τούτου, ἐν μέσῃ τῇ ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδι ἐκδοθεῖσα· ἐν ἧ ὁ θεολόγος οὗτος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας (ὡς αὐτὸς λέγει) διῶσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἦν οὐ μόνον μέγας ποιητής, ἀλλὰ καὶ προφήτης θεόπνευστος, προφητεύσας ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκωσιν, τὰ θαύματα καὶ τὸν θάνατον. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσειά εἰσι κατὰ τὸν θεολόγον τοῦτον ἡ πρώτη ἀποκάλυψις, καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ καταστροφή· καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία ἐστὶ καθαρὰ ἀλληγορία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν πρώτων αἰώνων. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Χριστιανικῆς Θεότητος εὐρίσκει ὁ ἀσεβὴς θεολόγος ἐν τοῖς ὀνόμασι τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τοῦ Ἰάσονος καὶ Ἰάσου, τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τοῖς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἠφαίστου, τὸ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ τῆς Ἀλκμήνης καὶ Ἀφροδίτης· καὶ ἐφεξῆς τὴν μὲν Ἐκκλησίαν εὐρίσκει παρισταμένην ἐν τοῖς ὀνόμασι τῆς Ἡσιόνης καὶ τῆς Ρέας, τὸν δὲ Ἀπόστολον Πέτρον ἐν τοῖς τοῦ Αἰνείου καὶ Πατρόκλου, τὸν δὲ Παῦλον ἐν τοῖς τοῦ Ἐκτορος, Αἴαντος καὶ Ἀντήνορος, τὸν δὲ ἁγίου Ἰωάννην ἐν τῷ τοῦ Ἀνίου, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἀναγγέλλουσαν τὴν ἐν τῇ Παρθένῳ σύλληψιν τοῦ Χριστοῦ, κ. τ. λ. Τοιοῦτον βιβλίον οὐ μόνον ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ τὸ 1655, καὶ ἐτυπώθη μάλιστα superiorum permissu, ἀλλὰ καὶ ἀφιέρωται τῷ κατ' ἐκείνο τὸ ἔτος παπεύσαντι Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ζ΄. ἐπιγράφεται δὲ "Vera Historia Romana, seu origo Latii, vel Italiae, ac Romanæ

¹ Περὶ τῶν Ὀμηρικῶν πραγματειῶν, ὅσαι καὶ ὁποῖαι κατὰ τοὺς προλαβόντας αἰῶνας συνεγράφησαν, ἴδε Φαβρικίου Ἐλ. Β. βιβλίον Β΄, κεφ. ΣΤ΄. περὶ δὲ τῶν νεωτέρων ἴδε Μοντβέλιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 129 κ. ἐξ), καὶ Em. Egger—Mémoires de Littérat. anc. p. 76—7 et p. 85—6. ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄρτι μνημονευθὲν σύγγραμμα τοῦ Ἀγγλοῦ Κυρίου Coleridge (σελ. 169—170). Ἐπιθι δὲ καὶ τὰ περὶ τούτου σημειωθέντα ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Ἀσωπίου ἐν τῷ εἰς Ἀλέξανδρον Λόγῳ (σελ. 112—3).

urbis, e tenebris longae vestutatis in lucem producta." Ὁρθῶς δὲ περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου ἀποφαίνεται ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Καισαρότιος, λέγων, ὅτι μετὰ τοιαύτας μωρολογίας χριστιανοῦ καὶ θεολόγου ἀνδρός, οὐδεὶς νομίζει θαυμαστόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐζήτουν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν οἰωνοὺς καὶ σημεῖα πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ μέλλοντος, καὶ ἀπεδίδοσαν αὐτοῖς θαυματουργὸν δύναμιν, πιστεύοντες, ὅτι ἠδύναντο δι' αὐτῶν νὰ θεραπεύσωσι τὴν ἀρθρίτιδα, τὸν τεταρταῖον πυρετόν, καὶ αὐτὴν τὴν λοιμώδη νόσον.¹

Καὶ μὴ νομίση τις, ὅτι τοιαῦται ἀσεβεῖς παραδοξολογίαι μόνον ὑπὸ Βέλγων κριτικῶν καὶ θεολόγων ἐλέχθησαν· πολλοὺς καὶ ἄλλους κατέλαβε τότε ἡ τοιαύτη μαγία τοῦ ἀνευρίσκειν ἐν τῷ Ὀμήρῳ τὴν ἀλληγορικὴν ἔννοιαν τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, ἢ ἐν τῇ τῶν Ἐθνῶν ἱστορίᾳ, περιγραφομένων προσώπων καὶ χωρῶν. Οὕτως ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ῥωμαϊκῶν διηγημάτων, τῇ κοινῶς ἐγνωσμένῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Gesta Romanorum*, καὶ συνταχθείσῃ μὲν κατὰ πρῶτον, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ Βενεδικτιανοῦ Μοναχοῦ Πέτρου Βερχέουρου (P. Bercheure) κατὰ τὸν ἸΔ' αἰῶνα, ἐπανεξεθείσῃ δ' ἔπειτα ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, ἡ ἱστορία τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας ἐρμηνεύεται ὡδὲ πως. "Ὁ Πάρις σημαίνει τὸν Διάβολον· ἡ δὲ ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης ὑπὸ τοῦ Πάριδος τὴν ἀρπαγὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. "Ἡ Τρωὰς σημαίνει τὸν Ἄδην. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ ναῦς, ἡ πόλις, ἡ μυρίων ἀγαθῶν πεφορτωμένη, παρίστησι τὴν Παρθένον Μαρίαν, τὴν πανάρετον καὶ πανύμνητον. Τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως ἐμφαίνουσι τὸν σταυρόν, τοὺς ἥλους, τὴν λόγχην, τὰς μάστιγας, καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ἡ Τρωὰς, τοῦτ' ἐστὶν ὁ Ἄδης, ὑπερίσχυε, καὶ ἐκράτει πάντων ἰσχυρῶς· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ ὁ Ἄδης ἐνικήθη, καὶ ἀπέδωκε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κρατούμενους δεσμίους."² Ἄλλοι δῦσχυρίζοντο, ὅτι ὁ

¹ ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 64.—Ὁ δὲ Montbel (*Observations sur l'Iliade*, v. 50) μνημονεύων τοῦ συγγράμματος τούτου, ἐπιλέγει ὀρθῶς. "Que de peines et que d'absurdités se seraient épargnées les commentateurs de toute espèce, s'ils avaient voulu ne trouver dans Homère que ce qu'il y a réellement!"

² Ἴδε περὶ τούτου "Le Violier des Hist. Romaines—ancienne traduction Française des *Gesta Romanorum*—p. 369—70. Nouvelle édition par M. G. Brunet. Paris, 1858.

Ὁμηρος ἀνέγνω τὴν παλαιὰν θείαν Γραφήν, καὶ ἐξ αὐτῆς μετήνεγκεν εἰς τὴν Ἰλιάδα τὰ περὶ τοῦ Ἰωσήφ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Βελλεροφόντου· ἄλλοι ἔγραψον συγκρίσεις τοῦ Μωϋσέως καὶ Ὁμήρου· καὶ ὁ ἐκ Βερώνης μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος Φραγκίσκος Βιαγκίνος ἐν ἧ συνέγραψε γενικῆ Ἱστορίᾳ λέγει, ὅτι ἡ Ἰλιάς ἐστὶν ἱστορικὴ βίβλος, ἐν ἧ ὁ Ζεὺς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ Σεσώστριος, αἱ δὲ κατώτεροι τοῦ Διὸς θεότητες τὰ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἐκείνου κυριευθέντα ἔθνη· ἡ Ἡρα ἦν ἡ Συρία, ἡ Παλλὰς ἦν ἡ Αἴγυπτος, καὶ ὁ Ἄρης παρίστα ὁμόσπονδόν τινα ἔνωσιν τῆς Κολχίδος, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Θράκης, καὶ τῆς Θεσσαλίας.¹ Τί τούτων πλέον; εἰρήσθω καὶ τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι κατὰ τὴν περὶ τὸν Ὁμηρον ματαιοσπουδίαν ὑπερέβησαν οἱ νεώτεροι τοὺς Ἀλεξανδρινούς Γραμματικούς. Ὁ Γάλλος Πέτρος Λωέριος ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἐν τῷ Ὁμηρικῷ στίχῳ

σὸν δ' οὐπω τις ἔχει καλὸν γέρας· ἀλλὰ ἔκηλος²

εὔρε σημειούμενα, καὶ οἷον προαγγελόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ· διότι (λέγει) ἐκ τῶν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ γράμμάτων σχηματίζονται ἀκριβῶς αἱ πέντε λέξεις—Πέτρος Λωέριος Ἀνδένκαος Γάλλος Ὑλείη—τὰ δὲ περισσεύοντα τρία γράμματα, α, χ, κ, ὡς ἀριθμοὶ λαμβανόμενα, σημαίνουσι (λέγει) τὸ ἔτος 1620, καθ' ὃ ἐποιήσατο τὴν θαυμαστὴν ταύτην ἀνακάλυψιν. Ἐντεῦθεν δὲ ἀδιστακτῶς ἐπέισθη καὶ ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ Ὁμηρος ἦν ὡς ἀληθῶς θεόπνευστος προφήτης· διότι ἄλλως οὐκ ἠδύνατο γινώσκειν πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἅπερ ἐν τῷ προειρημένῳ στίχῳ προδιετύπωσεν.³ Ταῦτα τί διαφέρουσι τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ὁ μὲν τις ἐκαυχᾶτο, ὅτι εὔρεν Ὁμηρικὸν στίχον, ἀρχόμενον καὶ καταλήγοντα εἰς τὸ αὐτὸ φωνῆεν· ὁ δὲ, στίχον, οὐδ' ἡ πρώτη καὶ τελευταία συλλαβὴ ποιούσι κύριον ὄνομα· τρίτος δέ

¹ H. N. Coleridge, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 170.

² Ὀδυσ. Α, 183.

³ Ἴδε Φαβρίκιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 546) καὶ Bayle—Dictionnaire critique ἐν λ. Loyer.— Ἄλλ' ἐπιτραπήτω καὶ ἡμῖν ἡ ματαιοποιία τῆς ἐπιθεωρήσεως τοῦ μεγάλου εὐρήματος, ἵνα εἴπωμεν τῷ εὐροντι, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ δανεισθῇ ἄλλοθεν ποθεν ἐν ρ, οὐ χορηγούμενον αὐτῷ ἐκ τοῦ προφητικοῦ τούτου στίχου.

τις, στίχον, οὗ ἢ πρώτη καὶ τελευταία συλλαβὴ ποιούσι σκεῦος· καὶ τέταρτος, στίχον, οὗ ἢ πρώτη καὶ τελευταία συλλαβὴ ποιούσιν ἐδώδιμόν τι, ἄρτον δηλαδή, ὡς ἐν τῷ "ἀργυρόπεζα θέτις, θυγάτηρ ἀλίοιο γέροντος," καὶ μῆλα, ὡς ἐν τῷ "μή τι σὺ ταῦτα ἕκαστα διείρεο, μηδὲ μετάλλα;" Πολλὰ τοιαῦτα τῶν Ἀλεξανδρινῶν δύναται τις ἰδεῖν παρ' Ἀθηναίῳ (I', σελ. 458) καὶ παρ' Εὐσταθίῳ (Ἰλ. Ω, ἐν ἀρχῇ).

Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ματαίων πόνων, οὓς φιλοτίμως ὑπέμειναν τότε πολλοὶ εἰς ἀνωφελεῖς ἐρεύνας Ὀμηρικῶν ζητημάτων, καὶ οὐπερ οὐδόλως διαφέρουσι τῶν περὶ Καλλικράτους καὶ Μυρμηκίδου ἱστορουμένων, ὅτι κατεσκεύαζον ἄρματα, μυίας πτεροῖς καλυπτόμενα, καὶ ἐπὶ σησάμου διετόρνευον ἔπη τοῦ Ὀμήρου.¹ Ἐξεταζομένων δὲ τῶν σπουδαίων καὶ κοινωφελῶν ἔργων, ὅσα κατὰ τὴν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ἐπράχθησαν ὑπὲρ τῆς ὀρθοτέρας ἐκδόσεως καὶ ἀκριβεστέρας ἐρμηνείας τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῦ ἀποτελέσματος, ὃ παρήγαγε τὸ δόγμα τοῦ Σκαλιγέρου καὶ τὸ τοῦ Κασωβῶνος, εὐρίσκεται, ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τὰ μὲν Ὀμηρικὰ ποιήματα ὑπῆρξαν ἀντικείμενον σπουδαίας ἐρεύνης πάντων τῶν διασήμεν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης λογίων, καὶ πανταχοῦ ἐξεδίδοντο, μετεφράζοντο, καὶ ἀκορέστως ἐσπουδάζοντο, οὐδεμία δὲ παρ' οὐδενὸς ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὸ τοῦ Σκαλιγέρου δόγμα, οὔτε εἰς τὸ τοῦ Κασωβῶνος· ἀλλ' ἀμφοτέρω παρήλθον ἀνεξέταστα καὶ ἀπαρατήρητα, ὡς παρήλθε πρὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ τὸ τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου ἐν μέσῳ τοσούτων Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν λογίων, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ Ὀμήρου λεπτολογησάντων, πρὸς δὲ τὴν ἐκ Παλαιστίνης ἀκουσθεῖσαν ἀλλόκοτον ἐκείνην φωνὴν οὐδὲν οὐδενὸς οὐδ' ὀπωστιοῦν προσχόντος.

Ἦδη δὲ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος φθίνοντος, ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Περώλτης ἐδημοσίευσε σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον "Παραλληλισμὸς τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων" ἐν ᾧ τοὺς νεωτέρους μᾶλλον θαυμάζων, καὶ κατὰ πάντα ὑπερ-

¹ Πλούταρχ. ἐν τῷ περὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς, § 44. Ὁ δὲ Δίλιανὸς (Ποικ. ἱστ. Α', 17) λέγει, ὅτι "τέθριππα μὲν ἐποίησαν ὑπὸ μυίας καλυπτόμενα, καὶ ἐν σησάμῳ δίστιχον ἐλεγείῳ χρυσοῖς γράμμασιν ἐπέγραψαν· ὧν, ἐμοὶ δοκεῖν, ὁ σπουδαῖος οὐδέτερον ἐπαινέσεται· τί γὰρ ἄλλο ἐστὶ ταῦτα, ἢ χρόνου παρανάλωμα;"

τέρους τῶν ἀρχαίων φιλοτιμούμενος ὕποδειξεν αὐτοῦς, ἀνεπέμψεν καὶ τὸ περὶ Ὁμήρου Σκαλιγέριον δόγμα, ἀμφισβητήσας τὴν ἐνότητα τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ Σκαλιγέρῳ βάσει στηρίξας τὰς ἐαυτοῦ σκέψεις, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Αἰλιανοῦ. Παρέστησε δὲ συμμαχοῦντα αὐτῷ τὸν πρὸ δώδεκα ἐτῶν τεθνηκότα Φαγκίσκον Ἐδελίνου, μᾶλλον γνωσκόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Abbé d'Aubignac, καὶ διΐσχυρίσατο, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὁ κοινῶς δοξαζόμενος Ὁμηρος, ὡς ποιητῆς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἀλλ' ὅτι πολλοὶ ποιηταί, ὧν οἱ πλείους ἦσαν τυφλοὶ (ὡς εἰκάζει ἐκ τοῦ ὀνόματος Ὁμηρος = ὁ μὴ ὄρων), ἐποίησαν ἕκαστος καὶ ἦδον μικρὰ ποιήματα, ἅπερ ἔπειτα συνδεθέντα ἀπετέλεσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν.¹

Κατὰ τῆς δόξης ταύτης τοῦ Περῶλτου ἐξανέστησαν οἱ τότε διάσημοι τῶν Γάλλων φιλολόγων καὶ πρῶτος ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἀβράγχης Οὐέτιος (Huet évêque d'Avranche), περίφημος τότε ἐν φιλολόγοις καὶ θεολόγοις

¹ Τὸ σύγγραμμα τοῦ Περῶλτου ἐπιγράφεται "Parallèle des Anciens et des Modernes—par M. Perrault de l'Académie Française." Paris, 1688 (καὶ ἐν δευτέρῳ ἐκδ. 1693). Σύγκριται δὲ ἐκ διαλόγων καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις παραβάλλων ὁ συγγραφεὺς τὴν τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ῥητορικὴν πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων, πολλὰ παρελογίσασα, ἐφ' οἷς καὶ κατεκρίθη· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ παραβάλλων ὁμοίως καὶ τὴν ποιητικὴν, ἐδογματίσεν καὶ τὰ περὶ Ὁμήρου, ὁμολογήσας ἐν ταύτῳ, ὅτι ταῦτα παρέλαβεν ἐκ τοῦ Abbé d'Aubignac, διασήμου τότε φιλολόγου, καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν ποιήσιν ἀσχολησαμένου, ἀποθανόντος δὲ τὸ 1676, καὶ ἀδημοσίετον καταλιπόντος τὴν περὶ Ὁμήρου ταύτην κρίσιν, ἣν ἐκληρονόμησεν ὁ Περῶλτης, ἐν ἐλλείψει, ὡς φαίνεται, ἄλλων κληρονόμων. Τοιαύτη τίς ἐστὶ κληρονομία καὶ ὅλον τὸ περὶ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων σύγγραμμα τοῦ Περῶλτου, ὡς λέγει ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Ἰππόλυτος Ριγῶλτης ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι—Histoire de la Querelle des anciens et des modernes, p. 206—ἐνθα λέγει. "Perrault doit une partie de ses idées à Desmarets, à Fontenelle, à Pierre Perrault, etc." Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτωσαν ὑποσδήποτε· ἡ δὲ περὶ Ὁμήρου δόξα τοῦ Περῶλτου περιέχεται ἐν τοῖσδε τοῖς λόγοις αὐτοῦ. "Il y a des savants qui ne croient pas à l'existence d'Homère, et qui disent que l'Iliade et l'Odyssée ne sont qu'un amas de plusieurs petits poèmes de divers auteurs, qu'on a joints ensemble. Pour ce qui est du nom d'Homère, qui signifie aveugle, plusieurs de ces poètes étaient de pauvres gens, et la plupart aveugles, qui allaient de maison en maison réciter leurs poèmes pour de l'argent, et à cause de cela, ces sortes de petits poèmes s'appelaient communément les chansons de l'aveugle. C'est l'avis de très-habiles gens. L'abbé d'Aubignac n'en doutait pas, il avait des mémoires tout écrits. On dit, d'ailleurs, qu'on travaille sur le sujet en Allemagne, où ces mémoires ont peut-être passé." Ἴδε περὶ τούτου τὸν Rigault ἐνθ. ἀν. σελ. 199.

συγγραφεῦσιν, πρὸς ὃν ὁ Περὼλτης ἀπέστειλε τὸ ἑαυτοῦ σύγγραμμα, καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν κρίσιν αὐτοῦ, διὰ μακρᾶς ἐπιστολῆς ἠλεγξεν ὡς ἀνθάδη τὴν περὶ Ὅμηρου δόξαν τοῦ συγγραφέως, οὐδὲν ἀντειπόντος πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης· καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ τὸν Οὔετιον κατέκριναν τὴν τοῦ Περὼλτου ταύτην γνώμην, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος Βοαλὸν ἐν ταῖς εἰς Λογγῖνον κριτικαῖς αὐτοῦ ἐπιστάσεσιν. Ἄλλὰ πάντων κάλλιστα ἠλεγξεν αὐτὸν ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Ἀνδρέας Δακέριος ἐν τῇ μεταφράσει τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, ἣν ἐξέδοτο ἐν ἔτει 1695, ἀναμνήσας τὸν σοφὸν συγγραφέα τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ὅτι, καθὼς οἱ Ἕλληνες ἤδον τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα διηρημένα, ὡς λέγει ὁ Αἰλιανός, πρὶν ἢ γνωρίσωσιν αὐτὰ ἐν συνόλῳ ἐπὶ Λυκούργου, οὕτω καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώριζον πρότερον τεμάχιά τινα τῆς Αἰνειάδος τοῦ Οὐῖργιλίου, πρὶν ἢ γνωρίσωσιν αὐτὴν ἐν ἐνὶ σώματι γεγραμμένην· ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τούτου συμπεραίνει, ἐὰν σωφρονῇ, ὅτι ἡ Αἰνειὰς ἐστὶ πανσπερμιῶδες τι ἄθροισμα ποιηματίων, ὑπὸ παντοίων ποιητῶν πεποιημένων.¹ Οὕτως ἄρα ἡ τοῦ Περὼλτου δόξα, εἰ καὶ ἐξωπλισμένη τῷ δόρατι τοῦ Σκαλιγέρου καὶ τῇ ἄσπίδι τοῦ Abbé d'Aubignac, οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπικράτησιν· καί, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Μοντβέλιος, ὅλον αὐτοῦ τὸ πολύκροτον σύγγραμμα παρήρχετο ἀφανὲς καὶ ἄπρακτον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δόξα, εἰ μὴ ἔγραφεν ὁ Βοαλὸν τὰς εἰς Λογγῖνον κριτικὰς ἐπιστάσεις.²

¹ “ Avant Lycurgue on n'avait en Grèce que des pièces détachées, à qui on donnait le nom de ce qu'elles contenaient, comme la vaillance de Diomède, la rançon d'Hector: mais on ne peut pourtant pas inférer de là que chaque poème d'Homère n'est qu'un ramas de pièces qu'on a cousues, et qui n'ont entre elles aucune liaison.— Avant que l'Eneïde fut publique, les Romains en avaient des morceaux, comme celui de Marcellus, celui des amours et la mort de Didon, et celui de l'impie Mezence. Conclura-t-on de là avec quelque apparence de raison que ce ne sont pas des pièces d'un poème, qui avec elles ne fait qu'un seul et même corps? Ταῦτα λέγει ὁ Δακέριος ἐν βίῳ Λυκούργου, ἃ καὶ Φαβρίκιος ἐν τῇ Ἑλ. Β. (τόμ. Α', σελ. 354—5) ἐσημειώσατο.

² Διηγούμενος ὁ Μοντβέλιος (Hist. des Poés. Homér. p. 133) περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Desmarets κατὰ τῶν ἀρχαίων, ὅτι οὐδεμίᾳς ἠξιώθησαν προσοχῆς, καὶ ὅτι ὁ Βοαλὸν κατεφρόνησεν αὐτὰ ὡς ἀνάξια λόγου, ἐπάγει καὶ περὶ τῶν τοῦ Περὼλτου τάδε. “ Il en serait de même de Perrault sans les *Réflexions Critiques*, et ce n'est qu'à la plume caustique du

Ἄλλὰ καὶ περὶ τοῦ Abbé d'Aubignac λόγον ποιούμενος ὁ Βοαλὼ ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῶν εἰς Λογγίνον ἐπιστάσεων, λέγει, ὅτι εἶχε μετρίαν γνώσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ὅτι οὐδέποτε (ὡς αὐτὸς ὁ Βοαλὼ βεβαίως ἐγίνωσκε) συνέλαβε τὴν περὶ Ὀμήρου δόξαν, ἣν ὁ Περώλτης ἀπεδίδου αὐτῷ· εἰ δὲ περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου εἶπεν, ἢ ἔγραψε, τοιοῦτόν τι, ἀποδοτέον (λέγει) εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀνδρός, παλίμπαιδος ἐπὶ τέλει τοῦ βίου γεγονότος.¹

traducteur de Longin que l'auteur du *Parallèle des Anciens et des Modernes* doit l'honneur d'avoir fait quelque bruit dans le monde." Τούτοις δὲ προσθετόν, ὅτι καὶ ὁ κριτικώτατος Φαβρίκιος (ἔνθ. ἀν. σελ. 564), ἐν ἄλλοις καθ' Ὀμήρου γράψασιν ἀριθμῶν καὶ τὸν Περώλτην, ὀνομάζει τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ "φθονεράν καὶ βδελυράν σύγκρισιν (invidiosam fastidiosamque comparationem) τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ὑπὸ Βοαλῶ ἀναιρεθείσαν." Πρὸ δὲ τοῦ Φαβρίκιου ἡ περίφημος Ὀμηρικὴ Γαλλίς, ἡ Κυρία Δασιέρου, περὶ ἧς εὐθὺς ἐφεξῆς λέγομεν ἐκτενέστερον, ἐν ταῖς εἰς τὴν Ὀδύσειαν σημειώσειςιν (ράψωδ. Ο, 403) ὀνομάζει τὸν Περώλτην ἀμαθέστατον περὶ τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν γλώσσαν καὶ περὶ τὴν Γεωγραφίαν· διότι ἐρμηνεύων τὸν στίχον ἐκεῖνον τοῦ Ὀμήρου κατέκρινε τὸν ποιητὴν, ὡς τοποθετήσαντα τὴν νῆσον Σύρον καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ὑπὸ τὸν τροπικόν, ἐν οἷς εἶπε περὶ Σύρου

Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται, εἴ που ἀκούεις,
Ὀρτυγίης καθύπερθεν, ὅθι τροπαὶ ἠελίοιο.

Ἐπειδὴ τὴν πλάνην ταύτην τοῦ Περώλτου προεξήλεγξεν ὁ Βοαλῶ, ἡ Κυρία Δασιέρου προσέθηκε τοῖς ὑπ' ἐκείνου εἰρημένοις καὶ τάδε. "M. Despreaux dans ses réflexions sur Longin a fort bien réfuté la ridicule critique que l'auteur du *Parallèle*, homme qui était très-ignorant en Grec, en Latin, et surtout en Géographie, avait fait contre Homère, c'est-à-dire, contre le père de la Géographie, en l'accusant d'être tombé dans la plus énorme bêtise qu'un poète ait jamais faite, etc.—Ἐν γένει δὲ τὰ περὶ Περώλτου καὶ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐριδος πρὸς τὸν Βοαλῶ, ὅπερ ἐπὶ τέλους ὑποχωρήσας διηλλάγη, ἐξέθηκεν εἰς πλάτος ὁ μακαρίτης Ἰππόλυτος Ῥιγῶλτος ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι—Hist. de la querelle des anciens et des modernes—ἔνθα ἴδε Μέρ. Α', κεφ. 12.

¹ Ἴδου οἱ περὶ τούτου λόγοι τοῦ Βοαλῶ, ὡς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου Em. Egger ἐν τοῖς Mémoires de Littérat. etc. p. 81.—"Tous ces excellents critiques donc se réduisent à M. l'Abbé d'Aubignac, qui avait, à ce que prétend M. Perrault, préparé des Mémoires pour prouver ce beau paradoxe. J'ay connu M. l'Abbé d'Aubignac. Il estoit homme de beaucoup de mérite et fort habile en matière de poétique, bien qu'il sceut médiocrement le Grec. Je suis seur qu'il n'a jamais conçu un si étrange dessein, à moins qu'il ne l'ait conçu les dernières années de sa vie, où l'on sçait qu'il estoit tombé en une espèce d'enfance. Il sçavait trop qu'il n'y eut jamais deux poèmes si bien suivis et si bien liés que l'Iliade et l'Odyssée, ni où le même génie éclate davantage partout, comme tous ceux qui les ont lus en conviennent, etc."

Ταῦτα ἔγραφε περὶ τοῦ d'Aubignac ὁ Βοαλὼ πρὶν ἢ τὸ σύγγραμμα ἐκείνου δημοσιευθῆ, καὶ ἀπέθανε τὸ 1711, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως δῆλον ὅτι τοῦ συγγράμματος, ἧπερ ἐγένετο τὸ 1715· αὐτὰ δὲ ταῦτα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βοαλὼ ἐπανελάμβανε καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Boavin, λέγων “il n'y a que M. Perrault qui ait jamais douté de l'existence d'Homère.”¹ Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας δημοσιευθὲν τὸ σύγγραμμα τοῦ Abbé d'Aubignac, ἀπεκάλυψεν ὅλην τοῦ ἀνθρώπου τὴν δόξαν, σύμφωνον οὖσαν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Περῶλτου διαλαληθέντα. Ἐξεδόθη δὲ τὸ σύγγραμμα ἐκείνο ἀνωνύμως ὑπὸ τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν—*Conjectures Académiques, ou Dissertations sur l'Iliade, ouvrage posthume trouvé dans les recherches d'un savant* (Paris, 1715)· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀντέλεγον περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, ὡς οὐδεμιᾶς ἄλλης ὑπαρχούσης ἀποδείξεως, ἢ τῆς τοῦ Περῶλτου βεβαιώσεως, ὅτι καὶ ὁ d'Aubignac ἔγραψε περὶ Ὀμήρου συμφώνως αὐτῷ.² Παρεκτὸς δὲ τούτου κατεκρίθη τὸ σύγγραμμα ἐκείνο, ὡς πλήρες ἀμαρτημάτων παιδαριωδῶν, σαφῶς τεκμηριούντων ὅτι περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου συγγραφέως εἶπεν ὁ Βοαλὼ· διότι ἐν αὐτῷ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὐρίσκει τις, ὅτι ὁ Μένμων, οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος μνημονευόμενος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν· ἔτι δὲ καὶ παραδόξους τινὰς ἐρωτήσεις—διὰ τί ἡ Ἥρα λούεται καθ' ἑαυτήν, καὶ οὐκ ἔχει θαλαμηπόλου τινὰ ὑπηρετοῦσαν πρὸς τοῦτο; διὰ τί ὁ ὕπνος οὐδέποτε παρίσταται κοιμώμενος, καὶ ταῦτα ὕπνος ὦν; καὶ ἄλλας τοιαύτας παραδοξολογίας, ἐφ' αἷς καὶ ὁ Κύριος Egger λέγει, ὅτι ὀρθῶς ἀπειφήνατο περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου συγγραφέως ὁ Βοαλὼ.³ Ἀλλά, καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ ἡμέτερος ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ

¹ Apologie d'Homère, et Bouclier d'Achille—par M. Boavin, etc. Paris, 1715.

² Ἴδε περὶ τούτου Μοντβέλιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 132 σημ. 3).

³ “Il paraît précisément, par les dernières pages des *Conjectures Académiques* (p. 357) que d'Aubignac était vieux et épuisé de fatigues quand il écrivit l'informe pamphlet communiqué plus tard à Perrault, et publié en 1715, trent-neuf ans après la mort de son auteur. Boileau avait donc bien deviné, et certes il eût été plus sévère encore, s'il eût pu lire dans tout leur développement les ridicules paradoxes de bon abbé, etc.” (ἐνθ. ἀνωτ.). Ἴδε περὶ τούτου καὶ Rigault (ἐνθ. ἀν. Μέρος Γ', κεφ. Ε', ἐν ἀρχῇ).

d'Aubignac περιεχόμενα συμπεράσματα περὶ τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὡς ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν τοῦ ἐφεξῆς διατυπωθέντος ἐν Γερμανίᾳ Ὀμηρικοῦ ζητήματος· καὶ ἰδοὺ τὰ συμπεράσματα ταῦτα, ὡς ἐκτίθενται συνοπτικῶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἐγγέρου (ἐνθ. ἀν.)

α΄) “Ὅτι ὁ νομιζόμενος ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ὁ κοινῶς καλούμενος Ὀμηρος, οὐδεμίαν ἔχει βεβαίαν καταγωγὴν, ἀγενεαλόγητος ὢν καὶ ἄπατρις, ἀγνώστου ἐποχῆς καὶ βίου ἄνθρωπος, οὗ τὴν τύχην καὶ τὰ συμβάντα διηγήθησαν νεώτεροι συγγραφεῖς ἐν ὑποθετικαῖς ἱστορίαις.”

β΄) “Ὅτι ὁ ὑποτιθέμενος οὗτος Ὀμηρος οὐδὲν κατέλιπε γεγραμμένον.”

γ΄) “Ὅτι τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐγνώσθησαν ἐκ μόνων τῶν αἰοιδῶν, ἐξ ὧν μετεδόθησαν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.”

δ΄) “Ὅτι τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερόμενα ποιήματα ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς συναγωγῆς καὶ συνδέσεως πολλῶν ποιημάτων, ἰδίᾳ ἐκάστου πεποιημένου.”

ε΄) “Ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὠνομάσθησαν ῥα ψ φ δ ι α ι τοῦ Ὀμήρου, ὅπερ ἐστὶ συναγωγὴ ἀσμάτων τοῦ τυφλοῦ.”

στ΄) “Ὅτι εὐρίσκονται ἐν αὐτοῖς πολλοὶ στίχοι διαφέροντες ἀλλήλων, καὶ προστεθειμένοι πολλαχοῦ ὑπὸ ποιητῶν μετριωτέρας ποιητικῆς εὐφυΐας.”

ζ΄) “Ὅτι τελευταῖον ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἣν ἐγὼ ἰδίως ἐξηρεύνησα, εὐρίσκεται ἄπειρον πλῆθος πραγμάτων, ἅπερ οὐδεὶς δύναται εὐλόγως νὰ εἴπῃ ὅτι συνετάχθησαν ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ὡς ὄντα ἁμαρτήματα σπουδαῖα, ἀνάξια τῆς φήμης, ἣν ὁ Ὀμηρος οὗτος ἀπέκτησε, διότι ὀλίγον ἐφρόντισαν νὰ ἐξετάσωσι τὰς ἀληθείας ταύτας.”

Τοιαῦτά εἰσι τὰ συμπεράσματα τοῦ Abbé d'Aubignac, ἀτάκτως καὶ ἀκρίτως συνηγμένα ἐξ ἐπιπολαίου ἀναγνώσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἐπενεγκόντα τότε μεταβολὴν εἰς τὴν περὶ Ὀμήρου κοινὴν γνώμην. Ἀναμφιβόλως τὰ συμπεράσματα ταῦτα κατελείφθησαν ὡς ἀκατέργαστος ὕλη, ἀτάκτως διεῖρημένη, χρησιμεύσασα ἔπειτα εἰς τὸν διάσημον ἀρχιτέκτονα τῆς Ἄλλης πρὸς οἰκοδόμησιν τοῦ μεγάρου τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος· τότε ὅμως κατέμειναν ἄπρακτα· καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ συστάντος ἀγῶνος περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐπερατώθη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Βοαλὸ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐπιμόνων

Γαλλιστὶ τὴν Ἰλιάδα.¹ Ἐν τῷ προλόγῳ λοιπὸν ἐκείνῳ ἀνανεώσας ὁ Δελαμόττης τὰ τοῦ Περῶλτου, προῦκάλεσε νέαν περὶ Ὀμήρου ἀμφισβήτησιν, εἰς ἣν παρέστη τοῦ ποιητοῦ ὑπέρμαχος, οὐχὶ πλέον ὁ Βοαλώ (ὃς ἦν ἀποθανών, ὡς προείπομεν, ἐν ἔτει 1711), ἀλλὰ γυνὴ τις Ὀμηρικῆ, ἡ Κυρία Δασιέρου (Madame Dacier), τὸ θαῦμα τοῦτο τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.² Καὶ ἔμελλεν ἄρα πεισματωδέστερος ν' ἀποβῆ ὁ περὶ Ὀμήρου δεύτερος οὗτος ἐν Γαλλίᾳ ἀγών, τοῦ μὲν σοβαροῦ Ἀκαδημαϊκοῦ αἰσχυνομένου ἴσως νὰ ὑποχωρήσῃ τῇ ἀντιπάλῳ γυναικί, τῆς δὲ Ὀμηρικῆς ἐκείνης Μούσης διὰ τε τὴν φυσικὴν τοῦ γένους αὐτῆς ἐπιμονήν, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν σταθερὰν πεποίθησιν εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν ἑαυτῆς κρίσεων, οὐδ' ὀπωστιοῦν ἐνδιδούσης.

Εὐθὺς λοιπὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Δελαμόττου, ἡ Κυρία Δασιέρου ἀντέκρουσε τὰς περὶ Ὀμήρου δόξας αὐτοῦ διὰ πραγματείας ἐπιγραφομένης "Des Causes de la Corruption du Gout." Ἀπὴν-

¹ Ἡ μετάφρασις, μᾶλλον δὲ μεταποίησις, αὕτη τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Houdart de la Motte, φέρει τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν. "L'Iliade, poëme, avec un discours sur Homère, par M. De la Motte, de l'Académie Française. Paris, 1714. Ἔστι δὲ μεταποίησις μᾶλλον ἢ μετάφρασις· διότι ὁ μεταφραστὴς ἰδίαν συνέταξεν Ἰλιάδα, διελὼν αὐτὴν εἰς 12 βραψφῆδας, καὶ ἐπαγγελλόμενος, ὅτι ἐβελτίωσε καὶ ἐκαλλώπισε τὸν Ὀμηρον, ὡς ὁ Ἀγγλος ποιητὴς Dryden ἐσεμνύετο ὅτι ἐκαλλώπισε τὸν Μίλτωνα καὶ Σακεσπύρον.— Ἰδε Rigault (ἐνθ. ἀν. σελ. 369—370), καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν, σελ. 27.

² Ἡ θανμαστὴ αὕτη γυνὴ εὐτυχήσασα νὰ γεννηθῆ θυγάτηρ Ἑλληνιστοῦ Γάλλου, τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Tanneguy Lefebvre, παρ' οὗ ἐδιδάχθη τὰ Ἑλληνικά, καὶ γενομένη ἔπειτα σύζυγος Ἀκαδημαϊκοῦ, τοῦ Κυρίου Dacier, μαθητοῦ καὶ φίλου τοῦ πατρὸς αὐτῆς, κατέστη ἀληθῶς τὸ θαῦμα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τὰ φιλολογικὰ ἔργα αὐτῆς, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς περὶ Ὀμήρου ἀγῶνας, οὓς ἀνέλαβε κατὰ τοῦ Δελαμόττου καὶ Ἀρδουίνου, ἀμυνομένη ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ποιητοῦ, ὃν καὶ ἰδίᾳ μετέφρασεν. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἄλλας ἐποίησατο ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις Ἑλλήνων ποιητῶν, ὡς τοῦ Καλλιμάχου, τοῦ Ἀνακρέοντος, τῆς Σαπφούς, καὶ δύο κωμῶδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Πλούτου καὶ τῶν Νεφελῶν, ἔτι δὲ καὶ δύο ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, κ. τ. λ. Ἀλλὰ καὶ Λατίνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐκδόσεις ἐποίησατο οὐκ ὀλίγας. Πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Βοαλώ, ἐθεώρουν αὐτὴν μᾶλλον τοῦ Κυρίου Δασιέρου πεπαιδευμένην· καὶ τινες μάλιστα ὑπαινιττόμενοι, ὅτι πολλὴν ἐλάμβανε παρ' αὐτῆς βοήθειαν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς σύζυγος ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἔλεγον χαριεντιζόμενοι, ὅτι τῶν μὲν παιδῶν τῶν ἐκ τῆς συζυγίας ταύτης γεννωμένων πατὴρ ἐστὶν ὁ Κύριος Δασιέρος, μήτηρ δὲ ἡ Κυρία, τῶν δὲ συγγραμμάτων τὸ ἀνάπαλιν.

τησε δὲ τὸ ἐφεξῆς ἔτος ὁ Δελαμόττης δι' ἄλλης πραγματείας, ἐπιγραφομένης “Réflexions sur la Critique,” προσεπαγόμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐπιστολάς τινας τοῦ μεγάλου Φενελῶνος, αἵπερ ὅμως οὐδὲν εἶχον κοινὸν πρὸς τὰς περὶ Ὀμήρου δόξας αὐτοῦ.¹ Οὕτω δὴ τοῦ δευτέρου ἀγῶνος ἀρξαμένου, παρέστησαν συναγωνισταὶ καὶ ἄλλοι τῶν τότε Γάλλων φιλολόγων, οἱ μὲν τῷ Δελαμόττη, οἱ δὲ τῇ Κυρία Δασιέρου συμμαχοῦντες· καὶ ἐγράφησαν τότε ἑκατέρωθεν πολλαὶ περὶ Ὀμήρου πραγματεῖαι, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Ἰησουίτου Ἀρδουίνου, ὃν ἡ Κυρία Δασιέρου γενναιότατα κατεπολέμησεν.² Τέλος πάντων μετὰ διετεῖς μάχας, ἐν αἷς ἡ Ὀμηρικὴ γυνὴ μετὰ ζήλου πολλοῦ ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ποιητοῦ, ἡ γνώμη αὐτῆς ἐπεκράτησεν, ἐπικυρωθεῖσα μετὰ ταῦτα ὑπὸ πολλῶν καὶ διασήμων φιλολόγων, εὐθύς μετ' αὐτὴν ἀκμασάντων ἐν Γαλλίᾳ, οἳοὶ πέρ εἰσιν ὁ Le Batteaux, ὁ Marmontel, ὁ La Harpe, προσέτι δὲ ὑπὸ τῶν διασήμων Ἀγγλων Ὀμηριστῶν Σαμουήλ Κλαρκίου καὶ Α. Πώπου,³ ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Ἐρνεστίου, τοῦ τότε

¹ Ἴδε Rigault, ἐνθ. ἀν. σελ. 397 κ. ἐξ.

² Ἡ μὲν πραγματεία τοῦ Ἀρδουίνου ἐπιγράφεται—Apologie d'Homère, où l'on explique le véritable dessein de son Iliade et sa Théomythologie, par le P. Hardouin de la compagnie de Jésus. Paris, 1716. Ἡ δὲ τῆς Κυρίας Δασιέρου—Homère défendu contre l'Apologie du R. P. Hardouin, etc., par Mme Dacier. Paris, 1716. Θανατοστὴ ἀληθῶς ἐστὶν ἡ μετριοφροσύνη, ἐν ἣ μετὰ τινος χλευασμοῦ συμπληροῖ τὴν πραγματείαν ταύτην ἡ Ὀμηρικὴ γυνὴ, λέγουσα. “Quand j'ôtèrait au P. Hardouin le mérite d'avoir entendu Homère et pénétré l'art de la poésie, je ne lui ôterai presque rien; il lui reste des richesses infinies: au lieu que moi, si ce révérend père m'avait ravi le médiocre avantage d'avoir passablement traduit et expliqué ce poète, et démêlé l'ordre du poème, je n'aurais plus rien. C'est la seule petite brebis que je possède; je l'ai nourrie avec soin; elle mange de mon pain et boit dans ma coupe; serait-il juste qu'un homme si riche vint me la ravir?”—Rigault ἐνθ. ἀν. σελ. 410.

³ Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐξέδωκεν, ὡς προείπομεν, τὴν Ἰλιάδα (ἐν ἔτει 1729) μετὰ παραφράσεως Λατινικῆς καὶ ἀξιολόγων σημειώσεων, διὰ τὴν ἀντιπαραβολὴν μάλιστα τῶν παραλλήλων στίχων τοῦ Οὐίργιλίου· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ἐξέδωκεν ἔπειτα τὴν Ὀδύσειαν, ἀνέκδοτον ὑπὸ τοῦ πατρὸς καταλειφθεῖσαν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Πῶπος ἐφιλοπόνησεν ἔμμετρον μετάφρασιν, μᾶλλον δὲ παράφρασιν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας μετὰ προλεγόμενων ἀξιολόγων, τὰ μέγιστα τιμωμένην πρὸ τῆς ἐκδόσεως ἄλλων νεωτέρων καὶ ἀκριβεστέρων μεταφράσεων, ἐν αἷς μάλιστα φημίζεται, ὡς πιστότερον τὸν ποιητὴν μεθερμηνεύουσα, ἢ ἄρτι δημοσιευθεῖσα μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Δόρδου Δέρβυος, ἕκτον ἤδη ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐκδοδομένη.

ἀρίστου τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἐκδότου, καὶ ἄλλων. Ἐφεξῆς λοιπὸν καθ' ὅλον ἐκείνον τὸν αἰῶνα τὰ ποιήματα ταῦτα μετεφράζοντο, ἤρμηνεύοντο, καὶ ἐδιδάσκοντο ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ὡς ἀριστούργημα ἐνιαῖον καὶ θαυμαστόν, οὐδεμιᾶς περὶ τούτων ἔριδος γινομένης.¹

Πρὶν ἢ συμπληρώσωμεν τὴν σύντομον ταύτην διήγησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ γενομένων περὶ Ὀμήρου δύο σφοδρῶν ἀγώνων, πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ δύο περὶ τούτου γνωμῶν, ὑπὸ δύο διασήμων φιλοσόφων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος δημοσιευθεισῶν μετὰ τὴν ἐντελῆ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀγώνων κατάπαυσιν, εἰ καὶ μηδεμία ἐδόθη τότε πρὸς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς γνώμας προσοχή· αὗται δὲ εἰσιν ἢ τοῦ Βολταίρου καὶ ἢ τοῦ Ρουσσώ. Ἐκ τῶν διασήμων τούτων φιλοσόφων ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ περὶ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος πραγματεία (Essai sur le poëme épique) ἐξέφρασε περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀπλοῦν τινα δισταγμόν, εἰπὼν· “Quand Homère composa l'Iliade (supposé qu'il soit l'auteur de tout cet ouvrage), il ne fit que mettre en vers une partie de l'histoire et des fables de son temps.” Ὁ δὲ δεύτερος ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς τῶν γλωσσῶν συγγράμματι αὐτοῦ ἐξέφρασε πλατύτερόν πως ὁμοίους δισταγμοὺς περὶ τῆς ἐπὶ Ὀμήρου ὑπάρξεως τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς γραφῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἅμα δὲ καὶ παράλογόν τινα καταδίκην τῆς Ὀδυσσεΐας, ἣν ἀπεκάλεσεν ἀτοπημάτων καὶ μωριῶν ὕφασμα· Quoi qu'on nous dise de l'invention de l'alphabet Grec (λέγει ὁ Γενευαῖος φιλόσοφος), je la crois beaucoup plus moderne qu'on ne la fait, et je fond principalement cette opinion sur le caractère de la langue. Il m'est venu bien souvent dans l'esprit de douter non seulement qu'Homère sût écrire, mais même qu'on écrivit de son temps. J'ai grand regret que ce doute soit si formellement démenti par l'histoire de Bellérophon dans l'Iliade. Comme j'ai le malheur

¹ Τὰ περὶ τῆς δευτέρας ταύτης Ὀμηρικῆς ἔριδος ἐν Γαλλίᾳ διὰ μακρῶν ἱστορήσεν ὁ μακαρίτης Rigault ἐν τῷ Γ' Μέρει τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος ἀξιολόγου αὐτοῦ συγγράμματος. Ἴδε καὶ Montbel (ἐνθ. ἀν, σελ. 136—140).

² Ἴδε Em. Egger, Mémoires, etc. p. 75.

πασῶν ἀθλιωτάτην.¹ Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ παρ' Οὐολφίω· ὅς μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας πάντοθεν συναγαγὼν ὃ, τι τις εἶπε περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου διαδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, προθύμως καὶ μετ' ἐπαίνων παρατίθεται καὶ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ῥουσσώ, καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι dignissima est accutissimi viri sententia. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ διστάζοντος, ὡς εἶδομεν, τοῦ Ῥουσσώ ν' ἀποφανθῆ ὀριστικῶς, καὶ λέγοντος, ὅτι αἰτία τῶν δισταγμῶν αὐτοῦ ἐστὶ τὸ περὶ Βελλεροφόντου ἱστορούμενον ἐν τῇ Ἰλιάδι (ἐνθα τὰ " σήματα λυγρὰ " ἐκλαμβάνει ὡς γράμματα) καὶ τινα ἄλλα σποράδην ἐν τῷ αὐτῷ ποιήματι διακρινόμενα δείγματα τῆς τότε ὑπάρξεως τῆς γραφῆς, ὁ δεινὸς τῆς γνώμης ταύτης πολέμιος, καὶ ἅμα δεινὸς τῆς Ἄλλης κριτικός, οἷον ὑποβαστάζων τὸν κλονιζόμενον Γενεναῖον φιλόσοφον, προστίθησιν ἐν παρενθέσει· " Ne mireris, quod pauca vestigia dicit esse quæ nulla sunt: ita loquuntur, qui non certi sunt sententiæ suæ." ²

Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 12' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13' γενομένων ἀμφισβητήσεων περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, σύντομα μὲν, ἱκανὰ δέ, νομίζω, ὅπως παράσχωσι τοῖς ἡμετέροις φιλομήροις νέοις, ὅσοι μὴ ἔχουσι πρόχειρα τὰ περὶ τούτων ἐν ἐκτάσει συγγεγραμμένα βιβλία, πλήρη τινὰ ιδέαν τῶν πολυετῶν καὶ πεισματωδῶν ἐκείνων ἀμφισβητήσεων, ἐξ ὧν ἔπειτα διευτώθη ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Οὐολφίου τὸ πολύκροτον Ὀμηρικὸν ζήτημα. Ἄλλ', ὡς εἰ ἐπέπρωτο νὰ περιέλθῃ πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ καταπαῶν ἐν Γερμανίᾳ τὴν περιήγησιν αὐτοῦ, ἐκεῖ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην καὶ μεγίστην βάσανον, ἵνα τελευταῖον ἐπανακάμψῃ εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ καὶ ἀρχικὸν σημεῖον, ὅπερ ἐστὶ τὸ Ἑλληνικόν, ἔτι συνεστῶτων ἐν Γαλλίᾳ τῶν περὶ τούτου ἀγώνων, καὶ ἐφέξῃς μετὰ τὴν ἐκείνων κατάπαυσιν, ἠκούσθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ νέαι τινὲς φωναὶ κατὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς

¹ In the whole series of subtleties by which this controversy has been distinguished, the following of J. J. Rousseau, eagerly adopted by Wolf, is certainly one of the most unfortunate," etc.—"Ἴδε τῆς κριτικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας τόμον Γ', σελ. 478, σημ. 1.

² Ἴδε Οὐολφίου προλεγ. εἰς Ὀμηρον, κεφ. xx. σημ. 54.

Ἄγγλῳ κριτικῷ,¹ πολὺ δὲ κατὰ τε τὴν φιλολογικὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν κριτικὴν δεινότητα ἐλαττούμενος ἐκείνου,² ἐξέδωκε τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμμα, “Ἀρχαὶ τῆς νέας ἐπιστήμης” καὶ ἐν τούτῳ ἄλλα τε παράδοξα, καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀπεφήνατο, ὅτι πρῶτοι οἱ Πεισιστρατίδαι συνεσωμάτωσαν καὶ διεΐλον αὐτὰ εἰς δύο διακεκριμένα ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν· ὅτι ἐκ τῶν μεγάλων διαφορῶν, ἃς παρετήρησεν ἐν αὐτοῖς, ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ μὲν τῆς Ὀδυσσεΐας ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν τῇ δυτικῇ, ὁ δὲ τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Ἑλλάδι· καὶ ὅτι τέλος πάντων, ὡς ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος οὐδέποτε ἐγένετο, ἀλλ’ ἐπλάσθη ὡς μῦθος τις ἱστορικός,³ οὕτω καὶ ὁ Ὀμηρος οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ἀλλ’ ἦν ἀπλῶς ὄνομα συμβολικόν, ὑφ’ ᾧ παρίστων οἱ Ἕλληνες τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ἄσματα, ἔργον ὄντα μιᾶς ἐποχῆς, φωνὴ ὀλοκλήρου λαοῦ, οὐκ ἔχοντος ἱστορίαν, ἀλλὰ μόνον ἄσματα, δι’ ὧν ἐξύμουν τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα.⁴ Ταῦτα ἐδογματίσεν περὶ Ὀμήρου ὁ Βίκος ἐν τῷ Γ΄ βιβλίῳ (κεφ. 7) τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ—Principii di scienza nuova, etc. Napoli, 1725—καὶ ἐπιγράφει τὸ βιβλίον ἐκεῖνο “Della scoperta del vero Omero,” ὡς ἰδίᾳ περὶ Ὀμήρου πραγματευσάμενος ἐν αὐτῷ. Ἄλλ’ αἱ παραδοξολογίαι αὗται τοῦ Ἰταλοῦ κριτικοῦ πανταχοῦ καὶ τότε καὶ ἐφεξῆς ἀπεδοκιμάσθησαν, καὶ οὐδεμίαν ἐπήγαγον μεταβολὴν εἰς τὴν μετὰ τὰς πολλὰς καὶ πεισματώδεις ἔριδας, τὰς ἐν Γαλλίᾳ γενομένας, ἐπικρατήσασαν γνώμην περὶ ἐνότητος τῶν ποιημάτων, καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀθανάτου αὐτῶν ποιητοῦ. Ἐν μὲν οὖν τῇ Γερμανίᾳ εὐθὺς ἐκδοθὲν ἀπεδοκιμάσθη τοῦ Βίκου τὸ σύγγραμμα ἐν τῷ Acta erudi-

¹ Ὁ μὲν Βεντλέυος γεννηθεὶς τὸ 1660 ἀπεβίωσε τὸ 1742, ὁ δὲ Βίκος γεννηθεὶς τὸ 1668 ἀπεβίωσε τὸ 1744.

² Ἴδε τὰ περὶ ἀμφοτέρων σημειωθέντα ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἰστ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ροά, καὶ ρπστ’—ρπζ’).

³ Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 29—30) διὰ μακρῶν ἱστορηθέντα.

⁴ “Certamente, se, comme de la guerra Trojana, così di Omero, non fossero certi gran’ vestigi rimasti, a tante difficoltà si direbbe ch’ Omero fosse stato finto un poeta d’ idea, il quale non fù particular huomo in natura. Ma tali difficoltà, ed insieme i poemi di lui pervenutici sembrano farci cotal forza di affermarlo per la mettà, che quest’ Omero sia egli stato un’ idea; ovvero carattere eroico di huomini Greci, in quanto essi narravano cantando la loro storia.”

παραδοξολογίας τοῦ Βίκου· καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ὁ Edgar Quinet ἐν τῇ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς ποιήσεως ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματεία ὀνομάζει τὴν δόξαν ἐκείνην τοῦ Βίκου “θρασεῖαν μεταφυσικὴν,” οὐδαμῶς ισχύσασαν νὰ κλονίσῃ τὸν τυφλὸν γέροντα ἀπὸ τοῦ βάρθρου, ἐφ’ οὗ μεγαλοπρεπῶς ἵσταται.¹ Ὁ δὲ Rigault ἐν τῷ πολλάκις μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι ἐξετάζων ἐπὶ τέλους καὶ τὸ τοῦ Βίκου σύγγραμμα λέγει περὶ αὐτοῦ. “Le dénouement de notre étude s’opère dans un écrivain dont les œuvres confuses, mais illuminées des éclairs du génie, nous offrent, comme dans un ensemble encyclopédique, la science d’un érudit, les visions d’un poète, les calculs d’un savant, les méditations d’un philosophe et les rêves d’un utopiste; je veux parler de Vico,”² Οὕτως ἄρα καὶ τοῦ Βίκου αἱ περὶ Ὀμήρου παραδοξολογίαι παρῆλθον ἀπρακτοί, καὶ ἡ Ὀμηρικὴ ὀρθοδοξία ἐπεκράτει ἀμετάβλητος καὶ ἀτάραχος.

Μετὰ δὲ τὸν Βεντλέϊον καὶ Βίκου ὁ Ἴρλανδὸς περιηγητὴς Οὐούδης ἡ Γούδης (Robert Wood), ἀνὴρ φιλόλογος καὶ Ἑλληνιστῆς, περιελθὼν πρῶτον τὴν Συρίαν, καὶ συγγράψας περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Παλμύρας καὶ

¹ “ Cette audacieuse métaphysique toucha peu l’époque, où elle parut d’abord. Le vieil aveugle n’en fut point ébranlé sur son piédestal, et personne ne comprit ce que l’on gagnait à cette manière de douter qui débutait sur le ton des oracles de Thrace.”—De l’Histoire de la Poésie.—Homère.

² Troisième Partie. Chap. ix., ἐν ἀρχῇ,—Χαριέστατα δὲ καὶ ὁ πολὺς Chateaubriand ἐν τῇ περὶ Ἀγγλικῆς Γραμματολογίας πραγματεία ἐλέγχει τὴν περὶ Ὀμήρου κρίσιν τοῦ Βίκου καὶ τῶν ἐπομένων αὐτῷ, ἣν καὶ ὀνομάζει ποιητικὴν αἴρεσιν. “ Qu’Homère n’ait pas existé: que se soit la Grèce entière qui chante au lieu d’un de ses fils; je pardonne aux érudits cette poétique hérésie; mais toutefois je ne veux rien perdre des aventures d’Homère. Oui, le poète a nécessairement joué dans son berceau avec neuf tourterelles; son gazouillement enfantin ressemblait au ramage de neuf espèces d’oiseaux. Niez-vous ces faits incontestables? Comment comprendrez-vous alors la ceinture de Vénus? Nargue des anachronismes! Je tiens que la vie du père des fables a été retracée par Hérodote, père de l’histoire. Pourquoi donc serais-je allé à Chio et Smyrne, si ce n’eût été pour y saluer l’école et le fleuve de Mélésgène, en dépit de Wolf, de Wood, d’Ilgen, de Dugas Montbel et de leurs semblables? Des traditions relatives au chantre de l’Odyssée, je ne repousse que celle qui fait du poète un Hollandais, etc.”—Essai sur la Littérature Anglaise.—Shakespeare.

τῶν τῆς Βαλβέκης, ἐπισκέψατο ἔπειτα καὶ τὴν Τροίαν, ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ σκηνῇ τοῦ μεγάλου δράματος τῶν Ἡρωϊκῶν χρόνων ἀναγνῶ τὸν ποιητὴν, καὶ ἅμα ἐξετάσῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν τοπικῶν περιγραφῶν αὐτοῦ.¹ Τοῦτο δὲ ποιήσας ἐπανῆλθεν εἰς Λονδίνον, ἔνθα συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὸ περίφημον αὐτοῦ πόνημα “περὶ τοῦ ἀρχετύπου πνεύματος καὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀμήρου,” ᾧ περ ἐν τέλει παρήρητησε καὶ “συγκριτικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς Τροίας.”² Ἐν τῷ συγγράμματι λοιπὸν ἐκείνῳ γενικώτερον τὰ περὶ τοῦ ποιητοῦ ἐξετάζων ὁ Κύριος Wood, πραγματεύεται περὶ τε τῆς πατρίδος καὶ τῶν θρυλλουμένων περιηγήσεων αὐτοῦ, καὶ πρὸ πάντων περὶ τῶν γεωγραφικῶν καὶ φυσικῶν αὐτοῦ γνώσεων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ τῆς τῶν γραμμάτων γνώσεως· καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων προτάξας, τίθησι τὸ ζήτημα, εἴπερ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἐγνωσμένη τῷ Ὀμήρῳ· καὶ θαυμάζει, ὅτι οἱ τοσοῦτον ἀνψώσαντες τὴν παιδείαν τοῦ ποιητοῦ οὐδένα περὶ τούτου λόγον ἐποίησαντο.³ Μετὰ πολλὰς λοιπὸν περὶ τούτου σκέψεις, προβάλλεται, οὐχὶ ὡς ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ἀλλ’ ὡς ἀρχὴν συμπεράσματος,

¹ Τοῦτ’ αὐτὸ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ ῥήτωρ Δισχίνης πλάττεται πράξας, ἵνα διεξέλθῃ τὴν Ἰλιάδα πᾶσαν ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις, περὶ ὧν τὸ μέγα ἐκεῖνο ποίημα πραγματεύεται· ὅτε δὴ καὶ ἔπαθεν, οἷα ἔπαθε, διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν Κίμωνος, καὶ ἂ διηγεῖται ἐν τῇ δεκάτῃ αὐτοῦ ἐπιστολῇ. “Ὅτι ὅμως ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἐστὶ ψευδεπίγραφος, οἷ τε περὶ ταῦτα δόκιμοι λέγουσι, καὶ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τὸ γράμμα προσμαρτυρεῖ. Ὁ Μάρκλανδος ἀποδίδωσι τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην Ἀρισταινέτῳ τῷ τὰς ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς συγγράψαιτι, ὃς ἤμασεν ἐν τῇ τετάρτῃ, ἢ κατ’ ἄλλους ἐν τῇ πέμπτῃ, μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι.

² An Essay on the Original Genius and Writings of Homer, with a comparative view of the ancient and present state of the Troade, by the late Robert Wood, Esq., etc. London, 1775.—Τοῦ συγγράμματος τούτου ἐγένοντο δύο ἐκδόσεις, ἡ μὲν πρώτη ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἐν ἔτει 1769, ἡ δὲ δευτέρα ἐν ἔτει 1775, ἐν ᾧ καὶ ἀπέθανεν ὁ συγγραφεὺς· ἀλλ’ ἡ πρώτη ὀρθότερον πρέπει νὰ ὀνομασθῇ τύπωσις, ἢ ἔκδοσις· διότι ἐπ’ τὰ μόνον ἐτυπώθησαν ἀντίτυπα, ὡς ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου εὑρηται σημειούμενον.

³ “But I wonder that those who have conceived so highly of the poet’s science should not have attempted to settle a question which seems so necessary towards forming a just judgment on that head, viz.—How far the use of writing was known to Homer?” p. 247—8.

τὴν ἰδίαν περὶ τούτου γνώμην “Ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, εἰ καὶ πιθανὸν ὅτι ἐγινώσκετο ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ Ὀμήρου, ὀλίγιστα ὅμως ἦν ἐν χρήσει καὶ ἐπομένως ὄλαι τότε αἱ γνώσεις διὰ μνήμης παρεδίδοντο τοῖς μεταγενεστέροις, καὶ διὰ τοῦτο ἐστιχοῦργοῦντο, ἄχρις οὐδ' ἡ χρῆσις ἐνὸς ἀλφαβήτου εἰσήγαγε καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἐν πεζῷ λόγῳ συνθέσεως.”¹ Εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ταύτης προτίθεται ὁ συγγραφεὺς τοῦ τε Ὀμήρου τὰ περίφημα “σῆματα λυγρά” (ἅπερ ἐννοεῖ συμβολικὰ σημεῖα, καὶ οὐχὶ γράμματα), καὶ τὴν περίφημον τοῦ Ἰωσήπου μαρτυρίαν· συμπεραίνει δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ Ὀμηρος ἐγίνωσκεν ἴσως εἰδὸς τι γραμμάτων συμβολικῶν, οἷον καὶ οἱ Μεξικανοὶ εὐρέθησαν μεταχειριζόμενοι ἐν ἐλλείψει γραμμάτων ἀλφαβητικῶν· ἀλλὰ συμβολικὰ γράμματα οὐκ ἐξήρκουν βέβαια εἰς γραφὴν τόσῳ μακρῶν ποιημάτων.

Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Wood πάντα τὰ Ἑλληνικὰ ποιήματα, ὧν μέγας ὁ ἀριθμὸς, διέμειναν ἄγραφα μέχρι τῆς τοῦ πεζοῦ λόγου συντάξεως, ὅπερ ἐστὶ μέχρι Κάδμου καὶ Ἐκαταίου καὶ Φερεκύδους, τῶν πρώτων ἐν πεζῷ λόγῳ γραψάντων περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔκτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, πέντε ὅλους μετὰ τὸν Ὀμηρον αἰῶνας. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη γνώμη εὐρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίφασιν πρὸς ὅσα ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ἐν σελίδι 254, ἐνθα παραδέχεται, ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἰσήχθησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν Φοινίκων, καὶ τὴν περὶ τούτου μαρτυρίαν τοῦ Ἡρόδοτου ὀνομάζει λίαν ἀξιόπιστον. Εἰ οὖν τὰ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον Φοινικήϊα ἐκείνα γράμματα διέμενον ἄχρηστα, καὶ μηδὲν δι' αὐτῶν ἐγράφετο, μήτε νόμοι, μήτε ποιήματα, ἐξ ἅπαντος ἔμελλον ν' ἀπολεσθῶσιν· διότι τὰ γράμματα οὔτε ξύλινον οὔτε μετάλλινόν εἰσι σκεῦος, ὅπερ δυνατὸν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ διατηρηθῇ ἄχρηστον, καὶ νὰ μεταβαίῃ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν δυοῖν θάτερον νὰ συμπεράνωμεν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Wood, ἢ ὅτι τὰ

¹ “From this short view of what I conceive to have been the compass of Homer's knowledge, I shall venture to offer my opinion, as matter of conjecture (to more I do not pretend, without a further investigation of this subject), that the art of writing, though probably known to Greece when the poet lived, was very little practised there; that all knowledge at that time was preserved by memory, and with that view committed to verse, till an alphabet introduced the use of prose in composition”—p. 276.

γράμματα ἐκεῖνα, τὰ ὑπὸ τῶν Φοινίκων εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν εἰσαχθέντα ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐσώζοντο μέχρι τέλους τοῦ ἕκτου αἰῶνος, καὶ δι' αὐτῶν ἐγράφησαν καὶ τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ συντάγματα, ἢ ὅτι ἀπώλοντο δι' ἀχρηστίαν, καὶ νέου ἀλφαβήτου εἰσαγωγὴ διευκόλυνε τὴν γραφὴν τῶν πεζῶν συνταγμάτων. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐσώζοντο, πάντως ἦσαν ἐν χρήσει, καὶ τότε ἀναγκαίως συμπεραίνεται, ὅτι ἐχρησίμευσαν εἰς γραφὴν καὶ τῶν Ὀμηρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ποιημάτων· εἰ δὲ μὴ ἐσώζοντο, ἀπολεσθέντα δι' ἀχρηστίαν, τότε ἐρωτήσεται, πότεν ἄρα καὶ παρά τίνος εἰσήχθη ὁ ἀλφάβητος, δι' οὗ τὸ πρῶτον ἐν τέλει τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐγράφησαν καὶ τὰ ἐπὶ πέντε αἰῶνας ἄγραφα διαμένοντα ποιήματα, καὶ τὰ τότε ἀναφανέντα πεζὰ συντάγματα; Ἄλλὰ δευτέραν ἀλφαβήτου εἰσαγωγὴν οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφαντάσθη· ὁμόφωνος δὲ ἡ ἀρχαιότης μίαν καὶ μόνην παρέδωκε, τὴν εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ὑπὸ τοῦ Κάδμου, ἢ ὑπ' ἄλλων, γενομένην ἐκ τῆς Φοινίκης· καὶ τῶν γραμμάτων αὐτῶν τὰ ὀνόματα, εἰ μηδεμίαν ὑπῆρχε περὶ τούτου μαρτυρία, ἰκανῶς ἀποδεικνύει τὴν καταγωγὴν αὐτῶν.¹ Ταῦτα νῦν ἐν παρόδῳ παρατηροῦμεν περὶ τῆς τοῦ Wood γνώμης, ὡς μέλλοντες ἐφεξῆς νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τούτου ἐκτενέστερον ἐν τοῖς περὶ Οὐολφίου.

Δύο δὲ ἄλλας ἀποδείξεις τοῦ Wood ὀφείλομεν περισσότερον νὰ ἐξετάσωμεν· καὶ αὐταὶ εἰσιν ἡ περὶ τῶν Μεξικανῶν, ὅτι εὐρέθησαν συμβολικὰ γράμματα μεταχειριζόμενοι ἐν ἐλλείψει ἀλφαβήτου, καὶ ἡ περὶ τῶν ποιη-

¹ Αὐτὸς ὁ Wood (ἐνθ. ἀν. σελ. 254) λέγει, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Φοινίκων εἰσαγωγὴ τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, καὶ διὰ τὴν ὁμοίότητα τῶν χαρακτήρων αὐτῶν, ἐστὶ πάσης ἀμφισβητήσεως ἐκτός. "The authority of Herodotus in favour of Phoenicia deserves the more credit, as it contradicts the known vanity of his countrymen. Had it been discovered by them, we should certainly have known more of its history. Besides, the resemblance between the old Eastern and first Greek character seems to put this out of dispute." Καὶ ἄλλοι δὲ πλείστοι ταῦτα περὶ τούτου ἀποφαίνονται, ἐν οἷς καὶ ὁ σεβάσμιος αὐτοῦ συμπολίτης, ὁ Ἐπίσκοπος Thirlwall, ἐν τῇ πολυτίμῳ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος (τόμ. Α', σελ. 270, ἔκδ. τοῦ 1845), λέγων. "The names of most of the letters, their order, and the forms which they exhibit in the most ancient monuments, all confirm the truth of the tradition, that the Greek alphabet was derived from Phoenicia." Τοῦτ' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Mitford ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος (τόμ. Α', σελ. 123)· παρὰ δὲ Κλίντωνι (τόμ. Α', σελ. 366—8) πᾶσαι αἱ περὶ τούτου μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων, εὔρηται συνηγμένα.

μάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ, τῶν δῆθεν διασωθέντων ἐν Καληδονία διὰ μόνης τῆς μνήμης, καὶ συνειλεγμένων ὑπὸ τοῦ Μακφερσῶνος, ἄλλου τούτου Καληδονίου Πεισιστράτου.¹ Καὶ πρῶτον μὲν, τὸ περὶ Μεξικανῶν λεγόμενον ἀντὶ ν' ἀποδεικνύη, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα διετηρήθησαν ἄγραφα καὶ διαμνημονεύμενα, ὡς ὁ Wood διῖσχυρίζεται, ἀποδεικνύει, νομίζω, πᾶν τούναντίον. Ἐπεὶ οἱ Μεξικανοὶ οὐ γινώσκοντες γράμματα, καὶ οὐ δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσι διὰ μνήμης τὰ ἑαυτῶν χρονικά, μετεχειρίζοντο ἐξ ἀνάγκης γραφικά τινα σύμβολα εἰς βοήθειαν τῆς μνήμης, πολλῶ δὴ μᾶλλον ἀδύνατος ἦν ἡ διὰ μνήμης διατήρησις ποιημάτων οὕτω μακρῶν, ἐν οἷς ἡ τακτικὴ καὶ συνεχὴς τῶν συμβάντων διήγησις τρανώτατα μαρτυρεῖ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν διὰ γραφῆς ἔκθεσιν ἢ δὲ τοιαύτη γραφὴ ἀδύνατον νὰ ὑποτεθῆ συμβολικῆ. Ἐπειτα δέ, οὐχ ἥττόν ἐστιν ἀτυχὲς καὶ τὸ παράδειγμα τῆς διὰ μνήμης διατηρήσεως τῶν περιφῆμων ποιημάτων τοῦ Καληδονίου ποιητοῦ Ὀσσιανοῦ, ἅπερ ὁ συμπολίτης ἐκείνου, καὶ ποιητῆς ὁμοίως, ὁ Ἰάκωβος Μακφερσῶν, ἀνεῦρε δῆθεν, καὶ μεταφράσας εἰς πεζὸν λόγον ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους, τὸν μὲν ἐν ἔτει 1762, περιέχοντα τὸ ἐπικὸν ποίημα *Fingal*, ὃ διαιρεῖται εἰς βιβλία ἕξ, τὸν δὲ ἐν ἔτει 1763, περιέχοντα τὸ ἐπικὸν ποίημα *Temora*, ὃ διαιρεῖται εἰς βιβλία ὀκτώ.² Ἀληθὲς μὲν ἐστιν, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Wood ἡ εὐφύης ἐκείνη τοῦ Μακφερσῶνος ἐπιπόησις πολλοὺς εἶχε τοὺς θαυμαστάς, πιστεύοντας, ὅτι τὰ ποιήματα ἐκείνα ἦσαν γνήσια ἔργα ἀρχαίου Καληδονίου ποιητοῦ, τοῦ Ὀσσιανοῦ (ὃς ἐπιστεύετο ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης μετὰ Χρ. ἑκατονταετηρίδος), καὶ μάλιστα μετὰ τὴν περὶ τούτων δημοσιευθεῖσαν πραγματείαν τοῦ πρώτου ἐξαπατηθέντος Δόκτορος Blair,

¹ Περὶ τούτων λέγει ὁ Wood ἐν σελ. 250, 259, καὶ 279. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν περὶ τούτου γραφάντων παρέθεντο ὡς ἀπόδειξιν τῆς διαμνημονεύσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων τὸ περὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ λεγόμενον, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἄλλοτε ποτε λεχθέν.

² Ἡ μετάφρασις αὕτη τῶν δῆθεν ἐπικῶν ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ ἐπιγράφεται οὕτως.—The works of Ossian, the son of Fingal, in two volumes, translated from the Gaelic language by James Macpherson. Vol. i. containing *Fingal*, an ancient epic poem, in six books, and several other poems; the third edition, London, 1765.—Vol. ii. containing *Temora*, an ancient epic poem, in eight books, and several other poems; to which is subjoined a critical dissertation of the poems of Ossian, the son of Fingal, by Hugh Blair, D.D., etc.

καὶ ὑποστηρίζαντος τὴν γνησιότητα τῶν ποιημάτων ἐκείνων. Οὐ μόνον δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ἐπεκράτησεν ἡ φήμη αὐτῶν, καὶ μεταφράσεις αὐτῶν ἐγένοντο ὑπὸ τε ἄλλων, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Καισαροττίου, ὃς ἐνόμισεν ὅτι εὔρεν ἐν τῷ Ὀσσιανῶ Καληδόνιόν τινα Ὅμηρον.¹ Ἀλλὰ σπουδαῖαι πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἔρυναι δι' ἐπιτροπῆς λογίων ἀνδρῶν, ἐπίτηδες εἰς Καληδο니아ὺ ἀποσταλείσης, καὶ πολλὸν χρόνον ἐρευνησάσης ἐκεῖ περὶ τούτου, καὶ πολλῶν σοφῶν ἀνδρῶν κριτικαὶ πραγματεῖαι, καὶ μάλιστα ἡ ὑπὸ τοῦ Malcolm Laing ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων, ἔνθα ἐπιμελέστατα ἐξηρενήθη, καὶ τρανώτατα ἀπεδείχθη, τὸ κίβδηλον αὐτῶν, πρὸ πάντων δὲ ἡ πολλακίς δοθεῖσα καὶ οὔποτε ἐκπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μακφερσῶνος ὑπόσχεσις τοῦ νὰ παρουσιάσῃ ὅπερ ἔλεγεν ὅτι εἶχεν ἀρχαῖον τῶν ποιημάτων ἐκείνων χειρόγραφον,² ταῦτα πάντα τρανώτατα ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ εὐφροσύνη ἐκείνη ἐπινοήσις εἰς οὐδὲν ἄλλο ἐχρησίμευσεν, ἢ εἰς τὸ νὰ πλουτίσῃ καὶ νὰ δοξάσῃ τὸν ταύτην ἐπινοήσαντα Μαρκφερσῶνα· διότι οὐ μόνον πλούσιον γαιοκτήμονα κατέστησεν αὐτὸν ἐκ πενιχροῦ Σχολάρχου τῆς πατρίδος αὐτοῦ (ἦν δὲ ἡ μικρὰ πόλις Ruthuen ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Σκωτίας Inverness), ἀλλὰ καὶ ζῶντι μὲν ἠνέφξεν αὐτῷ τὰς μεγάλας πύλας τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων, ἐν ᾗ δέκα ὅλα ἔτη παρέστη μέλος ἀναυδου, ἀποθανόντι δέ, τάφον ἐντιμώτατον ὑπὸ τοὺς ὑπερηφάνους θόλους τοῦ Westminster Abbey, ἔνθα οὔτε Μίλτων οὔτε Σακεσπῆρος ἠξιώθησαν νὰ ἐνταφιασθῶσιν.³

¹ Εὐθὺς ἐκδοθέντα μετέφρασεν ὁ Καισαρόττιος τὰ ποιήματα ἐκείνα ὑπὸ τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν.—Poesie di Ossian, figlio di Fingal, antico poeta cellico, ultimamente scoperte, e tradotte in prosa Inglese da Jacopo Macpherson, e da quella trasportate in verso Italiano dall' Ab. Melchior Cesarotti, con varie annotazioni de due traduttori, tom. i—ii. In Padova, 1763.

² Ἐξάκις λέγεται ὅτι ἔδωκε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ὁ Μακφερσῶν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξεπλήρωσεν αὐτήν. Ἐρεύνης δὲ γενομένης, ἀπεδείχθη, ὅτι πᾶσαι τῶν ποιημάτων ἐκείνων αἱ ἐκδόσεις ἐγένοντο ἐκ χειρογράφων αὐτοῦ ἐκείνου.

³ Ἴδε πλείω περὶ Μακφερσῶνος καὶ τῶν Ὀσσιανοῦ ποιημάτων ἐν τε τῇ καλουμένῃ Βρεττανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, καὶ ἐν τῇ Penny Cyclopædia· ἔτι δὲ καὶ Coleridge's Introduction to the Study of the Greek Classic Poets, p. 37, third edit. Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς Knight ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον προλεγόμενοις (§ xxxviii.) ὑποστηρίζει τὴν ἀπὸ μνήμης διατήρησιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἐπὶ τινὰς αἰῶνας, λέγει, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι θαυμαστόν, ὡς

Οὕτως ἄρα αἱ μαρτυρίαι, ἐξ ὧν ὁ Wood ἠρύσατο τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν τοιοῦτον ἀποδεικνύουσι μετὰ λόγου τοῦ προσήκοντος· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὴν περὶ Ὀμήρου ὀρθοδοξίαν, οὔτε τὴν τῶν Γάλλων φιλολόγων, ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τὸ παράπαν. Καὶ ὅμως ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου μέχρι τότε οὐδὲν ἐλάμβανον οἱ λόγιοι μέρος εἰς τὰς περὶ Ὀμήρου ἀμφισβητήσεις, ἀλλ' ἀταράχως ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ποιητοῦ, καὶ εἰς μεταφράσεις αὐτοῦ, σεμνυνόμενοι, ὡς λέγει ὁ Καισαρόττιος, ὅτι οὐδέποτε ἠλάττωσαν τὸ πρὸς τὸν ποιητὴν σέβας,¹ τὸ σύγγραμμα τοῦ Wood ἀντήχησεν οὐκ ὀλίγον, καὶ τινες τῶν τότε Γερμανῶν φιλολόγων ἐπηρέασεν ἰσχυρῶς. Ἐγραψαν λοιπὸν ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης ὅ τε Herder καὶ ὁ Voss καὶ ὁ Stolberg,²

γενόμενον ὑπ' ἀνθρώπων, ἔργον ἐχόντων τὸ τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ἄδειν ἐπὶ μισθῷ, καὶ ἐπομένως παντὶ τρόπῳ σπουδαζόντων νὰ διαμνημονεύωσιν αὐτὰ· ἀπίστευτον δὲ τὸ ὑπὸ Μακφερσῶνος λεχθέν, ὅτι ἄνθρωποι ἀγροῖκοι καὶ ἄποροι, περὶ ἄλλα σπουδάζοντες καὶ περισπώμενοι, διετήρουν ἀπὸ μνήμης τοῦ Ψευδο-Οσσιανοῦ τὰ ποιήματα. “ Neque mirandum est, ea per tot saecula sic integra conservata esse: quoniam, non ut Scotorum quidam de Pseudo-Ossiani sui poematibus persuadere laborabant, casu quodam novo et inaudito per homines rusticos et indigentes, aliis negotiis et curis distractos et impeditos, tradita erant, sed per eos, qui, ab omnibus Graeciae et coloniarum regibus et civitatibus merceda satis ampla conducti, omnia sua studia in iis ediscendis, retinendis, et rite recitandis conferebant,” etc. Παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ὁ Ἰωάννης Ἀνδρέσσιος ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου πάσης φιλολογίας συγγράμματι, οὐ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, κατακρίνων τοῦ Καισαροττίου τὴν εὐπιστίαν λέγει καὶ περὶ τοῦ Μακφερσῶνος τάδε. “ Diremo soltanto che, se Ossian è realmente l'autore di quei poemi, ed appartiene al secolo che si pretende, egli dee certamente riputarsi un portentoso genio, e merita bene di essere conosciuto e venerato non solo dal Inghilterra, ma da tutta la colta Europa. Ma se i poemi dell' Ossian sono nati nel nostro secolo, e non sono che parti poetici della fantasia del Macpherson, non ci sembra che dobbiamo riconoscerci troppo obbligati al moderno Inglese, che ha voluto arricchire la nostra Letteratura di questa spiritosa invenzione.”—Dell' origine, etc., di ogni Letteratura, dell' Abbale Giovanni Andress, tom. ii, p. 179—183 (Nuova edizione. Venezia, 1830).

 ¹ Caesarottii Ragionamento Istorico critico, part. ii, sez. iv. ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ὀμήρου μεταφράσεως αὐτοῦ.

² Σημειωτέον ὅμως, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν εἰς Ὀμηρον Προλεγομ. τοῦ Οὐολφίου ὅ τε Herder καὶ ὁ Voss, ἀμφότεροι διακεκριμένοι τότε φιλόλογοι, ἀπεδοκίμασαν τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα, ὡς λέγει ὁ Κύριος Edgar Quinet, οὐ τοὺς λόγους ἐφεξῆς ἐν τοῖς περὶ Οὐολφίου παραθήσομεν.

καὶ ὁ ἐν Βερολίῳ σοφὸς Ἀκαδημαϊκὸς Merian, ὃς ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου (ἐν ἔτει 1778) ὑπεστήριξε μετὰ ζήλου τὴν γνώμην καὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ Wood. Ἀλλὰ πλείονες καὶ σημαντικώτεροι ὑπῆρξαν οἱ τὴν γνώμην ἐκείνην κατακρίναντες καὶ ἀντικρούσαντες ἐν τε Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Πρῶτος τῶν ἄλλων ὁ ἐν Helmstadi Καθηγητὴς Frid. Aug. Wideburg καὶ ἐν ἰδίῳ προγράμματι—“an Homerus litteras noverit, iisque carmina sua consignaverit. Helmstadii, 1785”—καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι—Humanist. Magaz. 1787—ἰσχυρῶς ἀντέκρουσε τὴν θεωρίαν καὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ Wood· μετ' ἐκείνον δὲ ὁ κριτικώτατος Ἀρλέσιος ἐν τῇ Φαβρικήῳ Ἑλλην. Βιβλιοθήκῃ.¹ Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Οὐόλφιος, μάλιστα πάντων ἐκμελετήσας, ὡς εἰκός, τὸ σύγγραμμα τοῦ Wood, καὶ ἀκριβέστερον σταθμίσας τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τὰς μαρτυρίας, ἀσθενεῖς εὐρίσκει ταύτας, εἰ καὶ ἀσπάζεται τὸ συμπέρασμα τοῦ συγγραφέως, ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου οὐκ ἦν ἐν χρήσει ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, καὶ τοῦτο ποιεῖται βάσιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκέψεων καὶ συμπερασμάτων.² Καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ τούτους ἀντέκρουσαν ἰσχυρῶς τὰς θεωρίας τοῦ Wood, ἐν οἷς καὶ ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς P. J. Bitaubé ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος, ἣν ἐδημοσίευσεν τὸ 1819, λέγει περὶ τούτου, ὅτι αὐτὸς ὁ Wood παραδεχόμενος, ὅτι ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἐγνωσμένη καὶ χρήσιμος ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ Ἀσίᾳ, καὶ ὅτι ὁ Ὀμηρὸς περιηγήσατο τοὺς τόπους ἐκείνους, ὧφειλεν εὐλόγως νὰ συμπεράνη, ὅτι ἐγίνωσκε τὴν τέχνην ταύτην.³ Ἀλλ' ἡ ἀσθενὴς ἐκείνη ἀμφισβήτησις, ἡ τότε ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Wood διεγερθεῖσα, θεωρητέα ὡς ἀφιμαχία τις καὶ ἀκροβολισμὸς πρὸ τῆς μεγάλης

¹ Ἴδε τόμ. Α', σελ. 353.

² Οὐόλφιου Προλεγ. εἰς Ὀμηρον, κεφ. xii.

³ L'écriture syllabique, degré qui conduisit à l'invention des lettres, était connue très-anciennement des Syriens, Assyriens, et des autres peuples de l'Asie (voyez l'origine des lois, des arts et des sciences, tom. i); et l'on sait que les lettres furent de bonne heure en usage chez les Phéniciens. On a trouvé plusieurs inscriptions Grecques antérieures à Homère (voyez sur ce sujet une savante discussion de l'Abbé Barthelemy, Mémoires de l'Académie des Belles Lettres, vol. 23). L'art de l'écriture était connu dans la Chaldée dès

μάχης, ἢ μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ συγκροτηθῆ, καὶ εἰς ἣν ἔμελλον ὕ ἀγωνισθῶσιν οἱ διασημότετοι τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης φιλολόγων· τὸ δὲ σημεῖον τῆς μεγάλης ταύτης μάχης ἦρθη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν καλουμένων Βενετικῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδος, ἐξ ὧν ὁ Οὐόλφιος ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν νὰ γράψῃ τὰ πολύκροτα αὐτοῦ Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον.

Ἰωάννης Βαπτιστῆς Δ' Ἀνσης Βιλλοισῶν, διάσημος Ἑλλημιστῆς, εἰς ὃν ὀφείλομεν μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ Ὀμηρικοῦ Λεξικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 253), ἐλέγομεν, πολλὰς ποιησάμενος περιηγήσεις ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει πρὸς ἀνεύρεσιν χειρογράφων Ἑλληνικῶν, ἐπεσκέψατο ἐν ἔτει 1781 καὶ τὴν ἐν Βενετία βιβλιοθήκην τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἐν ἣ ὑπῆρχε πολῦτιμον χειρόγραφον τῆς Ἰλιάδος μετὰ σχολίων ἀρχαίων, ἐπὶ περγαμηνῆς γεγραμμένον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Βιλλοισῶνα δύο πρὸ τοῦ Εὐσταθίου αἰῶνας χρονολογούμενον.¹ Τὸ χειρόγραφον τοῦτο τῆς Ἰλιάδος ἐγινώσκετο καὶ πρὸ τοῦ Βιλλοισῶνος ἐν Βενετία διατηρούμενον· ἀλλ' οἱ φιλόλογοι οὐδένα λόγον ἐποιοῦντο περὶ αὐτοῦ, νομίζοντες, ὡς ὁ ἡμέτερος λέγει Κοραῆς, ὅτι οὐδὲν πλέον τῶν τοῦ Εὐσταθίου παρεκβολῶν καὶ τῶν εἰς Δίδυμον ἀποδιδομένων μικρῶν σχολίων ἠδύνατο περιεχεῖν· καὶ ὅμως ἡ θαυμαστὴ φιλοπονία, ἐν ἣ ὁ Βιλλοισῶν παρέβαλε τὰ σχόλια ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ Εὐσταθίου, ἀνεκάλυψεν, ὅτι καὶ ἀρχαιότερα ἦσαν καὶ ἐν πολλοῖς διδακτικώτερα τῶν μέχρι τότε γνωστῶν καὶ ἐκδεδομένων.² Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ δημοσιεύσῃ μετὰ τοῦ κειμένου τῆς Ἰλιάδος τὰ ἀρχαῖα ταῦτα σχόλια, τακτοποιήσας αὐτὰ κατὰ τοὺς στίχους, πρὸς οὓς ἀνταποκρίνονται, καὶ προτάξας μακρὰ καὶ σοφὰ προλεγόμενα περὶ Προσω-

le temps de Job, qui en parle d'une manière positive. Or, au temps d'Homère, le commerce avait établi une assez grande communication entre la Grèce, l'Asie mineure, l'Égypte et la Phénicie; diverses peuplades s'étaient répandues de ces deux derniers pays dans la Grèce. Mr. Wood est convaincu qu'Homère avait voyagé dans ce pays, berceau des arts et des sciences. Dès lors, il aurait dû soupçonner que ce poète connaissait l'écriture, quelque informe qu'elle ait encore été, à en juger par les anciens monuments.—Réflexions sur Homère, p. 10—11.

¹ Ἴδε τὰ προλεγόμενα αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα (ἐν ἀρχῇ).

² Ἴδε Κοραῖ προλεγόμενα εἰς τὴν Ἀ ῥαψωδίαν τῆς Ἰλιάδος (σελ. κγ' κ. ἐξ), καὶ Em. Egger—Mémoires de Littérat. anc. p. 128—130.

λοισῶνος παρήχθησαν αἱ δύο τελειόταται τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων, ἡ μὲν τῆς Ἰλιάδος εἰς τόμους ὀκτῶ ὑπὸ Ἐϋνίου (πολύτιμος ἀληθῶς ἔκδοσις διὰ τε τὰς διαφόρους γραφὰς τοῦ κειμένου, καὶ διὰ τὰς ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων ἠρτισμένους σημειώσεις, καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἐν τέλει ἐκάστης ῥαψωδίας προστεθειμένας παρεκβολὰς τοῦ σοφοῦ ἐκδότου), ἡ δὲ πάντων ὁμοῦ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ Οὐολφίου εἰς τόμους τέσσαρας, ἄνευ μὲν σχολίων καὶ παρεκβολῶν, ἀλλὰ μετ' ἀκριβοῦς τοῦ κειμένου διορθώσεως.¹ Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον προῖόν, ὅπερ ἡ φιλολογία ἐκ τῆς τοῦ Βιλλοισῶνος Ὀμηρικῆς ἐκδόσεως ἐκαρπώσατο, πρὸς κοινὸν μὲν καὶ μέγα τῶν φιλολογούντων σκάνδαλον, πρὸς ὠφέλειαν ὅμως αὐτῶν τε καὶ τῆς ἐπιστήμης, εἰσὶ τὰ πολύκροτα τοῦ Οὐολφίου Προλεγόμενα, περὶ ὧν καιρὸς νῦν εἰπεῖν τὰ προσήκοντα.²

Πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ὁ μέγας οὗτος φιλόλογος καὶ καθηγητὴς ἐν Ἑλλάδι τῆς Σαξονίας διανοούμενος νὰ δημοσιεύσῃ νέαν, καὶ ὅσον οἶόν τε ἀκριβῆ, τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσιν (διότι πρώτην τούτων ἔκδοσιν κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Ἀγγλοῦ Κλαρκίου ἐποίησατο ἐν ἔτει 1784—5, εἰς τόμους 4), ἐμελέτα μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰς τε Παρεκβολὰς τοῦ Εὐσταθίου, καὶ εἴ τι ἄλλο

πάσας δὲ τὰς ἄλλας ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων γινώσκωμεν· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν, ὅτι τὴν συλλογὴν τῶν σχολίων ἐκείνων οὐκ ἐγίνωσκεν ὁ ἀοιδίμος τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπίσκοπος. Ἴδε περὶ τούτου Κοραῆ προλεγόμεν. εἰς τὴν Α ῥαψωδίαν τῆς Ἰλιάδος, σελ. κγ—κέ.

¹ Ἡ μὲν τοῦ Ἐϋνίου ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος ἐπιγράφεται.—Homeri carmina cum brevi annotatione, accedunt variae lectiones, et observationes veterum Grammaticorum, cum nostrae aetatis critica, curante C. G. Heyne. Lipsiae, 1802. εἰς τόμους ὀκτῶ, οἷς προσετέθη καὶ ἔννατος, ἐκδοθεὶς τὸ 1822, καὶ περιέχων τρεῖς πίνακας, ἐπιμελῶς συντεταγμένους ὑπὸ E. A. G. Graefenham.—Ἡ δὲ τοῦ Οὐολφίου ἐπιγράφεται.—Ὀμήρου ἔπη. Homeri et Homeridarum opera et reliquiae ex recensione Frid. Aug. Wolfii. Pias, Lipsiae, 1804. Odyssea, Lipsiae, 1807.—Ἴδε τὰ περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ λεγόμενα (ἐνθ. ἀν. σελ. κ').

² Ὁ Κύριος Em. Egger (Mémoires de Littérat. etc., p. 87—89) κάλλιστα ὑπέδειξε τὴν ἐκ τῶν Προλεγόμενων τοῦ Οὐολφίου προελθοῦσαν εἰς τὴν φιλολογίαν ὠφέλειαν, δι' ἣν παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν πολλῶν καὶ λαμπρῶν συγγραμμάτων, οἷά περ εἰσι, τὸ τοῦ Kreuser περὶ Ὀμηρικῶν ῥαψωδῶν, τὸ τοῦ Lehrs περὶ τῶν Ἀριστάρχου Ὀμηρικῶν μελετῶν, τὸ τοῦ Sprohn περὶ τοῦ τελευταίου μέρους τῆς Ὀδυσσεύς, τὸ μέγα τοῦ Welcker σύγγραμμα περὶ ἐπικοῦ κύκλου, καὶ ἄλλα πάμπολλα, δι' ὧν οἱ ἀκάματοι τῆς Γερμανίας σοφοὶ κατεπλούτισαν τὴν Ἑλληνικὴν γραμματολογίαν, καὶ τὴν φιλολογίαν ἐν γένει, ἐκ τῶν Προλεγόμενων ἐκείνων λαβόντες τὴν ἀφορμὴν.

ἄπλα ταῦτα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Οὐόλφριου, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Κύριος Em. Egger. “Cette fois encore la France eut l’initiative comme au temps de d’Aubignac, mais d’une autre manière. Elle fournit des armes, et ce fut l’Allemagne qui s’en servit.”¹

Ἐν ἔτει λοιπὸν 1795 ἐξέδωκεν ὁ Οὐόλφριος τὰ εἰς Ὅμηρον Προλεγόμενα² ἐν οἷς ἐξετάσας μετὰ πολυμαθείας ἀληθῶς θαυμαστῆς πάσας τὰς ἐκ τῶν Ὅμηρικῶν ποιημάτων προκνυπούσας ἀποδείξεις, καὶ εἴ τι ἐξῶθεν ὑπάρχει μαρτύριον, ἀπὸ Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, τοῦ πρώτου εἰπόντος, ὅτι ὁ Ὅμηρος οὐ κατέλιπε γεγραμμένα τὰ ποιήματα αὐτοῦ, μέχρι τῶν νεωτέρων Perrault καὶ d’Aubignac καὶ Bentley καὶ Wood, ἀπεφήνατο, ὅτι τὰ Ὅμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, οὐδ’ ἐποιήθησαν ὑφ’ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἀλλ’ ὑπὸ πολλῶν, ἄλλου ἄλλο ποιήσαντος μέρος· ταῦτα δὲ τὰ μέρη, ἅπερ ἦν δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν ἀπὸ μνήμης, ὡς μικρὰ καὶ εὐμνημόνευτα, συλλεχθέντα καὶ συσσωματωθέντα ἐπὶ Πεισιστράτου (ὅτε καὶ πολλὰ προστετέθησαν, δυσκόλως νῦν διακρινόμενα), ἐγράφησαν τότε πρώτον, καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν. Κατὰ δὴ ταῦτα συμπεραίνει, ὅτι ὁ κοινῶς πιστευόμενος τῶν ποιημάτων τούτων ποιητὴς ἦτοι οὐχ ὑπῆρξε τὸ παράπαν, ἢ καὶ αὐτὸς ἦν εἰς τῶν πολλῶν ἐκείνων, οὐ τὸ ὄνομα ἐπεκράτησεν.

Φανερόν, ὅτι αὕτη τοῦ Οὐόλφριου ἡ δόξα, καθ’ ἑαυτὴν ἐξεταζομένη, οὐδὲν

¹ Mémoires de Littérat. etc., p. 77.

² Prolegomena ad Homerum, sive de operum Homericorum prisca et genuina forma variisque mutationibus et probabili ratione emendandi scripsit Frid. Aug. Wolfius.—Vol. i. Halis Saxonorum, 1795. Τὸ δεύτερον τῶν Προλεγόμενων τούτων μέρος οὐδέποτε ἐξεδόθη, εἰ καὶ ἐπέζησεν ὁ συγγραφεὺς τριάκοντα σχεδὸν ἔτη, ἀποθανὼν ἐν Μασσαλίᾳ τὸ 1824. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη τὸ ἔργον τοῦτο Φιλολογικὸν torso (ἢ φιλολογικὸς ὄλμος), τοῦτ’ ἔστιν ἀγάλματος κορμὸς ἄνευ χειρῶν καὶ ποδῶν, Ἰδε τὸν Πρόλογον τῆς Ἱστορίας τοῦ Κυρίου Ἀσωπίου (σελ. ρπζ’—η’). Δευτέρα τῶν Προλεγόμενων τούτων ἐκδοσις ἐγένετο ἐν ἔτει 1859—Halis Saxonorum e Libraria orphanotrophei Franckiani. Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν Ἐρνεστίου ἐκδοσιν τῶν Ὅμηρικῶν ἐπῶν μετατυπώσας ἐν Γλασκόβῃ (1814) προσέθηκεν ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ καὶ τοῦ Οὐόλφριου τὰ Προλεγόμενα, οἷς ἀντιπαρέταξε καὶ τὰς εἰς τὸν Πλούταρχον ἀποδιδόμενας δύο βιογραφίας τοῦ Ὀμήρου, ὡς τινα ἀρχαίαν ἀπολογίαν κατὰ τοῦ Οὐόλφριου συστήματος· ἀλλ’ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τελευταίᾳ τῆς Ἐρνεστίου ἐκδόσεως τοῦ Ὀμήρου μετατυπώσσει (ἐν Λειψία, 1824) οὐ προστετέθησαν τὰ Προλεγόμενα.

πλέον περιέχει τῶν ὑπὸ τοῦ Περῶλτου καὶ d'Aubignac καὶ Wood δογματισθέντων· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Γάλλος Rigault, εἰ καὶ ὁμολογεῖ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου, καὶ τὴν πολυμάθειαν, ἐν ἧ ἔπραγματεύσατο περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος, παραπονεῖται ὅμως, ὅτι συνήθως οἱ Γερμανοί, συσκιάζοντες τὰς Γαλλικὰς ιδέας, καὶ ἀμανροῦντες τὰς Γαλλικὰς ἐφευρέσεις, ἐκφέρουσιν αὐτὰς ἔπειτα ὡς Γερμανικὰς, ὑπαινιττόμενος, ὅτι τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ Οὐόλφιος ἔπραξε, παραστήσας ὡς ἰδίας τὰς περὶ Ὀμήρου ιδέας τοῦ Γάλλου d'Aubignac.¹ Οὕτως ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ Βίκου ὁ Ἰταλὸς Καισαρότιος (ὁ δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Οὐόλφιον ἔγραψε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Προλεγομένων, ὡς ἄρτι ἐν τοῖς περὶ Βίκου ἐλέγομεν), ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Οὐόλφιου συνέλαβεν ἐκεῖνος καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν περὶ Ὀμήρου δόξαν, ὅτι οὐδέποτε πραγματικῶς ὑπῆρξε τοιοῦτός τις ποιητής· οὕτω δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ τε Herder, οὗ πρὸ μικροῦ ἐν τοῖς περὶ Wood ἐμνήσθημεν, καὶ ὁ τοῦ Οὐόλφιου διδάσκαλος Ἐύνιος, κατηγόρησαν τοῦ ἀνδρὸς κλεψιλογίαν, ὡς δῆθεν τὰ ἐκείνων σφετερισαμένον·² ἀγνοῶ δέ, εἰ καὶ περὶ τῶν Ἀγγλων Bentley καὶ Wood εἶπέ τις τὸ αὐτό, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τελευταίου, ὃς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀπάντων, εἰ καὶ ἀσθενῶς, ἀνέπτυξε τὸ περὶ ἐλλείψεως

¹ “Sur la question Homérique, l'Abbé d'Aubignac a vu de plus haut et plus loin que son temps, et il a devancé de plus d'un siècle le scepticisme imitateur de l'Allemagne; car l'originalité de l'Allemagne, c'est souvent d'amonceler des nuages autour des idées françaises et d'obscurcir ce que nous inventons,” etc.—Hist. de la Querelle des Anciens et des Modernes, p. 413. Καὶ αὐθις ἐν σελ. 417 λέγει περὶ τούτου. “Evidemment l'Abbé d'Aubignac n'a pas assez de science pour bien défendre son paradoxe: il est plus original qu'érudit. Mais on ne reconnaît pas moins dans son hypothèse le germe de celle de Wolf; ses conjectures sont l'ébauche des Prolegomènes allemands; et cette fois encore c'est une idée française, dédaignée par la France, que l'Allemagne nous a renvoyée avec sa signature, et que nous avons admirée courtoisement, dès qu'elle est venue d'outre-Rhin, comme une étrangère qui nous demandait l'hospitalité.”

² Διὰ τοῦτο κατεκρίθη δικαίως ὁ Ἐύνιος, ὡς μνησικακήσας κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μαθητοῦ· διότι ἐπήνεσε μὲν τὸ ἔργον τοῦ Οὐόλφιου, εἶπεν ὅμως, ὅτι τὴν περὶ Ὀμήρου δόξαν παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ, καὶ παρέστησεν ὡς ἰδίαν. Ὁ Κύριος Egger λέγει περὶ τούτου· “Un autre esprit fort distingué, G. Heyne, lui aussi éditeur d'Homère, et l'un des premiers protecteurs de Wolf, n'eut pas le courage d'applaudir sans rancune au brillant travail de son ancien disciple.” Καὶ περὶ τούτου παραπέμπει εἰς τε τὸν βίον τοῦ Ρουχγκενίου τὸν ὑπὸ Οὐῦττεμβαχίου συγγεγραμμένον (σελ. 214) καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ Οὐόλφιου

τῆς τέχνης τοῦ γράφειν ἐπὶ Ὀμήρου, ὅπερ ἐστὶν ἡ βάσις παντὸς τοῦ Οὐόλφφιανου οἰκοδομήματος.

Ἄλλ' ὅμως ὁ Οὐόλφφιος πρὸ παντὸς ἄλλου ἐδήλωσεν ἐν τοῖς Προλεγομένοις τὰς γνώμας τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ μετ' ἐπαίνων μνημονεύει πάντων, πλὴν τοῦ Ἰταλοῦ Βίκου, οὐπερ ἠγνῶει τὸ σύγγραμμα, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν.¹ Ὡστε οὐδαμῶς φαίνεται σφετερισάμενος ἄλλου τινὸς τὴν περὶ Ὀμήρου δόξαν, καὶ παραστήσας ὡς ἰδίαν ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀτελῆ καὶ ἄμορφον καταλειφθεῖσαν προτομὴν αὐτός, ἄριστος ὢν τεχνίτης, ἐπεξεργάσατο, τὰς τε ὑπ' ἐκείνων ἀτάκτως καὶ ἀτελῶς προσαχθείσας ἀποδείξεις ἐπεκτείνας, καὶ τὰς ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων, ἅπερ ἐκεῖνοι ἠγνῶουν, διὰ μακρῶν ἀναπτύξας, καὶ ἐν γένει οὕτω σοφῶς περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος πραγματευσάμενος, ὥστε, εἴαν τις τὰ πρότερον περὶ τούτου γεγραμμένα παραβάλλῃ πρὸς τὰ τοῦ Οὐόλφφιου, εὐκόλως κατανοήσει τὴν ἄπειρον διαφορὰν, καὶ ἀναφωνήσει περὶ ἀμφοτέρων τὸ τοῦ λόγου—“ἄλλο γλαύξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται.” Δικαιότερον ἄρα ἔκρινε περὶ τούτου ὁ Leo Jubert, ἢ ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Rigault, ἐν οἷς εἶπε περὶ Οὐόλφφιου “*Ses conclusions sont, au fond, les mêmes que celles de d'Aubignac; mais l'étendue de son savoir, la vigueur, l'enchaînement et la portée de ses arguments, mettent entre lui et le critique Français l'immense intervalle,*

ὑπὸ Koert (τόμ. Α', σελ. 288—9). Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Οὐόλφφιος μετὰ πολλῆς ἀγαπητικῆς καὶ πικρίας ἀντέκρουσε ταύτην τοῦ Ἐυνίου τὴν ἄδικον κατηγορίαν, γράψας δηκτικὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν (σελ. 30).

¹ Ἴδε Προλεγ. εἰς Ὀμηρον, σημ. 8, 54, καὶ 84. Ἰδίως μάλιστα τὸ τοῦ Bentley ὄνομα, ὃν δικαίως ἀπεκάλει πρῶτιστον τῶν κριτικῶν (principem criticorum), ὡς ἀπεκάλεσε καὶ τὸν Ῥουχγκένιον ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀφιερῶσει τῶν Προλεγομένων, προβάλλεται ὡς μέγιστον μαρτύριον τῆς ὀρθότητος τῶν συμπερασμάτων αὐτοῦ καὶ παρατιθέμενος τὴν τοῦ Ἀγγλοῦ κριτικοῦ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γνώμην, περατοῖ τὴν μακρὰν αὐτοῦ σημείωσιν (τὴν 84^η) ἐν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν “*Nihil est, de quo potius Bentleyi iudicium cognosse cupiam: et quis non idem cupiat, qui Phalaridae controversiae iudicem norit? Id dubites, an illius emendationi Homerus tantum debiturus fuisset, quantum Horatius debet et comici.*” Καὶ ὅμως οὔτε ὁ Bentley εἶπε πρὸ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ὀμηρος οὐκ ἔγραψε τὰ ἑαυτοῦ ποιήματα, καὶ ὅτι ταῦτα συνετάχθησαν ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, οὔτε ὁ Ῥουχγκέμιος ἀπεδέξατο τὸ Ὀμηρικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὡς εὐθὺς ἐφέξῃς λέγομεν.

qui sépare une hypothèse féconde d'un paradoxe stérile." ¹ Ἐμφαντικώτερον δὲ κατέδειξε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Οὐόλφιανοῦ ἔργου πρὸς τὸ τοῦ d'Aubignac ὁ εὐφραδέστατος Ἀκαδημαϊκὸς Em. Egger ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἀρχαίας γραμματολογίας, ἐνθα μεταφράζων τὸ ΚΒ' κεφάλαιον τῶν τοῦ Οὐόλφιου Προλεγομένων, ἐπιλέγει: "De telles pages sont-elles, je le demande, d'un pédant qui pèse et compte les syllabes, ou d'un esprit supérieur admis aux plus nobles jouissances du beau? Platon ne bannissait Homère de sa République qu'en couronnant de fleurs cette tête divine; Wolf ne bannit Homère de l'histoire qu'en le glorifiant par une poétique métamorphose. Et maintenant confondrons-nous sérieusement les assertions téméraires de d'Aubignac, ou même les rigoureuses et philosophiques conjectures de Vico, avec la science grave et solide dont Wolf donnait le premier exemple dans la discussion du problème Homérique? Wolf lui-même a protesté d'avance contre une telle comparaison. Les idées appartiennent surtout à celui qui les démontre. Si le philologue allemand n'a pas donné à son opinion la certitude d'une vérité démontrée, du moins l'a-t-il appuyée d'un ensemble imposant de vraisemblances historiques; et par là, il nous a forcés de compter avec elle. On pourrait rire de Perrault, de d'Aubignac. . . . On peut rire des paradoxes qui on fait tour à tour d'Homère le même personnage qu'Ulysee, ou un Béotien racontant l'histoire de la Béotie, ou un prophète annonçant, sous des formes symboliques, la venue du Messie . . . ou enfin (la liste de ces folies pourrait être allongée encore) un poète natif de Belgique. . . . Wolf n'a rien de commun avec ces rêves d'une érudition qui n'est pas la science. Avec lui il faut discuter les textes à la main." ²

Ἐν συντόμῳ δὲ δυνατὸν εἰπεῖν περὶ τούτου, ὅτι ὁ Οὐόλφιος μελετήσας τὸ ζήτημα βαθύτερον, ἢ ὅσον ἐμελέτησαν τοῦτο οἱ πρὸ αὐτοῦ,

¹ Nouvelle Biographie Générale, v. Homère.

² Mémoires de Littérat. anc. p. 85—6.

καὶ μάλιστα ὁ ἀμέσως αὐτοῦ προηγησάμενος Wood, οὐ μετὰ προσοχῆς διεξῆλθε, καὶ ὀρθῶς ἐπικρίνει, τὸ περὶ Ὀμήρου σύγγραμμα, καὶ προσθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἄγγλου Ἑλληνοστοῦ ὅσους ἄλλους ἢ τε μείζων πολυμάθεια αὐτοῦ καὶ ἡ τῶν Βενετικῶν σχολίων, ὡς καὶ ἡ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων τοῦ Βιλλοισῶνος, ἀνάγνωσις ἐχορήγησεν αὐτῷ, ἀνεβόησεν, οὕτως εἰπεῖν, πάντων τῶν ἄλλων θαρραλεώτερον· “Ὀρθῶς εἶπεν ὁ Wood· ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὐκ ἐγινώσκετο, ἢ οὐκ ἦν ἐν τοιαύτῃ χρήσει ἐπὶ Ὀμήρου, ὥστε νὰ γραφῶσι τηλικαῦτα ποιήματα, οὐδ' ὑπῆρχε τότε ἡ πρὸς τοιοῦτον ἔργον χρήσιμος γραφικὴ ὕλη. Ἄγραφα λοιπὸν διετηρήθησαν ἀπὸ μνήμης μέχρι Πεισιστράτου, καὶ τότε πρῶτον γραφέντα συνεσωματώθησαν. Ὀρθῶς εἶπε πρὸ τοῦ Wood καὶ ὁ Bentley, ὅτι ἄσματα μόνον ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος, ἵνα περιάδωνται εἰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις, καὶ πεντακοσίου μετ' αὐτὸν χρόνου συναθροισθέντα ἀπετέλεσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν. Ὀρθῶς εἶπον πρὸ τοῦ Bentley ὁ τε de la Motte καὶ d'Aubignac καὶ Perrault, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὁ κοινῶς πιστευόμενος ποιητὴς τῶν δύο μεγάλων ἐκείνων ποιημάτων, ἢ ἐγένετο καὶ αὐτὸς εἰς τῶν πολλῶν, τῶν τὰ μικρὰ ἐκεῖνα ποιησάντων ποιήματα. Ὅτι δὲ ὀρθῶς εἶπον οἱ ταῦτα εἰπόντες, ἐγὼ τὰ παντοῖα ἐκείνων συμπεράσματα τακτοποιῶν, καὶ τὰς ὑπ' ἐκείνων δεδομένας ἀσθενεῖς ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίας ἐνισχύων διὰ πολλῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν, ἀποδείξω σαφέστατα.”

Τοιοῦτον ὑπῆρξε, νομίζω, τὸ πνεῦμα, ἐν ᾧ ὁ Οὐόλφιος ἔγραψε τὰ εἰς Ὀμηρον Προλεγόμενα, οὐδαμῶς τοὺς τῶν ἄλλων κόπους σφετερισάμενος, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς ἄλλος Μίλων Κροτωνιάτης, τὸν Ὀμηρικὸν ταῦρον, ὃν ἐκεῖνοι οὐκ ἠδυνήθησαν ἄραι, ἀλλὰ μόνον παρέσυραν ἐν τῷ φιλολογικῷ σταδίῳ μόλις καὶ μετὰ βίας, αὐτὸς ἐπὶ τῶν στιβαρῶν αὐτοῦ ἀναλαβῶν ὤμων, καὶ διὰ μέσου τοῦ σταδίου μετὰ θάρρους καὶ τόλμης διενεγκῶν. Ἄλλος ὁ λόγος, εἰ τὰ συμπεράσματα τοῦ Οὐόλφίου καὶ αἱ πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῶν προσαγόμεναι μαρτυρίαι καὶ σκέψεις κατίσχυσαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἢ, ὀρθότερον εἰπεῖν, τῆς περὶ Ὀμήρου Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας· ἀλλ' ὅτι τὰ συμπεράσματα ἐκεῖνα καὶ αἱ σκέψεις, ἀφ' ὧν προῦκυψαν, εἰσὶ πολυχρονίου μελέτης καὶ κρίσεως οὐ τῆς τυχούσης προῖόν, περὶ τούτου οὐδ' ὀπωστιοῦν δύνатаι ν' ἀμφιβάλλῃ ὅστις ἂν μετὰ προσοχῆς διεξέλθῃ

τά τε Προλεγόμενα τοῦ Οὐολφίου, καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰ πάντη ἀσυνάρτητα καὶ πολλαχοῦ γελοῖα πονήματα. Διὰ τοῦτο, εἰ μὴ κατώρθωσεν ὁ Οὐόλφιος νὰ καταστήσῃ τὴν περὶ Ὀμήρου θεωρίαν αὐτοῦ δόγμα κοινόν, ἀλλὰ κατελείφθη αὕτη αἴρεις Ὀμηρικῆ, τοσοῦτον ὅμως διὰ τὴν πολυμάθειαν, ἐν ἣ περὶ τούτου ἐπραγματεύσατο, ἐπεσκότισε πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη καὶ ἐπωνομάσθη πατὴρ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων πολυκρότου Ὀμηρικοῦ ζητήματος.¹ Οὕτως ἀναγνωρίζοντες τὴν ἀναμφισ-

¹ Περὶ μὲν τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος ὁ ἡμέτερος Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος Δ. Ν. Βερναρδάκης ἱκανῶς ἐν τρισὶ μαθήμασι τῆς Ἱστορίας ἐπραγματεύσατο, μόνην ἐξετάσας τὴν ἀπὸ Οὐόλφιου καὶ ἐφεξῆς φάσιν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ὀρθότατον κατανήσας συμπέρασμα, ὅτι συνέβη καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ, τι καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐκείνου, τοῦ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἴδε τὰ περὶ τούτου μαθήματα τοῦ Κυρίου Βερναρδάκη, δημοσιευθέντα ἐν τῇ Πανδώρα (τόμ. ΙΣΤ', φυλλάδ. 371, 372 καὶ 373).—Περὶ δὲ Οὐόλφιου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου αὐτοῦ Κυρίου Ἀσωπίου εἰρημένα ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρπδ' κ. ἐξ). Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι, ὅσοι τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλολόγου ἐμνήσθησαν, μετὰ δικαίου θαυμασμοῦ ἐγκωμιάζουσι τὴν ἄπειρον αὐτοῦ πολυμάθειαν· καὶ ὁ διάσημος ποιητὴς τῆς Γερμανίας Goethe ἔλεγεν, ὅτι "μῖας ἡμέρας διατριβὴ μετὰ τοῦ Οὐόλφιου ἴσον δύναται ἐνιαυσίῳ σπουδῇ." "Le mouvement poétique et philosophique de l'Allemagne (λέγει περὶ τούτου ὁ Καθηγητὴς Κύριος Hillebrand ἐν τῇ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματεία περὶ Ὀτφρέδου Μυλλέρου καὶ τῆς Σχολῆς αὐτοῦ) se joignit au mouvement politique de la France pour préparer les voies à celui qui devait inaugurer le règne de l'Allemagne dans la philologie et dans les sciences historiques qui en relèvent, à Fréd. Aug. Wolf. . . . Erudit sans pédantisme, esprit aussi universel que souple, ne se dérochant jamais aux influences de l'époque, polémiste plein de verve et toujours victorieux, incitateur fécond et écrivain original, riche en vues nouvelles, sûr dans la critique, accompli dans l'exécution, il agit cependant autant et plus par sa personnalité que par ses œuvres. 'Un jour d'entretien avec Wolf,' disait Goethe, 'vaut une année d'études.'" Καὶ ἐφεξῆς ἐξετάζων τὰ τῆς φιλολογικῆς μεθόδου τοῦ Οὐόλφιου ἀποτελέσματα, ἐπιλέγει. "Toute la philologie allemande du dix-neuvième siècle relève de ce point de vue et de cette méthode. Sans Wolf, pas de Creuser, de Niebuhr, de Böckh, d'Otfried Müller. L'étendue même qu'a prise la science se rattache à ce point de vue et à cette méthode sur les-quels est fondé l'œuvre de Wolf, etc. Καὶ τελευταῖον παρατίθεται τοὺς περὶ Οὐόλφιου θαυμαστοὺς λόγους τοῦ Friedländer, λέγοντος ἐν τῷ "περὶ Ὀμηρικῆς κριτικῆς τοῦ Οὐόλφιου" (ἐν Βερολίῳ, 1853, σελ. 6) τάδε. "Il ne lui fut pas donné de voir lever les semences qu'il avait jetées. Plus d'une génération humaine a passé depuis qu'il a trouvé une mort solitaire loin de la patrie, sous le ciel d'airain de la Provence, et on ne découvre même plus sa tombe parmi les cyprès du petit cimetière protestant de Marseille. Mais son nom a pénétré partout où la science a trouvé un asile, et tant qu'il y aura une science, il ne périra pas."

βήτητον ὑπεροχὴν καὶ τὸ μεγαλείον τοῦ πατρός, ἴδωμεν νῦν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννηθὲν πολύσαρκον μὲν, ἀλλὰ τερατόμορφον τέκνον.

Τοῦ Οὐολφίου τὰ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων συμπεράσματά εἰσιν ἅπαντα ἀρνητικά, συγκεφαλαιούμενα ἐν συντόμῳ εἰς τὰ ἐξῆς πέντε·

- 1) Οὐκ ἦν ἐν χρήσει ἐπὶ Ὀμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, οὐδὲ γραφικὴ ὕλη.
- 2) Οὐκ ἐγράφησαν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ διεμνημονεύοντο.
- 3) Οὐκ ἦσαν μακρά, ἀλλὰ βραχέα ποιήματα ἢ ᾄσματα.
- 4) Οὐκ ἐποιήθησαν ταῦτα ὑφ' ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ παντοίων ἀοιδῶν.
- 5) Οὐκ ἐγένετο Ὀμηρος· εἰ δὲ ἐγένετο, εἰς ἦν καὶ οὗτος τῶν πολλῶν ἐκείνων.

Ἐκ τοῦ καταλογισμοῦ τούτου τῶν ἀρνητικῶν τοῦ Οὐολφίου συμπερασμάτων πᾶς τις εὐκόλως ἐννοεῖ, ὅτι ἀρνούμενος τῶν τε ποιημάτων καὶ τοῦ ποιητοῦ τὴν ἐνότητα, τίθησιν ὡς ἀσφαλῆ βάσιν τῶν σκέψεων αὐτοῦ τὴν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς χρόνοις ἄγνοιαν τῆς γραφῆς, ἢ τοῦλάχιστον τὴν μετριωτάτην αὐτῆς γνώσιν, καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς γραφικῆς ὕλης, διῖσχυριζόμενος, ὅτι ὁ Αἰγυπτιακὸς πάπυρος ἐχρησίμευσε κοινῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς ὕλη γραφικὴ τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ Ἀμάσιος βασιλεύοντος Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἄνευ τούτου ἀδύνατον ἦν ἐπὶ λίθων, ξύλων, δερμάτων, ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου, νὰ γραφῶσι ποιήματα τόσῳ μακρά. Διὰ πολλῶν δὲ λόγων ἰσχυροποιήσας τὴν βάσιν ταύτην, προβαίνει εἰς τὴν τοῦ οἰκοδομήματος κατάρτυσιν, τοιαύτην τινὰ ποιούμενος τῶν σκέψεων αὐτοῦ τὴν σειρᾶν.— Ἐπειδὴ οὐχ ὑπῆρχεν ἐπὶ Ὀμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, οὔτε γραφικὴ ὕλη, τὰ λεγόμενα Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ διεμνημονεύοντο μέχρι Πεισιστράτου, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγράφησαν.— Ἐπειδὴ διαμνημονευόμενα μετεδίδοντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, οὐκ ἦσαν μακρά, οἷα νῦν ἔχομεν αὐτά (διότι ἀδύνατον νὰ διαμνημονεύωνται ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τόσῳ μακρά ποιήματα), ἀλλ' ἦσαν ᾄσματα βραχέα καὶ διὰ τοῦτο εὐμνημόνευτα, πραγματευόμενα διάφορα τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, τοῦτ' ἔστι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, μέρη.— Ἐπειδὴ τοιαῦτα ἦσαν ᾄσματα, οὐκ ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν, ἄλλου ἄλλο ποιήσαντος

μέρος.—Ἐπειδὴ ὑπὸ πολλῶν ἐποιήθησαν, ὁ κοινῶς νομιζόμενος μόνος ποιητῆς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας οὐχ ὑπῆρξε πράγματι· εἰ δὲ ὑπῆρξεν, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς τῶν πολλῶν ἐκείνων ἀοιδῶν, οὐ τὸ ὄνομα, ὡς τὰ πλείω ἴσως τῶν ἀσμάτων ἐκείνων ποιήσαντος, ἐπεκράτησεν. Οὕτως ἄρα ἐκ τῆς πρώτης ὑποθέσεως, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὐκ ἐγινώσκετο, ἢ ἀτελέστατα ἐγινώσκετο καὶ ἐχρησίμευεν ἐπὶ Ὀμήρου, παρήγαγεν ἀλλεπάλληλα τὰ ἀρνητικὰ αὐτοῦ συμπεράσματα, διαρρήδην ἀρνησάμενος τοῦ τε ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων τὴν ἐνότητα. Παρεκτὸς δὲ τούτου νομίζει τὴν Ὀδύσειαν ἕνα ἢ δύο αἰῶνας μεταγενεστέραν τῆς Ἰλιάδος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (κεφ. ε') ἐλέγομεν.

Ἰδόντες οὕτω τὰ τοῦ Οὐολφίου ἀρνητικὰ συμπεράσματα, ἴδωμεν καὶ τὸν ἀποδεικτικὸν τρόπον, δι' οὗ ἐκτίθησι τὰς σκέψεις ἢ τοὺς λόγους, ἐξ ὧν τὰ συμπεράσματα ταῦτα συνάγονται.

Ἐπειδὴ τὸ περὶ γραφῆς ζήτημα ἀποτελεῖ, ὡς εἶδομεν, ὅλου τοῦ οἰκοδομήματος τὴν βάσιν, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐνδιατρίβει ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων (κεφ. XII—XXII), παντοίους ἐπάγων λόγους, ἐσωτερικούς τε καὶ ἐξωτερικούς, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι πολλοὺς μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον αἰῶνας ἤρξαντο γράφειν οἱ Ἕλληνες.¹ Ὅτι ὁ πεζὸς λόγος μόλις μετὰ πέντε ἑκατονταετηρίδας ἐμορφώθη· ὅτι οὐδεμία ἐπιγραφὴ εὔρηται γεγραμμένη πρὸ τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος· ὅτι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐπιγραφαῖς μαρτυρεῖ τὴν τότε πρώτην αὐτῶν διαμόρφωσιν· ὅτι οὐ μνημονεύονται νόμοι γραπτοὶ πρὸ τοῦ νομοθέτου τῶν Λοκρῶν Ζαλεύκου, περὶ τὸ 600^{ον} ἔτος πρὸ Χρ. ἀκμασαντος.² ὅτι ὁ ποιητῆς αὐτὸς οὐδαμοῦ μνημονεῖ γραμμάτων καὶ γραφῆς, ἀλλὰ παρίστησι τοὺς ἑαυτοῦ ἥρωας ἀγραμμά-

¹ Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐν ταῖς περὶ τούτου μαρτυρίαις ἢ τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου καὶ ἢ τοῦ σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακός, ἃς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 206 καὶ 274) παρεθέμεθα, ἐπιμελῶς ἐξετάζονται· καὶ τὴν μὲν πρώτην προσπαθεῖ νὰ ἰσχυροποιήσῃ, ἐρμηνεύων τὸ "φασίν" ὡς ἔχον θετικωτέραν ἔννοιαν τοῦ "φασίν ἐνιοι" καὶ "φασί τινας"· τὴν δὲ δευτέραν περικαθαίρει τῶν ἐν αὐτῇ ἀναχρονισμῶν καὶ τερατολογιῶν, καρπούμενος ἐξ αὐτῆς ὅ, τι χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ "ἦν γάρ, ὡς φασιν, ἀπολόμενα τὰ τοῦ Ὀμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῆ παρεδίδοντο, ἀλλὰ μόνη διδασκαλία, ὡς ἂν μνήμονι φυλάττοιτο."

² Ἴδε Κλίτωνα, τόμ. Α', σελ. 192. Ἄλλὰ τὰ περὶ Ζαλεύκου ἐπιμελῶς ἐξηρευνημένα ἴδουσι ἂν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου Ἀσωπίου ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. 769—774).

τους, ὡς δῆλον ἐκ τῆς γενομένης κληρώσεως ἐν τῇ μονομαχίᾳ τοῦ Αἴαντος καὶ Ἑκτορος.¹ ὅτι καὶ ἐν τῷ ἱστορεῖν τὴν ὑπὸ τοῦ Προίτου ἀποστολὴν τοῦ Βελλεροφόντου εἰς Λυκίαν οὐ μνημονεύει γραμμάτων, ἀλλὰ σημάτων λυγρῶν.² πάντα ταῦτα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐξωτερικὸν ἢ ἐσωτερικὸν μαρτύριον, συνάγει καὶ παρατίθεται πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ Ὅμηρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἄγνωστος τοῖς Ἑλλησι καὶ αὐτῷ τῷ ποιητῇ, ἢ ὡς ἐλάχιστα γνωστὴ καὶ χρήσιμος. Μετὰ τοῦτο δὲ οὐχ ἦττον ἐπιμελῶς ἐξετάζει τὰ περὶ ῥαψωδῶν καὶ Πεισιστράτου, παραδεχόμενος πληρέστατα, ὅτι πρῶτος οὗτος “τὰ Ὅμηρου ἔπη διεσπασμένα ἠθροίζετο,” ὡς κατὰ δεύτερον λόγον ἀποδεικνύον τὴν μέχρι τότε διαμνημόνευσιν αὐτῶν καὶ τὴν τότε πρῶτον διὰ γραφῆς κοινοποίησιν, καὶ πολὺν ποιούμενος λόγον περὶ τῶν ἱστορούντων τὸ περὶ Πεισιστράτου, ὧν παρατίθεται τὰς μαρτυρίας κ. τ. λ. Ἐφεξῆς δὲ προβαίνει εἰς τὰ περὶ τῶν διασκευαστῶν καὶ ἐκδοτῶν καὶ ἐκδόσεων· καὶ τελευταῖον εἰς τὰ περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, ἅπερ ἐξετάζει διὰ μακροτέρων, οὐχὶ δὲ πάντα, ἀλλὰ μόνα τὰ περὶ τῶν τριῶν πρώτων καὶ μεγίστων, Ζηνοδότου, Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου, καὶ τοῦ Περγαμηνοῦ Κράτητος, ἐν ᾧ καὶ συμπληροῖ τὸ πρῶτον μέρος τῶν Προλεγομένων, ἐπιφυλαττόμενος νὰ πραγματευθῇ περὶ τῶν λοιπῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει· τοῦτο ὅμως οὐδέποτε ἐξέδωκεν, εἰ καὶ ἐπέζησε τριάκοντα ὅλα ἔτη, οὐδ’ ἠκούσθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εὐρεθῆν τοιοῦτόν τι πόνημα ἐν τοῖς χειρογράφοις αὐτοῦ.³

¹ Ἰλιάδ. Η, 181—9.

² Ἰλιάδ. Ζ, 168—9.

³ Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι, καθὼς ὁ Ἑρασμος ἐν τέλει τοῦ βίου ἀνεγνώρισε τὴν ἰδίαν πλάνην, καὶ συνεβούλευσε τοῖς φίλοις αὐτοῦ νὰ μὴ ἐκλάβωσιν ὡς σπουδαίαν τὴν περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης γνώμην αὐτοῦ (ἴδε Κ. Οἰκονόμου τὸ “περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλλην. γλώσσης,” σελ. 672—3), οὕτω καὶ ὁ Οὐόλφιος φαίνεται ἀναγνωρίσας τὴν ἰδίαν πλάνην ἐν τῷ Ὀμηρικῷ ζητήματι. Πῶς ἄλλως πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ἀτελὲς τῶν Προλεγομένων, ὧν οὐδέποτε ἐξεδόθη τὸ δεύτερον μέρος, οὐδ’ εὐρέθη ἀνέκδοτον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, καίπερ τριάκοντα ἐπιζήσαντος ἔτη; Αὐτὸς ὁ Οὐόλφιος ἐρωτηθεὶς πολλάκις παρὰ τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου αὐτοῦ Κυρίου Ἀσωπίου, διὰ τί τὰ Προλεγόμενα καταλείπονται ἀτελεῖ, ἀπεκρίνετο πάντοτε, ὅτι ἐν ἄλλοις αὐτοῦ πονήμασι καὶ μαθήμασι ἐτελειώθησαν. Ἄλλ’ ὅμως ὁ αὐτὸς Κύριος Ἀσώπιος βεβαιοῖ (ἐνθ. ἀν. σελ. ρπή, σημ. 1),

Δ' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡ. ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ. 335

Τοιαῦτα μὲν εἰσι τοῦ Οὐολφίου τὰ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων καὶ τοῦ Ὀμήρου συμπεράσματα, καὶ τοιοῦτοί εἰσιν οἱ λόγοι καὶ αἱ σκέψεις, ἐξ ὧν ἐκπηγάζουσιν οὕτω δὲ σοφῶς καὶ διὰ τοσαύτης πολυμαθείας ἐξέθηκε τὰς σκέψεις αὐτοῦ καὶ τοὺς λόγους, ὥστε οὐ μόνον τότε ἠχμαλώτισεν, οὕτως εἰπεῖν, πολλοὺς τῶν φιλολογούντων, καὶ ἰδίως τοὺς Γερμανούς, καὶ κατέστησε προσηλύτους τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι, μετὰ πολλὰς καὶ σπουδαίας πραγματείας, δι' ὧν ἀνηρέθησαν οἱ τε λόγοι καὶ τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ, ὑπάρχουσιν οἱ ἀποδεχόμενοι τὰ ὑπ' ἐκείνου δογματισθέντα· τινὲς δὲ καὶ προβαίνουνσι περαιτέρω τῶν ὀρίων, ἅπερ ἐκείνος ἔθηκεν, ἐκκαθαρίζοντες τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ διαμελίζοντες αὐτά, ὡς δῆθεν ἐξευρόντες τὴν ἀληθῆ κατασκευὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας. Ἄλλὰ περὶ μὲν τῶν παρατόλμων τούτων χειρουργῶν εὐθὺς ἐφεξῆς διηγησόμεθα· νῦν δὲ ἴδωμεν μέχρι τίνος ἔχονται ὀρθότητος οἱ τοῦ Οὐολφίου λόγοι, καὶ μάλιστα ὁ περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ὅς ἐστιν ὁ γόρδιος τοῦ ζητήματος τούτου δεσμός,

ὅτι πάντα τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἔργα διεξεληθῶν, τά τε ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, καὶ τὰ ὑπ' ἄλλων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἐκδεδομένα, οὐδὲν εὔρε τοιοῦτον· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπάγει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ πράγματος κρίσιν, λέγων. "Ἦθελεν εἶναι λοιπὸν, νομίζω, ὀρθότερον εἰπεῖν, ὅτι ἐπιγράψας τὴν ἐκδοσιν Ὀμήρου καὶ Ὀμηριδῶν λείψανα, καὶ ὑποσχεθεὶς νὰ διακρίνη μετέπειτα τὰ γνήσια τοῦ Ὀμήρου καὶ τὰ τῶν Ὀμηριδῶν, κατετρόμαξεν ὁ ἀνὴρ, βλέπων τὸ δυσεκτέλεστον, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἀδύνατον τοῦ πράγματος." Ὁ Κύριος Em. Egger (Mémoires de Littérat. etc., p. 89—90 σημ. 2) εὑρίσκει συμπληρωμένον πως τὸ ἔργον τοῦ Οὐολφίου ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης τελευταίας ἐκδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἐν ταῖς πρὸς Ἐὐνιον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ἐκδοθείσαις ἐν Βερολίνῳ (1797 εἰς 8^{ον}), ἐν τῇ πραγματείᾳ "Εἰ μεταφραστὴς ὁ Ὀμηρος," τῇ περιεχομένῃ ἐν τοῖς συμμίκτοις αὐτοῦ συγγράμμασι, καὶ τέλος πάντων ἐν τοῖς μαθήμασι αὐτοῦ (Vorlesungen) "περὶ τῶν τεσσάρων πρώτων βιβλίων τῆς Ἰλιάδος," τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Usteri δημοσιευθείσιν. Ἄλλ' ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἐκείνοις τοῦ Οὐολφίου ἔργοις εὔρηται μὲν ἐπικρατοῦν τὸ αὐτὸ σύστημα, ὅπερ ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρον Προλεγόμενοις ἐδημιούργησεν, οὐχὶ ὁμως καὶ συνέχεια τῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἱστορίας, ἀπὸ Κράτητος (ἐνθα καταλήγει τὸ ἐκδεδομένον πρῶτον μέρος τῶν Προλεγόμενων) καὶ ἐφεξῆς. Ἐν τοιαύτῃ συνεχεῖ ἐξιστορήσει καὶ κριτικῇ ἐρευνῇ, οἷα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῶν Προλεγόμενων ἐπικρατεῖ, περιέμενέ τις ἰδεῖν ἐξεταζόμενα ἐν δευτέρῳ μέρει τὰ τῶν Κρατητίων καὶ Ἀρισταρχείων, καὶ τὰ ἐφεξῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ἀλλὰ συνέχεια τοιαύτη, ἔρευνα κριτικῇ περὶ τῶν μετὰ Κράτητα καὶ Ἀρισταρχον, οὐδαμοῦ τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Egger μνημονευομένων συγγραμμάτων τοῦ Οὐολφίου εὔρηται· καὶ διὰ τοῦτο ἔσται κατελείφθησαν τὰ προλεγόμενα ἐκείνα, ὡς προσηκόντως ἐπωνομάσθησαν, φιλολογικὸς ὄλμος.

τεχνικώτατα ὑπ' ἐκείνου περιδεδεμένος καὶ συνεσφιγμένος πρὸς μέγα τῶν φιλολογούντων σκάνδαλον.

Πολλοὶ μὲν καὶ διάσημοι φιλόλογοι, ἄλλοι μὲν εὐθὺς δημοσιευθέντων τῶν Οὐολφίου Προλεγομένων, ἄλλοι δὲ μετέπειτα, κατεπολέμησαν τὴν θεωρίαν ἐκείνην, καὶ πρὸ πάντων ἐπεχείρησαν νὰ κόψωσι τὸν εἰρημένον δεσμόν, ἀντιτάσσοντες τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν περὶ τῆς πρώτης τῶν γραμμάτων εἰσαγωγῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῆς ἔτι ἀρχαιοτέρας χρήσεως αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα καὶ ἔζησεν ὁ Ὅμηρος, καὶ ἐποίησε τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐν τούτοις δὲ διεκρίθησαν μάλιστα οἱ Γάλλοι Saint-Croix καὶ Fortia d'Urban, ὁ Γερμανὸς G. G. Nitzsch, πλείστοι Ἄγγλοι, ὡς ὁ Granville Penn, ὁ Edward Lytton Bulwer, καὶ πάντων μάλιστα ὁ ἐκτενέστερον καὶ πληρέστερον περὶ τούτου πραγματευσάμενος W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (βιβλ. Γ', κεφ. 7), καὶ ἐν τοῖς δυσὶ παραρτήμασι L καὶ M, τοῖς ἐν τέλει τοῦ τρίτου τόμου. Οὗτος πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀκριβεστάτης ἐκείνης ἐξερευνήσεως τοῦ περὶ γραφῆς ζητήματος ἄρδην κατέστρεψε τὸν ἰσχυρότατον τοῦ Οὐολφίου λόγον, καὶ κατέκοψεν, ὡς ἄλλος Ἀλέξανδρος, διὰ μαχαίρας ὀξύτατης τὸν φιλολογικὸν ἐκείνου δεσμόν.

Ἄλλὰ πάντες οὗτοι οἱ σοφοὶ ἄνδρες κατέκοψαν τὸν Οὐολφιδανὸν δεσμόν, μαχαίρα χρώμενοι Ἑλληνικῇ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀρυσάμενοι θετικωτάτας ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν γραμμάτων εἰσαγωγῆς καὶ χρήσεως ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ὡστε, καὶ εἰ μηδεὶς αὐτῶν ἀνήρει τὴν περὶ τούτου δόξαν τοῦ Οὐολφίου, καὶ εἰ μέχρι νῦν παρέμενεν ἀπρόσβλητος καὶ ἀκαταμάχητος, ἀδύνατον ἦν νὰ κατισχύσῃ παρ' ἡμῖν, εἰ μήποτε παραφρονήσαντες ἐρρίπτομεν εἰς τὸ πῦρ πάντας τοὺς Ἑλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, καὶ ἀντικαθιστῶμεν εἰς τὴν ἔνδοξον θέσιν αὐτῶν τὸν Ἰουδαῖον Ἰώσηπον καὶ ἄγνωστόν τινα σχολιαστὴν Διονυσίου τοῦ Θρακός. Περὶ τούτου λοιπὸν σκοποῦντες ἡμεῖς, καὶ τοὺς ἐνδόξους ἡμῶν συγγραφεῖς ἀνερευνῶντες, πληρέστατα διδασκόμεθα παρ' αὐτῶν, πότε εἰσῆχθησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὰ γράμματα, καὶ ὅποια ἦν ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐπὶ Ὀμήρου, καὶ πολὺ πρὸ Ὀμήρου. Ἔχομεν πρώτιστον πάντων Ἡρόδοτον, τὸν τῆς Ἱστορίας πατέρα, τρανώτατα διδάσκοντα, καὶ μετὰ μακρὰς ἐρεῦνας,

ὄσας πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀληθείας ἐποιήσατο, βεβαιοῦντα, ὅτι "οἱ Φοίνικες
 "οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι, ἄλλα τε πολλά, οἰκήσαντες ταύτην τὴν χώραν,
 "εἰσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας καὶ δὴ καὶ γράμματα, οὐκ ἔοντα
 "πρὶν Ἕλλησι, κ. τ. λ." Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ προσβεβαιοῦντα, ὅτι
 ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδε Καδμήϊα γράμματα ἐπὶ τριῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ἀνέγνω
 ἐν Θήβαις. "Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήϊα γράμματα ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἀπόλ-
 "λωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θήβησι τῆσι Βοιωτῶν ἐπὶ τρίποσιν τισι ἐγκεκο-
 "λαμμένα, τὰ πολλὰ ὁμοῖα ἔοντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι· ὁ μὲν δὴ εἰς τῶν
 "τριπόδων ἐπίγραμμα ἔχει·

Ἄμφιτρώων μ' ἀνέθηκεν ἔων ἀπὸ Τηλεβοάων

"ταῦτα ἠλικίην ἂν εἶη κατὰ Λαίϊον τὸν Λαβδάκου τοῦ Πολυδώρου τοῦ
 "Κάδμου. Ἔτερος δὲ τρίπους ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ λέγει·

Σκαῖος πυγμαχέων με ἐκηβόλῳ Ἀπόλλωνι
 νικήσας ἀνέθηκε τείν περικαλλὲς ἄγαλμα.

"... τρίτος δὲ τρίπους λέγει, καὶ οὗτος ἐν ἑξαμέτρῳ·

Λαοδάμας τρίποδ' αὐτὸς εὐσκόπῳ Ἀπόλλωνι
 μουναρχέων ἀνέθηκε τείν περικαλλὲς ἄγαλμα.¹

Ἐχομεν μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἄλλων ἱστορικῶν καὶ γραμματικῶν πλήθος,
 τοῦτ' αὐτὸ βεβαιούντων, Διόδωρον, Στράβωνα, Πλούταρχον, Πausανίαν
 κ. τ. λ., ἀρχαιοτάτων χρησμῶν μνημονεύοντας, καὶ δὴ καὶ ἐπιγραφῶν τῶν
 ἠρωϊκῶν χρόνων, οἷα πέρ ἐστιν ἡ ὑπὸ Θησέως ἐπὶ τῆς ἐν τῷ ἰσθμῷ στήλης
 ἐγκεκολαμμένη ἐκατέρωθεν ἔνθεν μὲν,

Τὰδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία·

ἔνθεν δέ,

Τὰδ' ἐστι Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία.²

¹ Ἡροδ. Ε', § 58—62. ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐκδότου J. C. F. Baehr σημειούμενα· ἔτι δὲ καὶ Nitzsch, de Hist. Homeri, etc. Fasc. 1, § xviii. μάλιστα δὲ πάντων W. Mure ἔνθ. ἀνωτ.

² Ἴδε Διόδ. Σικελ. Γ', § 66. Ε', § 57 καὶ 74.—Στράβ. βιβλ. Θ', σελ. 392.—Πλούτ. ἐν βίῳ Θησέως, § 25.—Πανσ. Ἡλιακ. κεφ. ΙΖ'.—Εὐσέβ. ἐν Εὐαγ. προπαρ. Γ', 5. Ἐκ τούτων ὁ Πλούταρχος καὶ ἀλλαχοῦ (περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου, § 5) ἱστορεῖ, ὅτι, ἀνοιχθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου τοῦ ἐν Ἀλιάρτῳ τῆς Βοιωτίας τάφου τῆς Ἀλκμήνης, εὐρέθη ἐν αὐτῷ "πίναξ χάλκεος ἔχων γράμματα πολλὰ θαυμαστὰ ὡς παμπάλαια· γινῶναι

Ἔχομεν ἐκ τῶν ποιητῶν Αἰσχύλου τὸν μεγαλοφρονότατον, εἰς Προμηθεά τὴν τῶν γραμμάτων ἀρχὴν ἀνάγοντα.¹ Ἔχομεν Σοφοκλέα τὸν τραγικώτατον, πιστεύοντα καὶ λέγοντα, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς λαβὼν ἐκ Δωδώνης χρησμὸν διετήρησεν αὐτόν, γράψας ἐν δέλτῳ καὶ τὸν σχολιαστὴν αὐτοῦ (εἰ καὶ σχολιαστῶν μαρτυρίας χρεῖα) λέγοντα. " εἰσεγεγραψάμην—ἀκούσας ἔγραψα· ἔθος γὰρ τοῖς χρησμὸν δεχομένοις παραχρῆμα γράφειν, ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται."² Ἔχομεν Εὐριπίδην τὸν ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφον καὶ πιστεύοντα καὶ διδάσκοντα, οὐ μόνον ὅτι ὁ Παλαμήδης ἐξεῦρε τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ὅτι τοιαύτη ἦν αὐτῶν ἡ ἀρχαιοτάτη χρῆσις, ὥστε καὶ ἐπιστολὰς νὰ γράφωσιν ἀπόντες, καὶ διαθήκας ἀποθνήσκοντες· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐν Ἰππολύτῳ παρίστησι τὸν Θησέα λαμβάνοντα τὴν ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Αἴθρας ἀνηρτημένην ἐπιστολήν, ἀποσφραγίζοντα καὶ ἀναγινώσκοντα· ἐν δὲ τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι παρίστησι τὸν Ἀγαμέμνονα γράφοντα καὶ σφραγίζοντα ἐπιστολήν, ὅπως ἀποστείλῃ ταύτην πρὸς τὴν Κλυταιμνήστραν.³ Ἦν ἄρα δυνατὸν οἱ τρεῖς οὗτοι μέγιστοι τραγικοὶ νὰ λαλῶσιν οὕτω καθαρῶς περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ὡς χρησιμωτάτης ἐπὶ Ἡρακλέους καὶ Θησέως καὶ τῶν Τρωϊκῶν, εἰ μὴ τοῦτο κοινῶς ἐπιστεύετο; καὶ τίς τῶν νῦν τραγικῶν, ὑπόθεσιν ποιούμενος τραγωδίας τὸν τοῦ Ναπολέοντος, φέρ' εἰπεῖν, θάνατον ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐλένῃ, τολμήσει εἰπεῖν, ὅτι τηλε-

γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν παρέιχε, καίπερ ἐκφανέντα, τοῦ χαλκοῦ καταπλυθέντος, ἀλλ' ἰδίως τις ὁ τύπος καὶ βαρβαρικὸς τῶν χαρακτήρων, ἐμφερέστατος Αἰγυπτίοις." Ἐφεξῆς δὲ διηγεῖται, ὅτι ἔπεμψε τὸν πίνακα ὁ Ἀγησίλαος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου, ὅπως ἐξηγηθῶσι τὰ γράμματα ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἱερέων, οἳ καὶ ἠρμήνευσαν αὐτὰ κ. τ. λ. Ταῦτα, εἰ καὶ λέγονται περὶ μυθῶδων καὶ ἱστορικῶς ἀναποδείκτων πραγμάτων, ὅμως μαρτυροῦσι τρανώτατα τὴν ἐν γένει καὶ ἀδιστακτῶς παραδεδεγμένην παράδοσιν, ὅτι ἀρχαιοτάτα μὲν εἰσῆχθησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὰ γράμματα, κοινῶς δὲ παρὰ πάντων ἐπιστεύετο ἢ ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ Φοινίκης καταγωγὴ αὐτῶν.—Ἴδε τοῦ Δανου ἀρχαιολόγου G. Zoega τὸ ὀγκωδέστατον σύγγραμμα "De origine et usu obeliscorum. Romae, 1797." Μέρος Δ', κεφ. β', τὸ ἐπιγραφόμενον "Litterarum apud Aegyptios usus et origo," ἔνθα καὶ περὶ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἑλλάδι πραγματεύεται. Τὰς δὲ περὶ τούτου μαρτυρίας ἀπάντων τῶν ἀρχαίων, Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων, ἴδε συνηγμένας παρὰ Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 366—8).

¹ Αἰσχ. Προμ. Δεσμ. 458—9.

² Σοφ. Τραχιν. 1165—1170· ἴδε αὐτόθι καὶ στ. 155—160.

³ Ἴδε Εὐριπ. ἐν ἀποσπασμ. τῆς τραγωδίας "Παλαμήδης," καὶ ἐν Ἰππολ. στεφαν. στ. 859 κ. ἑξ. ἔτι δὲ καὶ Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι τὴν ἀρχήν.

γραφικῶς ἀνηγγέλθη ἐκείθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ θάνατος τοῦ περιδόξου ἐξορίστου; Ἐχομεν τέλος πάντων παρὰ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ποιητὰς ὅλην τῶν φιλοσόφων τὴν χορείαν, παρ' οἷς, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Ὀμηρικωτάτῳ Πλάτῳ, πολὺς μὲν ὁ περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λόγος, οὐδὲν δὲ οὐδαμοῦ περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου αὐτῶν διαμνημονεύσεως διὰ τὸ μὴ εἶναι τότε τὴν τέχνην τοῦ γράφειν· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, ὡς ὁ περιφημος σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρακὸς βεβαιοῖ, εἰς τὸν Κάδμον ἀνάγει καὶ τὴν εὔρεσιν τῶν γραμμάτων καὶ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν αὐτῶν. "Τῶν στοιχείων εὔρετὴν ἄλλοι τε καὶ Ἐφορος ἐν δευτέρῳ Κάδμον φασί· τῆς δὲ Φοινίκων εὔρέσεως πρὸς ἡμᾶς διάσκορον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ Ἡρόδοτος ἐν ταῖς Ἱστορίαις καὶ Ἀριστοτέλης λέγει."¹ Ἐχομεν ἄρα ὁμόφωνον τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα διδάσκουσαν ἡμᾶς, ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Ὀμήρου ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ γνωστὴ καὶ χρήσιμος ἡ τέχνη τοῦ γράφειν· ἡ δὲ Ἀσία, ἐν ἣ κατὰ πρῶτον ἐγράφη ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, ὑπῆρξεν ἀνατιβλήτως ἢ μήτηρ τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης τέχνης πολλοὺς πρὸ τοῦ Ὀμήρου αἰῶνας. Καὶ λοιπὸν, τοιούτους ἔχοντες ἡμεῖς διδασκάλους τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος, καταφρονήσομεν αὐτῶν, καὶ ἀκουσόμεθα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου, καὶ τοῦ, εἴτ' Αἰγυπτίου, εἴτε Βαβυλωνίου, εἴτε Κύριος οἶδε πόθεν καταγομένου, σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακός; Μὴ τις οὕτω μακροῦ τῶν Ἑλλήνων!

Ἄλλ' οἱ περὶ τούτου λόγοι καὶ ἀποδείξεις τοῦ Οὐολφίου οὐκ εἰσὶ μόνον ἐξωτερικοί, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικοί, ἐξ αὐτῆς τῆς Ἰλιάδος ἀρνούμενοι. Ὁ Προῖτος ἀποστέλλων τὸν Βελλεροφόντην ἐξ Ἄργους εἰς Λυκίαν παρίσταται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ δούς αὐτῷ—

..... σήματα λυγρά,
γράφας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά·
δείξαι δ' ἠνώγει ᾧ πενθερῷ, ὄφρ' ἀπόλοιτο.²

¹ Ἴδε Βεκκέρου Ἀνέκδ. Ἑλλην. σελ. 783. Τὸ δὲ τοῦ σχολιαστοῦ "διάσκορον" ὁ μὲν Κλίντων διορθοῦται "διδάσκαλον," ἐγὼ δὲ "διάκτορον." Ὁ αὐτὸς σχολιαστὴς διὰ μακρῶν ἱστορεῖ αὐτόθι (σελ. 781—8) τὰς παντοίας περὶ τῆς τῶν γραμμάτων εὔρέσεως παραδόσεις, καὶ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐξ ὧν ἀπάντων καταδείκνυται ἡ κοινὴ τῆς ἀρχαιότητος ἀπάσης περὶ τούτου πεποίθησις.

² Ἰλιάδ. Ζ, 168—170.

καὶ πρὸς τούτῳ, οἱ Ἕλληνες ἀριστεῖς, προκαλουμένου τοῦ Ἑκτορος εἰς μονομαχίαν ὅστις ἄριστος αὐτῶν, κληροῦνται περὶ τούτου οὐ δι' ἐγγράφων κλήρων, ἀλλὰ δι' ἄλλων σημάτων, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἐξελθόντος κλήρου τοῦ Αἴαντος, ὃν περιέφερον ὁ κήρυξ τοῖς ἀριστεύουσιν, ὅπως εὐρεθῆ ὁ τοῦ κλήρου κύριος· καί, πάντων τῶν ἄλλων ἀρνούμενων, μόνος ὁ Αἴας ἀναγνωρίζει τὸν ἴδιον κλήρον.¹ Ὁ Οὐόλφιος λοιπὸν ἐρμηνεύων τὰ λυγρὰ σήματα, ὡς συμβολικά τινα γράμματα, εἰς μόνον τὸν ἀποστέλλοντα Προῖτον καὶ τὸν πευθερὸν αὐτοῦ Ἰοβάτην γνωστά, συνάγει ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῆς κληρώσεως τοῦ Αἴαντος, ὅτι οἱ ἐπὶ Τροίαν στρατεύσαντες ἦρωες ἦσαν ἀγράμματοι, καὶ ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἄγνωστος τότε, ἢ ἄχρηστος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ μνημονεύεται παρὰ τῷ ποιητῇ ἢ λέξις γράμματα.²—Πρὸς ταῦτα ὅτι μὲν πλείστοι τῶν Ἀντουολφιανῶν ἀπήντησαν προσηκόντως, καὶ διῆσχυρίσαντο, καὶ ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ σήματα ἐκείνα ἦσαν τὰ κοινῶς καλούμενα γράμματα, καὶ ὁ πτυκτὸς πίναξ οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἐπιστολὴ ἐσφραγισμένη, ἐῶμεν νῦν ἡμεῖς· οὐδὲ νομίζομεν λίαν διαφέρειν εἰς τὴν προκειμένην ἐξέτασιν, εἴπερ ὁ Προῖτος ἔγραψε γράμματα ἢ σύμβολα, καὶ εἴπερ ἡ τῶν Ἑλλήνων ἀριστεύων κληρώσις ἐγένετο διὰ κλήρων ἐγγράφων, ἢ διὰ σημάτων. Λέγομεν δὲ μόνον, ὅτι, κὰν ὑποτεθῆ, ὅτι ὁ Προῖτος ἔδωκε τῷ Βελλεροφόντῃ συμβολικά τινα σήματα, καὶ οὐχὶ ἐπιστολὴν γεγραμμένην, κὰν ὑποτεθῆ, ὅτι καὶ οἱ ἐν Τροίᾳ Ἕλληνες ἡγεμόνες ἦσαν ἀγράμματοι, οὐδόλως ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἦν ὁμοίως ἀγράμματος, καὶ ὅτι (ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον νομίζουσιν) ἐστερεῖτο γραφικῆς ὕλης, ζῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ἱκανῶς γινώσκων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τὴν τε Αἴγυπτον καὶ τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Συρίαν. Τοιοῦτόν τι συμπέρασμα ὁμοίον ἐστίν, ὡς εἰάν τις συμπεράνῃ, ὅτι καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος ποιητὴς, ὁ τοὺς ἦρωας τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἐπανα-

¹ Ἰλιάδ. Η, 181 κ. ἐξ.

² Διὰ τοῦτο ὅμως οὐδεὶς ὀρθῶς κρίνων δύναται εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἦν ἀγράμματος. Πρὸς τοὺς τοιαῦτα περὶ τοῦ ποιητοῦ λέγοντας πρὸ πολλῶν αἰώνων ἀπήντησεν ὁ Στράβων (σελ. 554) εἰπών. “Ἐκ πάντων δὲ τῶν τοιούτων δῆλον ἐστίν, ὅτι μοχθηρῶ σημείῳ χρῆται πᾶς ὁ ἐκ τοῦ μὴ λέγεσθαί τι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ἀγνοεῖσθαι ἐκεῖνο ὑπ' αὐτοῦ τεκμαιρόμενος.”

στάσεως ἐξυμνήσας, ἢν ἀγράμματος, διότι καὶ οἱ Τουρκομάχοι ἐκεῖνοι ἦρωες ἦσαν ἀγράμματοι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διατραφέντες, ἔνθα παρεσκευάζοντο ἔνοπλοι τῆς πατρίδος ἐλευθερωταί, οὐδένα λόγον ἐποιούντο τῶν γραμμάτων, εἰ καὶ ἦσαν κοινότατα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ὡς νομίζοντες τὴν τοιαύτην μάθησιν πάντῃ ἄχρηστον ἑαυτοῖς· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Σοῦττος, ἐκείνων ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διαιωμένων, ἐξεπαιδεύετο ἐν τε τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καὶ παρεσκευάζετο αἰοιδὸς τῶν ἠρωϊκῶν τοῦ ἡμετέρου ἀνδραγαθημάτων, ὅπως ἐξυμνήσῃ ποτὲ διὰ τῶν γραμμάτων τοὺς ἀγράμματούς τῆς νέας Ἑλλάδος Ἀχιλλεῖς καὶ Διομήδεις καὶ Αἴαντας. Τοιοῦτόν τι ἄρα ἐννοητέον, κατὰ μείζονα μάλιστα λόγον, περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων Ἑλλήνων καὶ τοῦ τὰ ἔργα ἐκείνων ἐξυμνήσαντος αἰοιδοῦ τῆς Ἰωνίας· ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνοι μὲν οὐδεμίαν αισθανόμενοι τῶν γραμμάτων ἀνάγκην διὰ τὴν τότε ἀπλήν καὶ ἀκαλλώπιστον τῶν τε ἡγεμόνων καὶ τῶν ἰδιωτῶν διαίταν, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐννόμου καὶ πεπολιτισμένης Κυβερνήσεως, οὐδὲν περὶ γραμμάτων ἐφρόντιζον· ἀλλὰ μόνον ἦν αὐτοῖς μέλημα ἢ πολεμικὴ δόξα· οἱ δὲ τότε ποιηταί, καὶ πάντων μάλιστα ὁ μακρότατος συντάξας ποιήμα, ὡς ἔχοντες ἀνάγκην νὰ διατηρήσωσι τὰ προϊόντα τῆς ἑαυτῶν διανοίας, ἅπερ ἦσαν αὐτοῖς καὶ βίου πορισμός, ἐν ἑορταῖς καὶ εὐωχίαις ἀδόμενα, ἐφρόντιζον φυσικῶ τῷ λόγῳ περὶ τῶν γραμμάτων, καὶ ἐμάνθανον καὶ μετεχειρίζοντο ταῦτα πρὸς διατήρησιν τῶν ἰδίων ποιημάτων. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστήμαι, καὶ αἱ βιωφελεῖς ἐφευρέσεις ἐχρησίμευσαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀνεπτύχθησαν, κατὰ λόγον τῆς καταστάσεως τῶν κοινωνιῶν, ἐν αἷς ἐφευρέθησαν καί, ἵνα τὰς ἄλλας παραλίπωμεν, αὐτῇ τῶν γραμμάτων ἢ θεόσδοτος ἐφεύρεσις, ὡς καὶ ἡ τυπογραφικὴ αὐτῶν τέχνη, ἐξ ἧς τοσοῦτον ἐπεταχύνθη ὁ φωτισμὸς καὶ ἐξευγενισμὸς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὁποῖαν εὐρίσκουσιν ὑποδοχὴν ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς βαρβάροις λαοῖς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς; Πόσα καὶ ὅποια ὑπάρχουσι, λόγου χάριν, παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τυπογραφεία, καίπερ τῆς τέχνης ταύτης ἐφευρεθείσης ἅμα τῇ ἀπαισίᾳ αὐτῶν εἰσελάσει εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ τέσσαρας ἤδη αἰῶνας εὐεργετούσης τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ πολλοὺς ἔτι αἰῶνας (ὃ μὴ γένοιτο!) εἰάν διατρίψωσιν ἐν μέσῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν γραμμάτων οἱ ἀμετάβλητοι

τοῦ Μωάμεθ λατρευταί, διατελέσουσιν, ὡς ὁ ποιητὴς τῆς Βατραχομουμαχίας, ἐν δέλτοις ἐπὶ τῶν γονάτων γράφοντες. Οὐδὲν ἄρα θαυμαστόν, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς ἥρωϊκοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους οὐδένας ἄλλοι περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν ἐφρόντιζον, ἢ μόνοι οἱ ἔχοντες νὰ διατηρήσωσι δι' αὐτῆς προῖόν τι διανοίας, ἐξ οὗ ἐμελλον πορίζεσθαι τὸν βίον· οἱ δὲ ἡγεμόνες καὶ μαχηταὶ ἦσαν, ὡς εἰκός, ἀγράμματοι, ὅποιοι ἦσαν καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς καλουμένους Μέσους αἰῶνας οἱ Ἰππόται μαχηταί, οἱ καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα μόλις ἠδύναντο νὰ γράψωσιν· οἱ δὲ εὐγενεῖς αὐτῶν καὶ ἐσεμνύοντο μάλιστα ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ἀμαθείᾳ, ἐν ᾧ οἱ μοναχοὶ τόμους ὄλους ἀντέγραφον ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἡσυχαστηρίοις, ὡς λέγει ὁ Γάλλος Μαρκίσιος Fortia d'Urban.—“ N'a-t-il pas existé un temps, où nos guerriers savaient à peine signer leur nom, où nos gentilshommes se faisaient en quelque sorte honneur de leur ignorance, pendant que les moines dans leurs couvens écrivaient des volumes in folio ?”¹

Ἄλλὰ ποῦ γραφικὴ ὕλη (ἐρωτῶσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον) πρὸς γραφὴν τόσῳ μακρῶν ποιημάτων;—Καὶ διὰ τί τάχα οὐκ ἐξήρκουν εἰς γραφὴν αὐτῶν δέρματα κατειργασμένα, αἱ καλούμεναι διφθέραι, ὧν ἀρχαιοτάτη ἢ χρῆσις; Ὁ Ἡρόδοτος (ἐνθ. ἀν.) λέγει περὶ τούτου “ καὶ τὰς βίβλους διφθέρας καλέουσιν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι κοτὲ ἐν σπάνι βίβλων ἐχρέωντο διφθέρησι αἰγέησί τε καὶ οἰέησι· ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι.”² Τοσοῦτο δὲ ἀρχαία ἐπιστεύετο παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἢ χρῆσις τῆς διφθέρας, ὥστε ἐδόξαζον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἰς διφθέρας τινὰς ἀπεγράφετο τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πραττόμενα· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία “ Ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς

¹ Homère et ses écrits, p. 185. Ἴδε περὶ τούτου καὶ Κ. Οἰκονόμου τὸ περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλλην. γλώσσης (σελ. 711—4), ἐνθα καὶ περὶ ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων, ἐν τε τοῖς ἥρωϊκοῖς χρόνοις καὶ ἐφεξῆς πεπονημένων· ἔτι δὲ καὶ τὰ προμνημονευθέντα μαθήματα τοῦ Κυρίου Δ. Βερναρδάκη περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος (Πανδώρας τόμ. ΙΣΤ', σελ. 313—4).

² Ἴδε τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Ἡροδότου σημειωθέντα ὑπὸ J. C. F. Baehr, καὶ Nitzsch, de Hist. Homeri, etc., Fasc. 1, § xvii. καὶ xviii.

διφθέρας”¹ καὶ δι’ ἄλλης δὲ παροιμίας τὸ αὐτὸ ἐδήλουν, λέγοντες, “ἀρχαιότερα τῆς διφθέρας λέγεις.”² Ἄλλ’ ὀλίγα ἦσαν (λέγει ὁ Οὐόλφιος³) τὰ ἐπὶ διφθερῶν γραφόμενα πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ παπύρου. Naί, ὀλίγα ἦσαν, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ μετέπειτα· ἀλλὰ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα πάντως ἦσαν τὰ κοινῶς θαυμαζόμενα Ὀμηρικὰ ποιήματα, τὰ Κυκλικὰ, τὰ τοῦ Ἡσιόδου κ. τ. λ. διότι τί ἄλλο διανοίας προῖον ἠδύνατο ὑπάρχειν τότε πολυτιμότερον καὶ πλείονος ἄξιον σπουδῆς; Ὅτι δὲ μετὰ τὴν εὑρεσιν τοῦ παπύρου μᾶλλον ἐχρῶντο τῇ γραφῇ διὰ τε τὴν ἀφθονίαν τῆς γραφικῆς ὕλης καὶ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν γνώσεων τὴν ἀνάπτυξιν, τοῦτό ἐστιν ἀναντίρρητον, ὡς ἀναντίρρητόν ἐστιν, ὅτι μετὰ τὴν εὑρεσιν τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων καὶ ἀμαξῶν προθυμότερον καὶ συχνότερον διατρέχομεν πανταχοῦ κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἀλλ’ οὐδεὶς διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι πρὸ τῆς εὐκολίας ταύτης οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐπιμιξία· τούναντίον δὲ πάντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἐχρησίμευον πρὸς τοῦτο τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ αἱ συνήθεις ἀμαξαι, εἰς ἀρχαιοτάτην δὲ ἐποχὴν μονόξυλα μὲν καὶ σχεδίαί ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ, ἵπποι δὲ καὶ κάμηλοι καὶ ἄλλα ζῶα ἐν ταῖς κατὰ γῆν πορείαις, καὶ πρὸ πάντων αὐτοῖς οἱ τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ἐμπεφυκότες τροχοί, ὡς ὠνόμασε τοὺς πόδας ὁ Μέγας Βασιλεῖος. Τοιοῦτόν τι ἄρα νοητέον καὶ περὶ γραφῆς, ὅτι ἀνέκαθεν ἔγραφον οἱ ἄνθρωποι, πρῶτον μὲν ἐπὶ λίθων καὶ ξύλων, ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τὰ μονόξυλα καὶ τὰς σχεδίας, ἔπειτα δὲ ἐπὶ διφθερῶν, ἀντιστοιχοῦσῶν πρὸς τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ τὰς ἀμάξας, καὶ τέλος πάντων ἐπὶ παπύρου, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν δι’ ἀτμοῦ ταχείαν κίνησιν, τὴν τοσοῦτον εὐκολύνασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμιξίαν. Καθὼς δὲ ἡ τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων καὶ τῶν ἀτμοκινήτων ἀμαξῶν χρήσις οὐκ ἐξήλειψε τὴν τῶν ἱστιοφόρων πλοίων καὶ τὴν τῶν συνήθων ἀμαξῶν, ἀλλὰ μόνον ἠλάττωσεν αὐτήν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ παπύρου εὑρεσις οὐκ ἐξήλειψε

¹ Ἴδε τοὺς Ἑλληνας παροιμιογράφους (σελ. 53 καὶ 307 ἔκδ. Γαισφόρδου, ἐν Ὁξωνίᾳ, 1836) καὶ Ἀρσενίου τὴν Ἰωνίαν (σελ. 260, ἔκδ. Walz. Stuttgartiae, 1832).

² Διογενειανὸς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑλ. παροιμ. ὑπὸ Γαισφόρδου (σελ. 174), καὶ Ἀρσενίου Ἰωνιά (σελ. 78).

³ Προλεγ. κεφ. xvi.

παντελῶς τότε τὴν τῶν διφθερῶν χρῆσιν, ὡς ἠκούσαμεν λέγοντα τὸν Ἡρόδοτον καὶ ὅτε ἡ ἀντιζήλια τῶν Πτολεμαίων πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγήν τοῦ παπύρου ἐκ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὅτε ἡ τῶν Ἀράβων εἰς Αἴγυπτον ἐπιδρομὴ κατέστρεψε τὸν πάπυρον, ἡ ἀρχαία τέχνη ἀνεπλήρωσε τὴν ζημίαν, καὶ πάλιν αἱ Περγαμηναὶ διφθέραι ἀντικατέστησαν τὸν πάπυρον, ὡς, εἴ ποτε συνέβαινε καταστροφὴ τῆς δι' ἀτμοῦ κινήσεως τῶν πλοίων καὶ ἀμαξῶν, πάλιν ἡ ἀρχαία τέχνη χρησιμεύσει ἡμῖν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ γῆν ἐπιμιξίαν.¹

Ἰδόμεν μετὰ ταῦτα τὸν δεύτερον τοῦ Οὐολφίου ἰσχυρισμόν, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος βασιίεται κυρίως ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Κικέρωνος καὶ τῶν μετ' αὐτόν, οὓς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κατελέξαμεν, ἅμα παραθέμενοι καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν.² Καίτοι δὲ ἀρκούντως ἀπεδείξαμεν ἐκεῖ, ὅτι τὸ περὶ Πεισιστράτου ἱστορούμενον, ὅτι πρῶτος αὐτὸς συνήγαγε τὴν Ὀμήρου ποίησιν, πάντως ἐστὶν ἀπίθανον διὰ τὴν περὶ τούτου σιωπὴν πάντων τῶν δοκίμων συγγραφέων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡροδότου καὶ Πλάτωνος, ὅμως δὲ καὶ πιθανὸν ἂν ὑποτεθῆ, καὶ πάσης πίστεως ἄξιοι ἐὰν ἐκληφθῶσιν οἱ τοῦτο ἱστοροῦντες συγγραφεῖς, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν λέγει, ὅτι πρῶτος ὁ Πεισίστρατος ἔγραψε, ἢ διέταξε νὰ γράψωσι, τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου· ἀλλ' ὁ μὲν Κικέρων λέγει, *Homeri libros, confusos antea, sic disposuisset dicitur, ut nunc habemus*. οἱ δ' ἄλλοι πάντες, ὅτι ὁ Πεισίστρατος ἠθροίσασα, συνήγαγε, συνέλεξε, συνέθηκε, συνέταξε τὴν Ὀμήρου ποίησιν· καὶ αὐτὸ τὸ εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πεισιστράτου ἐπίγραμμα λέγει, "ὃς τὸν Ὀμηρον ἠθροίσασα, σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον" καὶ τέλος πάντων αὐτὸς ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρακός, οὗ τὴν μαρτυρίαν περὶ πολλοῦ ποιοῦνται οἱ Οὐολφίανοί, οὐ μόνον οὐδὲν τοιοῦτον λέγει περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἱστορεῖ,

¹ Περὶ παπύρου καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ χρήσεως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἴδε Mure (τόμ. Γ', σελ. 466—9) καὶ Em. Egger ἐν τῷ *Essai sur l'Hist. de la Critique*. Note 1, p. 485—493, ἔτι δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ *Mémoires de Littérat. etc.*, p. 142 καὶ 276—7, καὶ Nitzsch ἐνθ. ἀνωτ.

² Ἰδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κεφ. Η', ἐν ἀρχῇ.

ὅτι " ἐν τινι χρόνῳ τὰ Ὀμήρου ποιήματα παρεφθάρησαν ἢ ὑπὸ πυρός, ἢ ὑπὸ σεισμῶν, ἢ ὑπὸ ὑδάτων ἐπιφορᾶς," δείκνυσιν ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐννοεῖ τὰ ποιήματα ταῦτα προϋπάρχοντα γεγραμμένα· διότι ἄλλως πρέπει νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι τὸ πῦρ καὶ οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ κατακλυσμοὶ τοῦ σχολιαστοῦ κατέστρεψαν καὶ τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾗ διετηροῦντο κατὰ τοὺς Οὐόλφειανους τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα· τούναντίον ὅμως ὁ καλὸς σχολιαστὴς λέγει, ὅτι ἀπωλέσθησαν τὰ ποιήματα, " ἄλλων ἄλλως τῶν βιβλίων διασκεδάσθέντων καὶ φθαρέντων . . . ἀλλὰ Πεισιστράτος τις, Ἀθηναίων στρατηγός, . . . παρεκάλεσεν ἐβδομήκοντα δύο γραμματικούς συνθεῖναι τὰ τοῦ Ὀμήρου." ¹ Οὐδεὶς λοιπὸν τῶν ὑπὸ Οὐόλφειου εἰς μαρτυρίαν προβαλλομένων εἶπεν, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐγράφησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου· ἀλλ' ὁ μὲν Οὐόλφειος ἀρνησάμενος ἄπαξ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν γραφήν, καὶ ἐπιζητῶν χρονικόν τι σημεῖον, ἐφ' οὗ ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἐγνώρισεν αὐτὰ γεγραμμένα, εὔρε τὴν τοῦ Πεισιστράτου ἐποχὴν κατάλληλον χρονικόν σημεῖον· καὶ οὕτω τὰ τῶν συγγραφέων ἠθροίσασατο, συνήγαγε, συνέταξε κ. τ. λ. ἐξέλαβεν ὡς ἰσοδύναμα τῷ ἔγραψεν· οἱ δὲ μετ' ἐκείνου οὕτως ἀβασανίστως παρεδέχθησαν τὸ λεγόμενον, ὥστε τοῦ μὲν Πλουτάρχου τὸ ἐγράψατο προθύμως οὐδὲ ν' ἀκούσωσιν ἀνέχονται, τὰ δὲ τῶν ἄλλων συνήγαγε καὶ συνέταξε εὐχερῶς ἐννοοῦσιν ἀντὶ τοῦ ἔγραψεν. ²

"Ὅτι δὲ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοὶ διώρθουν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἀποβάλλοντες, ἀθετοῦντες, ἢ μετατιθέντες στίχους τινάς, τοῦτο οὐδαμῶς ἀποδεικνύει τὸ ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν ἄγραφον, καὶ τὴν ἐπὶ Πεισιστράτου πρώτην αὐτῶν γραφήν. Οὐκ ἦν ἄρα δυνατόν, συνάγοντος τοῦ Πεισιστράτου τὰ

¹ Παρατηρήσεως ἀξιόν ἐστιν, ὅτι τὰ περίφημα ταῦτα σχόλια ἐνθεν μὲν λέγουσιν, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἦσαν ἐξ ἀρχῆς γεγραμμένα (ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἐνταῦθα παρατιθεμένων), ἐνθεν δέ, ὅτι " ἦν ἀπολόμενα τὰ Ὀμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῆ παρεδίδοτο." ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν, ὅτι " συνεβράβησαν ὑπὸ Πεισιστράτου καὶ κατὰ τάξιν συνετέθησαν τὰ πρὶν σποράδην καὶ ὡς ἔτυχεν ἀναγινωσκόμενα." Εὐκόλως πᾶς τις ἐννοεῖ, ὅποιος εἰσὶν ἀξίας τοιαῦται ἐναντιολογίαι καὶ ἀναχρονισμοὶ καὶ παραλογισμοί, οὓς οἱ περὶ Οὐόλφειου προσφέρουσιν ἡμῖν ὡς μίτον Ἀριάδνης, ἵνα ποδηγητήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὸν Ὀμηρικὸν λαβύρινθον.

² Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 196—8) περὶ τοῦ Γάλλου Μοντβελίου εἰρημένα.

ποιήματα ταῦτα (εἴ ποτε συνήγαγε), νὰ προσάγονται αὐτῶ γεγραμμένοι Ὀμηρικοὶ στίχοι, κακῶς ἔχοντες; Μήπως ἔτι καὶ νῦν οὐ διορθοῦνται ἐν τοῖς τῶν συγγραφέων κειμένοις πολλὰ κακῶς γεγραμμένα; Καὶ τεθέντος, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες, ποῖον, ἐρωτῶμεν, τῶν ἕκτοτε καὶ ἐφεξῆς συγγεγραμμένων, καὶ χειρογράφως διασωθέντων μέχρι τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας, οὐχ εὐρέθη καθημαρτημένον διὰ προσθήκης λέξεων, καὶ περιόδων ὄλων, ξένων τοῦ συγγραφέως, διὰ μετατοπίσεως λέξεων καὶ περιόδων, διὰ πολλῶν τέλος πάντων ἀλλοιώσεων, ὧν ἡ διόρθωσις καὶ τακτοποίησις, οὐ μόνον τοὺς πρώτους διὰ τύπου ἐκδόντας τὰ συγγράμματα ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέχρι νῦν μετὰ πολλὰς καὶ ἀπείρους ἐκδόσεις ἐπιχειροῦντας νὰ δημοσιεύωσιν αὐτὰ σπουδαίως ἐπασχολεῖ;

Οὕτως ἐξετασθέντες καθ' ἕκαστον οἱ λόγοι, ἐξ ὧν ὁ μέγας τῆς Ἄλλης καθηγητῆς ἐπορίσατο τὰ περὶ Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀρνητικὰ αὐτοῦ συμπεράσματα, εὔρηται πάντες ἀνίσχυροι, τὸ δὲ σύστημα τῆς Ὀμηρικῆς αὐτοῦ κριτικῆς ὅλως ἀστήρικτον, ὅμοιον πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τῶν καλουμένων ἀτομιστῶν, ἢ ἀτομολογικῶν, φιλοσόφων· οἵπερ ἀρνούμενοι τὴν ὑφ' ἐνὸς πανσόφου Νοῦ δημιουργίαν τοῦ παντός, δοξάζουσιν αὐτὴν ἔργον τύχης καὶ αἰτιῶν παντοίων. Τοιαύτην τοῦ συστήματος αὐτοῦ σύγκρισιν προβλέπων καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων, λέγει ἐν ἀρχῇ τοῦ ΛΑ' κεφαλαίου· “Fuerunt aliquando philosophi, qui hanc omnium rerum ac corporum compagem et universitatem non mente numineque divino factam, sed forte et casu natam atque concretam esse staterent.” Ἄλλ' εὐθὺς μετὰ τοῦτο δεικνύων τὸν βαθμὸν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πεποιθήσεως, καὶ οἶον προαπολογούμενος κατὰ τῶν τυχόν ποιησόντων τοιαύτην τινὰ σύγκρισιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ,¹ ἐπιλέγει, ὅτι οὐδόλως πτοεῖται διὰ τὴν τοιαύτην κατηγορίαν· “Non metuo, ne quis me similis temeritatis accuset, quum vestigiis artificiosae compagis et aliis gravibus causis adducar, ut Homerum non universorum quasi corporum suorum opificem esse, sed hanc artem et structuram posterioribus

¹ Ἴδε P. Knight προλεγ. εἰς Ὀμηρον, κεφ. X, καὶ Granville Penn's an Examination of the Primary Argument of the Iliad, p. 287—9.

saeculis inditam putem, etc.” Καὶ ὅμως ἀκριβῆς ἔρευνα τῶν σκέψεων καὶ τῶν λόγων, ἐξ ὧν πορίζεται τὰ περὶ Ὀμήρου συμπεράσματα, ἀποδεικνύει σαφῶς, καθ' ἃ προείπομεν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐκείνου συστήματος τῶν ἀτομιστῶν τὸ φιλολογικὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Οὐολφίου.

Τοσαῦτα περὶ τῶν ἐν τοῖς Προλεγομένοις τοῦ Οὐολφίου περιεχομένων σκέψεων καὶ συμπερασμάτων εἰπόντες, ἱκανά, νομίζω, πρὸς τοὺς μὴ ἀναγνόντας τὸ πολύκροτον τοῦτο βιβλίον, ἴδωμεν νῦν τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἡ δημοσίευσίς αὐτοῦ παρήγαγεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ προελθούσας νέας περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δόξας.

Ἡ δημοσίευσίς τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου ἐφείλκυσε, ὡς εἰκός, πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ φιλολογούντων τὴν προσοχὴν· οὐδ' ἦν δυνατὸν νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον καὶ ἄπρακτον τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὡς παρήλθον καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ, διὰ τε τὸ μέγα τοῦ συγγραφέως ὄνομα, καὶ διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν πολυμάθειαν, ἐν ἣ ἐφαίνετο ἐκτιθέμενον, καὶ οἶον λυόμενον τὸ Ὀμηρικὸν ζήτημα. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἴσχυσε νὰ πείσῃ τοὺς πάντας, ὥστε νὰ λυθῇ διὰ παντὸς ὁ Γόρδιος ἐκεῖνος δεσμός· ἀλλ' οἱ μὲν, ἀποδεξάμενοι τοῦ ἐν Ἑλλάδι διασήμου καθηγητοῦ τὰς σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ, οἱ δέ, τοῦ πράγματος τὸ παράδοξον ἀποτροπιαζόμενοι, ἀντέκρουσαν αὐτό· ἄλλοι δέ τινες, τὴν μέσσην βαδίζοντες, ἐν μέρει μὲν διετήρησαν τὰς ἐπικρατούσας ἀρχαίας δόξας, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν τοῦ Οὐολφίου τινὰς ἐφάνησαν ἀσπαζόμενοι.

Ἐν μὲν οὖν τῇ Γερμανίᾳ πάντες σχεδὸν οἱ τότε φιλόλογοι ἀπεδέξαντο τοῦ Οὐολφίου τὰς σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα. Καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ἐϋνίος, εἰ καὶ ἐν ἄλλοις διεφώνει σφόδρα πρὸς τὸν ἔνδοξον αὐτοῦ μαθητὴν, καὶ μνησικακῶν, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, κατηγορήσεν αὐτοῦ κλεψιλογίαν, συνεφώνησεν ὅμως αὐτῷ ἐπὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος· καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν γνώμην ἐδήλωσεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος.¹ Τῶν δὲ ἄλλων Γερμανῶν φιλολόγων, ὅσοι τὸ τοῦ Οὐολφίου σύστημα ἀπεδέξαντο, καὶ

¹ Τόμ. Ζ', σελ. 487. Ἴδε καὶ τὰς ἐν τέλει τῆς ῥαψωδίας Ω παρεκβολάς.

ἔγραψαν εἰς ὑποστήριξιν αὐτοῦ (οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἐπικληθέντες ἱστορικοί), διασημότεροί εἰσιν ὁ Fred. Schlegel, ὁ Franceson, ὁ W. Müller, ὁ Lachmann, ὁ Koes, ὁ Köchly, ὁ Lauer, ὁ παρ' ἡμῖν γνωστότατος Thiersch, ὁ Jacob, ὁ Spohn, καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος ποιητὴς Goethe, ὅστις ὅμως τριάκοντα ὅλα ἔτη διαμείνας ὀπαδὸς τοῦ Οὐολφφίανου συστήματος, ἀπεσκίρτησεν ἔπειτα, ὡς ἐφεξῆς ὀψόμεθα, καὶ συνετάχθη τοῖς ἀντουολφφίανοῖς, ἢ αἰσθητικοῖς. Τοσοῦτο δ' ἐφαίνετο ἐπικρατοῦν τότε ἐν Γερμανίᾳ τὸ σύστημα τοῦ Οὐολφφίου, ὥστε καὶ εἰ τινες ἀπεδοκίμαζον αὐτό, οὐκ ἐτόλμων νὰ δημοσιεύσωσι τὰς ἑαυτῶν δόξας, ἀλλ' ἐνόμιζον φρονιμώτερον νὰ παραχωρῶσιν εἰς τὸ μέγα ρεύμα τοῦ ἐπικρατήσαντος πολυομήρου συστήματος, ἕως ἂν ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν φιλολογούντων, ὡς ἄλλη Ἀθηνᾶ, τὴν ἐκ τῆς πολυμαθείας τοῦ Οὐολφφίου ἐπικεχυμένην αὐτοῖς ἀχλύν, καὶ διανοίξῃ τὰ ὦτα εἰς ἀκρόασιν λόγων ἐναντίων.¹ Οὕτως ἄρα ἡ Ὀμηρικὴ ἐκείνη αἴρεσις, ὡς τινες προσηκόντως ἀπεκάλεσαν τὸ πολυόμηρον Οὐολφφίανον σύστημα, πᾶσαν κατελυμαίνετο τὴν Γερμανίαν· καὶ τινες τῶν σφόδρα ζηλωτῶν προσηλύτων (ὡς πάντοτε πράττουσιν οἱ νεοφώτιστοι ὀπαδοὶ πάσης αἰρέσεως, θρησκευτικῆς, πολιτικῆς, ἢ φιλολογικῆς) ἐφιλοτιμήθησαν νὰ προεκτείνωσι τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως τῶν Προλεγομένων, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος οὐκ ἐτόλμησεν, οὐδ' ἐνόμιζε κατορθωτὸν· καὶ ἤρξαντο καταμελίζειν τὴν Ἰλιάδα, ἐπαγγελλόμενοι, ὅτι ἀφαιροῦντες ἐξ αὐτῆς τὰς δοκούσας ἀντιλογίας, ἢ μεταβάλλοντες αὐτάς, καὶ ἀποκόπτοντες ὅσα ἐνόμιζον ἀλλότρια τοῦ ποιήματος μέρη, ἢ περιττὰ ἐπεισόδια, ἀνεύρουν καὶ διέκριναν τὴν καθαρὰν Ἰλιάδα.

Ἀρχηγὸς τῶν σφόδρα ζηλωτῶν τούτων Οὐολφφίανων ἐγένετο ὁ μαθητὴς τοῦ Οὐολφφίου Lachmann, μέγα καὶ οὗτος ἐπὶ φιλολογικῇ δεινότητι ἔχων

¹ Διὰ τὴν κοινὴν ταύτην τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἀποδοχὴν ἐν Γερμανίᾳ δικαίως ὁ τῶν Προλεγομένων συγγραφεὺς ἀποσεμνύεται πως ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς νέας ἐκδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν· ἐνθα τοὺς πρώτους ἀντικρούσαντας αὐτὸ ξένους ἀπλῶς ἀναφέρων, τὸν Saint-Croix, τὸν Hug καὶ τὸν Ἰταλὸν Melch. Cesarotti κ. τ. λ. καταλέγει ἔπειτα τοὺς ἐν Γερμανίᾳ σοφοὺς, οἵπερ ἀπεδέξαντο ἐν γένει τὴν θεωρίαν αὐτοῦ, παραλείπων, ὡς λέγει, τοὺς μετρίους, ὅσοι καθαρῶς οὐκ ἐδήλωσαν τὸ ἑαυτῶν φρόνημα. “Alios patronos omitto, ex quorum libris non potui cognoscere, quid sibi vellent, neque ipsorum aut meum sensum reperire.”—Praefacio novae editionis, p. xxxii. not.

ὄνομα, ὃς πρῶτος ἀπεφώνητο περὶ ἀποκοπῆς τῶν ἑπτὰ τελευταίων ῥαψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος, καὶ πολλῶν μερῶν τῶν δέκα πρώτων, σχηματίζων ἐκ τῶν ὑπολοίπων 16 ῥαψωδίας, καὶ δύο ἄσματα, ἀνάλογα πρὸς τὰς τῶν Γερμανῶν ἐποποιίας· καὶ τῆς παρατόλμου ταύτης ἀποσυνθέσεως τοῦ μεγάλου ἐκείνου ποιήματος λόγον εἶχε τὸν τοῦ Οὐολφίου, ὅτι δηλαδὴ ἀδύνατον ἦν νὰ διαμνημονεύηται ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οὕτω μακρὸν ποίημα.¹ Ὡφείλεν ἄρα τὸ μῆκος τῆς Ἰλιάδος νὰ περισταλῆ, ἵνα συμμορφωθῆ τὸ ποίημα πρὸς τὴν δόξαν τῶν Οὐολφιανῶν, ἀντὶ νὰ συμμορφωθῆ αὕτη πρὸς ἐκεῖνο. Ὁμοιον ἀληθῶς τοῦτο, ὡς εἰς τὴν ῥάπτῃς, κατασκευάσας ἔνδυμα βραχύτερον καὶ στενότερον τοῦ προσήκοντος, ἀπαιτῆ ἐπιμόνως νὰ περικόψῃ τὸ σῶμα τοῦ δι' ὃν ἐγένετο τὸ ἔνδυμα, ἵνα μὴ μεταβάλῃ τὸ τεχνικὸν σχέδιον, καθ' ὃ ἠθέλησε νὰ κατασκευάσῃ αὐτό· ἀλλὰ τίς εἰς φρονῶν ὑποβληθήσεται ποτε εἰς τοιοῦτον ἀκρωτηριασμὸν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀθαιρέτου σχεδίου τοῦ τεχνίτου; Οὕτως οὐδὲ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ θαυμαστοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος, τοῦ κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἐνὸς καὶ συνεχοῦς καὶ εὐαρμόστου, ἀποδέξεται τις τὸν κερματισμὸν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀθαιρέτου σχεδίου τῶν Οὐολφιανῶν. Καὶ ὅμως τῷ δόγματι τοῦ Lachmann πεισθέντες καὶ ἄλλοι, οἳ εἰς τὸν πῆρ εἰσὶν ὁ Lauer, ὁ Köchly, ὁ Jacob, ὁ Ἄγγλος Grote, καὶ ὁ Βέλγης Juste, ἀπεφώνησαν περὶ ὁμοίων τῆς Ἰλιάδος ἀνατομῶν καὶ ἀποσυνθέσεων, ὡς εἰ μὴ πάντα τὰ ἐπικά ποιήματα ἠδύνατο νὰ διαμελισθῶσιν εἰς μικρὰ καὶ αὐτοτελῆ ποιημάτια, ὅταν τις παράτολμος φαντασιοκόπος, ὀξύτατον ἔχων τῆς ἑαυτοῦ φαντασίας τὸν πέλεκυν, καταφέρῃ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἐπικοῦ σώματος. Αὐτὸς ὁ περὶ κερματισμοῦ τῆς Ἰλιάδος ἀποφηνάμενος Lachmann θαυμασίως ἐφήρμοσε πρότερον τὴν ἀνατομικὴν ταύτην μέθοδον ἐπὶ τῶν Μεσαιωνικῶν ποιημάτων τῆς Γερμανίας, τῶν Nibelungen, διελὼν αὐτὰ εἰς 20 ἄσματα, ἃ συγκολληθέντα, λέγει, ἀπετέλεσαν τὰ ὡς ἐνὸς ποιητοῦ ἔργα τέως θαυμαζόμενα Γερμανικὰ ταῦτα ποιήματα. Καὶ ποῖον τάχα ἐπικὸν ποίημά ἐστιν ἀνεπίδεκτον διαιρέσεως τοιαύτης καὶ διαμελισμοῦ;

¹ Ἴδε περὶ τούτου τὰ περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος μαθήματα τοῦ Κυρίου Δ. Βερναρδάκη (Πανδώρας τόμ. ΙΣΤ', σελ. 291) καὶ τὰς συμπληρωτικὰς σημειώσεις τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Hillebrand ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης Γαλλικῆς μεταφράσεως τῆς τοῦ Μυλλέρου ἱστορίας τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας (σελ. 617—9).

Ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς κατασκευῆς τὸ ἐπικὸν ποίημα, ὡς διήγησις μεγάλης τινὸς πράξεως, περὶ ἣν παίζουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἄλλαι μικραί, μᾶλλον ἢ ἦττον σχετιζόμεναι πρὸς τὴν μεγάλην ἐκείνην, καὶ ἐπεισόδια ὁμοίως μᾶλλον ἢ ἦττον μακρά, μεγίστην παρέχει εὐκολίαν εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τὴν ἀνατομικὴν μάχαιραν. Τούτου παραδείγματα δυνατὸν ἰδεῖν πλείστα ὅσα καὶ προχειρότατα ἐν παντὶ ἐπικῶ ποίηματι καὶ οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἡ Αἰνειάς, καὶ ἡ ἠλευθερωμένη Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ Λουσιάς, καὶ ὁ ἀπολωλὼς Παράδεισος, καὶ ἡ Ἑρρίάς, καὶ αὐτὴ τοῦ χθῆς καὶ πρῶην ἀποβίωσαντος Κλωπστόκκου ἢ Μεσσιάς, καὶ ἄλλα ἐπικά ποιήματα, εἰς τοιαύτην ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσι βάσανον ὑπὸ τῶν φιλολογικῶν ἀνατόμων, εἰ μὴ εἶχον οὗτοι πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τῶν ποιησάντων τοὺς τάφους, καὶ μὴ ἐφοβοῦντο τὴν ἐξ αὐτῶν ἀκουσθησομένην φωνὴν ἐντόνου διαμαρτυρήσεως. Ἀλλὰ διότι ὁ τάφος τοῦ Ὀμήρου κατήνησεν ἄγνωστος ἐν τῷ σκότει τῶν τριάκοντα περίπου αἰῶνων, οἱ διαχωρίζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ, διὰ τοῦτο τάχα ἐπιτρέπεται τοῖς ἄλλως θαυμαστοῖς ἐπὶ πολυμαθείᾳ τούτοις φιλολόγοις, τοῖς τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἀνατέμνουσιν, ἢ τολμηρὰ, πρόσθετες δὲ καὶ ἀσεβῆς, αὐτῶν ἀποσύνθεσις;¹ ἢ πρέπει τάχα εἰς τοὺς ὀβελίζοντας καὶ χωρίζοντας νὰ προστεθῶσι καὶ οἱ ἀνατέμνουτες, καὶ μετὰ τούτους ἴσως οἱ ἐξαλείφοντες, καὶ Κύριος οἶδε τίνες ἄλλοι, ἕως ἂν ἐπὶ τέλους ἀναφανῶσι καὶ πυρπολοῦντες; Ἀλλὰ τότε ἡ περίφημος καὶ συνετὴ τῶν γραμμάτων δημοκρατία μεταβάλλεται εἰς ἀπειρόκαλον καὶ καταστρεπτικὴν ὀχλοκρατίαν, οὐχ ἦττον ἐν τοῖς γράμμασιν ἢ ἐν ταῖς

¹ Ὁρθότατα λέγει περὶ τούτου ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος Ampère ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντος αὐτοῦ συγγράμματος (La Grèce, Rome et Dante), ὅτι ὁ Ὀμηρος, εἴπερ ἠδύνατο νὰ γράψῃ σύντομόν τινα πρόλογον, πάντως ἂν συνέτριψε τοὺς θέλοντας νὰ ὑπεξέλωσιν αὐτοῦ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν. "Heureusement pour les critics qui s'adressent aux morts, ceux-ci ne peuvent répondre, ce qui est d'un grand secours pour les critics. Peut-être le vieil Homère, s'il lui avait été donné d'écrire une préface, eût-il pulvérisé ceux qui ont voulu lui souffler l'Iliade et l'Odyssée." Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος Δ. Βερναρδάκης εἶπεν ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ μαθήματι "περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος," ὅτι οἱ κριτικοὶ προτιμῶσι πάντοτε ν' ἀλιεύωσιν εἰς τὰ θολὰ νερά τῆς ἀρχαιότητος. Ἴδε Πανδώρας τόμ. ΙΣΤ', σελ. 315—6.

πολιτείαις ἀποτρόπαιον.¹ Ἄλλὰ δευτε ἴδωμεν καὶ ἐφηρμοσμένην ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος τὴν τολμηρὰν ταύτην ἀνατομικὴν θεωρίαν.

Τοῦ Lachmann ὀπαδὸς καὶ μαθητὴς ὁ Κύριος Arminius Köchly προέβη εἰς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνατομικῆς ἐκείνου θεωρίας, ἐκδοὺς πρὸ μικροῦ τὴν Ἰλιάδα κ ε κ α θ α ρ μ έ ν η ν, καί, οὕτως εἰπεῖν, προαριστάρχειον καὶ προζηνοδοτέιον, εἰ δὲ βούλει, καὶ προπεισιστράτειον Ἰλιάδα, καὶ ταύτην εἰς χρῆσιν μαθητῶν.² Παράτολμος τῇ ἀληθείᾳ ἔκδοσις! οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἄδικος πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ διδασκομένους τὴν Ὀμηρικὴν Ἰλιάδα μαθητάς, ἅτε δὴ καταδικαζομένους ὕ ἀναγινώσκωσιν αὐτήν, οὐχ οἷαν ἢ ὑφήλιος ἅπασα γινώσκει καὶ ἀναγινώσκει, ἀλλ' ὅσον μόνον μέρος αὐτῆς εὐηρεστήθη νὰ καταλίπη ἐκ τοῦ ὅλου σώματος ὁ ὀξύτατος πέλεκυς τοῦ Κυρίου Köchly. Θαυμάζεται μὲν, καὶ δικαίως, ἢ τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Καθηγητοῦ πολυχρόνιος ἐπιμονὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, δι' ἣν, ὡς λέγεται, Ἰλιάδα ὄλην δύναται εἰπεῖν ἀπὸ στήθους, ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀθηναῖος Νικήρατος³ ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐπαινέσει, νομίζω, τὸν παράτολμον διαμελισμὸν ποιήματος αὐτοτελοῦς, διὰ τοσοῦτων αἰῶνων θαυμαζομένου, καὶ τοσαῦτα προαγαγόντος ἀριστουργήματα, κατὰ μίμησιν ἐκείνου πεποιημένα· οὐδὲ πιστεύσει τις εὐχερῶς, ὅτι ὁ μὲν Ζηνόδοτος καὶ Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος, ἀπάσας σχεδὸν τὰς πρὸ αὐτῶν γενομένας ἐκδόσεις καὶ διορθώσεις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, κατέλιπον ἡμῖν εἰκάθαρτόν τινα Ἰλιάδα, ὁ δὲ Κύριος Köchly, δύο καὶ εἴκοσιν αἰῶνας ἐπέχων ἐκείνων, πέντε δὲ καὶ εἴκοσι τοῦ Πεισιστράτου, καὶ οὐδεμίαν τῶν

¹ Ἰκανῶς ἐξήλεγξε καὶ ἀντέκρουσε τοὺς ὑπὸ Lachmann καὶ Hermann προβαλλομένους λόγους τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Ἰλιάδος ὁ μακαρίτης Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (βιβλ. Β', κεφ. ια', ἐν ἀρχῇ, καὶ Appendix F)· ἐνθα πολλὰς παρατιθέμενος ἀντιλογίας ἐν ταῖς μετ' Ὀμηρον ἐποποιίαις, ἔτι δὲ καὶ ἐν πεζοῖς συγγράμμασι, συμπεραίνει μετὰ λόγου, ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Hermann καὶ Lachmann κριτικὴν οὐδὲν τῶν ἐπικῶν ποιημάτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεπίδεκτον κερματισμοῦ, εἴπερ αἱ δοκοῦσαι ἐν αὐτοῖς ἀντιλογίαι ἀποχρῶν ἐνομίζοντο λόγος κερματισμοῦ.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου Διαγωνίσματος (σελ. 57 κ. ἐξ.), ἐνθα καὶ ἡ τού Mure γνώμη παρατίθεται.

² *Iliadis carmina xvi. scholarum in usum restituta edidit Arminius Köchly. Lipsiae, 1861.*

³ Ἴδε περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμφορθεν (σελ. 204, σημ. 3).

πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκδόσεων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ μόνως τὰς πρὸ ἐκείνων μνημονευόμενας ἐπιγραφὰς ῥαψωδιῶν τινων, ἠτύχησεν ἐντεῦθεν νὰ μαντεύσῃ καὶ τὸ καθαρὸν τῆς Ἰλιάδος κείμενον. Ποῦ δὲ στήσεται τὸ κακόν, εἴαν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου Köchly καὶ ἄλλος τις ἄλλα δι' ἄλλους λόγους ἀποκόψῃ μέρη τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας (λόγοι δὲ τοιοῦτοι δυνατὸν νὰ ἐξευρίσκωνται πάντοτε πολλοὶ καὶ διάφοροι κατὰ τὴν διάφορον τῶν ἀνατομικῶν κρίσιν καὶ ὄρεξιν), ἄλλος δὲ τις ἐπιχειρήσῃ νὰ μεταφέρῃ στίχους, ἢ καὶ ὅλα τεμάχια, ἐκ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ποίημα, καὶ τρίτος τις Κύριος οἶδε τί ἄλλο νὰ πράξῃ; Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ ἐφεξῆς ἔξομεν ἀφορμὴν εἰπεῖν τὰ προσήκοντα· νῦν δέ, ἐπειδὴ τῆς κεκαθαρμένης ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Κυρίου Köchly ἐμνήσθημεν, ἴδωμεν ἐν παρόδῳ, τίς ἢ ἐκδοσις αὕτη, τίνα τῆς Ἰλιάδος διетήρησε μέρη, καὶ τίνα ἀπέρριψεν ὡς περιττὰ καὶ ἀλλότρια, καὶ τέλος πάντων ὅποια διεμορφώθη ἢ κεκαθαρμένη αὕτη καὶ προζηνοδοτέιος Ἰλιάς.¹

Ἡ τοῦ Κυρίου Köchly Ἰλιάς, ὡς ἐν τῇ προεκτεθείσῃ αὐτῆς ἐπιγραφῇ καταδείκνυται, διαιρεῖται εἰς ῥαψωδίας 16, ταῖς ἀρχαίαις ἐπιγραφαῖς διακρινομένας, ὡς ἐφεξῆς.

Ῥαψωδία Α΄, ἐπιγραφομένη "Μῆνις," καὶ περιλαμβάνουσα τὸ πρῶτον μέρος τῆς Α΄ Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας (στ. 1—348) μετὰ τινων προσθαφαιρέσεων καὶ συγκολλήσεων αὐθαιρέτων, ἐν ὅλοις δὲ περιέχουσαν στίχους 337.

Ῥαψωδία Β΄, ἐπιγραφομένη "Λιταί," ὡς περιλαμβάνουσα τὴν παράκλησιν τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ· σύγκειται δὲ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Α΄ Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας (στ. 349 μέχρι τέλους), πάντοτε μετὰ προσθαφαιρέσεων.

Ῥαψωδία Γ΄, ἐπιγραφομένη "Ὀνειρος," ὡς περιλαμβάνουσα τὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀπατηλὸν ὄνειρον· σύγκειται δὲ ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τῆς Β΄ Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας (στ. 1—483) μετὰ πλείστων προσθαφαιρέσεων.

Ῥαψωδία Δ΄, ἐπιγραφομένη "Ἀγορά," καὶ συγκειμένη ἐκ τινων στίχων

¹ Οὐκ ἔχων πρόχειρον αὐτὴν τοῦ Κυρίου Köchly τὴν ἐκδοσιν, ἐραρίζομαι τὴν ἀνάλυσιν αὐτῆς ἐκ τῆς τοῦ Ἀγγλοῦ F. A. Paley εἰσαγωγῆς εἰς τὰς ἄρτι ἐκδοθείσας ὑπ' αὐτοῦ δώδεκα πρώτας ῥαψωδίας τῆς Ὀμηρικῆς Ἰλιάδος—Bibliotheca Classica, edited by George Long.—The Iliad of Homer, by F. A. Paley, etc. London, 1866.

τῆς Β' Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας, ἀφαιρουμένου τοῦ Νεῶν Καταλόγου, ὃς ἀποτελεῖ ἰδίαν ῥαψωδίαν, τὴν ἐξῆς.

Ῥαψωδία Ε', ἐπιγραφομένη "Βοιωτία, ἧτοι Κατάλογος νεῶν," καὶ συγκειμένη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μέρους τῆς Β' Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας.

Ῥαψωδία ΣΤ', ἐπιγραφομένη "Ὀρκια," καὶ περιέχουσα στίχους 531 ἐκ δύο Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν (τῆς Γ' καὶ Δ') διὰ πολλῶν προσθαφαιρέσεων συνηρμολογημένη.

Ῥαψωδία Ζ', ἐπιγραφομένη "Τειχοσκοπία καὶ ἐπιπόλησις," καὶ συνηρμολογημένη ἐκ μέρους τινὸς τῆς Γ' καὶ μέρους τῆς Ε' Ὀμηρικῆς Ῥαψωδίας.

Ῥαψωδία Η', ἐπιγραφομένη "Διομήδους ἀριστεία," περιέχουσα στίχους 693, καὶ συνηρμολογημένη ἐκ δύο Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν, τῆς Δ' καὶ Ε'.

Ῥαψωδία Θ', ἐπιγραφομένη "Ἔκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία," καὶ περιέχουσα τὸ γνωστὸν ὠραιότατον ἐπεισόδιον, τὸ ἐν τῇ ΣΤ' Ὀμηρικῇ ῥαψωδίᾳ.

Ῥαψωδία Ι', ἐπιγραφομένη "Πρεσβεία," καὶ συνηρμολογημένη ἐκ δύο Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν, τῆς Η' καὶ Θ'.

Ῥαψωδία ΙΑ', ἐπιγραφομένη "Ἀγαμέμνονος ἀριστεία, ἢ Κόλος μάχη," καὶ συνηρμολογημένη ἐκ τε τῆς ΙΑ' Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας, καὶ ἐκ τινῶν ἄλλων μερῶν, σποράδην ἀλλαχόθεν λαμβανομένων.

Ῥαψωδία ΙΒ', ἐπιγραφομένη "Τειχομαχία," καὶ συγκειμένη ἐκ τῆς ΙΒ' Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας.

Ῥαψωδία ΙΓ', ἐπιγραφομένη "Διὸς ἀπάτη," καὶ πολλῶ τῷ μέτρῳ τὰς ἄλλας ὑπερβαίνουσα, ὡς περιέχουσα στίχους 900, σποράδην ἐκ διαφόρων Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ΙΓ', ΙΔ', καὶ ΙΕ', συνερράμμενους.

Ῥαψωδία ΙΔ', ἐπιγραφομένη "Ἡ ἐπὶ ναυσὶ μάχη," καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν συνηρμισμένη.

Ῥαψωδία ΙΕ', ἐπιγραφομένη "Πατρόκλεια," καὶ ἐκ τριῶν Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν συνηρμολογημένη, τῆς ΙΣΤ', ΙΖ', καὶ μέρους τῆς ΙΗ'.

Ῥαψωδία ΙΣΤ' καὶ τελευταία, ἐπιγραφομένη μὲν "Ἔκτορος λύτρα," συγκειμένη δὲ ἐκ τῆς ΚΔ' καὶ τελευταίας Ὀμηρικῆς ῥαψωδίας.

Οὕτως ἄρα ὁ Κύριος Köchly, ποῦ μὲν ἀφελών, ποῦ δὲ μεταθείς, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μετατρέψας στίχους τινὰς Ὀμηρικούς, καὶ μέρη μεγάλα ῥαψωδιῶν,

ἢ καὶ ῥαψωδίας ὅλας, ἀποτεμῶν, ὡς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀχιλλέως ἀσπίδος (ἐν Ῥαψωδίᾳ Σ) καὶ τὰς Κ, Τ, Υ, Φ, Χ ῥαψωδίας, ἀπέφηνε τὴν κατ' αὐτὸν προπαισιστράτειον Ἰλιάδα. Τὴν δὲ Ὀδύσειαν οὐκ ἐξέδωκε μὲν ἀνατετμημένην, ἀπεφήνατο ὅμως καὶ περὶ αὐτῆς ἐν ἰδίᾳ διατριβῇ, ὅτι διαιρετέα ἐστὶν εἰς τρία αὐτοτελῆ ποιημάτια· τούτων δὲ τὸ μὲν πρῶτον (ὃ νομίζει συντακτέον ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων Ὀμηρικῶν ῥαψωδιῶν, ἀποκοπτομένων τῶν πρώτων 88 στίχων ἐκ τῆς πρώτης ῥαψωδίας) ἐπιγράφει Τηλεμαχίαν· τὸ δὲ δεύτερον, ἐννέα περιλαμβάνον Ὀμηρικὰς ῥαψωδίας (Ε—Ν), ἐπιγράφει Ὀδυσσεύως πλάνην· καὶ τὸ τρίτον, τὰς ὑπολοίπους περιλαμβάνον Ὀμηρικὰς ῥαψωδίας (Ξ—Ω), ἐπιγράφει Ὀδυσσεύως νόστον. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὁ αὐτὸς φιλόλογος καὶ περὶ τὸ μέτρον τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων προσεπάθησε νὰ καινοτομήσῃ, εὐρίσκων ἐνιαχοῦ Στροφικὰ συστήματα, οἷα τὰ ἐν τοῖς λυρικοῖς καὶ τραγικοῖς· καὶ ἄλλας δὲ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἔγραψε πραγματείας,¹ ἐν αἷς ἐπαινετῆ διακρίνεται πολυμαθία, ἀλλὰ καὶ ἀσύγγνωστος ἀνατομικῆ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ποιημάτων σπουδῆ, σύστημα ἐπικίνδυνον καὶ ὀλέθριον.² Διότι τὸ μὲν ἀπὸ καθέδρας διδάσκειν καὶ ἀποφαίνεσθαι περὶ ὕβελιστέων τινῶν στίχων, ἢ καὶ ῥαψωδίας τινός, κατὰ τὰς γνώμας ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, καὶ κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ πράγματος σκέψεις, καὶ τὸ ἐν ἰδίαις πραγματεῖαις ἀποφαίνεσθαι περὶ τούτου, πᾶς τις ἐννοεῖ ὅτι καὶ δίκαιόν ἐστι καὶ ὠφέλιμον, ἅτε παρέχον ἀφορμὴν εἰς κριτικὰς περὶ τοῦ προκειμένου ἐρεύνας· ὁ δὲ αὐθαίρετος διαμελισμὸς κτήματος παγκοσμίου, ὅπερ οὐδεὶς ἔχει τὸ δίκαιωμα νὰ μεταποιῇ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν, φαίνεται τῇ ἀληθείᾳ τολμηρὸς καὶ ἀσύγγνωστος. Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ πρώτης ἀποδοχῆς τοῦ Οὐολφφίανου συστήματος, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ προελθούσης ἔπειτα νέας καὶ παρατόλμου αἰρέσεως τῶν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα διαμελιζόντων.

Ἐν τῇ Γαλλίᾳ ὅμως, ὅπου μετὰ τὰς πολυχρονίους καὶ σφοδρὰς ἐκείνας ἔριδας κοινῶς ἐπεκράτει περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων τὸ δόγμα τοῦ

¹ Ἴδε περὶ τούτων Hillebrand (ξυθ. ἀν.).

² Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 79) σημειωθέντα περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου R. P. Knight.

Μακροβίου,¹ ἢ Οὐολφίανη αἵρεσις εὐθὺς ἀκουσθεῖσα οὐκ ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὡς ἀπίθανος παραδοξολογία. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ Saint-Croix ἀντέκρουσε τὴν αἵρεσιν μετὰ πολλοῦ θάρρους·² ἔπειτα δὲ ὁ Dussault, ὁ Letronne, ὁ Schoell, ὁ Bitaubé, ὁ Μαρκίστιος d'Urban, ὁ Edgar Quinet, ὁ ἀκάματος τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν θεράπων Boissonade, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.³ Παράδοξον δὲ ἴσως νομίζει τις, ὅτι ὁ σοφὸς τῆς Ἰλιάδος καὶ τῶν Βενετικῶν σχολίων ἐκδότης Villoison, εἰ καὶ ἐπέζησε δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου, οὐδὲν ἔγραψεν οὔτε ὑπέρ, οὔτε κατά, τοῦ τερατώδους ἐκείνου τέκνου τῶν πολλῶν καὶ κοινωφελῶν κόπων, οὓς ὑπέστη ἐν Βενετία εἰς ἀνεύρεσιν καὶ δημοσίευσιν τῶν σχολίων ἐκείνων. Ἄλλ' ὁ Κύριος Dacier, ἐν ᾧ ἔγραψεν ἱστορικῶς δοκιμίῳ

¹ Ὁ Ἰταλὸς οὗτος συγγραφεὺς, ὃς ἤκμασεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ε' μετὰ Χρ. ἑκατοτατηρίδος, ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ συγγράμματι (Saturnaliorum conviviorum Libri vii.) παραβάλλων τὸν Οὐίργιλιον πρὸς τὸν Ὅμηρον, καὶ παρατιθέμενος τὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας μέρη, ὅσα ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς ἀπεμιμήθη, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις (ἐν βιβλ. Ε', 3), ὅτι τρία πράγματα ἀδύνατόν ἐστι νὰ μετακινήσῃ τις, τὸν κεραυτὸν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς τοῦ Διός, τὸ ρόπαλον ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἓνα στίχον ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων. *Triha haec ex aequo impossibilia judicantur; vel Jovi fulmen, vel Herculi clavam, vel versum Homero subtrahere.*

² Ἡ περὶ τούτου πραγματεία τοῦ Saint-Croix ἐπιγράφεται—*Réfutation d'un Paradoxe Littéraire de M. Wolf sur les poésies d'Homère.* Paris, 1798. Ἐδημοσιεύθη δὲ ἐν τῷ *Magazin Encyclopédique.* Tom. iii., N°. 10. Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι ἀσθενὴς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη γενομένη ἐν Γαλλίᾳ ἀντίκρουσις τοῦ Οὐολφίανου συστήματος· διότι αἱ τότε τῆς Γαλλίας πολιτικαὶ περιστάσεις οὐκ ἐπέτρεπον τὴν περὶ Ὀμήρου συζήτησιν, ἄλλων συζητήσεων καὶ κινδύνων καὶ καταστροφῶν ἐπικειμένων. Ἡ Γαλλία (λέγει ὁ Κύριος Edgar Quinet) ἠναγκασμένη τότε νὰ βλέπῃ τὰς ἰδίας αὐτῆς καταστροφάς, οὐκ ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὰς ἀλλαχοῦ γινομένας.—*En France la théorie Allemande ne fut ni acceptée, ni défendue, ni combattue avec éclat. La France de 1795 avait assez à faire de ses propres ruines; elle n'en cherchait point d'autres.—De l'Hist. de la Poésie. Homère, § 1.*

³ Ὁ Boissonade πολλάκις ἀναγνοὺς καὶ μελετήσας τοῦ Οὐολφίου τὰ Προλεγόμενα, ἐθαύμασε μὲν τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν πεποίθησιν, ἐν ἧ ὁ μέγας ἐκεῖνος φιλόλογος ἐπραγματεύσατο περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος, διέμεινεν ὅμως ἀκλόνητος εἰς ἣν εἶχε πάντοτε γνώμη περὶ ἐνότητος τοῦ ποιητῆ καὶ τῶν ποιημάτων. Ὅθεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐκδόσεως τοῦ Ὀμήρου (ἐν Παρισίοις, 1823—4) ἐπαινεῖ μὲν τὰ Προλεγόμενα ἐκεῖνα, ὁμολογεῖ ὅμως, ὅτι οὐ συγκατατίθεται τοῖς λεγομένοις, ἐπιλέγων τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους “οὐ γὰρ πείσεις, οὐδ' ἦν πείσης” (ἐν Πλούτῳ, στ. 600).

περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ σοφοῦ ἐκείνου Ἑλληνιστοῦ, κατέστησε γνωστὸν τὸν λόγον τῆς σιωπῆς αὐτοῦ, λέγων, ὅτι μετὰ φρίκης ἤκουε περὶ τῆς Οὐολφιανῆς αἰρέσεως, καὶ τοσοῦτον ἐλπιέτο, ὥστε σχεδὸν μετενόει, ὅτι ἐδημοσίευσε τὰ σχόλια ἐκείνα, ἐξ ὧν ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου· πολλάκις δὲ ὀρμηθεὶς νὰ πολεμήσῃ τὴν φιλολογικὴν ἐκείνην ἀσεβείαν, ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ τοῦ φόβου, μὴ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου καταστῆ πλείονος ἀξία προσοχῆς, καὶ διὰ τοῦτο προὔτιμησεν, ὡς λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Dacier, νὰ ἐγκαταλίπη τὴν περὶ τῆς δόξης τοῦ Ὀμήρου φροντίδα εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν παρελθόντων καὶ τῶν ἐπελευσομένων αἰώνων.¹ Τὴν λύπην ταύτην καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ μακαρίτου Βιλλοισῶνος κατακρίνει ὁ Ἄγγλος φιλόλογος Κύριος Coleridge, ὡς ἀναξίαν φιλοσοφικῆς φιλαληθείας—not apparently worthy of a philosophical love of the truth.² Ἄλλ' ἀρκούντως δικαιολογεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸν σοφὸν ἐκείνον ἄνδρα καὶ ἡ τότε πολιτικὴ κατάστασις τῆς πατρίδος αὐτοῦ, δι' ἣν μείζονες ἐπικείμενοι ταραχαὶ καὶ κίνδυνοι οὐκ ἐπέ-

¹ Villoison ne pouvait entendre parler de sang-froid de cet audacieux système. L'idée que lui même, dans son édition de l'Illiade, avait fourni, sans le vouloir, les bases sur lesquelles on l'avait construit, et les armes avec lesquelles on prétendait le défendre, l'affligeait au point qu'il se repentait presque d'avoir publié son ouvrage. Plus d'une fois il fut tenté de combattre cette impiété littéraire; mais il fut retenu par la crainte de lui donner plus d'importance, et de la propager en s'efforçant de la détruire; et il pensa avec raison qu'il valait mieux laisser le soin de la gloire d'Homère à l'admiration des siècles passés et des siècles à venir.—Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. de Villoison, par M. Dacier, dans les Memoires de l'Acad. Roy. des Inscript. et Belles-Lettres. Vol. i. Histoire, p. 364. Τοῦτ' αὐτὸ βεβαιοῖ καὶ ὁ Κύριος Em. Egger ἐν τῇ περὶ Ἀριστάρχου ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ, λέγων. “On assure que Villoison dans la sincérité de son orthodoxie ne se consola jamais d'avoir fourni des armes à un pareil scepticisme.”—Mémoires de Littérat. anc., p. 130. Ἴδε περὶ τούτου καὶ Schoell—Histoire de la Littérat. Grec. tom. i., p. 125—6· ἐνθα περὶ τῆς Οὐολφιανῆς αἰρέσεως λόγῳ ποιούμενος, ὀρθότατα ἐπιλέγει· “Lorsque les mouvements opposés qu'excite, même en littérature, l'esprit de parti au sujet d'une opinion nouvelle, se seront apaisés, la postérité, plus calme, jugera de la solidité de ces hypothèses qu'il suffisait pour nous de faire connaître. Nous dirons seulement que celle de M. Wolf, presque généralement admise en Allemagne, où cet homme célèbre a formé une école nombreuse, a été presque aussi universellement rejetée en Angleterre, en Hollande, en France et en Italie.”

² Introductions to the study of the Greek classic poets, p. 28, note. Third edition.

τρεπον τὴν εἰς φιλολογικὰς ἔριδας ἐνασχόλησιν, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν· καὶ τοῦτο σαφῶς ἀποδεικνύει ἢ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ταραχῶν ἐκείνων καὶ τῶν κινδύνων σπουδαία μελέτη τῶν τοῦ Οὐολφίου Προλεγομένων, καὶ ἢ ἀντίκρουσις αὐτῶν ὑπὸ πολλῶν καὶ διασήμων Γάλλων φιλολόγων, οὓς ἄρτι κατελέξαμεν, καὶ ἢ ὑπ' ἄλλων τινῶν ἀποδοχῆ καὶ ὑποστήριξις, οἳοὶ πέρ εἰσιν ὁ Gaillard, ὁ Levesque, ὁ Fauriel, ὁ Benjamin Constant, ὁ Dugas-Montbel, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὁ Emile Egger. Ἄλλὰ πάντες οὗτοι ἀποδεχόμενοι τὰς τοῦ Οὐολφίου σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα, οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὰς τοῦ Lachmann καὶ Köchly ἀνατομικὰς θεωρίας· μετὰ φρονίμου δὲ μετριότητος ὑποστηρίζουσι τὰς Οὐολφιανὰς δόξας, οἱ μὲν ἐν γένει, οἱ δὲ μέσῃν τινὰ βαδίζοντες, ὡς ὁ Leo Jubert ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου ἄρθρῳ τῷ ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Βιογραφίᾳ.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ, τῇ πατρίδι τῶν περιωνύμων φιλολόγων Ἐϊνσίου (τοῦ Νικολάου) καὶ Γρονοβίου καὶ Ἐμστερχουσίου καὶ Οὐεσσελιγγίου καὶ Οὐαλκεναίρου καὶ Ρουχγκενίου, καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Οὐϋττεμβαχίου, Ἐλβετοῦ μὲν τὴν καταγωγὴν, ἐν Ὀλλανδίᾳ ὅμως καὶ διδασχθέντος καὶ διδάξαντος μετὰ δικαίας φήμης, ἢ Οὐολφιανῆ αἵρεσις οὐδεμιᾶς ἠξιώθη ἀποδοχῆς· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τοῦ Οὐολφίου φίλος Ρουχγκένιος, εἰς ὃν ἐκείνος ἀφιερῶν τὰ Προλεγόμενα, μετὰ πολλοῦ καὶ δικαίου σεβασμοῦ ἀποκαλῶν αὐτὸν principem criticorum, ὡς ἀπεκάλεσε καὶ τὸν Ἄγγλον Βεντλέϋον, πολλάκις ἀναγνοὺς τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, οὐκ ἠδυνήθη νὰ πείσῃ ἑαυτὸν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν Οὐολφιανῶν σκέψεων καὶ συμπερασμάτων· ἀλλ' ἐμμένων εἰς τὴν ἀρχαίαν περὶ τούτου δόξαν, ἀπεφήνατο, ὅτι θαυμάζει μὲν τοῦ συγγραφέως τῶν Προλεγομένων τὴν πολυμάθειαν, καὶ πῶς ἐπιδοκιμάζει ἀναγινώσκων αὐτά, κατατιθεὶς ὅμως τὸ βιβλίον, ἀποβάλλει συγχρόνως καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως σχηματιζομένην ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἐπιδοκιμασίαν.—Dum lego assentior; quum posui librum, assentio omnis illa dilabitur.

Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ οὐ μόνον οἱ τότε φιλόλογοι διέμειναν ἀνεπηρέαστοι ὑπὸ τῆς Οὐολφιανῆς αἵρέσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ μετ' ἐκείνους μέχρι τοῦ νῦν, ὅσων ἐγὼ ἀνέγνων τὰ συγγράμματα, καὶ ὧν πολλάκις ἐμνήσθην ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα, πολὺ δὲ τούτου ἔτι ἦττον τὸ

τοῦ Lachmann καὶ Köchly. Μόνην δὲ ἴσως ἀποτελεῖ ἐξαιρέσειν ὁ περιώ-
 νυμος συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος George Grote· ὃς ἐν μέρει
 μὲν τὴν τοῦ Οὐλοφίου, ἐν μέρει δὲ τὴν τοῦ Nitzsch ἀποδεχόμενος γνώμην
 περὶ τῆς πρώτης τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γραφῆς, ἀποφαίνεται, ὅτι οὐκ
 ἐγράφησαν μὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἐγράφησαν ὅμως μίαν περίπου πρὸ
 τοῦ Σόλωνος ἑκατονταετηρίδα, καὶ ὅτι δύο πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἑκατον-
 ταετηρίδας ἦσαν συνειλεγμένα καὶ συσσωματωμένα.¹ ἔπειτα δὲ προβαίνων
 εἰς ἐξέτασιν τῆς ἐνότητος αὐτῶν τίθησι τὰ ἐξῆς τέσσαρα περὶ τούτου ζητή-
 ματα.—α) τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνος ἀνδρὸς περιῆλθον τὰ ποιήματα ταῦτα εἰς
 τὴν παροῦσαν αὐτῶν κατάστασιν;—β) ἐνὸς ἢ διαφόρων ποιητῶν ἔργον
 ἐστὶν ἐκάτερον τῶν ποιημάτων;—γ) τεθέντος ὅτι διαφόρων, ἀνήκουσιν ἄρα
 εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὅλα τὰ μέρη, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν;—δ) πόθεν δυνά-
 μεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὅλα ἢ τινὰ τῶν μερῶν τούτων, προϋπάρχοντα ὡς
 ἴδια ποιήματα, συνηρμόσθησαν ἔπειτα εἰς ἣν νῦν εὐρίσκονται τάξιν διὰ
 μεγάλης ἢ μικρᾶς συστηματικῆς μεταβολῆς;²—Λύων δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα,

¹ G. Grote's History of Greece. Vol. ii, p. 198 et sqq. Fourth edit. Ἄλλὰ πολὺ ὀρθότερον τοῦ Κυρίου Grote κρίνει περὶ τῆς πρώτης τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γραφῆς ὁ σεβασμῖος αὐτοῦ συμπολίτης Thirlwall, ὁ πρὸ αὐτοῦ συγγράψας οὐχ ἡττον θαυμαστὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος (ἐνθα ἴδε κεφ. ΣΤ', ἐν τέλει), λέγων, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ὑπῆρξαν ἢ βάσις καὶ ὁ πυρὴν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων, ἃ γεγραμμένα διεδόθησαν. Ἐντεῦθεν ἄρα δῆλον γίνεταί, ὅτι ἐκεῖνα ἐγράφησαν πρὸ τῶν Κυκλικῶν· καὶ ἐπομένως εὐκόλως συμπεραίνεται, ὅτι ἐγράφησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς· "The interval which elapsed between the Homeric age and the following period of epic poetry . . . cannot be precisely ascertained; but within this interval, if not before, the Homeric poems must have been collected, and consequently committed to writing, because they manifestly formed the basis or nucleus of the epic cycle. It is easier to suppose that they were written at first." Ἄλλ' ὁ Κύριος Grote (ἐνθ. ἀν. σελ. 201) καὶ τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων τὴν ἐξ ἀρχῆς γραφὴν οὐκ ἀποδέχεται· νομίζει δέ, ὅτι καὶ ταῦτα μετὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐτηροῦντο καὶ μετεδίδοντο διαμνημονευόμενα, καὶ μετ' ἐκείνων ἐγράφησαν κατὰ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἀρξάμενοι νὰ ἐμπορεύωνται μετὰ τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ἕλληνες ἠδυνήθησαν νὰ προμηθεύσωσιν ἑαυτοῖς πάπυρον εἰς γραφὴν. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Κυρίου Grote ὁμόφωνος ἀντικεῖται ἡ ἀρχαιότης, πολὺ πρότερον ἀναβιβάζουσα τὰς ἐμπορικὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων σχέσεις· ἀλλ' ὁ Κύριος Grote οὐδεμίαν τῶν περὶ τούτου ἀρχαίων μαρτυριῶν νομίζει ἰκανὴν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐναντίας γνώμης.

² ἐνθ. ἀν. σελ. 216.

ἀποφαίνεται γνώμην, κατά τι μὲν ὁμοιάζουσαν τῇ τοῦ Lachmann, ὡς διαμελιστικὴν τῆς Ἰλιάδος, διάφορον ὅμως ἐκείνης ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ διαμελισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐξεταστέον ἐκτενέστερον τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρός, ἅτε μεγάλην κекτημένου φιλολογικὴν φήμην, ἣν ἀναμφισβήτητον καθίστησι τὸ ἀληθῶς μέγα ἔργον αὐτοῦ, ἡ πολύτομος καὶ πολύτιμος ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Τῶν δύο τοίνυν Ὀμηρικῶν ποιημάτων τὴν μὲν Ὀδύσειαν νομίζει ὁ Κύριος Grote αὐτοτελὲς ποίημα, σύγχρονον μὲν τῇ Ἰλιάδι, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ποιητοῦ ἐκείνης ἔργον, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 135) ἐσημειώσαμεν· τὴν δὲ Ἰλιάδα νομίζει συγκεκροτημένην ἐκ δύο διαφόρων ποιημάτων, εἴτε ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, εἴτε καὶ ὑπὸ πολλῶν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ποιητικῆς σχολῆς, πεποιημένων. Τούτων τὸ μὲν ἐπιγράφει Ἀχιλλεΐδα, ὡς ἔχον ὑπόθεσιν τὴν Ἀχιλλέως “μῆνιν οὐλομένην,” τὸ δὲ Ἰλιάδα, ὡς πραγματευόμενον τὰ κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐν γένει, πάντῃ δὲ διάφορον τοῦ πρώτου, μεθ' οὗ συγκολληθὲν ἐφεξῆς ἀπετέλεσε τὴν νῦν ὑπάρχουσαν Ἰλιάδα. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς σκέψεως ταύτης αἶρει καὶ ὁ Κύριος Grote ὀξύτατον τὸν πέλεκυν κατὰ τοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος, ὅπως μᾶ πλεῖστη διαχωρίσῃ αὐτὴν εἰς τὰ δύο προειρημένα μέρη· καὶ ὅκτῳ ὅλας ἀποκόπτων ῥαψωδίας (B, Γ, Δ, E, Z, H, I, K), σχηματίζει ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ἐκκαίδεκα τὴν Ἀχιλλεΐδα, καθαρῶς περιλαμβάνουσαν, ὡς νομίζει, τὴν Ἀχιλλέως μῆνιν.¹ Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐκ ἀρκούμενος εἰς τὸν παράτολμον τούτον διαμελισμὸν τῆς Ἰλιάδος, προστίθησιν, ὅτι καὶ τὰς δύο τελευταίας ῥαψωδίας (Ψ καὶ Ω) ὑποπτεύει ὡς μεταγενεστέραν προσθήκην εἰς τὸ κατ' αὐτὸν πρωτότυπον ποίημα, τὴν Ἀχιλλεΐδα, καὶ καταλείπει ἴσως τὴν τούτων ἀποτομὴν εἰς ἄλλον τινὰ τολμηρότερον χειρουργόν.²

¹ Σημειωτέον, ὅτι πρὸ τοῦ Grote ὁ Ἑρμαννος ἀπεφήνατο τοιαύτην τινὰ περὶ Ἀχιλλεΐδος γνώμην, περὶ ἧς ἐφεξῆς λέγομεν ἐκτενέστερον.

² Ἐνταῦθα νομίζω δυνατόν εἰπεῖν, ὅτι τὸ Ὀμηρικὸν ζήτημα ἐλύθη διὰ παντός, ἐξαλειφθείσης τῆς Ἰλιάδος, ἥπερ ἐστὶ κυρίως τὸ σῶμα τοῦ δικαζομένου Ὀμηρικοῦ ἐγκλήματος. Ἐχούτες ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς χειρουργικὰς ἀνατομίας τῶν τριῶν σοφῶν ἀνδρῶν Lachmann, Grote καὶ Köchly, εἰς τὴν ἄλλως ἀναμφισβήτητον αὐτῶν πολυμάθειαν ἀποδεχθῶμεν τὰς ἀνατομικὰς αὐτῶν ἐργασίας, εὐρίσκομεν, ὅτι αἱ μὲν ἑπτὰ

Ταῦτα περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀποφαινόμενος ὁ Κύριος Grote, προσπαθεῖ διὰ μακρᾶς τινος ὑποσημειώσεως νὰ δικαιολογήσῃ πρὸ πάντων τὴν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ἀποκοπὴν τῆς ῥαψωδίας I, ἣν ἀδιστακτῶς νομίζει ἀλλότριον ποιημάτιον, πάντῃ ἄσχετον πρὸς τὴν ἀμέσως ἡγουμένην ῥαψωδίαν Θ, καὶ πάντῃ ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Λ (στ. 607), ἔνθα ὁ Ἀχιλλεὺς παρίσταται λέγων πρὸς τὸν Πάτροκλον·

*Δίε Μενoitιάδη, τῷ μῶ κεχαρισμένε θυμῷ,
νῦν ὄτω περὶ γούνατ' ἐμὰ στήσεσθαι Ἀχαιοὺς
λισσομένους· χρεῖώ γὰρ ἰκάνεται οὐκέτ' ἀνεκτός.*

Εἰ προσηνέχθησαν (λέγει ὁ Κύριος Grote) δῶρα τῷ Ἀχιλλεῖ, ὡς ἐν τῇ ῥαψωδίᾳ I λέγεται, καὶ πρέσβεις ἰκέτευσαν αὐτὸν ν' ἀποδεχθῆ τὰ δῶρα καὶ νὰ ἐξιλεωθῆ, διὰ τί ἐν τῇ ῥαψωδίᾳ Λ αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς φαίνεται προσδοκῶν νὰ παραστῶσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ὡς ἰκέται; Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ N (στ. 115) ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος λεγόμενα, καὶ πάλιν τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Π (στ. 60 κ. ἐξ.) ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πάτροκλον, εὐρίσκει διαρρήδην μαρτυροῦντα, ὅτι οὐδέποτε ἦλθε πρεσβεία πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· καὶ ἐπομένως ἡ ῥαψωδία I ἀλλότριόν ἐστι καὶ ἐπίσακτον ποιημάτιον, ὅπερ ἐξ ἅπαντος ὀβελιστέον. Ὅτι δὲ τῆς πρεσβείας ἐκείνης γίνεται μνεῖα καὶ ἐφεξῆς ἐν ῥαψωδίᾳ Σ (στ. 448—450), καὶ ἐν ῥαψωδίᾳ Τ (στ. 140), ἔνθα ὁ Ἀγαμέμνων παρίσταται λέγων πρὸς τὸν Ἀχιλλέα·

*Δῶρα δ' ἐγὼν ὅδε πάντα παρασχέιν, ὅσα τοι ἔλθων
χθιζὸς ἐνὶ κλισίῃσιν ὑπέσχετο δῖος Ὀδυσσεύς·*

καὶ ὅτι τέλος πάντων τὰ δῶρα ἐκείνα καταριθμοῦνται ἐφεξῆς (Τ, στ. 243—9), οἷα καὶ ἐν τῇ ῥαψωδίᾳ I ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεὺς κατελέχθησαν, ταῦτα πάντα

τελευταῖαι ῥαψωδίαὶ ἐξέλιπον, διότι ἀπέκοψεν αὐτὰς ὁ Lachmann: αἱ ὀκτὼ πρῶται ὁμοίως ἐξέλιπον, διότι ἀπέκοψεν αὐτὰς ὁ Grote: καὶ τέλος πάντων αἱ ἐν τῷ μέσῳ ἐξέλιπον, ἀποκοπεῖσαι καὶ μεταποιηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Köchly. Δυνατὸν λοιπὸν εἰπεῖν πρὸς τοὺς περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων φιλονεικοῦντας—“Ἦσυχάσατε, διότι αἰτίαν φιλονεικίας οὐκ ἔχετε τοῦ λοιποῦ· ἀπήλλαξαν ὑμᾶς τοῦ κόπου τῶν συζητήσεων τρεῖς ἰκανοὶ χειρουργοί, ὁ μὲν τὴν κεφαλὴν, ὁ δὲ τὰ σκέλη καὶ τοὺς πόδας, ὁ δὲ τρίτος τὸν κορμὸν τῆς Ἰλιάδος, κατακόψαντες· καὶ ἐξέλιπεν οὕτω τὸ ὑπόδικον σῶμα, τριχθὰ τε καὶ τετραχθὰ διατρυφέν, ὡς ἔλεγεν ὁ μέχρι τοῦδε ἀνοήτως νομιζόμενος ποιητὴς αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο, κατ' αὐτὸν πάλιν τὸν ποιητὴν, ἐλώρια κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι.”—

ὁ Κύριος Grote οὐδόλως εὐρίσκει ἀντικείμενα εἰς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ διὰ μεθόδου παραδόξου θεραπεύει καὶ ταῦτα. Τὰ μὲν ἐν ῥαψωδίᾳ Σ (λέγει) ἀθετοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου, τὰ δὲ ἐν ῥαψωδίᾳ Τ πέπεισμαι ὅτι ἐπίτηδες παρενεβλήθησαν ὑπὸ τινος, ἵνα συνδέσωσι τὰ ἐν τῇ ῥαψωδίᾳ Ι πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ. Εἰσὶν ἄρα κἀκεῖνα καὶ ταῦτα ὀβελιστέα καὶ ἀπορρίπτέα μεθ' ὅλης τῆς ῥαψωδίας Ι.¹

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὰς δευτέρας ταύτας ἀποκοπὰς πρὸς θεραπείαν δῆθεν τῆς μεγάλης πληγῆς, ἣν ἀνοίγει ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος ἡ ἀποκοπὴ τῆς ῥαψωδίας Ι, κάκιστα θεραπεύεται ἡ μεγάλη ἐκείνη πληγὴ, καὶ ἀνωφελῶς ὑπεβλήθη τὸ σῶμα εἰς νέους πόνους καὶ βάσανα. Ὁ μὲν Ἀρίσταρχος ἠθέτει τοὺς δεκατρεῖς ἐκείνους στίχους τῆς ῥαψωδίας Σ, οὐχὶ ὡς ἀνύπαρκτόν τι περιέχοντας (διότι, τούτου τεθέντος, ὤφειλε ν' ἀθετήσῃ καὶ τοὺς ἐν ῥαψωδίᾳ Τ), ἀλλὰ καὶ-τοῦναντίον ὡς παλλιλογίαν περιττήν, "ὅτι συνήγαγέ τις τὰ διὰ πολλῶν εἰρημένα εἰς ἓνα τόπον" ἄλλως τε δέ, καὶ ἡ ἀθέτησις αὕτη τοῦ Ἀριστάρχου ἀποδοκιμάζεται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, σημειούντων "κακῶς οὖν Ἀρίσταρχος ἀθετεῖ." Ἡ δὲ ἀποκοπὴ τῶν ἐν ῥαψωδίᾳ Τ, καὶ ἐπιτραπῇ τῷ Κυρίῳ Grote, εἰς οὐδὲν αὐτῷ ὠφελήσει διότι πάλιν μένουσι χαίνοντα, καὶ οἶον διαμαρτυρόμενα κατὰ τῆς ἀδίκου ἐκείνων ἀποκοπῆς, τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Α (στ, 213—14) ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπεσχημένα τῷ Ἀχιλλεῖ

καὶ ποτέ τοι τρεῖς τόσσα παρέσσειται ἀγλαὰ δῶρα
ἕβριος εἵνεκα τῆσδε . . . . .

Ἐὰν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυρίου Grote ἀφαιρεθῇ μὲν ἡ ῥαψωδία Ι, ἐν ἧ τὰ δῶρα καὶ ἡ πρεσβεία, ἀθετηθῶσι δὲ τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Σ, καὶ ἀποκοπῶσι τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Τ, ποῦ λοιπὸν πληροῦται τῆς Ἀθηνᾶς ἡ ὑπόσχεσις; καὶ εἰς τί χρησιμεύσει τότε ἡ τῶν σχολιαστῶν γνώμη (ἡ πιθανώτατά ἐστιν αὐτοῦ τοῦ Ἀριστάρχου) λέγουσα, ὅτι διὰ τῆς ὑποσχέσεως ταύτης ὁ ποιητὴς προοικονομῆ τὰς Λιτάς; Ν' ἀποκόψωμεν τάχα καὶ τὰ ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπεσχημένα; ἀλλὰ τότε πῶς ἀποφευξόμεθα τοῦ ὑψιβρεμέτου Διὸς τὴν

¹ ἐνθ. ἀν. σελ. 240 κ. ἐξ.

ὀργήν, ὑποσχομένου νὰ τιμήσῃ τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ παντοδυναμίᾳ ὑπερηφάνως εἰπόντος, ὅτι

. . . . οὐ παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλόν,
οὐδ' ἀτελεύτητον, ὅ, τι κεν κεφαλῇ κατανεύσῃ;

Ἐὰν ὁ Κύριος Grote ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ διανοῆται καὶ κατὰ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Διὸς νὰ ἐξάρῃ τὸν καταστρεπτικὸν αὐτοῦ πέλεκυν, ἐνθυμηθῆτω τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Διός, ὃν ὁ Ἡφαιστος ἐποίησατο, παντὸς ἄλλου κάλλιον γινώσκων τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν χαρακτῆρα, καὶ ἐξ ὧν ἔπαθε διδαχθεὶς καὶ διδάξας, ὅτι ἀργαλέος Ὀλύμπιος ἀντιφέρεσθαι. Ἀδύνατον ἄρα, καὶ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀποκοπῆς τῶν ἐν ῥαψωδίᾳ Σ καὶ Τ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυρίου Grote, ν' ἀποκοπῆ καὶ ἡ ῥαψωδία Ι ἀπὸ τῆς Ἰλιάδος, ὡς προασπιζομένη ὑπὸ τῆς φοβερᾶς αἰγίδος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ φοβερωτέρου κερανοῦ τοῦ Διός.

Ἄλλ' ἐρωτήσῃ τις ἴσως πῶς λοιπὸν συμβιβάζονται πρὸς τὴν ῥαψωδίαν Ι τὰ ἐφεξῆς ἐν τῇ Λ καὶ Ν καὶ Π περιεχόμενα, ἐξ ὧν ὁ Κύριος Grote ἐπορίσατο τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνοχῆς καὶ τὴν καταδίκην τῆς ῥαψωδίας ἐκείνης; Ἴδου πῶς, κατὰ γε τὴν ἐμὴν γνώμην. Ὁ ἀγέρωχος ἦρως ἐδέξατο μὲν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλείσαν πρεσβείαν, καὶ ἤκουσε τῶν πρεσβευόντων τοὺς λόγους, ἀρνεῖται δὲ νὰ δεχθῆ τὰ προσφερόμενα παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος δῶρα, διότι οὐ νομίζει ἀρκούσαν αὐτῷ τὴν τοιαύτην τιμὴν· ἀλλ' ἐν κοινῇ τῶν Ἑλλήνων συνελεύσει ἐξυβρισθεὶς, καὶ ἀφαιρεθεὶς τὸ γέρας, ὃ ἔλαβε παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων, κοινὴν ἀπήτει καὶ τὴν τιμὴν. Διὰ τοῦτο κατὰ πάντων ἀγανακτεῖ, ὡς οὐκ ἐπαναστάντων κατὰ τῆς ἀδικίας τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ πάντας μετ' ἐκείνου ὑβρίζει, ὅταν λέγῃ,

δημοβόρος βασιλεύς, ἐπεὶ οὐτιδανούσιν ἀνάσσεις·

καὶ ὀρκιζόμενος κατὰ πάντων ὁμοίως ὀρκίζεται·

ἦ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἴξεται νῆας Ἀχαιῶν
ξύμπαντας· . . . . .

καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ παρακαλῶν νὰ ἰκετεύσῃ τὸν Δία, ὅπως ἐνισχύῃ τοὺς Τρῶας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, λέγει·

. . . . ἵνα πάντες ἐπαύρωνται βασιλῆος·

ἡ δὲ Θέτις ἐκείνον μὲν παραμυθουμένη λέγει·

ἀλλὰ σὺ μὲν νῦν νηυσὶ παρήμενος ὠκυπόροισι
μήνι' Ἀχαιοῖσι, πολέμου δ' ἀποπαύεο πάμπαν·

ὅτε δὲ ἀνέβη εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἤτήσατο παρὰ τοῦ Διὸς νὰ ἐνισχύῃ τοὺς Τρῶας, ἕως ἂν οἱ Ἕλληνες ἀποδώσι τῷ νιῷ αὐτῆς τὴν προσήκουσαν τιμὴν·

τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ
υἶὸν ἐμὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσιν τέ ἐ τιμῇ.

Τοιαύτην λοιπὸν ἀπαιτῶν ὁ Ἀχιλλεὺς τὴν τιμὴν, κοινὴν παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἀπορρίπτει τὴν διὰ τῆς πρεσβείας τοῦ Ἀγαμέμνονος γενομένην αὐτῷ προσφορὰν τῶν δώρων· καὶ βλέπων ἔπειτα κτεινομένους τοὺς Ἕλληνας λέγει πρὸς τὸν Πάτροκλον τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Λ, ὡς εἰ ἔλεγεν· “Ἐλήλυθεν ἡ ποθητὴ μοι ὥρα, καθ' ἣν πάντες οἱ Ἕλληνες περιστήσονται με ἱκετεύοντες κ. τ. λ.” Τρανῶτατα δὲ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ταύτην ἐκδηλοῖ ἐν ῥαψωδίᾳ Π (στ. 84), ὅτε πέμπων τὸν Πάτροκλον εἰς τὴν μάχην λέγει·

ὡς ἂν μοι τιμὴν μεγάλην καὶ κῦδος ἄρῃαι
πρὸς πάντων Δαναῶν· αὐτὰρ Οἱ περικαλλέα κούρην
ἄψ' ἀπονάσωσι, προτὶ δ' ἀγλαὰ δῶρα πόρωσι.

Καὶ αὐτὸς μὲν τοιαύτην ἀπῆτει τὴν τιμὴν, κοινὴν παρὰ πάντων· ἀλλὰ τοιαύτην ὁ Ζεὺς οὔτε διενόηθη, οὔτε ὑπέσχετο ἀποδοῦναι αὐτῷ, ἵνα μὴ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα περιφρονηθῇ, ἀρπαζομένης τῆς κόρης ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἄνακτος τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀποδιδομένης τῷ Ἀχιλλεῖ. Διὰ δὴ τοῦτο, ἀρνηθέντος τοῦ ἥρωος νὰ δεχθῇ τὰ δῶρα ἐκείνα, ἄλλη ἐπέρχεται οἰκονομία, ὅπως πληρωθῇ μόνῃ ἡ τοῦ Διὸς βουλή. Πίπτει λοιπὸν ὁ Πάτροκλος· καὶ ἀναγκασθεὶς ἐντεῦθεν ὁ ἥρωος νὰ καταβῇ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, λαμβάνει αὐτὰ ἐκείνα τὰ δῶρα, ἃ διὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀπεστάλησαν αὐτῷ πρότερον, οὐδὲν πλέον οὐδὲ ἔλαττον ἐκείνων, καὶ τιμᾶται ἐνώπιον πάντων, ὡς ἐξυβρίσθη καὶ ἐνώπιον πάντων, δημοσίᾳ τοῦ Ἀτρείδου ὁμοληγήσαντος τὸ ἴδιον ἀμάρτημα καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις Διὸς ἐτελείετο βουλή. Οὕτως ἐννοούμενα τὰ ἐν ταῖς ῥαψωδίαις Λ καὶ Π, οὐδόλως ἀναιροῦσιν (ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω) τὰ ἐν ῥαψωδίᾳ Ι· καὶ ἀδίκως κατεδίκασεν εἰς ἀποτομὴν ὁ Κύριος Grote τὸ ὠραῖον ἐκείνο μέλος τοῦ

σώματος τῆς Ἰλιάδος, πλανηθεῖς, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ προσοχῆς εἰς τὴν ἡμαρτημένην ἀνατομικὴν θεωρίαν.

Ἄλλ' ἡ Δολώνεια (ἐρωτῶσιν ἴσως οἱ δεινοὶ χειρουργοί) τί κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν Ἰλιάδα; Ἡ ταλαίπωρος Δολώνεια! Κατὰ ταύτης, ἵνα κἀγὼ κατὰ τὸν θεῖον εἶπω τῆς Παλαιστίνης ψαλμοδόν, οἱ πάντες, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, "τὴν ῥομφαίαν αὐτῶν ἐστίλβωσαν, τὸ τόξον αὐτῶν ἐνέτειναν καὶ ἠτοίμασαν" καὶ τῇ ἀληθείᾳ δύσκολός ἐστιν ἡ σωτηρία τῆς ῥαψωδίας ταύτης ἀπὸ τῶν χειρῶν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων πολεμίων, κοινῇ ψήφῳ καταδικαζόντων αὐτὴν εἰς ἀποκεφαλισμόν.¹ Ἄλλ' ἐγὼ τολμήσω ἐν τῇ ἀσθενείᾳ μου δύο λέξεις εἰπεῖν ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς ταῖς ὑπ' ἄλλων εἰρημέναις πολλαῖς καὶ ὀρθαῖς, ἐλπίζων, ὅτι χρησιμεύσουσι καὶ αὐται μετ' ἐκείνων εἰς σωτηρίαν τῆς δίκην ἀποπομπαίου τράγου καταδικαζομένης ταύτης ῥαψωδίας. Λέγω λοιπόν, ὅτι ἡ Δολώνειά ἐστιν ἐν τῶν μάλιστα χαρακτηριστικῶν τῆς Ἰλιάδος μερῶν. Οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον γενναῖοί εἰσιν ἐν ταῖς μάχαις, ἀλλὰ καὶ πολυμήχανοι· τὸ δὲ λάθρα κατασκοπεύειν τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εἰ καὶ πᾶσι τοῖς ἀντιμαχομένοις κοινόν, ὅμως ἰδιαίτερόν ἐστι τῶν Ἑλλήνων χαρακτηριστικόν· καὶ οὐ μόνον ἡ τῆς Ἰλίου κατασκόπευσις ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς, καὶ ἡ διὰ τοῦ Δουρείου ἵππου ἄλωσις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τοῖς Περσικοῖς πολέμοις κατασκόπευσις τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, πρὶν ἔτι μεταβῆ ἔκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ ὁ Θεμιστοκλῆς δις ἐξηπάτησε καὶ κατεστρατηγήσατο τὸν Ξέρξην, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῶν

¹ Καὶ αὐτὸς ὁ σφοδρὸς τῆς Οὐολφιανῆς αἰρέσεως πολέμιος, ὁ πολὺς Nitzsch, οὐκ ἠδυνήθη ἀποφυγεῖν τὸν κατὰ τῆς ταλαίπωρου Δολωνείας πειρασμόν, ὡς ἐφεξῆς ὀψόμεθα. Πάντες δὲ οἱ νεώτεροι, ὅσοι κατ' αὐτῆς ἐψηφίσαντο, ἀρχὴν ἔχουσι καὶ ἀφορμὴν τὸ παρ' Εὐσταθίῳ (σελ. 785) σημειούμενον. "Φασὶν οἱ παλαιοὶ τὴν ῥαψωδίαν ταύτην ὑφ' Ὀμήρου ἰδίᾳ τετάχθαι καὶ μὴ ἐγκαταλεγεῖναι τοῖς μέρεσι τῆς Ἰλιάδος, ὑπὸ δὲ Πεισιστράτου τετάχθαι εἰς τὴν ποίησιν." Ἄλλ' οἱ τοῦτο λέγοντες παλαιοὶ οὔτε Ζηνόδοτος οὔτε Ἀρίσταρχος εἰσιν, οὔτε ἄλλος τις τῶν δοκίμων Ἀλεξανδρινῶν· αὐτὸς δὲ ὁ Εὐστάθιος, ἐξ ὧν λέγει περὶ τῆς ῥαψωδίας ταύτης, δείκνυσιν, ὅτι θεωρεῖ αὐτὴν συνδεδεμένην κατ' ἐννοιαν ταῖς προηγηθείσαις, καὶ μάλιστα διδακτικῇν. "Ἰστέον δὲ (λέγει), ὅτι τὴν μεθ' ἡμέραν δυσπραγίαν τῶν Ἀχαιῶν ἀναπληροῖ ἐν τῷ γράμματι τούτῳ διὰ δόλου νυκτερινοῦ ὁ ποιητής, ἐν ᾧ καὶ δηλοῖ, ὡς τῷ σπουδαίῳ οὐδὲ ἡ νύξ πάντῃ ἀπρακτος. . . . Ἐτι δὲ διδάσκει πραγματικῶς, ὡς οὐ χρὴ παννύχιον εὔδειν βουληφόρον ἄνδρα, ποιῶν ἀγρυπνοῦντα τὸν βασιλέα καὶ οὕτω πολλὰ καὶ καλὰ ποιῶντα."

Ἑλλήνων.¹ Πρόσφατον δὲ τούτου μαρτύριόν εἰσι καὶ αἱ πολλάκις ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι γενομένη κατασκοπεύσεις καὶ ἐνεδρεύσεις· μάλιστα δὲ ἡ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7^{ης} Αὐγούστου 1823 ἐκ διαταγῆς τοῦ ἀθανάτου Μάρκου Βότσαρη γενομένη κατασκόπευσις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ δι' ἐνεδρεύσεως φόνος 150 Ἀράβων, ὧν τοὺς ἵππους ἤρπασαν οἱ τοὺς Ἄραβας φονεύσαντες Ἕλληνας, ὡς ἤρπασαν τοὺς ἵππους τοῦ Ῥήσου οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεά καὶ Διομήδην, πολλὴν ἔχουσι τῇ ἀληθείᾳ ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν τῇ Δολωνείᾳ τῆς Ἰλιάδος.² Πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθῇ ἔγκλημα, ὅτι ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ ἐκείνῃ περιγράφεται κάλλιστα ὁ στρατηγηματικὸς χαρακτήρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἅμα δοξάζονται οἱ εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἀποσταλέντες ἀριστεῖς; Ὁρθότατα περὶ τούτου ἀποφαίνεται ὁ πολὺς Μύλλερ, λέγων, ὅτι οὐδεμίαν μὲν προξενήσει τῇ Ἰλιάδι ζημίαν σημαντικὴν ἢ τῆς ῥαψῳδίας ταύτης ἀφαίρεσις, ἀρίδην ὁμως ἐστὶν ὅτι ἐπίτηδες ἐποιήθη, ἵνα κατέχη τὴν θέσιν εἰς ἣν εὐρίσκεται, τοῦτ' ἐστὶν, ἵνα συμπληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός, καὶ νέαν προσθῆ ἀριστείαν ταῖς μέχρι τότε γενομέναις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· καὶ καθ' ἑαυτὴν μὲν ἡ ῥαψῳδία αὕτη πάντως ἐστὶν ἀτελής, ἄλλου δὲ ποιήματος ἢ τῆς Ἰλιάδος ἀδύνατον ν' ἀποτελέσῃ μέρος.³ Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Ἐρνεστος Ἀβέτης ἐν τῷ “περὶ ἀρχῆς καὶ ἐνότητος τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων” (εἰ καὶ μόνον ἐξετάζει τῆς Ἰλιάδος τὴν ἐνότητα) λέγει περὶ τῆς Δολωνείας, ὅτι ἡ μὲν Ἰλιάς δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ τῆς ῥαψῳδίας ταύτης, αὕτη ὁμως ἀδύνατον ἄνευ ἐκείνης.⁴ Αὐτὸ δὲ τούτο καὶ ὁ Μυρ, διὰ μακροτέρων καὶ τὰ περὶ Δολωνείας ἐξετάζων, ἀποφαίνεται ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ.⁵

Ὀλίγα μὲν, ἀλλ' ἀρκοῦντα, νομίζω, ταῦτα ὑπὲρ τῆς τάλαιπώρου Δολωνείας· οὐδ' ἀπαιτοῦνται πολλὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐξ ῥαψῳδιῶν τῆς

¹ Ἴδε Ἡρόδοτον, Ζ', § 145—8· καὶ Η', § 75 καὶ 110· καὶ Πλούταρχον ἐν βίῳ Θεμιστοκλέους.

² Ἴδε Σπυρίδωνος Τρικούπη Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως· τόμ. Γ', σελ. 59 καὶ 346, καὶ τόμ. Δ', σελ. 24 καὶ 59—60· ἕκδ. δευτέρα.

³ Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας κεφ. Ε'.

⁴ Ernestus Havet—De Homericorum poematum origine et unitate, p. 48. Parisiis, 1843.

⁵ Τόμ. Α', σελ. 264—6.

Ἰλιάδος (B—H), τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Grote ἀποκοπτομένων. Ἡ τοιαύτη ἀποκοπὴ πρῶτον μὲν ἀπογυμνοῖ τὴν Ἰλιάδα τοῦ ἀναγκαιοτάτου καὶ διδακτικωτάτου ἐπεισοδίου, τοῦ Καταλόγου τῶν νεῶν· ἔπειτα δὲ καὶ πάντας τοὺς ἥρωας τοῦ ποιήματος ἀποστερεῖ πάσης ἡρωϊκῆς δόξης, ἑάν, ὀργισθέντος τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἀποσυρθέντος ἐκ τοῦ πολέμου, οἱ λοιποὶ ἥρωες, οὐδὲν γενναῖον πράξαντες, διαμένωσιν ἀφανεῖς, καὶ οἱ Ἕλληνες νικώμενοι κατασφάττωνται ὡς κτήνη, ἕως ἂν ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπανελθὼν διασώσῃ αὐτῶν ὅσους μὴ ἐθέρισεν ἡ μάχαιρα τοῦ Ἑκτορος. Πόθεν τότε γνωσθήσεται ὁ χαρακτήρ τοῦ Διομήδους, τοῦ Αἴαντος, καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἡρώων; πόθεν δὲ ὁ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῶν ἄλλων Τρώων, εἰ δὲ βούλει, καὶ τοῦ Πάριδος αὐτοῦ; Ὅπως νῦν ἔχει ἡ τῆς Ἰλιάδος οἰκονομία καὶ διήγησις, ὁ ἥρωας τοῦ ποιήματος χαρακτηρίζεται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ πάντων ἄριστος· μνησίας δὲ καὶ ἀποστὰς τοῦ ἀγῶνος, δίδωσιν, οὕτως εἰπεῖν, πάροδοι τοῖς ἄλλοις ἥρωσιν, ὅπως καὶ οὗτοι ἀριστεύσαντες δοξασθῶσιν. Ὁ Διομήδης διαδέχεται τὸν ἀποστάντα τῶν μαχῶν ἥρωα, καὶ ἀριστεύει, οὐχ ἡττον ἐκείνου καταστρέφων τοὺς ἐχθρούς, καὶ αὐτὸν τὸν Ἄρην καὶ τὴν Ἀθηναῖαν ἀναγκάσας ἢ ἀπέλθωσι τετρωμένοι ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἀλλὰ τιτρώσκειται καὶ οὗτος, καὶ ἀριστεύουσι μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι, ὃ τε Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, οἱ δύο Αἴαντες καὶ ὁ Ἰδομενεὺς καὶ ὁ Πάτροκλος· πάντων ὁμως αἱ ἀριστεῖαι οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ἀποφασιστικόν, διότι ἐλλείπει ὁ πάντων ὑπέρτατος ἥρωας, οὗ μόνῃ ἢ φωνῇ καταπλήττει μακρόθεν τοὺς πολεμίους. Ἐπανερχεται λοιπὸν ὁ ἥρωας μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πατρόκλου, ἐκείνην λαβὼν τὴν τιμὴν παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἣν ἐξ ἀρχῆς ὁ Ζεὺς ἐβουλεύσατο ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ ἐπιφανεῖς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης καταστρέφει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοὺς πολεμίους, φονεύει τὸν Ἑκτορα, καὶ λαμβάνει τὴν προσήκουσαν δίκην διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου· οὕτω δὲ κατ' ἀμφοτέρα τιμηθεὶς δοξάζεται ὡς ὁ πάντων ἄριστος, καὶ διακρίνεται τοιοῦτος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος, οὐπὲρ ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πνοή, οὕτως εἰπεῖν, καὶ παρών, καὶ ἀπών, καὶ ἐπανερχόμενος.

Οὕτως ἀναλυόμενον ἐν ὀλίγοις τὸ ποίημα εἰς τὰ μέρη αὐτοῦ, ὅπως ταῦτα ὁ ἀριστοτέλης ποιητῆς ἐξ ἀρχῆς ἐσχεδιάσε καὶ συνήρμοσε πρὸς ἓνα σκοπόν, παρίσταται κατὰ τὴν τοῦ Εὐσταθίου ῥῆσιν ἐν σ ῶ μ α σ υ ν ε χ ἔ ς διόλου

καὶ εὐάρμοστον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἀποτομή, μελετωμένη μὲν ἀπλῶς καὶ προβαλλομένη, συγγνωστέρα πάντως ἐστί, πράγματι δὲ γινομένη, ὡς ὁ Κύριος Köchly ἀπετόλμησεν, ἀσύγνωστός ἐστιν ἀσέβεια ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, οὐδ' ἀμφιβάλλει, νομίζω, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, διὰ πολλῶν διελθόντα χειρῶν, καὶ ἀπείρους ὑποστάντα διορθώσεις καὶ ἐκδόσεις, ὑπέστησαν, ὡς εἰκός, καὶ τινὰς μεταβολὰς διὰ προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως στίχων τινῶν· ἀλλ' ἀρκεσθῶμεν τέλος πάντων εἰς τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν διορθώσεις, καὶ μὴ τολμῶμεν οὕτω προχείρως καὶ κατ' ἀρέσκειαν ν' ἀποκόπτωμεν ῥαψωδίας ὅλας· διότι χαλεπώτατόν ἐστιν ἢ ἀκριβῆς τῶν ἀποκοπτέων διάγνωσις, καὶ μέγας ὁ κίνδυνος, μὴ ὁ πέλεκυς ἀποκόψῃ πολλάκις καὶ τὰ μὴ ἀποκοπτέα, οἷόν τι φαίνεται συμβαίνειν ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Κυρίων Lachmann καὶ Grote προβαλομέναις, ὑπὸ δὲ τοῦ Κυρίου Köchly γενομέναις ἀποκοπαῖς· “Habemus nunc Homerum in manibus” (λέγει ὁ μέγας Οὐόλφιος ἐν τέλει τοῦ ΜΘ' κεφ. τῶν Προλεγομένων) non “qui viguit in ore Græcorum suorum, sed inde a Solonis temporibus usque ad haec Alexandrina mutatum varie, interpolatum, castigatum et emendatum. Id e disjectis quibusdam indicibus jam dudum obscure colligebant homines docti et sollertes; nunc in unum conjunctæ voces omnium temporum testantur, et loquitur historia.” Καὶ ὁ Ἐϋνῖος δὲ ἀποφαίνεται περὶ τούτου, ὅτι ἔχοντες τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον οὐ μόνον οἷον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοὶ διορθώσαντο, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκείνους ἐπιδιορθωμένον διὰ παρατηρήσεων, ὅσας ἢ πρόοδος τῆς κριτικῆς παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐποίησατο, πρέπει ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τοῦτο, ὡς ἔχοντες κείμενον καὶ τοῦ Ἀρισταρχείου ἀκριβέστερον καὶ τελειότερον ἐπεξεργασμένον.¹ Τοῦτ' αὐτὸ καὶ μετὰ τὸν Οὐόλφιον καὶ Ἐϋνῖον ἄνδρες σοφοὶ καὶ Ὀμηρικώτατοι ἀπεφάναντο, ἐν οἷς μάλιστα διακρίνονται οἱ πολλάκις μέχρι νῦν μνημονευθέντες ἀντουολφίανοι Müller καὶ Mure καὶ Gladstone, καὶ ὁ ἄλλως Οὐολφίανος Em. Egger· ὃς ἐν ταῖς σημειώσεσι τῆς σοφῆς αὐτοῦ πραγματείας “περὶ τῆς ἱστορίας τῆς κριτικῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι” πολὺν περὶ τούτου ποιούμενος λόγον, συμπληροῖ τὰς ἑαυτοῦ

¹ Ἴδε τὴν Β' τοῦ Ἐϋνῖου παρεκβολὴν εἰς Ἰλιάδ. Ω.

φρονίμους σκέψεις, συμβουλεύων νὰ μιμώμεθα τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἱ καὶ ἄλλοτρίους νομίζοντές τινας τῶν Ὀμηρικῶν στίχων, ὅμως οὐκ ἐτόλμων νὰ ἐξαλείψωσιν αὐτούς, ἀλλὰ μόνον ἐδήλουν τὴν ἑαυτῶν γνώμην διὰ τινος σημείου· καὶ διὰ τοῦτο πικρῶς κατακρίνει ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς τὸν Ἀγγλον ἐκδότην τοῦ Ὀμήρου R. P. Knight δι' ἣν ἐτόλμησεν ἀποκοπὴν στίχων τινῶν Ὀμηρικῶν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 79—80) ἐλέγομεν.¹

Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσα τις Ἑλλήν ἔχει εἰπεῖν κατὰ τῆς ἀνατομικῆς θεωρίας τοῦ Κυρίου Grote, τὴν μὲν θεωρίαν ταύτην καταμεμφόμενος, τὰ δ' ἄλλα ἀμετάβλητον διατηρῶν τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα σέβας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τε τὰ λοιπὰ φιλολογικὰ αὐτοῦ ἔργα, καὶ μάλιστα διὰ τὸ μέχρι τοῦδε μέγιστον πάντων, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ συμπολίται τοῦ Κυρίου Grote πάντες κατέκριναν τὴν θεωρίαν ταύτην εὐθὺς δημοσιευθεῖσαν· καὶ πρῶτον μὲν ὁ ἐν Ἐδιμβούργῃ Καθηγητῆς Κύριος G. Dunbar κατέκρινεν αὐτὴν ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι "the Classical Museum" (τόμ. Ε', σελ. 443—469), ἔνθα διὰ μακρᾶς διατριβῆς, ἐπιγραφομένης "an examination of some theories respecting the authorship and the union of plan of the Iliad and Odyssey," διῶσχυρίσατο καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι μᾶλλον ἢ τῆς Ὀδυσσεΐας διαπρέπει ἢ τῆς Ἰλιάδος ἐνότης· ἔπειτα δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ Ἐδιμβουργίῃ ἐπιθεωρήσει ἐπικρίνας τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυρίου Grote οὐχ ἦττον ἀπεδοκίμασε καὶ κατέκρινε τὸ διαμελιστικὸν τῆς Ἰλιάδος σύστημα τοῦ συγγραφέως.²

¹ "Quel que soit, en effet, l'âge de ces rhapsodies, de ces épisodes, de ces vers insérés par le *diaskevaste*, toujours sont-ils plus anciens que lui, toujours offrent-ils quelque reste de la haute antiquité. C'est assez pour qu'il faille leur laisser la place qu'ils occupent depuis vingt siècles. Sauf de rares exceptions, Aristarque et les Grammairiens de son école ne comprirent pas autrement leurs droits et leurs devoirs: s'ils jugeaient la Dolonie inutile au plan de l'Iliade, et s'ils ne reconnaissaient pas la main d'Homère dans les cinq cents derniers vers de l'Odyssée, ils les laissaient cependant subsister à côté du texte authentique. Sachons suivre leur exemple. Signalons, s'il le faut, des disparates, des contradictions, des incohérences; retrouvons, s'il se peut, l'ordre historique de ces différentes couches de poésie déposées par le travail des âges dans les épopées Homériques; mais ne songeons pas à détruire cet ensemble qui date au moins du siècle d'Alexandre."—Essai sur l'Histoire de la Critique chez les Grecs, p. 514.

² *Edinburgh Review*, No. 170 (October, 1846).

καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ συγγράμματι ἐπικρίνας τὴν τοῦ μακαρίτου W. Mure κριτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας πολὺν ἐποίησατο λόγον καὶ κατὰ τοῦ διαμελιστικοῦ ἐκείνου συστήματος.¹ Τελευταῖος δὲ τῶν ἄλλων, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, ἀλλὰ πάντων ἄριστα, κατεπολέμησε τὸ σύστημα τοῦ Κυρίου Grote, καὶ πάντας τοὺς πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ προβαλλομένους λόγους κατέστρεψεν, ὁ μεγάτιμος Κύριος Γλάδστων ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος Ὀμηρικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος. Ἐκεῖ διὰ μακρῶν ὑποστηρίζεται ἡ ἐνότις τῆς Ἰλιάδος καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς, ὡς δόγμα κοινὸν πάντων τῶν Βρεττανῶν φιλολόγων, καὶ ἐν τέλει λογικώτατα συμπεραίνεται, ὅτι ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς Ἰλιάδος ἄπειρον ἔνεστι κάλλος, καὶ τάξις, καὶ σύστασις, ἐξ ὧν οὐ μόνον ἡ τοῦ ποιήματος ἐνότις ἀποδεικνύεται, ἀλλὰ καὶ ἀριδῆλως (εἴ τις ὑπῆρχε τούτου χρεία) προσμαρτυρεῖται, ὅτι εἷς καὶ μόνος ἐγένετο ποιητῆς αὐτῆς. "With these views (λέγει ἐν τέλει ὁ εὐφραδέστατος Βρεττανὸς Ὀμηριστῆς) I find in the plot of the Iliad enough of beauty, order, and structure, not merely to sustain the supposition of its own unity, but to bear an independent testimony, should it be still needed, to the existence of a personal and individual Homer as its author."²

Οὕτω λοιπόν, μόνου τοῦ Κυρίου Grote ἐξαιρουμένου, οἱ ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ φιλόλογοι διέμειναν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τῆς Οὐλοφφιανῆς αἰρέσεως, ἕνα μόνον πρεσβεύοντες ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, τὸν Ὀμηρον.³

¹ αὐτόθι, No. 188 (October, 1850).

² Studies on Homer, etc. Vol. iii, p. 366—396.

³ Ἐμφαντικώτατα ἐξηγεῖ τὸ περὶ Ὀμήρου φρόνημα τῶν Βρεττανῶν φιλολόγων ὁ Καθηγητῆς Κύριος John Wilson ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ "περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν μεταφραστῶν αὐτοῦ," λέγων. "Τινὲς μὲν πιστεύουσιν εἰς εἴκοσιν Ὀμήρους, ἡμεῖς δὲ εἰς ἕνα μόνον. Ἡ φύσις οὐκ ἔστι τοσοῦτον εὐφορος εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν μεγάλων ποιητῶν αὐτῆς. Μόνος ὁ οὐρανὸς γινώσκει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπ' αὐτοῦ διαλαμπόντων ἀστέρων· ἀστρονόμος δὲ οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀριθμήσῃ αὐτούς. Ἄλλ' οἱ ἔμφυχοι ἀστέρες, οἱ ἐπὶ γῆς διαλάμποντες, εἰσὶν ὀλίγιστοι, καὶ διὰ τῆς Περρὺανῆς ταύτης γραφίδος δυνατὸν νὰ ὀνομάσωμεν αὐτοὺς ἅπαιτας. Τίς ποτε ἤκουσε περὶ ὑπάρξεως δύο Μιλτώνων ἢ δύο Σακεσπηρων; κ. τ. λ." Essays, Critical and Imaginative, by Professor Wilson. Vol. iv. —Homer and his translators. Edinburgh, 1857.—Οὕτως ἐδογματίζεν ὀρθῶς ἕνα πρὸ τοῦ Καθηγητοῦ Wilson αἰῶνα καὶ ὁ διάσημος αὐτοῦ συμπολίτης Sir William Temple, ὅτι ἐν

τοσοῦτο δὲ μόνον συγκαταβαίνουνσι νὰ παραδεχθῶσιν ἐκ τῆς αἰρέσεως ἐκείνης (καὶ τοῦτο οὐχὶ πάντες, ἀλλὰ τῶν νεωτέρων ὀλίγοι τινές), ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι διέμενον ἄγραφα μέχρι Πεισιστράτου, ὡς ἐδογματίσεν ὁ Οὐόλφιος, ἀλλ' ὅτι ἐγράφησαν ἕνα τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ Σόλωνος αἰῶνα. Οἱ ἀρχαιότεροι ὅμως, ὡς πρὸ μικροῦ περὶ τοῦ σεβασμίου συγγραφέως τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας Thirlwall ἐλέγομεν, οὐδὲ τοῦτο τῆς Οὐόλφειανῆς αἰρέσεως ἀποδέχονται, ἀλλ' ἐμμένουσι τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει, ὀρθῶς τῇ ἀληθείᾳ καὶ προσηκόντως· διότι ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου τῶν ποιημάτων εὐθὺ φέρει πρὸς τὰ τοῦ Οὐόλφειου συμπεράσματα, καὶ μετὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ὀλίσθημα εὐκόλως καταφέρεται τις εἰς τὸν εὐρύτατον λάκκον, ὃν ὤρυξαν αἱ χεῖρες τοῦ Lachmann καὶ Grote καὶ Köchly.¹ Τούτου παράδειγμα πρόσφατον παρουσιάζει ἐν τοῖς Ἀγγλοῖς φιλολόγοις ὁ εὐπαιδευτος ἐκδότης τῆς Ἰλιάδος Κύριος F. A. Paley, ὁ καὶ ἄλλως γνωστὸς ἐκ τῶν ἀξιολόγων ἐκδόσεων τοῦ Ἡσιόδου καὶ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν δοκίμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων (Bibliotheca Classica, edited by George Long, etc.). Εὐθὺς μὲν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὁμολογῶν ὁ Κύριος Paley, ὅτι ἀδύνατον νομίζει τὴν ἐξ ἀρχῆς γραφὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἅμα τὴν διὰ μόνης τῆς μνήμης διατήρησιν αὐτῶν, οὕτω μακρῶν ὄντων,

χιλίοις ἔτεσι χίλιοι δυνατὸν νὰ γεννηθῶσι στρατηγικοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ἄνδρες, σπανίως δὲ εἰς μόνος ποιητικὸς ἀνὴρ.—Ἴδε Blackwell's Inquiry into the Life and Writings of Homer. Sect. vi, ἐν ἀρχῇ. Αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ θαυμάσιος Mure ἀποφαίνεται, λέγων. "Παρατηρητέον, ὅτι μέχρι τοῦδε οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ἔθνει "καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἀνεφάνησαν πλείονες τοῦ ἐνὸς ποιηταί, οἷος ὁ Ὀμηρος. Ἡ "Ἰταλία εἰς τὸ μακρὸν διάστημα πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, ἀφ' ἧς ἡ γλώσσα αὐτῆς "ἐμορφώθη καὶ ἐκανονίσθη, ἕνα μόνου ἀνέδειξε ποιητὴν, τὸν Δάντην· ἡ Ἀγγλία ἕνα μόνου, "τὸν Σακεσπῆρον· καὶ μόνοι οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἴσως δὲ καὶ ἐν παντὶ "χρόνῳ, δυνάμει νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸν Ὀμηρον." (τόμ. Β', σελ. 126.)—Καὶ ὅμως οἱ περὶ Οὐόλφειον πολλόμενοι φρουροῦσιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς παρήγαγε διὰ μιᾶς δωδεκάδας Ὀμήρων!

¹ Παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι ἡ περὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων πλάνη οὐδ' αὐτὸν τὸν δεινότατον ὑπερασπιστὴν τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἐνότητος, τὸν Κύριον Γλάδστονα, κατέλιπεν ἀνεπηρέαστον· διότι παραδέχεται μὲν, ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου ὑπήρχεν εἶδος τι γραφῆς, νομίζει ὅμως ὅτι ὁ Ὀμηρος οὐκ ἐγράφη, ἀλλὰ μόνον ἀπήγγειλε τὰ ποιήματα αὐτοῦ.—ἐνθ. ἀνωτ. Prolegomena. Sect. 4, p. 46.

κηρύττει ἑαυτὸν Οὐολφμανόν· καὶ ἰδοὺ τὸ πρῶτον ὀλίσθημα. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, τῇ μετὰ τὸν πρόλογον ἐπομένῃ, οὐκ ἐβράδυνε νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἀσπάζεται πως καὶ τὸ διαμελιστικὸν σύστημα τοῦ Κυρίου Grote, λέγων, ὅτι καθαρῶτατα (very clearly) ἀπεδείχθη ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι ἅπανα ἡ ῥαψοδία I ἐστὶν ἀλλότριον καὶ παρεμβεβλημένον τῇ Ἰλιάδι ποιημάτων, διότι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιήματος εἰκάζεται, ὅτι οὐδέποτε πρεσβεία καὶ δῶρα ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· καὶ ἰδοὺ κατέπεσεν ὁ καλὸς καὶ γαθὸς Paley ἐν τῷ λάκκῳ τοῦ Lachmann καὶ Grote καὶ Köchly.¹ Καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς θαυμαστόν, ὅτι τῶν νεωτέρων Βρεττανῶν φιλολόγων τινές, πλείστα καὶ κάλλιστα ἔχοντες προγενέστερα συγγράμματα τῶν ἰδίων ὁμογενῶν, ἐν οἷς μετὰ λόγου ὑποστηρίζεται τοῦ τε Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἡ ἐνότης, προτιμῶσι κατὰ τοῦτο τὰς τολμηρὰς θεωρίας Γερμανῶν τινῶν μᾶλλον, ἢ τὴν λελογισμένην ἔρευναν, τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἰδίων αὐτῶν ὁμογενῶν, οἳοὶ πέρ εἰσιν οἱ πολλάκις μέχρι νῦν μνημονευθέντες, Blackwell, Temple, P. Knight, Granville Penn, Clinton, Wilson, Ed. L. Bulwer, Mitford, Thirlwall, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι, οἷς ἔπονται καὶ τῶν νεωτέρων Ὀμηριστῶν οἱ δοκιμώ-

¹ Ἴδε τῆς ἄλλως ἀρίστης αὐτοῦ ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος τὰ Προλεγόμενα (Preface, p. ix. καὶ Introduction, p. xxi.). Πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου Paley ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος ἀξιοσημείωτον ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν ἢ τῆς Ὀδυσσεύς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Henry Hayman, ἧς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (κεφ. Ε', ἐν ἀρχῇ) ἐμνημονεύσαμεν. Ὁ Κύριος Hayman ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἑαυτοῦ ἐκδόσεως ἀπέφυγε τὸ ἐπικίνδυνον ὀλίσθημα, παραδεχόμενος μὲν τὴν περὶ πρώτης γραφῆς τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γνώμην τοῦ Κυρίου Grote, ἀποκρούων δὲ πᾶσαν τῶν χωριζόντων καὶ διαμελιζόντων τὰ ποιήματα ταῦτα γνώμην, καὶ ὑποστηρίζων τὴν ἐνότητα τοῦ τε ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων. "Δυσκόλως (λέγει) δύναται τις πιστεῦσαι, ὅτι δέκα ἢ δώδεκα ἀοιδοὶ ἔσχον ἐκ φύσεως κοινὴν τινα ἰδιοσυγκρασίαν, ὥστε ἠνωμένοι νὰ φαίνωνται εἰς ἄνθρωπος." Περὶ δὲ τοῦ Lachmann καὶ τῶν ἄλλων διαμελιστῶν, οἱ στηρίζουσι τὴν ἑαυτῶν δόξαν ἐν μικραῖς διαφοραῖς λέξεων, εὐφρέστατα λέγει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι "διὰ τῆς ἐλαφρότητος τῶν λέξεων προσπαθοῦσι νὰ συντρίψωσι τῶν πραγμάτων τὸ βᾶρος."—"Minute differences of word-forms, phrases, and grammatical manner, as also of costume, religion, moral tone and sentiment, have been relied on in support of these views, while the grand argument in favour of unity, which arises from the ethical individuality of each character, not only throughout each poem, but wherever the same character appears in the two poems, has been overlooked. Of such critics it may be said that they *verborum minutis rerum frangunt pondera*."—The Odyssey of Homer, etc. Preface, p. 43—4. Ἴδε αὐτόθι καὶ σελ. 15.

τατοι, Trollope, Mure, Gladstone κ. τ. λ. Οὗτοι πάντες, καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν ἐγὼ οὐκ ἔγνων τὰ συγγράμματα, οὐδόλως ἐπηρεάσθησαν ἐκ τῶν Γερμανικῶν πολυομήρων θεωριῶν, ἀλλ' ἐμμένοντες μετὰ λόγου τῇ ἀρχαίᾳ περὶ Ὀμήρου παραδόσει, ἐπρέσβευσαν καὶ ὑπεστήριξαν μετὰ τοῦ συμπολίτου αὐτῶν J. Keble, τοῦ ἐν Ὁξωνίᾳ Καθηγητοῦ, *Iliadem et unam esse, et ab uno profectam auctore*.¹ Ἄλλ' ἱκανὰ μὲν ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ἀποδοκίμασίας τοῦ Οὐολφφίανου συστήματος, καὶ πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς παραδόξου τοῦ Κυρίου Grote ἀνατομικῆς θεωρίας. Ἐπανέρχομεθα νῦν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπως ἴδωμεν μέχρι τίνος προέβη ἡ κατ' ἀρχὰς γενομένη κατάκτησις ὑπὸ τοῦ Οὐολφφίανου συστήματος, καὶ πότε ἤρξατο διαλύεσθαι ἢ ἐκ τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφφίου διακεχυμένη ἀχλύς, ὥστε καθαρώτερον βλέποντες νὰ κατίδωσι τὸ ἀστήρικτον τῶν Οὐολφφίανων θεωριῶν, καὶ νὰ καταπολεμήσωσιν αὐτὰς ἐκ τοῦ συστάδην, ὑπερμαχοῦντες τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἐνότητος.

Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἤρθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γερμανίᾳ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη ἀταράχως ἐπικρατησάσης Οὐολφφίανῆς αἰρέσεως, εἰ καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὡς προείπομεν, ὑπῆρξάν τινες, μηδαμῶς ἐπηρεασθέντες, μηδὲ μεταβαλόντες τὴν ἀρχαίαν περὶ ἐνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων δόξαν· ἀλλ' ὑποχωροῦντες εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ πανταχοῦ ἐπικρατήσαντος τότε ρεύματος οὐκ ἐτόλμων νὰ ἐκδηλώσωσι τὸ ἑαυτῶν φρόνημα. Τοιοῦτοι μάλιστα λέγονται γενόμενοι οἱ διάσημοι φιλόλογοι Herder καὶ Voss, καὶ μετὰ τούτων ὁ Lange, καὶ ὁ περιώνυμος ποιητὴς Schiller.² Ἦδη δὲ τεθνηκότος τοῦ μεγάλου αἰρεσιάρχου, ἐξε-

¹ Praelectiones Academicæ Oxonii habitæ, annis 1832—1841, a Joanne Keble, etc.—Praelectio Sexta. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος Γλάδστον λέγει, ὅτι αἱ καταστρεπτικαὶ τοῦ Οὐολφφίου θεωρίαι οὐδέποτε ἠτυύχησαν ἐν Ἀγγλίᾳ· καὶ προῖον ἀποφαίνεται, ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ W. Mure, κοσκίνισιν αὐτῶν, ἡ περὶ τὰς ἀμφισβητήσεις ἐκεῖνας ἐνασχόλησις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ χρόνου παρανόημα. “These controversies have been bolted to the bran; for us, at least, they are all but dead, and to me it seems little better than lost time to revive them.”—Studies on Homer. Prolegomena, p. 3—4.

² Ὁ Κύριος Edgar Quinet (De l'Hist. de la Poésie. Homère, § 1) λέγει περὶ τούτου. “Ni Herder, ni Schiller n'inclinèrent vers cette école. Goethe s'en railla ouvertement; Voss fit longtemps de son opposition un secret de famille; mais il l'avoua à la fin.”

δηλώθη ὁ κατὰ τῆς αἰρέσεως πόλεμος, καὶ τότε μόνον οἱ ἐν Γερμανίᾳ φιλόλογοι διηρέθησαν εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Καίτοι δὲ παρά τινων ἀποδίδεται ἡ πρώτη κατὰ τοῦ Οὐολφφίανου συστήματος προσβολὴ εἰς τὸν G. Lange, ὃς ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ποιητὴν Goethe ὑπεστήριξε τὴν ἐνότητα τῆς Ἰλιάδος οὕτω σφοδρῶς, ὥστε νὰ μεταπέισῃ τὸν περιώνυμον ποιητὴν, καὶ νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀντουολφφίανὴν φάλαγγα,¹ δικαιότερον ὅμως ἀποδίδεται ὑπ' ἄλλων εἰς τὸν ὀνομαστὸν συγγραφέα τοῦ περὶ ἐπικοῦ Κύκλου συγγράμματος, τὸν K. Welcker· ὃς ἐν τῷ "περὶ τριλογίας δραματικῆς" πονήματι αὐτοῦ πρῶτος ἀπέδειξε τὴν ταυτότητα τῶν τραγικῶν καὶ ἐπικῶν ὑποθέσεων, καὶ ὑπεστήριξε τῆς Ἰλιάδος τὴν ἐνότητα.² Μετὰ τοῦτο δὲ ἐδημοσιεύθη ἡ πρὸς τὸν Goethe ἐπιστολὴ τοῦ Lange, ἣπερ ἕψωσεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ σημεῖον τῆς μάχης μεταξὺ τῶν Οὐολφφίανῶν καὶ ἀντουολφφίανῶν, ἢ τῶν ἱστορικῶν καὶ αἰσθητικῶν, ἢ, ὡς ἄλλοι τούτους ὀρθότερον ἐπωνόμασαν, τῶν πολυομήρων καὶ μονομήρων.³ Τότε ὁ Γοδ.

¹ Τριάκοντα ὄλα ἔτη διαμείνας ὁ Goethe πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Οὐολφφίανου συστήματος, οὕτω μετεπέισθη ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Lange (ἐν ἔτει 1826), ὥστε τελευταῖον ἐξεδήλωσε πρὸς τὸν Schiller τὴν περὶ ἐνότητος τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γνώμην αὐτοῦ ἐν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν. "Ὅσῳ μᾶλλον σκέπτομαι, τόσῳ μᾶλλον πείθομαι καθ' ἡμέραν περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ."—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὰ περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος μαθήματα τοῦ K. Βερναρδάκη (ἐνθ. ἀν.)

² Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Welcker ἐδημοσιεύθη ἐν Δαρμστάδῃ τὸ 1824, καθ' ὃ ἔτος ἀπεβίωσε καὶ ὁ Οὐόλφφιος ἐν Μασσαλίᾳ. Ἐφεξῆς δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ ἐπικοῦ Κύκλου συγγράμματι (ἔπερ κατὰ πρῶτον ἐξεδόθη τὸ 1835, καὶ δεύτερον περίσιν) ὑπεστήριξεν ὁ Welcker τὴν περὶ ἐνότητος ἰδέαν διὰ λόγων ἰσχυρῶν, διελὼν τὴν Ἑλληνικὴν ἐποποιίαν εἰς δύο ἐποχάς, τὴν μὲν δημοτικὴν καὶ προομήρειον, τὴν δὲ κανονικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν, ὁμοίαν πρὸς τὰς δραματικὰς τετραλογίας, τὰ πρῶτα ἐκεῖνα δημοτικὰ ἄσματα συναγαγούσαν, καὶ εἰς κανονικὸν ἐπικὸν ποίημα μεταποιήσαν. Ἐντεῦθεν, λέγει, ἐσχηματίσθη ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, καὶ ἀπετέλουν ἀμφότεραι μέρος τοῦ ἐπικοῦ Κύκλου· ὁ δὲ ποιητὴς αὐτῶν ἐγένετο πρῶτος θεμελιωτὴς τῆς κανονικῆς ἐποποιίας, καὶ ἐπωνομασθη "Ὀμηρος, ὡς ἐπωνομάζοντο καὶ πάντες οἱ τὰ δημοτικὰ ἐκεῖνα ἄσματα συναρμόττοντες, ἐκ τοῦ ὀμοῦ ἄρειν. Τὴν τοιαύτην περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀμήρου ἰδέαν τοῦ Welcker καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ καὶ συνέλαβον καὶ ἐδημοσίευσαν, καὶ γενικῶς ἐπεκράτει ἐν Γερμανίᾳ.—Ἴδε περὶ τούτου Hillebrand (ἐνθ. ἀν. σελ. 621—2).

³ Ἡ πρὸς τὸν Goethe ἐπιστολὴ τοῦ Lange ἐδημοσιεύθη ὁμοίως ἐν Δαρμστάδῃ τὸ 1826, δύο ἔτη μετὰ τὸ ἄρτι μνημονευθὲν πόνημα τοῦ Welcker, ἔπερ διεχάραξε πρῶτον τὴν ὀδὸν τῶν περὶ ἐνότητος τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων σκέψεων.

Ἑρμαννος, καὶ πρότερον ἐν διαφόροις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐκδηλώσας τὴν ἰδίαν πεποιθήσιν περὶ πολλῶν προσθηκῶν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι, γενομένων ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν, ἐπαρουσιάσθη συμβιβαστῆς τῶν ἀντιμαχομένων γνωμῶν, μέσσην τινὰ βαδίζων αὐτὸς ἐν τοῖς δυσὶν ἀντιθέτοις ἄκροις. Ἐξέδωκε λοιπὸν ἐν ἔτει 1832 πραγματείαν, ἐπιγραφομένην—De interpolationibus Homeri—ἐν ἣ ἀπεφῆνατο, ὅτι ἐγένετο ἀληθῶς ἐν ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ μέγας τις ποιητής, ὃς ἐποίησε δύο μικρὰ ποιήματα, τὸ μὲν Ἀχιλλεΐδα, τὸ δὲ Ὀδύσσειαν, ἐπιγραφόμενα· τὰ δὲ μικρὰ ταῦτα ποιήματα, ἄγραφα τὸ πρῶτον διαμνημονευόμενα, καὶ ἐν πανηγύρεσιν ἀδόμενα, παρεγέμισαν ἔπειτα οἱ ἀοιδοὶ καὶ ῥαψωδοὶ ἐκ διαφόρων προομηρείων καὶ μεθομηρείων ἀσμάτων, τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχομένων, καὶ οὕτω μετέβαλον αὐτῶν τὴν μορφήν, ὥστε ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ διορισθέντες διορθωταί, οὐκ ἀδύναμοι ἀνευρεῖν ἐν τῷ συγκεχυμένῳ ἐκείνῳ κυκεῶνι τὰ δύο τοῦ μεγάλου ποιητοῦ πρῶτα ἔργα, τὴν Ἀχιλλεΐδα δηλαδὴ καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, ἠρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ ἐκκαθαρίσωσιν αὐτά, ὅσον ἦν δυνατόν· καὶ ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν τὰ νῦν ὑπάρχοντα δύο ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια.¹

Ἄλλὰ τὴν συμβιβαστικὴν ταύτην τοῦ Ἑρμάννου γνώμην, ἱκανῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Ulrici ὑποστηρικθεῖσαν, ἐθεώρησαν μὲν πιθανήν τινες τῶν Οὐολφιανῶν, οὐχ εὐρον ὅμως λόγους ἱκανοὺς εἰς ἀπόδειξιν τῆς πραγματικότητος αὐτῆς· οἱ δὲ πλείονες καὶ ἀπέκρουον τὴν γνώμην ταύτην, ὡς μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ διασώζουσιν, τὴν δὲ τῶν ποιημάτων ἐνότητα καταστρέφουσιν. Ὅθεν ἐπέμενον ἀνταγωνιζόμενοι κατὰ τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, καὶ διῆσχυριζόμενοι, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐγράφησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἔκτοτε γνωστῆς καὶ χρησίμου οὐσῆς τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐσχεδιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, καὶ ἐποιήθησαν τοιαῦτα, οἷα νῦν ὑπάρχουσιν, ἐν θαυμασίᾳ ἐνότητι τῶν ἐννοιῶν, ἐν γλώσσῃ καὶ ῥυθμῷ πανταχοῦ ὁμοιομόρφῳ· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐνέμενον τῇ ἀρχαίᾳ περὶ τούτου παραδόσει, ἀποδιοπομπούμενοι τὸ Οὐολφιανὸν πολυό-

¹ Hermanni Opuscula, tom. v—vi. Disquisitiones Homericae. Τούτοις δὲ παρατίθει καὶ τὰ ἐν τῇ ἀρίστῃ αὐτοῦ ἐκδόσει τῶν Ὀρφικῶν εἰρημένα (τόμ. Β', σελ. 687—692. ἐν Λειψία, 1805).

μηρον καὶ ἄγραφον σύστημα. Ὑπῆρξαν δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τινες μέτριοι, ἀποδεχόμενοι μὲν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον τῶν ποιημάτων, ἀποφαινόμενοι δέ, ὅτι ἡ διαμνημόνευσις αὐτῶν οὐκ ἦν ἀδύνατος, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐδόξαζον, ἀλλὰ μάλιστα δυνατὴ διὰ τὸ τότε ἰσχυρὸν τῆς μνήμης, φέροντες παραδείγματα τὴν ὁμοίαν ἄλλων ποιημάτων διαμνημόνευσιν, περὶ ὧν ἐφεξῆς λέγομεν.

Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ μάλιστα πάντων διεκρίθη ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἐν Κιέλω Ἀκαδημίας, Gregorius Guilielmus Nitzsch, ἐξωμότης καὶ οὗτος τοῦ Οὐόλφιανου συστήματος, ὡς ὁ Goethe, μεταπεισθεὶς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς προειρημένης τοῦ Welcker πραγματείας,¹ καὶ οὕτως εὐτόλμως καταπολεμήσας ἔπειτα τὸ σύστημα ἐκείνο, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἀρχηγὸς τοῦ ἀντιθέτου, εἰ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, πρῶτος ἀνεδείχθη πολέμιος ὁ Welcker, καὶ μετ' ἐκείνον ὁ Lange. Δι' ἀλλεπαλλήλων ποιημάτων, ἅπερ ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ 1852, ἰσχυρίσατο καὶ ἀπέδειξεν ἐξαρκούντως ὁ δεινότατος ἐκείνος τοῦ Οὐόλφιανου συστήματος πολέμιος, ὅτι εἰς ποιητῆς, ὁ Ὅμηρος, ἐν σχεδίῳ ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα ἐπὶ τῇ βασιεῖ τῶν πρὸ αὐτοῦ ὑπαρξάντων ποιηματίων ἢ ἀσμάτων, καὶ ὅτι ἐφεξῆς μετὰ μίαν γενεὰν ἐποίησε τὴν Ὀδύσειαν· ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἰλιάς κατακερματιζομένη ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν, διάφορα ταύτης ἀποσπάσματα ἀδόντων ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ ταῖς εὐωχίαις, ὑπέστη, ὡς εἰκός, μεταβολὰς τινάς, ταύτας τὰς μεταβολὰς ἐπειράθη νὰ διορθώσῃ ὁ Πεισίστρατος διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντων λογίων διασκευαστῶν· οἱ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ διώρθωσαν ἔπειτα ὅσα ἐνομίζοντο κακῶς ὑπὸ τῶν περὶ Πεισίστρατον καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐκδοτῶν ἢ διορθωτῶν διασκευασμένα. Ἄλλ' οὕτω σφοδρῶς ὑπερμαχῶν τῆς ἐνότητος τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, οὐκ ἀρνεῖται, ὅτι καὶ νῦν ἔτι μετὰ τὰς διορθώσεις τῶν Ἀλεξανδρινῶν εἰσιν ἐν αὐτοῖς μέρη τινά, ὧν ἡ ἐξ ἀρχῆς γνησιότης δυνατὸν ν' ἀμφισβητηθῇ, καὶ τινὰ μάλιστα νομίζει ἀναμφισβητήτως ἀλλότρια τοῦ ἀρχικοῦ ποιητοῦ, ἢ μεταβεβλημένα ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν· καὶ τοιαῦτα σημειοῖ ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι τὸν Κατάλογον (B, 484—760), τὴν Δολώνειαν (ῥαψωδ. K),

¹ Ἰδε K. Hillebrand (ἐνθ. ἀν σελ. 622—6). Ἐντεῦθεν δῆλον γίνεται, μέχρι πόσου ἐπηρέασαν κατὰ πρῶτον τοὺς ἐν Γερμανίᾳ φιλολόγους τοῦ Οὐόλφιου τὰ Προλεγόμενα, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν.

τὴν τοῦ Νέστορος διήγησιν (Λ, 654 κ. ἐξ), τὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος (Τ, 78 κ. ἐξ), καὶ τὴν τῶν Θεῶν μάχην (ράψωδ. Φ). ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσεΐα δύο μόνα μέρη, τὸ περὶ μοιχείας τῆς Ἀφροδίτης ἄσμα τοῦ Δημοδόκου (Θ, 266—366) καὶ τῆς ράψωδιος Ω τὸ τελευταῖον μέρος.¹ Ἐπειδὴ δὲ τὸ περὶ γραφῆς ζήτημά ἐστιν ἡ βάσις τοῦ Οὐόλφιανου συστήματος, καὶ ἡ πηγὴ, ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν ἀλλεπάλληλα τὰ ἀρνητικὰ τοῦ Οὐόλφιου συμπεράσματα, ταύτην μάλιστα τὴν πηγὴν συνετάραξεν ὁ Nitzsch, ἀποδείξας, ὅτι καὶ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ὑπῆρχε γνωστὴ καὶ χρήσιμος ἐπὶ Ὀμήρου (οὐ τὴν ἀκμὴν τίθησιν ἐν τῇ ἐννάτῃ ἑκατονταετηρίδι μετὰ τοῦ νομοθέτου Λυκούργου), καὶ τῶν διφθερῶν ἡ χρήσις πρὸς γραφὴν κοινοτάτη, καὶ αὐτὴ τοῦ παπύρου ἢ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴ πολὺ ἀρχαιότερα, ἢ ὅσον ἐνόμιζεν ὁ Οὐόλφιος, ὑπὸ Φοινίκων μετακομιζομένου χάριν ἐμπορίου. Ἐν τούτοις δὲ παρεστήσατο καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς μαρτυρίας Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, καὶ ἀντέκρουσε τὴν ιδέαν τοῦ Οὐόλφιου περὶ τοῦ "φασί" καὶ "φασὶν ἐνιοί" ἢ "φασί τινες," ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν διὰ μακροτέρων τὰ περὶ Ἰωσήπου ἐξετάζοντες εἶπομεν.² Οὕτως ἄρα τὴν βάσιν ἐκείνην ἀνατρέπων ὁ Nitzsch ἀνέτρεπεν εὐκόλως καὶ πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῆς οἰκοδόμημα καὶ συμφωνοῦντας ἔσχε κατὰ τοῦτο (τὸ περὶ γραφῆς δῆλον ὅτι ζήτημα) οὐ μόνον τοὺς διασημοτέρους τῶν Γερμανῶν φιλολόγων, Ulrici, Kreuser, Ritschl, καὶ τὸν ἐπιζῶντα ὀνομαστὸν Καθηγητὴν Bernhardt, ἀλλὰ καὶ τῶν Γάλλων πολλοὺς καὶ τῶν Ἀγγλων. Περὶ δὲ τῶν καλουμένων Ὀμηρικῶν οὐδὲν πλεον παραδέχεται, ἢ (ὅπερ καὶ μόνον ἐστὶ πιθανώτατον) ὅτι ἦσαν ράψωδοὶ τὰ

¹ Ταῦτα μὲν εἰσι τὰ ὑπὸ τοῦ Nitzsch νομιζόμενα παρέμβλητα ἢ μεταβεβλημένα μέρη τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων· τὰ δὲ συγγράμματα αὐτοῦ, δι' ὧν κατεπολέμησε τὸ Οὐόλφιανὸν σύστημα, οἷα καταριθμοῦνται ὑπὸ τοῦ K. Hillebrand (ἐνθ. ἀν) εἰσι τάδε.—α) Quaestiones Homericae, 1824.—β) Indagantiae per Homeri Odysseam interpolationis praeparatio, 1828.—γ) Historiae criticae Homeri initia, 1829.—δ) De Historia Homeri meletemata, 1830.—ε) De Aristotele contra Wolfianos, 1831.—στ) Sententiae veterum de Homeri patria, καὶ μετὰ τούτου ἴδιον περὶ Ὀδυσσεΐας ἄρθρον ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber, 1831.—ζ) De Pisistrato Homericorum carminum instauratore, 1839.—η) Die Heldensage der Griechen nach ihrer nationalen Geltung (Kieler philologische Schriften, 378, 467), 1842.—θ) Die Sagenpoesie der Griechen, 1852.

² Ἴδε κεφ. Θ', ἐν τέλει.

τῶν ἄλλων ποιήματα ἐπαγγελλόμενοι ἄδειν, καὶ οὐχὶ ἀποτελοῦντες ἴδιαν ποιητικὴν Σχολήν, ὡς ἐδόξαζε περὶ αὐτῶν ὁ Οὐόλφιος, οὐδὲ ποιοῦντες ἴδια ποιήματα· ἴσως δὲ τοιαύτην εἶχον περὶ αὐτῶν ἰδέαν οἱ τότε ἀμαθεῖς ἀκροαταί, οἵπερ ἀκούοντες αὐτῶν ἀδόντων ποιήματα ἐνόμιζον ἴσως, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄδοντες ἦσαν καὶ οἱ ποιηταὶ τῶν ἀδομένων. Τούναντίον ὅμως ἐφρόνει περὶ τῶν καλουμένων Κυκλίων ἢ Κυκλικῶν ποιητῶν· ὅτι δηλαδὴ οὗτοι πάντες ἴστανται περὶ τὸν Ὅμηρον, οἱ μὲν τὴν ἀρχὴν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου λαβόντες ὑπόθεσιν τῶν ἰδίων ποιημάτων, ὡς ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας ἔπη, εἴτε Στασίνοσ, εἴτε ἄλλοσ τις ἦν, οἱ δὲ τὰ μετὰ τὸν πόλεμον, κ. τ. λ.¹

Τὸ κυρίως ἀντουολφιανὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Nitzsch πολλοὺσ εὔρεν ὀπαδοὺσ ἐν τε τῇ Γερμανίᾳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ. Ἀλλά, καθὼσ ἐν τοῖσ Οὐολφιανοῖσ οἱ μὲν ἀπεδέχοντο πάντα τοῦ Οὐολφίου τὰ δόγματα, οἱ δὲ τινα, οὕτω καὶ νῦν οἱ μὲν ἀπεδέχθησαν ὀλοκλήρως τὸ ἀντουολφιανὸν σύστημα τοῦ Nitzsch, οἱ δὲ τὸ ἐξ ἀρχῆσ ἀγραφον καὶ τὴν διαμνημόνευσιν τῶν ποιημάτων ἀποδεχόμενοι κατ' Οὐόλφιον, ἀπεδέχοντο καὶ τοῦ Nitzsch τὰσ περὶ ἐνότητοσ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων θεωρίας· ὥστε προῆλθεν ἐντεῦθεν ἄλλο σύστημα φιλολόγων (οὓσ δυνατὸν ἀποκαλέσαι διαμνημονευτικῶσ), μέσην τινα βαδιζόντων μεταξὺ Οὐολφίου καὶ Nitzsch, εἰ καὶ κατεπολέμουσ σφοδρῶσ κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ τὸ πολυόμηρον Οὐολφιανὸν σύστημα. Ἐν τοῖσ διαμνημονευτικοῖσ τούτοισ διεκρίθη μάλιστα ὁ πολὺσ Κ. Ο. Müller, ὁ γνωστότατοσ ἡμῖν, οὐ μόνον ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ δι' ἣν ἔσχομεν δυστυχή τιμὴν νὰ κηδεύσωμεν αὐτὸν ἐν τῇ Ἑλλάδι, θῦμα γενόμενον ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Δελφοῖσ, ὅπου ἀπέθανεν, ὡσ γενναῖοσ στρατιώτησ ἐν τῷ πεδίῳ τῆσ μάχησ· ἐτάφη δὲ προσηκόντως ἐπὶ τοῦ λόφου τῆσ Πλατωνικῆσ Ἀκαδημίας, ὃν μέχρι μὲν τότε μόνον ἐκόσμει τοῦ Ἑλληνοσ φιλοσόφου τὸ μέγα ὄνομα, ἔκτοτε δὲ μετ' ἐκείνου κοσμεῖ καὶ τὸ τοῦ περικλεοῦσ Γερμανοῦ φιλολόγου.²

¹ Ἴδε τὰ ἐν τοῖσ ἔμπροσθεν (κεφ. Γ') περὶ τῶν Κυκλικῶν ποιητῶν καὶ τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων εἰρημένα.

² Ὀκτωκαίδεκα μὲν ἀριθμοῦνται τὰ ἴδια ἐκδεδομένα μεγάλα συγγράμματα τοῦ ἀνδρὸσ ἐκείνου, τεσσαράκοντα δὲ καὶ δύο αἱ ἐν Ἀκαδημαῖκοῖσ προγράμμασι καὶ παντοίαισ συγγραφέων ἐκδόσεσι καὶ ἐπιστημονικοῖσ Λεξικοῖσ περιειλημμέναι φιλολογικαὶ πραγματεῖαι

Ὁ μέγας οὗτος φιλόλογος κατὰ τοῦτο μόνον συμφωνεῖ τῷ Οὐολφίῳ, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ διεμνημονεύοντο, ἐν πανηγύρεσι κοιναῖς καὶ ἐν εὐωχίαις ἀδόμενα.¹ κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ θεωρεῖ τὸ Οὐολφφίανδον σύστημα ὅλως μηχανικὸν καὶ ἐπιπόλαιον, καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἐνότητα τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων. Εἰς ποιητῆς (λέγει) ἐσχεδίασεν ἀμφοτέρω τὰ ποιήματα, ἐξ ἀρχῆς οὕτω μακρὰ ποιηθέντα, ὡς νῦν ὑπάρχουσι, μόνου ἐξαίρουμένου τοῦ Καταλόγου τῶν νεῶν, ὃν εὐρίσκει ἀλλότριον τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐπέισακτον ἔργον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀπαντώσας ἐναντιολογίας πρὸς τὸ λοιπὸν ποίημα.² τὴν δὲ Δολώνειαν εὐρίσκει μὲν ἄσχετον πρὸς τὰ ἠγούμενα καὶ ἐπόμενα, ὡς οὐδαμοῦ γινομένου λόγου περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐκτιθεμένων πράξεων τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεύς, νομίζει ὁμως τὴν ῥαψοδίαν ταύτην λίαν ἀναγκαίαν διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὴν φοβεράν ἐκείνην νύκτα γενομένων, καὶ πρὸς δόξαν τῶν ἀριστευσάντων δύο ἡρώων· ἄλλως τε (λέγει) ἡ Δολώνεια καθ' ἑαυτὴν μὲν ἀδύνατον νὰ ἐκκληφθῆ ὡς ἴδιον καὶ

αὐτοῦ, καὶ πλείους τῶν τριακοσίων αἱ διάφοροι κριτικαὶ διατριβαί, ἐν περιοδικοῖς συγγράμμασι δημοσιευθεῖσαι· καὶ σημειωτέον, ὅτι ἀπεβίωσε μόλις ὑπερβὰς τὰ τεσσαράκοιτα ἔτη· διότι ἐγεννήθη τὸ 1797, καὶ ἀπέθανε τὸ 1840.—Ἴδε τὴν ἐν τῇ Γαλλικῇ μεταφράσει τῆς πολλάκις μνημονευθείσης Ἱστορίας αὐτοῦ προτεταγμένην ἀξιόλογον πραγματείαν τοῦ μεταφραστοῦ K. Hillebrand.—Etudes sur Otfried Müller et son école (p. 107—144), καὶ τὸν ἐν τέλει τῆς πραγματείας ἐκείνης προστεθειμένον κατάλογον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Müller.

¹ Τοῦτο, ἀλλὰ τοῦτο μόνον, καὶ ὁ Ἄγγλος κριτικὸς R. P. Knight πολλοὺς πρὸ τοῦ Μυλλέρου χρόνους ἀπεδέξατο ἐκ τῆς Οὐολφφίανδης αἵρεσεως, κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ σφοδρῶς πολεμήσας αὐτῇ. Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 319) ἐκ τῶν προλεγομένων αὐτοῦ παρατεθειμένα.—Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων Βρεττανῶν φιλόλογων συμφωνοῦσιν οἱ τινες τῷ Knight, ὡς ὁ Grote καὶ ὁ Gladstone, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὁ τῆς Ὀδυσσεύς ἐκδότης H. Hayman. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐξ ἅπαντος ὤφειλεν οὕτω φρονεῖν, ὅπως ἔχη λόγον τοῦ τὴν Ἰλιάδα διαμελίσαι· οἱ δὲ δύο μονόμηροι καὶ πολέμοι τοῦ διαμελιστικοῦ τῆς Ἰλιάδος συστήματος θαυμαστόν ἐστι, πῶς ἀποδέχονται τὴν τῶν ποιημάτων διαμνημόνευσιν, πάντως μαχομένην πρὸς τὴν ἐνότητα αὐτῶν, ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω.

² Τὰς ὑπὸ τοῦ Müller νομιζόμενας ἐναντιολογίας ἐν τῷ Κατάλογῳ ἱκανῶς ὁ Mure ἀπέδειξεν ἀνυπάρκτους, προσποδείξας ἐν τῇ περὶ τούτου ἐρεύνη, ὅτι αἱ νομιζόμεναι ὑπὸ τοῦ Müller ἐναντιολογίαι βεβαιούσιν ἔτι μᾶλλον τὴν σχέσιν τοῦ Καταλόγου πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς Ἰλιάδος.—Ἴδε τὰ περὶ τούτου διὰ μακροτέρων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 88) εἰρημένα.

τέλειον ποίημα, ἄλλου δὲ ποιήματος ἐκτὸς τῆς Ἰλιάδος οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι δύναται ν' ἀποτελέσῃ μέρος. Ταῦτα περὶ ἐνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν δύο ποιημάτων ἀποφαινόμενος, ἐξετάζει ἔπειτα τὴν γνώμην τῶν λεγόντων, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀδύνατον ἦν εἶς καὶ ὁ αὐτὸς ποιητὴς νὰ συντάξῃ δύο ποιήματα οὕτω μακρά· καὶ περὶ τούτου προβάλλεται ὡς πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ποιήσας τὴν Ἰλιάδα ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, γέρον ἤδη ἐσχέδιασε τὴν Ὀδυσσειαν, καὶ παρέδωκε τὸ σχέδιον πρὸς τινα τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ὃς καὶ συνετέλεσεν αὐτό. Μετὰ ταῦτα ἀποκρούει τὴν ιδεάν τῶν Οὐολφιανῶν, ὅτι τόσῳ μακρὰ ποιήματα ἀδύνατον ἦν ἀδόμενα, ἢ ἀπλῶς ἀπαγγελλόμενα, νὰ συμπληρῶνται ἐν μιᾷ πανηγύρει. Οἱ Ἀθηναῖοι (λέγει) ἠδύναντο ἐν μιᾷ πανηγύρει ν' ἀκούωσιν ἀλλεπαλλήλως ἐννέα τραγωδίας, τρία σατυρικά δράματα, καὶ τρεῖς κωμωδίας· διὰ τί λοιπὸν οἱ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες οὐκ ἠδύναντο ν' ἀκούωσιν εἰσάπαξ ἀπαγγελλόμενα τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, καὶ ἄλλα ἴσως πρὸς τούτοις; καὶ τέλος πάντων ἀποφαίνεται περὶ ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων, ὅτι διεσπασμένα καὶ διηρημένα ἤδοντο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν· καὶ διὰ τοῦτο πολλὴ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη τῷ πρώτῳ τοὺς ῥαψωδοὺς ἀναγκάσαντι (εἴτε Πεισίστρατος ἦν οὗτος, εἴτε Σόλων) ἐξ ὑποβολῆς ῥαψωδεῖν, καὶ ἐπιμεληθέντι νὰ συσσωματώσῃ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἅπερ ἄλλως ἐκινδύνεον νὰ διαμείνωσι κεκερατισμένα. Πιθανόν (λέγει), ὅτι ἐν τῇ συσσωματώσει ἐκείνῃ ἐγένοντο προσθήκαί τινες· ἀλλὰ ταύτας ἀδύνατον ἤδη νὰ διακρίνωμεν, ἐν ὅσῳ ἀγνοοῦμεν τὴν πρώτην τῶν ποιημάτων τούτων κατασκευήν, καὶ τὰς μεταβολάς, ἃς ἐφέξῃς ὑπέστησαν. Ἐν τούτοις ὁ κλεινὸς φιλόλογος συμπληροῖ τὸ πέμπτον κεφάλαιον τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, ἐν ᾧ διὰ μακρῶν πραγματεύεται περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, συμβιβάζων τρόπον τινὰ τὰ δύο ἀντίθετα συστήματα τῶν πολυομήρων καὶ μονομήρων, καὶ τῶν μὲν πρώτων ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην περὶ τῆς ἄνευ γραφῆς καὶ διὰ μόνης τῆς μνήμης διατηρήσεως τῶν ποιημάτων, τῶν δὲ δευτέρων τὴν περὶ ἐνότητος.

Ἄλλ' ὅμως τὸ συμβιβαστικὸν τοῦτο τοῦ μακαρίτου Müller σύστημα οὐκ ἐπεκράτησεν· ἀλλὰ τὴν μὲν περὶ Ὀδυσσεΐας ὑπόθεσιν αὐτοῦ πάντες

ἀπεδοκίμασαν,¹ τὴν δὲ περὶ διαμνημονεύσεως τῶν ποιημάτων γνώμην οἱ μὲν ἀπεδέχθησαν, οἱ δὲ ἀπέβαλον, ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔγγραφον τῶν ποιημάτων διατήρησιν. Εἰ μὲν (λέγουσιν) ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἐπὶ Ὀμήρου χρήσιμος, ὡς ὁ Nitzsch διῶσχυρίσατο, ἡ ἐνότης τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ὡς ἐξ ἀρχῆς γεγραμμένων, ἀναμφισβητήτως συμπεραίνεται εἰ δὲ μή, τοῦ Οὐολφίου τὰ συμπεράσματα μέγα περιβάλλονται κῦρος, ὡς ἀδυνάτου οὔσης τῆς ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς αἰῶνας διαμνημονεύσεως τῶν ποιημάτων εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ἄλλου ἄλλοθεν μέρους περισυναγομένου, νὰ συνδεθῶσιν εἰς ἓν ὅλον συνεχές, οἷον οἱ περὶ Πεισιστρατον ἐσχημάτισαν, καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ παρέδωκαν ἡμῖν.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐν τούτῳ κείται τοῦ πολυκρότου Ὀμηρικοῦ ζητήματος ἡ ἐντελής λύσις· καὶ μόνος ὁ δυνάμενος νὰ λύσῃ ἢ νὰ κόψῃ τὸν Οὐολφιανὸν τοῦτον δεσμόν, ὡς κάλλιστα εἴρηται ἐν τῇ πολλάκις μνημονευθείσῃ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος, οὗτος μόνος ἔσται ὁ καταστρέψων τὴν περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων πολυχρόνιον ἀμφισβήτησιν, καὶ καταστήσων μόνην ἐπικρατοῦσαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν περὶ τούτου ὀρθοδοξίαν, ὡς ὁ τὸν Γόρδιον ἐκείνον κατακόψας δεσμὸν πάσας κατέστρεψε τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ δυνάμεις, καὶ κατέστησε τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπικρατέστερον τῆς Περσικῆς βαρβαρότητος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τὸ Ὀμηρικὸν ζήτημα πρῶτος μὲν οὐ προβαλὼν, πρῶτος ὅμως ὑποβαλὼν εἰς αὐστηρὰν κριτικὴν βάσανον, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐπέμεινε, καὶ τοῦτο ὑποθέμενος βάσιν ἀσφαλῆ (οἷαν ταύτην ἐνόμισεν), ὠκοδόμησεν ἐπ' αὐτῆς τὸ θαυμαστὸν ἐκείνο τῆς ἑαυτοῦ πολυμαθείας, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς Ὀμηρικῆς ὀρθοδοξίας, μέγαρον. Τὸ κατ' ἐμέ (εἰ καὶ ἐμοὶ λόγος περὶ τοῦ πράγματος), καίπερ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διδαχθεὶς, καὶ μέχρι νῦν ἐν γήρῳ οὐδῶ, μεθ' ὅσα περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀνέγνω, θρησκευτικῶς ἐμμένων τῇ περὶ ἐνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων πέποιθήσει, πρῶτος ἀναβοήσω ὑπὲρ τῶν τοῦ Οὐολφίου συμπερασμάτων, εἴ ποθεν ἐπειθόμην, ὅτι αὐτὸς ὁ Ὀμηρος ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, ἄγραφα καταλιπὼν τὰ ἑαυτοῦ ποιήματα· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν νέων χωριζόντων

¹ Καὶ ἀληθῶς ἡ ὑπόθεσις ἐκείνη ἦν ὅλως μηχανικὴ καὶ ἐπιπόλαιος (οἷον ἀπεκάλει ὁ Müller τὸ τοῦ Οὐολφίου σύστημα), καὶ πάντῃ ἀνάξια τῆς ἄλλως ἐπαίνετῆς κρίσεως τοῦ προβαλόντος αὐτήν.

ἡ καθαρῶν τῆς Ἰλιάδος κινδυνεύσω νὰ ἐπαινέσω τὸ παράτολμον ἔργον, ὃ νῦν μετὰ φρίκης ἀποδιοπομποῦμαι. Ἄλλ', ὡς εἶπεν ὁ σοφὸς Boissonade, οὐ με πείσεις, οὐδ' ἦν πείσης. Ἡ τακτικὴ ἀλληλουχία τῶν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν ἐκτιθεμένων πράξεων, τὸ πανταχοῦ ὁμοίομορφον τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, ἀνάλογον καὶ πρέποντα ἐχούσης τὸν σχηματισμὸν καὶ τὸν τόνον πρὸς τὴν ἑκασταχοῦ ἐκφερομένην διήγησιν, καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λαλούντων ἢ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, ἢ ἔντεχνος καὶ κατάλληλος τῶν ἐπεισοδίων παρεμβολή, ἢ τῶν παραβολῶν μεγαλοπρέπεια καὶ τῶν εἰκόνων ἢ ζωηρότης, πανταχοῦ ἢ αὐτὴ διαλάμπουσα, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶσα τῶν ποιημάτων ἐκείνων ἢ ἀπαράμιλλος τελειότης, καὶ ἢ ἀμοιβαία σχέσις, ἕνα δεικνύουσι νῦν σχεδιάσαντα καὶ ποιήσαντα, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος τὴν δεξιὰν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γράψασαν τὰ πεποιημένα· διότι ἄνευ τούτου ἀδύνατος ἦν ἢ ἐν τοιαύτῃ ἀρμονίᾳ διατήρησις τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων ποιημάτων, οὐ μόνον ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας αἰῶνας, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ ὀλίγιστα ἔτη.

Ἄλλὰ πῶς; ἐρωτῶσιν οἱ διαμνημονευτικοί· οὐκ ἔχομεν παραδείγματα τῆς ἐπὶ αἰῶνας διαμνημονεύσεως ὁμοίων ποιημάτων, πολλῶ μάλιστα τῶν Ὀμηρικῶν ἐκτενεστέρων, οἷά εἰσι τὰ δύο μέγιστα τῆς Σανσκριτικῆς φιλολογίας ἐπικά ποιήματα, ἢ Ῥαμαϊάνα καὶ ἢ Μαχαββαράτα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει 24,000 σλόκας (δίστιχα), τὸ δὲ δεύτερον 100,000; Ἐντεῦθεν δὲ τῶν ὀρέων τῆς Ἀσίας αἱ Γοθτικαὶ φυλαὶ καὶ ἢ Φινλανδικὴ οὐκ εἶχον ἀρχαιότατα θρησκευτικὰ καὶ ἠρωϊκὰ ἄσματα, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας διαμνημονευόμενα; Ἡ μνήμη (λέγουσιν) ἀκμάζουσα ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν ἡλικίᾳ, ὅτε τὰ πρὸς μάθησιν μέσα ἐλλείπουσι, χρησιμεύει τότε ὡς μέγα καὶ πλατὺ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων· ἀλλὰ τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦτο σμικρύνεται βαθμηδὸν συστελλόμενον, ἐφ' ὅσον πολυπλασιάζονται τὰ πρὸς ἀπόκτησιν καὶ διατήρησιν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων μέσα, οἷα ἢ γραφή, τὰ βιβλία κ. τ. λ.¹ Ἄλλὰ (λέγουσι πρὸς τούτοις οἱ δια-

¹ Ἰδε Em. Egger—Mémoires de Littérat, etc., p. 103—7, καὶ τοῦ ἡμετέρου Κ. Βερναρδάκη τὸ Γ' περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος μάθημα (ἐνθ. ἀν.).

μνημονευτικοί) καὶ νῦν ἔτι βεβαιούσιν οἱ περιηγηταί, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἱ δυνάμενοι μέγα μέρος ἢ καὶ ὀλόκληρα τὰ δύο ἐκείνα μεγάλα τῆς Σανσκριτικῆς φιλολογίας ποιήματα ἢ ἀπαγγείλωσιν ἀπὸ στήθους, καὶ Πέρσαι διαμνημονεύοντες τὸ τοῦ Πέρσου Φιρδούση ἐπικὸν ποίημα "ἡ Βασιλικὴ βίβλος" (Shahnameh), περιέχον 60,000 βεϊτίων, ἤτοι διστίχων· ἔτι δὲ καὶ ἐν Βενετία πολλοὶ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ἀπαγγέλλουσιν ἀπὸ στήθους τοῦ Τάσσου τὴν Ἠλευθερωμένην Ἱερουσαλήμ. Ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα μνήμης θαύματα, ἐν οἷς καὶ τὴν τοῦ Γάλλου Fauriel συναγωγὴν τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ἀσμάτων, ἅπερ ἄγραφα συνελέχθησαν ἀπὸ στόματος διαφόρων λυρωδῶν, συνάγουσι καὶ προβάλλονται οἱ διαμνημονευτικοί, ὡς πιστοποιοῦντα ὁμοίαν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων διαμνημόνευσιν, κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ δύο μόνας, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τρεῖς, καὶ κατὰ τινὰς ἐπὶ τέσσαρας, ἢ καὶ πέντε, ἑκατονταετηρίδας.

Τεράστια μὲν φαίνονται τὰ προβαλλόμενα ταῦτα παραδείγματα διαμνημονευομένων ποιημάτων· ἀλλ' ὅσῳ τεράστια φαίνονται, τοσοῦτῳ καὶ ἀπίθανα εὐρίσκονται, ὅταν ἐξετασθῶσι προσηκόντως. Καὶ πρῶτον μὲν παρατηρητέον, ὅτι οὐδεμία δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ σύγκρισις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, μίαν πρᾶξιμ ἑκατέρου κατὰ συνέχειαν ἀδιάσπαστον καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόνῳ καὶ ῥυθμῷ διηγουμένου, πρὸς τὴν πανσπερμιώδη συμπύλησιν τῶν Σανσκριτικῶν ἐκείνων, παντοῖα συμβάντα διηγουμένων, καὶ ἀποτελούντων ἀληθῶς μέγα τι Συναξάριον, ἐν ᾧ συνήχθησαν ἱστορίαι καὶ διηγήματα, κατὰ παντοίους καιροὺς συντεθειμένα, καὶ πάντων τῶν αἰώνων τὰ ἔργα περιλαμβάνοντα. Δύο ὑπάρχουσι τῆς Ῥαμαϊάνης συλλογαί, ἡ μὲν μεσημβρινή, ἡ δὲ βόρειος, ἐπικαλούμεναι, ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἐν ἧ ἑκατέρα ἐγένετο· ἄπειρος δὲ ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων συλλογῶν, καὶ ἡ ἐν παντὶ τῷ ποιήματι ἐπικρατοῦσα σύγχυσις, ποῦ μὲν ἀρχαιότατα ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ ἔργα διηγουμένου, ποῦ δὲ νεώτατα, οὐ μόνον μέχρις Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς Β' μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος κατερχόμενα. Τῆς δὲ Μαχαββαράτης ἡ σύνθεσις ὑπάρχει πολλῷ μᾶλλον ποικίλη· διότι λέγεται μὲν ἐν προοιμίῳ, ὅτι τὸ ποίημα σύγκειται ἐξ 100,000 σλοκῶν, ἵνα δὲ συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ἀνάγκη ἦν νὰ προστεθῶσι διάφορα τεμάχια, ὑπὸ διαφόρων ποιη-

τῶν πεποημένα.¹ Ἐπειτα δέ, περὶ τῆς ἀγράφου αὐτῶν διαμνημονεύσεως τίς βεβαιοῖ ἡμᾶς, αὐτήκοος γενόμενος τῶν ἀπὸ μνήμης ἀπαγγελλόντων τὰ ποιήματα ταῦτα Ἰνδῶν; Τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν παράδειγμα τῶν διαθρυλληθέντων ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 318—19) ἐλέγομεν, διδάσκει ἡμᾶς σφόδρα ἐπέχειν, καὶ ἅμα φρονεῖν, ὅτι ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις, οἷα ἐγένετο πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἐν Καληδονίᾳ, εἴπερ ἐγένετό ποτε καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, πάντως τὸ λεγόμενον ἀπεδεικνύετο οὐδὲν πλεόν, ἢ μῦθος Ἀσιανός. Τοιοῦτον δέ τί ἐστι καὶ τὸ περὶ τοῦ Περσικοῦ ποιήματος τοῦ Φιρδούση λεγόμενον, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ δυνάμενοι ὅλον ἐκεῖνο τὸ ποίημα, ἐξ 120,000 στίχων συγκεείμενον, νὰ εἴπωσιν ἀπὸ στόματος. Ὅστις ποτ' ἐδοκίμασε ν' ἀπαγγεῖλη στίχους ἐπικοῦ ποιήματος, οὐχὶ ὡς ἀνεγίνωσκε τοῦ Ψαλτηρίου τὰ καθίσματα ὁ Παπᾶ Τρέχας τοῦ μακαρίτου Κοραῆ,² ἀλλὰ κατὰ τὸν προσήκοντα ρυθμὸν καὶ τόνον, παρετήρησε βεβαίως, ὅτι ἐν ἀπαγγελίᾳ τοιαύτῃ πεντακόσιοι, τὸ πολὺ, στίχοι δυνατὸν ν' ἀπαγγέλλωνται καθ' ἐκάστην ὥραν. Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν ὑπολογισμόν, ἐὰν ὑποτεθῆ, ὅτι ἐξ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὥρας εἶχέ τις τὴν ὑπομονὴν ν' ἀκούῃ τὸν τὴν "Βασιλικὴν βίβλον" ἀπαγγέλλοντα Πέρσην, ἤκουσε καθ' ἡμέραν 3,000 στίχων, καὶ τοῦ ὅλου ποιήματος ἡ ἀκρόασις ἐτελέσθη ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα. Καὶ τίς, ἐρωτῶ, ἔσχε τὴν ὑπομονὴν ταύτην, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν γλῶσσαν ἐγίνωσκειν, ὅπως ἐννοῆ, τί ἐστι τὸ ἀπαγγελλόμενον, καὶ βεβαιώσῃ ἡμᾶς περὶ τοῦ πράγματος; Ἡ ἀπαγγελία λοιπὸν μέρους τινὸς ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Φιρδούση, ἢ καὶ ἐκ τῆς Ῥαμαϊάνης καὶ Μαχαββαράτης, οἷα τίς ἐστιν ἴσως καὶ ἡ ἐν Βενετία γινομένη ἀπαγγελία τοῦ ποιήματος τοῦ Τάσσου, καὶ τοῦτο παρ' ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ ἤττον βοηθουμένων ἐκ προηγηθείσης ἀναγνώσεως τῶν ποιημάτων, λογικόν τί ἐστι καὶ πιθανόν· ἡ δὲ ἀπαγγελία 100 ἢ 200 χιλιάδων στίχων, ἄνευ γραπτοῦ βοηθήματος, οὐδὲν ἄλλο ἐστίν ἢ μῦθος Ἀσιανός· καὶ τοιούτων μύθων οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι πλῆθος ἀπειρον ἐπιπολάζει ἐν Ἀσίᾳ.

¹ Ἴδε περὶ τούτου Penny Cyclopædia ἐν λέξει Sanscrit Language and Literature, καὶ Em. Egger (ἐνθ. ἀν.).

² Προλεγόμενα εἰς τὴν Α' ῥαψωδίαν τῆς Ἰλιάδος, σελ. γ'—δ'.

Μνήμης δὲ ἀκμὴν, οἷαν οἱ διαμνημονευτικοὶ ἀποδιδούσι τοῖς τότε ἀνθρώποις, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ εὐρίσκομεν ὑπάρχουσαν, ὡς εὐρίσκομεν καὶ ἄλλων δυνάμεων καὶ αἰσθητηρίων ὀξύτητα θαυμασίαν· ἀλλ' οὐχ ἡττόν ἐστι γνωστόν, ὅτι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἡ Λήθη ἐνομίσθη συνυπάρχουσα τῇ Μνήμῃ, καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι ἐγίνωσκον τὴν μίαν μόνην ἐξ αὐτῶν, ἀγνοοῦτες τὴν ἑτέραν· ὅθεν καὶ ἀνέκαθεν εὐρίσκονται ἐπινοήσαντες διάφορα μνήμης βοηθήματα, ἱκανῶς δηλοῦντα, ὅτι οὐδέποτε αὕτη μόνη ἐθεωρήθη ἀσφαλῆς φύλαξ τῶν εἰς αὐτὴν ἐμπιστευομένων. Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος, ἐν ᾧ παρίστησι τὸν ἀπατηλὸν ὄνειρον κατατιθέντα ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀγαμέμνονος τὴν τοῦ Διὸς προσταγὴν, ἅμα παρίστησιν αὐτὸν παραγγέλλοντα τῷ βασιλεῖ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς λήθης, καὶ λέγοντα·

. . . ἀλλὰ σὺ σῆσιν ἔχε φρεσί, μηδέ σε λήθη
αἰρείτω, εὐτ' ἂν σε μελίφρων ὕπνος ἀνήη.¹

Ἄκμην δὲ μνήμης τοιαύτην, ὥστε χωρὶς βοηθήματος οὐδενὸς νὰ διατηρῇ ἀκέραιον ὅ,τι ἂν ἀκούσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἢ ἴδῃ, ἢ μάθῃ, οὐδαμῶς ὑπὸ τῆς λήθης ἐπηρεαζομένη, ἀδύνατόν ἐστι νὰ ἐννοήσῃ τις.² Ἀλλὰ καὶ τεθέντος, ὅτι ἐν τρισὶν ἢ τέσσαρσιν αἰῶσι, καθ' οὓς νομίζεται ὅτι διεμνημονεύοντο τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἐγένετό τις, ἢ τινες, μνημονικοὶ ἄνδρες, δυνάμενοι νὰ λέγωσιν ἀπὸ στόματος μέρος ἢ καὶ ὅλα τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ὁ εἰς ἐκείνος, ἢ δύο, ἢ καὶ τρεῖς, οἱ ἑκτακτοὶ· οὗτοι μνημονικοί, οἱ ἐν τῇ διαρκείᾳ τῶν τεσσάρων αἰώνων διακριθέντες, ἄλλος ἄλλαχοῦ, οὐδαμῶς ἐξήρκουν εἰς σωτηρίαν τῶν ποιημάτων ἐκείνων. Ἀλλὰ βεβαίως καὶ τοῦτό ἐστι φυσικῶς ἀδύνατον, καὶ ὅτι πλείστοι ἐγένοντο μνημονικοί, ἄτερος θατέρῳ παραδιδόντες τὸ κειμήλιον, ἄχρις οὗ ἐπὶ Πεισιστράτου ἀπὸ στόματος τῶν τοιούτων παραληφθὲν ἐγράφη καὶ διεσώθη, ἔτι μᾶλλον ἀδύνατον, καὶ διὰ τοῦτο

¹ Ἰλιάδ. Β, 83.

² Τὸ κατ' ἐμέ, καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορούμενα παραδείγματα, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπῆρξαν οἱ Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσειαν ἀπὸ στόματος λέγοντες, οἷος ὁ παρὰ Ξενοφῶντι Νικήρατος (ἴδε ἐν τοῖς ἐμπροσθεν σελ. 204), οὐ νομίζω κατὰ γράμμα πιστευτέα· ἀλλὰ μᾶλλον, ὅτι πρόχειρον ἔχοντες οἱ τοιοῦτοι τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον ὑπεβοήθουν τῇ μνήμῃ, ὅπου συνέβαινε νὰ ὑπερισχύῃ ἡ λήθη.

ἀπίστευτον. Κάλλιστα καὶ περὶ τούτου οἱ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὀμηρικοῦ διαγωνίσματος κριταὶ ἀποφαίνονται, λέγοντες· “Ἴνα φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέ-
 ρασμα τῆς ἀγράφου γενέσεως καὶ τῆς ἀπὸ μνήμης διατηρήσεως τῶν
 Ὀμηρικῶν ἐπῶν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν θαῦμα τοῦ ποιήσαντος ποιητοῦ,
 θαῦμα τῶν πρώτων ῥαψωδῶν, θαῦμα τῶν δευτέρων, θαῦμα τῶν τρίτων,
 θαῦμα τῆς ὑπὸ διαφόρων καὶ ἐκ διαφόρων συνδέσεως τοῦ ὅλου, καί, οὕτως
 εἰπεῖν, θαῦμα θαύματος, ἥτοι σειρὰν θαυμάτων· οὐτινος δυσκολωτάτου
 ὄντος, ἴσως εὐκολώτερον εἶναι, ὅτι, διὰ γραφῆς καὶ ἄλλων μέσων γυμνα-
 ζομένη ἢ μνημονικῇ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παρήγαγε καὶ παρ' ἄλλοις καὶ
 παρὰ τοῖς ῥαψωδοῖς μικρότερα καὶ εὐκολώτερα θαύματα.”¹

Ἄλλο παράδειγμα μνημονικῆς ἀκμῆς προβάλλουσί τινες τὸ τοῦ ἀτυχοῦς Ἰταλοῦ Σιλουίου Πελλίκου, λέγοντος ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ συγγράμματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ “Τὰ ἐν τῇ φυλακῇ μου,” ὅτι μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Maroncelli ἐποίουν χιλιάδας στίχων ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ διεμνημόνευον αὐτούς, ὡς οὐδὲν ἔχοντες γραφικὸν βοήθημα.² Ἀληθῶς τὸ παράδειγμα

¹ Ἴδε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος, ἐν ἣ πᾶσαι αἱ περὶ τούτου σκέψεις (σελ. 34 κ. ἔξ) εἰσὶ λογικώταται καὶ σπουδαιόταται. Τοῖς δὲ παραδείγμασι, δι' ὧν ἐκεῖ πιστοῦνται τὰ λεγόμενα, προστίθημι καὶ γὰρ, ὅτι πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε περίπου ἐτῶν ὑπήρξεν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Σύρου μαθητῆς ἀόμματος, πᾶσαν τὴν σειρὰν τῶν Γυμνασιακῶν μαθημάτων μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας διελθὼν, καὶ ἐν τέλει ποιήσας ἕμνον τινα ἀξιόλογον εἰς τὴν 25^{ην} Μαρτίου ἢ τὴν 3^{ην} Σεπτεμβρίου (εἰ μὴ με πλανᾷ ἢ μνήμη)· ἀλλ' ὁ δυστυχῆς ἐκεῖνος νέος ἀπολέσας τὴν ὄρασιν ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ, ἤδη τὰς πρώτας τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τάξεις διελθὼν, ἠδυνήθη ἔπειτα, συγκεντρῶν ἕξ ἀνάγκης τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν μαθημάτων, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ μικροτέρου ἀδελφοῦ, ὃς ἀνεγίνωσκεν αὐτῷ κατ' οἶκον, ν' ἀπομνημονεύῃ τὰ διδασκόμενα μαθήματα, καὶ νὰ εὐδοκιμῇ πολλῶ μᾶλλον τῶν ὁρώντων.

² “Maroncelli nel suo sotteraneo avea composti molti versi d'una gran bellezza. Me li andava recitando, e ne componeva altri. Io pure ne componeva, e li recitava. E la nostra memoria esercitavasi a ritenere tutto ciò. Mirabile fù la capacità, che acquistammo di poetare lunghe pruduzioni a memoria, limarle e tornarle a limare infinite volte, e ridurle a quel segno medesimo di possibile finitezza che avremo attenuto scrivendole. Maroncelli compose così a poco a poco, e ritenne in mente parecchie migliaia di versi lirici ed epici. Io feci la tragedia di Leoniero da Dertona e varie altre cose.”—Le mie prigioni, c. 75.—Νομίζω, ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἰδὼν ποτε ἐν Ἑλλάδι μεταπεφρασμένον Ἑλληνιστί· ἀλλὰ, στερούμενος τῆς μνημονικῆς ὀξύτητος τοῦ ἀτυχοῦς Σιλουίου, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν, οὔτε περὶ τῆς μεταφράσεως, οὔτε ὑπὸ τίνος μετεφράσθη.

τοῦτό ἐστιν ἐμφαντικώτατον, καὶ ἴσως πάντων τῶν ἄλλων, ὅσα οἱ διαμνημονευτικοὶ προβάλλονται, πλείονος ἄξιον προσοχῆς· ἀλλὰ πρὶν ἢ ληφθῆ ὡς ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διαμνημονεύσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, ἀνάγκη πᾶσα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Coleridge, νὰ ἴδωμεν τοὺς οὕτω συντεθειμένους ἐκείνους στίχους, ἵνα ἐννοήσωμεν, ὁποίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς Ὀμηρικούς· διότι ἄλλο ποιήσις κανονική, καὶ ἄλλο αὐτοσχέδιος στιχουργία.¹

Ἡ δὲ ὑπὸ Fauriel γενομένη συναγωγή τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ᾄσμάτων τί κοινὸν ἔχει πρὸς τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα; Τὰ δημοτικὰ ἐκεῖνα ᾄσματα οὔτε ἐν ἐνὶ τόπῳ εὔρεν ὁ Fauriel, οὔτε ἐξ ἐνὸς στόματος ἤκουσε ταῦτα ἀπαγγελλόμενα, ἀλλὰ συνήγαγεν ἄλλο ἄλλοθεν μικρὰ δὲ ὄντα, καὶ ἄλλο ἄλλην ἔχοντα ὑπόθεσιν, δυνατὸν νὰ διαμνημονεύονται κατὰ τόπους ὑπ' ἀνθρώπων μάλιστα συγχρόνων, ὧν τινες ἴσως ὑπάρχουσι καὶ ποιηταὶ τῶν ᾄσματιῶν ἐκείνων. Ἀλλὰ ποίημα ὅλον, ἐκ 15,000 στίχων συγκεῖμενον, ὡς ἡ Ἰλιάς, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Ὀδύσσεια, ἐκ 13,000 στίχων, μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν πραγματευόμενον ὑπόθεσιν, μετὰ τοσαύτης ποικιλίας ἐπεισοδίων, παραβολῶν, δημηγοριῶν, κ. τ. λ., πῶς ποτε διαμνημονευθήσεται, ἄνευ γραπτοῦ βοηθήματος; Τίς ποτε ἠδυνήθη, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μελετῶν καὶ σχεδιάζων λόγον τινὰ πανηγυρικόν, ἢ ἄλλον ὁποιοῦνδήποτε, ἢ ἀπαγγείλη αὐτὸν ἄγραφον, οἷον προεσχεδιάζε, φυλάττων ἐν τῷ λέγειν ἀμετάβλητον τὴν σειρὰν τῶν ἐννοιῶν, καὶ μεταχειριζόμενος ἐκείνας τὰς λέξεις, ἅς ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ διανοεῖτο; Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ λόγου, εἰ ζήτηθῆ νὰ γράψῃ αὐτόν, ἀμετάβλητον τάχα καὶ ἀπαράλλακτον γράψῃ, οἷον ἀπήγγειλεν αὐτόν; Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον αὐτῷ τῷ σχεδιάσαντι καὶ ἀπαγγείλαντι καὶ γράψαντι τὸν λόγον, πόσῳ μᾶλλον ἀδύνατον ἄλλῳ τινὶ ἀπλῶς ἀκούσαντι ἢ ἀπομνημονεύσει τὸν λόγον ἀκέραιον, καὶ τοιοῦτον νὰ μεταβιβάσῃ αὐτόν εἰς ἄλλον, καὶ οὗτος πάλιν εἰς ἄλλον, καὶ καθεξῆς ἐπὶ

¹ "This is one of the best instances of the memorial power in composition that I have found. Still, before even this can be admitted as a pertinent example, it will be necessary to see the verses so composed, and to determine the relation they bear to the poetry of the Homeric poems. . . . Improvisation by itself is nothing."—H. N. Coleridge's Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 37. Third edit.

γενεὰς γενεῶν; Καθὼς λοιπὸν ὁ τὸν λόγον σχεδιάσας καὶ ἀπαγγείλας καὶ γράψας πολλὰς ἐποίησατο τὰς μεταβολὰς τοῦ πρώτου σχεδίου ἐν τῷ ἀπαγγέλλειν καὶ γράφειν, πολὺ δὲ πλείους ὁ τυχὼν ἀκροατῆς, ἀναπληρῶν διὰ προσθηκῶν ἰδίων ὅσα ἢ λήθη ἀφήρπασεν ὑπερισχύσασα τῆς μνήμης, οὕτω καὶ οἱ ἐξ ἀκροάσεως μαυθάνοντες καὶ ἀπαγγέλλοντες τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐπόμενον ἦν ἢ ἀναπληρῶσιν ἐξ ἰδίων προσθηκῶν ὅσα ἢ λήθη ἀφήρπαζεν, ἵνα μὴ διακόπτωσι τὴν ἀπαγγελίαν, καὶ ἀποτυγχάνωσιν. Ἐντεῦθεν ἄρα τὰ ποιήματα ταῦτα ἔμελλον ἐξ ἅπαντος νὰ μεταβληθῶσι μέχρι καταστροφῆς τοῦ πρώτου αὐτῶν σχεδίου, ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας μεταβαίνοντα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον δοξάζουσιν, οὐδενὸς μεσολαβοῦντος γραπτῷ βοηθήματος. Καὶ λοιπὸν ὀρθῶς ἀπεφαίνεται ὁ Οὐόλφιος, ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον τῶν ποιημάτων, καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς διαμνημονεύσεως αὐτῶν, οὕτω μακρῶν ὄντων, ὑποδεικνύουσι πολλοὺς τοὺς ποιήσαντας αὐτὰ κατὰ μικρὰ ποιημάτια, διάφορα τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως μέρη πραγματευόμενα, ἃ συρράφεντα ἐπὶ Πεισιστράτου ἀπετέλεσαν τὸ νῦν ὑπάρχον ὄλον. Διὰ δὴ τοῦτο ἐλέγομεν, καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι τοῦ Οὐόλφιου τὰ συμπεράσματα μέγιστον περιβάλλονται κῦρος, ὅταν τις παραδεχθῆ, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, ἄγραφα καταλιπὼν τὰ ποιήματα αὐτοῦ· καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἢ γνώμη τοῦ θαυμαστοῦ Müller, καὶ ἔτι πρότερον ἢ τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ R. P. Knight, καὶ ἐφεξῆς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ Gladstone καὶ Hayman, ὅτι διαμνημονεύμενα διτηρήθησαν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, προφανέστατα μάχεται πρὸς τὴν ἄλλην αὐτῶν γνώμην, τὴν περὶ ἐνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων· διότι ἢ ἔλλειψις τῆς γραφῆς καὶ τὸ φύσει ἀδύνατον τῆς διαμνημονεύσεως εὐθὺ φέρουσι πρὸς τὸ τοῦ Οὐόλφιου συμπέρασμα, ὅτι οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοὶ Ὀμηροί. Καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, τὸ μὲν ἄγραφον τῶν ποιημάτων ἐστὶν ὁ φυσικὸς πατὴρ τοῦ πολυομήρου συστήματος, τὸ δὲ ἔγγραφον τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἐνότητος, ἢ τοῦ μονομήρου συστήματος.

Μόνον ἄρα κυρίως ἀντίθετον τῷ Οὐόλφιανῷ καὶ λελογισμένον σύστημα ὑπάρχει τὸ τοῦ Nitzsch καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶ τὸ Ἑλληνικόν, εἰάν ἐξαιρεθῶσιν αἱ προβαλλόμεναι ἀθετήσεις ῥαψωδιῶν τινων, αἵπερ ὅμως οὐδὲν παραβλάπτουσιν, ὡς ἀπλαί γινώμαι, οὐδαμῶς ὑποχρεωτικαὶ τοῖς

προτιμῶσι φρονεῖν κατ' Εὐστάθιον, ὅτι ἐν σῶμα συνεχῆς διόλου καὶ εὐάρμοστον ἢ τῆς Ἰλιάδος ποίησις, κ. τ. λ. Μετὰ δὲ τὸν Nitzsch ὁ πάντων μάλιστα καθαρώτατον ὑποστηρίξας τὸ Ἑλληνικὸν σύστημα, καὶ μετ' ἐπιτυχίας ἀναμφισβητήτου καταπολεμήσας τό τε πολυμήρον τοῦ Οὐολφίου καὶ τὸ διαμελιστικὸν τοῦ Λαχμάννου, ἐστὶν ὁ θαυμάσιος W. Mure, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ συγγράμματος, ἔνθα διὰ μακρῶν ἐκτίθησι τὴν ἱστορίαν τῆς γραφῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ σαφέστατα τὴν ἀρχαιοτάτην αὐτῆς χρῆσιν ἀποδείξας, καὶ τὴν ὑπαρξιν γραφικῆς ὕλης, συμπεραίνει τελευτῶν, ὅτι ἀναμφισβητήτως ὁ Ὅμηρος, μετὰ τῶν Φοινίκων πολλὰ ἔτη συνδιατρίψας καὶ συμπλεύσας, ἐγίνωσκε τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, ἣν ἐκεῖνοι πάντως μετεχειρίζοντο· καὶ ὅτι ὁ παραστήσας ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα πλοῖον Φοινικικὸν μετὰ μυρίων ἀθύρματων καταπλεύσαν εἰς τὸν μικρὸν λιμένα τῆς Σύρου, καὶ ἐνιαυτὸν ὅλον παραμείναν ἐκεῖ πρὸς ἀπεμπόλησιν τοῦ φορτίου,¹ ἠδύνατο εὐκολώτατα, αὐτὸς ἐν Χίῳ καὶ Σμύρνη διατρίβων, νὰ ἔχη ἀφθονα τὰ μέσα τῆς διατηρήσεως τῶν ἑαυτοῦ ποιημάτων.²

Ἐκθέντες μέχρι τοῦδε πάσας τὰς τῶν νεωτέρων περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων δόξας, καὶ τὰς περὶ τούτων ἀμφισβητήσεις, καὶ ὄνο-

¹ Ἴδε Ὀδυσ. Ο, 415 κ. ἐξ.—455 κ. ἐξ.

² It cannot be doubted that Homer in particular owed much of his knowledge of maritime geography, real or fabulous, to his intercourse with these enterprising navigators. Apart, therefore, from his opportunities at home, it were scarcely credible that a man of his genius, associating with a people who habitually wrote, should have remained himself illiterate. As to writing-material, the art of manufacturing parchment, the acquirement of which art from the Phoenicians by the Greeks was matter of remote tradition in the time of Herodotus, when Phoenician commerce was on the decline, must have been in its most flourishing state in Phoenicia itself in the days of Homer. The Greeks, therefore, whatever their own domestic deficiencies, would be at no loss for a supply of writing-material from abroad. When, in the Odyssey, a Phoenician vessel, laden with "an infinity of curious merchandise" (*μυρί' ἄγοντες ἀθύρματα*), is described as lying during a whole year for the disposal of its cargo, as a sort of floating shop or bazaar, in the little port of Syros, opportunities could not be wanting to a poet of Smyrna or Chios for procuring the means of permanent preservation for his compositions. Nor, assuredly, would a poet such as Homer have failed to turn those opportunities to their full account."

μάσαντες πρὸ πάντων τοὺς ἐν τῷ πολυκρότῳ τούτῳ ζητήματι διακριθέντας, εἴτε ὡς ἰδίων δογμάτων ἀρχηγούς, εἴτε ὡς τὰ τῶν ἄλλων ὑποστηρίξαντας, ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ ἐξετάσωμεν τελευταίαν καὶ τὴν τοῦ καθηγητοῦ Κυρίου K. Hillebrand γνώμην, ὡς παρηρητημένην ἐν τῇ Γαλλικῇ μεταφράσει τῆς Ἱστορίας τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, καὶ διὰ τοῦτο συχνότερον ἴσως ὑπὸ Ἑλλήνων ἀναγινωσκομένην. Ὁ Κύριος Hillebrand μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἔκθεσιν καὶ ἀνάκρισιν τῶν παντοίων γνωμῶν, ὅσαι περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος ἐδημοσιεύθησαν ἀπὸ Οὐολφίου καὶ ἐφεξῆς, ἐκτίθησι καὶ τὴν ἰδίαν περὶ τούτου γνώμην, ἔχουσαν ἐν συντόμῳ οὕτως: "Ἐγένοντο (λέγει) πρὸ τοῦ Ὀμήρου (1200—900 πρὸ Χρ.) Ἕλληνες ῥαψωδοί,¹ τὰ καλούμενα " κλέα ἀνδρῶν " ᾄδοντες, ἅπερ αὐτοὶ ἐποίουν, ἢ παρ' ἄλλων ἐμάνθανον. Διακόσια δὲ περίπου ἔτη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν, ἤδη τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παραλίαν καταπληρουσῶν (900—800 πρὸ Χρ.), εἰς τῶν ῥαψωδῶν τούτων, Σμυρναῖος τὴν πατρίδα, καὶ φύσει ποιητικὸς, συνέλαβε τὴν τολμηρὰν ιδέαν νὰ συντάξῃ ποίημα ὅλον, οὐχὶ ἐκ τριακοσίων ἢ πεντακοσίων στίχων συγκείμενον, οἷα περ ἦσαν τὰ μέχρι τότε ἀδόμενα ᾄσματα, ἀλλ' ἐκ πεντακισχιλίων ἢ ἑξακισχιλίων, καὶ νὰ συνδέσῃ ἐν αὐτῷ παντοίας μυθικὰς διηγήσεις. Τὸ ἔργον τοῦτο (λέγει ὁ Κύριος Hillebrand) ἦν εὐκατόρθωτον, καὶ ἄνευ τῆς βοθηθείας τῆς γραφῆς, μόνης συνεργούσης τῆς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀκμαίας μνήμης· ὀλίγα ἢ μετὰ μεσημβρίαν ὥραι ἐξήρκουν εἰς πλήρη τοῦ τοιοῦτου ποιήματος ἐξεργασίαν.² Ὁ τολμητίας λοιπὸν οὗτος ποιητῆς

¹ Τὸ ὄνομα "ῥαψωδός" εὔρηται κατὰ πρῶτον παρ' Ἡροδότῳ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 191) ἐσημειωσάμεθα· ἀλλὰ καίκενος καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνον ῥαψωδοὺς ἐκάλεσαν τοὺς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη διεσπασμένα ᾄδοντας, οὓς διὰ τοῦτο καὶ Ὀμηρίδας ἐκάλουν· τοὺς δὲ πρὸ Ὀμήρου, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ γινομένης ἀρχῆς, πάντες ὠνόμασαν ἀοιδούς· καὶ ἄπορον, πῶς ὁ K. Hillebrand ὀνομάζει τούτους ῥαψωδοὺς.

² Δευτέρα τις ἀπορία δυνατὸν νὰ διεγερθῇ ἐνταῦθα, διὰ τί ὁ K. Hillebrand εὐρίσκει καταλλήλους εἰς τὴν ἐντελῆ ἐξεργασίαν τοιοῦτου ποιήματος τὰς μετὰ μεσημβρίαν ὥρας, καὶ οὐχὶ τὰς τῆς πρωίας, καὶ μάλιστα πρωίας ἑαρινῆς ἐν τῇ ποιητικῇ χώρᾳ τῆς Ἰωνίας; Οὐχ ἦπτον δέ, νομίζω, ἀπορήσει τις, διὰ τί ὁ ποιητικὸς ἐκείνος ἀνὴρ, ὁ ἐν ὀλίγαις ὥραις δυνάμενος νὰ ποιῆσῃ ἑξακισχιλίους στίχους, οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι διὰ παντὸς τοῦ βίου τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν; Εἰ μὲν ἦν φύσει ποιητικὸς, οἷον τοῦτον θέλει ὁ K. Hillebrand,

ὠνομάσθη ἰδίως συναρμοστής (rédacteur par excellence). ἡ δὲ πρώτη αὐτοῦ ἐπιτυχία τὰς μὲν προτέρας ποιήσεις πάσας ἐπεσκότισεν, εἰς δὲ τοὺς μετ' αὐτὸν Ἴωνας ποιητάς, τοὺς ποιήσαντας τὴν μικρὰν Ἰλιάδα,¹ τὴν Τηλεμαχίαν, τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τὴν περιπλάνησιν αὐτοῦ,² ὑπηγόρευσε τὴν ιδέαν νὰ ἐπιγράψωσι τὸ ὄνομα τοῦ περιωνύμου γενομένου ἐκείνου ποιητοῦ εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ποιήματα, ὅπως ἀξιωθῶσιν ἀποδοχῆς τινος παρὰ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνου· διότι (λέγει ὁ K. Hillebrand), ὡς οἱ ποιηταὶ καὶ χρονογράφοι τῶν πρώτων Μέσων αἰώνων, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαιότατοι τῆς Ἑλλάδος ποιηταὶ οὐδαμῶς ἐνόμιζον ἐπίζηλον τὴν ἐκ τοῦ συγγράφειν προερχομένην τιμὴν." Τοιαύτην κατασκευάσας ὁ K. Hillebrand τὴν πρώτην τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀρχὴν ἐκ παντοίων ποιημάτων προομηρείων καὶ μεθομηρείων, ἐπάγει μετὰ τοῦτο, ὅτι "περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου μετεκομίσθησαν εἰς τὴν ἐντεῦθεν Ἑλλάδα τὰ

ἀναντιρρήτως ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ οἶστρος οὐ περιορίζετο ἐν ὀλίγαις μετὰ μεσημβρίαν ὥραις μιᾶς ἡμέρας, ἀλλὰ κατέιχεν αὐτὸν ἐν παντὶ τῷ βίῳ· καὶ τούτου τεθέντος, οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια ἐποιήθησαν ὑφ' ἐνὸς τοιούτου ποιητικοῦ ἀνδρός. Εἰ δὲ μὴ ἦν φύσει ποιητικὸς, οὐ μόνον ὀλίγαις μετὰ μεσημβρίαν ὥραις, ἀλλὰ καὶ ἔτη πολλὰ οὐκ ἐξήρκουν αὐτῷ εἰς ποίησιν καὶ δέκα μόνον τοιούτων στίχων, οἳ πέρ εἰσιν οἱ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας. Ἐὰν δὲ πάλιν (καὶ τοῦτο πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκαίως προκυπτουσῶν τούτων ἀποριῶν) ὑποτεθῆ, ὅτι ὁ τολμηρὸς ἐκείνος ποιητὴς οὐκ ἐποίησεν ἴδιον ποίημα, ἀλλὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰ μικρὰ ποιήματα συνεσωμάτωσεν εἰς ἓν μέγα, πάλιν γεννᾶται ἡ εὐλογος ἀπορία, εἰς τί ἐχρησίμευσεν ἡ ποιητικὴ τοῦ τολμηροῦ ἐκείνου ποιητοῦ ἰκανότης; ἀπαιτεῖται τάχα ἔξοχος ποιητικὴ ἰκανότης εἰς τὴν συσσωμάτωσιν προπεποιημένων ποιημάτων; Τὴν μὲν συρράφην ταύτην πᾶς τις εὐκόλως ποιήσει, μηδ' ὀπωσιῶν ποιητικὸς ὢν· τὰ συρραπτόμενα ὅμως ποιήματα οὐχὶ Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν, ἀλλὰ παγγελίον ἀποτελέσουσι ποίημα, οἷόν τι ἦν ἢ ὑπὸ τοῦ Ἰστιαίου τοῦ Γραμματικοῦ σχηματισθεῖσα ᾧδὴ ἐκ τῆς συρράφης τῶν Πινδάρου καὶ Ἡσιόδου καὶ Ἀνακρέοντος ποιημάτων, περὶ ἧς ὁ Λουκιανὸς λέγει. "Ὁ δὲ Ἰστιαῖος ὁ Γραμματικὸς ἐρραψόφει ὕστερος κατακείμενος, καὶ συνέφερεν εἰς τὸ αὐτὸ τὰ Πινδάρου καὶ Ἡσιόδου καὶ Ἀνακρέοντος, ὡς ἐξ ἀπάντων μίαν ᾧδὴν παγγελίον ἀποτελεῖσθαι."—Λουκ. Συμπόσιον ἢ Λαπίθαι, σελ. 431.

¹ Νόει μὴ τὸ Κυκλικὸν ποίημα τοῦ Λέσχω ἢ Λέσχου, τὸ ἐπιγραφόμενον Ἰλιάς μικρά, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 70—71) ἐλέγομεν, ἀλλὰ τὰς ἐκ τῆς Ὀμηρικῆς Ἰλιάδος δίκην ἐξωφύλλων κράμβης ἢ κινάρας ἀποσπωμένας ῥαψφῶδιαις (B—H), ὅπως ἐκ τῶν ὑπολοίπων σχηματισθῆ ἢ Ἀχιλλεῖς τῶν περιφήμων χωριζόντων ἢ διαμελιστῶν, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν.

² Προηγεῖται τάχα ἡ ἐπάνοδος τῆς περιπλανήσεως, ἢ ἡ περιπλάνησις τῆς ἐπανόδου;

ποιήματα ταῦτα τοῦ ἐννάτου αἰῶνος, καὶ μετὰ δύο περίπου αἰῶνας (700—600 πρ. Χρ.) ἐγράφησαν καὶ συνεσωματώθησαν εἰς δύο μεγάλα ποιήματα ὑπὸ νέας γενεᾶς ποιητῶν, ἦπτον μὲν ποιητικῶν, μᾶλλον δὲ πεφωτισμένων· ὁ δὲ Πεισίστρατος ἔνα πάλιν μετὰ τὴν πρώτην αὐτῶν γραφὴν αἰῶνα διέταξε νέαν τῶν ποιημάτων τούτων ἀντιγραφὴν καὶ διόρθωσιν τῶν ἀμαρτημάτων, ὅσα διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς πρώτης γραφῆς καὶ τὸν διαμελισμὸν τῶν ποιημάτων ὑπὸ τῶν ραψωδῶν ἐπόμενον ἦν νὰ συμβῶσιν.”

Αὕτη ἐστὶν ἐν συντόμῳ ἡ περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Κ. Hillebrand, συγχωνεύσαντος, ὡς φαίνεται, πάσας τὰς ἀπὸ Οὐολφίου μέχρι νῦν ἐκφρασθείσας γνώμας, καὶ ἐκ τοῦ χωνευτηρίου τούτου προσπαθήσαντος νὰ ἐξαγάγῃ μίαν μόνην, ἥπερ ὅμως οὐδὲν ἔχει τὸ πιθανόν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐν ὀλίγαις μετὰ μεσημβρίαν ὥραις ἐξεργασίας ποιήματος, ἑξακισχιλίους περιέχοντος στίχους, εἶπομεν ἤδη, καὶ οὐδεμία πλειόνων λόγων χρεῖα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας τοῦ πράγματος. Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἡ σύνθεσις ἐκ τριῶν ποιηματίων, τῆς Τηλεμαχίας δῆλον ὅτι, τῆς ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσεῶς, καὶ τῆς περιπλανήσεως αὐτοῦ, ὑπὸ τριῶν διαφόρων ποιητῶν πεποιημένων, καὶ ὅμως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην παριστώντων διαφορὰν γλώσσης, οὐδὲ ποιητικῆς εὐφυΐας, ὡς εἰ τρεῖς κεφαλαὶ συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν. Ἐν γένει δέ, ἡ γνώμη τοῦ Κυρίου Κ. Hillebrand περιέχει ἐκ μὲν τῆς τοῦ Οὐολφίου τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον τῶν ποιημάτων καὶ τὸ ἐντεῦθεν προκύπτον πολυόμηρον, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Nitzsch τὴν ἐν τῷ ἐννάτῳ αἰῶνι ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Lachmann καὶ Grote τὸν διαμελισμὸν τῶν ποιημάτων καὶ τὴν κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα πρώτην αὐτῶν γραφὴν, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Müller οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὴν διαμνημόνευσιν αὐτῶν πρὸ τῆς ἐγγράφου καταρτύσεως, ἥπερ ἐστὶν ἡ Οὐολφίανη δόξα, τοῦτο μόνον διαφέρουσα, ὡς εἶδομεν, ὅτι ὁ μὲν Οὐόλφιος ἐξάγει ἐντεῦθεν τὸ πολυόμηρον, ὁ δὲ Müller οὐδ' οὕτω νομίζει ἀδύνατον τὸ μονόμηρον· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, μεγάλη μὲν καταφαίνεται ἡ συγχωνευτικὴ τοῦ Κυρίου Hillebrand προσπάθεια, οὐδεμία ὅμως ἐξ αὐτῆς προκύπτει πιθανότης, ἀλλὰ σύγχυσις μᾶλλον καὶ ἀπορίαι πολλαὶ καὶ δυσεξήγητοι.

Ἄλλ' ἀδικήσομεν ἀληθῶς τὸν ἄλλως εὐπαίδευτον καθηγητὴν καὶ μεταφραστὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, ἂν ἐν μόνῃ τῇ γνώμῃ

αὐτοῦ περιορίσωμεν τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν συμφορὰν τῶν ἀποριῶν. Εἰρήσθω ἐν γένει, ὅτι εἰς ὁμοίαν ἐξώκειλαν σύγχυσιν πάντες οἱ τῆς ἀρχαίας περὶ Ὅμηρου παραδόσεως ἀποστάντες, καὶ ἄλλος ἄλλο περὶ τούτου δογματίσαντες, ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους, καί, τὸ παραδοξότερον, ἀσύμφωνοι πρὸς ἑαυτούς, πολλάκις αὐτοὶ ἑαυτοῖς τὰ ἐναντία λέγοντες, ὡς περὶ Οὐολφίου ἀπέδειξεν ὁ πολὺς Κλίντων, καὶ μετ' ἐκείνου ὁ W. Mure, καὶ ἄλλοι τῶν διασήμων φιλολόγων, ὅσοι ἀπαθῶς καὶ ἀπροκαταλήπτως ἔγραψαν περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος.¹ Τὸ κατ' ἐμέ, πολλὰ τῶν περὶ τούτου συγγεγραμμένων ἀναγνούς, συχνότατα ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι ταύταις ἀνεμνήσθην ὃ, τι ποτὲ ὁ Σωκράτης ἔλεγε περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ φυσιολογούντων· ὅτι “ τοῖς μὲν ἐδόκει ἐν μόνον τὸ ὄν εἶναι, τοῖς δὲ ἄπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς μὲν αἰεὶ κινεῖσθαι πάντα, τοῖς δὲ οὐδὲν ἂν ποτε κινηθῆναι· καὶ τοῖς μὲν πάντα γίγνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὐτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδέν, οὔτε ἀπολέσθαι.” Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης ταῦτα λέγων περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ φυσιολογούντων, παρέβαλλεν αὐτοὺς ἐν τῇ συνήθει αὐτῷ εἰρωνείᾳ πρὸς τοὺς μαινομένους· “ ὦν (ἔλεγε) τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχρὸν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιοῦν, τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν οὐθ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτε ἄλλο τῶν θεῶν οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ τυχόντα καὶ θηρία σέβεσθαι.”² Ἀλλὰ μακρὰν ἡμῶν τοιαύτη τις εἰρωνεία περὶ ἀνδρῶν ἄλλως σεβασμίων, περὶ ὧν ἐν τε τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ πραγματείᾳ μετὰ τῆς προσηκούσης τῇ πολυμαθείᾳ αὐτῶν τιμῆς ἐγράψαμεν, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν ἀδιάλειπτον αἰσθανόμεθα σέβας καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτοὺς διὰ τὰ πολλὰ καὶ σοφὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ἀπεταμίευσαν ἡμῖν πολυτίμους θησαυροὺς φιλολογικῶν, ἱστορικῶν, καὶ ἄλλων παντοίων γνώσεων. Ταῦτα μὲν καὶ ὁμολογοῦμεν μετὰ πάντων, καὶ εὐγνωμόνως ἀποδεχόμεθα· μόνας δὲ τὰς περὶ Ὅμηρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων πολλὰς, καὶ πολλάκις ἀντιθέτους, δόξας αὐτῶν, ὡς ἀντιφασκούσας τῇ μόνῃ καθ' ἡμᾶς ἀληθείᾳ Ἑλληνικῇ

¹ Ἴδε Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 375—6) πολλὰς τοῦ Οὐολφίου ἐναντιολογίας ἐξελέγχοντα, ἐτι δὲ καὶ W. Mure τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν (τόμ. Α', σελ. 198—9), καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου φιλολογικοῦ διαγωνίσματος (σελ. 135—6).

² Ξενοφ. Ἀπομν. Α', α, § 13 καὶ 14.

παραδόσει, καὶ οὐ δυναμένας ν' ἀντικαταστήσωσιν ἐκείνην δι' ἰσχυρῶν καὶ ἀναντιρρήτων ἀποδείξεων, ἢ τοῦλάχιστον πιθανῶν, ἀποδιοπομπούμεθα, ἐπιλέγοντες καὶ ἡμεῖς ὡς πρὸς τοῦτο περὶ τῶν μεγάλων καὶ σεβασμίων ἐκείνων σοφῶν τὸ τοῦ Κυντιλιανοῦ—*magni sunt, homines tamen.*—Εὐχαρίστως δὲ βλέπομεν, ὅτι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ ἀρχαία ἐκείνη παράδοσις ἀναλαμβάνει τὴν πρὸ τοῦ Οὐολφίου ἰσχύν, καὶ πολλοὶ τῶν φιλολογούντων ἀποτασσόμενοι τῇ Οὐολφιανῇ αἰρέσει, ὡς καὶ ἱστορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ἀστηρίκτω καὶ ἀπιθάνῳ, μᾶλλον προσέχουσι τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ περὶ Ὀμήρου ὀρθοδοξίᾳ, ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐνότητα τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων, οἱ μὲν καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν γραφὴν ἀποδεχόμενοι (ὅπερ οἱ περὶ τὸν μακαρίτην Nitzsch ἐξαρκούντως ἀπέδειξαν, καὶ ὅπερ ἀναγκαιῶς μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς ἐνότητος), οἱ δὲ κατὰ τὸν Ἄγγλον R. P. Knight καὶ τοὺς Γερμανοὺς Ritschl καὶ Müller τὴν διὰ μνήμης αὐτῶν διατήρησιν πρεσβεύοντες.

Οὕτως ἄρα συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ πολυκρότου Ὀμηρικοῦ ζητήματος ὅ,τι καὶ ἐπὶ τοῦ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Καθὼς ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐκείνου τὸ μέγα ὄνομα τοῦ αἰρεσιάρχου Ἐράσμου ἐφείλκυσε τῶν τότε Ἑλληνιστῶν τὴν προσοχήν, καὶ τὸ ὑπ' ἐκείνου ἐν τέλει τοῦ βίου ἀθετηθὲν σύστημα ἀρπάσαντες οἱ μεταγενέστεροι, ὡς τινα σοφὴν ἐπινόησιν, ἐξέτειναν καὶ παρήλλαξαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ μεταβάλωσι τὴν προφορὰν τῆς ὠραιότητος καὶ εὐφωνοτάτης τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν εἰς ἀλλόκοτον καὶ φρικτὸν ἄκουσμα· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος, πολλῶν ἄλλων φιλολόγων ἀπράκτως καὶ ἐπὶ ματαίῳ προσπαθησάντων νὰ νεωτερίσωσι περὶ τούτου, τὸ μέγα τέλος πάντων τοῦ Οὐολφίου ὄνομα κατώρθωσε νὰ ἐπισύρῃ, ἢ μᾶλλον νὰ παρασύρῃ, τοὺς ἐπ' ἐκείνου, καὶ μέχρι τινὸς τοὺς μετ' ἐκείνον, Γερμανοὺς φιλολόγους εἰς τὴν ἀλλόκοτον περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων αἵρεσιν, ἀφ' ἧς, ὡς ἀπὸ κακῆς ἀρχῆς, ἐπῆλθε καὶ τὸ κάκιστον τέλος, ἢ τῶν ποιημάτων ἐκείνων κατατομὴ καὶ διαμέλισις. Ἀλλά, καθὼς τὸ περὶ προφορᾶς Ἐρασμικὸν σύστημα, πολλὰς λαβὼν ἐπεκτάσεις καὶ γελοίας τροποποιήσεις ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἐράσμου, τέλος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν πλείστων καὶ ἀρίστων φιλολόγων ὡς πάντῃ παράλογον, ἢ δὲ ἡμετέρα προφορὰ ὁμολογεῖται νῦν πανταχοῦ, εἰ μὴ ἀπαράλλακτος

τῇ τῶν ἀρχαίων, τούλάχιστον ὅμως ἢ μάλιστα πλησιάζουσα ἐκείνη, οὕτω καὶ τὸ πολύκροτον Οὐόλφιανὸν περὶ Ὀμήρου σύστημα, πολλὰς λαβὸν ἐπεκτάσεις καὶ τροποποιήσεις παρὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Οὐόλφιου, εὔρε τέλος πάντων καταλλήλους ἀντιπάλους, ὧν τοὺς πλείστους καὶ ἀρίστους ἀκριβῶς καὶ ἐν τάξει κατελεξάμεθα. Οὗτοι λοιπὸν ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τοῦ Οὐόλφιανοῦ πολυομήρου ἀγωνισάμενοι, καὶ καταβαλόντες αὐτό, ἐπανήγαγον ἐν τῇ φιλολογικῇ ἱστορίᾳ τὸ Ἑλληνικὸν μονόμηρον, τὴν μόνην ὀρθὴν περὶ τούτου δόξαν.¹ Καὶ νῦν ὁ μὲν ποιητής, ὃν παρατόλμως καὶ παραλόγως ἀπέσπασάν τινες ἐκ τῆς πρώτης θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἀνέκαθεν ἐν τῷ μεγάλῳ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος εἰκονοστασίῳ, αὐθις ἐν τῷ οἰκείῳ τέθειται τόπῳ, τὰ δὲ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα διαμένουσιν ἐν τῇ μεγίστῃ Ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ, οἷά περ ἦσαν ἀνέκαθεν, τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας.

Δεῦτε δὴ καὶ ἡμεῖς, ὡς διὰ πάσης τῆς πραγματείας ταύτης τὸ Ἑλληνικὸν μονόμηρον ὑποστηρίξαντες, ἐπισφραγίσωμεν αὐτὴν τῷ Ἀντιπάτρου εὐφυστάτῳ ἐπιγράμματι εἰς τὸν ἀθάνατον τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ποιητήν·

Εὔρε φύσις, μόλις εὔρε, τεκοῦσα δ' ἐπαύσατο μόχθων,
Εἰς ΕΝΑ ΜΟΤΝΟΝ ΟΜΗΡΟΝ ὄλην τρέψασα μενοιυήν.

¹ Κάλλιστα λέγει καὶ περὶ τούτου ὁ κριτικώτατος Mure, τὴν μὲν ἐκ τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐόλφιου προελθοῦσαν ταραχὴν παραβάλλων πρὸς τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ στάσεις, ἐξ ὧν συνίθως ἐκπηγάζει ἡ ἀναρχία, τὴν δὲ ἐπιθυμίαν τῆς ἐπανόδου εἰς τὸ ἀρχαῖον Ὀμηρικὸν σύστημα πρὸς τὴν τῶν πολιτῶν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα, ὅταν ἀποπειραθῶσι τῶν μεγάλων τῆς ἀναρχίας κακῶν. "The publication of his essay (τῶν Προλεγομένων δῆλον ὅτι) may be compared to that of a pamphlet containing specious revolutionary doctrines, in a hitherto tranquil state, at the moment when the minds of men were ripe for political change. Unanimous in rejecting their old form of government, scarcely any two citizens can agree as to that to be adopted in its stead. A period of discord is followed by one of anarchy, and that, in its turn, by a gradual inclination to revert to the former system."—ἐνθ. ἀν. τόμ. Α', σελ. 197.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Ι' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Διεξιελθόντες ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ πάσας τὰς ἐν τῇ τετάρτῃ δημοσιεύσει τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀναφανείσας περὶ αὐτῶν δόξας τῶν νεωτέρων φιλολόγων, δυνατὸν ἤδη νὰ καταλογίσωμεν πάντα τὰ Ὀμηρικὰ συστήματα, διακρίνοντας αὐτὰ εἰς πέντε, τὰ ἑξῆς.

Α'. Τὸ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, καθ' ὃ εἰς ὑπῆρξε μέγας ποιητής, ὀνομαζόμενος ΟΜΗΡΟΣ, ὁ ποιήσας πρῶτον τὴν Ἰλιάδα, καὶ ἔπειτα τὴν Ὀδύσειαν, ἃ κατέλιπε γεγραμμένα, καὶ γεγραμμένα ἔχοντες αὐτὰ οἱ μετ' ἐκείνων Ὀμηρίδαι καὶ ῥαψῳδοὶ ἤδον ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς αἰῶνας ἐν πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις, ἕως οὐδὲ περὶ τὸν ὄγδοον ἢ ἑβδόμου αἰῶνα, κοινοτέρας γενομένης τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἐγίνετο κοινοτέρα καὶ ἡ διάδοσις τῶν ποιημάτων τούτων, ὑπὸ πλείονων ἀντιγραφομένων, καὶ ἐφεξῆς διορθουμένων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τηρούμενον ἀμετάβλητον, δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ Ἑλληνικόν.

Β'. Τὸ τῶν χωριζόντων, ἀναφανέν πρῶτον ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι, καθ' ὃ τινες τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐδογματίζον, ὅτι ἡ Ὀδύσεια οὐκ ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ὑπ' ἄλλου τινὸς ἀγνώστου ποιητοῦ· ὃ δὲ καὶ κατεφρονήθη τότε παρὰ πάντων.

Γ'. Τὸ Οὐολφιανόν, ἀρχὴν μὲν λαβὸν ἀπὸ Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, τοῦ πρῶτου δογματίσαντος ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι, ὅτι ἄγραφα κατέλιπεν ὁ Ὀμηρὸς τὰ ποιήματα αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν διὰ τύπου δημοσίευσιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Σκαλιγέρου καὶ Κασωβῶνος καὶ τῶν ἄλλων, οὓς εἵπομεν, ἐπαναληφθὲν καὶ τροποποιηθὲν, καὶ τελευταῖον ὑπὸ Οὐολφίου ἐν ἔτει 1795 οὕτως ἀναπτυχθὲν, ὥστε καὶ ἐπωνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ.

Δ'. Τὸ τῶν νέων χωριζόντων ἢ τὸ διαμελιστικόν· καθ' ὃ τινες τῶν νεωτέρων φιλολόγων, προεξάρχοντος τοῦ Γερμανοῦ Λαχμάννου (ἐξ οὗ δυνατὸν καὶ Λαχμάννειον νὰ ἐπικληθῇ τὸ σύστημα τοῦτο), ἐπεκτείνοντες τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα, διαμελίζουν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα,

ἐπαγγελλόμενοι, ὅτι ἀνεῦρον αὐτοῖ τὰ παντοῖα ποιημάτια ἢ ἄσματα, ἐξ ὧν συνεῤῥάφη ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια.

Ε΄. Τὸ Διαμνημονευτικόν· καθ' ὃ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἀποδοκιμάζουσι μὲν τὸ πολυόμηρον Οὐολφφίανον σύστημα, καὶ ἀποδέχονται ἓνα μόνον ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας (τινὲς δὲ μόνως τῆς Ἰλιάδος), τὸν Ὅμηρον, δοξάζουσιν ὅμως, ὡς καὶ οἱ Οὐολφφίανοί, ὅτι οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς τὰ ποιήματα ταῦτα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ μνήμης διετηρήθησαν, κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ ἓνα, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ δύο αἰῶνας, καὶ κατὰ τινας μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου.

Γενικώτερον δὲ δυνατὸν τὰ διαιρεθῆ τὸ Ὀμηρικὸν ζήτημα εἰς δύο μόνως συστήματα, τὸ Ἑλληνικόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ πρῶτον τῶν προειρημένων πέντε, καὶ τὸ ξενικόν, περιλαμβάνον τὰ λοιπὰ τέσσαρα, ἀλλεπαλλήλως μὲν παραχθέντα, οὐδὲν ὅμως ἐξ αὐτῶν ὑπὸ Ἑλλήνων, ἀλλὰ πάντα ὑπὸ ξένων. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην τὸ μὲν Ἑλληνικόν, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ διαμένον, λελογισμένον ἐστὶ καὶ τακτικόν, βάσιν ἔχον τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἣν οἱ τὰναντία πρεσβεύοντες διαστρέφουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἰδίων δοξῶν· τὸ δὲ ξενικόν, εἰς ἀπίρους ὑποβληθὲν ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολάς, παράλογόν ἐστι καὶ ἄτακτον, βάσιν ἔχον τὰς διαφόρους ὑποθέσεις τῶν ἀπανταχοῦ φιλολόγων, κατ' οὐδὲν σχεδὸν συμφωνούντων ἀλλήλοις.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, οἷα ταῦτα κατήρτυσε τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Ἀριστάρχου, ἡ θαυμασία φιλοπονία καὶ κριτική, καὶ βοηθούμενοι ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν ἐκείνων, ἃς ἀνακαλύψασα παρέδωκεν ἡμῖν ἢ οὐχ ἦττον θαυμασία φιλοπονία τοῦ σοφοῦ Γάλλου Βιλλοισῶνος, πληρεστέρας δὲ κατέστησεν ἡ τοῦ χαλκεντέρου Γερμανοῦ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου, καὶ ἀπανθίζοντες ἐκ τοῦ μεγάλου λειμῶνος τῶν τοῦ ἀοιδίου Εὐσταθίου Παρεκβολῶν εἴ τι ἐν αὐταῖς χρήσιμον, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις ἐξετάζοντες καὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν εἴ τι συνέγραψαν ἐρμηνευτικὸν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων (πολλὰ δὲ καὶ ἀξιόλογα τὰ τοιαῦτα), οὕτως ἀναγινώσκωμεν καὶ μελετῶμεν τὸν ἡμέτερον ποιητὴν, κατατρυφῶντες τῆς ἀθανάτου Μούσης αὐτοῦ, καί, εἰ δυνατὸν, ἀποστηθίζοντες αὐτῆς τὰ ωραιότερα μέρη. Τὰς δὲ

κενὰς ἔριδας περὶ πατρίδος Ὀμήρου, περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐγγράφου ἢ ἀγράφου δημοσιεύσεως τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, καὶ πασῶν μάλιστα τὰς ἀλλοκότους θεωρίας τῶν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα κατατεμνόντων, καὶ ἐγκανχωμένων ἐπὶ τῇ κατασκευῇ προπαισιστρατείου Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ταῦτα πάντα χαίρειν ἐώμεν, ὡς πάντῃ ἀλλότρια τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ, καὶ ἐν γένει ἀνωφελῆ. Εἶπομεν ἤδη ἐν τῷ Συμπεράσματι τοῦ Β' κεφαλαίου, καὶ αὖθις ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι, ὅπου ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ὀμηρος, "ἡμέτερος δὴ κείνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης."¹ Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα αὐτοῦ γεγραμμένα κατέλιπε, καὶ γεγραμμένα μετεκομίσθησαν εἰς τὴν ἐντεῦθεν Ἑλλάδα, εἴτε ὑπὸ Λυκούργου, εἴτε ὑπὸ τῶν Ὀμηριδῶν ἐπὶ Λυκούργου, τοῦτο πιστεύομεν ἀδιστάκτως· διότι καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ὅπου ταῦτα ἐποιήθησαν, πολὺ πρὸ τοῦ Ὀμήρου ὑπῆρχεν ἐγνωσμένη καὶ χρήσιμος ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, καὶ τὴν πρώτην τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴν ἀρχαιότεραν τοῦ Ὀμήρου παρέδωκαν ἡμῖν πάντες οἱ Ἕλληνας ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Ἀλλὰ τοῦτο ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος οὐκ ἀπαδέχεται· ἀντιλέγει δὲ καὶ τις σχολιαστὴς τῆς Γραμματικῆς Διονυσίου τοῦ Θρακός, καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτος. Καὶ τί ταῦτα πρὸς τὸ κῦρος τῶν ἡμετέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων; Καταφρονήσομεν λοιπὸν ἡμεῖς τῆς ἱστορίας τοῦ πεφωτισμένου ἡμῶν ἔθνους καὶ τῶν ἀρχαιοτάτων αὐτοῦ παραδόσεων, καὶ διαρρήξομεν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην καὶ Πλάτωνα καὶ πᾶσαν τὴν χορείαν τῶν διδασκάλων τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀντικαταστήσομεν ἐκείνων τὰ ἀθάνατα συγγράμματα διὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου καὶ τῶν φλυαριῶν Βυζαντινοῦ τινος σχολιαστοῦ, ἐν ἀπείρῳ μωρίᾳ γράψαντος περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων παιδαριώδεις ἀνοησίας; Εἶπὸν που ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ πάλιν λέγω, μὴ τις οὕτω μανείη τῶν Ἑλλήνων! Ἀλλ' εἶπον μετ' ἐκείνους καὶ τῶν νεωτέρων πολλοί, ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ κριτικῇ δεινότητι διάσημοι, Σκαλίγερους, Κασωβῶν,

¹ Εἰς τῶν νεωτέρων Γάλλων φιλολόγων, ὁ Amable Tastu, γράφων περὶ τοῦ Δάντου ἐν τῷ Dictionnaire de la Conversation, λέγει ὀρθότατα, ὅτι πάντῃ ἀδιάφορόν ἐστι, ποῦ καὶ πότε ἐγεννήθη ὁ Δάντης, ὡς εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ πάντας τοὺς τόπους ἀνήκων. "Il était né à Florence en 1265; qu'importe cette année et cette ville: n'est-il pas de tous les temps et de tous les pays? Τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ, ὅτι τοῦτο μάλιστα περὶ Ὀμήρου ρητέον, ὡς ὑπὲρ πάντα ἄλλον πάϊτας τοὺς αἰῶνας καὶ πάντας τοὺς τόπους κατασχόντος;

Περώντης, Δ' Ὠβιγνάκ, Δελαμόττης, Ῥουσώς, Βεντλεύος, Βίκος, Γούδιος, καὶ τέλος πάντων Οὐόλφιος ὁ πάνυ, Ἐϋνίος, καὶ μετὰ τούτους Λάχμαννος καὶ Γρότης, καὶ ἄλλοι πολλοί. Μεγάλη ἀληθῶς καὶ θαυμαστὴ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἡ φιλολογικὴ δεινότης καὶ δόξα· ὁ δὲ ἀναγινώσκων τοῦ Βεντλεύου ἄλλα τε καὶ τὴν περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φαλάριδος πολύκροτον πραγματείαν, ὡς καὶ τοῦ Οὐόλφιου καὶ Ἐϋνίου τὰ πολλὰ καὶ λαμπρὰ φιλολογικὰ ἔργα, ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῦ Γρότου τὴν πολύτομον καὶ πολῦτιμον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ τῶν ἀνδρῶν τούτων τὴν ἄπειρον πολυμάθειαν, καὶ νὰ μὴ ζηλώσῃ τὴν ἀθάνατον αὐτῶν δόξαν. Ἄλλ' ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτῶν ἔργοις οἱ σοφοὶ ἐκείνοι ἄνδρες κρίνουσι περὶ πραγμάτων φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν, ἀνηκόντων εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέρα, πολλὰς ἢ ὀλίγας παρέχουσαν ἀφορμὰς εἰς ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ἢ τῆς φιλολογικῆς ἀκριβολογίας, ἣν ἡ πολυμάθεια αὐτῶν κατάρθρωσε νὰ ἐξεύρῃ καὶ νὰ στηρίξῃ. Ὅταν ὁμως εἰσερχόμενοι εἰς τὸ σκότος τῶν παναρχαίων χρόνων ψηλαφῶσι πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας, καὶ οὐ δύναμενοι νὰ ἐξεύρωσιν αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῶν ἀγαπῶσι ποδηγετούμενοι ὑπὸ τοῦ λύχνου τοῦ Ἰωσήπου καὶ τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν, καί, πιστεύοντες ὅτι διὰ τοῦ ἀμυδροῦ τούτου φωτὸς εἶδρον τὸ ζητούμενον, πειρῶνται νὰ καταστρέψωσι τὰς ἀρχαιοτάτας ἐθνικὰς ἡμῶν παραδόσεις, ἰδίᾳ αὐτῶν γνώμας ἀδεσπότους ἀντικαθιστῶντες, τότε ἢ ἄλλως θαυμαστὴ αὐτῶν πολυμάθεια οὐδὲν ἔχει, οὐδὲ πρέπει νὰ ἔχῃ, κῦρος παρ' ἡμῖν. Τότε λέγομεν αὐτοῖς εὐθαρσῶς.—Πιστεύετε ὑμεῖς, ἐὰν οὕτω θέλητε, τοῦ Ἰωσήπου τὸ "φασί," καὶ τοὺς σεισμοὺς καὶ κατακλυσμοὺς τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν· ἡμεῖς ἔχοντες Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην καὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς τοιούτους καὶ τηλικούτους, ἀκουσόμεθα αὐτῶν· τὰς δὲ παραδοξολογίας ὑμῶν, καὶ πασῶν μάλιστα τοὺς παρατόλμους χειρισμοὺς ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τὸν παράλογον αὐτῶν διαμελισμὸν, οὐδ' εἰς παιδιᾶς λόγον ἀποδεξόμεθα· οὐδ' ἀξιόσομεν οἱ ἄμεσοι καὶ νόμιμοι κληρονόμοι ἡμεῖς νὰ σκεπτώμεθα περὶ τῆς πατρικῆς ἡμῶν κληρονομίας χεῖρον τοῦ Γάλλου Μαρκισίου Fortia d'Urban· ὃς τὸ Οὐόλφινον καταπολεμήσας σύστημα, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας ἀπὸ τῆς λύμης ἐκείνης προφυλάξας, λέγει πρὸς αὐτοὺς ἐν τέλει μετὰ φρονίμου

Δ' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡ. ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ. 399

περισκέψεως τάδε· “Sans doute nous ne voulons pas renoncer à croire ce qu'ont cru nos ancêtres, et répudier en quelque sorte leur héritage. Nous ne voulons pas abandonner la doctrine qu'ils nous ont transmise, et que nous avons reçu la mission de transmettre à nos successeurs.”¹ Εἰ δὲ ταῦτα λέγων περὶ τῆς Ὀμηρικῆς κληρονομίας δίκαια ἔλεγεν ὁ Γάλλος φιλόλογος, πόσῳ δικαιότερον ἡμεῖς τῆς πατρικῆς ἀνθεξόμεθα κληρονομίας, καὶ ἀπὸ πάσης ξενικῆς λώβης καὶ διαφθορᾶς ἀλώβητον ταύτην καὶ ἀδιάφθορον τηρήσομεν;—Οὕτως ἄρα καὶ φρονῶμεν καὶ λέγωμεν ἡμεῖς· εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, πλατεῖα κέλευθος, κατὰ Βακχυλίδην εἰπεῖν.

---

¹ Homère et ses écrits—par M. le Marquis de Fortia d'Urban, etc. (ἐν τέλει).

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ .

Ταῦτα, φίλτατοι παῖδες Ἑλλήνων, πρὸς μόνην ὑμῶν τὴν ὠφέλειαν ἀποβλέπων συνέγραψε, καὶ τῇ ὑμετέρα προσφέρει φιλομαθεία, πολίτης ὑμέτερος, τὰ μὲν ἄλλα πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐλάχιστος, τῇ δὲ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπη καὶ τῷ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ὑμῶν ἐκπαιδύσεως ζήλω οὐδενὸς ἦττων οὔτε γενόμενος μέχρι νῦν, κατὰ γε τὴν αὐτοῦ δύναμιν, οὐτ' ἐσόμενος ἐς τούπιόν, ἕως ἄν. καθ' Ὅμηρον αὐτὸν εἰπεῖν,

ζωοῖσιν μετέη, καὶ οἱ φίλα γούνατ' ὀρώρη.

Ἑμεῖς δὲ τὴν μικρὰν αὐτοῦ προσφορὰν εὐμενῶς ἀποδέξασθε· καὶ τὸν ἡμέτερον ἀναγινώσκετε ποιητὴν, οὐχ, ὥς τινες τῶν ξένων Ἑλληνιστῶν, περὶ ματαίας ῥεμβόμενοι ζητήσεις καὶ παραδοξολογίας, ἀλλὰ περὶ τοῦτο μάλιστα σπουδάζοντες, ὅπως ἀσφαλέστερον ἀπολαύσητε τῆς ἀθανάτου καὶ καλλικελάδου Μούσης αὐτοῦ, καὶ τοιαύτην μεταδώτε τοῖς ἐπιγινομένοις, οἷαν ταύτην παρελάβετε, ἀγνήν, Ἑλληνικὴν, πάσης ξηνοφωνίας καὶ ξηνοτροπίας καθαρεύουσαν.

Ὁ χρόνος, φίλτατοι παῖδες Ἑλλήνων, ὁ πάνσοφος οὗτος τῶν ἀνθρώπων διδάσκαλος, πάντα διδάσκει γηράσκων, ὡς εἶπε τῶν ἡμετέρων τραγῳδῶν ὁ μεγαλοφωνότατος.¹ Καὶ δὴ μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀγαθῶν μαθημάτων καὶ δύο ταῦτα κάλλιστα τοὺς ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ λογίους ἀνεδίδαξεν, ὅτι πλανῶνται περὶ τε τὴν προφορὰν τῆς ἡμετέρας γλώσσης, καὶ τὴν περὶ Ὁμήρου πολὺν ἤδη χρόνον ἐπικρατήσασαν παρ' αὐτοῖς δόξαν. Ὁ δ' αὐτὸς μέγας διδάσκαλος καὶ τρίτου ἤδη σωτηρίου μαθήματος προοιμιάζεται τὴν διδασκαλίαν· ὅτι οὐ μόνον ἐν τοῖς δυσὶν ἐκείνοις ὀρθοδοξοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ καί, τὸ πάντων κάλλιστον, ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς δόγμασιν, ἅτε τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπαρεγκλίτως τηρούσης τὴν Εὐαγγελικὴν καὶ Ἀπο-

¹ Αἰσχύλος ἐν Προμ. Δεσμ. στ. 983.

στολικὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν. Καὶ νῦν ἄνδρες εὐπαίδευτοι καὶ συνετοὶ ἐν τε τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ μεγαλοπράγματι πατρίδι τοῦ Οὐασιγκτῶνος ἤρξαντο σπουδαίως βουλευέσθαι καὶ μεριμνᾶν περὶ πληρώσεως τοῦ θείου θελήματος—ἵνα πάντες ἐν ᾧ σιν.¹ Ἀλλὰ τοῦ μὲν θελήματος τούτου ἡ πλήρωσις Ἐκείνῳ πάντως ἀπόκειται, ὃς ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγειν—Γεννηθήτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τῶν δὲ σοφῶν διδαγμάτων τοῦ χρόνου ὠφεληθῶμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ προσήκον ἡμῖν μέρος. Τὸ ποῖον τοῦτο; Ὅτι ὀφείλομεν ἐμμένειν πιστοὶ τῇ ἐνδόξῳ ἡμῶν ἀρχαιότητι, ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν διδασκόμενοι, ὅτι τοσαύτη ἐστὶν ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κύρος αὐτῆς, ὥστε πολλοὺς αἰῶνας ἄνω καὶ κάτω πλανώμενοι οἱ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης σοφοί, καὶ πλῆθος ἄπειρον βιβλίων γράψαντες πρὸς ἐμπέδωσιν ἐναντίων δοξῶν, οὐδὲν εἰς τέλος ἤνυσαν ἀλλὰ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας ἀποπλανήσεις καὶ τοὺς πολλοὺς ἐλιγμούς, ὁψὲ καὶ μόλις ἀφικνοῦνται ὅπου ἡμεῖς πάλαι ἤκομεν, ὡς ὁ ἡμέτερος εἶπε Ξενοφῶν. Οὕτω δὴ καὶ ἐν τοῖς περὶ Ὅμηρου πολλὰ κατὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς παραδόσεως ματαιοπονήσαντες, πρὸ πολλοῦ κατενόησαν, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτόν, ὡς οὐδὲν δυνάμενοι νὰ συμπεράνωσιν ὀρθὸν ἄνευ αὐτοῦ.²

Μὴ οὖν διαλάβῃ ὑμᾶς, ὅπου ἂν τυγχάνητε ζῶντες, τὸ σοφὸν τοῦτο τοῦ χρόνου δίδαγμα· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα τῶν σοφῶν ἀνδρῶν τῆς ἐσπερίας

¹ Ἰωάν. ΙΖ', 20—23.

² Ἡ τοιαύτη ἐπάνοδος εἰς τὸν Ὅμηρον, ὡς οὐδενὸς ὀρθοῦ καὶ ὀριστικοῦ συμπεράσματος προκύπτουτος ἄνευ αὐτοῦ, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐολφίου ἐγνώσθη, ὡς εἶδομεν, ὑπὸ τῶν ἀπανταχοῦ φιλολόγων ὡς ἀναπόφευκτος ἀνάγκη. Διὰ τοῦτο πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ὁ πολλάκις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθεὶς Γάλλος φιλόλογος Edgar Quinet ἔλεγε περὶ τούτου. “De nos jours quelques uns de ses plus ardens défenseurs (τοῦ Οὐολφίου δῆλον ὅτι) n’hésitent pas à l’abandonner pour se mettre du côté de ses adversaires; on revient à Homère par l’impossibilité de rien résoudre sans lui.”—De l’Hist. de la Poésie.—Homère, etc.—Καὶ ἐπ’ ἐσχάτων ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος J. J. Ampère τοῦτ’ αὐτὸ βεβαιοῖ ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι.—La Grèce, Rome, et Dante, p. 22. troisième édit. Paris, 1859. ἔνθα λέγει.—“Cependant l’érudition abandonne aujourd’hui cette thèse ingénieuse et téméraire (τὴν πολυόμηρον δόξαν ὅτι Οὐολφίανήν). Elle a été obligée de reconnaître l’unité primitive de ces grandes compositions, sauf à y reconnaître aussi la présence d’interpolations nombreuses, etc.”

Ευρώπης, ὅσα περὶ τὰς ὀρθὰς ἐκδόσεις τῶν ἡμετέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐφιλοπόνησαν, καὶ ὅσα πρὸς ὀρθὴν αὐτῶν ἐρμηνείαν συνέγραψαν, καὶ συγγράφοντες οὐ διαλείπουσι, καὶ ἄλλας κριτικὰς αὐτῶν συγγραφὰς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, ταῦτα πάντα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, μετὰ πολλῆς τῆς πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης ἀναγινώσκετε καὶ μελετᾶτε, ἀκορέστως καρπούμενοι τὴν θαυμαστὴν πολυμάθειαν καὶ φιλοπονίαν τῶν σοφῶν τούτων ἀνδρῶν. Ὅσα δὲ κατὰ τῆς γεραρᾶς ἡμῶν ἀρχαιότητος ἔγραψαν, ἢ γράφουσιν, ὁ μὲν τις τὴν ἡμετέραν τῆς ἡμετέρας γλώσσης προφορὰν ἐπαγγελλόμενος ἐπανορθῶσαι, ὡς τις τοῦ Πλάτωνος αὐτήκοος καὶ μαθητὴς γενόμενος, ὁ δὲ τις τὸν τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας πρωτοστάτην ποιητὴν παρατόλμως καὶ ἀσεβῶς ἐκ τῆς μεγάλης χορείας τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἀποσύρων καὶ ἀπορρίπτων, ἄλλος δὲ τις τὰ ἀθάνατα ἐκείνου ποιήματα διαμελίζων καὶ κατασπαράττων κατ' ἀρέσκειαν, καὶ τις ἐπὶ τέλους (εἴ τις καὶ περὶ τούτου λόγος) τὴν ἡμετέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων καταγωγὴν ἐν ἀμφιβόλῳ τιθέμενος, καὶ ἀφαιμάξας ἡμᾶς πάσης ρανίδος αἵματος Ἑλληνικοῦ, ταῦτα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο σύγγραμμα τῶν εἰρημένων σοφῶν ἀνδρῶν, καταφρονεῖτε καὶ ἀποδιοπομπεῖσθε, ὡς ἔκφυλα προϊόντα πεπλανημένης σοφίας· καὶ ἐνθυμείσθε πάντοτε (ὃ δὴ καὶ ἄλλοι συνεβούλευσαν ὑμῖν), ὅτι ἀμαρτάνουσι καὶ οἱ σοφοί, οἱ τοὺς ἄλλους ἀναμαρτήτους ποιεῖν ἐπαγγελλόμενοι, ὡς ἀσθενοῦσι, καὶ δὴ καὶ ἀποθνήσκουσι, καὶ οἱ ἰατροί, οἱ τοὺς ἄλλους ὑγιεῖς ἐπαγγελλόμενοι ποιεῖν.

Αὕτη ἐστὶ, φίλτατοι παῖδες Ἑλλήνων, ἡ τοῦ πανσόφου χρόνου διδασκαλία, πρὸς ἣν ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν προσοχήν, οὐ πρῶτος ἐγὼ τῶν ὑμετέρων διδασκάλων, οὐ δεύτερος, ἀλλὰ πολλοστὸς ἐν πολλοῖς καὶ εὐπαιδεύτοις ἀνδράσι, τοῖς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διδάσκουσιν ὑμᾶς. Ἰδίᾳ δὲ περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, οἳ τε πρὸ ἡμῶν διδάσκαλοι (ὧν αἰωνία ἡ μνήμη!) λόγῳ τε καὶ γραφῇ κατέλιπον ἡμῖν τὴν προσήκουσαν διδασκαλίαν, καὶ δὴ καὶ πρὸ μικροῦ ἢ φωνῇ τοῦ ἡμετέρου Ἀκαδημαϊκοῦ Κυρίου Δ. Βερναρδάκη ἀντήχησεν εἰς τὰ ὦτα πάντων ὑμῶν, Ἑλληνικώτατα τὸ πολύκροτον Ὀμηρικὸν ζήτημα ἐξετάσασα, καὶ λογικώτατα καταδείξασα τοῖς μὲν ἀντιστρατευομένοις τῇ ἡμετέρᾳ ἀρχαιότητι τὴν ἑαυτῶν πλάνην, ὑμῖν δέ, τί δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

Ἐπῆλθε δὲ μετ' ἐκείνην ἡ τοῦ Κυρίου Ἀ. Βλάχου περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος πραγματεία, ἡ ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνίῳ βραβευθεῖσα, ἣν οὐκ εἶδον μὲν ἄχρι τοῦδε, ἀδιστακτῶς ὅμως καὶ νομίζω καὶ ὀνομάζω ἀξιόλογον, ἐκ τῆς περὶ αὐτῆς κρίσεως τῶν τριῶν σεβασμίων Ἀκαδημαϊκῶν εὐλόγως συμπεραίνων, ὅτι καὶ ἀξιόλογός ἐστι καθ' ἑαυτήν, καὶ ἀξιολογώτερα καθίσταται, διὰ τῆς ἐκείνων κρίσεως συμπληρουμένη καὶ τελειοποιουμένη. Ἐχετε δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα περὶ Ὀμήρου νεώτερα τῶν ἡμετέρων συγγράμματα, οἷόν ἐστι τὸ τοῦ Κυρίου Κλέωνος Ῥαγκαβῆ “ὁ καθ' Ὀμηρον οἰκιακὸς βίος” καὶ ἄλλο περὶ αὐτοῦ τούτου πραγματευόμενον, τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Μιστριώτου συνταχθέν, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν κριτῶν βραβευθέν, ὡς καὶ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως “περὶ τοῦ καθ' Ὀμηρον πολιτεύματος τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων.”¹ ἴσως δὲ καὶ ἄλλα ἐξεδόθησαν, ἅπερ ἐγὼ ἀγνοῶ, καὶ ἄλλα πάντως ἐκδοθήσονται πρὸς ὠφέλειαν ὑμῶν.

Ἐὰν λοιπὸν πρὸς τοῖς εἰρημένοις Ὀμηρικοῖς πονήμασιν, ἅπερ ἐπ' ἐσχάτων κατεκόσμησαν τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν, καὶ τὸ νῦν ὑμῖν προσφερόμενον τόδε ὠφέλιμον εὐρεθῆ καὶ λόγου τινὸς ἄξιον, αὕτη ἔσται τῷ πονήσαντι πρωτίστη καὶ μεγίστη ἀμοιβή· εἰ δὲ μή, ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἔσται, νομίζω, κατακριτέος, ὅτι, καὶ μακρὰν τῆς φιλιτάτης πατρίδος διατρίβων, ἐδαπάνησεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῇ ὑμέτερᾳ (ὡς αὐτὸς τοῦλάχιστον ἐνόμισε) τὰς ὀλίγας τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ στιγμάς, καὶ συνέταξε τόδε τὸ πόνημα, ὡς τι πενιχρὸν πανηγυρικὸν σημεῖον τῆς ἄρτι συμπληρωθείσης τριακονταετίας τοῦ διδασκαλικοῦ αὐτοῦ βίου. Χαίρετε!

Ἐγγραφον ἐν Λονδίῳ τὴν ΚΕ' Μαρτίου τοῦ 1866^{ου} ἔτους-

¹ Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων τούτων συγγραμμάτων μόνον ἔγνω τὸ τοῦ Κυρίου Κλέωνος Ῥαγκαβῆ· τὰ δὲ δύο τοῦ Κυρίου Κ. Μιστριώτου εἶδον μνημονεύόμενα ἐν τῇ Πανδώρα (τόμ. ΙΖ', φυλ. 393), ὡς βραβευθέντα ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ· ἀγνοῶ δέ, εἰ καὶ ἐξεδόθησαν.

ΤΕΛΟΣ.

EN ΛΟΝΔΙΝΩ.

ΤΥΠΟΙΣ CLAYTON & CO., TEMPLE WORKS, 17, BOUVERIE STREET, FLEET STREET, E.C.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn